

Jaarstukken 2016

Inhoudsopgave

PS 12/17

Jaarverslag	<u>blz.</u>	Jaarrekening	<u>blz.</u>
Inleiding	3	- Overzicht van baten en lasten met toelichting	226
Programmaverantwoording		- Balans met toelichting	251
1 Bestuur	7	- Wet normering Topinkomens	275
2 Ruimte	21	Lijst van afkortingen	277
3 Natuur, water en milieu	41		
4 Economie	73		
5 Mobiliteit	113		
6 Cultuur en samenleving	135		
Algemeen financieel beleid	157		
Paragrafen		Bijlagenbundel Jaarstukken 2016* bevat:	<u>bijlage</u>
1 Bedrijfsvoering	161	- overzichten met specificaties van activa en passiva	1 t/m 7
2 Provinciale heffingen	169	- uitwerking paragraaf verbonden partijen	3aa
3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing	175	- uitwerking paragraaf bedrijfsvoering	8
4 Onderhoud kapitaalgoederen	181	- uitwerking paragraaf treasury	9
5 Treasury	187	- voorgeschreven SiSa-verantwoording rijks-uitkeringen	12
6 Verbonden partijen	195	- uitwerking paragraaf weerstandsvermogen	14
7 Ontwikkelbedrijf en grondbeleid	203	- uitwerking paragraaf investeringsagenda - fondsen	16
8 Investeringsagenda	209		
9 Europese programma's	213		
10 Burgerjaarverslag	219		

* De 'Bijlagenbundel Jaarstukken 2016' is een afzonderlijk document dat deel uitmaakt van de jaarstukken 2016.

Inleiding

Er is in 2016 hard gewerkt door, voor en aan onze provincie. Het afgelopen jaar hebben we de enorme energie in de Brabantse samenleving ervaren. De beweging waarbij inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen zich steeds meer verantwoordelijk voelen voor de toekomst van de provincie en zelf aan de slag gaan heeft in 2016 tot concrete resultaten geleid. Wij hebben op die Brabantse maatschappelijke kracht kunnen inspelen door meer los te laten en ruimte te bieden voor initiatieven. Uitvoering gebeurt daardoor steeds vaker in co-creatie. Kortom het afgelopen jaar hebben we veelbelovende ambities en initiatieven kunnen versterken.

Het algemeen beeld is dat de in de begroting geplande prestaties en resultaten voor 2016 voor het overgrote deel gerealiseerd zijn. Op onderdelen is vertraging opgetreden of worden prestaties doorgeschoven. Dit heeft echter geen consequenties voor het beoogde doelbereik op de betreffende terreinen. In de volgende hoofdstukken lichten we dit toe.

Vanuit het bestuursakkoord werken we met een aantal inspirerende thema's. We hebben het afgelopen jaar gemerkt dat deze thema's bij Brabanders energie losmaken en innovatieve oplossingen uitlokken. De thema's die wij in dit inleidende hoofdstuk nader belichten, overstijgen het niveau van de afzonderlijke begrotingsprogramma's.

Veerkrachtige arbeidsmarkt en economische ontwikkeling

Brabant heeft een bijzonder goed jaar achter de rug in het aantrekken van buitenlandse bedrijven en heeft een goede positie in Nederland.

Provinciale Staten hebben op dit thema belangrijke notities en uitvoeringsprogramma's vastgesteld. Als voorbeelden zijn daarbij te noemen: Brabant Vernieuwt, Economische thermometer Noord-Brabant 2015, uitvoeringsprogramma's Biobased en Hightech, herijking programma Werklocaties en de notitie "Naar een veerkrachtige arbeidsmarkt".

Aan de hand van het in 2016 vastgestelde Uitvoeringsprogramma werklocaties 2016-2019 werken wij samen met partners aan vitale en toekomstbestendige werklocaties voor bedrijven, kantoren en winkels. Met de nieuwe rolverdeling tussen provincie en BOM zijn bestuurlijke keuzes naar de provincie getrokken. Hierdoor werken we samen met partners efficiënter aan locatieontwikkelingen.

Via het Economisch Programma Brabant 2020 versterken we de economische structuur van Brabant en verbeteren we de innovatiekracht van het Brabants MKB. Verder zijn vanaf eind 2014 tot aan 1 juni 2016, ongeveer 380 Brabantse projecten mede gefinancierd door Europese cofinanciering voor een gezamenlijk bedrag van iets meer dan € 165 miljoen.

Circulaire economie

Het sluiten van kringlopen is noodzakelijk om onze bedrijven ook in de toekomst van grondstoffen te voorzien. Dit transitieproces vergt jaren. Er zijn innovaties nodig op bedrijfs- en systeemniveau. Een voorbeeld van de circulaire economie is de biobased economy. De biobased activiteiten in Oost-Brabant hebben geleid tot projecten op gebied van eiwittransitie en mineralen uit agrofood reststromen en uit plantaardige reststromen. GreentechBrabant (Biofuels) is als hotspot verder uitgewerkt.

We gaven in samenwerking met de regio West Brabant een opdracht aan de kennisinstellingen voor een haalbaarheidsstudie naar een kennisvalorisatie cluster rondom suikerverwaarding. Deze studie is in 2016 afgerond. Op basis van de resultaten sloten TNO, ECN en VITO een samenwerkingsovereenkomst om gezamenlijk een programma rondom bio-aromaten te starten met de Green Chemistry Campus als centrum. Voor deze Campus is in 2016 tevens een nieuw Businessplan vastgesteld. Hiermee is de basis gelegd voor een kenniscluster in West Brabant. Binnen het Innovatieprogramma Agrofood is het afgelopen jaar de focus aangescherpt richting de drie cross-overs Food en High Tech, Food en Health en Food en Circulaire economie.

Versnellen energietransitie

We zetten in op duurzame energie en leveren daarmee een bijdrage aan de landelijke klimaatdoelstellingen. Dit doen wij vanuit de kracht van actieve burgers en bedrijven. Met de ondertekening van de Brabantse Energie Alliantie (BEA) op 1 juni 2016, is een goede stap gezet in de versnelling. We hebben ingezet op het versnellen van de uitrol via majeure projecten. De vaststelling van de notitie 'reikwijdte en detailniveau project windenergie A16' heeft in 2016 plaatsgevonden. De intentieovereenkomst met betrekking tot EnergywebXL is het afgelopen jaar getekend en in november 2016 is Geothermie BV opgericht. De eerste SDE-aanvraag voor een boring is het afgelopen jaar voorbereid. Bij Nyrstar bij Budel komt voorts een groot industriële zonnepark van 65 hectare. Ook heeft de kick-off Brainport Smart District plaatsgevonden en hebben we door de ontwikkeling van onze provinciale publieke

laadpalen bijgedragen aan het versnellen van de energietransitie. Het energiefonds vormt een belangrijke partner in de realisatie van projecten. Op basis van de ingezette lijnen en de energie in de samenleving verwachten we dat de doelstellingen van het uitvoeringsprogramma energie gehaald worden.

Organiseren slimme en duurzame mobiliteit

In 2016 hebben we stevig ingezet op een veilig, slim en duurzaam verkeer- en vervoersysteem. We hebben flinke stappen gezet in het oplossen van knelpunten in het netwerk en de infrastructuur. Zo is het programma SmartwayZ.NL van start gegaan voor de verbetering van de bereikbaarheid van Zuid-Nederland. Om de ambities op het gebied van slimme mobiliteit te kunnen realiseren, is in 2016 onder andere het ITS Bureau BrabantStad van start gegaan op de Automotive Campus Helmond. Er is in 2016 ook een gedragen Hooipolder Plusplan tot stand gekomen, waardoor in 2017 de eerste stappen gezet worden voor de aanpak van het knooppunt. Ook zijn er verkenningen opgestart voor de A67 en A2 en is er een bereikbaarheidsakkoord Zuidoost-Brabant gesloten. Bovendien is gestart met de verkenning van de mogelijkheden van capaciteitsvergroting A58. Voorts is in 2016 de verbrede N279 's-Hertogenbosch-Veghel - bijna een jaar eerder dan gepland - in gebruik genomen.

Met het vaststellen in 2016 van het maatregelenpakket voor de Robuuste Brabantroute kan gewerkt worden aan een stillere en veiligere logistieke spoorverbinding door Brabant. Het beleid van het Openbaar Vervoer is gericht op de verbetering van knooppunten, spoorprojecten en OV-lijnen om het vervoer via het OV te optimaliseren. In 2016 is de nieuwe naam Bravo gelanceerd. Onder deze noemer werken wij samen met de vervoerders aan een duurzaam openbaar vervoernetwerk. We hebben de ambitie om het fietsgebruik te stimuleren. Het afgelopen jaar heeft in het teken gestaan van het uitwerken van een snelfietsroutenetwerk voor Brabant. Ook zijn ter bevordering van het fietsgebruik, OV-fietsen op ieder HOV-knooppunt gerealiseerd.

Vergroten vitaliteit natuur en landschappen

Brabant is een mozaïek van stad en land. Om dit in stand te houden hebben we de opgave om te blijven werken aan een veerkrachtige natuur en een vitaal landschap. Met de opgaven Verbindend Water, Milieu en Gezondheid en Uitnodigend Groen dragen wij bij aan een duurzame fysieke leefomgeving van Brabant. Dat is nodig voor een aantrekkelijk, concurrerend vestigingsklimaat en een duurzame, circulaire economie.

Onder de noemers Gezonde fysieke leefomgeving, Veilige fysieke leefomgeving en Groene groei hebben wij het afgelopen jaar onze partners uitgenodigd bestuurlijke ambities samen met ons waar te maken. Voorbeelden van samenwerking zijn de overeenkomst met de waterschappen, waterpoort, Green deals, een Health Deal en een Bodemexpertisenetwerk.

In 2016 is bijvoorbeeld met de waterschappen de Samenwerkingsovereenkomst tot Uitvoering van de Waterdoelen ondertekend (STUW) en voor diverse waterdoelen zijn subsidieregelingen opengesteld om de initiatieven van buiten op een uitnodigende wijze mogelijk te maken.

In 2016 is veel aandacht uitgegaan naar PAS-herstelmaatregelen in en rondom Natura2000-gebieden. Ook zijn via het GOB initiatiefnemers gefinancierd die het Natuurnetwerk Brabant (NNB) realiseren en daarmee bijdragen aan een samenhangend en robuust netwerk van natuurgebieden.

Het principe van het Ondernemend Natuurnetwerk is geconcretiseerd. Hierdoor is het voor agrariërs aantrekkelijk geworden om mee te doen aan de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant. Er zijn daarnaast meer initiatiefnemers die natuur willen realiseren. Zo hebben de B5-gemeenten een bod uitgebracht om 500 ha natuurnetwerk en 40 km aan ecologische verbindingzones aan te leggen.

Sociale Veerkracht

In de veranderende maatschappij wordt steeds meer verwacht van mensen. In het algemeen gaat het goed in Brabant, maar er zijn verschillen. We willen dat het overal goed gaat. Onze ambitie is het voorkomen van een tweedeling van de Brabantse samenleving. Sociale veerkracht is een randvoorwaarde voor een energieke en aantrekkelijke samenleving. In november 2016 is door Provinciale Staten het programma Sociale Veerkracht vastgesteld.

Wij kiezen in dit traject voor een ontwerpende aanpak waarin we nauw samenwerken met partners: Brabanders, gemeenten, onderwijs- en kennisinstellingen, ondernemers en maatschappelijke organisaties, ieder vanuit hun eigen rol.

Het programma Versterken Sociale Veerkracht heeft twee uitvoeringslijnen:

1. Het gebiedsgericht versterken van de sociale veerkracht aan de hand van de analyse uit de Monitor Sociale Veerkracht;
2. Het in cross-overs met verschillende provinciale maatschappelijke opgaven benutten en laten groeien van sociale veerkracht.

We hebben het afgelopen jaar de basis gelegd voor drie belangrijke prestaties: 1) leren in en van concrete initiatieven, 2) het Brabantbrede lerende netwerk en 3) impactmonitoring en zichtbare en overdraagbare kennis en ervaringen.

Verduurzamen landbouw

Het verduurzamen van de landbouw is een urgente maatschappelijke opgave. We zien de landbouw in de toekomst graag als een sector die maatschappelijk geaccepteerd en gewaardeerd wordt. Een sector waarin ondernemers diervriendelijk produceren, en als een sector die past in zijn natuurlijke omgeving en geen onaantoonbare gezondheidsrisico's met zich meebrengt. In 2016 is de Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood 2016 – 2020 vastgesteld. Hiermee gaan wij door bij de transitie Agrofood. De aanpak van de urgentiegebieden is geëvalueerd en overgenomen door de gemeenten.

De Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij (BZV) wordt een stimulerend instrument. Ook het mestbeleid heeft in 2016 een nieuwe impuls gekregen en wordt, na de afronding van de mestdialoog, in 2017 uitgewerkt. Daarnaast hebben we met acties richting consument (Food up!) en Translab de zo nodige transitie verder opgepakt. Regelmatig zetten we bedrijven in het zonnetje met een Agrofoodpluim.

De digitale samenleving

Nederland wil gidsland zijn in digitalisering. Als slimme regio loopt Brabant daarin voorop. We willen in samenhang de kansen oppakken van digitalisering, omgaan met bedreigingen en effectief meebewegen met veranderingen. In 2017 wordt om die reden een strategische verkenning Digitalisering uitgevoerd.

Speerpunten in het programma Digitale Agenda van Brabant zijn de valorisatie en internationaliseringsactiviteiten van de Jheronimus Academy of Data Science. In 2016 is deze Academy van start gegaan. Het betreft negen opleidingen rondom big data. De verwachting is dat het aantal studenten de komende jaren doorgroeit naar 1500 – 2000.

Een ander speerpunt in het kader van het programma digitale Agenda van Brabant is het breedbandfonds. Dit fonds heeft als doel om de beschikbaarheid van breedbandaansluitingen te versnellen en om het gebruik daarvan in niet aangesloten buitengebieden en bedrijventerreinen te bevorderen. Voor het behalen van deze doelstelling zijn, mede onder invloed van het fonds, in 2016 marktpartijen actief geworden. De doelen lijken zonder het fonds gehaald te worden.

Culturele identiteit

Het is onze ambitie om de onderscheidende identiteit van de Brabantse cultuur te laten bloeien en groeien. Juist de eigenheid en openheid definiëren Brabant. Onze aanpak houdt in dat we vanuit vier verhaallijnen van Brabant: Bevochten Brabant, Religieus Brabant, Innovatief Brabant en Bestuurlijk Brabant verbindingen leggen. De uitwerking van deze verhaallijnen is een continu en dynamisch proces samen met onze partners. Op basis van het in 2016 vastgestelde Uitvoeringsprogramma Cultuur 2016-2020 'Cultuur in Uitvoering', werken we samen met partners aan een sterke culturele basisinfrastructuur en een cultureel systeem waar ruimte is voor verandering, experiment en verbinding. Er zijn het afgelopen jaar diverse crossovers tussen de vrijetijdssector en cultuur gerealiseerd. In 2016 is onder meer geïnvesteerd in het bestendigen van de investeringen van het themajaar Van Gogh, de uitvoering van het themajaar Bosch500 en de voorbereiding van het themajaar Design 2017. We reageren op ontwikkelingen en initiatieven die in de samenleving spelen. In dit kader zijn in 2016 via het impuls geldenprogramma en via het Brabant C fonds respectievelijk 34 en 27 projecten mogelijk gemaakt. Verder zijn er nieuwe investeringsbeslissingen over grote erfgoedcomplexen genomen. Genoemd kunnen worden de herontwikkeling van Klooster Mariënhage in Eindhoven, Fort Sabina in Willemstad en Brouwhuis Breda. Ook is er een intentieovereenkomst gesloten met 22 organisaties om de samenwerking rondom Zuiderwaterlinie te bekrachtigen.

Sterk Brabants Netwerk

In 2016 is opdracht gegeven tot het ontwikkelen van een Sterk Brabants Netwerk. We bouwen aan een samenhangend ruimtelijk-economisch netwerk én aan een daadkrachtige interbestuurlijke samenwerking & triple helix netwerken. Gestart is met het maken van afspraken met de triple-helixpartners in de vier regio's over opgaven, die een versnelling behoeven. In september zijn de versnellingsafspraken gemaakt met Noordoost Brabant (AgrifoodCapital) en in december met Zuidoost Brabant (MRE en Brainport). Met de Stuurgroep Brabantstad is overeengekomen, dat Brabantstad deel uitmaakt van het Sterk Brabants Netwerk. Verder is het afgelopen jaar de bestuurlijke intentieverklaring Ruimtelijk-Economische OntwikkelStrategie (REOS) Noordelijke Randstad, Zuidelijke Randstad en Brainport gesloten om gezamenlijk de concurrentiekracht van Nederland te versterken. Met de voorbereiding van versnellingsafspraken voor West- en Midden-Brabant is in 2016 gestart.

Met partners en andere betrokkenen, heeft de provincie samengewerkt om de ruimtelijke kwaliteit te verhogen, zorgvuldig ruimtegebruik te stimuleren en een goed

woon, werk- en leefklimaat te behouden. De stappen die zijn gezet voor de nieuwe omgevingsvisie en de aanpak van leegstand passen in de ambities en de werkwijze van een Sterk Brabants Netwerk. De eerste stappen voor de Brabantse omgevingsvisie zijn het afgelopen jaar gezet. Via het proces van Dromen, Denken, Durven, Doen komen we tot een visie. Het proces is gestart met een breed maatschappelijk debat met Brabanders, professioneel betrokkenen en bestuurlijk Brabant. Deze droomfase heeft een verkenningdocument opgeleverd. De denkfase heeft geleid tot het startdocument dat is vastgesteld door de Staten in december 2016.

Het programma Brabantse Aanpak Leegstand is in november vorig jaar door Provinciale Staten vastgesteld. Provinciale Staten hebben daarin gekozen voor een innovatieve integrale en gebiedsgerichte aanpak. Onder het motto 'herbestemmen is het nieuwe bouwen' willen wij bijdragen aan het afnemen van leegstand in Brabant. Dit doen wij samen met eigenaren, ondernemers, gemeenten en inwoners.

Slagvaardige organisatie

Wij streven een open uitnodigende bestuursstijl na. We werken steeds vaker langs de lijn van ontwerpende en lerende trajecten die veel ruimte laten voor initiatief van onderaf. Hiermee geven we inhoud aan 'innoverend werken'. In 2016 hebben we stappen gezet om op een slimme manier te kijken hoe onze partners kunnen bijdragen aan onze doelstellingen. In netwerken experimenteren we met nieuwe rollen en werkwijzen.

Deze ambitie vraagt dat de organisatie zich ontwikkelt naar een opgavegestuurde netwerkorganisatie waar de opgaven van Brabant centraal staan. Dit is een meerjarig traject. De organisatie richt zich op drie pijlers:

- Pijler 1 opgavegestuurd werken;
- pijler 2 professionals met ruimte;
- pijler 3 een organisatie die ondersteunt.

In een opgave-gestuurde netwerkorganisatie zijn flexibiliteit, vitaliteit en duurzame inzetbaarheid sleutelbegrippen. In 2016 hebben we op hoofdlijnen in beeld gebracht wat de gevraagde kwaliteit en kwantiteit voor de opgaven zijn. Ook hebben we onze talenten in beeld gebracht. Het algemene beeld is dat we met de stappen die in 2016 zijn gezet op koers liggen in ons streven dat aan het eind van deze bestuursperiode de provinciale organisatie zich heeft ontwikkeld tot de beoogde opgave-gestuurde netwerkorganisatie.

Financieel resultaat

Het financiële resultaat over 2016 is positief waarbij alle risico's met voldoende middelen zijn afgedekt. Ook hebben we onze beleggingsdoelstelling van minimaal € 122,5 mln over 2016 gehaald.

Dit positieve financiële perspectief betekent dat op de korte, maar ook op de lange termijn voldoende financiële ruimte blijft bestaan voor toekomstig nieuw beleid en eventuele nieuwe bestuurlijke prioriteiten.

De jaarstukken laten zien het bruto rekeningresultaat € 53,4 mln bedraagt. Bij deze jaarrekening doen wij het voorstel om voor in totaal € 35,8 mln aan prestaties en daaraan gekoppelde middelen over te hevelen van 2016 naar 2017 en volgende jaren. Hierdoor kunnen eerder voorgenomen prestaties, ondanks de vertraging, alsnog worden uitgevoerd.

Ook stellen we voor om enkele mutaties in de reserves aan te brengen tot een bedrag van per saldo € 3,8 mln. Indien deze overhevelingsvoorstellen gehonoreerd worden, resteert een netto besteedbaar rekeningresultaat van € 13,8 mln. Dit resultaat vloeit terug naar de algemene middelen en wordt betrokken bij de integrale afweging. Dit positieve jaarrekeningresultaat gecombineerd met het feit dat we op koers liggen voor het bereiken van de beoogde doelstellingen en effecten, maakt ons trots.

Programma 01 Bestuur

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Inleiding

Het vergroten van de kwaliteit van het openbaar bestuur in Noord-Brabant. De wettelijke kaders hiervoor worden gevormd door:

- de Provinciewet;
- de Gemeentewet;
- de Wet Bevordering integriteitsbeoordeling door het openbaar bestuur ([Bibob](#));
- de ambtsinstructie commissaris der Koning (CdK).

De provincie doet dit via de volgende drie hoofdlijnen:

- a) de kwaliteit van het openbaar bestuur in het algemeen verbeteren bijvoorbeeld door het vergroten van integriteit en weerbaarheid of het stimuleren van efficiënte kennisverwerving, -borging en benutting;
- b) het versterken van de bestuurlijke samenwerking in Brabant;
- c) het borgen van de toekomstbestendigheid van het openbaar bestuur.

Provinciebestuur (01.01)

Het vergroten van de kwaliteit van het openbaar bestuur in Noord-Brabant:

De commissaris heeft in 2016 zijn rijkstaken op voortvarende wijze uit kunnen voeren.

De verschillende specifiek geformuleerde prestaties op het gebied van integriteit en weerbaarheid en toepassing van de Wet Bibob zijn grotendeels gerealiseerd.

Bij het in- en extern functioneren wordt ons bestuur professioneel ondersteund: Provinciale staten door de griffie en Gedeputeerde Staten en de commissaris van de Koning door de provinciale organisatie. Voor zijn rijkstaken wordt de CdK ondersteund door het Kabinet CdK.

Kennisverwerving, -borging en -benutting:

Met Statenvoorstel 19/13 is opdracht gegeven uitvoering te geven aan de ambitie om te komen tot een toekomstbestendig kennis- en adviesstelsel, tevens is toegezegd om na 4 jaar de bewegingen en de nota Onderzoeksbeleid te evalueren. In 2016 is de evaluatie Kennis en Onderzoek uitgevoerd. Deze evaluatie bestaat uit zowel de

evaluatie BrabantKennis als de evaluatie van de interne kennisfunctie Kennis & Onderzoek. Uit de evaluatie blijkt dat 1) de noodzakelijke bewegingen succesvol in gang zijn gezet (BrabantKennis is sinds begin november 2013 actief en heeft sindsdien verschillende verkenningen en studies uitgevoerd en gepresenteerd, de subsidierelaties met Telos en ECNC zijn beëindigd, per 1 januari 2016 zijn de drie Brabantse adviesorganen (SER Brabant, PRG en POC) samengegaan in BrabantAdvies en binnen de provinciale organisatie is team Kennis&Onderzoek actief), dat 2) de verwachtingen met betrekking tot BrabantKennis grotendeels zijn waargemaakt, en dat 3) team Kennis & Onderzoek (K&O) gefundeerde kennis voor beleid biedt. Uit de evaluatie blijkt dat de doelstelling van het beleid (versterking van de provinciale kennisstructuur) dichterbij is gekomen. Uit de evaluatie blijkt dat Kennis & Onderzoek en BrabantKennis bijdragen aan effectieve en efficiënte kennisverwerving, -borging en -benutting. GS besloten de inzet bij zowel BrabantKennis als Kennis & Onderzoek te continueren met benoeming van een aantal ontwikkelpunten.

Bestuurlijke samenwerking (01.02)

In 2016 startte de provincie het project Bestuurlijke vernieuwing gericht op nieuwe vormen van bestuur en burgerbetrokkenheid. Enkele nieuwe vormen worden beproefd én ervaringen met participatie van maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en burgers in recente projecten, zijn in beeld gebracht. Samen met de gemeente Oss is een inventarisatie van de eerste ervaringen met het fenomeen burgerbegroting uitgevoerd. Met vernieuwing van de provinciale 'Rolodex' streven we in het kader van participatie naar het aanboren van nieuwe organisaties, bedrijven en burgers.

In het kader van (veer)krachtig bestuur werden diverse onderzoeken gedaan, bijvoorbeeld naar vernieuwende bestuursvormen binnen de EU. Dit ter inspiratie en ondersteuning van gemeenten bij het opstellen van hun bestuurlijke toekomstvisie. Ook vond standpuntbepaling plaats naar aanleiding van de binnengekomen gemeentelijke toekomstvisies en werden afspraken met gemeenten gemaakt over vervolgacties.

Diverse projecten uit de werkagenda BrabantStad zijn gestart. Het enthousiasme over de aanpak en de werkwijze van de werkagenda groeit. In 2017 komt er ruimte voor nieuwe projecten. De Stuurgroep BrabantStad heeft daarom opdracht gegeven om in 2017 de werkagenda te actualiseren.

In de Perspectiefnota 2016 is opdracht gegeven tot het ontwikkelen van een Sterk Stedelijk Netwerk (later verbreed naar Sterk Brabants Netwerk). Gestart is met het maken van afspraken met de triple-helixpartners in de vier regio's over opgaven, die een versnelling behoeven. In september zijn de versnellingsafspraken gemaakt met N.O. Brabant (AgrifoodCapital), in december met Z.O. Brabant (MRE en Brainport). Het Hart van Brabant en West-Brabant volgen in de eerste helft van 2017.

Relatiemanagement gemeenten en regio's van de provincie vervult een coördinerende rol in de totstandkoming van deze versnellingsafspraken en vervolg.

Met de Stuurgroep Brabantstad is overeengekomen, dat Brabantstad deel uitmaakt van het Sterk Brabants Netwerk. Dit komt ook tot uitdrukking in een gezamenlijk opdrachtgeverschap van de 6 deelnemers in Brabantstad voor het programma Sterk Brabants Netwerk. In 2017 worden volgende stappen gezet.

Interbestuurlijk toezicht (01.03)

Nu, aan het eind van het eerste jaar van het nieuwe beleidskader, hebben we voor alle zes de toezichtsgebieden helder hoe de lokale overheden er voor stonden als het gaat om de uitvoering van de medebewindvoeringstaken.

Voor 2016 is het overall-beeld: 23% voldoet niet, 25% voldoet gedeeltelijk en 52% voldoet. Begin 2017 hebben alle gemeenten en waterschappen hun resultaten in de vorm van een dashboard ontvangen. Op deze wijze presenteren wij de informatie op een begrijpelijke en transparante wijze.

Bestuursakkoord

In het Bestuursakkoord is opnieuw voor drie jaar financiële ondersteuning van de Task Force Brabant-Zeeland voorzien. Voor de jaren 2017 tot en met 2019 is jaarlijks € 600.000 opgenomen. Voortzetting van de taken is daarmee financieel gegarandeerd, zeker nu er een positieve evaluatie heeft plaatsgevonden.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknpte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
01.01 Wet Bibob: Notitie inzake uitvoering Wet Bibob - Startnota Kennis en onderzoek EZB-0120 - Kennis en onderzoek PS 19/13 - Bestuursakkoord - Agenda van Brabant 01.02 Notitie Krachtig Bestuur in Brabant EZB-0028	Streefwaarde 2016: Evaluatie Streefwaarde 2016: Implementatie werkagenda BrabantStad Streefwaarde 2016: Evaluatie nota onderzoeksbeleid Bestuurlijke uitspraken over alle binnengekomen toekomstvisies van de Brabantse gemeenten	Gedeeltelijk gerealiseerd. De evaluatie is in 2016 opgestart. Het betreft een evaluatie door een onafhankelijke visitatiecommissie. Deze visitatiecommissie heeft, op verzoek van de commissie zelf, meer tijd gekregen voor het verrichten een goede evaluatie. De resultaten daarvan levert de commissie in het eerste kwartaal van 2017 op In 2016 zijn diverse projecten uit de werkagenda BrabantStad in uitvoering gebracht door de 6 partners binnen BrabantStad. Ja, de evaluatie BrabantKennis en interne kennisfunctie Kennis en Onderzoek is uitgevoerd. Op 31-12-2016 heeft het college van GS voor 36 gemeenten een bestuurlijke uitspraak gedaan over de binnengekomen visie. In de maanden januari tot en met maart 2017 volgen naar verwachting de reacties richting de andere gemeenten. Een actueel overzicht van de ingekomen visies per gemeente is beschikbaar op de site Veerkrachtig Bestuur in Brabant http://www.brabant.nl/veerkrachtigbestuur onder 'proces'. In de gevallen dat wij vragen hebben over het doorlopen traject of indien het gemeentelijke standpunt niet op logische wijze onderbouwd is vanuit de visie of er sprake is van verschillende koersen binnen een subregio, initiëren wij een vervolgetraject: Dit kan variëren van een verzoek om nadere onderbouwing tot het starten van een herindelingsprocedure.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	Streefwaarde 2016: Succesvolle afronding van de wet tot herindeling van de nieuwe gemeente Meijerijstad	Traject is succesvol afgerond, per 1 januari 2017 zijn de gemeenten Veghel, St. Oedenrode en Schijndel samengegaan in de nieuwe gemeente Meijerijstad.
-	Streefwaarde 2016: Evaluatie van het relatiemanagement;	Sinds medio 2016 zijn de relatiemanagers gemeenten en samenwerkingsverbanden aangewezen als coördinatoren voor de versnellingsafspraken in het kader van Sterk Brabants Netwerk. Daarmee is de beoogde strategische inzet gestart. Daarnaast zijn zij verantwoordelijk voor het onderhouden van de relatie met de gemeenten en regio's en de voorbereiding van de werkbezoeken. Hun functioneren wordt nader geanalyseerd binnen het programma Sterk Brabants Netwerk.
-	Oorspronkelijke streefwaarde 2016: Visie op strategisch relatiemanagement gemeenten en samenwerkingsverbanden ingevoerd.	De streefwaarde is bij burap 2016 komen te vervallen omdat de visie op een strategisch relatiemanagement onderdeel is geworden van het voornemen om tot een Sterk Brabants netwerk te komen, waarbij het de bedoeling is om per regio tot een strategische samenwerkingsagenda, en daarin participerende triple helix-partners, te komen.
-	Jaarverslag Interbestuurlijk toezicht 2015 Streefwaarde 2016: april 2016	Uitgevoerd
-	Uitvoeringsprogramma IBT 2017 Streefwaarde 4e kwartaal 2016	Uitgevoerd

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

01 Bestuur

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2016 oorspronkelijk	Begroting 2016 na wijziging	Jaarrek. 2016 realisatie	Vershil begr-realise
<u>Lasten</u>				
Programmalasten	8.807	9.170	9.633	-463
Toegerekende organisatiekosten	11.458	11.458	11.635	-177
Totaal lasten	20.265	20.628	21.268	-640
<u>Baten</u>				
Rijk	0	0	0	0
Europa	0	0	0	0
Overige programmabaten	2	879	1.155	276
Totaal baten	2	879	1.155	276
Saldo van baten en lasten	-20.263	-19.749	-20.113	-364
<u>Dekking verschil lasten en baten</u>				
Dekking uit reserves	0	0	0	0
Dekking uit alg.middelen	20.263	19.749	20.113	364
Totale dekking van het saldo	20.263	19.749	20.113	364

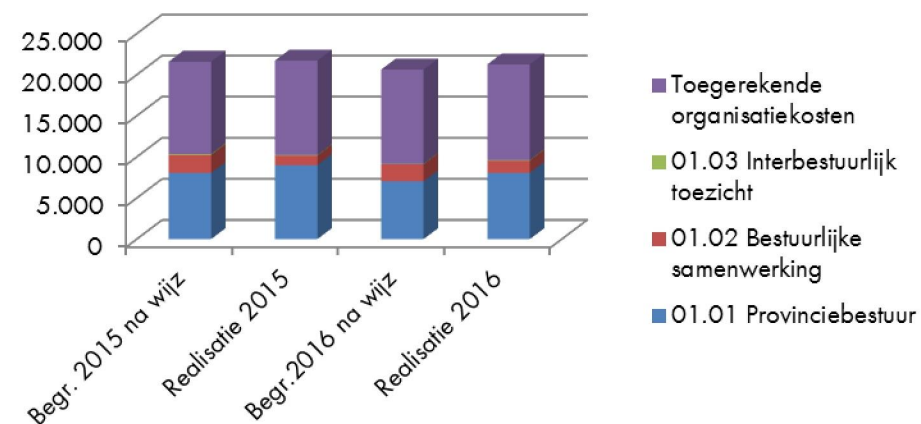
Binnen het programma Bestuur is de realisatie in 2016 hoger dan de begroting na wijziging.

Bij 01.01 Provinciebestuur is er sprake van een overschrijding van € 1,1 mln.

Dit is hoofdzakelijk het gevolg van de storting van € 1,35 mln in de voorziening pensioenlasten APPA.

De onderschrijding van € 0,6 mln bij 01.02 Bestuurlijke samenwerking kan de extra lasten voor de storting in de pensioenvoorziening slechts gedeeltelijk compenseren.

Programma Bestuur (lasten x € 1.000)

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het bevorderen van de kwaliteit van het openbaar bestuur in Noord-Brabant is ook een taak van de provincie. Dit gebeurt intern door een adequate ondersteuning van de eigen bestuursorganen: Provinciale Staten door de griffie en Gedeputeerde Staten en de commissaris van de Koning door de provinciale organisatie. Voor de uitvoering van zijn rijkstaken wordt de commissaris van de Koning ondersteund door het Kabinet. Tot deze rijkstaken van de CdK behoren onder meer openbare orde en veiligheid, en burgemeestersbenoemingen.

Daarnaast is het vergroten van de integriteit en de weerbaarheid van het openbaar bestuur een belangrijke pijler. Ook continueren wij onze inzet op een effectieve en efficiënte kennisverwerving, kennisborging en kennisbenutting.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

In 2016 zijn 113 integriteitsonderzoeken, inclusief Bibob-onderzoeken, afgerond. Verder is dit jaar de evaluatie naar de toepassing van de Wet Bibob bij de provincie Noord-Brabant opgestart. We hebben gekozen om deze evaluatie niet zelf te uitvoeren, maar om een onafhankelijke visitatiecommissie de evaluatie te laten verrichten. De resultaten daarvan presenteert de commissie aan ons in het eerste kwartaal van 2017. De nadruk ligt daarbij op aanbevelingen voor het toepassen van de Wet Bibob in de toekomst. We hebben er daarom voor gekozen de aanbevelingen van de visitatiecommissie af te wachten voordat we het Bibob-beleid uitbreiden naar de vastgoedsector. De aanbevelingen zullen hoogstwaarschijnlijk input worden voor herzien Bibob-beleid, afhankelijk van de inhoud van die aanbevelingen.

De Inspectie VenJ van het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft in 2016 onderzoek gedaan naar de geïntegreerde aanpak van ondermijnende criminaliteit in RIEC/LIEC-verband. Hierbij is de evaluatie van de convenanten omtrent Bestuurlijk en Geïntegreerde Aanpak Georganiseerde Criminaliteit, Bestrijding Handhavingsknelpunten en Bevordering Integriteitsbeoordeling meegenomen. De resultaten van dit onderzoek worden naar verwachting begin 2017 openbaar.

Bestuurlijke integriteit:

De CdK is met zijn kabinet, veelal achter de schermen, betrokken bij het oplossen van diverse integriteitskwesties in gemeenten. De wijze van betrokkenheid is maatwerk en varieert dus van geïnformeerd zijn en het volgen van de kwestie tot adviseren, bemiddelen of zelfs het in gang zetten van een onderzoek.

Met ingang van 1 februari 2016 is de Ambtsinstructie commissaris van de Koning gewijzigd en is in de Provinciewet een artikel toegevoegd, waarin de zorgplicht van de commissaris van de Koning voor integriteit is geregeld. Artikel 182 Provinciewet luidt nu als volgt:

‘De commissaris is, volgens regels te stellen bij een door de regering gegeven ambtsinstructie, belast met: (....)

c. het adviseren en bemiddelen bij verstoorde bestuurlijke verhoudingen in een gemeente en wanneer de bestuurlijke integriteit van een gemeente in het geding is.’

Hiermee is de ontstane praktijk geformaliseerd en als wettelijke plicht bij de CdK ondergebracht.

Weerbare overheid:

De Taskforce Brabant Zeeland ging in beginsel in 2016 haar laatste jaar in. In de loop van 2016 werd echter duidelijk dat de tijdelijke projectstructuur nogmaals drie jaar, tot eind 2019 zal worden voortgezet. De intensieve, overheidsbrede aanpak is nog steeds nodig vanwege de ernst van de aard en omvang van de ondermijnende criminaliteit. Dit wordt ook in Den Haag onderkend. In juni 2016 laat de minister van V&J aan de Tweede Kamer weten dat hij de aanpak van ondermijning in Zuid-Nederland financieel zal blijven ondersteunen.

In juli 2014 hebben PS zich financieel verbonden aan de Taskforce Brabant Zeeland voor een periode van drie jaar (tot eind 2016). In het Bestuursakkoord is voorzetting van subsidie na 2016 afhankelijk gesteld van een positieve evaluatie. Deze evaluatie heeft op 23 september 2016 tijdens een Statendag plaatsgevonden. Peter Noordanus, burgemeester van Tilburg en covoorzitter van de Taskforce BZ heeft de resultaten van de afgelopen drie jaar gepresenteerd hierbij ondersteund door burgemeester Jack Mikkers

(Veldhoven) en burgemeester Leny Poppe-de Looft (Zundert). In de aanloop naar de Statendag en ook tijdens de bijeenkomst zijn er onderliggende stukken gedeeld.

In de meerjarenbegroting is al een bedrag gereserveerd voor de Taskforce Brabant Zeeland (voor de jaren 2017, 2018 en 2019, drie maal 600.000 euro). De Staten hebben in 2016 uitgesproken dat een hogere financiële bijdrage niet wordt uitgesloten mits een verzoek hiertoe wordt ondersteund door concrete voorstellen en onder de voorwaarde dat andere partners ook meedoen. De verwachting is dat de Taskforce Brabant Zeeland in 2017 een aanvullend subsidieverzoek zal doen.

Provinciale subsidie is in 2016 onder meer aangewend voor de financiering van districtelijke programmamanagers ondermijning in West Brabant en voor het Bestuurlijk Ondersteuningsteam in Oost-Brabant. In oktober 2016 organiseerde de Taskforce een minisymposium over ondermijning en recreatieparken en het Verwey-Jonker Instituut presenteerde in september 2016 twee onderzoeksrapporten naar de Taskforce. Voorbeelden van initiatieven die eveneens mede mogelijk werden gemaakt met provinciale middelen.

Kennis en Onderzoek

BrabantKennis bracht in het voorjaar van 2016 de Kijk op Brabant uit, in de vorm van vijf longreads. Tijdens de Kijk op Brabant-dag in maart stonden 5 onderliggende thema's centraal: de Brabantse maakindustrie, het geluksgevoel van de Brabanders, het Brabantse woonklimaat, de toekomst van de Brabantse arbeidsmarkt en de kansen voor circulair Brabant. In de zomer maakte BrabantKennis een start met de verkenning 'Mind the Gap!' naar de (toenemende) verschillen in de samenleving. Inmiddels verschenen er vier publicaties en vonden er twee bijeenkomsten plaats, waaronder de Vooruitdenkerslezing 'Ongelijk maar fair' van Marc de Vos in november. In het najaar rondde BrabantKennis de verkenning #SlimBrabant af met als sluitstuk The Next Mobility Hack en de werksessie 'Open uw data', waarmee overheden uitgedaagd werden te gaan experimenteren met open data. Verder dook BrabantKennis in 2016 in de kansen voor publiek ondernemerschap en bracht zij een cahier uit over de toekomst van mobiliteit. BrabantKennis verkent de toekomst van Brabant en helpt bestuur en politiek bij het nadenken over de lange termijn.

Kennis en Onderzoek draagt op een effectieve en efficiënte manier bij aan de kennisverwerving, -borging en -benutting ten behoeve van de uitvoering van beleid. Steeds meer komt de nadruk te liggen op het faciliteren van de verschillende stappen in

de beleidscyclus zoals dat ook is vastgelegd in het traject van Verbetering beleids- en begrotingscyclus.

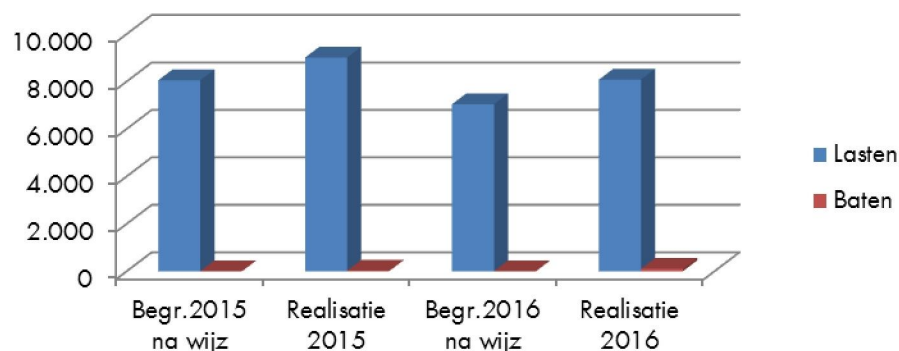
Stand van zaken mijlpalen 2016:

- Er zijn 113 integriteitsonderzoeken verricht;
- De evaluatie naar toepassing van de Wet Bibob is opgestart en wordt eerste kwartaal 2017 afgerond;
- Uitbreiding bibob-beleid naar de vastgoedsector is uitgesteld tot uitkomst evaluatie door visitatiecommissie bekend is;
- Geïmplementeerde zorgplicht bestuurlijke integriteit is afgerond;
- Realisatie actieprogramma Bestuurlijke weerbaarheid en integriteit Brabant voor 2016 afgerond en voor de jaren 2017, 2018 en 2019 in de voorbereidende fase.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	7.010	7.044	8.078	-1.034
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	0	0	0	0
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	2	2	101	98
Baten	2	2	101	98
Saldo lasten en baten	-7.007	-7.041	-7.977	-936
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdrage uit reserves	0	0	0	0
Bijdrage uit alg. middelen	7.007	7.041	7.977	936
Totale dekking van het saldo	7.007	7.041	7.977	936

Lasten en baten (bedragen x € 1.000)

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- kosten GS/CdK	-1.618
- kosten PS/Griffie	213

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- kosten kennis en onderzoek	371
Totaal afwijking lasten	-1.034

Kosten GS/CdK

De overschrijding van de raming heeft vooral betrekking op jaarlijkse toevoeging aan de voorziening pensioenlasten APPA als gevolg van de actuariële herberekening van de toekomstige pensioenlasten. De toevoeging aan de voorziening wordt beïnvloed door wijzigingen in de rekenrente en de levenskansen. De lage rente en bijgestelde (hogere) levensverwachting hebben geleid tot een dotatie van € 1,3 mln aan de voorziening. Daarnaast is in verband met Weerbare Overheid een bijdrage gedaan aan de RIEC's (Regionale Informatie en Expertise Centra).

Kosten PS/Griffie

De onderschrijding bij PS/Griffie betreft lagere kosten voor onderzoeken door PS en reis- en verblijfkosten PS leden. Op het budget voor ondersteuning van PS-leden en -fracties is sprake van een overschrijding met € 58.000.

Kennis en onderzoek

Bij Kennis en onderzoek betreft de onderschrijding vooral het centraal onderzoeksbudget en Brabant Kennis. Bij het centraal onderzoeksbudget is ingezet op need-to-know onderzoek, waardoor scherp is gekeken naar de noodzaak van onderzoeken. Als gevolg hiervan gaan geplande onderzoeken soms niet door of worden uitgesteld.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Totaal afwijking baten	98

Baten Bestuur

In 2016 zijn de restituties voor de fractiebudgetten 2016 ontvangen. Tevens zijn in 2016 vergoedingen van derden ontvangen voor werkzaamheden door de Commissaris van de Koning en GS-leden.

01.02 Bestuurlijke samenwerking

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Doelstelling is een inrichting van het openbaar bestuur in Noord-Brabant te bewerkstelligen die in staat is slag- en schakelkracht te genereren voor de grote maatschappelijke opgaven en er tegelijkertijd in slaagt nabij, betrokken en aanspreekbaar te zijn.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

(Veer)krachtig bestuur:

Alle Brabantse gemeenten is gevraagd om medio 2015 op basis van een constructief toekomstgericht proces in samenwerking met triple-helix partners met een visie te komen op de eigen bestuurlijke en/of organisatorische toekomst. Op 31 december 2016 hebben wij voor 36 gemeenten bestuurlijke uitspraken gedaan over de doorlopen processen en de keuzes die gemeenten willen maken. In de gevallen dat:

- de keuzes van buurgemeenten niet met elkaar overeenstemmen,
- gemeenten ongewild in een geïsoleerde positie terecht komen
- keuzes naar onze opvatting geen recht doen aan de langetermijnbelangen van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties binnen de gemeente en/of (sub)regio hebben wij met de betreffende gemeenten bestuurlijk overleg gevoerd en vervolgens per brief aangegeven wat wij van hen verwachten. Medio 2017 zal ambtelijk en bestuurlijk de vinger aan de pols worden gehouden voor wat betreft de voortgang.

Bestuursstructuur

In 2016 hebben wij geadviseerd, begeleid, gefaciliteerd en de benodigde besluiten genomen voor onder andere de gemeentelijke herindeling Meierijstad (fusie van Schijndel, Sint-Oedenrode en Veghel), de gemeentelijke herindeling Altena en bij grenscorrecties.

Waarborgen integriteit bestuurders e.a.:

Aan raadsleden, wethouders en burgemeesters zijn ontheffingen verleend wanneer zij als privépersoon contractuele verplichtingen wensten aan te gaan met de bestuurlijke autoriteit, waaraan zij als bestuurder verbonden zijn.

Relatiemanagement:

De relatiemanagers gemeenten en samenwerkingsverbanden zijn als coördinatoren in het kader van Sterk Brabants Netwerk gestart met de voorbereiding van de regionale versnellingsafspraken met triple-helixpartners. Dat heeft in september geleid tot regionale afspraken met AgrifoodCapital in Noordoost-Brabant. In december volgden afspraken met MRE en Brainport in Zuidoost-Brabant. Daarnaast zijn de relatiemanagers verantwoordelijk voor het onderhouden van de relatie met de gemeenten en regio's en de voorbereiding van de werkbezoeken van de Commissaris van de Koning aan gemeenten en de regionale werkbezoeken van Gedeputeerden.

BrabantStad:

In 2016 zijn diverse projecten uit de werkagenda BrabantStad in uitvoering gebracht door de 6 partners binnen BrabantStad. Het enthousiasme over de aanpak en de werkwijze van de werkagenda groeit. In 2017 komt er ruimte voor nieuwe projecten. De Stuurgroep BrabantStad heeft daarom opdracht gegeven om in 2017 de werkagenda te actualiseren.

Stand van zaken mijlpalen 2016

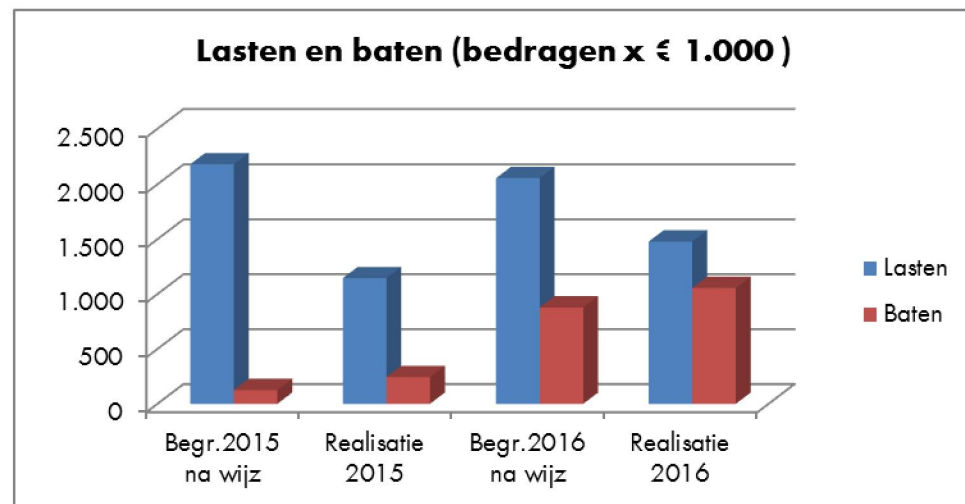
- Bestuurlijke standpunten GS in het kader van Veerkrachtig bestuur (streefwaarde =41). Op 31-12-2016 heeft het college van GS voor 36 gemeenten een bestuurlijke uitspraak gedaan over de binnengekomen visie. In de maanden januari tot en met maart 2017 volgen naar verwachting de reacties richting de andere gemeenten.
- Thematisch onderzoek in samenwerking met VBG naar de wijze waarop gemeenten en provincie grote maatschappelijke opgaven oppakken met als doel om van elkaar te leren. Inmiddels is een onderzoek gestart met als thema 'Weerbare Overheid' in relatie tot georganiseerde ondermijnende criminaliteit in het buitengebied. Dit onderzoek zal begin 2017 worden afgerond.
- Succesvolle afronding van de Wet tot herindeling van de gemeenten Schijndel, Sint-Oedenrode en Veghel tot de nieuwe gemeente Meierijstad; Het fusieproces is

inmiddels afgerond en met ingang van 1 januari 2017 is de nieuwe gemeente Meierijstad een feit.

- De aangekondigde evaluatie van het relatiemanagement is verwerkt in de heroverweging van de rol van relatiemanagement. Die heeft geleid tot een strategischere inzet van de relatiemanagers, door ze ook procesverantwoordelijk te maken voor de totstandkoming van de versnellingsafspraken in het kader van Sterk Brabants Netwerk met regionale partners.
- Visie op strategisch relatiemanagement gemeenten en samenwerkingsverbanden ingevoerd. De basis voor bovengenoemde verzwaring van de functie van de relatiemanagers is een visie op strategisch relatiemanagement gemeenten en samenwerkingsverbanden.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Verschil a-b
Lasten	1.727	2.056	1.478	578
Herkomst middelen				Verschil b-a
Rijk	0	0	0	0
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	0	877	1.055	177
Baten	0	877	1.055	177
Saldo lasten en baten	-1.727	-1.179	-423	756
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdrage uit reserves	0	0	0	0
Bijdrage uit alg. middelen	1.727	1.179	423	-756
Totale dekking van het saldo	1.727	1.179	423	-756

Toelichting

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Kosten bestuurlijke samenwerking	80
- Kosten t.b.v. bestuursstructuur	498
Totaal afwijking lasten	578

Toelichting lasten

Kosten bestuurlijke samenwerking

De onderschijding bij bestuurlijke samenwerking heeft betrekking op lagere kosten voor BrabantStad en de Vlaams Nederlandse Delta.

Kosten t.b.v. bestuursstructuur

De onderschijding op de kosten t.b.v. bestuursstructuur komt met name door lagere kosten voor Krachtig Bestuur (€ 409.000). De kosten voor het programma (Veer)Krachtig Bestuur bestaan voor het grootste deel uit diverse vormen van ondersteuning aan gemeenten. Het totaal benodigde budget hiervoor is van jaar tot jaar moeilijk te voorspellen, aangezien dit afhankelijk is van actuele bestuurlijke ontwikkelingen in de afzonderlijke gemeenten.

Tevens is in 2016 de teruggave van het batig saldo 2015 van het IPO verrekend.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
-Bestuurlijke samenwerking	177
Totaal afwijking baten	177

Toelichting baten

In 2016 zijn de bijdragen in de algemene kosten BrabantStad ontvangen van de partners.

01.03 Interbestuurlijk toezicht

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Door toezicht te houden op gemeenten willen we bijdragen aan een sterk openbaar bestuur en een bestendig en veilig Brabant voor ons allemaal. We versterken het functioneren van lokale overheden en controleren of zij hun taken uitvoeren volgens de wet. Respect voor de eigen verantwoordelijkheid van besturen en raden is het uitgangspunt.

Het gaat om de toezichtgebieden: archief- en informatiebeheer, financieel toezicht, huisvesting vergunninghouders, monumentenzorg, omgevingsrecht en ruimtelijke ordening.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

2016 was het 1^e jaar waarbij we de taken uitgevoerd hebben volgens het IBT-beleidskader 2016 – 2019. Begin 2016, hadden we nog niet voor alle zes de toezichtgebieden helder hoe de lokale overheden er voor stonden als het gaat om de uitvoering van de medebewindstaken. Nu, aan het eind 2016 hebben we dat op basis van het systematisch toezicht wel.

De resultaten bij Archieftoezicht blijven achter, maar dat komt doordat 2016 pas het eerste jaar is dat we op deze manier het systematisch toezicht uitoefenen. Het opstellen van een archiefverslag en ons hier tijdig over informeren is nog geen gemeengoed bij de gemeenten. We gaan ervan uit dat de resultaten over 2017 beter zullen zijn. Bij huisvesting vergunninghouders hadden gemeenten te maken met de aanzienlijke instroom uit 2015 en 2016. We verwachten dat de stijging van te huisvesten vergunninghouders de komende jaren afvlakt.

Voor 2016 is het overall-beeld: 23% voldoet niet, 25% voldoet gedeeltelijk en 52% voldoet. Begin 2017 hebben alle gemeenten en waterschappen hun resultaten in de vorm van een dashboard ontvangen. Op deze wijze presenteren wij de informatie op een begrijpelijke en transparante wijze.

Thema-onderzoeken die we in 2016 hebben afgerond zijn: externe veiligheid in bestemmingsplannen en de archivering van audio- en videonotulen bij verslaglegging van gemeenteraadsvergaderingen. We zijn gestart met thema-onderzoeken naar emissies veehouderijen en archivering bij ketensamenwerking.

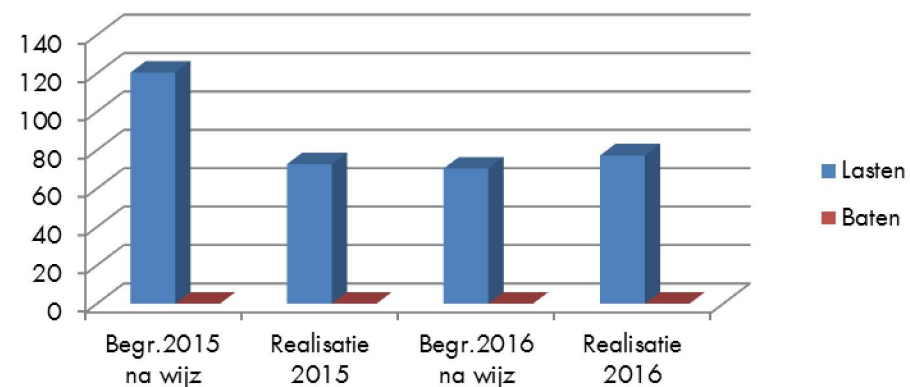
Stand van zaken mijlpalen 2016

- Jaarverslag IBT 2015 – maart/april 2016: uitgevoerd;
- Uitvoeringsprogramma 2017 – 4^e kwartaal 2016: uitgevoerd.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Verschil a-b
Lasten	70	70	77	-7
Herkomst middelen				Verschil b-a
Rijk	0	0	0	0
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	0	0	0	0
Baten	0	0	0	0
Saldo lasten en baten	-70	-70	-77	-7
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdrage uit reserves	0	0	0	0
Bijdrage uit alg. middelen	70	70	77	7
Totale dekking van het saldo	70	70	77	7

Lasten en baten (bedragen x € 1.000)

Toelichting

De afwijking t.o.v. de raming in de begroting is gering.

2

Ruimte

Programma 02 Ruimte

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Inleiding

Brabant is een fijnmazig mozaïek dat bestaat uit steden, dorpen, landbouw, bedrijvigheid, natuur en water. Zij vormt een samenhangend geheel waarin het prettig wonen, werken en ontspannen is.

We willen dit mozaïek behouden en versterken door:

- Een duurzame en zorgvuldige afweging van uiteenlopende belangen waarbij gezocht wordt naar een optimale mix van 'people, planet, profit', met behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit;
- Ontwikkeling van de mozaïekmetropool door in te zetten op de versterking van het woon-, leef- en vestigingsklimaat; de betrokkenheid van onderwijs, bedrijfsleven, overheid en maatschappelijke organisaties te versterken;
- Te behoren tot de slimste en duurzaamste Agrofoodregio in Europa.

Ruimtelijke ontwikkeling van het Mozaïek (02.01)

Met partners en andere betrokkenen, heeft de provincie samengewerkt om de ruimtelijke kwaliteit te verhogen, zorgvuldig ruimtegebruik te stimuleren en een goed woon, werk- en leefklimaat te behouden en te versterken.

Mijlpalen 2016:

- Voor de Bestuursopdracht Leegstand is 18 november door PS de 'Brabantse Aanpak Leegstand' vastgesteld. Onder het motto 'herbestemmen is het nieuwe bouwen' wil de provincie bijdragen aan het afnemen van leegstand in Brabant, samen met eigenaren, ondernemers, gemeenten en inwoners. Hiervoor is een bedrag gereserveerd van in totaal €1,8 miljoen.
- Drie streeknetwerken hebben proposities ingediend, waarbij een match ligt met onze provinciale opgaven. Zoals in de themavergadering (9 september jl.) is gezegd investeren we alleen daar waar de projecten een versnelling geven aan de realisatie van onze 'eigen' opgaven.

- Op 20 mei 2016 hebben PS het uitvoeringsprogramma Werklocaties en een begrotingswijziging vastgesteld. GS hebben het verkenningsdocument voor de Omgevingsvisie behandeld en er is een onderhandelingsakkoord gesloten over de invoering van de omgevingswet door de koepels (VNG, IPO, Unie. van Waterschappen) en het Rijk.
- In juni is de bestuurlijke intentieverklaring Ruimtelijk-Economische OntwikkelStrategie (REOS) Noordelijke Randstad, Zuidelijke Randstad en Brainport ondertekend.
- Werkplaats De Gruyter heeft onder meer de provinciale opgaven Leegstand Samen hart voor de zaak (Werklocaties/leegstand detailhandel), en Sustainable Energy Farming (Energieagenda) opgepakt. In 2016 heeft de werkplaats 350 studenten als jonge professionals betrokken bij de maatschappelijke opgaven via minors, afstudeeropdrachten, stageplaatsen, e.d.
- De tweede editie van de Brabantse Stijlprijs is in november 2016 van start gegaan. In 2016 heeft de Brabantse Stijlprijs 2017 151 aanmeldingen opgeleverd voor 100 verschillende projecten in Brabant, verdeeld over 42 gemeenten.
- Planbegeleiding; 2.407 door de gemeente aangemelde/toegezonden plannen (bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen) zijn binnen de daarvoor geldende termijn beoordeeld en, waar nodig, voorzien van een gepaste reactie. Daarbij is voor circa 20 plannen gebruik gemaakt van een bepaalde vorm van maatwerk (herbegrenzing, ontheffing e.d.). Daarnaast hebben de gemeenten voor 980 voorontwerpplannen kunnen volstaan met alleen een aanmelding.

Agrofood 2020; Brabant Quality (02.02):

Agrofood gaat over alles wat de agrarische sector voortbrengt en waar consumenten gebruik van maken; van de productie tot het bewerken, verwerken, vermarkten en verdelen ervan. We gaan voor een sector die duurzaam produceert en die de ketens op Noordwest Europese schaal sluit. Een daadwerkelijke topsector die vanuit eigen kracht en verantwoordelijkheid opereert, kansen grijpt op het gebied van innovatie en slim verbindingen zoekt met andere sectoren en producten.

Het programma 'Agrofood' ligt op koers.

Mijlpalen 2016:

- Voor het programma 'Agrofood' hebben GS de definitieve Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood 2016 – 2020 vastgesteld. 10 juni 2016 is de bijbehorende begrotingswijziging (inzet bestuursakkoordmiddelen) door PS goedgekeurd.

- Op basis van het Gezondheidsonderzoek is een handelingsperspectief opgesteld voor besluitvorming rond veehouderijen.
- De mestdialoog is afgerond en heeft gevolg gekregen in een aantal lijnen voor aanpassing van het beleid.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
02.01 Ruimtelijke ontwikkeling - Structuurvisie Ruimtelijke Ordening 2014 (paraplu-nota voor onderstaande nota's) - Verordening ruimte Noord Brabant 2014 -	- Brabantse omgevingsvisie Streefwaarde 2016: Organisatie van een breed maatschappelijk debat + Startnotitie - Implementatie van de omgevingswet Streefwaarde 2016: voorbereiding implementatie - Borgen van provinciale ruimtelijke belangen in lokale (bestemmings)plannen. Streefwaarde 2016: 100% (ca 2.500) plannen beoordeeld. Streefwaarde 2016: Bijdrage aan Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte & Transport (MIRT) en Regionale Economische OntwikkelingsStructuur (REOS)	Het brede maatschappelijke debat is gevoerd in 3 actielijnen: • met Brabanders en betrokkenen bij Brabant; • met professioneel betrokkenen in Brabant; • en met bestuurlijk Brabant (collega overheden, belangen en maatschappelijke organisaties). Daarnaast hebben wij lering getrokken uit de Brabantse praktijken. Dit heeft in 2016 geleid tot een verkenningdocument en een Startdocument (vastgesteld door PS op 16 december). Gerealiseerd. Voorbereiding is gestart. Hierbij wordt de omvang van de opgave steeds duidelijker. De kosten voor opleiding, aanpassing werkprocessen en andere transitiekosten komen voor rekening van elke provincie afzonderlijk. Gerealiseerd. In 2016 zijn 2407 plannen (bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen) door de gemeenten ter beoordeling/advisering aangemeld. Alle aangeboden plannen zijn binnen de daarvoor geldende termijn beoordeeld en, waar nodig, voorzien van een gepaste reactie. Drie ministers (EZ-BZK-IenM), de bestuurders en de economic boards van Noordelijke en Zuidelijke Randstad, de Brainport Eindhoven inclusief de provincie Noord-Brabant hebben op 9 juni een intentieverklaring 'Ruimtelijk-Economische Ontwikkel Strategie (REOS) Noordelijke Randstad, Zuidelijke Randstad en Brainport Eindhoven' ondertekend om gezamenlijk de concurrentiekracht van Nederland te versterken. Deze wordt in 2017 uitgewerkt in een uitvoeringsagenda. Tijdens het MIRT 2016 zijn met de minister afspraken gemaakt over o.a. de robuuste Brabantcorridor, Brainport

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknorte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Structuurvisie Ruimtelijke Ordening 2014	Brabants Expertisecentrum Ruimtelijke Kwaliteit (BERK); - Oorspronkelijke Streefwaarde 2016: Organisatie en uitvoering van het Festival Ruimtelijke Kwaliteit. De streefwaarde is bij burap 2016 bijgesteld. In 2016 wordt geen apart festival ruimtelijke kwaliteit georganiseerd en wordt waar mogelijk aangesloten bij activiteiten van anderen. Oorspronkelijke Streefwaarde 2016: 2e editie van de Brabantse Stijlprijs. Bijgestelde streefwaarde burap 2016: de Brabantse stijlprijs wordt in 2016 opgestart en in 2017 afgerond. Streeknetwerken: Streefwaarde 2016: Evaluatie rol van de provincie in streeknetwerken Streefwaarde 2016: Herijking en vernieuwde inzet in streeknetwerken Streefwaarde 2016: Evaluatie en mogelijke vernieuwing van het verstedelijkingsbeleid	City en de koploperprojecten van de Deltaprogramma Maas. In 2016 is besloten om geen apart Festival Ruimtelijke Kwaliteit te organiseren. Wel is BERK aangesloten bij activiteiten van anderen. Bijvoorbeeld het mede organiseren van een Werksessie Ruimtelijke Kwaliteit van waterschap Brabantse Delta voor alle Brabantse waterschappen en het verzorgen van een workshop tijdens het symposium 'Omgevingskwaliteit' van het BKKC. Gerealiseerd. De tweede editie van de Brabantse Stijlprijs is in november 2016 opgestart. In 2016 heeft de Brabantse Stijlprijs 2017 151 aanmeldingen opgeleverd voor 100 verschillende projecten in Brabant, verdeeld over 42 gemeenten. De Brabantse Stijlprijs 2017 wordt in mei 2017 afgerond. Gerealiseerd. De resultaten van de evaluatie gebiedsgericht werken zijn op 8 maart in GS en op 9 september in een themavergadering met de Staten besproken. De uitkomsten hiervan droegen bij aan het opnieuw inregelen van ons partnerschap in de Streeknetwerken. Gerealiseerd. Door input van het bestuursakkoord en de evaluatie 'gebiedsgericht werken' wordt de provinciale inzet afhankelijk van de wijze waarop de (sub)regionale ambities aansluiten bij die van de provincie. Waar, in triple helix, gewerkt wordt aan opgaven die ook onze provinciale doelen realiseren is de provincie op het niveau van concrete projecten bereid bij te dragen in de uitvoering daarvan. Op 12 december hebben GS op basis van deze nieuwe systematiek hun bijdrage kenbaar gemaakt aan de proposities van Landstad De Baronie, Vitaal Leisure Landschap en Het Groene Woud. Gerealiseerd. In de positionpapers 'Brabant in transitie: naar een nieuwe koers voor het Brabantse verstedelijkingsbeleid' zijn de veranderopgaven voor het Brabantse verstedelijkingsbeleid in hoofdlijnen opgetekend. De positionpapers leggen hiermee de basis voor de vernieuwing van het verstedelijkingsbeleid. De externe evaluatiecommissie Karakus heeft een advies opgesteld over de positionpapers. De commissie roept de

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Uitvoeringsprogramma Werklocaties (PS 20 mei 2016)	Streefwaarde 2016: Ontwikkelde aanpak m.b.t. leegstand-leefbaarheid-demografische ontwikkelingen Uitvoeringsprogramma Werklocatie: <i>Kennis & Advies</i> Verkenning uitgevoerd naar: • de werking en inzet van beschikbaar instrumentarium bij provincie en gemeenten en • de noodzaak tot ontwikkeling van nieuw instrumentarium t.b.v. de ruimtelijk-economische opgaven. Opstellen van kwantitatieve en kwalitatieve (deel-)analyses samen met partners (o.a. t.b.v. de regionale agenda's voor werken en bestuurlijke afspraken). Prognoses van de ruimtebehoefte van bedrijventerreinen en kantoren zijn opgesteld	provincie in dat kader op om focus aan te brengen op de positionering van Brabant in een (inter)nationale context, van daar uit echte keuzes te maken en in te zetten op complementariteit. Zij adviseert de provincie om met ondernemers, onderwijs en burgers gezamenlijk het nieuwe toekomstbeeld te schetsen op het niveau van het daily urban system. Het advies wordt meegenomen in de vervolgstappen van de bouwsteen verstedelijking en de omgevingsvisie. Gerealiseerd. Provinciale Staten hebben op 18 november 2016 het programma Brabantse Aanpak Leegstand vastgesteld, inclusief werk- en activiteitenbudget ad € 1.8 miljoen (€ 6 ton per jaar voor de periode 2017-2020). Provinciale Staten kiezen hiermee voor een innovatieve integrale en gebiedsgerichte aanpak. Opdracht is om onder meer aan 12 subregionale samenwerkingsagenda's (4 per jaar) te realiseren, een jaarlijkse monitor Stand van Leeg en een dynamisch en inspirerend communicatie- en kennisdelingsprogramma. Ontwikkeling en uitvoering vindt plaats in nauwe samenwerking tussen het programma leegstand en andere provinciale programma's. Gerealiseerd. In het kader van de Brabantse Aanpak Leegstand is een verkenning naar de werking en inzet van beschikbaar instrumentarium uitgevoerd. Indien nodig vindt voor werklocaties verdere aanscherping plaats in 2017 als onderdeel van het project Bouwsteen verstedelijking. Er is een monitorrapport werklocaties Noord-Brabant 2016 opgesteld. Dit rapport geeft samen met een actuele webviewer bedrijventerreinen en de ontwikkelde webviewer detailhandel actuele informatie en analyses op gebied van bedrijventerreinen, detailhandel en kantoren. Ook is een eerste indicatie van de leegstand van winkels, bedrijventerreinen en kantoren opgeleverd. De conclusies en analyses zijn met partners besproken en als input meegenomen voor de regionale agenda werklocaties 2017. Gepland in 2018.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	<i>Regie & programmeren</i> Met de regio's zijn regionale agenda's gemaakt voor werken, incl. bestuurlijke afspraken over de ontwikkeling van bestaande en nieuwe werklocaties Gestarte experimenten om in winkelgebieden tot vernieuwing te komen <i>Stimuleren & faciliteren</i> Vastgesteld afsprakenkader met partners over proces en rollen bij de huisvesting van bedrijven Geleverde concrete bijdragen aan de vestiging van bedrijven van provinciaal belang Verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden van provinciale bijdragen aan vergroening en verduurzaming van bedrijventerreinen Gestart met de uitvoering van een living lab E-neutraal bedrijventerrein <i>Ontwikkelen & Projecten</i> Uitvoering gestart van nieuwe en/of doorontwikkeling bestaande campussen	Gerealiseerd. Met de regio's Noordoost, Zuidoost en Midden Brabant zijn nieuwe regionale bedrijventerreinenafspraken gemaakt. Hiermee is een stap gezet van kwantitatieve en aanbodgerichte afspraken naar kwalitatieve en vraaggerichte afspraken. Ook zijn de afspraken in lijn met de visie 'bovenregionale afstemming zeer grootschalige logistiek', die in 2016 is opgesteld. Met het Rijk, marktpartijen en kennisinstellingen is een zogenaamde Retaildeal gesloten. Deze kan de uitvoering van ons detailhandelsbeleid versterken. In alle regio's zijn regionale agenda's werklocaties opgesteld. Gerealiseerd. Detailhandel: Het kennisprogramma Samen hart voor de zaak is gestart. In samenwerking met Werkplaats de Gruyter is in vier praktijken (Loon op Zand, Boxtel, Aalst en Oudenbosch) gestart met de procesbegeleiding om de stakeholders te helpen bij het vernieuwen van hun (winkel) centra. Gerealiseerd. Er is een intern bedrijvenloket ingesteld die bedrijven van provinciaal belang ondersteunt bij huisvestingsvraagstukken. Gerealiseerd. Er zijn drie concrete bijdragen geleverd aan de vestiging en/of uitbreiding van bedrijven van provinciaal belang (Danone, Refresco en Containerterminal Bergen op Zoom) Gerealiseerd. Er is een verkenning op hoofdlijnen uitgevoerd. In 2017 wordt een plan van aanpak en uitvoeringsprogramma opgesteld. Gerealiseerd. Er is met 1 living lab E-neutraal bedrijventerrein gestart. De voorbereidingen voor de start van een tweede project in januari 2017 zijn gereed. Gerealiseerd. Er is één samenwerkingsovereenkomst gesloten voor de ontwikkeling van een nieuwe campus (Brainport Industries Campus). Er zijn afspraken gemaakt over de doorontwikkeling en verdere uitvoering van drie bestaande campussen (Automotive

Beleidsnota	<i>Prestaties met indicatoren</i>	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Bouwen en wonen	Uitvoering gestart van experimenten herstructurering West-Brabant Vastgesteld meerjarenplan BOM bedrijfslocaties 2017-2020 Vastgesteld activiteitenplan BOM bedrijfslocaties Uitgevoerde evaluatie naar maatschappelijke effecten van het 'Uitvoeringsprogramma werklocaties' Actualisatie van de bevolkings- en woningbehoefteprognose Streefwaarde 2016: Regionale woningmarktanalyses (o.a. t.b.v. de regionale agenda's voor wonen en bestuurlijke afspraken) Streefwaarde 2016: Met de regio's opgestelde regionale agenda's voor wonen, incl. bestuurlijke afspraken over de kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling van bestaande en nieuwe woningbouwlocaties	Campus, Green Chemistry Campus en Spark Campus). Dit is gebeurd middels overeenkomsten en/of subsidies. Gerealiseerd. De subsidieregeling 'pilots herstructurering West-Brabant' is vastgesteld. Voor 9 projecten is de subsidieaanvraag gehonoreerd; de projecten zullen in 2017 starten. Gerealiseerd. Het Meerjarenplan BOM Bedrijfslocaties 2017-2020 is vastgesteld. Gerealiseerd. Het Activiteitenplan BOM Bedrijfslocaties 2017 is vastgesteld. Staat gepland in 2019. Bijna gerealiseerd. De voorbereidingen voor de actualisatie zijn in het laatste kwartaal van 2016 gestart. De nieuwe provinciale bevolkings- en woningbehoefteprognose wordt in het voorjaar van 2017 door GS vastgesteld en (vervolgens) gepubliceerd. Gerealiseerd. De regionale woningmarktanalyses over de voortgang van de woningbouw, planning en programmering en de aansluiting van vraag en aanbod op de regionale woningmarkt zijn uitgevoerd. De analyses zijn verwerkt in de Regionale Agenda's voor Wonen en hebben als basis gediend voor (sub)regionale afspraken over de woningbouwplanning en -programmering. Gerealiseerd. Eind 2016 zijn in de 4 RRO's de Regionale Agenda's voor Wonen vastgesteld, waarbij ook de afspraken over de woningbouwplanning en -programmering zijn geactualiseerd.
02.02 Agrofood Agro		

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Structuurvisie Ruimtelijke Ordening 2014 (Glas)tuinbouw, Structuurvisie 2010 partiële herziening 2014 <i>Zie ook paragraaf Verbonden partijen</i> -	Landbouwkundige structuurversterking (via verkaveling) Streefwaarde 2017: 2.500 ha Via Tuinbouwontwikkelingsmaatschappij. Aantal verkochte hectaren glastuinbouw Nieuw Prinseland. Oorspronkelijke Streefwaarde 2016: 0 ha. Bijstelling streefwaarde bij burap 2016: 26 ha. Eerder dan verwacht is in 2016 een perceel van 25 ha (in optie) verkocht aan een glastuinder. Via ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte. Oorspronkelijke streefwaarde 2016:aantal verkochte kavels pm. Bijstelling streefwaarde bij burap 2016: ca 90-110 verkochte kavels. Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor ruimte: Percentage terugverdiend van de kosten die gemaakt zijn voor sanering intensieve veehouderijstallen (t.o.v. de uitgegeven €209 mln.). Bijstelling streefwaarde bij burap 2016: terugverdienpercentage ca 53%.	Binnen het WILG-project Weerijs-zuid zijn middels fysieke inrichtingsmaatregelen voor 2.440 ha de landbouwkundige structuur verbeterd. De administratieve afronding van dit project loopt door in 2017. Er is geen kavelruilregeling onder POP3 tot stand gekomen. De voorwaarden vanuit POP3 bleken niet efficiënt toepasbaar voor een provinciale aanpak. Er is wel door Cluster Natuur, Water en Milieu een provinciale regeling voor kavelruil opgesteld met als primair doel natuurrealisatie. Deze is op 1 januari 2017 opengesteld en uitvoering vindt plaats door Groen Ontwikkelfonds Brabant. In 2016 is 44 Ha verkocht (levering vanaf 2017). Dit is een sterk positieve afwijking van de in de businesscase (2015) aangegeven prognose, waarbij verwacht werd dat in de periode 2015- 2017 geen verkopen in Nieuw Prinseland zouden plaatsvinden. Ultimo 2016 is in totaal 49% van de grondposities verkocht (265 Ha van de 539 Ha) en hiermee loopt de TOM voor op de vastgestelde businesscase. In 2016 zijn 129 ruimte voor ruimte-titels verkocht, meer dus dan de in eerste instantie begrootte 90-110 kavels. Evenals bij de woningmarkt in zijn geheel is ook bij de verkoop van ruimte voor ruimte-kavels het aantrekken van de woningbouwmarkt goed merkbaar. Tot en met 2016 is 54% terugverdiend. Op basis van de huidige businesscase is de verwachting dat het totale bedrag rond 2033 is terugverdiend.
	Prestaties geactualiseerd n.a.v. vaststelling uitvoeringsagenda Agrofood PS 24/16 <u>Agrofood Coördinatie, monitoring en evaluatie:</u>	

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood 2020 (Integrale uitwerking advies Commissie Van Doorn) - - - - - - -	Nulsituatie t.b.v. 217a evaluatie in 2019 o.b.v. herziening UBA in 2015. <u>Heldere Kaders:</u> - Actualisatie en implementeren Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij Streefwaarde 2016: 1 - Realiseren en bieden experimenteerruimte Streefwaarde 2016: 6 casussen <u>Overlastgebieden:</u> Overlast Aanpakken: Afhandelen casussen overlastsituaties (indicator afgehandelde/overgedragen casussen). Streefwaarde 2016: 50 casussen Overlast Aanpakken: Gedragsverandering bij bestuurders, ambtenaren, boeren, adviseurs gericht op het voorkomen van problemen en toename omgevingsbewust handelen. Streefwaarde 2016: 5 gemeenten waarin werkwijze is geïmplementeerd. Overlast Aanpakken: Enkele gemeenten die voorop lopen, nieuwe werkwijzen ontwikkelen en voorbeeld kunnen zijn voor anderen (Streefwaarde 2016: 3 voorbeeldgemeenten)	Niet gerealiseerd. Naar aanleiding van de vaststelling van de Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood in 2016 hebben wij besloten om de partners bij de uitwerking van de monitoring intensief te betrekken. Intussen hebben wij samen met de partners indicatoren benoemd die als basis zullen dienen voor de nog verder in 2017 uit te werken Nulsituatie. De Evaluatie zal zoals gepland in 2019 plaatsvinden. Gerealiseerd. GS hebben in maart 2016 versie 1.2 van de Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij (BZV) vastgesteld. Daarnaast is in 2016 een tussentijdse evaluatie uitgevoerd en BrabantAdvies heeft een advies uitgebracht over de BZV. Niet volledig gerealiseerd. Er is voor 3 casussen, waaronder 2 Green Deals, gezocht naar mogelijkheden om af te wijken van bestaande kaders. Voor het overige zijn er geen verzoeken of vragen hiervoor ontvangen, mede omdat een aantal projecten zich nog in de planfase bevindt. Gerealiseerd. In 2016 hebben wij 20 casussen afgerond en 33 casussen overgedragen, waarvan 9 doorlopen via supportnetwerk 12 casussen zijn gestopt: waarvan 6 op een juridische uitspraak wachten, 4 in overleg met de betrokken partijen zijn gestopt en 2 niet op korte termijn oplosbaar zijn. Drieëndertig casussen lopen nog (9 lopen door via supportnetwerk). Gerealiseerd. Op 7 juli is in het opdrachtgeversoverleg het plan gepresenteerd om invulling te geven aan een nieuwe werkvorm, die intussen is ondergebracht bij de omgevingsdiensten. Provincie en gemeenten zijn opdrachtgever van de diensten. Er zijn ook diverse bijeenkomsten georganiseerd binnen het onderwijs, gemeenten en provincie om ervaringen en inzichten vanuit het team actief te delen. In meerdere gemeenten (o.a. Heeze-Leende, Bernheze, Hilvarenbeek, Reusel de Mierden, Oirschot en Gemert-Bakel) is de werkwijze omarmd en is deze geïmplementeerd. Gerealiseerd. Met de gemeenten Oirschot, Reusel –de Mierden en Bernheze wordt in samenwerking met de omgevingsdiensten een uitwerking gegeven aan de beoogde werkwijze (van omgevingsbewust handelen).

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	<u>Gezondheid</u>	
-	Gezondheid: Ontwikkeling Afwegingskader voor duiding van het VGO onderzoek (indicator: geactualiseerd afwegingskader).	Gerealiseerd. Op 7 juli zijn de resultaten bekend gemaakt van het Veehouderij en Gezondheid Omwonenden onderzoek - en de tussenresultaten van het endotoxine-onderzoek en de beleidsreactie van het Rijk hierop. Op 25 november 2016 is samen met de Brabantse Partners de notitie "Handelingsperspectieven Veehouderij en Gezondheid (Endoroxine toetsingskader 1.0)" gepubliceerd.
-	Bijstelling prestatie bij burap 2016: de onderzoeksresultaten en beleidsreactie van het rijk zijn later ontvangen dan verwacht, waardoor het afwegingskader niet meer in 2016 ontwikkeld kan worden (zie ook brief 19 juli jl.). Ontwikkeling en implementatie wordt in 2017 gerealiseerd.	http://www.odzob.nl/overheden/documenten > Veehouderij en Gezondheid.
-	Gezondheid: Kennisplatform is operationeel (indicator jaarverslag kennisplatform, zie www.kennisplatformveehouderij.nl)	Gerealiseerd. Het kennisplatform is operationeel.
-	<u>Circulaire economie</u>	
-	Circulaire economie: Streefwaarde 2016: Een door de ketenpartners gedragen en toegepaste Kringlooptoets	Gerealiseerd. Deze is gereed een wordt nu landelijk verder doorontwikkeld.
-	Circulaire economie: Streefwaarde 2017: 1 Uitvoeringsprogramma verduurzaming en innovatie plantaardige sector	<i>Betreft prestatie 2017.</i>
-	Circulaire economie: Zichtbare verbindingen tussen lokale supermarkten en ondernemers. Streefwaarde 2016: 4 verbindingen en 1 uitgewerkte ontwerpsystematiek/procesaanpak	Gerealiseerd. De ontwerpsystematiek wordt in januari 2017 opgeleverd. Op lokaal niveau zijn verbindingen aangegaan met supermarkt Plus, bedrijf Benders en Supermarkt te Bladel
-	Verbinden en aanjagen	
-	- Organiseren van een Transitie-arena: stimuleren andere manier van denken over transitie Agrofood. Streefwaarde 2016: 1	Gerealiseerd. 1.Rafael Dialoog onder leiding van de club van negen, juni 2016; na de Rafael Dialoog in 2015 heeft een groep van negen jongeren het initiatief genomen om verder invulling te geven aan de begrippen Brabant Quality en Brabants Goed. In juni 2016 is hier met een grote groep verder invulling aan gegeven. 2.In het kader van Goed Boeren is in het voorjaar van 2016 een bijeenkomst in de Gruyterfabriek georganiseerd waarbij het netwerk Goed Boeren verschillende initiatieven heeft gedeeld met een brede groep boeren.
-	- Organiseren van Living labs/experimenten. streefwaarde 2016: 2	Gerealiseerd. 1.Slagerij de Hamvraag is op verschillenden momenten ingezet als middel om in gesprek te gaan over de wereld achter ons vlees en vleesalternatieven.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
- - - - - - -	Verbinden en aanjagen: Stimuleren van onderwijs dat transitie ondersteunt. Streefwaarde 2016: 2 minors en projecten. <u>Innovatieprogramma Agrofood (als onderdeel van het economisch programma en UBA):</u> Innovatie: Clusters en nieuwe proeftuinen ontwikkeld en begeleid, bedrijven doorgeleid/begeleid naar financiering. Focus op cross-over Food en High Tech, Food en Health en Agrofood Biobased Oost-Brabant. Streefwaarde 2016: 30 clusters/proeftuinen en 60 begeleide bedrijven Innovatie: Een gedragen ontwerp met implementatieplan, besluitvormingsregime en financieringsregime. Streefwaarde 2016: Ontwerp van de Landbouwinnovatiecampus Innovatie: Koplopers ontwikkelen van niche naar mainstream. Streefwaarde 2016: 2 Uitgereikte agrofoodpluim. Streefwaarde 2016: 12	2. Foodlab Peel onder Agri meets Design; een jaar lang zijn vijf koppels van boer en designer aan de slag gegaan met een concrete vraag van een boer. Dit heeft geresulteerd in vijf concepten. Deze zijn op de Dutch Design Week gepresenteerd. Gerealiseerd. Minor wereldwijde voedseldialoog HAS, gastcolleges op de Helicon (opleiding dier- en veehouderij) en Minor met de Design Academy in het kader van de Landbouwinnovatiecompus. Gerealiseerd. Onze makel- en schakelpartners hebben in 2016 hun targets nagestreefd op het gebied van het opzetten van clusters/proeftuinen en begeleiden van bedrijven. Zo zijn diverse bedrijven en clusters ondersteund op gebied van nieuwe eiwitbronnen, verwaarden van reststromen en milde scheidingstechnologieën (bv Grasso, Bio processing Centre, eiwitten uit insecten, cluster Inhoudsstoffen). Ook zijn projecten opgezet gericht op samenwerkingsverbanden van ondernemers en test- en onderzoekslocaties en gericht op open Agro-innovatie (bv het Horticulture Research and Innovation Platform, Agro-Innovation Centre "Hoeve het Hooghuis"). Verder zijn nog de volgende voorbeelden te noemen als indicatief voor hun voortgang: Lazy Foods, Meerwaarde van HPP, Boer, Bier en Water, verwaarden van Agro reststromen, cluster suiker- en zout vermindering, innovatiecentrum Vleespluimvee, test en ontwikkelplatform Gezonde voeding, Smaakcentrum T.A.S.T.E., Testfaciliteit Gezonde Varkenshouderij OneHealth, Cluster Open Teelten. Gerealiseerd. In 2016 zijn we het proces gestart voor de ontwikkeling van een landbouwinnovatiecampus. Hierbij wordt de methodiek van Design Thinking gebruikt. Met de landbouwinnovatiecampus wil Brabant boeren helpen hun weg naar de toekomst te vinden. Gerealiseerd. In het kader van Translab ondersteunen we koplopers die een belangrijke rol kunnen vervullen in het proces van voedseltransitie. Twee voorbeelden hiervan zijn de Keten Duurzaam Varkensvlees en de Heydehoeve. Bijna gerealiseerd. In 2016 zijn 9 Agrofoodpluimen uitgereikt aan de volgende

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknpte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
- - - - (Glas)tuinbouw, structuurvisie 2010 partiële herziening 2014 -	Innovatie: Tenminste 2 toekomstbedrijven zijn gerealiseerd (1 in 2017 en 1 in 2018) Innovatie: Onderwijsinstellingen die een meer beroeps- en innovatiegericht opleidingsaanbod bieden (1 in 2018, 2 in 2019) Stimuleren van innovaties en testfaciliteiten middels cofinanciering van Europese programma's, Innovatiefonds, REAP-subsidie en LIB subsidie. Streefwaarde 2016: 3 proeftuinen en 3 business clusters - Openstelling POP-3 subsidieregeling Innovatie/UBA voor (glas)tuinbouw. Streefwaarde 2016: 1 -Inzicht in mogelijkheden gebruik restwarmte/aardwarmte en CO2. Streefwaarde 2016: 1	bedrijven: Protix (insectenteelt), Smits eieren & pluimvee/Etekin (mestverwaarding), Jumbo (nieuwe standaard kip), Deterra (on-line vermarkten van streekproducten), NewFoss (duurzame verwerking biomassa reststromen), BioTrio (biologisch telen op grote schaal, Boxtelse Herenboeren, HAS Hogeschool (keuzevak "Werk aan wereldwijde voedseldialoog", de Verspillingsfabriek (antwoord op verspilling voedsel). Daarnaast heeft "Foodsquad", de proeftuin op het snijvlak voeding & gezondheid, subsidie ontvangen vanuit OP-zuid. Met de subsidie (ruim € 1,1 mln) kunnen ze in de komende vier jaar innovaties die bijdragen aan een gezonder leven (bv doelgroepenvoeding, vitaliteit) oppakken en naar de markt brengen. Betreft prestatie in 2017/8. Betreft prestatie in 2018/9. Gerealiseerd. In 2016 zijn veel projecten ingediend en voor sommige projecten is er nog geen duidelijkheid. Een aantal mooie projecten is gehonoreerd, zoals Icares (2 Zeeënproject) dat is gericht op het inzicht geven in remote sensingtechnieken voor land- en tuinbouw en natuur- en waterbeheer in het buitengebied (cross-over Agrofood & HighTech). Diverse OP-Zuid projecten zoals 'Dutch Future Egg' en "FoodSquad". Bij dit laatste project gaat het om een open innovatieomgeving die werkt op het gebied van duurzame en vitale doelgroep-specifieke voedings- en leefstijlconcepten. Daarnaast is nog een aantal EU-financieringsvoorstellen toegewezen zoals EuroDiary, EuroPig, Capsella en String. Bijna gerealiseerd. Een algemene openstelling heeft januari 2017 plaatsgevonden. Gerealiseerd. In december is de intentieovereenkomst 'Energyweb XL' ondertekend, waarbij als eerste Businesscase AFC Nieuw Prinsenland (restwarmtekoppeling met industrieterrein Moerdijk) wordt uitgewerkt. Tevens is de Green Deal Geothermie Brabant ondertekend, waarbinnen 5 concrete geothermieprojecten in Brabant zijn benoemd (waaronder 2 voor glastuinbouw).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

02 Ruimte

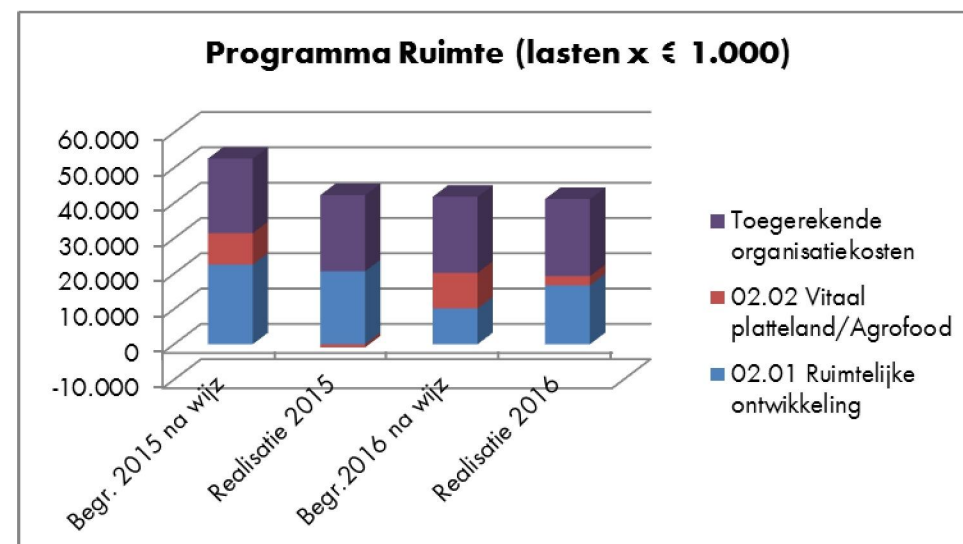
Bedragen x € 1.000

	Begroting 2016 oorspronkelijk	Begroting 2016 na wijziging	Jaarrek. 2016 realisatie	Vershil begr.-realisatie
<u>Lasten</u>				
Programmalasten	37.697	20.224	19.266	958
Toegerekende organisatiekosten	21.528	21.528	21.861	-333
Totaal lasten	59.225	41.752	41.127	625
<u>Baten</u>				
Rijk	0	330	-285	-615
Europa	7	7	20	13
Overige programmabaten	8.930	4.121	1.037	-3.084
Totaal baten	8.937	4.458	772	-3.686
Saldo van baten en lasten	-50.288	-37.294	-40.355	-3.061
<u>Dekking verschil lasten en baten</u>				
Dekking uit reserves	14.148	4.328	5.227	899
Dekking uit alg.middelen	36.140	32.966	35.128	2.161
Totale dekking van het saldo	50.288	37.294	40.355	3.061

De grootste overschrijdingen op lasten worden verklaard door:

- Oostelijke Langstraat: €1,2 mln. minder grondaankopen en begeleiding van de planstudiefase;
- Lagere exploitatielasten ad € 1,3 mln op cultuurhistorisch erfgoed complex Dongecentrale en Bergoss;
- Programma agrofood. De onderbesteding ad € 3,9 mln wordt met name verklaard door de subsidieregeling Urgentiegebieden die niet volledig benut is in 2016;
- Bij de afwikkeling van oude VIV subsidies blijkt dat sprake is van lagere vaststelling ad € 0,6 mln.
- Hogere lasten voorziening geldlening aan ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor ruimte € 9,8 mln. Lagere benodigde voorziening lening aan TOM € 3,4 mln.

De baten blijven achter bij de raming. Vooruitlopend op de wijziging van het BBV zijn de rentebaten tot een bedrag van € 2,2 mln bij de financiering binnen het onderdeel algemeen financieel beleid verantwoord.

02.01 Ruimtelijke ontwikkeling van het mozaïek

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Om de kwaliteit van het fijnmazige mozaïek in Brabant te behouden en waar mogelijk te versterken heeft de provincie in 2016 ingezet op:

- Zorgvuldige afweging van belangen rond fysieke ontwikkelingen;
- het verbeteren van het woon-, leef en vestigingsklimaat; Bevorderen van ruimtelijke kwaliteit en zorgvuldig ruimtegebruik;

Het programma ligt op koers. Hieronder wordt ingegaan op de acties/prestaties van 2016.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Mijlpalen 2016:

- Ten behoeve van de evaluatie van het verstedelijkingsbeleid is een tweetal positionpapers opgesteld (m.b.t. netwerkkracht en een circulair stedelijk systeem). Deze werden najaar 2016 benut voor een externe validatie door een visitatiecommissie met deskundigen van buiten het Brabant Kennisnetwerk. Daarnaast vormen ze de basis voor het verdere gesprek met in- en externe partijen over de vernieuwing van het provinciale verstedelijkingsbeleid. De resultaten komen samen in de bouwsteen verstedelijking voor de provinciale omgevingsvisie.
- De uitvoering van het programma leegstand 2016 ligt op koers. Provinciale Straten hebben op voorstel van GS bij de Perspectiefnota 2016 de ambitie verhoogd en besloten tot een Bestuursopdracht Leegstand. In lijn hiermee is het PS-voorstel Brabantse Aanpak Leegstand door PS vastgesteld. De resultaten van 2016 (kennis/monitor leegstand, instrumentarium, experimenten en communicatie/inspirerend traject) zijn hierin verwerkt.
- In de decembervergaderingen van de Regionaal Ruimtelijke Overleggen zijn de regionale agenda's wonen en werken vastgesteld. Hierin worden vooral de kwalitatieve opgaven benoemd waar in 2017 verder aan gewerkt zal worden. Voor wat betreft de programmering van Woon- en Werklocaties zijn verdere stappen op weg naar definitieve afspraken gezet. Daarnaast zijn in de RRO's de uitkomsten van de Mestdialoog besproken, de opgaven met betrekking tot Leegstand en de stand van zaken rondom het opstellen van Regionale visies Energie en Ruimte. Tenslotte zijn afspraken gemaakt omtrent de organisatie van "Ontwikkeldagen RRO/GGA" medio 2017.

- Met het rijk en marktpartijen is een zogenaamde retaildeal getekend. De retaildeal is een uitwerking van de landelijke Retailagenda. De ondertekening van de retaildeal heeft niet tot gevolg dat ons detailhandelsbeleid moet worden aangepast maar is een impuls voor de uitvoering van het beleid (bijv. regionale afstemming, monitoring en Samen hart voor de zaak) en heeft voor commitment gezorgd van het rijk en marktpartijen.
- Op 20 mei 2016 hebben PS het uitvoeringsprogramma Werklocaties en een begrotingswijziging vastgesteld in het kader van het Uitvoeringsprogramma werklocaties.
- Op 9 juni is de Bestuurlijke Intentieverklaring Ruimtelijk-Economische Ontwikkelstrategie (REOS) Noordelijke Randstad, Zuidelijke Randstad en Brainport Eindhoven ondertekend.
- Op 28 juni is het verkenningsdocument voor de Omgevingsvisie in GS behandeld. Dit document bevat ambities, uitgangspunten, vragen en keuzemogelijkheden. Zij dienen als houvast en input voor de volgende stap; de denkfase. Het resultaat van de denkfase is de startnotitie die eind van het jaar is aangeboden aan PS. Op 21 april is een onderhandelingsakkoord gesloten over de invoering van de omgevingswet door de koepels (VNG, IPO, Unie van Waterschappen) en het Rijk. In dit akkoord is een principeafpraak gemaakt over de verdeling van kosten en besparingen.
- Door BERK (Brabants Expertisecentrum Ruimtelijk Kwaliteit) is een werkplan 2016 en verder opgesteld. De ambitie is om ruimtelijke kwaliteit (omgevingskwaliteit) niet als apart thema te beschouwen maar in te passen in ons dagelijks doen en laten. In 2016 is daarom geen apart festival Ruimtelijke Kwaliteit georganiseerd. We sluiten aan bij de provinciale opgaven en activiteiten van anderen om het belang van ruimtelijke kwaliteit onder de aandacht te brengen. De organisatie van de Brabantse Stijlprijs is in de zomer van 2016 van start gegaan en zal in 2017 worden afgerond.
- In het kader van het programma gebiedsgericht werken zijn de streeknetwerken uitgenodigd om met proposities te komen die in het teken staan van te maken afspraken over het (mede) realiseren van provinciale opgaven, zoals die in de verschillende programma's zijn vastgelegd. In 2016 zijn vier proposities ontvangen en is over drie proposities een collegebesluit genomen: Het Groene Woud, De Baronie en Vitaal Leisure Landschap. De overige streeknetwerken volgen de eerste helft van 2017, als onderdeel van Sterk Brabants Netwerk.

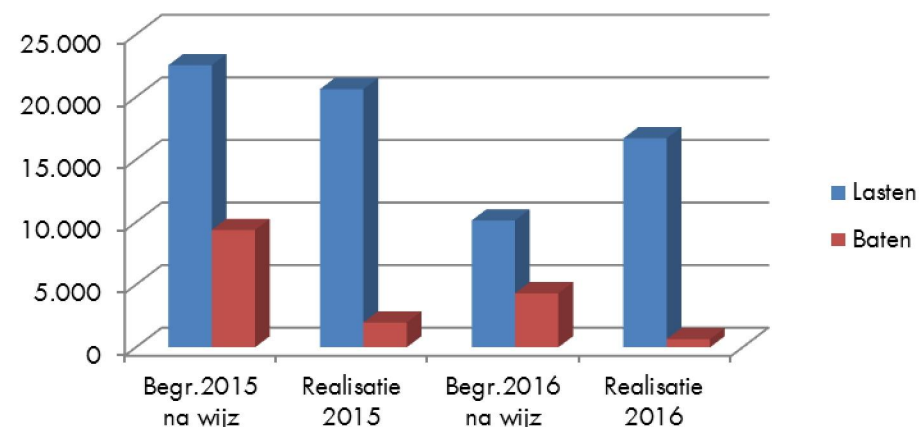
Ontwikkelbedrijf

2016 heeft in het teken gestaan van de verdere ontwikkeling van de 10 grootschalige erfgoedcomplexen, ontwikkeling van bedrijventerreinen zoals Logistiek Park Moerdijk (LPM), Businesspark Aviolanda (BPA) en Oss Life Science Park (OLSP) als ook de afbouw van de stimuleringsmaatregelen woningbouw. Daarnaast zijn in 2016 afspraken gemaakt over de overname van de Ruimte voor Ruimte gronden binnen het Ontwikkelbedrijf en zijn er de nodige aanpassingen doorgevoerd in het kader van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Zie verder ook de Voortgangsrapportage Ontwikkelbedrijf (bijlage bij jaarverantwoording) voor een totaalbeeld van alle ontwikkelingen in 2016.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	26.690	10.144	16.703	-6.559
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	0	200	-390	-590
EU	0	0	7	7
Overige programmabaten	8.930	4.121	1.037	-3.084
Baten	8.930	4.321	654	-3.667
Saldo lasten en baten	-17.760	-5.823	-16.049	-10.226
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.uit reserve grondportef. de Kempen	0	500	486	-13
Bijdr.uit reserve Investeringsbudget Landelijk Gebied	0	0	162	162
Bijdr.uit reserve Du verkeer en vervoer/ spaar en investeringsfonds	0	200	42	-158
Bijdrage uit risicoreserve			9.582	9.582
Bijdr.uit. Reserve ontwikkelbedrijf	14.148	2.930	-1.946	-4.877
Bijdrage uit alg. middelen	3.612	2.193	7.724	5.531
Totale dekking van het saldo	17.760	5.823	16.049	10.226

Lasten en baten (bedragen x € 1.000)

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Oostelijke Langstraat	1.222
- Afwikkeling subsidies ISV-programma	438
- Exploitatielasten ontwikkelbedrijf	1.324
- Overige (o.a.Kleine Beerze, PMJP afwikkeling, streeknetwerken)	221
- Toevoeging voorzieningen	-9.764
Totaal afwijking lasten	-6.559

Onderschrijding lasten

- Oostelijke Langstraat: Het grootste deel van de onderschrijding €1,2 mln. komt doordat grondaankopen van diverse percelen niet hebben plaatsgevonden in 2016. Verder zijn minder betalingen aan het adviesbureau voor begeleiding van de planstudiefase verricht door verschuiving van levering van diverse producten.
- Afwikkeling subsidies ISV programma: Subsidies in het kader van het programma Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing zijn lager vastgesteld (€438.000 onderbesteding).

- De onderschrijding wordt met name veroorzaakt door lagere exploitatielasten op cultuurhistorisch erfgoed complex Dongecentrale en Bergoss (per abuis in 2016 geraamd had 2017 moeten zijn).
- Voor de lening aan ontwikkelingsmaatschappij ruimte voor ruimte is een voorziening getroffen van € 9,8 mln.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Inkomsten grondexploitatie	-2.793
- Rentevergoeding op startersleningen	-350
- Overige afwijkingen (ISV, zie toelichting bij lasten)	-524
Totaal afwijking baten	-3.667

Inkomsten grondexploitatie: Het nadelig saldo is ontstaan door:

- Administratieve overboeking van de rentebaten op geldlening naar een andere paragraaf van de begroting voor een bedrag van €2,2 miljoen a.g.v. nieuwe richtlijnen van de BBV
- Lagere rente-inkomsten op geldleningen a.g.v. niet opgenomen leningbedragen c.q. later in het jaar opgenomen middelen.
- Rentevergoeding op startersleningen.

02.02 Agrofood 2020; Brabant Quality

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Behoren tot de slimste en duurzaamste Agrofoodregio in Europa.

Brabant streeft naar een duurzame en slimme agrofoodsector in 2020. Met een vitale, maatschappelijk gewaardeerde en bedrijfseconomisch gezonde sector die opereert in evenwicht met de omgeving en met maximale aandacht voor gezondheid, dierenwelzijn en milieu.

Duurzaamheid staat centraal in alle activiteiten: produceren, bewerken, vermarkten en distribueren. Alle spelers in de Brabantse keten werken samen om de beoogde toppositie te bereiken en te handhaven. De primaire sector is daarbij een vitaal en maatschappelijk gewaardeerd onderdeel. Het realiseren van deze transitie naar duurzame topkwaliteit vraagt innovaties in de agrarische productieketen. Deze moeten leiden tot hogere kwaliteit en meer toegevoegde waarde. Zo ontstaat met Brabant Quality ook perspectief op bedrijfseconomisch gezonde marges.

Het programma ligt op koers. Hieronder wordt ingegaan op de acties/prestaties van 2016.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Op 16 april 2016 hebben GS de definitieve Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood 2016 – 2020 vastgesteld. Op 10 juni 2016 is de bijbehorende begrotingswijziging door PS goedgekeurd, waardoor ook de bijbehorende middelen tot en met 2019 beschikbaar zijn gekomen. Daarmee kunnen wij onverminderd verder met de transitie Agrofood en onze doelen realiseren.

Bestuursopdracht toekomstgerichte varkenshouderij.

Samen met ZLTO en de regiegroep Vitale Varkenshouderij hebben we onderzocht hoe we kunnen stimuleren dat varkenshouders daadwerkelijk verduurzamen, danwel stoppen (metafoor van de Rotonde). De aanpak wordt in 2017 geïntegreerd in de aanpak van het mestbeleid (servicepunt en ontwikkelfonds) en zal niet meer als zelfstandige bestuursopdracht worden opgepakt. Tevens wordt voor een verdere aanpak overleg gevoerd met de POV over de landelijke afspraken over een vitale varkenshouderij.

De provincie levert op zes thema's een actieve bijdrage aan de realisatie van de ambitie Brabant Quality in 2020:

Heldere Kaders: Op 29 maart 2016 hebben GS de BZV 1.2 vastgesteld. Op 1 juli 2016 is de pilot voor het efficiënter toezicht bij veehouderijen gestart.

Gezondheid: op 7 juli zijn de resultaten van het Veehouderij en Gezondheid

Omwonenden - en endotoxine-onderzoek en de beleidsreactie van het Rijk hierop bekend gemaakt. Eind van het jaar is met Brabantse partners een notitie handelingsperspectief opgesteld voor besluitvorming rond veehouderijen.

Overlast aanpakken: In 2016 hebben wij 20 casussen afgerond en 33 casussen overgedragen. De werkwijze is georganiseerd binnen de omgevingsdiensten.

Innovatie: In 2016 zijn 9 Agrofoodpluimen uitgereikt aan de volgende bedrijven: Protix (insectenteelt), Smits eieren & pluimvee/Etekin (mestverwaarding), Jumbo (nieuwe standaard kip), Deterra (on-line vermarkten van streekproducten), NewFoss (duurzame verwerking biomassa reststromen), BioTrio (biologisch telen op grote schaal, Boxtelse Herenboeren, HAS Hogeschool (keuzevak "Werk aan wereldwijde voedseldialoog", de Verspillingsfabriek (antwoord op verspilling voedsel). Daarnaast heeft "Foodsquad", de proeftuin op het snijvlak voeding & gezondheid, subsidie ontvangen vanuit OP-zuid. Met de subsidie (ruim € 1,1 mln) kunnen ze in de komende vier jaar innovaties die bijdragen aan een gezonder leven (bv doelgroepenvoeding, vitaliteit) oppakken en naar de markt brengen.

Circulaire Economie: De mestdialoog is afgerond. De resultaten van de dialoog hebben geleid tot een aantal gedachten over aanpassing van het beleid, onder andere in samenhang met de Verordening stikstof en natura2000 en de geëvalueerde BZV.

Verbinden en aanjagen: Op 28 maart opende de Slagerij de Hamvraag haar deuren in de binnenstad van den Bosch. De Slagerij is inmiddels in aangepaste vorm ook gebruikt op de Delta Innovation Days, de Expo Food2Be in Eindhoven, Wereldvoedseldag in Rotterdam en de Dutch Design Week in Eindhoven. Op 8 juni is de derde Rafael Dialoog gehouden waarbij concreet verder gewerkt is aan een nadere invulling van de visie van de Club van negen. In 2016 zijn we het proces gestart voor de ontwikkeling van een landbouwinnovatiecampus. Hierbij wordt de methodiek van Design Thinking gebruikt. Met de landbouwinnovatiecampus wil Brabant boeren helpen hun weg naar de toekomst te vinden. De eerste denkrichtingen zijn ontstaan. Deze denkrichtingen zullen verder uitgewerkt worden tot mogelijke oplossingsrichtingen.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	11.007	10.079	2.562	7.517
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	0	130	105	-25
EU	7	7	13	6
Overige programmabaten	0	0	0	0
Baten	7	137	118	-19
Saldo lasten en baten	-11.000	-9.942	-2.444	7.498
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.reserve investeringsbudget landelijk gebied	0	0	-982	-982
Bijdrage uit risicoreserve	0	458	458	0
Bijdr.res Essent	0	240	31	-209
Investeringsagenda				
Bijdrage reserve ontwikkelbedrijf			-3.391	-3.391
Bijdr.Res.Co-financiering	0	0	786	786
Europese programma's				
Bijdrage uit alg. middelen	11.000	9.245	5.542	-3.703
Totale dekking van het saldo	11.000	9.942	2.444	-7.498

Toelichting

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Openstelling POP3 subsidieregelingen	-856
- Programma Agrofood (UBA)	3.880
- VIV subsidies (Lagere vaststelling)	600
- lager benodigde voorziening	3.391
- Overige (saldo van diverse kleinere onder en overschrijdingen)	502
Totaal afwijking lasten	<u>7.517</u>

Toelichting lasten

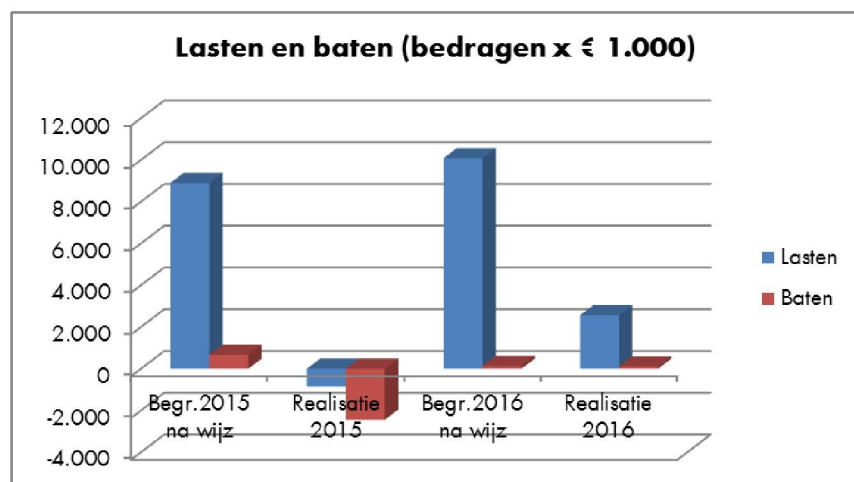
Overschrijding: Openstelling POP3 subsidieregelingen (€856.000). De regelingen zijn 1 december 2016 opengesteld. Deze waren niet geraamd (middelen zijn beschikbaar in reserve POP3).

Onderschrijdingen:

- Programma agrofood. De onderbesteding wordt met name verklaard door de subsidieregeling Urgentiegebieden die niet volledig benut is in 2016.
- Bij de afwikkeling van oude VIV subsidies blijkt dat sprake is van lagere vaststelling.
- Vrijval voorziening tuinbouwontwikkelingsmaatschappij; op basis van de jaarrekening van de TOM is € 3,4 mln vrijgevallen uit de eerder getroffen voorziening voor het voorzien verlies. Dit bedrag is toegevoegd aan de Reserve Ontwikkelbedrijf.

Toelichting baten:

De afwijking op baten is gering.

Natuur, water en milieu

Programma 03 Natuur, water en milieu

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Strategische doelstellingen van ecologie zijn:

- De opgaven (1) Verbindend Water, (2) Milieu en Gezondheid en (3) Uitnodigend Groen dragen bij aan een duurzame fysieke leefomgeving van Brabant.
- In de toekomst zal de duurzaamste regio de sterkste regio zijn. Op het gebied van Water, Milieu en Natuur is de provinciale rol voor een groot deel kaderstellend en toetsend. We voeren veel wettelijke taken uit en hebben daarvoor de expertises in huis.
- Daarnaast zorgen we dat duurzaamheid niet enkel een randvoorwaarde is, maar een uitgangspunt vormt voor alle provinciale opgaven. We benutten daartoe de kansen, potentie, ruimte en energie.
- Het water- en milieubeleid is integraal vastgelegd in het Provinciaal Milieu- en Waterplan (PMWP). Dit plan is eind 2015 vastgesteld door PS.
- Het natuurbesluit is vastgelegd in Brabants Uitnodigend Groen (BrUG). Dit besluit is in 2012 vastgesteld en wordt in 2017 geëvalueerd.

In 2016 is veel geïnvesteerd in de samenwerking met onze partners. Zo is de dynamische uitvoeringsagenda (DUA) van het PMWP vastgesteld. Eerder was BrUG al vastgesteld. Deze nota's bieden een goede basis om onze ambities waar te maken op basis van uitnodigend werken.

Het programma Ecologie ligt op koers. Hieronder wordt per productgroep ingegaan op de acties/prestaties van 2016.

Water (03.01)

Vrijwel alle voorziene beleidsprestaties worden gehaald en de aanpak voor de nog te realiseren prestaties is grotendeels op orde. Zo is de samenwerkingsovereenkomst met de waterschappen tot uitvoering van de waterdoelen (STUW) ondertekend, net als de samenwerking met regionale partijen in Waterpoort. Het realiseren van de waterkwaliteitsdoelstellingen uit de Kaderrichtlijn Water heeft vernieuwde urgentie gekregen in de Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater. Voor diverse waterdoelen zijn subsidieregelingen opengesteld om de initiatieven van buiten op een uitnodigende wijze

mogelijk te maken, onder andere Schoon Water, Deltaplan Hoge Zandgronden en POP3. Groot succes was er op het gebied van hoogwaterbescherming (Deltaprogramma Maas), waarbij in Brabant de koploperprojecten Ravenstein-Lith en Oeffelt zijn gehonoreerd. Zij worden nu als MIRT-verkenning uitgewerkt op basis van gesloten bestuursovereenkomsten. Mede naar aanleiding van de extreme zomerbuien hebben we ons met andere partijen in Zuid-Nederland verenigd om vorm te geven aan het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie. De bestuursopdracht 'Connecting Delta' is bedoeld om gecombineerde regionale ruimtelijk-economische ambities in west-West-Brabant vorm te geven: in 2016 is op rijksniveau nog geen richtinggevend besluit genomen over een zout Volkerak-Zoommeer, waardoor Connecting Delta nog geen concreet zicht biedt op realisatie en ook enkele gebiedsafspraken in Zuidwestelijke Delta (denk aan doorvoer zoet water) nu niet kunnen worden waargemaakt.

Milieu (03.02)

Binnen de milieupgaven heeft de provincie veel structurele taken die volgen uit wettelijke verplichtingen of bestuurlijke afspraken. Met onze structurele taken leggen we de basis voor een duurzame fysieke leefomgeving: schone en gezonde lucht, bodem en water.

Onder de noemers Gezonde fysieke leefomgeving, Veilige fysieke leefomgeving en Groene groei nodigen we onze partners uit deze ambities samen met ons waar te maken. Het digitale DUA-platform is ontwikkeld, deze wijze van communicatie draagt er aan bij om de samenwerking met en tussen partners te organiseren, stimuleren en faciliteren. Samenwerking krijgt o.a. vorm in de afgesloten Green Deals. In Waalre en Eersel zijn pilotprojecten gestart voor hoogfrequente inzameling en verwaarding van huishoudelijke restmaterialen. Daarnaast hebben we een Brabantse Health Deal ondertekend die de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de steden structureel verbindt aan het thema sociaal-gezondheid. Voor Vitale bodem is een bodemexpertisenetwerk ingesteld en zijn projecten gestart gericht op bewustwording, herstel van de vitaliteit, bodembiodiversiteit, biologische, chemische en fysische bodemkwaliteit. De milieudoelstellingen voor duurzame energie uit het PMWP-DUA worden gerealiseerd via de Energieagenda. Een aantal doelstellingen met betrekking tot de Groene groei uit het PMWP worden gerealiseerd middels het project Verduurzaming en vergroening werklocaties.

Er wordt momenteel onderzoek gedaan naar de wijze waarop aan de bestuursopdracht VTH invulling gegeven kan worden. De te ontwikkelen integraliteit kent meerdere verschijningsvormen; thematische integratie, instrumentele integratie en integratie langs de lijn van bevoegde gezagen. Het ontwikkelen van een Brabantbreed richtinggevend VTH-beleid waarmee een beleidsmatig fundament wordt gelegd voor het bereiken van een gelijk speelveld.

Natuur en landschap (03.03)

Met de prestaties van de opgave Uitnodigend Groen werken we aan een samenhangend en robuust netwerk van natuurgebieden, behoud en herstel van biodiversiteit, een Brabants mozaïek van landschappen met regionale identiteiten en verankering van natuur en landschap in de samenleving.

Dit doen we vooral door het stimuleren en faciliteren van (manifest)partners bij de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant, het subsidiëren van partners die natuur ontwikkelen en beheren en werken aan verbetering van biodiversiteit en karakteristieke landschappen én door het verbinden van natuur en landschap met de economie en de maatschappij. Ook zorgen we voor heldere kaders (bv. het Natuurbeheerplan) en dragen we bij aan groene wet- en regelgeving (bv. de Wet natuurbescherming).

In 2016 is veel aandacht uitgegaan naar het uitvoeren van de herstelmaatregelen in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) in en rondom Natura2000-gebieden. Dit is van groot belang omdat er een directe koppeling is tussen het uitvoeren van de herstelmaatregelen en het beschikbaar komen van economische ontwikkelruimte. Daarnaast dragen de herstelmaatregelen bij aan de verbetering van de biodiversiteit. Op 24 juni is door PS het Addendum op de Grondnota vastgesteld. Hiermee is het mogelijk om in de PAS-gebieden gronden te verwerven tegen volledige schadeloosstelling en zo nodig het instrument onteigening in te zetten. Met de waterschappen Aa & Maas en De Dommel zijn bestuursovereenkomsten aangegaan over de realisatie van 4 grote PAS-gebieden en er zijn diverse grondstrategieplannen vastgesteld.

Vanaf 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht. In 2016 is veel tijd besteed aan de implementatie van de nieuwe wet. Het sluitstuk hiervan was de vaststelling van de Verordening natuurbescherming Noord-Brabant door PS.

GOB (03.04)

Om het volledige Natuurnetwerk Brabant te realiseren (zie 03.03 Natuur en landschap) is op 1 mei 2014 het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB BV) opgericht.

Het Natuurnetwerk Brabant bestaat uit een provinciaal en een rijksdeel. De opgave voor het provinciale deel van het Natuurnetwerk Brabant inclusief de ecologische verbindingzones wordt gerealiseerd met provinciale middelen (€ 200 mln. van de € 240 mln. van het GOB-fonds). Het rijksdeel van het Natuurnetwerk Brabant wordt gerealiseerd met rijksmiddelen, in de vorm van geld (€ 273 mln.) of grond (door het Rijk beschikbaar gesteld aan de provincie). Aanvullend is € 40 mln. uit het GOB-fonds beschikbaar voor inrichting van het rijksdeel.

Met de oprichting van de GOB BV en de samenwerking met de manifestpartners is de ambitie om de doorlooptijd te verkorten van 5 naar 3 jaar door projecten anders en sneller te gaan uitvoeren.

Om de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant te versnellen hebben GS de subsidie voor de aanleg van droge (delen) van ecologische verbindingzones tijdelijk verhoogd van 50% naar 75% en wordt flexibeler omgegaan met de begrenzing en de natuurdoeltypen zoals vastgelegd in het Natuurbeheerplan.

De B5-gemeenten hebben een bod uitgebracht om minimaal 500 ha natuurnetwerk en 40 km aan ecologische verbindingzones te realiseren.

Bestuursakkoord

In het bestuursakkoord zijn binnen het programma Ecologie middelen vrijgemaakt voor intensivering op het Deltaprogramma, Provinciaal Milieu- en Waterplan (PMWP), Agrarisch Natuurbeheer en de omgevingsdiensten. De invulling van de middelen PMWP en 'Deltaprogramma: Rivieren/Maas' zijn op basis van de vaststelling door Provinciale Staten verwerkt. Voor de investeringsmiddelen van €50 mln. zijn voorstellen in voorbereiding.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
03.01 Water Provinciaal Waterplan 2010 - 2015 PS 48/09	Prestaties geactualiseerd n.a.v. vaststelling PMWP PS 78/15 Vastleggen Brabantbrede ambities en maatregelen m.b.t. klimaat (de klimaatagenda: voortgang klimaatagenda en bijbehorende onderzoeksagenda en subsidieregeling, klimaatportaal) Ondersteunen initiatieven en beïnvloeden gedrag burgers en bedrijven(voortgang uitvoering: * opzetten en beheren DUA platform * Opzetten onderzoek gedragsbeïnvloeding * cofinancieren bevorderen burgerinitiatieven * inzet duurzaamheidsscan als instrumentarium Doorlopen beleidscyclus PMWP 2016-2021(voortgang uitvoering): * in beeld brengen toestand milieu en water * rapporteren jaarlijkse voortgang PMWP * tussentijds evalueren PMWP) Streefwaarde 2016: toestands- en voortgangsrapportage Uitvoeren van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het omgevingsrecht en monitoring (aantal jaarlijks vastgestelde opdrachten aan Omgevingsdiensten). Streefwaarde 2016: 3 opdrachten Streefwaarde 2016: actualisatie verordening Water	Samen met regionale partners is het ontwerp voor het Brabants Klimaatportaal gemaakt. Het portaal zelf wordt operationeel in de eerste helft van 2017. De opzet van de Brabantse klimaatagenda (gericht op klimaatadaptatie op regionaal niveau) is aangepast op basis van recente ontwikkelingen zoals de Nationale Adaptatiestrategie en het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie. De aanpak is lerend: agendavorming, acties en monitoring gaan gelijk op. De (tussen)resultaten krijgen een plek in de omgevingsvisie. Basis subsidieregeling PMWP-DUA is gereed. Deze wordt in 2017 verder uitgewerkt met mogelijkheden cofinanciering van burgerinitiatieven. Met o.a. water en natuur wordt gedragsbeïnvloeding verder uitgewerkt. Het digitale platform DUA is gereed en wordt verder gevuld waarin water, gezondheid en vitale bodem als pilot worden ingezet met community management. Gerealiseerd. In 2016 is gestart met de voorbereiding voor de 1^e voortgangsrapportage PMWP (uitkomend begin 2^e kwartaal 2017), de toestandsrapportage Natuur, Water en Milieu (uitkomend begin 4^e kwartaal 2017) en de evaluatie PMWP (uitkomend eind 2^e kwartaal 2018) Gerealiseerd. Deze grondwatertaken zijn conform planning uitgevoerd. De laatste herziening van de verordening heeft plaatsgevonden eind 2015 (2^e wijziging) en de volgende wijziging wordt naar verwachting eind 2017 in procedure gebracht.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	Afsluiten en uitvoeren samenwerkingsovereenkomst met waterschappen (STUW) t.b.v. realiseren doelen buiten N2000-gebieden (voortgang herstel 6300 ha natuur, herstel 180 km beken en kreken, opheffen 125 knelpunten, ongeveer 300 ha waterberging (2021 alles gereed). Tussentijdse afronding tweede bestuursovereenkomst (BO2) Uitvoeren overige KRW maatregelen (voortgang uitvoering): * uitvoeren project Schoon Water voor Brabant * cofinancieren verminderen nutriëntenemissies * uitvoeren maatregelen rondom winningen * jaarlijkse rapportage Brabantse Wal * uitvoeren beleidsinhoudelijke onderzoeken Uitvoeren zwemwaterbeleid, inclusief het uitvoeren van onderzoeken n.a.v. acute en opkomende problemen (Streefwaarde 2016: 1 a 2 onderzoeken zwemwaterkwaliteit) Beheren en onderhouden provinciale vaarwegen (aantal jaarlijkse controles van uitvoering en voortgang door Brabantse Delta op basis van raamovereenkomst). (Streefwaarde 2016:1)	Gerealiseerd. De nieuwe samenwerkingsovereenkomst (STUW) is ondertekend op 25 mei 2016. Gerealiseerd. Conform het PS besluit van 16 oktober 2015 is 85% van de prestaties binnen de BO2 afgerond en is 15% uitgefaseerd (in de vorm van afrondingsprojecten), waarmee alle prestaties zoals afgesproken in BO2 worden gerealiseerd. Zie Statenmededeling van 28 november jl. (PS 4107935). * Het project Schoon Water is verlengd tot en met 2020. De aanpak is zo succesvol dat het breder binnen Nederland wordt toegepast. * Handhaven PMV vindt continu plaats. De aanpak om potentiële bedreigingen grondwaterkwaliteit vroegtijdig te signaleren door middel van monitoring is in concept gereed. * De uitvoering van de uitvoeringskaders onder de gebiedsdossiers openbare drinkwatervoorzieningen lopen conform planning. * toestandrapportage Brabantse Wal is opgeleverd. * in 2016 zijn geen specifieke onderzoeken uitgevoerd omdat de noodzaak daartoe ontbrak. Het plan van aanpak voor het onderzoek naar Stimulering Actieve Zorgplicht bij zwemplasbeheer moet nog worden opgesteld. Tijdens een bijeenkomst met zwemplasbeheerders is al wel gezamenlijk verkend waar het onderzoek zich op moet richten. Acute en structurele waterkwaliteitsproblemen op zwemwaterlocaties hebben zich in 2016 niet voorgedaan waardoor er geen onderzoeken aan de orde waren. Er heeft in 2016 drie keer overleg plaatsgevonden tussen provincie en waterschap over begroting, jaarrekening en eindafrekening. De prestaties (onderhoud, beheer en controles) zijn conform raamovereenkomst en onderhoudsprogramma's.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknpte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	Renoveren meetnetten grondwater en uitvoeren reguliere monitoring (voortgang actualisatie meetnet en reguliere monitoring). Streefwaarde 2016: renovatie en reguliere monitoring	In 2016 is de start gemaakt met de renovatie van het primaire meetnet grondwaterstanden. Dit loopt door in 2017 en verloopt volgens planning. De meetstrategie voor grondwaterkwaliteit is opnieuw bepaald in 2016 en zal in 2017 starten met een leeftijdsbepaling van het grondwater. Reguliere monitoring van kwaliteit en grondwaterstanden zijn conform planning verlopen.
-	Versterken regierol waterkwaliteit (voortgang opstellen plan van aanpak)	Middels de Delta-aanpak Waterkwaliteit en zoetwater zijn tussen regionale waterbeheerders (provincies en waterschappen) en ministeries EZ en IenM acties afgesproken om de waterkwaliteitsdoelstellingen (KRW) te realiseren. Daarnaast zijn we meer dan voorheen actief rondom de voortgang van de gemaakte afspraken en programmering (in STUW zitten onder andere ook afspraken over KRW-maatregelen). Hiermee geven we de regierol in de praktijk vorm.
-	Herstellen en beschermen water-gerelateerde landschapselementen. Herstel 20-25 vennen in 2021, (Streefwaarde 2016: 1-5)	Niet gerealiseerd. In 2016 zijn nog geen vennen daadwerkelijk hersteld. De ambitiemiddelen zijn in september 2016 door de Staten vrijgegeven: vanaf dat moment is de tijd te kort geweest om daadwerkelijke projecten te starten en uit te voeren. Wel zijn in 2016 diverse vennen hersteld op basis van subsidie onder het Provinciaal Waterplan 2010-2015. In 2017 kan een start worden gemaakt met venherstelprojecten; de totale streefwaarde blijft gehandhaafd.
-	Herstellen en beschermen water-gerelateerde landschapselementen (voortgang herstel wijst). Streefwaarde 2016: samenwerkingsovereenkomst gereed	Niet gerealiseerd. In 2016 is een intentie overeenkomst gesloten tussen provincie, waterschap Aa en Maas en 5 gemeenten. Deze intentieovereenkomst zal in 2017 worden gevolgd door een samenwerkingsovereenkomst tussen deze partijen, waarbij wijstherstel onderdeel is van een beoogd Geopark Peelrandbreuk.
-	Herstellen en beschermen water-gerelateerde landschapselementen (voortgang ontwikkelen ecologische kwaliteit diepe plassen)	Werkzaamheden gericht op de verdere ontwikkeling van ecologische kwaliteit van diepe plassen zijn opgestart in 2016 en lopen door in 2017, onder andere met resultaten van een doctoraal onderzoek.
-	Uitvoeren Deltaprogramma onderdeel Rivieren / Maas (voortgang selectie 1-4 Brabantse koploperprojecten en verkenning/uitvoering) Streefwaarde 2016: verkenningsfase koploperproject(en) gereed	Gerealiseerd. Op 12 oktober 2016 zijn in het BO-MIRT met de minister van IenM afspraken gemaakt over koploperprojecten rivierverruiming langs de Maas. Twee projecten in Brabant (Oeffelt en Ravenstein-Lith) hebben de status van MIRT-verkenning gekregen en hebben daarmee recht op rijksmiddelen. Daarnaast zitten 2 andere projecten (Waterfront Ravenstein en Maasoeverspark) nog in een onderzoeksfase.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	Stimuleren van en toezicht houden op verbetering regionale keringen door waterschappen (voortgang opstellen verbeterplannen 271 km regionale keringen en uitvoering daarvan). Streefwaarde 2016: opstellen en uitvoeren verbeterplannen door waterschappen.	Gerealiseerd. Met de waterschappen zijn afspraken gemaakt over het tijdstip waarop de regionale keringen op orde moeten zijn. Eind 2016 was ca. 2 km gereed gekomen. De aanpak van de waterschappen is er nog steeds op gericht om binnen de afgesproken termijnen de verbetering gereed te hebben. Dit leidt er toe dat Brabantbreed de regionale keringen uiterlijk in 2025 op orde zullen zijn. Overigens is op basis van nader onderzoek gebleken dat de totale verbeteropgave terug gebracht kan worden naar ca 83 km.
-	Voorkomen dumping drugsafval (voortgang verbeteren samenwerking, overdracht uitvoerende taken naar omgevingsdiensten)	Gerealiseerd. Plan van aanpak verbetering samenwerking voorkomen drugsdumpingen met daarin uitvoerende taken voor de omgevingsdiensten is door de gezamenlijke toezichts- en handhavingspartners in het Bestuurlijk Platform Omgevingsrecht vastgesteld.
-	Uitvoeren wettelijke taak grondwaterbeheer (voortgang actualisatie beleidsregel grondwaterbeheer Noord-Brabant)	Een concept afwegingskader als basis voor de actualisatie van de beleidsregel grondwaterbeheer is gereed. Voortschrijdend inzicht laat zien dat voor actualisatie van de beleidsregel ook draagkracht en visie op de ondergrond nodig is. Beide aspecten staan gepland in 2017.
-	Uitvoeren wettelijke taak grondwaterbeheer (voortgang voorbereiding visie op de ondergrond (i.h.k.v. omgevingsvisie)) Streefwaarde 2016: 1	Gerealiseerd. Voorbereiding visie op de ondergrond parallel aan landelijke opstelling STRONG uitgevoerd. Opstelling visie is gepland voor 2017.
-	Uitvoeren wettelijke taak grondwaterbeheer (aantal actualisaties PMV)	Niet gerealiseerd. Gepland was 1 actualisatie uit te voeren (boringvrije zone Heineken), deze is vertraagd vanwege capaciteitstekort. Geplande vaststelling is juni 2017.
-	Uitvoeren wettelijke taak grondwaterbeheer (voortgang afhandelen schade wateronttrekkingen). Streefwaarde 2016: 1	Gerealiseerd. Aantal afgedane zaken in 2016 door ODBN: 6. Bij het sluiten van 2 drinkwaterwinningen was het aantal ingediende schadeverzoeken meer dan gebruikelijk. Op basis hiervan zal de prognose in de toekomst beter afgestemd worden tussen provincie en omgevingsdiensten.
-	Kennisontwikkeling grondwater (aantal opgestelde ondergrondmodellen). Streefwaarde 2016: uitvoeren projecten	Er lopen verschillende projecten m.b.t. ondergrondmodellen. De modellen kennen elk een ander doel en dieptebereik, zodat ze complementair zijn aan elkaar. Geotop is gestart in 2016, loopt door tot 2018. Voor Brabantse Grondwatermodel (HGK) is samenwerkingsovereenkomst met waterschappen en Brabant Water gesloten. Het grensoverschrijdende project H3O De Kempen ligt op schema, looptijd (2015-2017).

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	Kennisontwikkeling grondwater (voortgang div. onderzoeken (o.a. onttrekkingsdiepte en draagkracht))	Er is onderzoek onttrekkingsdiepte uitgevoerd t.b.v. actualisatie beregeningsbeleid, dit kan tevens dienen als basis voor actualisatie beleidsregel grondwater. Ten aanzien van het onderzoek naar Draagkracht van het watersysteem zijn met partners verkennende gesprekken gevoerd.
-	Ontwikkelen GEO-park Scheldedelta (voortgang GEO-park)	Plannen Geo Park zijn gepresenteerd voor NL Geopark Forum en goed ontvangen. Uitgebreide Publiciteitscampagne begin 2017 voorbereid.
-	Uitwerken Waterbeschikbaarheid Noord-Brabant (voortgang waterbeschikbaarheid in beeld (2021 gereed))	Met alle relevante partijen is een plan van aanpak opgesteld. Hiermee zijn de acties vastgelegd die nodig zijn om in 2021 tot het beoogde resultaat te komen.
-	Financieren van maatregelen in het kader van DHZ en provinciale initiatieven gericht op leren omgaan met waterbeschikbaarheid (voortgang vaststelling en openstelling provinciale subsidieregeling en bijdrageverordening)	Gerealiseerd. Bijdrageverordening is vastgesteld door PS. In de subsidieregeling PMWP zijn twee paragrafen over DHZ opengesteld (één voor waterschappen en één voor overige doelgroepen). Voor de overige doelgroepen is eind 2016 bovendien een 2 ^e tender opgesteld.
-	Cofinancieren en afdekken risico's verzilting Volkerak Zoommeer (voortgang uitvoeren bestuursovereenkomsten Zoetwater Zuidwestelijke Delta, en Grevelingen en Volkerak Zoommeer)	In 2016 is door het rijk geen besluit over terugkeer zout en getij Grevelingen en Volkerak-Zoommeer genomen omdat de financiering niet rond is. De minister heeft een motie van de Tweede Kamer om geld ter beschikking te stellen ontraden, waarna deze is ingetrokken. De drie provincies Zuid-Holland, Zeeland en Noord-Brabant beraden zich nu op de situatie, zowel ten aanzien van terugkeer zout en getij als de samenhangende zoetwatervoorziening in het gebied. Mogelijk biedt de kabinetsformatie 2017 nieuwe kansen.
-	Deelnemen aan regionale samenwerkingsverbanden/regionale gebiedsontwikkeling (voortgang provinciale inzet Connecting Delta en Waterpoort)	Op 30 juni ondertekenden de partners van Waterpoort de Samenwerkings-overeenkomst Waterpoort. Deze overeenkomst vormt de komende drie jaar de basis van projecten die bijdragen aan meer bedrijvigheid in de regio. De drie leidende thema's zijn Water, Deltanatuur/Landschap en Erfgoed, waarbij verbinding met landbouw (agrofood en biobased), energie en leefbaarheid wordt gelegd. De bestuursopdracht 'Connecting Delta' staat, gezien het uitblijven van besluitvorming van het rijk over het Volkerak-Zoommeer, 'on hold' tot er meer duidelijkheid is over de koers van het nieuwe kabinet op dit dossier.
03.02 Algemeen	Prestaties geactualiseerd n.a.v. vaststelling PMWP PS 78/15	

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Provinciaal Milieuplan d.d. 10 januari 2012 PS 64/11	Opgestelde: klimaatagenda en bijbehorende onderzoeksagenda en subsidieregeling, klimaatportaal. Streefwaarde 2016: gereed	Zie productgroep Water
-	subsidieregeling burgerinitiatieven, onderzoek gedragsbeïnvloeding, DUA platform (website). Streefwaarde 2016: gereed	Zie productgroep Water
-	Jaarlijkse voortgangsrapportage PMWP. Streefwaarde 2016: gereed	Gerealiseerd. PMWP is door PS vastgesteld op 18 december 2015. De uitvoeringsagenda (PMWP-DUA) is door GS op 18 juni 2016 vastgesteld, de hiervoor noodzakelijke begrotingswijziging is op 23 september 2016 door PS vastgesteld. De voortgangsrapportage PMWP over 2016 vindt plaats in het 1 ^e kwartaal van 2017.
-	Bijeenkomsten MOLO. Streefwaarde 2016: 1	Gerealiseerd. Om voornamelijk agenda technische redenen is het niet gelukt in het najaar een bijeenkomst te beleggen, verschoven naar 26 januari 2017.
-	Bijeenkomsten Brabantstad Streefwaarde 2016: 3	Gerealiseerd, 4 bijeenkomsten zijn georganiseerd.
-	Initiatieven gebiedsgerichte aanpak. Streefwaarde 2016: 1	Gerealiseerd. Bij de N69 is aangesloten met als doel gebiedsgerichte aanpak toe te passen, ideeën/mogelijkheden aangereikt.
-	Bijeenkomsten Samenwerken aan Milieu. Streefwaarde 2016: 4	Nagenoeg gerealiseerd. Er zijn 3 regiobijeenkomsten gehouden m.b.t. Brabantse Health Deal.
-	Vastgestelde opdrachten aan Omgevingsdiensten. Streefwaarde 2016: 3	Gerealiseerd. In 2016 is het VTH-uitvoeringsprogramma voor 2017 aan de 3 omgevingsdiensten opgedragen.
-	Evaluatie nota handhavingskoers. Streefwaarde 2016: gereed	Deze streefwaarde is (in de Burap 2016) bijgesteld naar 2017 wegens prioriteit voor de verordening kwaliteit VTH
-	verbeteren naleefgedrag: mate van spontane naleving. Streefwaarde 2016: 80%	Het realisatiecijfer komt uit op 69%. Dit is lager dan de streefwaarde. Dit kan worden verklaard doordat er relatief minder bezoeken worden gebracht aan "goede nalevers" en relatief meer aan "slechte nalevers".
-	verbeteren naleefgedrag: ernst van de overtreding. Streefwaarde 2016: 7%	Het realisatiecijfer komt uit op 24%. Dit is hoger dan de streefwaarde.
-	VTH-breed beleidskader periode 2017-2020 Streefwaarde 2016: gereed	De risico-geprioriteerde aanpak leidt tot meer controles bij inrichtingen waar ernstige overtredingen verwacht kunnen worden. Dit komt vervolgens tot uiting in het realisatiecijfer.
-	Opstellen verordening kwaliteit VTH	Niet gerealiseerd. Het omgevingsrecht is volop in beweging. De inwerkingtreding van de Omgevingswet is uitgesteld naar 2019. Daarnaast schuift de evaluatie van de nota Handhavingskoers door naar 2017. Medio 2016 is via een Statenmededeling (3995869) aangegeven dat in 2017 een startnotitie voor een integrale VTH-nota zal verschijnen.
		Gerealiseerd. Deze verordening is vastgesteld door PS op 4 oktober 2016

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	Brabant beschikt over een actueel monitoringstool in het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL). Streefwaarde 2016: gereed	Gerealiseerd. NSL is geactualiseerd, dit dient jaarlijks voor 1 juli plaats te vinden.
-	Uitgevoerde meetprojecten monitoring luchtkwaliteit. Streefwaarde 2016: 3	Gerealiseerd. Meetprojecten zijn uitgevoerd, rapportages zijn middels een verzamellijstdossier aan GS aangeboden.
-	Beleid m.b.t. licht en donkerte. Streefwaarde 2016: vastgesteld beleid	Niet gerealiseerd. Voor de 9 Natura-2000 gebieden zijn donkerte kaarten vastgesteld. Om beleid op te kunnen stellen is nader onderzoek naar de verstoring noodzakelijk, dit onderzoek loopt nu. Hierdoor is vaststelling van het beleid in 2016 niet gerealiseerd, verwachte vaststelling beleid in 2017.
-	Herzien beleid stiltegebieden. Streefwaarde 2016: vastgesteld beleid	Niet gerealiseerd. Stukken zijn in concept gereed, aanpassing van de PMV is noodzakelijk. Vanuit het oogpunt van efficiency wordt aangesloten bij het project grondwater waarvoor eveneens de PMV moet worden aangepast. Planning is mei in PS
-	Actuele gezondheidskaarten van Brabant online beschikbaar. Streefwaarde 2016: gereed	De geplande gezondheidskaarten voor lucht, geluid en geur van verkeer, industrie en intensieve veehouderij zijn in 2016 gereed gekomen. Deze zijn vervolgens door de provincie via de site www.atlasasleefomgeving.nl . openbaar gemaakt voor de burger en professional. De communicatie over de gezondheidskaarten heeft via persberichten en via de landelijke bijeenkomst voor overheden en onderwijs plaatsgevonden.
-	Projecten meten ultrafijn stof met Aireas. Streefwaarde 2016: 1	Gerealiseerd. Aireas heeft op 6 plaatsen in Eindhoven sensoren die ultrafijnstof meten. In 2017 wordt verkend om dit op te schalen naar alle (35) airboxen.
-	Samenwerkingsovereenkomst Brabantse Health Deal. Streefwaarde 2016: 1	Gerealiseerd. De Brabantse Health Deal is op 22 juli 2016 ondertekend door 15 partijen. Momenteel vindt de uitwerking plaats.
-	Sanering humane spoedlocaties en terreinen gasfabrieken. Streefwaarde 2016: gereed	Gerealiseerd, alle saneringen zijn in uitvoering
-	Saneren spoedlocaties met verspreidings- en/of ecologische risico's. Streefwaarde 2016: locaties in beeld	Gerealiseerd, alle locaties zijn in beeld
-	Voortgangsrapportage uitvoering convenant bodem en ondergrond. Streefwaarde 2016: gereed	Gerealiseerd, uitvoering convenant ligt op schema
-	Installatie en uitvoeringsfase Chemie Pack. Streefwaarde 2016: gereed	Gerealiseerd. Het saneringssysteem voor de ondergrond is aangelegd
-	Actieve sanering Chemie Pack. Streefwaarde 2016: gestart	Gerealiseerd. Na aanleg van de installatie (zie hierboven) is de per 1 juli 2016 de actieve sanering gestart, naar verwachting wordt deze eind 2020 afgerond. Hierna volgt nog een passieve sanering.
-	Plan van aanpak verhogen vitaliteit bodem. Streefwaarde 2016: gereed	Niet gerealiseerd in 2016. Plan is in bewerking vlg. planning, vaststelling voorzien in april 2017

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	Bodemexpertisecentrum ingericht. Streefwaarde 2016: gereed	Gerealiseerd. Bodem Netwerk Brabant is gereed. Eerste bijeenkomst geweest.
-	Ontwikkelen instrumentarium duurzaam bodembeheer. Streefwaarde 2016: gestart	Gerealiseerd. Gestart is met de ontwikkeling van het instrumentarium, planning gereed in 2017.
-	Projecten gericht op het verhogen vitaliteit bodem. streefwaarde 2016: gestart	Bijna gerealiseerd. Project Circulaire landbouw Boxmeer /St Anthonis, voorbereiding in 2016 en start per 1 jan. 2017 van start. Andere projecten starten na vaststellen Plan van aanpak.
-	Verleende beschikkingen voor ontheffing, acceptatie melding en hectares voor herontwikkeling stortplaatsen. Streefwaarde 2016: 4 ontheffingen, 10 meldingen en 10 hectares	Gerealiseerd.
-	In beheer zijnde gesloten stortplaatsen (cumulatief) (totaal 9 in 2025). Streefwaarde 2016: 2	Gerealiseerd, betreft de gesloten stortplaatsen Nyrtstar en Dintelsas
-	Ambtelijke en bestuurlijke borging Nazorgfonds gesloten Wm-stortplaatsen. Streefwaarde 2016: 4 vergaderingen DB en bestuursraad	Gerealiseerd.
-	Behartigen Brabantse belangen bij het Rijk in duurzaam gebruik van de ondergrond. Streefwaarde 2016: 2 zienswijzen en 1 advies	Niet gerealiseerd. In afstemming met de gedeputeerde is besloten namens Brabant geen aparte zienswijze in te dienen voor de concept Structuurvisie Ondergrond. We zetten in op een ambtelijke lobby en sluiten aan bij de gezamenlijke IPO-zienswijze, deze is eind december ingediend. Behartiging van de Brabantse belangen vindt verder continu plaats in de IPO-werkgroep BOOG (BOdemOntwikkelGroep).
-	Actuele risicokaart online beschikbaar. Streefwaarde 2016: 1	Gerealiseerd. Actuele risicokaart is online beschikbaar
-	Evaluatierapport Beleidvisie Externe Veiligheid. Streefwaarde 2016: gereed	Niet gerealiseerd. Evaluatie is uitgevoerd alle interviews zijn afgenomen en de data zijn op orde. Voor de rapportage is het noodzakelijk ondersteuning in te huren voor het schrijven, daardoor is rapport nog niet gereed. De verwachting is dat in juli 2017 de rapportage gereed is.
-	Streven dat max. 10% van de Brabantse burgers zich gespannen danwel angstig voelt als zij aan risicobronnen denken. Streefwaarde 2017: leefbaarheidsonderzoek opnemen in de toestandsrapportage milieu.	Streefwaarde betreft 2017.
-	Oplossen laatste 2 latente saneringssituaties EV waarvoor de provincie verantwoordelijk is. Streefwaarde oplossing gereed is bij burap 2016 doorgeschoven van 2016 naar 2017.	Streefwaarde betreft 2017.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknpte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	Plan van aanpak verbetering samenwerking Voorkomen drugsdumpingen. Streefwaarde 2016: gereed	Gerealiseerd. Plan van aanpak verbetering samenwerking voorkomen drugsdumpingen met daarin uitvoerende taken voor de omgevingsdiensten is door de gezamenlijke toezichts- en handhavingpartners in het Bestuurlijk Platform Omgevingsrecht vastgesteld. Gerealiseerd.
-	Uitvoeren bijdrageregeling opruimen drugsafval. Streefwaarde 2016: continu	
-	Evaluatie bijdrageregeling opruimen drugsafval 2015. Streefwaarde 2016: gereed	Gerealiseerd. Evaluatie van de subsidieregeling voor het opruimen van het drugsafval, dat in 2015 is gedumpt, is in oktober 2016 door de stuurgroep van de provincies en I&M uitgebracht. Voor meer doelmatigheid zal de subsidie in 2017 breder ingezet en actiever gecommuniceerd worden.
-	Convenant gemeenten over sluiten keten voor beton en overige bouwmaterialen in (gemeentelijke) bouwprojecten. Streefwaarde 2016: gereed	Niet gerealiseerd. Eerste concept behandeld in overleg Brabantstad en positief ontvangen. Conform afspraak in Brabantstad wordt convenant in 2017 verder uitgewerkt. Ondertekening convenant is voorzien in 2017.
-	Green Deal Stimuleren van Biobased Producten voor de Openbare Ruimte. Streefwaarde 2016: gereed	Gerealiseerd. Green deal is ondertekend en in uitvoering.
-	Inzamelproeven bij gemeenten om te komen tot optimale inzamel- en scheidingsrendement. Streefwaarde 2016: 2	Gerealiseerd. Inzamelproeven zijn gestart in Eersel en Waalre. Projecten lopen door in 2017 en worden afgerond met een evaluatie.
-		
03.03 Natuur Brabant: Uitnodigend Groen PS 50/12	Inzicht in beleid, beleidsrealisatie en beleidskaders	
-	* Oplevering jaarlijkse "voortgangsrapportage natuur" (VRN). Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 1. Bij burap is de streefwaarde 2016 bijgesteld naar 0 omdat terreinbeheerders de benodigde gegevens niet op tijd hebben aangeleverd.	Gerealiseerd. De voortgangsrapportage natuur is opgeleverd aan BIJ12.
-	* Evaluatie natuur- en landschapsbeleid. Streefwaarde 2016: 1 evaluatie Natuurpact en 1 evaluatie Flora en fauna	Bijna gerealiseerd. De evaluatie Flora & Fauna wet is opgeleverd. De evaluatie van het Natuurpact wordt begin 2017 opgeleverd.
-	* Vaststellen begrenzing NNB via Natuurbeheerplan. Streefwaarde 2016: 1	Gerealiseerd. Het natuurbeheerplan is vastgesteld.
-	* Vaststellen definitieve Natura2000-beheerplannen. Oorspronkelijke Streefwaarde 2016: 3. Bij burap 2016 is streefwaarde bijgesteld naar 10 vanwege vertraging in 2015.	Bijna gerealiseerd. In totaal zijn 6 van de 21 beheerplannen definitief vastgesteld. In 2017 zullen 11 plannen definitief worden vastgesteld. De overige vier plannen worden opgesteld door andere voortouwnemers (RWS en provincie Limburg).

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	* Implementatie Wet Natuurbescherming. Streefwaarde 2016: implementatie gereed	Gerealiseerd. De Wet natuurbescherming is geïmplementeerd per 1 januari 2017.
- Robuust natuurnetwerk	<i>Uitvoering BrUG pijler 1: een samenhangend en robuust netwerk van natuurgebieden</i>	
-	* Het aangaan van bestuursovereenkomsten met partners over de wijze van aankoop van gronden en de uitvoering van PAS-herstelmaatregelen in 14 N2000-gebieden. Oorspronkelijke Streefwaarde 2016: maximaal 14 bestuursovereenkomsten. Bij burap is de streefwaarde 2016 omgezet naar afspraken in 14 PAS gebieden.	Gerealiseerd. Er zijn bestuursovereenkomsten gesloten met het waterschap de Dommel en het waterschap Aa en Maas, die de coördinatie in 4 PAS-gebieden oppakken. In Westelijke Langstraat is samenwerking gestart en werkt men aan een plan van aanpak, dat in het voorjaar van 2017 wordt vastgesteld. Voor de overige 9 gebieden komt er geen bestuursovereenkomst, maar is de reeds vastgestelde Uitvoeringsovereenkomst Natura 2000 leidend. Hiermee zijn in 14 PAS gebieden afspraken gemaakt
-	* Beheren van 82.000 ha + de jaarlijks nieuw verworven en ingerichte ha's natuur (zie GOB), met behulp van provinciale subsidies. Streefwaarde 2016 ca 82.905 ha	Bijna gerealiseerd. Er is in totaal voor 81.839 ha aan subsidie verleend voor beheer van het natuurnetwerk Brabant. Dit is minder omdat er minder ingerichte ha's natuur zijn bijgekomen waarvoor beheersubsidie aangevraagd kan worden dan verwacht.
-		
-	* Agrarisch natuurbeheer (einddoel: in 2021 voldoen alle collectieve beheerplannen aan de instapeisen en streefgetallen). Streefwaarde 2016: alle collectieven operationeel	Gerealiseerd. Er zijn vier agrarische collectieven operationeel.
- Biodiversiteit	<i>Uitvoering BrUG pijler 2: behoud en herstel biodiversiteit</i>	
-	* Realisatie van circa 3.000 inrichtingsmaatregelen in 15 leefgebieden voor bedreigde soorten voor 2027. Streefwaarde 2016: ca € 3 mln (50-100 maatregelen)	Gerealiseerd. Er is voor €2,8 mln aan subsidie toegekend voor circa 60 maatregelen.
-	* Realisatie van circa 440 herstelmaatregelen van aangewezen habitats en soorten in N2000-gebieden voor 2021. Streefwaarde 2016: ca € 12,5 mln (50-70 maatregelen)	Gerealiseerd. Er is voor €10,8 mln aan subsidie toegekend voor ecologische en hydrologische maatregelen, waarvan €5,1 miljoen voor circa 75 ecologische herstelmaatregelen.
- Karakteristieke landschappen	<i>Uitvoering BrUG pijler 3: een Brabants mozaïek van landschappen met regionale identiteiten.</i>	
-		

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	<i>* Instandhouding en ontwikkeling van een aantrekkelijk landschap als drager voor wonen, werken en recreëren. Streefwaarde 2016: opleveren plan van aanpak en opstarten van 1 pilot met partners</i>	Niet gerealiseerd. Plan van aanpak is opgeleverd. Tevens is gestart met het opstellen van een positionpaper als bouwsteen voor de omgevingsvisie. Er is geen pilot met partners gestart. De partners zijn, in drie consultatierondes, intensief betrokken bij het plan van aanpak en de daarin opgenomen voorstellen.
-	<i>* Beoordelen 8 voortgangsrapportages Subsidieregeling landschappen van Allure Noord-Brabant. Streefwaarde 2016:8</i>	Gerealiseerd. Alle 8 voortgangsrapportages zijn beoordeeld.
-	<i>* Evaluatie regeling landschappen van Allure Noord-Brabant. Streefwaarde 2018: gereed</i>	
-	<i>* Verlenen subsidie voor uitvoeren maatregelen t.b.v. karakteristiek landschap (via resp. Stimuleringskader Groenblauwe diensten en Regeling verbinding en landschap). Streefwaarde 2016: ca € 2,4 mln (respectievelijk ca 100-200 en ca 40 maatregelen)</i>	Gerealiseerd. Voor het stimuleringskader groenblauwe diensten zijn 312 aanvragen toegekend, waarvan 56 met aanleg/inrichting. Voor de regeling verbinding en landschap zijn er 53 aanvragen toegekend voor inrichting landschapselementen en 12 aanvragen voor de aanleg van faunavoorzieningen.
Verankering	<i>Uitvoering BrUG pijler 4: verankering van natuur en landschap in de samenleving</i>	
-	<i>* Stimuleren van (grote) bedrijven om naast hun wettelijke verplichtingen, te investeren in nabijgelegen natuur en landschap (aantal bedrijven). Streefwaarde 2016: 1-3</i>	Gerealiseerd. Met Nyrstar zijn bestuurlijke afspraken gemaakt over de natuurcompensatie vanwege de ontwikkeling van het industriepark Cranendonck. Met Havenbedrijf Moerdijk vindt uitvoering van het natuurmanagementplan plaats. Via een interregsubsidie wordt op 3 Brabantse bedrijvenlocaties geïnvesteerd in natuur.
-	<i>* Ondersteunen en faciliteren van nieuwe initiatieven/bedrijven die via natuur inkomsten realiseren (aantal initiatieven). Streefwaarde 2016: 2-5</i>	Gerealiseerd. Er zijn 10 innovatieve initiatieven, waarbij vanuit economische baten behoud en versterking van natuur en landschap worden gecombineerd (groene verdienmodellen), ondersteund via een subsidie.
-	<i>* Ondersteunen en faciliteren van nieuwe burgerinitiatieven die een bijdrage leveren aan een groene leefomgeving (aantal initiatieven). Streefwaarde 2016: 6-10</i>	Gerealiseerd. 26 projecten zijn ondersteund. Door samenwerking met het programma Water, de Waterschappen en het Prins Bernard cultuur fonds is er een groter bedrag beschikbaar en zijn daardoor meer initiatieven gesteund.
-	<i>* Bevorderen van draagvlak en samenwerking bij de realisatie van natuur- en landschapsdoelen (aantal gesubsidieerde natuurorganisaties). Streefwaarde 2016: 3-4</i>	Gerealiseerd. Aan vier organisaties (Brabants Landschap, het IVN, BPG en de Brabantse Milieu Federatie) is subsidie toegekend.
03.04 Groenontwikkelfonds	Realisatie Natuurnetwerk Brabant	

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Brabant - - - - - - - -	<i>Verlenen subsidie of andere financiële arrangementen en/of beschikbaar stellen ruilgronden voor realisatie Natuurnetwerk Brabant: door derden.</i> <i>Op basis van bij de provincie (Pré-GOB) de GOB BV ingediende aanvragen in combinatie met een de globale meerjarenprogrammering door de Manifestpartners</i> <i>Voortgang</i> <i>Mate van uitputting fonds: % realisatie maatschappelijke opgave versus % gebruik van het fonds (cumulatief). Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 17,5%. Bij burap is streefwaarde 2016 komen te vervallen.</i> <i>De omvang van categorie C ($\leq 15\%$) is minstens even groot als de omvang van categorie A ($\leq 85\%$) in het Provinciaal deel van het Natuurnetwerk</i> <i>De multiplier in het Provinciaal deel van het Natuurnetwerk en de Ecologische Verbindingszones is ≥ 2</i> <i>De verhouding tussen de oppervlakte ruilgrond en de oppervlakte gerealiseerde natuur in het Rijksdeel van het Natuurnetwerk dient ≤ 1 te zijn</i> <i>De gewogen mate van spreiding van de gerealiseerde grootheden van de maatschappelijke opgave over de categorieën A, B en C en de Manifestpartners.</i> <i>Provinciaal deel van het Natuurnetwerk (ha)</i> <i>Totale opgave is 3.100 ha Verwerving/functiewijziging in 2027 (cumulatief)</i>	De huidige indicator is niet meetbaar. Om een goed beeld te geven van de restant opgave versus de beschikbare middelen is het noodzakelijk de indicator te splitsen in 3 categorieën: Rijksdeel NNB, provinciaal deel NNB en EVZ's. medio 2017 zal het project basis op orde gereed zijn, waarna de restantopgave bekend is. Vervolgens zal er een aanpassing van de businesscase GOB voorliggen in PS in het 4e kwartaal 2017. Waarbij de opgave onder andere als gevolg van de PAS wordt aangepast. Bij deze aanpassing wordt deze splitsing meegenomen. De streefwaarde voldoet. C en A zijn 0 omdat er in beide categorieën geen projectaanvragen zijn ontvangen en gerealiseerd. De streefwaarde voldoet omdat er alleen projectaanvragen zijn gehonoreerd waarvan het subsidiepercentage 50% bedraagt en de multiplier dus 2 is. Tot op heden is de grondadministratie niet ingericht om deze informatie te leveren, daarnaast zijn het aantal transacties nog minimaal waardoor de indicator nog geen betrouwbaar beeld geeft. Wij hebben als provincie geen afspraken gemaakt over de mate van spreiding met de manifestpartners. Hier kan dus ook niet op gerapporteerd worden. Bij het moment van de herijking van de businesscase GOB zal een nieuwe indicator voor de bijdrage van de manifestpartners worden gezocht.

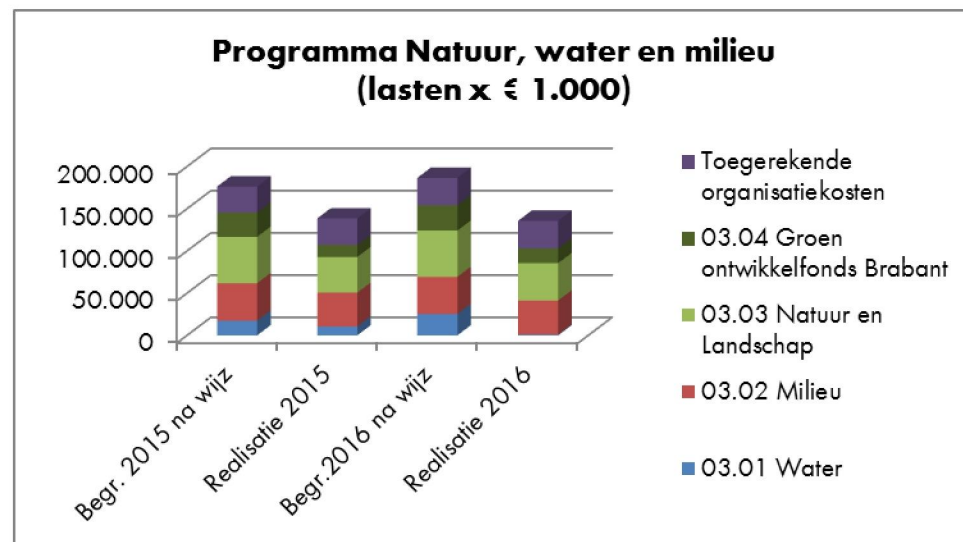
Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	- Pré-GOB 254 ha (voor 2016: 78 ha). Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 0 ha. Bij burap 2016 is streefwaarde 2016 op 18 ha gezet vanwege verwerving in project Maashorst.	Gerealiseerd. 33 ha zijn verworven.
-	- Door GOB BV 2.846 ha (vóór 2016: 0 ha). Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 50 ha. Bij burap is streefwaarde 2016 bijgesteld naar 150 ha	Niet gerealiseerd. 60 ha is verworven. Doordat een aantal projecten later is opgeleverd en/of later is vastgesteld door de GOB BV is het aantal ha lager dan gepland.
-	Provinciaal deel van het Natuurnetwerk,	
-	Totale opgave is 3.100 ha Inrichting in 2027 (cumulatief)	
-	- Pré-GOB 362 ha (vóór 2016: 75 ha) Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 0. Bij burap 2016 is streefwaarde 2016 bijgesteld naar 2 ha i.v.m. project Maashorst	Gerealiseerd. 2 ha is ingericht.
-	- Door GOB BV 2.738 ha (vóór 2016:0 ha) Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 50. Bij burap is streefwaarde 2016 bijgesteld naar 150 ha.	Niet gerealiseerd. 42 ha is ingericht. Doordat een aantal projecten later is opgeleverd en/of later is vastgesteld door de GOB BV is het aantal ha lager dan gepland.
-	Rijksdeel van het Natuurnetwerk,	
-	Totale opgave 6.500 ha Verwerving/functiewijziging in 2027 (cumulatief)	
-	- Pré-GOB 734 ha (vóór 2016: 434 ha) Streefwaarde 2016: 300 ha	Niet Gerealiseerd. 67 ha is verworven. Van een paar grote projecten is de grondverwerving vertraagd.
-	- Door GOB BV 5.766 ha (vóór 2016; 0 ha) Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 200 ha. Bij burap is streefwaarde 2016 bijgesteld naar 900 ha.	Bijna gerealiseerd. 206 ha is verworven. Voor de overige geplande hectares zijn wel verkoopovereenkomsten gesloten maar is de akte nog niet gepasseerd waardoor de hectares niet meer in 2016 zijn gerealiseerd.
-	Rijksdeel van het Natuurnetwerk,	
-	Totale opgave inrichting 11.248 ha in 2027	
-	- Pré-GOB 2.308 ha (voor 2016: 1.275 ha) Streefwaarde 2016: 305	Gerealiseerd. 330 ha is ingericht.
-	- Door GOB BV 8.940 ha (vóór 2016: 0 ha) Oorspronkelijke streefwaarde 2016:0. Bij burap is streefwaarde 2016 bijgesteld naar 700 ha.	Bijna Gerealiseerd.164 ha is ingericht. Voor de overige geplande hectares zijn wel verkoopovereenkomsten gesloten maar is de akte nog niet gepasseerd waardoor de hectares inrichting ook niet meer meegerekend worden in 2016.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
- - - - - -	<i>Realisatie Ecologische verbindingszone EVZ</i> <i>Verlenen subsidie of andere financiële arrangementen en/of beschikbaar stellen (ruil)gronden voor realisatie EVZ's door derden.</i> <i>Totale opgave EVZ 1300 km (cumulatief, geen einddatum)</i> <i>- Pré-GOB 145 km (vóór 2016: 125 km) Streefwaarde 2016: 10 ha</i> <i>- Door GOB BV 1.155 km (vóór 2016: 0 km) Streefwaarde 2016 50 ha</i>	Gerealiseerd. 43 km is gerealiseerd. Niet gerealiseerd. 0 km

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

03 Natuur, Water en Milieu

Bedragen x € 1.000	Begroting 2016 oorspronkelijk	Begroting 2016 na wijziging	Jaarrek. 2016 realisatie	Vershil begr.-realisatie
Lasten				
Programmalasten	124.440	154.040	102.481	51.559
Toegerekende organisatiekosten	32.545	32.545	32.778	-234
Totaal lasten	156.984	186.585	135.259	51.326
Baten				
Rijk	13	1.985	7.934	5.949
Europa	0	0	0	0
Overige programmabaten	8.675	18.247	21.434	3.187
Totaal baten	8.688	20.232	29.368	9.136
Saldo van baten en lasten	-148.296	-166.353	-105.891	60.461
Dekking verschil lasten en baten				
Dekking uit reserves	95.969	153.741	97.000	-56.741
Dekking uit alg.middelen	52.327	12.611	8.891	-3.720
Totale dekking van het saldo	148.296	166.353	105.891	-60.461

Algemene opmerking: puur o.b.v. de realisatiecijfers lijkt het alsof er niets uitgegeven is bij programma water. Echter de afwijking van de 2de Bestuursvereenkomst met de waterschappen zorgt voor een vertekend beeld. Deze afwijking kan niet geraamd worden en wordt zichtbaar als negatieve uitgaven/realisatie (zoals bij alle lagere vaststelling van subsidies plaatsvindt). Van de geraamde bedragen voor programma 'water' is bijna €17 mln. benut.

Grootste onderschrijdingen lasten:

- €25 mln., afwijking 2de Bestuursvereenkomst met de waterschappen; (zie Statenmededeling 08-11-2016 PS: 4107935). De waterschappen hebben substantieel minder provinciaal geld) nodig gehad, dan aan de voorkant was geschat. Het gaat hierbij om PWP-geld en om middelen die de provincie van het rijk heeft ontvangen in het kader van de Inrichting Landelijk Gebied (ILG), zie uitgebreide toelichting bij productgroep 03.01;
 - €20,2 mln., grondverwerving voor natuur gebeurt sinds 2014 door manifestpartners en andere partijen via subsidiëring door het GOB en/of provincie. Om te voorkomen dat de PAS herstelmaatregelen niet tijdig kunnen worden uitgevoerd hebben PS op 24 juni 2016 (PS 29/16A) besloten een deel van de gronden (voor 5 complexe gebieden) in opdracht van de provincie i.p.v. GOB BV te laten uitvoeren. Bij de overige 9 gebieden verloopt de financiering nog steeds via de GOB BV (onderschrijding subsidie €20,2 mln.). Het opstellen van de grond strategie plannen en de mogelijkheden op het doen van strategische aankopen vergen wat meer tijd. De prestaties hebben betrekking op latere jaren.
 - €2,2 mln., vergunningverlening, toezicht en handhaving; deze wordt voornamelijk veroorzaakt door achterblijvende aanvragen voor vergunningen, ontheffingen en meldingen;
 - Afwijking bestuursvereenkomst met waterschappen betreffende natuurdoelen € 7,3 mln
 - Diverse overige onderbestedingen € 2,9 mln.
- €7,7 mln., de grootste overschrijding wordt verklaard door de grondposities ((aankoop, verkoop en doorlevering): in de tweede helft van 2016 hebben nog een aantal mutaties van gronden plaatsgevonden welke niet voorzien waren bij Burap 2016, waardoor een overschrijding optreedt (gedekt door GOB fonds / rijkmiddelen).
- Baten: Door de grondmutaties zijn ook boekwinsten gerealiseerd, dit verklaart met name de afwijking bij de baten.

03.01 Water

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De doelstellingen voor Water zijn meerledig. Een adequate bescherming van Noord-Brabant tegen overstromingen. Niet te veel water (regionale wateroverlast tegen aanvaardbare kosten zien te voorkomen) en niet te weinig water (optimaal gebruikmaken van beschikbaar water voor onder andere natuur, drinkwater en recreatie). Uiterlijk eind 2027 moet het watersysteem voldoen aan de eisen van de Europese Kaderrichtlijn water voor waterkwaliteit (zowel chemie als ecologie) en waterkwantiteit. De doelen zijn vastgelegd in het Provinciaal Milieu- en Waterplan (PMWP) dat eind 2015 door PS is vastgesteld en waarvan de uitvoeringagenda en begroting in 2016 zijn vastgesteld. Het programma ligt op koers. Hieronder wordt ingegaan op de acties/prestaties van 2016.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Het merendeel van de wateropgaven is structureel en is gebaseerd op wettelijke verplichtingen. Met onze structurele taken leggen we de basis voor een duurzame fysieke leefomgeving: schone en gezonde lucht, bodem en water. In mei 2016 zijn we de Samenwerkingsovereenkomst Tot Uitvoering Waterdoelen (STUW) met de waterschappen aangegaan, met afspraken over verdrogingsbestrijding (hydrologisch herstel natte natuurplekjes), beekherstel, vispassages en waterberging. Andere bestuurlijke afspraken hebben betrekking op de uitwerking van het Deltaprogramma, met aandacht voor Rivieren (voornamelijk koploperprojecten voor rivierverruiming), Hoge Zandgronden (maatregelen gericht op voorkomen van en kunnen omgaan met watertekorten) en Zuidwestelijke Delta (realisatie Deltanatuur en waterkwaliteit).

Voor de uitvoering van operationele taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving geven we opdracht aan de omgevingsdiensten. In 2016 is geconstateerd dat het centraal beleggen van de watertaken bij 1 omgevingsdienst is te prevaleren in plaats van de huidige situatie waarbij de taken zijn verdeeld. De structurele taken op het gebied van water zijn conform planning uitgevoerd.

Een kleiner deel van de opgaven is gebaseerd op bestuurlijke afspraken, waarmee tegemoet wordt gekomen aan de eigen provinciale ambities en die van onze partners. Onder de noemers Gezonde fysieke leefomgeving, Veilige fysieke leefomgeving en Groene groei nodigen we onze partners uit deze ambities samen met ons waar te maken.

Acties die we daartoe ondernemen zijn opgenomen in de dynamische uitvoeringsagenda (DUA) van het PMWP. De werkwijze van de DUA, waarbij communicatie en samenwerking met partners centraal staan, wordt onder andere ondersteund via een digitaal platform. Voor de recent geformuleerde provinciale ambities op het gebied van water zijn geen afwijkingen te melden.

Stand van zaken mijlpalen 2016

- In 2017 zal de eerste jaarlijkse voortgangsrapportage PMWP worden opgesteld, 2016 is het jaar geweest waarin de opgaven in de startblokken zijn gezet.
- Om te komen tot een Uitwerking van het Voorzieningenniveau Zoetwater is in 2016 gestart met het traject waterbeschikbaarheid, waarbij intensief met onze gebiedspartners wordt samengewerkt. Dit zal in 2017 de eerste concrete tussenresultaten opleveren.
- Twee koploperprojecten voor rivierverruiming langs het Brabantse deel van de Maas (Ravenstein-Lith en Oeffelt) zijn voorgedragen en gehonoreerd als MIRT-verkenning. Ze zijn onderdeel van een Maasbreed regionaal voorstel met een investeringsvolume van € 540 mln. (waarvan € 290 mln in Brabant) in de periode tot 2028, waaraan het Rijk € 100 mln. bijdraagt. Voor twee andere projecten Maasoeverpark en Waterfront Ravenstein lopen ook nog onderzoeken naar mogelijkheden voor rivierverruiming.
- Ten behoeve van een lange termijn voorkeursstrategie voor de Bedijkte Maas (Hoogwaterbescherming) is in 2016 de aandacht uitgegaan naar de landelijke afstemming over een op te stellen MKBA. Op basis daarvan wordt de voorkeursstrategie in de komende jaren geoptimaliseerd.
- Diverse verbeterplannen voor primaire en regionale keringen zijn in 2016 opgesteld en door de provincie beoordeeld. In 2017 zullen naar verwachting met name meer regionale keringen aandacht (moeten) krijgen.
- De voorziene bestuursovereenkomst met het Rijk en andere provincies over start planuitwerking Grevelingen en Volkerak-Zoommeer is niet gerealiseerd in 2016. Dit hangt samen met de genoemde ongewisse besluitvorming over een zout Volkerak op rijksniveau.
- De samenwerkingsovereenkomst doorvoer zoet water West-Brabant is door de afhankelijkheid van besluitvorming over een zout Volkerak (investeren in zoet als er ook zout komt) niet gerealiseerd.

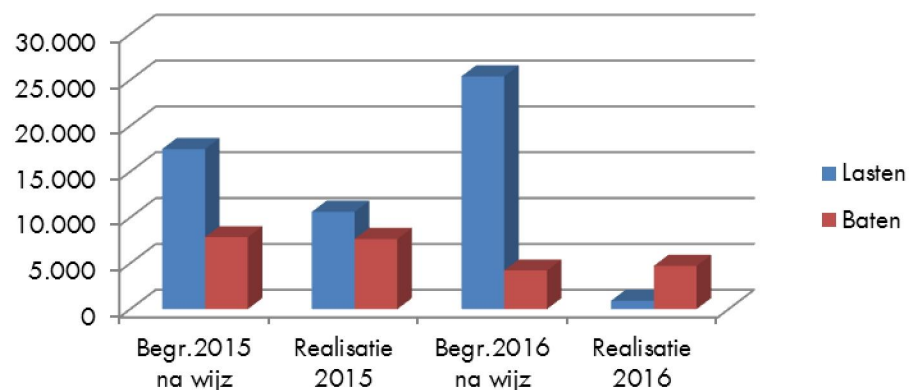
In 2016:

- is met een netwerkbijeenkomst in Waterpoort de aftrap gegeven voor het Jaar van de Biet (streekeigen en een belangrijk ingrediënt voor biobased economy) en hebben gebiedspartners bevestigd dat we met de diverse activiteiten (o.a. Zuiderwaterlinie, natuurontwikkeling, toerisme/recreatie, verbindingen en vervoer over water) goed op pad zijn;
ils een succesvolle aanbesteding gedaan voor het vervangen en actualiseren van het grondwatermeetnet, waarbij de opdrachtnemer inmiddels is gestart met de werkzaamheden;
- is de Intentieovereenkomst hergebruik proceswater Bavaria ondertekend, gericht op het voorkomen van droogteschade als gevolg van de grondwateronttrekking en op maatschappelijk verantwoorde wijze omgaan met water. Ook is een convenant met Refresco ondertekend, gericht op een samenwerkingstraject waarbij partijen zich inzetten voor een duurzame, gedragen en verantwoorde uitbreiding van de grondwaterwinning;
- is het vervolg van het traject Schoon water (gericht op verminderen van bestrijdingsmiddelen in oppervlakte- en grondwater) aanbesteed en gegund voor de periode 2016-2020. Het project heeft landelijk navolging gekregen en is aanleiding geweest voor een Green Deal;
- is de Tweede bestuursovereenkomst tussen provincie en waterschappen financieel afgerond: 85% van de afgesproken prestaties zijn gehaald, de overige 15 % wordt in 2017 gerealiseerd. Alles ruim binnen budget!;
- is een Intentieovereenkomst tussen waterschap, gemeenten en provincie gesloten over aanpak Wijstherstel;
- is de Bijdrageverordening vastgesteld door PS en hebben 3 openstellingen plaatsgevonden van de subsidieregeling PMWP, gericht op Deltaplan Hoge Zandgronden (omgaan met watertekorten);
- is sprake geweest van intensieve betrokkenheid bij de totstandkoming van de Structuurvisie Ondergrond, die het rijk op 11 december in ontwerp heeft vastgesteld;
- is aansluiting gevonden bij de streeknetwerken, waarvan een aantal hun proposities aan de provincie heeft voorgelegd. In 2017 volgen er meer, waarbij ook duidelijk moet worden op welke manier we vanuit Water op financieel en personeel vlak gaan deelnemen;
- is aandacht besteed aan de samenwerking met de omgevingsdiensten: de watertaken bij de omgevingsdiensten zullen meer geconcentreerd worden bij één omgevingsdienst;
- is Ruimtelijke Adaptatie als onderwerp op de agenda gekomen. Onder deze noemer gaan we in Zuid-Nederland samen met Limburg en inliggende waterschappen en enkele gemeenten vorm geven aan een klimaatbestendige, robuuste inrichting van het watersysteem. De aanleiding zit in de wateroverlast door extremer weer, maar hieronder vallen ook aspecten als toenemende watertekorten, hittestress in de stad en mogelijke effecten op waterkwaliteit. De regionale inbreng krijgt een plek in het landelijke Deltaprogramma 2018, waarna verdere beleidsuitwerking aan de orde is. In 2020 moeten de beleidskaders en een uitvoeringsprogramma gereed zijn.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	43.567	25.398	909	24.488
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	0	0	0	0
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	3.800	4.212	4.718	506
Baten	3.800	4.212	4.718	506
Saldo lasten en baten	-39.767	-21.186	3.809	24.994
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.Essent reserve investeringsagenda	17.180	0	0	0
Bijdr.res.investeringsbudget landelijk gebied	0	0	-6.811	-6.811
Bijdr.uit res.PWP	0	3.800	-5.805	-9.605
Bijdr.uit AR bestuursakkoord 2011-2015	0	15.000	15.000	0
Bijdr.uit res.cofinanciering Europese programma's	0	2.000	0	-2.000
Bijdr.uit res.PMWP	0	13.278	7.058	-6.219
Bijdr.risicoreserve	144	144	0	-144
Bijdrage uit alg. middelen	22.443	-13.036	-13.251	-215
Totale dekking van het saldo	39.767	21.186	-3.809	-24.994

Lasten en baten (bedragen x € 1.000)

Toelichting

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Afwikkeling 2 ^{de} Bestuursovereenkomst met de waterschappen	15.600
- Ambitiemiddelen PMWP	4.000
- POP-3 cofinanciering	2.000
- Delta rivieren	1.900
- Herwaardering lening Biobased fonds water	638
- Overig(saldo van diverse kleinere onder en overschrijdingen)	350
Totaal afwijking lasten	24.488

Toelichting lasten

Algemene opmerking: puur o.b.v. de realisatiecijfers lijkt het alsof er niets uitgegeven is bij programma water. Echter de afwikkeling van de 2de Bestuursovereenkomst met de waterschappen zorgt voor een vertekend beeld. Van de geraamde bedragen is bijna €17 mln. benut.

Onderschrijding

- Afwikkeling 2de Bestuursovereenkomst met de waterschappen; (zie Statenmededeling 08-11-2016 PS: 4107935). De waterschappen hebben substantieel minder provinciaal geld) nodig gehad, dan aan de voorkant was geschat (€25 mln. totaal,

waarvan €15 mln. binnen programma 03). Het gaat hierbij om PWP-geld en om middelen die de provincie van het rijk heeft ontvangen in het kader van de Inrichting Landelijk Gebied (ILG). Hiervoor zijn verschillende redenen aan te geven:

- Projecten zijn goedkoper geworden vanwege aanbestedingsvoordeel;
 - Wijze van uitvoering bij de doelen verdrogingsbestrijding en waterberging. Bij waterberging is in diverse gevallen gekozen voor een andere aanpak dan de traditionele aanpak waarbij hectares worden ingericht om water te bergen. Bij verdrogingsbestrijding zijn diverse grote natte natuurplekjes aangepakt, waarbij met relatief beperkte maatregelen een groot gebied is hersteld (schaalvoordeel maatregelen);
 - Aanpassing van de prestaties verdrogingsbestrijding en beek en kreekherstel gedurende de looptijd;
 - Er zijn veel meer middelen van derden ingezet dan begroot. Gedurende de looptijd van de BO2 hebben provincie en waterschappen succesvol Europees geld binnengehaald (Life+, Interreg en POP2). Daarnaast zijn Rijksmiddelen (o.a. KRW-synergiemiddelen en Natura2000 middelen) ingezet in de projecten.
- Ambitiemiddelen PMWP (€ 4 mln): De ambitiemiddelen zijn in het laatste kwartaal, middels een begrotingswijziging, beschikbaar gesteld. De meeste projecten bevinden zich nog in de opstartfase waardoor de externe lasten lager zijn dan geraamd.
- POP 3 cofinanciering, € 2 mln. : Er is vertraging opgetreden en daarnaast zijn er (onverwacht) rijksmiddelen beschikbaar gekomen.
- Delta rivieren, €1,9 mln., bij het beschikbaar stellen van de middelen voor delta rivieren (hoogwaterbescherming) is rekening gehouden met een verdeling van het investeringsbudget van €10 mln. over de jaren 2016 t/m 2019. In 2016 heeft nog geen feitelijke investering plaatsgevonden.
- Herwaardering lening Biobased fonds water, €0,64 mln., de resultaten van de belegging van het Biobased fonds zijn hoger dan de managementkosten die daaraan verbonden zijn. De waarde van de lening is nagenoeg gelijk aan de inleg van € 3 miljoen. Deze onderbesteding staat tegenover een bedrag ten laste van de investeringsagenda reserve en heeft dus geen budgettair effect. Overigens is deze ontwikkeling uiteraard wel positief in relatie tot de verwachting dat wij onze inleg straks nominaal terug krijgen.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Overig	506
Totaal afwijking baten	506

Betreft diverse kleinere afwijkingen op ontvangen baten /bijdragen van partners (Waterpoort, Overdiepse Polder, grondwaterheffing, Projectbureau KRW/DHZ, partners programma 'Schoon water').

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De doelstelling voor dit onderdeel is dat het milieu bijdraagt aan een gezonde, duurzame en veilige (leef)omgeving voor mens, dier en plant. Accenten hierin zijn gezondheid, emissiereductie door veehouderij, reductie fosfaatdruk en monitoring. Ook externe veiligheid, luchtkwaliteit, energie, geluid, geur en licht krijgen aandacht. Het beleid is erop gericht de invloed van deze componenten te stabiliseren en waar mogelijk te reduceren. Om deze milieudoelstellingen te bereiken zijn de Energieagenda 2010-2020, de Kaderstellende nota handhavingskoers 2013-2016, het Risicobeleid Externe veiligheid 2014-2018, Beleidsnota hergebruik van stortplaatsen en het Provinciaal Milieu- en Waterplan 2016-2021 (PMWP) vastgesteld.

Het programma ligt op koers. Hieronder wordt ingegaan op de acties/prestaties van 2016.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Binnen de milieupgaven heeft de provincie veel structurele taken die volgen uit wettelijke verplichtingen of bestuurlijke afspraken. Met onze structurele taken leggen we de basis voor een duurzame fysieke leefomgeving: schone en gezonde lucht, bodem en water.

Het PMWP kent daarnaast ook provinciale ambities die verder gaan dan de structurele taken. Onder de noemers Gezonde fysieke leefomgeving, Veilige fysieke leefomgeving en Groene groei nodigen we onze partners uit deze ambities samen met ons waar te maken. Acties die we daartoe ondernemen zijn opgenomen in de dynamische uitvoeringsagenda (DUA) van het PMWP. De werkwijze van de DUA, waarbij communicatie en samenwerking met partners centraal staan, wordt onder andere ondersteund via een digitaal platform. Samenwerking krijgt o.a. vorm in de afgesloten Green Deals. In Waalre en Eersel zijn pilotprojecten gestart voor hoogfrequente inzameling en verwaarding van huishoudelijke restmaterialen. Daarnaast hebben we een Brabantse Health Deal ondertekend die de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de steden structureel verbindt aan het thema sociaal-gezondheid. Voor Vitale bodem is een bodemexpertisenetwerk (Bodem Netwerk Brabant) ingesteld en zijn projecten gestart gericht op bewustwording, herstel van de vitaliteit, bodembiodiversiteit, biologische, chemische en fysieke kwaliteit.

Voor de uitvoering van operationele taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving hebben we, net als de voorgaande jaren, opdracht verstrekt aan de omgevingsdiensten. Naast de reguliere werkzaamheden is er in 2016 veel aandacht geweest voor de implementatie van de nieuwe Wet natuurbescherming (in werking per 1-1-2017) en voor de Omgevingswet (ingangsdatum 2019). Daarnaast was 2016 het eerste jaar waarin de provincie bevoegd gezag was voor alle Brabantse Brzo-inrichtingen (uitvoering door de OMWB). Veel aandacht is uitgegaan naar onvoorziene gebeurtenissen zoals het toepassen van bestuursdwang teneinde milieuschade te beperken en vanwege problemen met drugsafval.

In de Perspectiefnota 2016 is als Bestuursopdracht VTH opgenomen: Ontwikkel een integrale aanpak rond vergunning, toezicht en handhaving met aandacht voor de thema's agrofood/zorgvuldige veehouderij, energie en externe veiligheid.

Ter voorbereiding op deze bestuursopdracht is eind 2016, in samenwerking met enkele gemeenten, een pilot gestart voor het intensiveren van het toezicht op veehouderijen. Daarnaast zijn de eerste stappen gezet om het VTH-instrumentarium te integreren in de Energie-opgave. Verder hebben de omgevingsdiensten opdracht gekregen om in de uitvoering aan te sluiten bij het Brabants energieakkoord.

Stand van zaken mijlpalen 2016

- Provinciale infraprojecten worden getoetst aan het in 2013 vastgestelde Actieplan EU-richtlijn omgevingslawaaï; Bij onderhoud, reconstructie en aanleg van provinciale infraprojecten vindt standaard toetsing aan het vastgestelde Actieplan plaats.
- Actieve sanering van de ondergrond en het grondwater bij Chemie-Pack is gestart; BioSoil is in 2016 failliet gegaan, Heijmans zet de opdracht zelfstandig voort, ligt op schema. De uitvoering van de actieve sanering is gestart.
- De provinciale afvalbeheertaken zoals vastgelegd in het Landelijk Afvalbeheerplan en de Wet milieubeheer worden uitgevoerd; Dit zijn doorlopende werkzaamheden. Taken worden conform wet en regelgeving uitgevoerd.

- Voor 3 gesloten stortplaatsen vindt nazorg plaats; Gerealiseerd, is een doorlopende activiteit.
- Alle terreinen van voormalige gasfabrieken zijn gesaneerd; Alle saneringen zijn opgestart. Afronding van de saneringen vindt de komende jaren plaats.
- Bodemsaneringen humane spoedlocaties zijn afgerond; Alle locaties met humane risico's van de MTR lijst 2013, waarvoor de provincie aan zet is, zitten in de saneringsaanpak. Afronding van de sanering vindt de komende jaren plaats.
- Er is besluitvorming in PS over de 3e tranche investeringsprogramma voor het onderdeel energie. Hierin is programma Nul op de Meter, gericht op energieneutrale woningen, opgenomen; Is conform uitgevoerd, PS hebben hiervoor op 20 mei 2016 de begrotingswijziging voor de uitvoering Energietransitie 2016-2019 vastgesteld.
- De uitvoeringsagenda Brabants Agrofood (UBA) maakt deel uit van programma Ruimte. In 2016 is uitvoering gegeven aan het beleidsthema milieu uit deze agenda; Er is structureel overleg tussen de programma's Milieu en Agrofood om beide uitvoeringsagenda's op elkaar af te stemmen voor de integrale beleidsthema's.
- De drie Brabantse omgevingsdiensten zijn professioneel georganiseerd; 2016 was het 3^e volle jaar dat de omgevingsdiensten operationeel waren. Zowel bij de ODBN als de OMWB was een interim-directeur actief. Bij de ODBN werd eind 2016 een nieuwe directie benoemd. De OMWB krijgt begin 2017 eveneens een nieuwe directie.
- Opdracht voor de VTH-taken 2017 aan de Omgevingsdiensten is verstrekt; Eind 2016 heeft GS deze opdracht verstrekt aan de diensten. Werkzaamheden als gevolg van de nieuwe wet natuurbescherming (Wnb) maken deel uit van het uitvoeringsprogramma 2017.
- Het naleefgedrag inzake handhaving conform het in 2016 vastgestelde VTH-breed beleidskader periode 2017-2020 is gemonitord;
- Het naleefgedrag conform de in 2012 vastgestelde nota Handhavingskoers 2013-2016 is gemonitord. De resultaten komen beschikbaar via de door de Omgevingsdiensten in te dienen jaarverslagen.
- Er zijn zienswijzen ingebracht op plan-MER, MKBA, ontwerp Structuurvisie ondergrond (STRONG) en plan MER, Structuurvisie Schaliegas.

In afstemming met Gedeputeerde Van den Hout is besloten namens Brabant geen aparte zienswijze in te dienen voor de concept Structuurvisie Ondergrond. We zetten in op een ambtelijke lobby en sluiten aan bij de gezamenlijke IPO-zienswijze, die eind december is ingediend.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	29.912	43.927	39.583	4.344
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	13	313	2.672	2.359
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	3.649	4.755	4.694	-62
Baten	3.662	5.068	7.366	2.298
Saldo lasten en baten	-26.250	-38.859	-32.218	6.642
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.alg.reserve Chemie-pack	3.743	0	0	0
Bijdr.uit res.PMWP	0	1.484	674	-810
bijdrage uit reserve DU-bodem	3.743	12.163	9.911	-2.251
Bijdrage uit alg. middelen	18.764	25.212	21.632	-3.580
Totale dekking van het saldo	26.250	38.859	32.218	-6.642

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Externe veiligheid, gezonde leefomgeving	724
- Vergunningverlening, toezicht en handhaving	3.094
- Overig (o.a. lagere vaststelling subsidies luchtkwaliteit en bodemsanering)	526
Totaal afwijking lasten	4.344

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

Deze wordt voornamelijk veroorzaakt door achterblijvende aanvragen voor vergunningen, ontheffingen en meldingen. Dit fenomeen openbaart zich vooral, maar niet exclusief, op de groene en grijze kleursporen; te weten bij de aanvragen Wet natuurbescherming en Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo). Voor het wegwerken van de ontstane werkvoorraden Nb-wet uit het "pre-PAS tijdperk (voor medio 2015) zijn in het bestuursakkoord incidentele middelen beschikbaar gesteld. Hiervan blijft in 2016 circa € 1 miljoen over. Ter finale afronding is nog een deel hiervan nodig in 2017 (budgetoverheveling; circa € 0,6 miljoen).

Externe veiligheid, gezonde leefomgeving

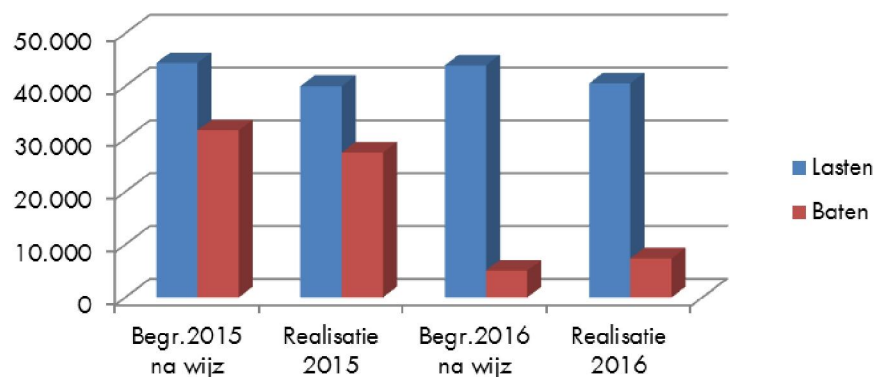
Onderbesteding wordt verklaard door enkele subsidies die lager vastgesteld zijn (voordelig afwikkelverschil) en geraamde ambitiemiddelen voor PMWP-DUA die in 2016 niet benut zijn (€474.000), omdat initiatieven in 2016 wel gestart zijn, maar nog niet tot financiële verplichtingen hebben geleid.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Interim bedrijvenregeling	2.305
- Overig	-7
Totaal afwijking baten	2.298

De baten betreffen de vordering op het Rijk in het kader van de interim bedrijvenregeling waarbij kosten van bodemsanering door het Rijk worden vergoed.

Lasten en baten (bedragen x € 1.000)

03.03 Natuur en Landschap

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het provinciale natuur- en landschapsbeleid is vastgelegd in Brabant Uitnodigend Groen (BrUG). Doelstellingen hierin zijn:

- een samenhangend en robuust netwerk van natuurgebieden;
- behoud en herstel van biodiversiteit;
- een Brabants mozaïek van landschappen met regionale identiteiten;
- verankering van natuur en landschap in de samenleving.

De productgroep Natuur en landschap heeft een nauwe relatie met het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB; productgroep 03.04). Het GOB financiert initiatiefnemers die het Natuurnetwerk Brabant (NNB) realiseren en daarmee bijdragen aan een samenhangend en robuust netwerk van natuurgebieden.

Het programma ligt op koers. Hieronder wordt ingegaan op de acties/prestaties van 2016.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

De staatssecretaris van Economische Zaken heeft de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming met een half jaar verschoven naar 1 januari 2017. PS zijn door middel van Statenmededelingen geïnformeerd over de veranderingen in de nieuwe wet. Op 16 december hebben PS de Verordening natuurbescherming Noord-Brabant vastgesteld.

In februari was in 10 van de 15 Brabantse Natura 2000-gebieden de grens van maximaal uit te geven vrije ontwikkelingsruimte bereikt. Dat betekent dat vergunningaanvragen van bedrijven in de omgeving van deze gebieden geweigerd zouden moeten worden. Om in deze gebieden toch ontwikkeling mogelijk te blijven maken, hebben GS besloten de uitgifte van ontwikkelingsruimte, binnen de kaders van de landelijke afspraken, zoveel mogelijk te verruimen. De beschikbare ontwikkelingsruimte komt echter uitsluitend ten goede aan bedrijven die werken aan innovatie en duurzaamheid. Bijvoorbeeld aan veehouders die voldoen aan de eisen van de Verordening stikstof.

In 2016 is veel aandacht uitgegaan naar het uitvoeren van de herstelmaatregelen in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) in en rondom Natura2000-gebieden. Dit is van groot belang omdat er een directe koppeling is tussen het uitvoeren van de herstelmaatregelen en het beschikbaar komen van economische ontwikkelruimte. Daarnaast dragen de herstelmaatregelen bij aan de verbetering van de biodiversiteit. Op 24 juni is door PS het Addendum op de Grondnota vastgesteld. Hiermee is het mogelijk om in de PAS-gebieden gronden te verwerven tegen volledige schadeloosstelling en zo nodig het instrument onteigening in te zetten. Met de waterschappen Aa & Maas en De Dommel zijn bestuursovereenkomsten aangegaan over de realisatie van de 4 PAS-gebieden Deurnsche en Mariapeel, Groote Peel, Kempenland-West en Leenderbos, Groote Heide & de Plateaux. Voor het PAS-gebied Westelijke Langstraat is bestuurlijk een plan van aanpak vastgesteld.

Voor de overige 9 gebieden komt er geen bestuursovereenkomst, maar is de reeds vastgestelde Uitvoeringsovereenkomst Natura 2000 leidend.

Er is aan 22 projecten subsidie verleend in het kader van de Subsidieregeling Biodiversiteit en leefgebieden. Daarmee is het beschikbare budget volledig uitgeput. Alle projecten zijn gebaseerd op de gewenste maatregelen uit het Brabantse leefgebiedenbeleid en dragen bij aan de verbetering van de biodiversiteit. Er zitten projecten bij die worden uitgevoerd in natuurgebieden, maar ook in het agrarisch landschap en het stedelijk gebied zijn projecten gehonoreerd.

Op 16 december hebben PS ermee ingestemd om voor de Subsidieregeling Biodiversiteit en leefgebieden voor 2017 € 4,3 mln naar voren te halen van 2018 en 2019. Hiermee kan het tempo van uitvoering van maatregelen worden verhoogd en meer geld worden besteed aan dure systeemmaatregelen.

Verder in 2016:

- Het Rijk en de provincies hebben in het Natuurpact afspraken gemaakt over de ambities en financiering van het Nederlandse natuurbeleid tot 2027. Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft hierover in 2016 een lerende evaluatie uitgevoerd. De evaluatie is in januari 2017 gepresenteerd.
- Steeds nadrukkelijker komt de urgentie van de transitie naar een duurzame veehouderij naar voren. Zo constateerde het Planbureau voor de

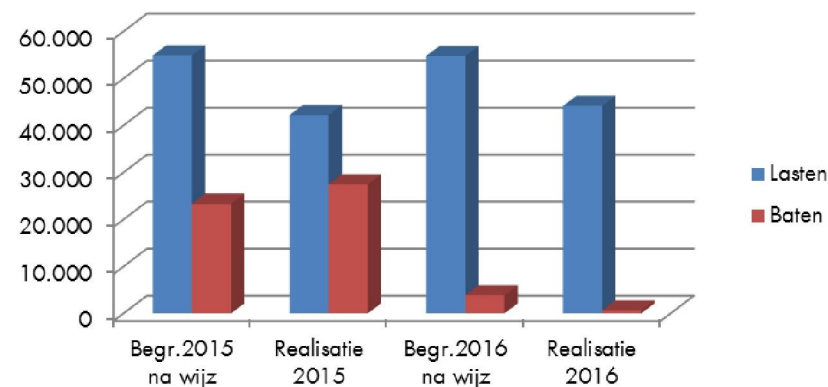
Leefomgeving bv. in haar 'Balans voor de Leefomgeving 2016' dat "De ammoniakuitstoot, de verontreiniging van oppervlaktewater en de hoeveelheid gewasbeschermingsmiddelen zo hoog blijven dat het halen van de doelen van natuur- en waterkwaliteit vrijwel onmogelijk is." In november zijn PS middels een Statenmededeling geïnformeerd over de noodzakelijke versnelling van de transitie naar een duurzame veehouderij.

- In juli is de uitvoering van het project LIFE+ Groote Peel van start gegaan. Dit project richt zich specifiek op herstel van het hoogveen in de Groote Peel. Uitvoering is mogelijk mede dankzij het Europese LIFE+ subsidieprogramma. De provincie coördineert de werkzaamheden die duren van 2015 tot 2018.
- Vier agrarische collectieven zijn van start gegaan met de coördinatie van het agrarisch natuurbeheer in Noord-Brabant.
- In 8 verschillende projecten hebben initiatiefnemers gewerkt aan de uitvoering van maatregelen in het kader van Landschappen van Allure.
- Met de zinkproducent Nyrstar uit Budel-Dorplein zijn bestuurlijke afspraken gemaakt over natuurcompensatie vanwege de ontwikkeling van Duurzaam Industrierrein Cranendonck (vanaf 2017: Metalot) en op 3 Brabantse bedrijvenlocaties wordt met Interreg-subsidie geïnvesteerd in natuur.
- Bij de HAS Hogeschool in Den Bosch is met financiering van de provincie Noord-Brabant het lectoraat "Innovatief ondernemen met natuur" van start gegaan.
- Er is aansluiting gevonden bij de streeknetwerken, waarvan een aantal hun proposities aan de provincie heeft voorgelegd. In 2017 volgen er meer, waarbij ook duidelijk moet worden op welke manier we vanuit Natuur op financieel en personeel vlak gaan deelnemen.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	49.861	54.796	44.556	10.240
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	0	0	0	0
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	1.226	3.880	615	-3.265
Baten	1.226	3.880	615	-3.265
Saldo lasten en baten	-48.635	-50.916	-43.941	6.975
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.res.investeringsbudget landelijk gebied	0	1.633	2.894	1.261
Bijdr.reserve Essent investeringsagenda	290	50	51	1
Bijdr.reserve Natuurbeheer en ontwikkeling	66.938	37.642	34.244	-3.398
Bijdr.reserve PWP	0	0	-5.715	-5.715
Bijdr.res.reserve natuur en landschapsbeleid	3.930	5.148	4.224	-923
Bijdrage uit alg. middelen	-22.523	6.443	8.243	1.800
Totale dekking van het saldo	48.635	50.916	43.941	-6.975

Lasten en baten (bedragen x € 1.000)

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Projecten transitie DLG	-1.206
- Afwikkeling BO-2 waterschappen	7.288
- Overig	4.158
Totaal afwijking lasten	10.240

Overschrijding; projecten transitie DLG (

Uitvoering van projecten liep voorspoediger dan verwacht waardoor de kosten hoger uit komen dan de raming. Het betreft de meerjarige projecten Peelvenen life + Groote Peel met betrekking tot de uitvoering van inrichtingsmaatregelen natuur (dekking uit reserve ILG).

Onderschrijding;

Afwikkeling Bestuursovereenkomst Waterschappen (BO 2)

In 2016 is de Bestuursovereenkomst volledig financieel afgewikkeld. Een deel had betrekking op natuurdoelen. De lagere vaststelling van de beschikkingen (onder andere

door aanbestedingsvoordeel en meer middelen door derden ingezet dan begroot) hebben geleid tot positieve afwikkelingsverschillen. Zie ook toelichting bij 03.01 Water.

***Overig**

Binnen de productgroep hebben zich verspreid over diverse producten onderbesteding voorgedaan:

- €1,8 mln. Subsidieregeling natuur- en landschapsbeheer die uitgevoerd wordt door RVO (Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland),
- €1,2 mln. PAS en Natura 2000 projecten,
- €0,3 mln. Parkschap Nationaal Park Biesbosch,
- €0,3 mln. Biodiversiteit,
- €0,3 mln. Natuurwet,
- €0,3 mln. schade fauna fonds.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- transitie DLG	-3.110
- Overig	-155
Totaal afwijking baten	<u>-3.265</u>

De doorlevering van gronden Weerij-Zuid vindt in 2017 plaats waardoor de bate ad € 3,1 mln van het waterschap eveneens doorschuift naar 2017.

Binnen de productgroep hebben zich verspreid over diverse producten diverse kleine afwijkingen voorgedaan.

03.04 Groen Ontwikkelfonds Brabant

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De doelstelling van het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB) is het realiseren van het volledige Natuurnetwerk Brabant. Het fonds is opgericht op 1 mei 2014 en loopt tot en met 2027. Voorafgaand aan de oprichting van het GOB is de provincie in 2013 gestart met een aantal nieuwe natuurprojecten.

Het Natuurnetwerk Brabant bestaat uit een provinciaal deel en een rijksdeel. De opgave voor het provinciale deel wordt gerealiseerd met provinciale middelen. Het rijksdeel wordt gerealiseerd met rijksmiddelen. In onderstaande tabel zijn de opgave en de beschikbare middelen gespecificeerd. De uitvoering verloopt via 2 sporen: pré-GOB projecten door de provincie en nieuwe projecten door GOB BV.

<i>Totale Opgave</i>	<i>Totaal Beschikbare middelen</i>
<i>Verwerving provinciale EHS: 3.100 hectare (2027)</i>	<i>€ 109 miljoen voor verwerving</i>
<i>Inrichting provinciale EHS: 3.100 hectare (2027)</i>	<i>€ 20 miljoen voor inrichting</i>
<i>Inrichting reeds verworven Rijks-EHS: 5.648 hectare (2021)</i>	<i>€ 40 miljoen</i>
<i>Realisatie EVZ's 1300 km</i>	<i>€ 71 miljoen</i>
	<i>€ 240 miljoen BrUG</i>
<i>Verwerving Rijks-EHS 6.500 hectare in 2027</i>	<i>Rijksbijdrage o.b.v. Deelakkoord Natuur: 2274 ha ruilgrond</i>
<i>Inrichting Rijks-EHS 6.500 hectare in 2027</i>	<i>€ 23 miljoen Lente-akkoord 2013 (volledig verplicht) € 210 miljoen te ontvangen in de periode 2014-2027</i>

Van de in de tabel genoemde middelen is € 116 miljoen beschikt aan het GOB BV. Daarnaast zijn de economische trekkingsrechten op 3.336 ha grond beschikbaar gesteld aan GOB BV. De via de aandeelhoudersinstructie aan de GOB BV verstrekte opdracht bedraagt momenteel:

- het verwerven van 2274 ha en het inrichten van 5648 ha in het rijksdeel van het Natuurnetwerk Brabant;

- het verwerven en inrichten van 3100 ha in het provinciale deel van het Natuurnetwerk Brabant;
- het realiseren van 710 km EVZ.

De komende jaren zal de GOB BV aanvullende opdrachten ontvangen, zodat de totale opgave van het Natuurnetwerk gerealiseerd kan worden. Natuurprojecten hebben een doorlooptijd van meerdere jaren en ze worden pas na afronding en afrekening door het GOB als gerealiseerd beschouwd. Hierdoor zijn de realisatiecijfers in 2016 gering.

De PAS-herstelmaatregelen moeten voor een groot deel al in 2021 zijn gerealiseerd. Daarmee is vooral voor de grondverwerving weinig tijd beschikbaar. Daarom is besloten om de grondverwerving en inrichting van de 5 grootste PAS-gebieden (Deurnsche en Mariapeel, Groote Peel, Kempenland-West en Leenderbos, Groote Heide & de Plateaux en Westelijke Langstraat) buiten het GOB te houden. De grondverwerving van de overige 9 PAS-gebieden loopt wel via het GOB.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

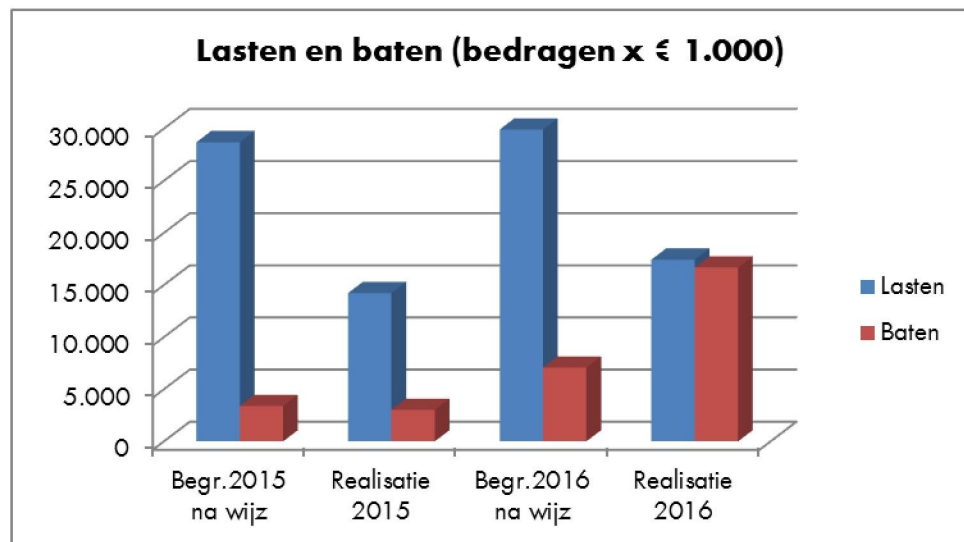
Met de oprichting van GOB BV en het netwerk van Manifestpartners is de ambitie om de doorlooptijd te verkorten van 5 naar 3 jaar door projecten anders en sneller te gaan uitvoeren. Met de oprichting van het GOB medio 2014 betekent dit dat de eerste resultaten na 2017 te zien zullen zijn.

Vanwege een klacht van de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters bij de Europese Commissie heeft er de afgelopen jaren geen verkoop en levering van natuurgronden aan eindbeheerders plaatsgevonden. Inmiddels is er overeenstemming over gelijkberechtiging en daarom kunnen nu 800 ha van de in het Natuurnetwerk Brabant gelegen ingerichte provinciale natuurgronden worden doorgeleverd aan eindbeheerders.

Om de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant te versnellen hebben GS de subsidie voor de aanleg van droge (delen) van) ecologische verbindingzones tijdelijk verhoogd van 50% naar 75% en wordt flexibeler omgegaan met de begrenzing en het natuurdoeltype zoals vastgelegd in het Natuurbeheerplan.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	1.100	29.919	17.432	12.487
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	0	1.672	5.262	3.590
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	0	5.400	11.407	6.007
Baten	0	7.072	16.669	9.597
Saldo lasten en baten	-1.100	-22.847	-763	22.084
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.res.natuur en landschapsbeleid	0	59.364	39.164	-20.200
Bijdr.reserve Essent investeringsagenda	0	2.036	2.110	75
Bijdrage uit alg. middelen	1.100	-38.553	-40.511	-1.958
Totale dekking van het saldo	1.100	22.847	763	-22.084

Toelichting

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- GOB grondverwerving NNB	-7.713
- Subsidie aan GOB bv	20.200
Totaal afwijking lasten	12.487

Toelichting lasten

Overschrijding €6,572 mln.

De grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) laten zich moeilijk. Bij de bestuursrapportage wordt op basis van de meest recente grondmutaties begrotingswijzigingen voorgesteld (009.6.2 Statenvoorstel 29/16 Addendum grondnota t.b.v. aankoop gronden voor PAS herstelmaatregelen in Natura 2000-gebieden - Kaderstellend) In de tweede helft van 2016 heeft nog een aantal aankopen van gronden plaatsgevonden die niet voorzien waren bij Burap 2016, waardoor een overschrijding optreedt (gedekt door GOB fonds / rijkmiddelen).

Onderschrijding €20,2 mln.

Grondverwerving voor natuur gebeurt sinds 2014 door manifestpartners en andere partijen via subsidiëring door het GOB en/of provincie. Om te voorkomen dat de PAS herstelmaatregelen niet tijdig kunnen worden uitgevoerd hebben PS op 24 juni 2016 (PS 29/16A) besloten een deel van de gronden (voor 5 complexe gebieden) in opdracht van de provincie i.p.v. GOB BV te laten uitvoeren. Bij de overige 9 gebieden verloopt de financiering nog steeds via de GOB BV (onderschrijding subsidie €20,2 mln.). Het opstellen van de grond strategie plannen en de mogelijkheden op het doen van strategische aankopen vergen wat meer tijd. De prestaties hebben betrekking op latere jaren.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- GOB grondverkoop en pachtinkomsten	6.007
- Hogere rijksuitkering EHS	3.590
Totaal afwijking baten	9.597

Zie toelichting bij lasten. Bij verkoop worden boekwinsten gerealiseerd. In de tweede helft van 2016 hebben nog een aantal verkopen plaatsgevonden welke niet voorzien waren bij Burap 2016, waardoor flink meer opbrengst/winst gerealiseerd is die weer ingezet wordt voor grondaankopen NNB.

De aankopen grond die niet voorzien waren leiden tot een hoger beroep op de rijksuitkeringen.

In de bijlage 3aa van de jaarstukken is de Uitwerking van de paragraaf verbonden partijen opgenomen met daarin meer uitgebreide informatie over het beleid, de governance en financiën van het groen-ontwikkel fonds.

4

Economie

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Inleiding

De provincie richt zich op het versterken van de economische structuur, het verbeteren van de innovatiekracht en het versterken van onze internationale positie. Vernieuwing is hierbij het sleutelwoord. We hebben de ambitie om uit te groeien tot een internationale topkennis- en innovatieregio. Deze doelstellingen zijn uitgewerkt in het Economisch Programma Brabant 2020 en de Energie Agenda Brabant 2020. De daarin opgenomen uitgangspunten blijven van kracht, maar worden versterkt door hetgeen in het Bestuursakkoord 'Beweging in Brabant' is opgenomen.

De provincie heeft in 2016 via de volgende drie pijlers aan haar doelen gewerkt :

1. We hebben geïnvesteerd in de algemeen economische infrastructuur voor Brabant, in regionale- en internationale economische samenwerking en ondersteuning van de Brabantse economie.
2. Op basis van het Economische Programma hebben we onze economische clusters versterkt, die een spilfunctie hebben bij onze ambitie van een structurele toppositie als Europese innovatie regio.
3. Hebben we ingezet op de energie transitie van Brabant. De energie opgave en bijhorende economische kansen zijn dermate groot dat we daarbij op ondernemende manier de samenwerking zijn aangegaan.

De doelstellingen zijn te bereiken via drie beleidsdoelen/begrotingsonderdelen:

Algemeen economisch beleid (04.01)

In 2016 heeft het verdere herstel van de economie zich doorgezet en lijkt weer sprake van structurele groei. Brabant is door zijn economische structuur conjunctuurgevoelig en dat is zichtbaar in de economische cijfers. Brabant kende in 2016 als provincie een meer dan gemiddelde groei vergeleken met andere provincies. De werkloosheid ligt met 4,7% ruim onder het landelijke gemiddelde van rond de 6% en het aantal vacatures steeg, met name in de techniek en de zorg.

Dat het Brabant economisch voor de wind gaat is vooral de verdienste van het bedrijfsleven.

Wij hebben daar in 2016 als volgt aan bijgedragen:

- In het voorjaar van 2016 hebben wij de notitie Brabant Vernieuwt aan PS aangeboden. Hierin hebben wij de kaders en werkwijze geschetst op basis waarvan concrete voorstellen voor economische structuurversterking aan PS zijn/worden voorgelegd. In 2016 betrof dat de uitvoeringsprogramma's Biobased en Hightech. Met de vaststelling van de uitvoeringsprogramma's – en daarmee het vrijgeven van een deel van de Investeringsmiddelen - kan het veld (triple helix) aan de slag met de uitvoering.
- In het najaar van 2016 hebben wij de Staten via de Economische thermometer Noord-Brabant 2015 geïnformeerd over de staat van de economie in Brabant, alsmede over de bijdragen die de provincie daarin levert, inclusief KPI's.
- In 2016 heeft de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM) risico-dragend geparticipeerd in de Brabantse economie. De BOM hanteert daarbij een één-loket-functie. Achter het ene loket wordt gezien welk fonds het meest aansluit op de behoefte van de ondernemer. Voor het Innovatiefonds Brabant en het Energiefonds Brabant geldt dat die dit jaar verder hebben geïnvesteerd in respectievelijk innovatieve MKB-bedrijven en de uitrol van energiebesparende maatregelen. Voor het Breedbandfonds Brabant geldt dat MABIB CIF heeft besloten geen gebruik te maken van de mogelijkheden van het fonds. MABIB CIF verzorgt de breedband-aansluitingen in het buitengebied zonder overheidsfinanciering. In het kader van het nieuwe meerjarenplan 2017-2020 van de BOM hebben wij samen met het ministerie van Economische Zaken voor het zomerreces de opdracht geformuleerd in de vorm van de Houtkoolschets. Vervolgens heeft de BOM daarop een voorstel geformuleerd voor een nieuw meerjarenplan. De provincie en het ministerie van EZ verlenen hun exploitatiesubsidie op basis van dit voorstel. In het meerjarenplan zal voor wat betreft de ondersteuning van MKB-bedrijven het accent meer dan voorheen komen te liggen op bedrijven met groeipotentie, op ecosysteemontwikkeling en op internationalisering.
- In 2016 is er een verdere verdieping gegeven aan de inzet van het instrumentarium internationalisering om de beleidsdoelen uit het bestuursakkoord "Beweging in Brabant" te realiseren. Hiertoe is de strategische samenwerking met een aantal

- focusregio's verdiept en uitgebreid door gerichte handelsmissies voor kansrijke Brabantse sectoren, gerichte acquisitie en de internationale profilering van Brabant.
- Via Europese subsidie programma's als OPZuid, POP3 en Interreg realiseren we provinciale doelen met behulp van Europese (co-)financiering. In totaal is vanuit deze drie majeure programma's in de programmaperiode 2007-2014 ruim € 134 miljoen in Brabant geland. Hierbij ontstaat een fors multiplier effect: iedere geïnvesteerde euro in Europese programma's wordt door de EU tenminste verdrievoudigd door publieke en private cofinanciering. In 2015 zijn de nieuwe Europese programma's gestart. Om beter en vollediger inzicht te krijgen in de financieringsmiddelen uit Europese programma's in de nieuwe programmaperiode 2014 -2020 die neerslaan in de regio, hebben wij aan ERAC de opdracht gegeven een monitoringsysteem te ontwikkelen. Het rapport geeft inzicht welke Brabantse projecten mede gefinancierd zijn door Europese middelen uit de jongste Europese programmaperiode (eind 2014) tot aan de nulmeting op 1 juni 2016. Er zijn 377 projecten geïdentificeerd die gezamenlijk goed zijn voor iets meer dan 165 miljoen euro.
- In 2016 is het programma Werklocaties herijkt en aan PS aangeboden (zie hoofdstuk Ruimte). Tevens is besloten om de traditionele herstructurering via de BOM/BHB te stoppen. De herstructurering, maar dan gericht op locaties voor stuwende economische bedrijvigheid, wordt voortaan vanuit de provincie opgepakt. Met betrekking tot concrete locatie-ontwikkeling is ten aanzien van Brainport Innovation Campus een uitvoeringsovereenkomst ondertekend en kan de bouw van de campus in de eerste helft van 2017 starten. Met stakeholders zijn wij in gesprek over de kansen voor een Health Innovation Campus. Wij hebben een aanvullende lening voor de verdere ontwikkeling van Pivot Park verstrekt en een subsidie verleend voor de verdere (fysieke) ontvlechting van Pivot Park en MSD. Het inpassingsplan Logistiek Park Moerdijk ligt nog steeds (ter beoordeling) bij de Raad van State. In 2016 is de subsidieregeling pilots herstructurering West-Brabant vastgesteld en zijn eind december 2016 negen subsidiebeschikkingen voor herstructurering vastgesteld. In 2016 zijn we in Bergen op Zoom met een pilot gestart op het gebied van energie neutrale bedrijventerreinen en zijn we met een andere gemeente in overleg hierover gegaan.
- Voor de zomer hebben PS de notitie "Naar een veerkrachtige arbeidsmarkt" vastgesteld en voor de uitvoering middelen vrijgegeven. De arbeidsmarktregio's spelen bij het realiseren van onze doelen een belangrijke rol en met de regio's zijn

afspraken gemaakt over te behalen KPI's. Deze hebben betrekking op de ontwikkelijnen die door PS zijn vastgesteld. De thema's jeugdwerkloosheid en flexicurity maken daar deel van uit. Daarnaast stimuleren wij het MBO bij de uitvoering van 'kennispact 3.0'.

- We versterken de Vrijtijdseconomie door het subsidiëren van de activiteiten uit het werkplan 2016 van marketingorganisatie VisitBrabant, gebaseerd op het Meerjarenplan 2016-2020. Het gaat om drie pijlers: VisitBrabant (gericht op de consument), ConnectBrabant (gericht op de ondernemers) en het Routebureau Brabant (onderhoud en promotie van routes). Tevens zijn extra investeringen gedaan om Brabant als meest innovatieve en gastvrije regio te positioneren, om meer bezoekers aan te trekken van verder weg en om een toename van bestedingen en meer banen te genereren in Brabant. Daarnaast stimuleren we cross-overs tussen de vrijetijdseconomie en andere sectoren, zoals Cultuur, Erfgoed, Natuur en Agrifood.

Economisch programma Brabant (04.02)

Via dit programma, dat loopt tot 2020, creëren we daadwerkelijke doorbraken door het slim verbinden van top technologische kennis en innovatie uit onze sterke economische clusters met daadwerkelijk samen doen, in interactie met onze partners en stakeholders binnen en buiten Brabant. Gericht op stevige kruisbestuivingen tussen deze clusters en met onze maatschappelijke opgaven.

Wat heeft de provincie gedaan in 2016:

MKB & Ondernemerschap

We hebben in 2016 een evaluatie laten uitvoeren naar de resultaten van de drie Brabantse valorisatieprogramma's in de periode 2011-2015. Uit dit onderzoek blijkt dat deze drie programma's goede resultaten hebben geboekt in deze periode: ruim 25.000 studenten hebben ondernemerschapsonderwijs gevolgd, kennis van kennisinstellingen is beter benut door bestaande bedrijven en startups, de ondersteunde startups hebben een additionele omzet gerealiseerd van € 117,7 miljoen en 1.066 arbeidsplaatsen.

In 2016 is gewerkt aan het opstellen van het 'Toekomstplan startup-ondersteuning Brabant'. Dit plan moet gelden vanaf 2018, het moment dat de huidige nationale valorisatieregeling afloopt. Dit plan wordt in het voorjaar 2017 voor besluitvorming voorgelegd aan GS.

Via de MIT-regeling (met het ministerie van EZ) zijn in 2016 52 Brabantse haalbaarheidsprojecten gefinancierd. En 27 R&D-projecten met een Brabantse leadpartner waarbij 43 Brabantse bedrijven zijn ondersteund. De provinciale cofinanciering voor de projecten in MIT-Zuid 2016 bedraagt ruim € 3.5 miljoen. Op deze manier wordt via MIT-Zuid een totale investering van Brabantse bedrijven in innovatie uitgelokt van ca. € 20 miljoen. Als ook de projecten van Brabantse bedrijven in het landelijke vangnet worden meegenomen (volledig gefinancierd door EZ), zorgt de MIT-regeling in totaal voor een innovatie-impuls van zo'n € 25 miljoen.

De Samenwerkingsagenda Rijk-Regio stuurt op een optimale dienstverlening richting het MKB in Zuid-Nederland. Via een periodiek directeurenoverleg wordt dit proces continu gemonitord en waar nodig bijgestuurd. De rol van de BOM binnen deze dienstverlening is geborgd in het nieuwe meerjarenplan.

Innovatie met topclusters voor maatschappelijke opgaven verbindt de kansen met de kennis en kunde vanuit de sterke economische clusters in Brabant, te weten:

High Tech Systemen en Materialen

In 2016 is een integraal uitvoeringsprogramma voor high tech systemen en materialen ontwikkeld. Deze bestaat uit vier programmalijnen.

- Smart solutions: slimme technologieën
- Smart industry: slimme productiefaciliteiten
- Smart cross-overs: slimme markttoepassingen
- Smart data: slimme verbindingen

Voor de eerste twee programmalijnen zijn plannen ontwikkeld in samenwerking met meer dan 75 bedrijven en 6 kennisinstellingen. Via de Fabriek van de toekomst is een directe verbinding gelegd naar de Brainport Innovation Campus (BIC). Aan de uitgewerkte programmalijnen zijn concrete kpi's gekoppeld (zie begroting 2017). De andere twee programmalijnen worden in de eerste helft van 2017 uitgewerkt in concrete plannen. Hierin wordt de verbinding gelegd naar de Innovatieprogramma's op het gebied van (agro)food, maintenance & services, smart mobility, logistiek, energie, veiligheid en gezondheid.

Innovatieprogramma Agrofood (zie ook 02.02)

Voor een maximale impact is eind 2016 de focus aangescherpt richting de drie cross-overs Food en High Tech, Food en Health en Food en Circulaire economie. De biobased activiteiten in Oost-Brabant hebben geleid tot projecten op gebied van eiwittransitie en mineralen uit agrofood reststromen en uit plantaardige reststromen en GreentechBrabant (Biofuels) is als hotspot verder uitgewerkt. Voor biobased zie verder paragraaf 04.04). Tijdens de Dutch Agrofood Week is extra ingezet op de cross over Agrofood & Hightech. In december 2016 heeft een tweedaags AgrifoodTech congres plaatsgevonden, mede georganiseerd door de provincie.

In het kader van POP3 zijn projectvoorstellen voorbereid. Bij goedkeuring hiervan kan in 2017 aan de Brabantse agrofoodsector een impuls worden gegeven van ruim € 10 miljoen, onder andere voor innovaties op het gebied van de cross-over AgroFood met Hightech en innovaties gericht op waardecreatie (valorisatie).

De GrowCampus werkt aan het opbouwen van een netwerk en eventprogramma voor kennistellingen en (startende) ondernemers in de voedingssector. Dit heeft inmiddels geleid tot verschillende bijeenkomsten en projecten voor bedrijfsleven en kennisinstellingen. Via de regionale versnellingsagenda wordt hier in 2017 een extra impuls aan gegeven.

Maintenance

In 2016 is in triple helix verband een meerjarig Innovatieprogramma Maintenance & Services opgesteld. Deze wordt in het voorjaar 2017 voor besluitvorming aangeboden aan GS. In dit programma wordt naast een brede maintenance lijn (MRO), ook de verbinding met aerospace uitgewerkt (onder meer F-35) en de verbinding met de Smart Industry agenda (onder meer fieldlabs). Via bestaande kristallisatiepunten/ campussen in Brabant zoals Businesspark Aviolanda (BPA Woensdrecht), Gate2 (Gilze) en de Automotive Campus (Helmond) wordt de fysieke uitwerking geregeld. BPA wordt in samenwerking met de Luchtmacht (LCW) en het MKB bedrijfsleven doorontwikkeld van vastgoeduitgifte naar een regionaal ecosysteem op het gebied van world class maintenance.

Logistiek

Er is een samenwerking tussen NewWays (BOM/Brabant) en de Topsector Logistiek getekend. NewWays wordt daardoor landelijk uitgerold. Digitale supply chains leverden een belangrijke bijdrage aan het programma Pitch Logistics. Daarin worden startende logistieke bedrijven in het digitale supply chain domein ondersteund met kapitaal, marktwerking, en kennis. De focus lag in 2016 op het scouten en screenen van

logistieke start-ups. Tijdens het Pitch Logistics event op 27 september is de Brabantse logistieke start-up 2016 verkozen. In samenwerking met het nieuwe Datascience instituut JADS wordt een programma opgesteld om digitale logistieke proposities te koppelen aan de kennis en capaciteit van JADS.

In het kader van de F-35 is in een internationaal consortium de logistieke propositie voorbereid. Deze wordt begin 2017 formeel ingediend in Amerika. Provincie en de BOM hebben een inhoudelijke bijdrage geleverd en de Letter of Intent mede-ondertekend. Een verkenning naar Smart Logistics in het kader van Smart Mobility is gestart. Deze wordt in 2017 afgerond. Er is overeenstemming tussen de kennisinstellingen over de uitgangspunten van de Graduate School Logistiek. Deze zijn vastgelegd in een houtskoolschets inclusief plan van aanpak. In 2017 wordt een Plan van Aanpak opgeleverd.

Life sciences & health (inclusief zorg economie)

Pivot Park en zijn toekomst" van Roland Berger beschrijft op basis van alle relevante rapporten de ontwikkeling van Pivot Park sinds de oprichting, de bereikte prestaties, de waarde in het ecosysteem en de te nemen ontwikkelopgaves van de campus. Eind 2016 is een statenvoorstel Pivot Park aangeboden voorzien van een (herijkt) businessplan inclusief financieringsvoorstel. Besluitvorming hierover is begin 2017 voorzien.

Bij de Health Innovation Campus in Veldhoven is de MMC Incubator officieel geopend, en via een kwartiermaker is een start gemaakt met de grootschalige proeftuin Brainport Health Living lab (infrastructuur voor slimme ICT oplossingen in de zorg). De kwartiermaker wordt medegefinancierd door de provincie.

RegMed XB is een initiatief in ontwikkeling van leidende organisaties in Brabant, Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland om een topinstituut te realiseren op het gebied van regeneratieve medicijnen (medicijnen en behandelingen die gebruik maken van lichaamseigen cellen). Aan dit initiatief nemen de TU/e en enkele Brabantse med tech bedrijven deel. Het doel van dit initiatief is om Nederland een positie te geven in deze opkomende bedrijfstak. De inzet is het versneld beschikbaar komen van nieuwe behandelmethoden en oplossingen voor de patiënt. In 2016 heeft de provincie een intentieverklaring ondertekend en (proces)geld voor de eerste fase ter beschikking gesteld. Over de positieve resultaten van de Versnellingsagenda Zorg economie en de verankering van de vervolgvactiteiten in het Economisch programma, het programma Sociale Veerkracht en het Brabantse arbeidsmarktbeleid is een statenmededeling eind 2016 aangeboden aan PS.

Er is nog geen businessplan opgesteld voor (aanvullende) vroege fase financiering voor Brabantse starters in de Lifetec sector. Hiervoor is een nadere verkenning nodig ook in relatie met reeds bestaand instrumentarium (fondsen) bij de BOM en bij het Rijk (mogelijke multiplier effecten).

Automotive

Brabant heeft een unieke positie binnen het Automotive cluster in Nederland met grote spelers die in onze regio zijn gevestigd zoals DAF, VDL, TomTom en NXP. De eerste helft van 2016 is in samenwerking met de BOM en Automotive NL gewerkt aan een verkenning van de economische kansen die Smart Mobility Brabantse bedrijven biedt. Daarnaast is gewerkt aan versterking van het ecosysteem door onder meer de doorgroei van het ITS Bureau op de Automotive campus, het versterken van de relaties met Duitsland (Baden Württemberg) en aan de samenwerking van partijen rondom de ontwikkeling van schone motoren voor zwaar vervoer (TNO, DAF, TU/e).

- Vanuit internationale innovatiesamenwerking is samen met de TU/e en het Holst centre ingezet op de uitbouw van de internationale agenda van fotonica en solid batteries. Op deze terreinen liggen grote kansen voor Brabant in Europees kader en op wereldniveau. Fotonica en het daarmee samenhangende Photondelta (overkoepelend samenwerkingsverband van op het gebied van fotonica opererende bedrijven in Nederland) zijn in 2016 in een wereldwijde samenwerking met Israël (Technion c.a.) en de Verenigde Staten (MIT Boston) neergezet, teneinde in 2017 te komen tot een wereldwijde roadmap op het gebied van fotonica. In 2016 is de basis gelegd om het solid batteriesprogramma van Holst center in Europees kader in samenwerking met het Forschungsinstitut Juelich en de TU/e verder uit te bouwen. Er liggen kansen om met dit programma om de opvolger van de lithiumbattery te ontwikkelen door middel van een proefproductiefaciliteit.
- Versterken van de vrijetijdssector door onderzoek naar en stimulering van cross-overs tussen diverse beleidsvelden (Cultuur, Erfgoed, Natuur en Agrifood) en vrijetijdseconomie. Dit leidt tot productontwikkeling in de vrijetijdssector waardoor de kwaliteit en aantrekkelijkheid van het aanbod verhoogd wordt. In 2016 is onder meer geïnvesteerd in het bestendigen van de investeringen van het themajaar Van Gogh, de uitvoering van het themajaar Bosch500, de voorbereiding van het themajaar Design 2017, de voorbereiding van het versterken van de Dance-festivals, Natuurroutes. Het

Leisure Ontwikkelfonds is voorbereid en de lening uit het immunisatievermogen aan de Efteling is verstrekt.

Duurzame energie en energietransitie (04.04)

In 2016 is het uitvoeringsprogramma energie vastgesteld en is door Provinciale Staten ingestemd met een begrotingswijziging. Het programma bouwt voort op de 1e en 2e tranche investeringsprogramma's.

Op basis van de ingezette lijnen en de energie in de samenleving verwachten wij dat de overall doelstellingen van het uitvoeringsprogramma energie gehaald gaan worden.

Wat heeft de provincie daarvoor gedaan in 2016:

Door ondertekening van de Brabantse Energie Alliantie heeft de provincie zich gecommitteerd om met de partners te werken aan de maatschappelijke doelen. We zetten in op grote projecten als Wind A16, oprichting Geothermie BV en realisatie van EnergywebXL op Moerdijk. Sociale participatie is daarbij de norm. Met projecten als verduurzamen sportverenigingen, elektrische deelautoprojecten en sociale participatie wind zijn Brabanders in de lead bij realisatie van projecten die dicht bij hen staan. Daarmee werken we aan sociaal draagvlak voor de energietransitie. Uit een onderzoek van PON, dat afgelopen jaar is uitgevoerd, blijkt dat Brabanders hier positief tegenover staan.

Ook onze inzet op innovaties wordt zichtbaarder. Zo zien we dat de pilot zero emission OV is opgeschaald in de concessie Zuid-Oost-Brabant. De komende jaren moet er nog veel gebeuren, maar 100% energieneutraal OV in 2025 blijft het realistische doel.

Bestuursakkoord

In het nieuwe bestuursakkoord is voor het begrotingsprogramma Economie tot en met 2019 €98,5 mln aan middelen opgenomen; Energie € 2 mln, Economie € 69 mln, arbeidsmarkt € 22,5 mln en voor Internationalisering en branding € 5 mln. Van deze middelen is €14,5 mln geherprioriteerd, zodat per saldo voor nieuwe BA € 84 mln wordt toegevoegd. Van deze € 84 mln is t/m 2016 €79 mln in de begroting (t/m 2019) opgenomen, alleen voor de middelen van Internationalisering moet nog een voorstel (€5 mln) uitgewerkt worden.

Ons fysieke bedrijvenbeleid hebben we herijkt. In het voorjaar van 2016 is het Uitvoeringsprogramma werklocaties aan uw Staten aangeboden. Zie daarvoor hoofdstuk 2. Voor de zomer hebben PS de notitie "Naar een veerkrachtige arbeidsmarkt" vastgesteld en voor de uitvoering middelen vrijgegeven. De arbeidsmarktregio's spelen bij het realiseren van onze doelen een belangrijke rol en met de regio's zijn afspraken gemaakt over te behalen KPI's. Deze hebben betrekking op de ontwikkelijnen die door PS zijn vastgesteld. De thema's jeugdwerkloosheid en flexicurity maken daar deel van uit. Daarnaast stimuleren wij het MBO bij de uitvoering van kennispact 3.0.

In 2016 is de Jheronimus Academy of Data Science van start gegaan in het voormalige kloostercomplex Mariënborg te 's-Hertogenbosch. Op 1 december 2016 werd het nieuwe complex al feestelijk geopend door HKH Maxima. Het gaat hierbij om negen opleidingen rondom big data op bachelor, premaster, master, PD Eng en PhD niveau, verspreid over drie locaties: TU/e, Tilburg University en op de nieuwe campus. In het totaal zijn er ongeveer 350 JADS studenten van start gegaan. De verwachting is dat dit aantal de komende jaren zal doorgroeien naar 1500 - 2000 studenten.

In de loop van 2017 zal het complex gereed worden gemaakt voor de definitieve inrichting van het Bossche deel van de JADS academie. Naast enkele opleidingen wordt het complex ook geschikt gemaakt voor tijdelijke huisvesting van studenten en academische staf en de vestiging van kleinschalige bedrijvigheid en startups. Naast onderwijs en onderzoek wordt nauw samengewerkt met het bedrijfsleven via innovatieprojecten rondom de toepassing van big data en data science in diverse economische sectoren en maatschappelijke vraagstukken, zowel in het MKB als het grootbedrijf. De Valorisatie strategie en - organisatie rondom JADS op drie locaties wordt in de loop van 2017 bekend gemaakt.

In het kader van versterking acquisitieslagkracht en handelsbevorderende activiteiten is een pilot opgezet in samenwerking met de BOM. De volgende elementen zijn hierin van belang:

- Verdieping van de structurele samenwerking met een aantal focusregio's in Duitsland (BWB, Beieren) op het gebied van HTSM (automotive), Agrofood, Lifesciences en Medische technologie
- Op het MKB gerichte missies met kennisinstellingen, het Brabantse bedrijfsleven in nauwe afstemming met het rijk naar focuslanden op het gebied van HTSM, Agrofood,

Lifesciences en Medische Technologie) binnen de pilot die met de BOM is opgezet. Hiermee is een internationaal netwerk voor circa 80 ondernemers ontsloten.

- De provincie heeft samen met haar partners (Brainport, BOM, B5, kennisinstellingen) 15 buitenlandse delegaties ontvangen op strategische sectoren en uit strategische regio's zoals uit Baden-Württemberg, Beieren (Nürnberg c.a.), Jiangsu, Minas Gerais, Emilia Romagna, Wallonië.
- Brabant heeft een bijzonder goed jaar achter de rug in het aantrekken van buitenlandse bedrijven en neemt een goede positie in Nederland. In totaal hebben zich 29 bedrijven in Brabant gevestigd met een totaal van €620 miljoen aan investeringen en 2151 arbeidsplaatsen (waaronder Danone en Mitsubishi).
- Sinds april 2016 heeft de provincie een vertegenwoordiging op het consulaat Generaal in München. Hierdoor wordt een verdere uitwerking van de pilot

internationalisering mogelijk, speciaal binnen de reeds eerder genoemde sectoren met de Zuid Duitse deelstaten.

Ten slotte wordt er geïnvesteerd in een derde tranche investeringsprogramma. Hiervoor zijn aparte randvoorwaarden met PS afgesproken. Het gaan daarbij om € 150 mln. voor Economie, € 28 mln. energie opgave. Minimaal € 20 mln hiervan wordt revolverend ingevuld. Inmiddels is € 52 mln van de beschikbare middelen ingezet voor Europese Programma's, € 10 mln t.b.v. Jads, € 9,1 mln ten behoeve van Biobased Economy, € 17,5 mln HTSM; € 17,58 mln ten behoeve van de energie opgave.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknpte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Economie 04.01 Algemeen economisch beleid Economisch Programma Brabant (EPB) PS 18/12 - - -	Samenwerken economisch beleid d.m.v. doorlopende REAP subsidie regeling en maatwerk afspraken met decentrale overheden bijvoorbeeld Metal Valley <i>Aantal Brabantse regio's dat zich heeft georganiseerd in een Regionale Economische Actie Programma's (REAP's) –organisatie en voor de economische stimulering een jaarprogramma indient (incl.nieuw BA). Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 4 subsidietoekenningen. Bij burap is de streefwaarde bijgesteld naar 60 subsidiebeschikkingen in 2016/2017.</i> Opdrachtverlening tot verzamelen economische basisinformatie <i>Aantal digitale publicaties Streefwaarde 2016: 1</i>	Ja In 2016 is de REAP regeling aangepast en opgenomen in de paragrafen 1 tot en met 4 van de subsidieregeling economie en innovatie Noord-Brabant 2016. Hiermee wordt de provinciale regeling in mandaat uitgevoerd door de 4 regionale REAP-organisaties. Paragraaf 4, regio zuidoost, zal naar verwachting eerst in het eerste kwartaal 2017 open gaan. Via verplichte afspraak met regio's krijgen we per kwartaal afschriften ten behoeve van het provinciaal subsidieregister. De streefwaarde blijft ongewijzigd. Ja, opdracht is verleend voor het (meerjarig) verzamelen van economische basisinformatie.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
- - - -	<i>-Aansturing van en samenwerking met Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM) door middel van jaarplannen met concrete prestatie-indicatoren. (incl.nieuw BA). Streefwaarde 2016: 1 jaarplan</i> <i>-Aantal projecten uit het uitvoeringsprogramma Bedrijventerreinen en andere werklocaties (incl.nieuw BA)</i> <i>- Mede-ontwikkelen prioritaire clusters Streefwaarde 2016: 1</i> Uitvoering Provinciaal Herstructureringsplan (PHP-2). Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 5 projecten. Bij burap is streefwaarde 2016 bijgesteld naar 7	Gerealiseerd In 2016 is het (concept) meerjarenprogramma BOM 2017-2020 opgeleverd, alsmede het Activiteitenplan 2017. Besluitvorming begin 2017. Ja. Inmiddels is ruim 2200 hectare geherstructureerd. Gerealiseerd. Vanuit het Economisch Programma worden in triple helix (plus) verband richting 2020 6 prioritaire clusters versterkt, te weten High Tech Systemen en Materialen (incl. Automotive), Life Sciences & Health, (Agro)Food, Logistiek, Maintenance en Biobased economy.
- Internationalisering Brabant in internationaal perspectief; meerjarenstrategie 2012-2015 EZB-0109 - - -	Stimuleren/begeleiden inkomende internationale missies <i>Aantal inkomende en uitgaande internationale missies, inclusief evaluaties. Streefwaarde 2016: 4</i> Opstellen meerjarenstrategie Brabant in internationaal perspectief 2016-2019. Streefwaarde 2016: 1	Er zijn in 2016 4 kleinschalige en gefocuste missies georganiseerd: - Uitgaande missie Jiangs, China (medische Technologie) - Inkomende missie Baden-Württemberg, Duitsland (Green- & Smart Mobility) - Uitgaand missie Nürnberg, Duitsland (Green- & Smart Mobility en Medische Technologie) - Uitgaande missie Boston, USA (fotonica) Gedeeltelijk gehaald. Er is een strategische discussie met GS gevoerd over een verbreding van internationalisering van economie naar meer beleidsterreinen van de provincie. Deze discussie dient als basis en krijgt een vervolg in de uitwerking van een aantal ontwikkelopgaven waar internationalisering een belangrijk instrument kan zijn om de doelstellingen te behalen. Deze concrete uitwerking zal begin 2017 leiden tot een meerjarenprogramma over een meer strategische inzet van het brede instrumentarium

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
- - - - - - - -	Plan strategische acquisitie buitenlandse bedrijven Streefwaarde 2016: 1 Branding: <i>Brabantboodschap en uitstraling op internationale beurzen en missies, samen met partners Streefwaarde 2016: minimaal 5</i> <i>Actieve benadering van de internationale pers rond internationale activiteiten en successen</i> <i>Extra zwaartepunt op internationale acquisitie, in relatie tot activiteiten van o.a. Internationalisering en BOM</i>	(internationalisering, public affairs, Europese programma's en branding) Gerealiseerd. Er is extra ingezet op de acquisitie in de strategische markten in Azië (pilot BOM) Gerealiseerd. Met name internationaal heeft Brabant zich op toonaangevende beurzen, nadrukkelijk en in samenwerking met partners uit het bedrijfsleven, laten zien. Gerealiseerd. Liever thuis! (Smart Health), PLMA Agrofood (Food), Vakbeurs Energie (Energie). Dit geldt ook voor een gerichte inzet van branding bij diverse handelsmissies naar China (Medtech), Denemarken (AgroFood) en tijdens Brazil Network Day Dit heeft bijgedragen aan de uitstraling van een van de meest innovatieve regio's van Europa. Inhoudelijk en visueel is de regio Brabant i.s.m. partners gepositioneerd op beurzen en tijdens handelsmissies conform de propositie van top kennis- en innovatieregio. Ook de communicatie en media daaromheen zijn daartoe ingezet. Branding heeft belangrijke momenten aangegrepen voor mediacampagnes na gedegen onderzoek en gericht op specifieke doelgroepen. - Op 1 december was de opening van de Jheronimus Academy of Data Science. Twee filmpjes (animatie en aftermovie) werden gericht geplaatst op facebook, getarget op technische studenten internationaal en op Nederlandse scholieren (vwo+). De filmpjes werden in het totaal 128.239 keer bekeken. - FDI: Brabant (BOM en Brainport) wonnen 6 FDI awards. Branding heeft met dit goede nieuws een bescheiden twittercampagne uitgerold. Deze loopt tussen 19 december en eind 2016. Cijfers volgen. - De lichtprojectie op het provinciehuis, ontworpen door Maarten Baas, hebben we op social media in de schijnwerpers gezet. Aantal views van het filmpje: * Bereik in totaal via Facebook: 365.800 mensen (90.822 uit Nederland, 275.257 uit internationale doellanden) * Bereik YouTube: 272.682 vertoningen (nationaal 110.810, internationaal 161.872) Gerealiseerd Bovenstaande activiteiten (missies, beurzen en media-aandacht) hebben met nadruk de internationale acquisitie ondersteund.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknpte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
- - - - -	<i>Uitgewerkt plan voor meer strategische inzet van branding, naast het blijvend benutten van kansen, om zo de Brabant-propositie nog steviger weg te zetten. Streefwaarde 2016: 1</i> <i>Grotere producties (brand management) Streefwaarde 2016: minimaal 2</i> <i>Uitputting van de Europese Subsidie programma's ter verwezenlijking van de provinciale doelen. Streefwaarde 2016: 95%</i> <i>Opleveren en lanceren van operationele regelingen voor 3 majeure Europese programma's. Streefwaarde 2016: OP zuid, POP en Interreg</i> <i>Openstellingen</i> <i>*POP3</i> <i>In de komende POP3 periode 2015-2020 zijn de volgende openstellingen gepland: Dit is een raming op basis van inschattingen van de beleidsprogramma's en waterschappen</i> - Trainingen workshops, coaching en demonstraties <i>In 2015 ook openstelling à € 0,65 mln (WS cofinancier)</i>	In 2016 heeft de Erasmusuniversiteit een onderzoek uitgevoerd naar de doorontwikkeling van Branding. Dit heeft geleid tot een advies over een meer strategische inzet en focus van het instrument om hiermee de Brabant-propositie nog steviger weg te zetten. Dit zal leiden tot een aangepaste bestuursopdracht, een aanscherping van de Brabantse propositie waarbij een zwaarder accent zal komen te liggen op economie en een nieuwe meerjarenaanpak. De lichtprojectie als landmark draagt op een belangrijke wijze bij aan de profilering (herkenbaarheid en aantrekkingskracht) van Brabant en haar hoofdstad 's-Hertogenbosch, en sluit naadloos aan bij de integrale opgave Brabant branding. -Er is een volledig vernieuwde expositie geproduceerd met innovatieve topproducten uit Brabant. Deze sluit aan bij de internationale Brabant propositie. Ja, het OP-Zuid programma wordt voor 100% uitgeput. In het POP2 programma en het Interreg IV programma wordt een kleine vrijval van Europese middelen (ELFPO en EFRO) verwacht maar blijft bij beide de benutting boven de 95%. In totaal is vanuit deze drie programma's in de programmaperiode 2007-2014 voor € 134 mln (€ 16 mln Interreg + € 26 mln POP2 + € 92 mln OPZuid) aan Europees geld in Brabant gerealiseerd. Met name op projecten op het gebied van economische innovatie, energietransitie, stedelijke ontwikkeling en natuurbeschoud en landbouw. Ja zie onder In 2015 is een subsidieplafond opengesteld voor "Trainingen, workshops, coaching en

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	<i>Trainingen, workshops, coaching en demonstraties. Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 1 openstelling a € 2 mln. Bij burap is streefwaarde doorgeschoven naar 2017 i.v.m. optimalisering RVO-systeem POP3.</i> - Fysieke investeringen voor innovatie en modernisering van agrarische ondernemingen In 2015 openstelling "Investerings voor uitrol innovaties PWP (precisiebemesting) - Investerings voor uitrol innovatieprogramma agrofood. Streefwaarde 2016: 1 openstelling a € 1,44 mln. Bij burap is streefwaarde doorgeschoven naar 2017 i.v.m. optimalisering RVO-systeem POP3. - Investerings in infrastructuur - Investerings in infrastructuur. Streefwaarde 2016: 1 openstelling a € 1,34 mln. Bij burap is streefwaarde doorgeschoven naar 2017 ivm optimalisering RVO-systeem POP3. - Niet productieve investeringen biodiversiteit, landschap en EVZ. - In 2016 gepland de openstelling "Niet productieve investeringen biodiversiteit, landschap en EVZ". Streefwaarde 2016: 1 openstelling a € 1,2 mln. Bij burap is streefwaarde doorgeschoven naar 2017 ivm optimalisering RVO-systeem POP3	demonstraties (Water) met een subsidieplafond van € 1.300.000 waarvan WS de cofinancier is voor € 650.000. Er zijn 4 projecten gehonoreerd waarmee het subsidie plafond is bereikt Ja, openstelling voorbereid in 2016, maar in i.v.m. knelpunten in het ondersteunend ICT systeem bij de Rijksdienst voor Ondernemen (RvO) POP 3 *) is de feitelijke openstelling doorgeschoven naar 23 januari 2017. Het subsidieplafond is € 1.400.000 waarvan de volledige cofinanciering van 50% (€ 700.000) wordt gedekt uit PNB middelen. In 2015 is er een subsidieplafond opgesteld van € 4.000.000 waarvan provincie cofinanciering voor € 2.000.000. In 2016 zijn voor deze maatregel 81 projecten beschikt. Ja, openstelling voorbereid in 2016, i.v.m. noodzakelijke aanpassingen in het RVO ICT Systeem POP 3 *) is besloten de openstelling door te schuiven naar 23 januari 2017. Het subsidieplafond is opgehoogd naar € 4.400.000 waarvan de volledige cofinanciering 50% (€2.200.000) wordt gedekt uit PNB middelen. Nee, Naast het doorschuiven van deze maatregel naar 2017 i.v.m. noodzakelijk gebleken aanpassingen in het RVO-systeem POP3 *) is nog niet duidelijk wanneer en of met deze maatregel wordt opgegaan. Vanwege de snelheid waarmee kavelruil nodig is voor uitvoering PAS - maatregel en het doorschuiven naar 2017 is er voor gekozen om eerst een provinciale regeling open te stellen. Daarnaast is er behoefte aan kleine projecten om het traject op gang te brengen terwijl we met de POP regeling grote robuuste projecten willen. Ja, i.v.m. noodzakelijke gebleken aanpassingen in het RVO-Systeem POP 3 *) is besloten de openstelling door te schuiven naar 23 januari 2017 Het subsidieplafond is opgehoogd naar € 6.000.000 waarvan de volledige cofinanciering van 50% (€ 3.000.000) wordt gedekt uit PNB middelen

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	- Niet productieve investeringen biodiversiteit, landschap en hydrologische maatregelen PAS. Streefwaarde 2016: 1 openstelling a € 1,48 mln. Bij burap is streefwaarde doorgeschoven naar 2017 i.v.m. optimalisering RVO-systeem POP3. Niet productieve investeringen water Streefwaarde 2016: 2 openstellingen € 1 a € 1,25 mln (PNB). Bij burap is streefwaarde doorgeschoven naar 2017 i.v.m. optimalisering RVO-systeem POP3 Hier worden ook openstellingen door waterschappen gefinancierd Streefwaarde 2016: € 1 a € 3,39 mln (WS). Bij burap is streefwaarde doorgeschoven naar 2017 i.v.m. optimalisering RVO-systeem POP3. - Overgangsmaatregelen Er is nog € 0,9 mln gereserveerd voor 2 POP2 projecten die doorlopen in POP3 - Samenwerking voor testen innovaties In 2015 is er al een openstelling à € 1 mln - Samenwerking i.h.k.v. Europese innovatie partnerschap Streefwaarde 2016: 1 openstelling a € 1,1 mln. Bij burap is streefwaarde doorgeschoven naar 2017 i.v.m. optimalisering RVO-systeem POP3. - Leader	Ja, i.v.m. noodzakelijk gebleken aanpassingen in het RVO-systeem POP3 *) is besloten de openstelling door te schuiven naar 23 januari 2017. Het subsidieplafond is opgehoogd naar € 8.920.000 waarvan de volledige cofinanciering van 50% (€ 4.460.000) wordt gedekt uit PNB middelen *) Het ondersteunende ICT systeem bij het POP3 programma van de Rijksdienst voor Ondernemend.NL werkt niet naar behoren waardoor aanvragen op dit moment niet in het ICT systeem kunnen worden afgehandeld. Ondertussen wordt er gewerkt naar snelle oplossingen voor de korte en lange termijn om de knelpunten op te lossen. Ja, i.v.m. noodzakelijk gebleken aanpassingen in het RVO-Systeem POP 3 *) is besloten de openstelling door te schuiven naar 20 februari 2017. Het subsidieplafond is opgehoogd naar € 7.950.000 waarvan de volledige cofinanciering van 50% (€ 3.975.000) wordt gedekt uit waterschapsmiddelen Ja, i.v.m. optimalisering RVO-Systeem POP3 *) is besloten de openstellingen door te schuiven naar 2017, waarschijnlijk in de tweede helft van 2017. De twee projecten die nog lopen zullen uiterlijk 31 december 2018 zijn afgerond. In 2015 is er een subsidieplafond opengesteld van € 2.000.000 waarvan provinciale cofinanciering voor € 1.000.000. In 2016 zijn voor deze openstelling 4 projecten gehonoreerd. - Openstelling "Samenwerking voor innovaties in het kader van het EIP" met een subsidieplafond van € 4.340.000 waarvan de volledige cofinanciering van 50% (€ 2.170.000) wordt gedekt uit PNB middelen.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	<i>Streefwaarde 2016: 1 openstelling a € 0,4 mln. Bij burap is streefwaarde doorgeschoven naar 2017 i.v.m. optimalisering RVO-systeem POP3.</i> * OPZuid Afhankelijk van de openstellingen bepaald door het Comité van Toezicht wordt de beoogde provinciale cofinanciering maximaal ingezet en gematched met de Brabantse beleidsdoelstellingen vanuit de comply or explain gedachten. * InterregVA: Streefwaarde 2016: 1 openstelling Vlaanderen-Nederland Afhankelijk van de openstellingen wordt de beoogde provinciale cofinanciering maximaal ingezet en gematched met de Brabantse beleidsdoelstellingen vanuit de comply or explain gedachten. Streefwaarde 2016: 1 openstelling Twee Zeeën programma * Andere Europese subsidiebronnen Vanuit de comply or explain gedachten wordt er gestreefd naar maximale inzet van cofinanciering bij de verwezenlijking van de Brabantse beleidsdoelstellingen.	Ja, i.v.m. noodzakelijk gebleken aanpassingen in het RVO -Systeem POP 3 en het wachten op een positieve uitspraak van de Raad van State inzake de reparatie van het Provinciaal Inpassingsplan Nieuwe Verbinding Grenscorridor N69 (PIP) is besloten de openstelling door te schuiven naar 20 april 2017. Het subsidieplafond bedraagt € 2.480.000 waarvan de volledige cofinanciering van 50% (€1.240.000) wordt gedekt uit PNB middelen. Ja, alle openstellingen die gepland zijn in 2016 zijn gerealiseerd. Tot 31 december 2016 zijn er binnen het OP zuid 59 projecten gehonoreerd waarvan 40 in Brabant. Ja, begin 2016 is de 2de call afgesloten en is de aanvraag m.b.t. de 3de call begin september 2016 opengegaan. Deze liep tot medio januari 2017. Het aantal gehonoreerd staat nu op ruim 50 projecten. Horizon 2020 De provincie ziet met name kansen voor het MKB om meer middelen uit Horizon 2020 te halen. De afdeling Europese programma's onderzoekt samen met de netwerk partners hoe aan een faciliterende rol richting MKB invulling kan worden gegeven. InnoFin In het kader van Horizon 2020 hebben de Europese Commissie en de EIB groep (Europese Investeringsbank-EIB en het Europees Investeringsfonds-EIF) een nieuwe generatie van 8 financiële instrumenten gelanceerd om innovatieve bedrijven te helpen gemakkelijker toegang tot financiering te krijgen. Dit betreft het zogenaamde InnoFin programma. De afdeling Europese programma's faciliteert dit.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
04.02 Economisch programma Brabant Vrijtijdseconomie: Beleidskader en uitvoeringsagenda Vrijtijdseconomie PS 11/13	Doorontwikkeling en versnelling uitvoeringsorganisatie VisitBrabant (vergroting platform, diensten en functionaliteiten) door subsidieverlening (incl.nieuw BA). Streefwaarde 2016: jaarlijks	Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI) In de periode mei tot en met december 2016 is door Lysias o.l.v. de provincie een ex-ante kapitaalmarktonderzoek uitgevoerd. Het onderzoek laat tevens zien dat een MKB-plusfaciliteit in Brabant haalbaar is, waarbij wordt ingezet op 50% cofinanciering vanuit het Europees Fonds voor Strategische Investerings EFSI). Nederlands Financierings- en Ontwikkelingsinstelling (NFOI) Brabant heeft in nauwe samenwerking met het ministerie van Economische zaken, bijdragen geleverd in de doorontwikkeling van het NIA tot een Nationale Investeringsbank/NFOI. Het kabinet heeft het voornemen hiertoe aangekondigd in de Miljoenennota 2017. Bedoeling is vanuit deze instellingen en in nauwe samenwerking met de ROM's meer ontwikkel- en financieringscapaciteit te organiseren voor bedrijfsleven en op majeure maatschappelijke opgaven onder meer op het gebied van Energietransitie en infra. Brabant speelt een faciliterende rol om de NFOI 'up and running' te krijgen. Onderzoek ERAC Om beter inzicht te krijgen in de financieringsmiddelen uit Europese programma's die neerslaan in onze regio, heeft de provincie opdracht gegeven een monitoringsysteem te ontwikkelen. Tot aan de meting op 1 juni 2016 zijn er 377 projecten geïdentificeerd die gezamenlijk goed zijn voor meer dan € 165 miljoen. Dit is een eerste momentopname in de lopende programmaperiode van 2014-2020 met uitloop tot 2023. Prestatie is gerealiseerd. Ingezette strategie van focus op shortbreak, aanpak met themajaren en inzet op iconen en topattractoren blijkt de juiste en levert inmiddels de eerste resultaten op in de zin van meer bezoekers en meer bestedingen.

Beleidsnota	<i>Prestaties met indicatoren</i>	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	Monitoringsrapportage o.b.v. nulmeting 2013 en beschikbare onderzoeksgegevens. Streefwaarde 2016: Jaarlijks, kwalitatief en kwantitatief	VisitBrabant heeft een steeds sterkere positie verworven bij stakeholders; de effecten van hun activiteiten, zowel op VisitBrabant, ConnectBrabant als het Routebureau Brabant wordt gezien en gewaardeerd. Dit blijkt uit de groei van het aantal bedrijven dat is aangehaakt en het aantal bezoekers van de site VisitBrabant De Intensiveringsprojecten hebben hun eerste jaar van uitvoering achter de rug, leveren positief resultaat op en krijgen daarom een vervolg in 2017. De 1^e editie van de PR-campagne BrabantNacht was succesvol en overtrof de verwachtingen zowel op het terrein van PR-bereik als op het gebied van samenwerking tussen partners in de provincie. Crossovers tussen VTE en andere maatschappelijke opgaven op het gebied van erfgoed en cultuur , rond iconische thema's als van Gogh en Dutch Design, natuur en agrifood worden gerealiseerd en leiden tot versterking van kwalitatief aanbod. PS hebben ingestemd met het verstrekken van leningen uit het immunisatievermogen aan de Efteling (€ 15 mln) en Safariresort Beekse Bergen (€ 41,5 mln) ten behoeve van het bouwen van vakantiehuisjes. Dit draagt bij aan het vergroten van bezoekersaantallen en structurele en incidentele werkgelegenheid. Ook hebben PS ingestemd met het instellen van het Leisure Ontwikkelfonds en is hiervoor een bijdrage van € 5 mln ter beschikking gesteld. De monitoring 2016 is uitgevoerd en heeft o.m. informatie opgeleverd over activatie van bezoekers (1), activatie van ondernemers (2), prestaties van het Routebureau (3) en het aantal bezoekers (4). 1: de website van VisitBrabant is geoptimaliseerd qua meertaligheid, vindbaarheid en gebruiksvriendelijkheid. Tevens zijn verschillende microsites gestart zoals Natuurpoorten trade & sales en Routebureau. Het aantal bezoekers aan de site is minimaal 25.000 per maand met uitschieters naar 45.000. 2: inmiddels zijn 100 ondernemers aangesloten bij ConnectBrabant. 3: alle geplande projecten zijn uitgevoerd. Resultaten zijn: Van Goghroute is Europese fietsroute van het jaar, realisatie 1^e beacon fietsroute in Europa en de ontwikkeling van de internationale Trappistenroute. 4: In 2016 hebben er 854.000 Nederlanders een shortbreak doorgebracht in Noord-Brabant; voor wat betreft de Nederlandse markt is dit een marktaandeel van 10,6 %.Tevens is tussen 2015 en 2016 het aantal binnenlandse vakanties naar

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
MKB en ondernemerschap	Arbeidsmarkt voor de kenniseconomie: Regionale en provinciale activiteiten programma's van samenwerkingsverbanden ter uitvoering van het Brabantse arbeidsmarktakkoord (BAA). Streefwaarde 2016: afronding meerjarenprogramma's MKB en ondernemerschap: bevordering van ondernemerschap Brabantdekkend ondersteuningsstructuur. Streefwaarde 2016: KPI vanuit samenwerkingsagenda Rijk-regio Brabantdekkend netwerk van startersondersteuning. Streefwaarde 2016: 10 PoC leningen en 20 Preseedleningen verstrekt, 50% vervolfinanciering gerealiseerd; van PoC naar Preseed, van Preseed naar Seed. Innovatie met topsectoren voor maatschappelijke opgaven 1 High Tech Innovatie agenda (inclusief verbinding met BIC) met dekkende begroting en aangesloten stakeholders	Brabant gestegen met 15% (200.000 meer geboekte vakanties). De update voor buitenlandse shortbreaks, totale bestedingen en groei aantal banen volgt in 2018 c.q. 2017. Meerjaren uitvoeringsprogramma vastgesteld op 10-6-2016 Gerealiseerd. In 2016 is het Brabantdekkend netwerk van valorisatieprogramma's voortgezet. Hiermee worden innovatieve starters financieel en inhoudelijk ondersteund. Ook is een evaluatie uitgevoerd naar de resultaten van deze valorisatie-programma's over de periode 2011 tot en met 2015. In 2016 is gestart met het opstellen van een Toekomstplan startersondersteuning met als onderdeel het inrichten van één Brabantbreed fonds voor proof-of-concept- en preseedleningen aan startup's. Besluitvorming in het voorjaar 2017. Gerealiseerd. Dit is gebaseerd op een inschatting van de informatie over de eerste drie kwartalen 2016. Conform de voorwaarden moeten de jaarcijfers 2016 uiterlijk 1 maart 2017 worden ingediend. Gerealiseerd. In 2016 is een integraal uitvoeringsprogramma voor high tech systemen en materialen ontwikkeld. Deze bestaat uit vier programmaliijnen.

Beleidsnota	<i>Prestaties met indicatoren</i>	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	1 High Tech Valorisatie Versnellingsagenda die leidt tot 5 impactvolle innovaties in Brabant (agrofood, mobiliteit, energie, veiligheid en/of gezondheid) met concrete business cases gepresenteerd tijdens de DDW 2016 (Dutch design Week). 1 Valorisatieprogramma voor Data science/big data inclusief de verbinding naar andere clusters (o.a. logistiek en life sciences). Agrofood: zie hiervoor productgroep 02.02 /UBA Biobased Biobased Delta (west). Streefwaarde 2016: 1 haalbaarheidsstudie suikervervaarding en 1 demonstratiefabriek pyrolyse (Moerdijk) Biobased. Streefwaarde 2016: 1 geactualiseerd businessplan	Via de Impulsmiddelen (versnellingsagenda) is tijdens de DDW een aantal High Tech cross-over thema's gepresenteerd. Zo zijn er op de thema's Virtual Reality (creatieve industrie VR), Lifetec en Maintenance & Services events gehouden en business cases naar voren gebracht. VR heeft geleid tot groei van het aantal bedrijven en tot een nieuwe investering door de BOM in één van deze bedrijven. Naast onderwijs en onderzoek wordt nauw samengewerkt met het bedrijfsleven via innovatieprojecten rondom de toepassing van big data en data science in diverse economische sectoren en maatschappelijke vraagstukken, zowel in het MKB als het grootbedrijf. De Valorisatie strategie en – organisatie rondom JADS op drie locaties wordt in de loop van 2017 bekend gemaakt Provincie heeft in samenwerking met de regio West Brabant een opdracht gegeven aan de kennisinstellingen voor een haalbaarheidsstudie naar een kennisvalorisatie cluster rondom suikervervaarding. Deze studie is afgerond. Op basis van de resultaten sloten TNO, ECN en VITO een Samenwerkingsovereenkomst om gezamenlijk een programma rondom bio-aromaten te starten met de Green Chemistry Campus als centrum. Hiermee is de basis gelegd voor een kenniscluster in West Brabant overeenkomstig het uitvoeringsprogramma Biobased Delta. Voor de demonstratiefabriek pyrolyse (Moerdijk) is OP Zuid subsidie toegekend met een cofinanciering van de provincie Noord-Brabant. Het project is van start. Inmiddels is er een pyrolyse demofaciliteit in bedrijf op de toplocatie Haven- en Industrierterrein Moerdijk. De Stichting Biobased Delta heeft een businessplan voor 2016-2019 opgesteld. Mede op basis hiervan is het Uitvoeringsprogramma Biobased Delta opgesteld, waar Provinciale Staten in september 2016 mee instemden.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	Maintenance (breed) 2016: 1 Samenwerkingsagenda Maintenance Brabant, inclusief 4 innovatievoorstellen en 6 investeringsvoorstellen Aerospace & Maintenance cluster Brabant Streefwaarde 2016: · 1 Clusteraanpak (PPS) met crossovers richting High Tech en Logistiek, inclusief 4 innovatieprojecten · 1 gezamenlijke Aerospace & Maintenance onderwijsagenda · 1 Investeringsprogramma als hefboom voor financiering vanuit Rijk/Europa/privaat, inclusief 3 investeringsvoorstellen Zorgeconomie onderdeel Lifesciences (lifetec) Streefwaarde 2016: · 4 businessplannen voor versterking lifetec ecosysteem; 1 internationaliseringsstrategie lifetec.	In 2016 is in triple helix verband een meerjarig Innovatieprogramma Maintenance & Services opgesteld. Deze wordt in het voorjaar 2017 voor besluitvorming aangeboden aan GS. Zie hierboven. Aerospace & Maintenance is één van de programmalijnen binnen het Innovatieprogramma Maintenance & Services. Maakt deel uit van het Innovatieprogramma Maintenance & Services. Zie hiervoor. Als door GS wordt ingestemd met het Innovatieprogramma Maintenance & Services (voorjaar 2017) kan dit onderdeel verder worden uitgewerkt. In 2016 is de voorbereiding van verschillende businesscases gestart. De Provincie is hierbij één van de partners. Qua financiering gaat het om een mix van private financiering in combinatie met EU, nationale en regionale financiering. Concrete voorstellen worden in 2017 voorgelegd. Twee businessplannen zijn in 2016 volledig gerealiseerd, te weten Pivot Park en de Health Innovation Campus. Twee businessplannen zijn in 2016 gestart, te weten Brainport Healthy Living Lab (start kwartiermaker in 2016) en het nationale initiatief RegMedXB (ondertekening Letter of Intent door de Provincie). De Internationaliseringsstrategie is opgenomen in de internationaliseringspilot van de BOM (Impulsmiddelen). In dit kader zijn onder andere de verbindingen versterkt met Amerika en Zuid-Duitsland. Aanvullend was de Provincie gastheer van en/of deelnemer aan diverse leidende internationale events zoals BioMedica (www.biomedicasummit.com) en Bio (convention.bio.org). Via diverse Europese projecten zijn Europese middelen ingezet voor (mkb)bedrijven en organisaties. Zie hiervoor ook de paragraaf EU Programma's.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknorte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	Automotive Streefwaarde 2016: 3 nieuwe innovatieprojecten en 2 nieuwe businessclusters - Bijdrage leveren aan de totstandkoming van een nieuw programma Smart & Green mobility inclusief de realisatie van 2 PPS-projecten. 1 Internationaliseringsstrategie Duitsland 2 Investeringsvoorstellen voor het Cleantechfonds of het Ontwikkelfonds Logistiek Streefwaarde 2016: - Bijdrage leveren aan de totstandkoming van een nieuw programma Smart & Green mobility 1 Logistieke trendstudie Europa 1 Internationaliseringsstrategie Logistiek 60-80 bedrijven in business clusters/communities (innovatiemanifest LAB, koplopersgroep)	Gerealiseerd. In 2016 zijn twee businessclusters gerealiseerd inclusief daaruit voortvloeiende innovatieprojecten, te weten Talking Traffic (een consortium van bedrijven met als focus de ontwikkeling van een businesscase rond Mobility Service Providers) en Zero Emission Transport (een consortium van DAF, TNO, TU/e, ANL en BOM, gericht op het ontwikkelen en aanjagen van schone motoren voor zwaar transport). In 2016 is een visie Smart & Green mobility opgesteld. Samen met Automotive NL is in 2016 gestart om deze visie te vertalen in een programma gericht op de komende veranderingen in de automotive sector. Dit programma wordt in de eerste helft 2017 afgerond. Het biedt zicht op kansrijke, schaalbare innovaties voor minimaal 2 PPS projecten (in de combinatie OV, stedelijke distributie en slim reisgedrag). Gerealiseerd. De focus op Duitsland is versterkt met als mijlpaal een inkomende missie Baden Württemberg over thema Smart Mobility in het najaar 2016. Ook is gewerkt aan vertegenwoordiging van het Automotive cluster op twee internationale beurzen (ITS congres Bordeaux en Glasgow). Gerealiseerd in 2016: 2 investeringsvoorstellen Gerealiseerd. Zie de informatie op de vorige pagina bij "Automotive". In 2016 is prioriteit gegeven aan de (opzet van het proces) herijking Logistieke Agenda Brabant. Hierdoor zijn de separate Logistieke trendstudie Europa en de separate internationaliseringsstrategie uitgesteld. In de herijking Logistieke Agenda Brabant (2017) worden waar relevant Europese trends meegenomen. Internationalisering is een speerpunt in de herijking. Gerealiseerd. In 2016 zijn 43 bedrijven toegevoegd in het kader van Digital Supply Chain. Daarmee is ruim invulling gegeven aan de 60 – 80 doelstelling uit 2014. Hierbij was het streven om de koplopersgroep van 40 innovatieve logistieke bedrijven uit 2014, uit te breiden tot 60 (2015) en 80 (2016).

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	· 4-6 nieuwe business clusters/consortia, waaronder cross-overs · 1 à 2 nieuwe logistieke start ups · 1 à 2 investeringsvoorstellen voor het Ontwikkelfonds · 2 tot 4 logistieke events rond de clusters	In 2016 zijn meerdere perspectiefvolle clusters opgewerkt waaronder de cross-over met High Tech voor de Brainport Industries Campus (BIC) en de cross-over met Maintenance (logistieke propositie F-35). Drie andere business clusters zijn in 2016 gestart. Met Pitch Logistics is in 2016 een systeem ontwikkeld voor de structurele ondersteuning van startende logistieke bedrijven binnen de digitale supply chain. De focus in 2016 lag op het scouten en screenen van logistieke start-ups (42). Tien daarvan worden nu actief ondersteund door de BOM. Gerealiseerd. Er zijn twee logistieke investeringsvoorstellen ingediend in het Ontwikkelfonds. Gerealiseerd. Voor de nieuw op te zetten NewWays corridor zijn meerdere bijeenkomsten georganiseerd met verladers. Met NewWays is verder geparticipeerd in de evenementen Logistiek en Connect. Voor Brabantse logistieke starters zijn drie events georganiseerd. De meest in het oog springende is de Verkiezing Brabantse Logistieke Startup 2016.
Energie		
Energietransitie als kans voor innovatie en duurzaamheid PS 59/10	Percentage duurzame energie. Streefwaarde 2016 (toegevoegd bij besluit PS 07/16) 7,5%	7,2 % in 2014, nog geen cijfer van 2015/2016 bekend.
Businessplannen Div. fondsen	Percentage CO2-reductie t.o.v. 1990. Streefwaarde 2016 (toegevoegd bij besluit PS 07/16) 2,9%	Er zijn geen recente getallen beschikbaar. In 2014 was de reductie van CO2, 2,9% t.o.v. van 2010.
-	FTE werkzaam in duurzame energiesector Streefwaarde 2016 (toegevoegd bij besluit PS 07/16) 3.900 fte	Er wordt geschat dat de werkgelegenheid op de Brabantse topclusters min. 3400 fte is op basis van de getallen voor solar, Elektrisch rijden en de biobased economy.
-	Internationaal onderzoekscluster Solar operationeel	
	Onderzoeksvolume Streefwaarde 2016: minimaal € 20 mln per jaar	Volume in 2016 €20 mln (€ 13 mln aan toegepast onderzoek en € 7 mln aan fundamenteel onderzoek)

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	- Aantal arbeidsplaatsen in solar industrie Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 2.000. Bij burap is streefwaarde 2016 bijgesteld naar 900 i.v.m. economische recessie. Europees onderzoekscluster KIC-Innoenergy: - Aantal succesvolle projecten (cumulatief) Streefwaarde 2016: 70 - Nieuwe startups Streefwaarde 2016: 10 - Omzet bedrijven voortkomend uit KIC Inno-energy Streefwaarde 2016 € 45 mln per jaar Onderzoeksinstituut FOM-Differ - Onderzoeksvolume Streefwaarde 2016: minimaal € 15 mln per jaar Cleantechfonds - Aantal investeringen (cumulatief) Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 8-10. Bij burap is streefwaarde bijgesteld naar 3. - Directe werkgelegenheid Streefwaarde 2016: 50 fte Ontwikkeling Biobased economy in Brabant: - Ontwikkeling Brabantse Biobased clusterorganisatie	900 fte, De werkgelegenheid in de PV sector in NL is 9,275 FTE (excl. Installateurs, bron Solar trendrapport 2017). Het aandeel dunne film Zonnecellen wordt geschat op 10%. DE KIC- Inno-Energy heeft : 71 succesvolle projecten in Brabant uitgevoerd. 83 nieuwe start-ups in Europa opgeleverd En € 38 mln aan externe omzet gehaald. Het onderzoeksvolume in 2016 was €15,990 mln In 2016 staat het aantal investeringen cumulatief op 2. De prestatie van het fonds blijft achter op de doelstelling. Er zijn 42 Cleantech aanvragen in behandeling genomen. 19 leads zouden potentieel tot 5 investeringen in de toekomst kunnen leiden. Ondanks de ondernomen acties blijft de realisatie achter op dit doel. 1) de businesscases bevinden zich veelal in een te vroege fase, het kost veel tijd om deze op een investeringswaardig niveau te krijgen; 2) er zijn in Brabant te weinig businesscases die binnen de fondscriteria van het Cleantechfonds passen. Cleantech is een zeer grote markt, met een diversiteit aan initiatieven. De fondsopdracht is echter smal en sluit niet goed aan bij de initiatieven in de markt. Met de 2 investeringen zijn in totaal 46 fte betrokken (kanttekening: 1 onderneming/investering is failliet gegaan, dit betrof 38 fte, dit bedrijf is afgeslankt doorgestart en daar werken nu ongeveer 30 fte) Gerealiseerd: Biobased Delta is de triple helix samenwerking tussen bedrijfsleven, onderwijs en kennisinstellingen en overheden in Zeeland, Zuid Holland en West

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	- Aantal vestigers (bedrijven) op de Green Chemistry Campus Streefwaarde 2016: 23 - aantal investeringen Biobased fund (cumulatief) Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 9. Bij burap 2016 is de streefwaarde 2016 bijgesteld naar 3 vanwege onvoldoende match tussen het fonds en de markt. - aantal arbeidsplaatsen in biobased economy Streefwaarde 2016: 1000 Ontwikkeling cluster Elektrisch rijden / slimme netwerken: - Uitrol Publieke laadpunten Streefwaarde 2016: 600 provinciale laadpunten gerealiseerd. De laadinfrastructuur overgedragen aan de markt. - Aantal Elektrische auto's in Brabant (EV en PHEV) Streefwaarde 2016: 30.000	Brabant. De clusterorganisatie is gevormd tot een stichting met het doel om de Biobased Delta te ontwikkelen tot het toonaangevende biobased cluster in Nederland. Via een meerjarenprogramma wordt ingezet op vier ontwikkellijnen te weten: Sugar Delta , Redefinery, Biorizon en MKB valorisatie. Binnen deze laatste programmaliijn zijn 8 bedrijvenclusters rondom specifieke product- en materiaalontwikkeling opgenomen. Binnen West-Brabant worden drie toplocaties ontwikkeld te weten: Green Chemistry Campus, AFC Nieuw Prinsenland en Moerdijk. Eind 2016 telt de campus 14 vestigers. Het betreft 10 bedrijven en 4 onderwijs- en kennisinstellingen. Om nu de gewenste schaa sprong te maken is het noodzakelijk dat er een fysiek kenniscentrum met testfaciliteiten en een demohal landt. Dit maakt deel uit van het programma 2° fase biobased economy, waarvoor PS in september een begrotingswijziging hebben goedgekeurd. Aantal investeringen blijft op 3. Het aantal arbeidsplaatsen binnen de Biobased Delta is moeilijk te bepalen. Biobased is een cross-sectoraal thema dat agro, chemie en energie verbindt. Er werken in de Biobased Delta ongeveer 250 mkb-bedrijven, tal van multinationals en verschillende kennisinstututen samen. De biobased monitoring uit 2015 komt uit op ca 1800 fte voor de Biobased Delta. Een groot deel daarvan in Brabant waarmee we de werkgelegenheid schatten tussen de 800 -1000 fte. Doelstelling is gehaald, In Brabant staan in totaal 2888 publieke en semipublieke laadpunten per 30 november 2016. We hebben de aanbesteding van 2000 nieuwe laadpunten binnen de Brabantse aanpak, slim laden afgerond. Deze laadpunten worden door een marktpartij in eigendom en exploitatie genomen. Per 30 november 2016 zijn er 20.500 elektrische auto's in Brabant (EV en PHEV)

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	Proeftuinen smart city en slimme mobiliteit waaronder Pilot Zero Emission OV (ZE-OV) gaat van start. Oorspronkelijke streefwaarde 2016: 3 pilots starten waaronder OV-pilot met 15 bussen. Bij burap is de streefwaarde bijgesteld naar 3 pilots waaronder OV pilot met 13 bussen - Aantal arbeidsplaatsen in elektrisch rijden / slimme netwerken. Streefwaarde 2016: 500 Aanpak nul op de meter (NOM) in de bebouwde omgeving Streefwaarde 2016 : Inrichting living lab nul op de meter Businesspark Aviolanda (BPA) Aantal nieuwvestigingen van bedrijven op businesspark Aviolanda. streefwaarde 2016: 1 project per jaar Aviolanda Totstandkoming PPS voor Aerospace & Maintenance op Aviolanda (vliegbasis én businesspark. Streefwaarde 2016: 1 project per jaar	3 deelpilots met 13 bussen gestart: Pilot met 1 inductiebus in 's-Hertogenbosch Pilot met 10 pantograafbussen in 's-Hertogenbosch (3 in 2016, 3 in 2017 en 4 in 2018) Pilot met 2 waterstofbussen in Eindhoven Verder in reguliere concessie Zuidoost-Brabant: 43 zero emissiebusen in Eindhoven. Geschat aantal op 1600 fte in 2014, <i>gebaseerd op het onderzoeksrapport 'Verzilvering Verdienpotentieel Elektrisch Vervoer'</i> van RVO. Deze schat aantal banen op 3200, waarbij de nationale automotive industrie voor 50% in Brabant is gevestigd. In opvolging van ons initiatief tot de medio 2015 ondertekende deal "nul op de meter" nemen andere partijen (woningcorporaties, gemeenten) trekkerschap op en hebben een stuurgroep opgericht. Binnen het OP-Zuid programma loopt het project "sneller en beter naar nul op de meter". Diverse woningcorporaties hebben aanbestedingen voorbereid voor NOM. En aanbieders en vragers zijn samen bezig met ontwikkelingen van nieuwe concepten en innovaties in de gebouwde omgeving. In 2016 zijn meerdere perspectiefvolle projecten opgewerkt. Of en wanneer deze tot realisatie komen is een kwestie van lange(re) adem. Naar verwachting worden in 2017 minimaal 2 van deze projecten uitgevoerd en hierbij zijn meerdere bedrijven betrokken. Eén van deze projecten/consortia zal in combinatie met EU-financiering (OP-Zuid) gerealiseerd (gaan) worden. (De call hiervan zal begin 2017 geopend worden.) Zie de informatie hierboven. In 2016 is onder regie van de Provincie de governance van BPA vernieuwd. Per 1 december 2016 is een nieuwe directeur BPA benoemd die met behulp van de eveneens vernieuwde RvC een impuls zal geven aan de doorontwikkeling van BPA, in samenwerking met onder meer het Logistieke Centrum Woensdrecht (LCW) van de Koninklijke Luchtmacht. De nieuwe directeur heeft tevens als taak om een PPS op te zetten tussen BPA, LCW, bedrijven en kennisinstellingen, als eerste stap op weg naar Brabant als belangrijk Aerospace & Maintenance cluster in Europa..

Beleidsnota	<i>Prestaties met indicatoren</i>	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
	OLSP (Oss Life Science park) Ingroeipercantage: percentage verhuurd ten opzichte van de totaal verhuurbare ruimte Streefwaarde 2016: 50%	Gerealiseerd in 2016: 64%

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

04 Economie

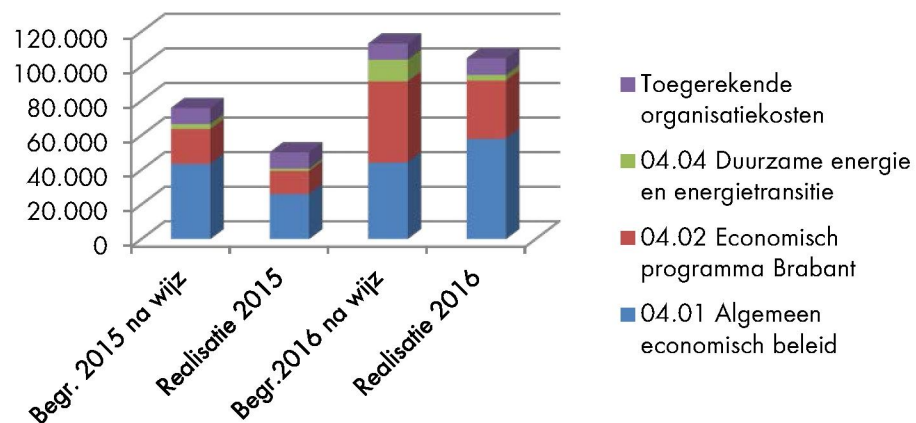
Bedragen x € 1.000

	Begroting 2016 oorspronkelijk	Begroting 2016 na wijziging	Jaarrek. 2016 realisatie	Vershil begr.-realisatie
Lasten				
Programmalasten	30.180	103.745	93.716	10.029
Toegerekende organisatiekosten	9.434	9.434	9.580	-146
Totaal lasten	39.614	113.179	103.296	9.883
Baten				
Rijk	0	0	97	97
Europa	0	13.900	16.715	2.815
Overige programmabaten	332	5.980	2.331	-3.650
Totaal baten	332	19.880	19.142	-738
Saldo van baten en lasten	-39.282	-93.299	-84.154	9.145
Dekking verschil lasten en baten				
Dekking uit reserves	9.718	80.607	74.392	-6.215
Dekking uit alg.middelen	29.564	12.692	9.762	-2.930
Totale dekking van het saldo	39.282	93.299	84.154	-9.145

Toelichting Programmaniveau

Onderschrijding ad € 10,0 mln heeft met name betrekking op bestuursakkoord middelen. Deze zijn (veelal) o.b.v. uitvoeringsprogramma's verdeeld over de jaren van de bestuursperiode, echter in bepaalde gevallen duurt het langer om tot uitvoering te komen. Voor een groot deel van deze middelen wordt dan ook voorgesteld om ze over te hevelen zodat de uitvoeringsprogramma's niet in gevaar komen.

Programma Economie (lasten x € 1.000)

04.01 Algemeen economisch beleid

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

In grote lijnen hebben we onze ambities voor 2016 gerealiseerd. Het overgrote deel van onze in de begroting aangekondigde resultaten is gehaald. Op onderdelen hebben wij daarvoor meer tijd nodig gehad dan aanvankelijk gedacht. Dit is mede het gevolg van de complexiteit en dynamiek waarin de provincie in het economisch veld opereert.

We versterken de algemene infrastructuur van de Brabantse economie.

- 1) De provincie speelt een onderscheidende rol bij de internationale bewustwording en samenwerking van het bedrijfsleven en kennisinstellingen en het verzilveren van kansen in het buitenland. De rol is in 2016 verder uitgebouwd met een inhoudelijke en geografische focus en in samenwerking met strategische partners.
- 2) Via onze deelnemingen zoals de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM) en ENEXIS participeren we in de voor de Brabantse economische vitale infrastructuur. In 2016 hebben we met de BOM een nieuw meerjarenplan 2017 – 2020 opgesteld. Voor de nieuwe periode komen er belangrijke accenten op ecosysteemontwikkeling, het ondersteunen van innovatieve MKB-bedrijven met de ambitie om op te schalen en op internationalisering.
- 3) Provincie Noord-Brabant heeft in 2016 opnieuw risico-dragend in de Brabantse economie geparticipeerd. Ze deed dat aan de hand van een aantal fondsen. De focus ligt daarbij op innovatie, uitrol van energiebesparende maatregelen en breedband.
- 4) We hebben in 2016 de digitalisering door verdere uitrol van breedband in 'witte' (niet aangesloten) buitengebieden en bedrijventerreinen ondersteund.
- 5) Tot de periode van 31 december 2016 is er voor de programma's OP-zuid, Interreg en POP ruim € 200 mln gecommiteerd. (OP-Zuid € 139 mln., Interreg € 60 mln., POP3 € 4.7 mln)
- 6) Vrijtijdseconomie: Ingezette strategie van focus op shortbreak, aanpak met themajaren en inzet op iconen en topattractoren blijkt de juiste en levert inmiddels de eerste resultaten op in de zin van meer bezoekers en meer bestedingen. VisitBrabant heeft een steeds sterkere positie verworven bij stakeholders; de effecten van hun activiteiten, zowel op VisitBrabant, ConnectBrabant als het Routebureau Brabant wordt gezien en gewaardeerd. De Intensiveringsprojecten hebben hun eerste jaar van uitvoering achter de rug, leveren positief resultaat op en krijgen een vervolg in 2017. De 1e editie van de PR-

campagne BrabantNacht was succesvol en overtrof de verwachtingen zowel op het terrein van PR-bereik als op het gebied van samenwerking tussen partners in de provincie.

Crossovers tussen VTE en andere maatschappelijke opgaven op het gebied van cultuur, natuur en agrifood worden gerealiseerd en leiden tot versterking van kwalitatief aanbod.

Het Leisure Ontwikkelfonds is voorbereid en de lening uit het immunisatievermogen aan de Efteling is verstrekt.

De Monitoring 2016 is uitgevoerd en heeft informatie opgeleverd over bezoekers en bestedingen, crossovers, de omvang van het netwerk en draagvlak bij partners. Ook een SWOT-analyse is uitgevoerd. In 2017 wordt de Midterm review uitgevoerd.

- 7) In 2016 is het programma Werklocaties herijkt en aan PS aangeboden (zie hoofdstuk Ruimte). In 2016 is tevens besloten om de "traditionele" herstructurering via de BOM/BHB te stoppen en de herstructurering, maar dan gericht op locaties voor stuwende economische bedrijvigheid, vanuit de provincie op te pakken. Met betrekking tot concrete locatieontwikkeling is ten aanzien van Brainport Innovation Campus een uitvoeringsovereenkomst ondertekend en kan de bouw van de campus in de eerste helft van 2017 starten. Met stakeholders zijn wij in gesprek over de kansen voor een Health Innovation Campus.
- 8) Voor de zomer hebben PS de notitie "Naar een veerkrachtige arbeidsmarkt" vastgesteld en voor de uitvoering middelen vrijgegeven. De arbeidsmarktregio's spelen bij het realiseren van onze doelen een belangrijke rol en met de regio's zijn afspraken gemaakt over te behalen KPI's. Deze hebben betrekking op de ontwikkelijnen die door PS zijn vastgesteld. De thema's jeugdwerkloosheid en flexicurity maken daar deel van uit. Daarnaast stimuleren wij het MBO bij de uitvoering van kennispact 3.0.
- 9) In 2016 is naar aanleiding van de sluiting van Philip Morris met onze regionale partners uitvoering gegeven aan de economische structuurversterking Delta-Regio. In januari 2017 zijn uw Staten over de resultaten daarvan geïnformeerd.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Internationalisering en branding

Voor Brabant is internationalisering van groot belang; in 2016 is een verdere impuls gegeven om met strategische partners op regionaal en nationaal niveau de internationale

samenwerking met strategische regio's verder uit te bouwen door een gezamenlijk optreden. Hierdoor zijn kansen voor de Brabant en de Brabantse economie benut.

Public affairs heeft een belangrijke rol gespeeld om op strategische wijze Brabantse beleidsdoelen in Europa te realiseren. Via inzet van medewerkers in Brussel en Den Haag is op een aantal prioritaire dossiers gewerkt aan een strategische lobby en belangenbehartiging, advisering en informatievoorziening om publieke opinie en politieke besluitvorming voor Brabant zo gunstig mogelijk te laten uitvallen en een optimale aansluiting te laten vinden op de Europese agenda.

Branding: In 2016 is enerzijds ingezet op het afstemmen van activiteiten van de triple helix partners en deze te positioneren naar de Brabantse propositie, om zo te zorgen voor een meer eenduidige boodschap over de regio Brabant. Anderzijds is extra geïnvesteerd om deze krachtige verhalen over onze innovatieve regio, zoveel mogelijk gestructureerd, op het netvlies van de doelgroepen te krijgen. Middels deze twee lijnen is het imago van Brabant als top kennis- en innovatieregio sterker geladen.

Bovenstaande heeft een fors aantal projecten en initiatieven onder de vlag van de regio gebracht en daarmee het merk Brabant geladen. De extra inzet op onder meer social media heeft de nodige impuls gegeven om op het netvlies te komen.

Tenslotte is voor een krachtige regio een herkenbaar landmark onontbeerlijk. Onder de noemer brand management is in 2016 een initiatief van een aantal Brabantse partners omgebogen tot een blijvend landmark; hiermee is een zeer belangrijk doel behaald.

De focus en aanpak in 2016:

- Voor het Brabantse MKB zijn Duitsland en Vlaanderen in toenemende mate van belang als het om export en kennisuitwisseling gaat. Daarom is in 2016 verder ingezet op de uitbouw van een intensieve samenwerking met enkele Duitse regio's en Vlaanderen. Richting Zuid Duitse deelstaten hebben een viertal in-en uitgaande handelsmissies en bezoeken plaatsgevonden op het gebied van elektrisch rijden, automotive, medische technologie en is gesproken over samenwerking op het gebied van agrofood met een van de belangrijkste agrofoodbedrijven in Beieren. We passen hier een eigen werkwijze toe, door niet alleen met Brabantse partners, maar vooral ook met andere regio's en het Rijk gezamenlijke doelstellingen na te streven. Dit betekent een sterke samenwerking met de Brabantse kennisinstellingen als de TU/e en de UT en het Brabantse bedrijfsleven enerzijds als ook het Nederlandse postennetwerk in het buitenland (ambassades en consulaten: München, Israël, Japan, Shanghai, Brussel) anderzijds. Hiermee geven we invulling aan onze onderscheidende

rol op het gebied van economische diplomatie voor regionale ontwikkeling en bevestigen we de toegevoegde waarde van de provincie. Dit heeft heel concreet vorm gekregen door een Brabantse vertegenwoordiger te benoemen op het consulaat in München.

Op nationaal niveau speelt Brabant namens het IPO een belangrijke rol binnen de Dutch Trade and Investment Board, een gremium dat voorgezeten wordt door de minister van buitenlandse handel en dat tot doel heeft de internationale activiteiten vanuit Nederland op nationaal, regionaal en vanuit de G5 (de 5 grote steden) te coördineren.

- Op het gebied van internationale innovatiesamenwerking zijn belangrijke stappen gezet in 2016. De provincie zet hier sterk op in, teneinde Brabant krachtiger als een van de leidende innovatieve regio's in Europa te positioneren en de innovatieagenda te versnellen. Hiertoe worden over Europese grenzen heen nieuwe verbindingen gesmeed tussen Brabantse kennisinstellingen, topsectoren en regio's. De provincie heeft in 2016 een proactieve rol gepakt en de triple helix partners inclusief Brainport gemobiliseerd.
- In nauwe samenwerking met de TU/e en Holst Center zijn in Japan, Israël en de Verenigde Staten samenwerkingsverbanden gesmeed op het gebied van fotonica en het solid batteryprogramma. Daarin wordt ook nauw samengewerkt met Vlaanderen.
- In 2016 is het fundament gelegd middels ambtelijke reizen alsook de inzet van ons netwerk voor het congres dat "Global Roadmapping for Photonics" zal gaan heten. In dit congres heeft de provincie het instituut Photon Delta toegezegd haar te helpen met het organiseren van het congres voor de eerste wereldwijde roadmap voor Fotonica, chips die werken met en op licht. Hiervoor zullen experts op het gebied van Photonics, alsook de technische mensen van de grootste technologie bedrijven uitgenodigd worden om afspraken te maken over onderzoek, standaarden en de uitdagingen in deze technologie voor de komende 20 jaar. De provincie steunt Photon Delta hierin om de huidige wereldwijd leidende positie van dit instituut te kunnen "verzilveren" en zo Nederland en Noord-Brabant op de kaart te zetten als het wereldwijde centrum voor Fotonica.
- In 2016 is er een missie naar Israël georganiseerd waarbij de provincie er in is geslaagd op basis van eerder gelegde contacten het Instituut Photon Delta uit Eindhoven sterk te positioneren in deze high tech markt. Photon Delta is het Nederlandse initiatief op het gebied van Photonic Integrated Circuits, ofwel Chips die werken op licht, welke een leidende positie heeft in de wereld.

- Een direct resultaat hiervan is de samenwerkingsovereenkomst die getekend is tussen Photon Delta en het Israëlsche initiatief waarbij de laatste haar research gaat afstemmen met Photon Delta.
- Samen met de BOM, is verder ingezet om het mobiliserend vermogen van de provincie richting het bedrijfsleven middels langdurige en gefocuste samenwerkingsrelaties met nieuwe markten vorm te geven. Dit heeft geleid tot een 4 tal kleinschalige en gefocuste missies waarbij voor meer dan meer dan 80 Brabantse bedrijven de internationale marktkansen zijn vergroot.
- In 2016 is er een uitgaande handelsmissie georganiseerd naar Jiangsu, China, in afstemming met Brainport Development. Deze missie had het thema "medische technologie". De deelnemers zijn tijdens de missie in contact gebracht met mogelijke business partners. Meerdere deelnemers aan de missie hebben inmiddels contracten met distributeurs of zijn via het provinciale overheidsnetwerk in Jiangsu betrokken geraakt bij innovatieprogramma's van de overheid (bijvoorbeeld bij het upgraden van ziekenhuizen). De missie heeft ook geleid tot een versterking van het Brabantse overheidsnetwerk in de zorgsector in Jiangsu, dat in de toekomst extra meerwaarde kan bieden voor het Brabantse bedrijfsleven.
- Inkomende missie Baden-Württemberg, Duitsland (Green- & Smart Mobility). In november heeft een delegatie uit Baden-Württemberg een bezoek aan Brabant gebracht. De delegatie bestond uit zowel mensen uit de politiek als uit het bedrijfsleven en stond onder leiding van de Staatssecretaris van Economische Zaken. Doel van het bezoek was handelsbevordering en het versterken van de bestuurlijke relatie tussen Brabant en Baden-Württemberg. Het bezoek heeft geleid tot verschillende interessante contacten tussen bedrijven en kennisinstellingen. Daarnaast gaan Brabant en Baden-Württemberg onderzoeken of er meer kan worden samengewerkt in de sector Green- & Smart Mobility. Eerste stappen richting samenwerking zijn inmiddels gezet.
- Uitgaand missie Nürnberg, Duitsland (Green- & Smart Mobility en Medische Technologie). In december heeft een delegatie uit Brabant een bezoek gebracht aan de regio Nürnberg. De delegatie bestond uit 40 deelnemers werkzaam in de sectoren Green- & Smart Mobility en Medische Technologie. Het bezoek bestond uit diverse bedrijfsbezoeken en een kennismaking met Duitse bedrijven. Deze kennismaking heeft geleid tot diverse interessante contacten tussen Brabantse en Duitse ondernemers. De BOM monitort deze contacten en ondersteunt waar nodig al dan niet in samenwerking met de provinciale medewerker op het CG te München.
- Uitgaande missie Boston, USA (fotonica)
Er is een missie naar Boston (USA) georganiseerd waar de provincie het onderzoekscentrum Holst Center, dat is gespecialiseerd in dunne film elektronica, heeft geholpen om de Amerikaanse markt op te gaan. Onder leiding van gedeputeerde Pauli zijn er contacten gelegd met de tegenhanger van de BOM in Massachusetts en het kantoor van de burgemeester daar om een workshop te organiseren voor Holst center, om zo eerste klanten en vertegenwoordigers te werven aan de oostkust van de VS.
- In nauwe afstemming met de BOM is 2016 is een extra impuls gegeven op buitenlandse acquisitie. Er is zwaarder ingezet op het aantrekken van buitenlandse bedrijven in kansrijke markten in Azië, waaronder Japan. Daarnaast zijn er gerichte actie geweest op het gebied van Agrofood (Chicago) en Robotica (Israël). Verder is er op basis van een verdiepende studie extra ingezet op Chemie en is er een drietal proposities op Biobased gemaakt.
De ontwikkelde werkwijze tussen de BOM en de provincie op het gebied van handelsbevordering en investeringsbevordering krijgt een vervolg in het nieuwe Meerjarenprogramma 2017-2020 van de BOM. Hierbij zal de kracht van de BOM in haar expertise met betrekking tot internationale acquisitie en haar internationale netwerk ingezet worden voor het benutten van internationale kansen voor het Brabants bedrijfsleven maar ook aantrekkende kracht van de campussen als de innovatie hotspots van Brabant.

De provinciale fondsen zijn in 2016 volledig operationeel en er wordt geïnvesteerd in passende voorstellen:

- Innovatiefonds Brabant (Zie bijlage 16 Uitwerking investeringsagenda: Fondsen)
Om innovaties en technologische groei te versterken heeft het fonds in innovatieve MKB-bedrijven en consortia van bedrijven en kennisinstellingen geparticipeerd. De omvang van het fonds bedraagt € 125 mln en de looptijd is 24 jaar. Het fonds is sinds 2014 operationeel en ondergebracht bij de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM). In 2016 is er voor een totaalbedrag van € 15 mln geïnvesteerd. Met de eerdere investering van € 48 mln is dat nu € 63 mln cumulatief.
- Energiefonds Brabant (Zie bijlage 16 Uitwerking investeringsagenda: Fondsen)
Het fonds heeft als doel om energiebesparing en opwekking van duurzame energie aan te jagen en te versnellen door bij te dragen aan financiering van bewezen duurzame energietechnieken. De omvang van het fonds bedraagt € 60 mln en de

looptijd is 24 jaar. Het fonds is sinds 2014 operationeel en ondergebracht bij de (BOM). In 2016 is er voor een totaalbedrag van € 5 mln geïnvesteerd. Met de eerdere investering van € 5 mln is dat nu € 10 mln cumulatief.

- Breedbandfonds Brabant (Zie bijlage 16 Uitwerking investeringsagenda: Fondsen)
Het fonds heeft als doel om de beschikbaarheid van breedbandaansluitingen te versnellen en om het gebruik daarvan in 'witte' (niet aangesloten) buitengebieden en bedrijventerreinen te bevorderen. De omvang van het fonds bedraagt € 50 mln, waarvan € 7,5 mln bestemd was voor de pilofase die in januari 2015 afliep. De looptijd is 25 jaar. Het fonds is ondergebracht bij de BOM. In 2016 heeft MABIB CIF er vanaf gezien om gebruik te maken van een lening van het Breedbandfonds Brabant. Deze organisatie kon in de markt de financiering voor de uitrol van breedband in de buitengebieden vinden. De pilotprojecten worden momenteel uitgevoerd. Momenteel worden voorstellen voorbereid voor het vervolg van dit fonds.

- Vrijtijdseconomie
We versterken de Vrijtijdseconomie door het subsidiëren van de activiteiten uit het werkplan 2016 van marketingorganisatie VisitBrabant, gebaseerd op het Meerjarenplan 2016-2020. Het gaat om 3 pijlers: VisitBrabant (gericht op de consument), ConnectBrabant (gericht op de ondernemers) en het Routebureau Brabant (onderhoud en promotie van routes). Tevens zijn extra investeringen gedaan in de Intensiveringsprojecten: Loyaliteit, Zakelijke Markt, Internationaal bereik, Ask a Local en de PR-campagne BrabantNacht. Het doel van deze inspanningen is het positioneren van Brabant als meest innovatieve en gastvrije regio en het aantrekken van meer bezoekers van verder weg, een toename van bestedingen en het genereren van meer banen in Brabant.

Tevens versterken we de vrijetijdseconomie door onderzoek naar en stimulering van cross-overs tussen diverse beleidsvelden en de vrijetijdssector. Dit leidt tot productontwikkeling in de vrijetijdssector waardoor de kwaliteit en aantrekkelijkheid van het aanbod verhoogd wordt. In 2016 is o.m. geïnvesteerd in het bestendigen van de investeringen van het themajaar Van Gogh, de uitvoering van het themajaar Bosch500, de voorbereiding van het themajaar Design 2017, de voorbereiding van het versterken van de Dance-festivals, Natuurroutes.

Het Leisure Ontwikkelfonds is voorbereid en de lening uit het immunisatievermogen aan de Efteling is verstrekt.

- Onderwijs
De provincie stimuleert de kenniscirculatie tussen de Brabantse hoger onderwijs- en kennisinstellingen en het bedrijfsleven en steunt daartoe het BEAGLE initiatief.

De acties voor verbetering van de arbeidsmarkt voor de kenniseconomie en werklocaties zijn opgenomen bij 04.02.

Voor Europese programma's zie paragraaf Europese Programma's.

Stand van zaken mijlpalen 2016

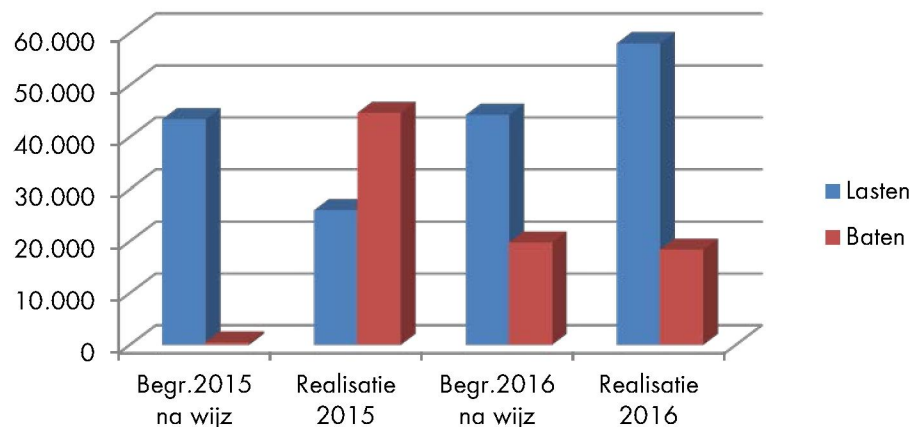
- Voor de zomer hebben PS de notitie "Naar een veerkrachtige arbeidsmarkt" vastgesteld en voor de uitvoering middelen vrijgegeven. De arbeidsmarktregio's spelen bij het realiseren van onze doelen een belangrijke rol en met de regio's zijn afspraken gemaakt over te behalen KPI's. Deze hebben betrekking op de ontwikkelingen die door PS zijn vastgesteld.
- In 2016 is het programma Werklocaties herijkt en aan PS aangeboden (zie programma Ruimte). In 2016 is tevens besloten om de traditionele herstructurering via de BOM/BHB te stoppen en de herstructurering, maar dan gericht op locaties voor stuwende economische bedrijvigheid, vanuit de provincie op te pakken.
- In 2016 is de subsidieregeling pilots herstructurering West-Brabant vastgesteld en zijn eind december 2016 9 subsidiebeschikkingen voor herstructurering vastgesteld). In 2016 zijn we in Bergen op Zoom met een pilot gestart op het gebied van energieneutrale bedrijventerreinen en zijn we met een andere gemeente in overleg.
- De verwachting is dat in 2016 het Innovatiefonds ca. € 50 mln heeft geïnvesteerd. Voor het Energiefonds is dat ca. € 20 mln.
- Via de Europese programma's (OP-Zuid, Interreg 5A en POP) verwachten wij minimaal € 200 mln aan projectvolume te realiseren.
- Brabant heeft ambities in de samenwerking met Zuid-Duitsland. Het economische profiel van de deelstaten Baden-Württemberg en Beieren sluit in grote mate aan bij het economische profiel van Brabant. Focus in de relatie ligt op innovatiesamenwerking en handelsbevordering. Om onze ambities op deze twee thema's te realiseren is een provinciaal medewerker uit het Consulaat-Generaal in München een voorwaarde. Aan deze voorwaarde is nu voldaan. Door dicht op het vuur te zitten kan het Brabants belang meer effectief worden gediend.
- Brabant heeft in 2016 zeer goed gescoord op het aantrekken van buitenlandse bedrijven met een totaal van 29 projecten, 2151 arbeidsplaatsen en een record aan investeringen van € 620 miljoen.

- In 2016 heeft Brabant in Brussel met verschillende partners ingezet op EU dossiers. Zo vond er in mei een werkbezoek plaats van de Stuurgroep BrabantStad, B5 burgemeesters en CdK aan verschillende EU instellingen in Brussel waarna de EU lobby agenda voor BrabantStad is vastgesteld. Samen met AgriFoodCapital hebben GS Noord-Brabant versnellingsafspraken gemaakt waarbij ook een extra impuls is gegeven aan gezamenlijke EU lobby ten aanzien van Agrofood. De CdK is in oktober 2016 benoemd tot algemeen rapporteur voor de uitbreiding van het Europees Fonds voor Strategische Investerings namens het EU Comité van de Regio's en tijdens de plenaire vergadering van 7 december 2016 in Brussel is zijn advies unaniem aangenomen. Verder heeft het bestuur van de regio West-Brabant een 2-daags werkbezoek aan EU instellingen Brussel gebracht dat door ons is georganiseerd om de inzet vanuit West-Brabant op EU lobby te bepalen. Hier wordt begin 2017 een vervolg aan gegeven. De Provincie Noord-Brabant heeft in het kader van het Nederlands voorzitterschap van de EU in de eerste helft van 2016 ook een aantal activiteiten in Brabant (mede) georganiseerd. Een voorbeeld hiervan is de EU Week van Innovatieve Regio's 2016 die in juni samen met Brainport tot stand is gebracht. Ook hebben verschillende werkbezoeken van eurocommissarissen aan Brabant plaatsgevonden op het vlak van energie (Sefkovic), Mobiliteit (Bulc) en Landbouw (Hogan).
- Positionering als Europa's Heart of Smart Solutions:
- Brasil Network Days: de grote groep internationale bezoekers is door inhoudelijke content en persoonlijke contacten actief verbonden aan onze regio
- Delta Innovation Days, met een omvattende presentatie van Brabantse innovaties uit een breed scala van sectoren, en de belangrijkste beleidsterreinen. Daarmee presenteerde Brabant zich vanuit de brede propositie bij het brede publiek, en werd o.a. de relatie gelegd tussen de internationale activiteiten en de Brabantse doelgroepen.
- Het STORM studententeam reisde het afgelopen najaar de wereld rond op de eerste elektrische motor. Dit initiatief kreeg wereldwijd enorme (media-)aandacht, wat door actieve samenwerking met onder meer het brandingteam is gekoppeld aan de Brabantse propositie. Ook zijn de verschillende netwerken aan elkaar verbonden, bijvoorbeeld gedurende het bezoek van het studententeam in China.
- Met het waarmaken van de lichtprojectie op het provinciehuis beschikt Brabant sinds september over een heus landmark. In de internationale social media heeft dit direct al enorme aandacht gekregen.
- De Brabantse Dag van de Expat was een eerste stap richting de in Brabant werkende expats, om hen meer aan de regio te binden. De dag werd door de deelnemers benoemd als uniek, men heeft zoiets nog niet meegemaakt en voelde zich uiterst welkom in deze bijzondere regio. De expat verwordt hiermee een ambassadeur voor onze regio in de battle for talent.
- Met het opnieuw winnen van een aantal Fdl Awards bewijst Brabant haar kracht als investeringsregio. In een aantal gezamenlijke activiteiten van BOM, Brainport en Branding zijn deze prijzen uitgenut (en zal dit in de toekomst ook in gezamenlijkheid gebeuren).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	18.883	44.269	56.708	-12.439
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	0	0	0	0
EU	0	13.900	16.715	2.815
Overige programmabaten	309	5.868	1.660	-4.208
Baten	309	19.768	18.375	-1.393
Saldo lasten en baten	-18.574	-24.501	-38.333	-13.832
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.uit reserve Essent investeringsagenda	2.938	3.028	90	-2.938
Bijdr.uit risicoreserve	225	2.447	10.341	7.894
Bijdr.uit Res.Co-financiering	3.944	14.632	12.375	-2.257
Europese programma's				
Bijdrage uit alg. middelen	11.467	4.394	15.527	11.134
Totale dekking van het saldo	18.574	24.501	38.333	13.832

Lasten en baten (bedragen x € 1.000)

Toelichting lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
-Europese programma's: (Interreg V, OP-Zuid)	348
- Toevoeging Voorziening	-6.212
- Reap's	-965
-Bijdragen derden in Europese Projecten	-3.914
-Efro bijdrage Op Zuid	-2.000
- Overige onderschijdingen	304
Totaal afwijking lasten	-12.439

-Europese programma's;

- Europese programma's;
 - Er is minder co-financiering nodig geweest omdat er middelen via de comply or explain principe zijn ingezet door beleidsafdelingen en dus niet vanuit de co-financierings middelen Europese programma's.
- Daarnaast loopt de openstelling van september 2016 nog door tot medio 2017, waardoor de aanvragen veelal nog in beoordelingsfase zitten en de beschikkingen nog niet zijn afgegeven.
- Dotaties aan voorzieningen Innovatiefonds en LS&H waren geraamd voor € 1,9 mln., deze dotaties hebben echter niet plaatsgevonden i.v.m. afboeken van de leningen

(Innovatiefonds en LS&H). Aan voorziening lening deelneming spin off fonds is € 2,4 mln toegevoegd en aan voorziening kapitaalverstrekking deelnemingen Green chemistry campus en BOM is € 1,7 mln toegevoegd en aan voorziening lening overige verbonden partijen is € 4,0 mln toegevoegd.

- Reap's; In 2016 is reeds een beschikking afgegeven m.b.t. begrotingssubsidie aan Brainport development van € 637.500 (was geraamd in 2017) en zijn er enkele beschikkingen t/m 31-12-2017 afgegeven. Dit zorgt ervoor dat lasten in 2016 worden overschreden, De begroting 2017 zal hiertoe afgeraamd worden.
- Bijdragen derden in Europese Projecten; bijdragen derden worden (op voorhand) niet geraamd. maar worden achteraf budgettair neutraal in de jaarrekening verwerkt. Zie ook afwijking bij overschrijding baten.
- Efro bijdragen OP Zuid: Efro bijdrage OPZuid is hoger dan geraamd omdat er in Brabant meer projecten dan in Zeeland en Limburg zijn toegekend. Hiermee is het budget dat Brabant tot haar beschikking had gekregen voor projecten overschreden. (OPZuid is een Zuid-Nederlandse subsidie). Deze bijdrage wordt budgettair neutraal in de jaarrekening verwerkt. Zie ook afwijking bij overschrijding baten.
- Overige onderschrijdingen; Diverse kleinere afwijkingen.

Toelichting baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- OP Zuid	2.830
-Bijdragen derden in Europese Projecten	3.900
- Herwaardering Acerta	-8.096
- Overige	-27
Totaal afwijking baten	<u>-1.393</u>

- Efro bijdragen OP Zuid: Efro bijdrage OPZuid is hoger dan geraamd maar wordt budgettair neutraal in de jaarrekening verwerkt. Zie ook afwijking bij overschrijding lasten.
- Bijdragen derden in Europese Projecten: bijdragen derden worden (op voorhand) niet geraamd maar worden achteraf budgettair neutraal in de jaarrekening verwerkt. Zie ook afwijking bij overschrijding lasten
- Herwaardering Acerta; In 2015 is een groot deel (€ 5,5 miljoen) van het provinciaal aandeel van het beleggingsresultaat van Acerta (€ 6,7 miljoen) dat door het Life Science

& Health Fund (LS&HF) is gerealiseerd, toegevoegd aan het Eigen Vermogen van BOM Capital I. De andere twee participanten, ministerie van Economische Zaken en BOM Capital I die een even groot aandeel in het resultaat hebben, hebben dat ook gedaan. In 2016 is daardoor de lening aan LS&HF afgewaardeerd voor € 5,5 miljoen. Omdat het aandeel in BOM Capital I is toegenomen is de daarvoor in 2015 getroffen voorziening van € 5,5 miljoen weer vrijgevallen aan de Algemene Risicoreserve. Verder heeft er een afwaardering plaatsgevonden van de lening Innovatiefonds voor € 2,5 mln.

04.02 Economisch programma Brabant

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Via het Economisch Programma Brabant 2020 versterken we gestructureerd de economische structuur van Brabant en verbeteren we de innovatiekracht van het Brabantse MKB. Ook in 2016 is daarvoor ingezet op het bevorderen van ondernemerschap in het MKB, het stimuleren van innovatie binnen en tussen de topclusters in relatie tot maatschappelijke opgaven, het bieden van ruimte voor bedrijvigheid, het creëren van werklocaties die innovaties uitlokken en het verbeteren van de arbeidsmarkt voor de kenniseconomie. De Brabantse ontwikkelingsmaatschappij (BOM) is daarbij onze economische uitvoeringsorganisatie. In 2016 is een nieuw meerjarenprogramma BOM 2017-2020 opgesteld inclusief een Activiteitenplan 2017.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

MKB en ondernemerschap en Innovatie met topclusters voor maatschappelijke opgaven
Overall kunnen we concluderen dat wij de voorgenomen prestaties hebben geleverd. Enkele opvallende zaken in 2016:

Om het ondernemerschap in het MKB te bevorderen hebben we in 2016 diverse activiteiten ondernomen en prestaties gerealiseerd. (zie prestatietabel MKB en ondernemerschap). Overall kunnen we concluderen dat wij de voorgenomen prestaties hebben geleverd. Enkele opvallende zaken in 2016:

Het onderdeel *Bevordering ondernemerschap in het MKB* is in 2016 geëvalueerd. Hierbij zijn de resultaten van de drie Brabantse Valoriseringsprogramma's onderzocht over de periode 2011 tot en met 2015. Uit dit onderzoek blijkt dat deze drie programma's goede resultaten hebben geboekt in deze periode: ruim 25.000 studenten hebben ondernemerschapsonderwijs gevolgd, kennis van kennisinstellingen is beter benut door bestaande bedrijven en startups, de ondersteunde startups hebben een additionele omzet gerealiseerd van € 117,7 miljoen met daarbij 1.066 arbeidsplaatsen. Om te zorgen voor continuïteit in de startersondersteuning is in 2016 gewerkt aan het opstellen van een Toekomstplan startup-ondersteuning Brabant vanaf 2018.

Via de MIT-regeling (met het ministerie van EZ) zijn in 2016 52 Brabantse Haalbaarheidsprojecten gefinancierd en 27 R&D-projecten met een Brabantse leadpartner. Bij deze R&D-projecten zijn 43 Brabantse bedrijven ondersteund. De provinciale cofinanciering voor de projecten in MIT-Zuid 2016 bedraagt ruim € 3.5 miljoen. Op deze manier wordt via MIT-Zuid een totale investering van Brabantse bedrijven in innovatie uitgelokt van circa € 20 miljoen.

Ook binnen het onderdeel *Innovatie met topclusters voor maatschappelijke opgaven* zijn de voorgenomen prestaties gerealiseerd.

- Voor het topcluster High Tech Systemen en Materialen (HTSM) is een integraal uitvoeringsprogramma ontwikkeld. Deze bestaat uit vier programma-lijnen.
 - Smart solutions: slimme technologieën
 - Smart industry: slimme productiefaciliteiten
 - Smart cross-overs: slimme markttoepassingen
 - Smart data: slimme verbindingen

Voor de eerste twee programmalijnen zijn plannen ontwikkeld in samenwerking met meer dan 75 bedrijven en zes kennisinstellingen. Via de Fabriek van de toekomst is een directe verbinding gelegd naar de Brainport Innovation Campus (BIC). De andere twee programmalijnen worden in de eerste helft van 2017 uitgewerkt in concrete plannen.

- Binnen het Innovatieprogramma Agrofood is eind 2016 de focus aangescherpt richting de drie cross-overs Food en High Tech, Food en Health en Food en Circulaire economie.
- De biobased activiteiten in Oost-Brabant hebben geleid tot projecten op gebied van eiwittransitie en mineralen uit agrofood reststromen en uit plantaardige reststromen en GreentechBrabant (Biofuels) is als hotspot verder uitgewerkt. Voor biobased zie verder paragraaf 04.04).
- Voor Maintenance is in 2016 in triple helix verband een meerjarig Innovatieprogramma Maintenance & Services opgesteld. Deze wordt in het voorjaar 2017 voor besluitvorming aangeboden aan GS. In dit programma wordt naast een brede maintenance lijn (MRO), ook de verbinding met aerospace uitgewerkt (o.a. F-

35) en de verbinding met de Smart Industry agenda. Business Park Aviolanda (BPA) wordt vanaf 2016 i.s.m. de Luchtmacht (LCW) en het MKB-bedrijfsleven doorontwikkeld van vastgoeduitgifte naar een regionaal ecosysteem op het gebied van world class maintenance.

- Binnen het thema Logistiek is in 2016 een samenwerking tussen NewWays (BOM/Brabant) en de Topsector Logistiek getekend. NewWays wordt daardoor landelijk uitgerold. De focus in 2016 lag op het scouten en screenen van logistieke startups. In samenwerking met het nieuwe Datascience instituut JADS wordt een programma opgesteld om digitale logistieke proposities te koppelen aan de kennis en capaciteit van JADS. In het kader van de F-35 is in een internationaal consortium de logistieke propositie voorbereid. Deze wordt begin 2017 formeel ingediend in Amerika. De Provincie heeft een inhoudelijke bijdrage geleverd en de Letter of Intent mede-ondertekend. Ook is overeenstemming tussen de kennisinstellingen over de uitgangspunten van de Graduate School Logistiek. Deze zijn vastgelegd in een houtkoolschets die in 2017 wordt uitgewerkt.
- Binnen Life sciences & health is de doorontwikkeling van Pivot Park ingezet. Eind 2016 is een statenvoorstel Pivot Park aangeboden voorzien van een (herijkt) businessplan inclusief financieringsvoorstel. Besluitvorming hierover is begin 2017 voorzien. Bij de Health Innovation Campus (Veldhoven) is de MMC Incubator officieel geopend, en via een kwartiermaker is een start gemaakt met de grootschalige proeftuin Brainport Health Living lab. De kwartiermaker wordt medegefinancierd door de Provincie. In 2016 is RegMedXB gestart, een initiatief van leidende organisaties in Brabant, Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland om een topinstituut te realiseren op het gebied van regeneratieve medicijnen. Aan dit initiatief nemen de TU/e en enkele Brabantse medtech bedrijven deel. Het doel van dit initiatief is om Nederland (w.o. Brabant) een positie te geven in deze opkomende bedrijfstak. In 2016 heeft de provincie een intentieverklaring ondertekend en (proces)geld voor de eerste fase ter beschikking gesteld.
- In 2016 is het programma Werklocaties herijkt en aan PS angebonden (zie hoofdstuk 02. Ruimte). Campusbeleid behoort daartoe. In 2016 is tevens besloten om de "traditionele" herstructurering via de BOM/BHB te stoppen en de herstructurering, maar dan gericht op locaties voor stuwende economische bedrijvigheid, vanuit de provincie op te pakken. In december hebben uw Staten daarover besloten met de verschuiving van budget van de BOM naar de provincie.

- Met betrekking tot concrete locatieontwikkeling is ten aanzien van Brainport Innovation Campus een uitvoeringsovereenkomst ondertekend en kan de bouw van de campus in de eerste helft van 2017 starten. Met stakeholders zijn wij in gesprek over de kansen voor een Health Innovation Campus.

Wij hebben een aanvullende lening voor de verdere ontwikkeling van Pivot Park verstrekt en een subsidie verleend voor de verdere (fysieke) ontvlechting van Pivot Park en MSD. Het inpassingsplan Logistiek Park Moerdijk ligt nog ter beoordeling van de Raad van State. Verdere uitbouw en ontwikkeling van het Aerospace & Maintenance cluster vordert gestaag.

- in 2016 zijn intern afspraken gemaakt (bedrijvenloket) om bedrijven met huisvestingsvraagstukken optimaal te begeleiden

Arbeidsmarkt

Voor de zomer van 2016 hebben PS de notitie "Naar een veerkrachtige arbeidsmarkt" vastgesteld en voor de uitvoering middelen vrijgegeven. De arbeidsmarktregio's spelen bij het realiseren van onze doelen een belangrijke rol en met de regio's zijn afspraken gemaakt over te behalen KPI's. Deze hebben betrekking op de ontwikkelijnen die door PS zijn vastgesteld. Deze zijn:

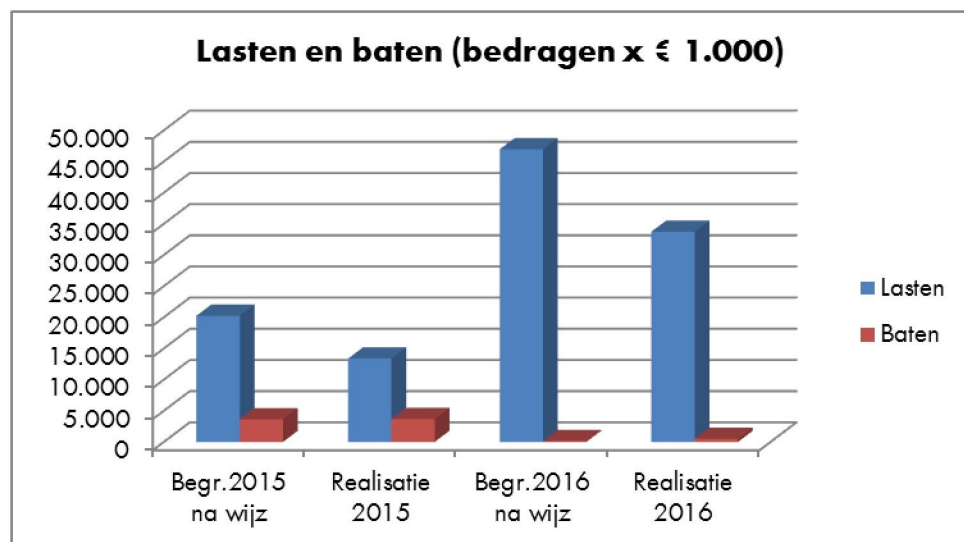
- Betere aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt (jeugdwerkloosheidsvrije zone, Kennispact 3.0)
- Flexicurity, van baanzekerheid naar werkzekerheid);
- Ondersteuning van het brede MKB; Iedereen doet mee, aandacht voor de "onderkant van de arbeidsmarkt";
- Internationalisering, het benutten van Europese fondsen, bevorderen arbeid over internationale grenzen heen via bijvoorbeeld grensinformatiepunten en het stimuleren van de instroom van expats.

Digitale Agenda van Brabant

Het doel van de Digitale Agenda van Brabant is het versterken en versnellen van de digitale transitie van de Brabantse economie. Speerpunten in dit programma zijn het Breedbandfonds Brabant en de valorisatie en -internationaliseringsactiviteiten van de Jheronimus Academy of Data Science. In 2017 zullen beide dossiers verder worden uitgebouwd. Ook wordt in 2017 een strategische verkenning Digitalisering uitgevoerd.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	10.260	46.941	33.726	13.215
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	0	0	0	0
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	23	113	504	392
Baten	23	113	504	392
Saldo lasten en baten	-10.238	-46.828	-33.222	13.606
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdrage uit essentreserve inv.agenda	0	50.485	48.157	-2.328
Bijdrage uit alg. middelen	10.238	-3.657	-14.935	-11.279
Totale dekking van het saldo	10.238	46.828	33.222	-13.606

Toelichting

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
-Innovatieprogramma Agrofood *)	1.321
-Biobased economy *)	1.075
- Arbeidsmarkt voor de kenniseconomie *)	1.687
- Ruimte voor bedrijvigheid: *)	3.191
- PHP middelen Herstructurering bedrijventerrein	2.295
- Breedbandloket / management en kennisontw. *)	1.472
-werklocaties *)	1.854
-Overige afwijkingen	320
	13.215

Toelichting lasten

*) Betreft bestuursakkoord middelen, deze zijn (veelal) o.b.v. uitvoeringsprogramma verdeeld over de jaren van de bestuursperiode, echter in bepaalde gevallen duurt het langer om tot uitvoering te komen. Voorgesteld wordt deze middelen over te hevelen zodat het uitvoeringsprogramma niet in gevaar komt.

- Innovatieprogramma Agrofood;
Het betreft hier een meerjarige uitvoering van het Innovatieprogramma Agrofood. Binnen de jaarschijven kan de uitvoering worden geïntensiveerd. Ter voorbereiding daarvan zijn in 2016 enkele (validatie)onderzoeken gedaan. Hierdoor zijn in 2016 de basiszaken uit het programma uitgevoerd maar zijn geen extra accenten gelegd. Hierdoor is minder geld uitgegeven dan verwacht. Vanaf 2017 wordt gestart met een intensivering van het programma. De verwachting is dat de onderbesteding ad € 1,32 mln op de jaarschijf 2016 daarmee snel wordt ingelopen.
- Biobased economy;
De geraamde bedragen voor 2016 hebben betrekking op investeringen in de Green Chemistry Campus en kennisvalorisatie m.b.t. bioaromaten (Biorizon). Deze reserveringen zullen echter pas in 2017 worden ingeroepen.
- Arbeidsmarkt voor de kenniseconomie;
Betreft meerjarig uitgavenkader, wat samenvalt met bestuursperiode. Voorgesteld wordt om € 1,6 mln. over te hevelen naar 2017 om daarmee de realisatie van de doelstellingen uitvoeringsprogramma arbeidsmarktbeleid niet in gevaar te brengen. De onderschijding in 2016 is ontstaan doordat er op inhoudelijke gronden een aantal

- projecten niet is gehonoreerd, omdat zij onvoldoende bijdragen aan onze provinciale doelen. Door de middelen over te hevelen kan gericht worden ingezet op de provinciale speerpunten.
- Ruimte voor bedrijvigheid;
Betreft meerjarig uitgavenkader voor periode 2016 t/m 2018. Realisatie van voorgenomen projecten is vertraagd. Daarom wordt voorgesteld om € 3,19 mln over te hevelen om daarmee de realisatie van de doelstellingen niet in gevaar te brengen. Het betreft middelen die gereserveerd zijn voor onder andere Danone/Mikado (afwikkeling Q2 2017), BIC (afwikkeling Q2 2017), Automotive Campus te Helmond en Green Chemistry Campus, fase 2.
 - PHP/Herstr.bedrijventereinen
* M.b.t. tot Pivot Park is voor 2016 €730.000 gereserveerd t.b.v. het creëren van een open campus. Zo is dit ook opgenomen in het statenvoorstel over Pivot Park (besluitvorming januari 2017). Eind 2016 is hiervoor door OLSP Vastgoed een subsidieaanvraag ingediend. De beschikking zal in Q1 2017 worden afgegeven. In de financiële onderbouwing van het Pivot Park-statenvoorstel is rekening gehouden met deze reservering. Voorgesteld wordt daarom om de gereserveerde middelen € 0,7 mln voor dit dossier over te hevelen naar 2017, daar in 2017 geen budget beschikbaar is.
* Fes; Het betreft een doeluitkering. De middelen Fonds Economische Structuurversterking (FES) die als doeluitkering zijn ontvangen zijn niet tot besteding gekomen in 2016. De twee uitvoeringsplannen Aviolanda te Woensdrecht en De Run te Veldhoven worden naar verwachting in 2017 gerealiseerd, waarna afrekening kan plaatsvinden. Daarom wordt voorgesteld om € 1,6 mln over te hevelen
 - Breedbandloket; Betreft meerjarig uitgavenkader, wat samenvalt met bestuursperiode. Middels statenvoorstel 57/15a, is € 1,5 mln voor de uitvoering van de Graduate School voor de jaren 2016-2019 beschikbaar gesteld. Voorgesteld wordt om een bedrag van € 1.470 mln over te hevelen naar 2017 e.v. om daarmee de realisatie van de doelstellingen Graduate School niet in gevaar te brengen.
 - Werklocaties; Betreft meerjarig uitgavenkader, wat samenvalt met bestuursperiode. . Voorgesteld wordt om het bedrag van € 1,85 mln over te hevelen naar 2017 om daarmee de realisatie van het uitvoeringsprogramma werklocaties niet in gevaar te brengen. In 2017 valt de post onder 02. Ruimte.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Overige afwijkingen	392
Totaal afwijking baten	<u>392</u>

Toelichting baten

Diverse kleine afwijkingen

04.04 Duurzame energie en energietransitie

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De Energietransitie vraagt een inspanning van iedereen. Met de ondertekening van de Brabantse Energie Alliantie (BEA) op 1 juni 2016 is een goede stap gezet in de versnelling van de energietransitie. In mei 2016 hebben PS ingestemd met een begrotingswijziging voor het uitvoeringsprogramma Energie. Met het uitvoeringsprogramma zetten we in op versnellen van de uitrol via majeure projecten als Wind A16, EnergywebXL en een zonneveld bij Nyrstar. We zetten in op innovatie en disruptie om de doelstellingen voor Nul op de Meter-concepten, deelname aan Brainport Smart District en innovaties en de ontwikkeling van onze provinciale publieke laadpalen na 2020 haalbaar te maken. De rode draad door het programma is het verbinden van de Brabantse samenleving en sociale innovatie, door o.a., aanpak verduurzamen sportaccommodaties, deelautoprojecten met energiecoöperatie Haaren, Strijp S en BMW, aanpak hagelschadegebied en energiek landschap A16 (Zon en Wind). Het energiefonds is een belangrijk instrument in de realisatie van projecten. Met hulp van het energiefonds is door Hydreco de Geothermie BV opgericht, is de aanpak sportaccommodatie van start gegaan en zijn er verschillende partnerships op gebied van energiebesparing en opwekking opgericht. Deze partnerships bieden een totaal aan ontzorgingsconcepten aan in Brabant. Daarmee lopen in 2016 heel veel zaken om ons doel van 14% duurzame energie in 2020 haalbaar te maken.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

De provincie pakt meer regie en wij zetten zwaarder in op de thema's sociale innovatie, verduurzaming van de industrie en energieke landschappen. De provincie neemt hierin vaak ook de rol als opdrachtgever, om enerzijds de energietransitie te versnellen en anderzijds in te zetten op economische kansen en innovatie.

Stand van zaken mijlpalen 2016:

- Het *uitvoeringsprogramma energie* is vastgesteld in GS en PS hebben ingestemd met de begrotingswijziging. Daarbij is op 1 juni 2016 de *Brabantse Energie Alliantie* ondertekend en zijn actietafels op het gebied warmte, projectontwikkelingscapaciteit, regionale samenwerking, energiestrategieën, energieke samenleving en voorbeeldige overheid gestart. Meerdere tafels zijn nog in oprichting.

- De provincie is het *sociale energie team* gestart. Beginnend bij de projecten Wind A16, aanpak hagelschadegebied en energie in Hart van Brabant experimenteren we met verschillende nieuwe vormen van sociale participatie, waarbij het doel is om de lokale gemeenschap te betrekken bij de energietransitie en mee te laten profiteren van de revenuen.
- Het college heeft het *warmteplan Brabant* vastgesteld. In de uitvoering is ondertussen de Geothermie BV opgericht om 5 grote geothermieprojecten in Brabant te realiseren. Er is een intentieverklaring tussen provincie en Enexis getekend om EnergywebXL Moerdijk te realiseren en er loopt een samenwerking met de gemeenten Tilburg, Breda, warmteafnemers en Ennatuurlijk om het Amernet te verduurzamen.
- De provincie heeft een opdracht weggezet bij de omgevingsdiensten voor het intensiveren van de naleving energiebesparing in milieuvergunning. Medio 2017 worden de eerste resultaten verwacht.
- De provincie heeft opdracht verleend aan Sport Service Noord-Brabant voor de pilot aanpak *verduurzamen sportaccommodatie*. Deze pilot moet leiden tot een Brabantbrede aanpak voor alle sportaccommodaties. Wij pakken dit samen op met Midden-Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij voor Energie en Duurzaamheid (MOED).
- We zijn gestart met de verduurzaming van onze eigen gebouwen en binnen het OP-Zuid programma is in 2016 het project 'Sneller en Beter naar Nul op de Meter' (SBNoM) gestart om de aanpak industrialisatie van Nul op de Meter (NoM) renovaties te versnellen en te verbeteren.
- Binnen energieke landschappen hebben we een *studie* naar de ruimtelijke implicaties van de energietransitie voor Brabant opgeleverd. Deze studie dient als basis om 4 door de regio zelf ontwikkelde regionale energie strategieën op te leveren.
- De verordening ruimte is in 2016 verruimd en biedt meer mogelijkheden voor lokale energieprojecten, onder de voorwaarden dat er lokaal draagvlak is.
- De bussen uit de pilot Zero Emission-OV zijn in 2016 opgenomen in de dienstregeling en in de *concessie Zuid-Oost* zien we de grootschalige toepassing van elektrische bussen.
- We hebben in 2016 samen met de Brabantse gemeenten de aanbesteding voor de volgende *2000 publieke laadpunten* (1000 palen) doorlopen. Provincie Limburg en

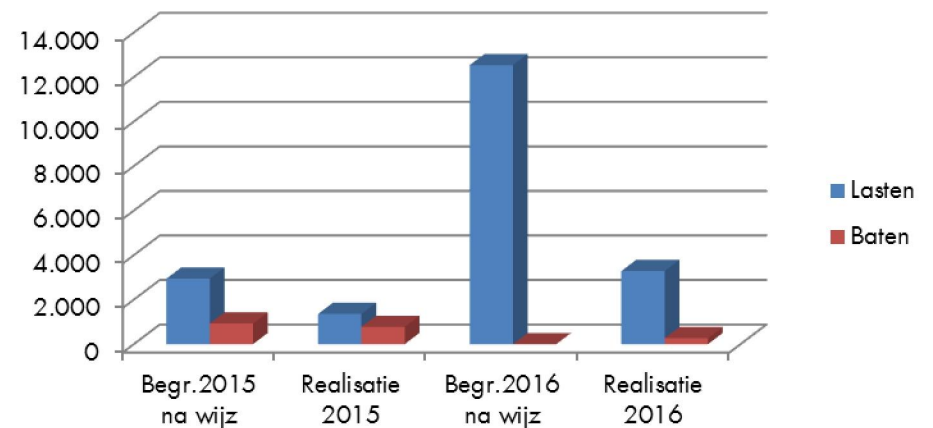
Limburgse gemeenten hebben de Brabantse aanpak overgenomen en draaien mee in deze aanbesteding met 480 laadpunten.

- De provincie is partner in de ontwikkeling van Brainport Smart District in de Helmondse wijk Brandevoort. De provincie draagt € 50.000 bij aan de procesaanpak voor de slimme wijk. Doel is een governancestructuur en een plan van aanpak om de slimme wijk ook echt op een integrale wijze vorm te geven. Daarnaast worden de verschillende aspecten van het smartcityconcept en de daarbij relevante partijen in kaart gebracht. Hiermee geven we invulling aan de samenwerking met Baden-Württemberg en het verbinden van Zukunftsstadt met Brabantstad. Het Fraunhoferinstituut, TU/e en TNO zijn betrokken.
- De projecten elektrische deelauto's met de energiecoöperatie Haaren en Strijp S zijn gestart.
- In totaal is er ongeveer € 80 mln aan projectvolume gerealiseerd via Europese programma's (€42 mln) en het energiefonds Brabant (€ 38 mln.). Verder heeft Enexis €251 mln in Brabant geïnvesteerd. Groot deel van deze middelen is ingezet voor de energie transitie.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	1.037	12.535	3.282	9.253
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	0	0	97	97
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	0	0	167	167
Baten	0	0	263	263
Saldo lasten en baten	-1.037	-12.535	-3.019	9.517
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.uit Essentreserve	2.568	9.972	2.084	-7.888
investeringsagenda				
Bijdr.uit risicoreserve	43	43	0	-43
Bijdrage uit alg. middelen	-1.574	2.520	935	-1.586
Totale dekking van het saldo	1.037	12.535	3.019	-9.517

Lasten en baten (bedragen x € 1.000)

Toelichting

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
-Energietransitie (nul op de meter)	1.714
-Energietransitie (tlv investeringsagenda)	7.186
-overige afwijkingen	353
Totaal afwijking lasten	9.253

Onderschrijding

Energietransitie
Betreft bestuursakkoord middelen, deze zijn (veelal) o.b.v. uitvoeringsprogramma verdeeld over de jaren van de bestuursperiode, echter in bepaalde gevallen duurt het langer om tot uitvoering te komen. Voorgesteld wordt dan ook om deze middelen over te hevelen zodat het uitvoeringsprogramma niet in gevaar komt.

-Energietransitie;
-M.b.t. Nul op de Meter; is er een grote beweging in gang gezet, maar heeft het leggen van de basis meer tijd gekost, daardoor zijn de geraamde uitgaven in 2016 lager (€ 1,7 mln.) dan geraamd Over de voortgang van dit programma onderdeel volgt op kort termijn een Statenmededeling.

-M.b.t. investeringsuitgaven; Een aantal majeure investeringen(ad € 7,2 mln.) waren gepland eind 2016, maar zullen (grotendeels) in de eerste helft van 2017 plaatsvinden, omdat de projectontwikkeling en afstemming tussen alle partners meer tijd kost (o.a. € 3,5 ml. naar Geothermie bv en € 0,75 mln opdrachtverlening projectontwikkelcapaciteit gekoppeld aan MJP BOM).

-Het besluitvormingstraject (door PS) heeft meer tijd in beslag genomen, waardoor de start 3 maanden later is gegeven.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Overige afwijkingen	263
Totaal afwijking baten	263

Toelichting baten

Diverse kleine afwijkingen

5

Mobiliteit

Programma 05 Mobiliteit

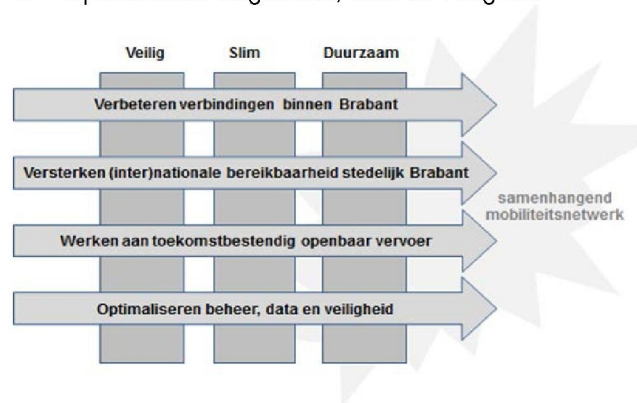
Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Inleiding

Wij willen dat Brabant een fijne plek is om te wonen, werken en recreëren. Waar je vlot op je bestemming kunt zijn. Waar producten slim vervoerd worden. Wij willen ook dat Brabant een internationale top kennis- en innovatieregio blijft, zoals bijvoorbeeld voor Smart Mobility toepassingen. Voor een aantrekkelijk, bereikbaar en concurrerend Brabant werken we samen met onze partners aan een veilig, slim en duurzaam mobiliteitsnetwerk voor bewoners, bedrijven en bezoekers.

Om dit mobiliteitsnetwerk voor Brabanders en de Brabantse economie te realiseren, werken we langs vier ontwikkellijnen:

1. Verbeteren verbindingen binnen Brabant
2. Versterken (inter)nationale bereikbaarheid stedelijk Brabant
3. Werken aan toekomstbestendig openbaar vervoer
4. Optimaliseren wegbeheer, data en veiligheid

Algemeen beeld

Het programma Mobiliteit is volop in beweging. Binnen iedere ontwikkellijn zijn belangrijke mijlpalen behaald. Maar belangrijker nog: de ontwikkelingen passen bij het toekomstige beeld van mobiliteit en de ontwikkeling naar een integrale benadering i.v.m. de introductie van de nieuwe Omgevingsvisie in 2019. We doen het samen met partners op het vlak van goederenvervoer en slimme mobiliteit, door de inzet van verschillende modaliteiten (zoals auto, OV en fiets) goed op elkaar te laten aansluiten, met een toekomstbestendig én emissieloos OV waarin vraag en aanbod meer op elkaar zijn

afgestemd, en waarbij het Brabantse wegennet op orde is met veel innovaties op gebied van duurzaamheid en nieuwe vormen van samenwerking.

De vier ontwikkellijnen worden ingestoken vanuit de drie programmalijnen:

Mobiliteit (05.01)

De provincie wil een slim en samenhangend mobiliteitsnetwerk realiseren met keuzevrijheid voor de reiziger, ketenmobiliteit en een goede verbinding tussen stad en regio. Zo is er gewerkt aan het realiseren van betere verbindingen, zowel binnen de provincie via o.a. GGA's Brabantstad en de Regionale Uitvoeringsprogramma's als van en naar Brabant. Er is met partners een breed pakket van maatregelen vastgesteld, wat de logistiek spoorverbinding Robuuste Brabandrouten met name op korte termijn veiliger, stiller en leefbaarder maakt voor de omgeving. Door actieve participatie van de provincie en gemeenten ligt er een gedragen Hooipolder Plusplan waardoor het knooppunt kan worden aangepakt. En voor het innovatieve programma SmartwayZ.NL zijn de financiering en governance vastgesteld. De verkenningen voor de A67 en A2 zijn opgestart, er is een bereikbaarheidsakkoord Zuidoost-Brabant gesloten, een aanvalsplan Smart Mobility opgesteld en er is gestart met de voorbereiding voor de capaciteitsvergrotingen van N279 Veghel-Asten en de A58. Voor de A58 worden diverse innovatieve toepassingen verkend.

Ook werken we aan een toekomstbestendig (openbaar) vervoer en spelen we in op de keuzes van reizigers en vervoerders door o.a. kleinschalige maatwerkoplossingen. De eerste snelfietsroutes 's-Hertogenbosch - Oss (F59) en Valkenswaard-Waalre-Eindhoven zijn opgeleverd en het nieuwe uitvoeringsprogramma 'Fiets in de Versnelling' is vastgesteld waarmee we het fietsgebruik stimuleren door o.a. een verdere uitbreiding van het snelfietsroutenetwerk. Voor verkeersveiligheid is begin 2016 een nieuw uitvoeringsprogramma vastgesteld, waarin we samen met onze partners nog sterker inzetten op de integratie van de drie pijlers infrastructuur, handhaving en gedrag. In 2016 hebben we extra aandacht besteed aan "alertheid". Het ITS Bureau Brabantstad is geopend om kennis en ervaring op te doen met Intelligente Transportsystemen (ITS) en om samen met de Brabantstad partners schaalvergroting te realiseren. Ten slotte is er in het licht van de nieuwe Omgevingsvisie een brede maatschappelijke dialoog gestart over de toekomst van mobiliteit met o.a. de discussiester 'Bewegend Perspectief' en de toer door Brabant met de VR-beleving 'Reis naar de toekomst'.

Openbaar vervoer (05.02)

Het OV vormt een verbindende schakel in het Brabants mobiliteitsnetwerk en draagt bij aan de bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid van onze provincie.

Onder de nieuwe naam van Bravo werkt de provincie Noord-Brabant samen met de vervoerders aan een duurzaam openbaar vervoernetwerk dat aansluit bij de wensen van de reiziger. Daarin is snel, frequent en hoogwaardig busvervoer de basis, met goede aansluitingen op de trein. Op plekken waar de vraag naar openbaar vervoer minder is, wordt samen met partners gewerkt aan slimme, innovatieve mobiliteitsoplossingen. Zoals leenfietsen op ieder HOV-knooppunt, deelauto's, deeltaxi's en flexbussen. In 2016 vond de implementatie en start plaats van de nieuwe OV-concessie voor Zuidoost-Brabant: een spannende mijlpaal met de grootste emissievrije busvloot in Europa! Ten slotte hebben we snel en accuraat ingespeeld op actuele ontwikkelingen zoals de problemen bij de Merwedeburg en met de inzet van buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's) op diverse buslijnen in Tilburg en de start van de pilot 'pinnen in de bus' in Tilburg, Breda en Den Bosch.

Infrastructuur / Provinciale wegen (05.03)

Met het dagelijkse beheer en onderhoud van en (vervangings-) investeringen in het provinciale wegennet is de onderhoudstoestand, doorstroming, verkeersveiligheid en de leefbaarheid verder verbeterd. Zo is de N641 bij Oudenbosch in 2016 opengesteld om de leefbaarheid in de kern te verbeteren. De verbrede N279 's-Hertogenbosch-Veghel is bijna een jaar eerder dan gepland in gebruik genomen en levert een belangrijke bijdrage aan de doorstroming en veiligheid van de weg en aan de leefbaarheid van de omliggende kernen.

Duurzaamheid krijgt prioriteit bij vervanging / onderhoud van provinciale wegen door bijvoorbeeld duurzame (Biobased of recycled) materialen toe te passen. Om deze ambitie te onderstrepen heeft de provincie de Green Deal met het Rijk ondertekend.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Verkeer en vervoer 05.01 Mobiliteit Prov. Verkeers- en Vervoersplan, PVVP; 2020 PS 53/06 Dynamische Beleidsagenda (DBA) ; 2016 MF-0071 -	Vaststelling van uitvoeringsprogramma met de vijf GGA-regio's door provinciale cofinanciering, getoetst aan de provinciale subsidieregeling Verkeer en Vervoer. Streefwaarde 2016: 5 Uitvoeringsprogramma verkeersveiligheid	Gerealiseerd. Alle 5 uitvoeringsprogramma's zijn eind 2015 bestuurlijk goedgekeurd in de regio. Vervolgens hebben GS op 23 februari 2016 de uitvoeringsprogramma's vastgesteld en besloten de daaraan gekoppelde subsidieaanvragen te verstrekken. Totaal zijn 194 subsidies verstrekt aan gemeenten voor projecten op het gebied van bereikbaarheid, leefbaarheid en verkeersveiligheid voor zowel autoverkeer, fietsverkeer, openbaar vervoer. Gedurende de jaren 2016 en 2017 zullen de projecten worden gerealiseerd Door middel van een Statenmededeling zijn PS van de regionale uitvoeringsprogramma's op de hoogte gesteld. Gerealiseerd: Begin 2016 is het nieuwe uitvoeringsprogramma opgesteld voor de periode 2016-2020. De evaluatie van het vorige uitvoeringsprogramma heeft hier

Beleidsnota	<i>Prestaties met indicatoren</i>	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknpte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	Beter Benutten: De provincie coördineert en voert projecten uit ter verbetering van de bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid in de B5 steden en deels Brabantbreed. Streefwaarde 2016: Voor Beter Benutten 1.0 worden 26 projecten uitgevoerd en afgerond. Beter Benutten Vervolg bevat drie programmalijnen: Multimodale Stedelijke Bereikbaarheid, Logistiek en Intelligente Transport Systemen. Voor Beter Benutten Vervolg worden vóór 2018 11 projecten gerealiseerd. De programmalijn ITS loopt tot 2021 door.	input voor geleverd. De komende jaren zetten we extra in op de integratie van de pijlers infrastructuur, handhaving en gedrag. De doelen en indicatoren zijn in 2016 integraal vastgesteld en in afstemming met andere programma's. Van de ruim 800 deelnemende Brabantse basisscholen hebben er 740 het Verkeersveiligheidslabel (BVL). In 2016 hebben 15 scholen zich nieuw aangemeld. Het aantal Totally Traffic scholen in het voorgezet onderwijs is met 12 toegenomen naar 99. Stars, een Europees verkeerseducatieproject, is op 24 scholen in 2016 succesvol afgerond. Alle scholen zullen het in de toekomst voortzetten. 2016 stond in het teken van het jaar van de alertheid. Zo is in de campagne gericht op smartphone gebruik in het verkeer is ruim 13.500 keer de belofte gedaan. Er zijn door een promotieteam ruim 18.000 gesprekken gevoerd over verkeersveiligheid. Binnen het Programma Provinciale Wegen is in 2016 op 37 kruispunten en wegvakken, die voldoen aan het criterium van ongevallenconcentratie, een aanpak in gang gezet (= 92,5% van het totaal). De realisatie is veelal voorzien in de periode 2017-2019. In overleg met externe partners is (en wordt) gewerkt aan meer prioriteit voor en effectieve inzet van verkeershandhaving. Gerealiseerd. Het programma Beter Benutten 1.0 is vrijwel afgerond. Er zijn nu 25 van de 26 projecten gerealiseerd. Het laatste project, Spookfiles, wordt eerste helft 2017 afgerond. Deels gerealiseerd: Het programma Beter Benutten Vervolg is volop in uitvoering genomen. Alle projecten zijn gestart. In 2016 is volgens planning het project Elektrificatie Spoor Loven opgeleverd. In 2016 is daarnaast besloten de projecten Logistiek in Brabant, Gedragsbeïnvloeding A2 Nederweert-Eindhoven, Eindhoven West-Corridor en Hybride Testomgeving, Talking Traffic in uitvoering te nemen en de projecten B-riders en Brabants Mobiliteitsnetwerk te intensiveren. Het project Bouwlogistiek is stopgezet vanwege ontbreken van marktinitiatief. De overige projecten voor de speerpunten Stedelijke Bereikbaarheid en Logistiek waren al gestart, realisatie is voorzien in 2017 of 2018. Over de voortgang van Beter Benutten bent u in oktober 2016 geïnformeerd middels een Statenmededeling. Daarnaast wordt bij de jaarrekening ook nog separaat verantwoord via een bijlage.

Beleidsnota	<i>Prestaties met indicatoren</i>	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
- - 05.02 Openbaar vervoer OV-visie Brabant ; 2025 PS 43/12 - -	Streefwaarde 2016: Op alle Brabantse treinstations en een aantal busstations in Brabant hebben reizigers OV-fietsen tot hun beschikking, daarnaast wordt er een commercieel deelfietsensysteem gelanceerd Streefwaarde 2016: Implementatie nieuwe OV-concessie Zuid-Oost Streefwaarde 2016: Uitvoering 3 OV-busconcessies Aantal gerealiseerde infrastructurele projecten zoals nieuwe P&R terreinen, fietsstallingen of HOV-lijnen. Streefwaarde 2016: 100%	Gerealiseerd. Op alle treinstations en vier HOV-knooppunten zijn in 2016 OV-fietsen beschikbaar gesteld om de overstap van OV op de fiets en andersom te faciliteren. De reiziger wordt zo in staat gesteld om het ontbrekende deel in het OV-netwerk naar de eindbestemming snel en efficiënt af te leggen. In het verlengde daarvan is bij diverse bedrijven en bedrijventerreinen in Tilburg en Eindhoven een commercieel deelfietsensysteem gerealiseerd. Gerealiseerd. De nieuwe OV-concessie voor de regio Zuidoost Brabant is in december 2016 zonder noemenswaardige problemen van start gegaan en heeft een looptijd t/m eind 2026. De concessie is gestart met de inzet van maar liefst 43 elektrische bussen. Een primeur binnen Europa waarmee Zuidoost Brabant zich goed op de kaart heeft gezet. Tegen het einde van de concessie (vanaf 2024) is het de bedoeling dat op alle lijnen binnen het concessiegebied Zuidoost Brabant zero-emissie bussen worden ingezet. Gerealiseerd. De 3 OV-busconcessies (Zuidoost, Oost en West) zijn in 2016 uitgevoerd. Verspreid over de 3 regio's zijn ongeveer 50 mln. reizigers vervoerd, 650 bussen ingezet, aangevuld met nog eens 100 buurtbussen voor kleinschalige oplossingen op plaatsten waar de vraag minder is. Het aandeel van de zero-emissie in de totale vloot is met name door de nieuwe concessie in Zuidoost flink gestegen. In alle concessiegebieden zijn eind 2016 zonder grote problemen de nieuwe dienstregelingen van start gegaan. Door enkele grote wijzigingen van de NS dienstregeling en als gevolg van vraagontwikkelingen is de dienstregeling 2017 in overleg met de vervoerders en betrokken gemeenten en Reizigersoverleg (al dan niet tijdelijk) aangepast. Het meest prominent is dat gebeurd bij de aanpak van de problematiek omtrent de Merwedebrug. Met de mogelijkheid van pinnen in de bus en de extra inzet van buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA) op diverse lijnen is het onderwerp veiligheid in het openbaar vervoer op de agenda gezet. In 2017 zullen deze pilots worden geëvalueerd. Gerealiseerd. In 2016 is de spoorzone in Breda opgeleverd. In 2016 is de stationspassage Willem II in Tilburg in gebruik genomen. Het verbeterde station wordt in 2017 officieel opgeleverd. Bij beide vernieuwde stations zijn met de realisatie van fietsenstallingen goede faciliteiten voor de fietser gerealiseerd. De

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
- 05.03 Infrastructuur/provinciale wegen - -	Programma provinciale wegen: Functioneren provinciaal wegennet. Streefwaarde 2016: PM Streefwaarde 2016: 100% van voorgestelde projecten (realisatiefase) in het programma provinciale wegen uitvoeren. Kwaliteitsindicator provinciale fietspaden Streefwaarde 2016: 8,5	HOV verbinding Breda-Oosterhout is in 2016 opgeleverd. De HOV verbinding Eindhoven Nuenen loopt volgens planning. De verbinding tussen de High Tech Campus in Eindhoven Zuid met Nuenen-Centrum is in gebruik genomen door elektrische HOV bussen. De aparte busbanen op de Aalsterweg, Montgomerylaan (buiten de ring) en Sterrenlaan is nagenoeg gereed. In het voorjaar 2017 wordt het nieuwe busstation bij Woensel XL opgeleverd en wordt ook de Montgomerylaan binnen de ring afgerond. De ongelijkvloerse kruising van de Montgomerylaan met de ring wordt in 2017 / 2018 gerealiseerd. De realisatie van de HOV terminal op Eindhoven Airport nadert het einde en wordt in de eerste helft van 2017 opgeleverd. De nota kwaliteitsvisie onderhoud voor provinciale wegen is in ontwikkeling en zal rond de zomer aan de Staten worden aangeboden. Grotendeels gerealiseerd. Al het noodzakelijke onderhoud op provinciale wegen is uitgevoerd. In een aantal gevallen is het geplande onderhoud doorgeschoven, zoals bij de N618 Boxtel-Schijndel i.v.m. uitbreiding van de scope. In enkele andere gevallen heeft het onderhoud zich beperkt tot het aanbrengen van een levensduur verlengende asfaltlaag. De afweging wordt gemaakt in een meerjarig perspectief. Waar mogelijk wordt het onderhoud gecombineerd met het verder duurzaam veilig (leefbaarheid en veiligheid) inrichten van de weg zoals in de bebouwde kom van Dorst (N282) en N625 Maren Kessel-Lith (60 km/u). De geplande omlegging van de N641 bij Oudenbosch is opgeleverd. De komomleiding bij Baarle (N260) is conform planning aanbesteed in 2016. In uitvoering zijn we geconfronteerd met tijdrovende onteigeningsprocedures voor het Belgische deel. De aanleg van de randweg Gemert (N605) is in 2016 gegund; de gunning van het groot onderhoud N269 (Reusel-Tilburg) begin 2017. Voor de reconstructie van N629 Oosterhout-Dongen is de planstudie in 2016 opgepakt. Het project "N264 Toerit A50 te Uden" zou in 2016 gecombineerd worden met een werk van RWS. Door een gewijzigde planning aan de zijde van RWS heeft dit nog niet plaatsgevonden. Deels gerealiseerd. De kwaliteitsindicator voor provinciale fietspaden was eind

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknpte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
		2016 8,1. De score is daarmee t.o.v. 2015 (8,0) licht gestegen, maar voldoet daarmee nog niet aan de streefwaarde. Het is de verwachting dat binnen de looptijd van het uitvoeringsprogramma (2020) met de genomen maatregelen de streefwaarde van 8,5 wordt bereikt.

De volgende prestaties met indicatoren uit de begroting 2016 zijn bij de bestuursrapportage 2016 komen te vervallen:

- *26 Beter Benutten-projecten uitgevoerd en afgerond.*
- *Fietsenstallingen Breda afgerond.*
- *Spookfiles A58 afgerond.*
- *Beter Benutten Vervolg (eigen projecten) afgerond: Ons Brabant Fietst, Brabants Mobiliteitsnetwerk, OV-Markering, Gedragsbeïnvloeding A2 Eindhoven-Nederweert, Elektrificatie Spoor, Multimodale Stedelijke Bereikbaarheid.*
- *Kostendekkingsgraad OV op 55%.*

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

05 Mobiliteit

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2016 oorspronkelijk	Begroting 2016 na wijziging	Jaarrek. 2016 realisatie	Vershil begr.-realisatie
Lasten				
Programmalasten	380.922	367.690	272.047	95.643
Toegerekende organisatiekosten	26.268	27.294	26.674	620
Totaal lasten	407.190	394.984	298.721	96.262
Baten				
Rijk	143.701	110.317	107.454	-2.863
Europa	0	0	0	0
Overige programmabaten	2.435	10.321	9.679	-642
Totaal baten	146.136	120.638	117.133	-3.504
Saldo van baten en lasten	-261.053	-274.346	-181.588	92.758
Dekking verschil lasten en baten				
Dekking uit reserves	194.798	228.136	120.905	-107.232
Dekking uit alg.middelen	66.255	46.210	60.684	14.474
Totale dekking van het saldo	261.053	274.346	181.588	-92.758

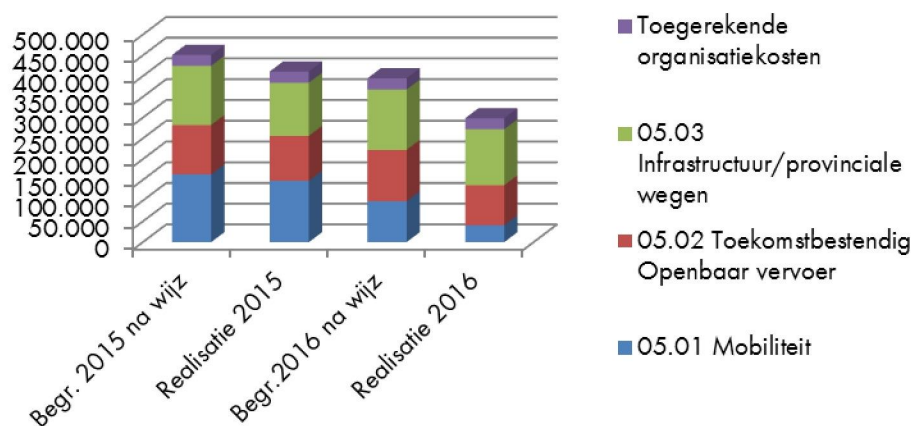
Er is voor bijna € 100 mln. minder uitgegeven dan we hebben begroot in 2016. Dit komt o.a. door:

- De bestuursovereenkomsten voor het vervolg van de upgrade van het Wilhelminakanaal (€ 19 mln.) en de aanleg van de eerste snelfietsroutes (€ 14 mln.) kunnen in 2017 getekend worden en daarmee komen de middelen niet tot besteding in 2016. Daarnaast is er nog geen volledige subsidie aanvraag voor het bereikbaarheidsvraagstuk van Eindhoven Airport ingediend (€ 11 mln.). Het programma Beter Benutten Vervolg is een meerjarig programma wat samen met Rijk, gemeenten en derden wordt uitgevoerd. De onderbesteding wordt o.a. veroorzaakt door vertragingen in het proces van bestuurlijke afstemming van verschillende projecten en onduidelijkheid over de financieringsstromen (€ 9 mln.).
- Bij Openbaar Vervoer heeft de ondertekening van de overeenkomst voor de aanpak van de spoorverbinding Maaslijn (€ 18 mln.) niet meer in 2016 plaatsgevonden en komen de middelen tot besteding in 2017. Verschillende uitvoeringsprogramma's i.r.t.

het spoor zijn afgestemd op besluitvorming eind 2016 omtrent de logistieke spoorverbinding Robuuste Brabantroute. De aanspraak op de bijbehorende middelen zal vooral in 2017 plaatsvinden (€ 7 mln.). Daarnaast is er sprake van positieve afwikkelingsverschillen a.g.v. de eindafrekening van OV-infrastructuren, waarvoor in voorgaande jaren subsidies voor zijn verleend.

Het infraproject N279 Veghel-Den Bosch is nagenoeg afgerond en in 2016 is minder nodig geweest dan geraamd (€ 5 mln.). Het Provinciaal Inpassingsplan (PIP) voor de N69 is nog steeds niet onherroepelijk, waardoor de onderhandelingen voor grondaankopen minder voorspoedig verlopen dan verwacht (€ 2 mln.). In 2016 heeft een aantal voorgenomen wegenoverdrachten (€ 2 mln.) nog niet plaatsgevonden.

Programma Mobiliteit (lasten x € 1.000)

05.01 Mobiliteit

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Door het vervoer van mensen en goederen goed te faciliteren en te spreiden over weg, water en spoor ontstaat een betere doorstroming van het verkeer. We hebben verkeersdeelnemers bewuster gemaakt van hun keuzes en stimuleerden technische innovaties in het kader van slimme en duurzame mobiliteit en multimodaal goederenvervoer. Dit versterkt de (inter)nationale bereikbaarheid van stedelijk Brabant, maar verbetert ook de verbindingen binnen Brabant.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Toekomst mobiliteit

In 2019 treedt de nieuwe Omgevingsvisie in werking en dat raakt ook het mobiliteitsvraagstuk. In dat kader is er een brede maatschappelijke dialoog gestart over de toekomst van mobiliteit met o.a. de discussiestarter 'Bewegend Perspectief' en de Virtual Reality-beleving 'Reis naar de toekomst' in oude Daffes. De dialoog is gelanceerd op de Dutch Design Week in Eindhoven en wordt in 2017 voortgezet met sessies met professionals en bestuurders. Met de Daffes wordt getoerd door Brabant langs onder meer evenementen, weekmarkten en scholen.

Fiets

In 2016 is een tweetal snelfietsroutes opgeleverd, namelijk Den Bosch – Oss (F59) en Valkenswaard – Eindhoven (F69) en is er een start gemaakt met de realisatiefase van de snelfietsroute Cuijk – Nijmegen. Met de vaststelling van het Uitvoeringsprogramma Fiets in de Versnelling en het beschikbaar stellen van de 1e tranche is een volgende stap gezet in het verder ontwikkelen van het Brabantse netwerk van snelfietsroutes. In 2016 zijn diverse trajecten onderzocht en nader uitgewerkt en in 2017 tekenen we de eerste bestuursovereenkomsten voor o.a. Tilburg-Waalwijk en Bergen op Zoom-Roosendaal. Door het project B-Riders 2 gingen in 2016 dagelijks 8.000 B-Riders met de fiets in plaats van de auto naar hun werk. Eind 2016 is B-Riders 3 van start gegaan; een nieuwe fase waarin nauw wordt samengewerkt met Brabantse werkgevers om gezamenlijk nog meer werknemers de fiets te laten pakken. De aanpak van B-Riders 3 is erop gericht dat het volledig wordt overgenomen door de markt.

Eindhoven Airport

In 2015 is met een aantal partners een bestuursovereenkomst getekend voor een aanpak van de bereikbaarheid van Eindhoven Airport met auto of OV. In 2016 is hard gewerkt aan het ontwerp van deze Challengevariant Eindhoven en deze is inmiddels vastgesteld. Het samenwerkingsverband voor de Uitvoeringstafel Eindhoven Airport (voorheen Alderstafel) is operationeel.

In 2016 is een definitief besluit genomen over de verplaatsing van de zweefvliegtuigen van Eindhoven naar Aeroclub Nistelrode.

De realisatie van de HOV-terminal Eindhoven met financiële bijdrage van de provincie nadert het einde en wordt in 2017 in gebruik genomen.

Bereikbaarheid Zuid-Nederland

Met de vaststelling van het programma SmartwayZ.NL is in 2016 een belangrijke stap gezet in de verbetering van de bereikbaarheid van Zuid-Nederland. Samen met het Rijk en gemeenten is hiertoe een pakket van maatregelen opgesteld. Het samen met de regio Zuidoost-Brabant opgestelde bereikbaarheidsakkoord vormt hier een onderdeel van. Er is gestart met de MIRT-verkenningen voor de A67 en het MIRT-onderzoek voor de A2 Weert-Eindhoven. De planstudiefase van InnovA58 (verbreding Eindhoven – Tilburg) vordert, waardoor steeds duidelijker wordt hoe de verbreding van de A58 zo goed mogelijk ingepast kan worden.

Voor de A58 Tilburg-Breda is via marktconsultatie onderzocht wat de slimste oplossing voor de bereikbaarheidsproblematiek op dit wegvak is. Een aantal inzendingen is verder uitgewerkt en ligt begin 2017 ter besluitvorming voor.

Voor het zuidelijk deel van de N279 (Veghel – Asten) is in 2016 met de bestuurders in de regio afgesproken welke oplossingsmogelijkheden voor de N279 Zuid onderzocht gaan worden. Die afspraken zijn verder uitgewerkt in een Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD).

Het programma richt zich ook op niet-infrastructurele maatregelen. Hiervoor is het Aanvalsplan Smart Mobility opgesteld. In een proces met reizigers, kennisinstellingen, publieke en private partijen zijn de ambities voor slimme mobiliteit vastgesteld en vertaald in een aanpak.

Goederenvervoer

Met het vaststellen van de Robuuste Brabantroute is een flinke stap gezet om de belangrijke logistieke spoorverbinding veiliger, stiller en leefbaarder te maken voor de omgeving. Samen met partners is een breed pakket van maatregelen uitgewerkt. Daarnaast heeft de provincie door in te spelen op een initiatief van een ondernemer via het doortrekken van de elektrificatie van het spoor een waardevolle treinverbinding tussen Tilburg en China tot stand gebracht. Voor het stimuleren van goederenvervoer over de Brabantse vaarwegen heeft de provincie zich ten doel gesteld via verbreding en verdieping van het Wilhelminakanaal binnenvaart voor klasse IV schepen vanuit Rotterdam mogelijk te maken. In 2016 is met het ondertekenen van een overeenkomst een belangrijke stap gezet om met urgentie dit einddoel te realiseren ondanks de geconstateerde geo-hydrologische problemen. Daarnaast is in 2016 de opwaardering van de vaarweg Veghel – Eindhoven opgeleverd waardoor die nu geschikt is voor langere schepen en het toegestane laadvermogen is daarmee bijna verdubbeld.

Hooipolder

Door actieve participatie van de provincie en gemeenten ligt er een gedragen Hooipolder Plusplan waardoor het knooppunt snel kan worden aangepakt. Samen met de regio en het Rijk is er een haalbaar en integraal plan opgesteld met daarin ook aandacht voor de daarmee samenhangende problematiek op enkele lokale wegen.

Smart Mobility

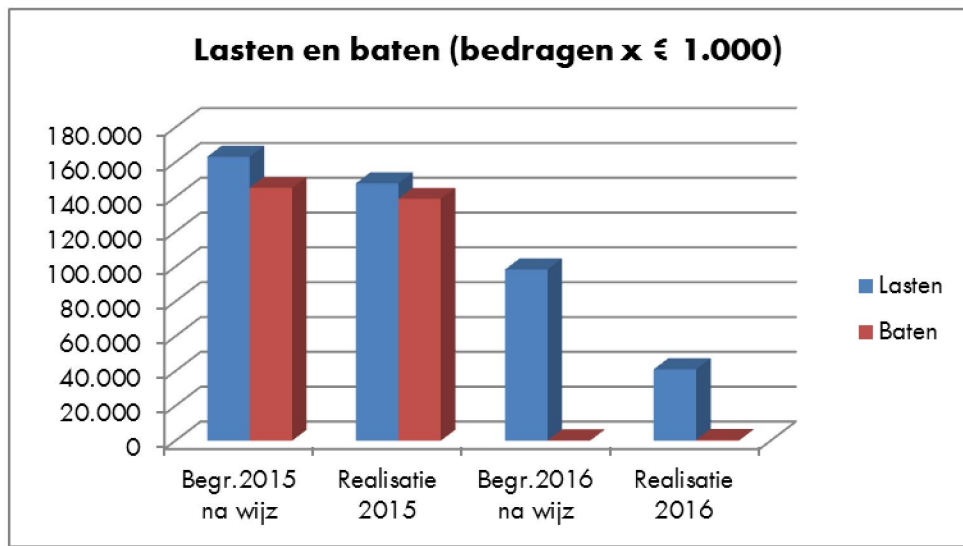
Om de ambities op het gebied van slimme mobiliteit te kunnen realiseren, is in 2016 het ITS Bureau BrabantStad van start gegaan op de Automotive Campus Helmond. In deze samenwerking wordt publiek-privaat gewerkt aan slimme mobiliteitsprojecten voor de periode tot en met 2019. De opgedane kennis en ervaring met ITS-toepassingen moet leiden tot uitrol op grotere schaal samen met partners. Zo zijn in 2016 diverse Europese projecten op het gebied van ITS toegekend aan Brabant waaronder Intercor, is Eindhoven-Helmond namens Nederland kandidaat gesteld voor het internationale congres ITS Europe 2019, ligt er een plan van aanpak voor het project Hybride Testomgeving, werkt ITS Bureau BrabantStad mee aan het Partnership Talking Traffic (het intelligent maken van een kwart van de kruispunten in de B5-steden) en zijn er meerdere (inter)nationale testen met automatisch en coöperatief rijden op de A58 uitgevoerd met het project Spookfiles.

Mijlpalen 2016

- Vaststelling en start uitvoering programma SmartwayZ.NL (Bereikbaarheid Zuid-Nederland)
- ITS Bureau BrabantStad operationeel
- Besluitvorming Hooipolder Plusplan
- Oplevering 2 snelfietsroutes (Den Bosch-Oss en Valkenswaard-Eindhoven)
- Elektrificatie spoor industrieterrein Loven in Tilburg
- Oplevering nieuwe spoorzone Breda inclusief fietsenstalling
- Leenfietsen op ieder HOV knooppunt en station
- Oprichting door Brabant Mobiliteitsnetwerk (bmn) van 4 nieuwe communities (totaal 11)
- Oprichting werkgeversplatform Fiets (samenwerking OnsBrabantFietst en BMN)
- Opwaardering vaarweg Veghel – Eindhoven
- Campagne verkeersveiligheid gericht op smartphone gebruik in het verkeer
- Lancering commercieel deelfietsstelsel in Tilburg en Eindhoven

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	145.203	98.410	41.071	57.340
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	17.143	0	0	0
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	1.100	187	552	365
Baten	18.243	187	552	365
Saldo lasten en baten	-126.960	-98.223	-40.519	57.704
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.uit reserve Essent-balansverkorting	0	0	-1.916	-1.916
Bijdr.uit reserve DU verkeer en vervoer/SIF	0	86.261	36.027	-50.234
Bijdrage uit alg. middelen	126.960	11.962	6.408	-5.554
Totale dekking van het saldo	126.960	98.223	40.519	-57.704

Toelichting

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Wilhelminakanaal	18.825
Fiets in de Versnelling	13.831
Challengevariant Eindhoven	11.050
Beter Benutten	9.388
Goederenvervoer	1.004
Balansafwikkeling SPODO	1.672
Uitvoeringstafel Eindhoven Airport	1.526
Regionale Maatregelenpakketten	-388
Brabantbrede modelaanpak	355
Verkeersveiligheid	129
Overig	-52
Totaal afwijking lasten	57.340

Wilhelminakanaal

Voor het oplossen van de geohydrologische problemen, ontstaan bij de verbreding en verdieping van het kanaal tot klasse IV schepen tot Tilburg, én de aanpassing van de

haven Loven in Tilburg zijn door de Staten in 2016 extra middelen beschikbaar gesteld. Een bedrag van € 18,8 mln is afhankelijk van het tekenen van een tweetal bestuursovereenkomsten nadat de minister een definitief besluit heeft genomen. De regionale partijen hebben gesteld dat herbouw van sluis II op basis van het advies van de experts de beste oplossing vormt. De Minister heeft hier onder voorbehoud mee ingestemd. Het voorbehoud dat gemaakt wordt betreft een studie naar twee alternatieven die in opdracht van het Ministerie zal worden verricht en die uiterlijk voor de zomer tot een definitieve door alle partijen gedragen keuze voor een structurele oplossing moet leiden. De middelen voor het vervolg van het Wilhelminakanaal blijven beschikbaar in de reserve.

Fiets in de Versnelling

Door de Staten is een bedrag van € 35,6 mln voor de aanleg van snelfietsroutes gereserveerd, waarvan € 12,7 mln in 2016 was voorzien. Het sluiten van bestuursovereenkomsten en opstellen van de regeling blijken iets meer tijd te vragen. Het bedrag blijft beschikbaar in de reserve. Naar verwachting worden in 2017 de eerste bestuursovereenkomsten voor de aanleg van snelfietsroutes getekend.

Daarnaast is een aanvullende bijdrage van € 0,6 mln voor de brug in het kader van de snelfietsroute Cuijk-Nijmegen, die voor 2016 was voorzien, begin 2017 definitief toegekend.

Challengevariant Eindhoven

Voor de verbetering van de bereikbaarheid van Eindhoven Airport is in de begroting 2016 ruim € 11 mln gereserveerd voor een subsidie-aanvraag door gemeente Eindhoven. De totale bijdrage van de provincie is geraamd op € 25,5 mln. Begin 2017 is een goede business case opgesteld door gemeente Eindhoven. Voor 2016 leidt dit tot een overschrijding van € 11 mln. De middelen blijven beschikbaar in de reserve.

Beter Benutten

Het project Ons Brabant Fietst laat een overschrijding zien van € 1,4 mln. Voor het onderdeel B-Riders is het aantal deelnemers ruimschoots behaald. De gemiddelde uitgekeerde beloning per deelnemer is echter lager dan vooraf ingeschat. Voor het onderdeel Bikeprint zit de aanbesteding voor de tellussen in de afrondende fase en zal begin 2017 tot realisatie komen. De overschrijding van € 1,2 mln bij het project Gedragsverandering A2 Nederweert-Eindhoven is gedeeltelijk een gevolg van gewijzigde

financieringsstromen tussen Rijk en provincie (€ 0,5 mln.). De realisatie van de overige € 0,7 mln is voorzien in 2017. Het was daarbij lang onduidelijk in welke vorm de provinciale bijdrage aan RWS zou plaatsvinden.

Voor de realisatie van C-ITS projecten is in 2016 € 5,3 mln minder uitgegeven dan voorzien. De landelijke uitvoeringsafspraken voor het 'slim maken' van VRI's in de B5-steden en langs provinciale wegen (Talking Traffic) zijn in december 2016 gemaakt. Voor het tempo van de uitvoering van Talking Traffic zijn we afhankelijk van landelijke afspraken met andere overheden. Dit heeft ertoe geleid dat € 2,9 mln doorschuift naar 2017 met een onderschrijding in 2016 tot gevolg.

De inrichting van het traject van de Hybride Testomgeving zal in tegenstelling tot eerdere beelden gaan plaatsvinden in tranches (totaal € 4,6 mln in 2017-2020). De uitvoering van de eerste tranche is voorzien in 2017. Dit heeft geleid tot een onderbesteding van ongeveer € 2 mln in 2016.

De restant middelen blijven in 2017 en 2018 ter beschikking voor het programma.

Goederenvervoer

Door de veelheid aan lopende projecten op het gebied van goederenvervoer (aanpak diverse kanalen en de Robuuste Brabantroute op het spoor) is er minder gebruikt gemaakt van de bestaande regeling. Eind 2016 is nog een achttal subsidie-aanvragen ingediend, die begin 2017 worden beschikt. Het moment van het beschikken is bepalend voor het nemen van de last en leidt dus tot een onderschrijding in 2016. De regeling blijft in 2017 bestaan en de middelen blijven beschikbaar.

Balansafwikkeling SPODO

Een onderschrijding is ontstaan als gevolg van positieve afwikkelingsverschillen bij de eindafrekening van enkele verstrekte subsidies i.h.k.v. de SPODO-regeling voor de aanpak van spoorwegonderdoorgangen. Deze middelen vallen terug in de reserve.

Uitvoeringstafel Eindhoven Airport

Van de middelen voor de Uitvoeringstafel Eindhoven Airport (voorheen Alderstafel) is € 1,5 mln niet tot besteding gekomen in 2016. De specifieke rijksuitkering zal in 2017 beschikbaar blijven voor de uitvoering van de activiteiten voor Eindhoven Airport. De belangrijkste reden van de onderschrijding is dat de door het Kabinet & Tweede Kamer beoogde Uitvoeringstafel Eindhoven Airport (UEA), met vertraging, pas in april 2016 definitief is ingesteld (Provincie als initiatiefnemer met gemeente Eindhoven, Ministeries van

I&M en Defensie, Airport, omliggende gemeenten). Daarbij is een aantal activiteiten (bijvoorbeeld de evaluatie van de vliegroute 1b over Wintelre) gestart en ook al vergevorderd, maar hebben die tot op dit moment (in tegenstelling tot geplande ramingen) nog geen kosten vanuit de provincie met zich meegebracht. In de 2^e helft van 2016 zijn inschattingen gemaakt over een provinciale bijdrage in aankomende kosten (bijvoorbeeld voor bijdragen in het kader van het Leefbaarheidsfonds, de uitvoering van projecten op het terrein van geluidsmanagement ten behoeve van omwonenden, noodzakelijke kosten ter zake van informatiebijeenkomsten van de Uitvoeringstafel, e.d.). Deze kosten zullen voornamelijk eerst in 2017 gaan komen.

Regionale Maatregelenpakketten

In het kader van de Regionale Uitvoeringsprogramma's (RUP) zijn 194 subsidies verstrekt aan gemeenten voor projecten op het gebied van bereikbaarheid, leefbaarheid en verkeersveiligheid voor zowel autoverkeer, fietsverkeer, openbaar vervoer. De onderschrijding wordt geheel veroorzaakt door de lagere vaststelling bij de eindafrekening van in eerdere jaren toegekende projecten.

Brabantbrede modelaanpak

Voor de ontwikkeling de Brabantbrede modelaanpak is totaal € 0,45 mln beschikbaar. Daarvan is in 2016 € 0,1 mln besteed. Het restant zal in de komende jaren nodig zijn voor de verdere ontwikkeling.

Verkeersveiligheid

Voor de overgekomen middelen vanuit SRE (€ 0,2 mln) is niet direct een besteding gevonden. Alle verwachte beleidsprestaties zijn conform de Verkeersveiligheidsbegroting geleverd.

Inkomsten

Tot en met 2015 werd de Rijksbijdrage BDU van ruim € 100 mln als inkomsten verantwoord onder het programma 05 Mobiliteit. Deze specifieke doeluitkering is met ingang van 2016 omgezet in een decentralisatie-uitkering als onderdeel van het Provinciefonds en behoort daarmee tot de algemene dekkingsmiddelen van de provincie. De bijdrage wordt derhalve verantwoord onder het onderdeel Algemeen financieel beleid.

Toelichting baten	
Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Totaal afwijking baten	365

Diverse kleine afwijkingen tot een totaal verschil van € 365.000.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De provincie Noord-Brabant streeft samen met de vervoerders een duurzaam openbaar vervoernetwerk na, dat goed aansluit bij de wensen van de reiziger. Daarin is snel, frequent en hoogwaardig busvervoer de basis, met goede aansluitingen op de trein. Op plekken waar de vraag naar openbaar vervoer minder is, wordt samen met partners gewerkt aan slimme, innovatieve mobiliteitsoplossingen.

In 2016 zijn verdere stappen gezet in het realiseren van de drie ambities uit onze OV-visie:

- Het OV is vraaggericht: het aanbod is continu aangepast op de actuele vraag en aan zo veel mogelijk doelgroepen.
- Het OV is verbindend: schakels tussen mensen, activiteiten, modaliteiten zijn verbeterd ter versterking van het stedelijk netwerk.
- Het OV is (maatschappelijk) verantwoord: er zijn grote stappen gezet in een emissieloos OV met een positief effect op de leefbaarheid en duurzaamheid van Brabant. Alle ontwikkelingen in 2016 hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van een toekomstbestendig Openbaar Vervoer in Brabant.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

OV concessies

In 2016 is de parapluernaam Bravo gelanceerd en daarin werkt de provincie Noord-Brabant samen met de vervoerders aan een duurzaam netwerk van openbaar vervoer. In 2016 is een nieuwe OV-concessie voor Zuidoost-Brabant van start gegaan. Met de inzet van maar liefst 43 elektrische bussen is dit de grootste emissievrije busvloot in Europa! Dit onderstreept de ambities van Brabant op het gebied van duurzaamheid. Daarnaast hebben we gezorgd voor een goede aansluiting op andere modaliteiten en maatwerkoplossingen met de realisatie van leenfietsen op ieder station en HOV-knooppunt, deelauto's, deeltaxi's en de inzet van flexbussen. Een contract voor regiotaxi is opnieuw aanbesteed.

In alle concessie gebieden zijn in 2016 zonder grote problemen nieuwe dienstregelingen in werking getreden. Rondom de problematiek van de Merwedeburg is samen met de vervoerders snel en adequaat gereageerd op de situatie en is de hinder voor de reiziger zo veel mogelijk beperkt gebleven door inzet van pendelbusjes.

Ten slotte is er gewerkt aan de verbetering van de sociale veiligheid in het openbaar vervoer met het inzetten van buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's) op diverse buslijnen in Tilburg en het realiseren van de pilot 'pinnen in de bus' in Tilburg, Breda en Den Bosch.

HOV, Knooppunten en Spoor

De provincie heeft bijgedragen aan de realisatie en verbetering van enkele HOV-verbindingen en -knooppunten en de aansluiting op het spoor. Zo is een nieuwe stationsomgeving in Breda opgeleverd met uiteraard een goede fietsenstalling.

De uitvoeringsagenda Spoor, HOV en Knooppunten is in 2016 vastgesteld met een pakket aan maatregelen om bereikbaarheid per spoor en de veiligheid en leefbaarheid nabij het spoor te verbeteren. In 2016 is samen met provincies en ProRail gewerkt aan een overeenkomst voor elektrificatie en verdubbeling van de Maaslijn (Nijmegen – Cuijk – Boxmeer – Venlo). In 2017 kan op basis van de plannen gestart worden met de uitvoering.

Vernieuwing OV

Ontwikkelingen in de samenleving en techniek (zoals de opkomst van de deeleconomie en ((semi)zelfrijdende auto's) zorgen ervoor dat het totale mobiliteitssysteem de komende jaren een transformatie zal ondergaan. Daarnaast staat er spanning op de betaalbaarheid van het openbaar vervoer systeem in relatie tot de fijnmazigheid en de bezettingsgraad. De vraag die dit met zich meebrengt is: "Hoe kunnen we de beste mobiliteit bieden voor de veranderende vraag?" Om dit te kunnen doen is het zaak mee te bewegen met de trends in de samenleving en ontwikkelingen te faciliteren. We gaan dit verder vorm geven door na te denken over toekomstige (mobiliteits)concessies maar ook door vast te experimenteren in de huidige praktijk (binnen en buiten de OV-concessies). In 2016 is het programma opgezet en zijn eerste gesprekken met marktpartijen gevoerd en met andere overheden. Dit is verwerkt in een plan van aanpak dat de basis is voor een aantal experimenten die we in 2017 verder zullen opzetten. Ook wordt in het kader van toekomst mobiliteit in 2017 breder nagedacht over de rol van OV en nieuwe mobiliteitsconcepten in het totale mobiliteitssysteem.

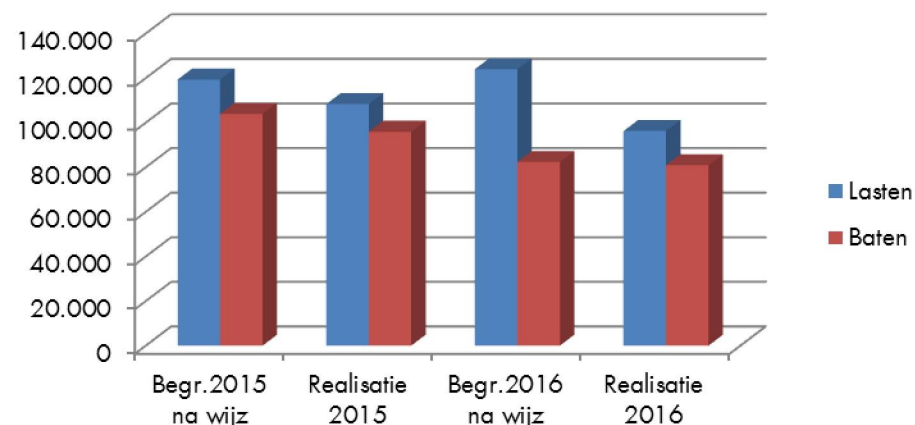
Mijlpalen 2016

- Start nieuwe concessie Zuidoost-Brabant met o.a. 43 elektrische bussen
- Nieuwe dienstregelingen in alle concessiegebieden
- HOV-verbinding Breda-Oosterhout opgeleverd
- Aangepaste dienstregeling rondom problematiek van de Merwededebrug
- Pilot inzet buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's) in bussen Tilburg
- Pilots 'pinnen in de bus' in Tilburg, Breda en Den Bosch
- Pilot Flexbus in Strijp Eindhoven en Helmond
- Lancering paraplumerk BRAVO
- Pilot bereikbaarheid bedrijventerrein de Dubbelen Veghel
- Aanbesteding Regiotaxi contract Noordoost gegund en aanbesteding regiotaxicontract Midden Brabant inclusief Regiecentrale opgestart.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	71.736	123.987	96.258	27.729
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	68.186	76.443	75.652	-791
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	0	5.924	5.274	-649
Baten	68.186	82.367	80.926	-1.440
Saldo lasten en baten	-3.550	-41.621	-15.332	26.289
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr. uit Essent-reserve balansverkorting	0	0	-1.749	-1.749
Bijdr. uit reserve DU verkeer en vervoer/SIF	125	38.668	16.309	-22.359
Bijdrage uit alg. middelen	3.425	2.952	772	-2.180
Totale dekking van het saldo	3.550	41.621	15.332	-26.289

Lasten en baten (bedragen x € 1.000)

Toelichting

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Maaslijn	18.232
Spoor, HOV en Knooppunten	7.070
Infrastructuurle OV-uitgaven	2.281
Reiskosten MBO	1.386
Garantstelling HOV Nuenen	750
OV-concessies inclusief kleinschalige mobiliteitsoplossingen (overschrijding)	1.732
Vernieuwing OV	-3.647
Overig	-75
Totaal afwijking lasten	27.729

Maaslijn

In de begroting is € 18,2 mln opgenomen voor de verdubbeling en elektrificatie van het spoortraject Nijmegen – Cuijk – Boxmeer – Venlo. In het project is besloten tot een

aanvullende risico-analyse. Dit heeft ertoe geleid dat de overeenkomst begin 2017 getekend zal kunnen worden in plaats van eind 2016.

Spoor, HOV en Knooppunten

Hieronder worden samengevat de rijksuitkering voor het Actieprogramma Groei op 't spoor, het Landelijk Verbeterprogramma Overwegen en het Uitvoeringsprogramma Spoor, HOV en Knooppunten. Ruim € 4,5 mln van de onderschijding houdt verband met het Uitvoeringsprogramma Spoor, HOV en Knooppunten. Het realiseren van de projecten is uitdrukkelijk samen met partners in Brabant (gemeenten, maatschappelijke organisaties, kennispacten en vervoerders), met een regierol voor de provincie. De subsidieregeling loopt door in 2017 en zal naar verwachting dan echt van de grond komen. In het kader Landelijk Verbeterprogramma Overwegen (€ 1,5 mln) zijn geen projecten ingediend. Voor deze beide programma's geldt dat er nu projecten in voorbereiding zijn n.a.v. de besluitvorming over de Robuuste Brabantroute eind 2016. Voor het Actieprogramma Groei op 't spoor is op het allerlaatste moment € 1 mln beschikbaar gesteld aan de provincie door het Rijk. Het wegzetten als project is daarom in 2016 niet meer gerealiseerd.

Infrastructurele OV-uitgaven

Positieve afwikkelingsverschillen bij de eindafrekening van enkele verstrekte subsidies voor OV-infrastructuren in voorgaande jaren hebben geleid tot een onderschijding van bijna € 2,3 mln en komen ten gunste van de algemene middelen. Het gaat om de projecten Kruising Aalsterweg Eindhoven, HOV Den Bosch-Uden-Veghel en Dieze-spoorbrug Den Bosch.

Reiskosten MBO

In de begroting is een inschatting gemaakt van de benodigde inkomstenderving voor Veolia en Arriva. De inkomstenderving blijkt mee te vallen en leidt tot een onderschijding in 2016.

Garantstelling HOV Nuenen

Eind 2015 heeft de gemeente Nuenen verzocht om een aflopende garantstelling voor de aanleg van HOV2 (de tweede HOV- as van Nuenen via Woensel, station Eindhoven en het centrum naar de High Tech Campus Eindhoven) om te zetten naar een subsidie. Het

verzoek tot afhandeling van de subsidie heeft niet plaatsgevonden in 2016. De middelen moeten derhalve beschikbaar blijven voor 2017.

Vernieuwing OV / Onderzoek en ontwikkeling OV

In 2016 is het programma vernieuwing OV van start gegaan. Dit jaar heeft vooral in het teken gestaan van planuitwerking welke niet direct tot uitgaven hebben geleid.

OV-concessies inclusief kleinschalige mobiliteitsoplossingen

De provincie geeft uitvoering aan de concessies in een drietal gebieden. Daar waar de vraag minder is of de situatie erom vraagt, zet de provincie in op kleinschalige mobiliteitsoplossingen. In 2016 is het totale budget van bijna € 88 mln. licht overschreden met € 62.000.

Vernieuwing OV

Eind 2016 is eerder dan geraamd een subsidie beschikbaar voor een pilot met 10 elektrische bussen. De middelen hiervoor zijn beschikbaar in de bestemmingsreserve.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Bijdrage BDU Rijk	-791
- Bijdrage derden Ov concessie	-397
- Opbrengst OV concessie	-169
- Overige afwijkingen Baten	-83
Totaal afwijking baten	-1.440

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De provincie is verantwoordelijk voor de verkeersveiligheid en regionale bereikbaarheid. De provincie heeft in 2016 ervoor gezorgd dat het beheer en onderhoud van de provinciale op orde is. Op enkele plaatsen zijn de provinciale wegen aangepast of uitgebreid om de doorstroming, verkeersveiligheid en leefbaarheid ter plekke te verbeteren. In totaal bezit de provincie bijna 560 km wegen en 595 objecten (tunnels, viaducten, duikers en faunavoorzieningen) en is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

In 2016 zijn alle noodzakelijke onderhoudsprojecten uitgevoerd en is de kwaliteit van het provinciale wegennet op orde gebleven (zoals N282 Dorst, N285 Zevenbergen en N641 Oud Gastel).

Ter verbetering van de leefbaarheid en verkeersveiligheid in de dorpskernen is binnen het provinciale wegennet geïnvesteerd in diverse komomleidingen en omleggingen. Zo is in 2016 de randweg Oudenbosch (N641) in gebruik genomen en zijn aanbestedingstrajecten gestart of afgerond voor het oplossen van de komproblematiek Haps (N264) en de randweg Gemert (N605).

In 2016 is het noordelijke deel van de N279 (Veghel – Den Bosch) een jaar eerder dan gepland in gebruik genomen. Daarmee is een belangrijke bijdrage geleverd aan de doorstroming en verkeersveiligheid van en de leefbaarheid rondom deze belangrijke verbinding.

In vervangings- en reconstructieprojecten worden zoveel mogelijk duurzame materialen toegepast. Zo zijn in diverse projecten stillere asfaltsoorten gebruikt of vervaardigd uit recycled materiaal (N625 Maren-Kessel en N279). In 2016 is een pilot opgestart met het aanbrengen van beplanting ("Green Junkies") op geluidsschermen voor een verhoogde afvang van fijnstof van het verkeer.

Daarnaast heeft de provincie gezorgd voor het dagelijkse beheer en onderhoud van het provinciale wegennet. Op het gebied van gladheidsbestrijding en calamiteitenafhandeling wordt nauw samengewerkt met Rijkswaterstaat. Zo is gezamenlijk het materieel voor gladheidsbestrijding aanbesteed en is de pilot van calamiteitenafhandeling op de provinciale weg N261 door Rijkswaterstaat omgezet in een structurele afspraak.

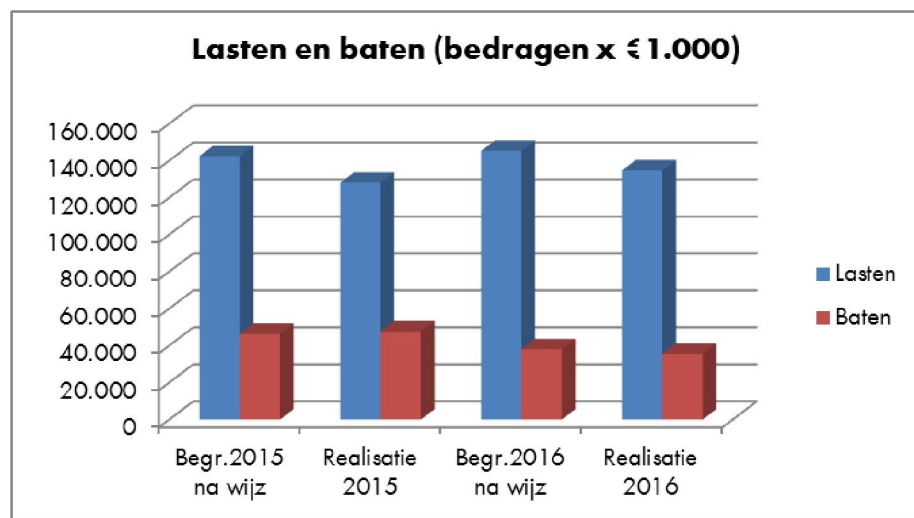
Ook op het gebied van beheer en onderhoud speelt innovatie en duurzaamheid een belangrijke rol. Zo is in 2016 gestart met het recyclen van gemaaid bermgras tot veevoer en karton. In een andere pilot wordt het onderhoud van de bermen ingezet om de biodiversiteit (bijvoorbeeld vlinders) te vergroten. De ambities van de provincie zijn kracht bijgezet met de ondertekening van de Green Deal Infrastructuur met het Rijk.

Mijlpalen 2016

- Uitvoeringsconvenant IMPULS getekend (grenscorridor gebied N69)
- Gezamenlijke aanbesteding materieel gladheidsbestrijding met RWS
- Vervroegde in gebruik name van N279 Veghel – Den Bosch
- Oplevering randweg Oudenbosch (N641)
- Voorkeursalternatief N65 vastgesteld door minister
- Pilot Green Junkies: beplanting geluidsschermen voor afvang fijnstof
- Pilot met het maken van producten uit gemaaid bermgras (grasraffinage)
- Ondertekenen Green Deal Infrastructuur
- Inrichting van 60 kilometerzone op N625 Maren Kessel – Lith i.h.k.v. duurzaam veilig
- N620 Best – Son, onderhoud
- N285 Klundert - Breda, onderhoud
- N268 Dinteloord – Oud Gastel, onderhoud
- N286 Halsteren – Stavenisse, onderhoud
- N629 Dongen – Oosterhout, onderhoud
- N324 Grave – Oss, onderhoud
- Duurzame openbare verlichting: vervangen ca. 800 armaturen door LED verlichting langs diverse provinciale wegen.
- N625 's-Hertogenbosch – Oss
- N264 gedeelte tussen Oeffelt – Limburgse grens
- N282 reconstructie kom Dorst

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	163.983	145.292	134.718	10.574
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	58.372	33.874	31.802	-2.072
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	1.335	4.210	3.853	-357
Baten	59.708	38.084	35.655	-2.429
Saldo lasten en baten	-104.275	-107.208	-99.063	8.145
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.uit reserve herhuisvesting districten	100	0	0	0
Bijdr. uit reserve spaar en investeringsfonds/Du verkeer en vervoer	194.573	64.539	55.925	-8.613
Bijdrage uit alg. middelen	-90.398	42.670	43.138	468
Totale dekking van het saldo	104.275	107.208	99.063	-8.145

Toelichting

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
N279 Noord	2.499
N69	2.416
Overdracht wegen	1.760
Komomleidingen	1.415
N279 Zuid	1.000
Gebiedsopgave Zuidoost Brabant	872
N261	612
PPS-A59	129
Verkenning A58	125
Beheer en onderhoud	-385
overig	132
	10.574

N279 Noord

In december 2016 is, 10 maanden eerder dan gepland, de weg geopend met 2x2 rijstroken waarbij de aansluitingen met verkeerslichten zijn opgeheven door ongelijkvloerse kruisingen van Veghel tot brug Nijvelaar. In 2017 zal nog worden gewerkt aan het realiseren van een ongelijkvloerse kruising bij bedrijventerrein de Brand en het aanbrengen van een laatste asfaltlaag. De verwachte declaraties voor kabels en leidingen, social return en sloopwerkzaamheden zullen veelal pas in 2017 worden ingediend. Daarnaast zal een groot deel van de voor dit project geraamde risicoreservering voor 2016 niet aangesproken hoeven worden.

N69

2016 heeft in het teken gestaan van het doorlopen van procedures voor het definitief vaststellen van het PIP. Deze zullen naar verwachting in maart 2017, na uitspraak van de Raad van State, zijn afgerond. Doordat het PIP nog steeds niet onherroepelijk is, verlopen de onderhandelingen voor grondaankopen minder voorspoedig dan verwacht. Daarnaast is gewerkt aan het opstellen van het contract. De aanbestedingsfase start in 2017 waarbij de definitieve opdracht voor de marktpartijen verwacht wordt eind 2017. De

bouwplanning is er nu op gericht dat de weg open kan eind 2019 indien de uitspraak van de Raad van state uiterlijk maart 2017 positief is.

Overdracht wegen

Voor 2016 waren wegenoverdrachten van een (deel van) provinciale weg aan de gemeenten Bakel / Gemert en Breda gepland. De overdracht gaat plaatsvinden in 2017. Dit leidt tot een onderschrijding in 2016. De middelen moeten beschikbaar blijven.

Komomleidingen

De uitgaven voor komomleidingen in 2016 zijn in totaliteit minder gebleken om twee hoofdoorzaken: 1) Een deel van de eind 2016 voorziene financiële afwikkeling van de komomleiding Oudenbosch zal begin 2017 tot realisatie komen. 2) Er is vertraging in het verwerven van gronden m.b.t. komomleiding Haps opgelopen, en hierdoor zullen de uitgaven later dan gepland gaan plaatsvinden.

N279 Zuid

In eerdere planning werd ervan uitgegaan dat de eerste uitgaven voor de aanpak van het zuidelijke deel van de N279 (Veghel-Asten) in 2016 zouden plaatsvinden. Er zal nu in 2017 worden gestart. De middelen blijven beschikbaar in de reserve.

Gebiedsopgave Zuidoost Brabant

Betreft budget voor de programmakosten van SmartwayZ.NL t.b.v. het verbeteren van de bereikbaarheid van Zuid-Nederland. Voor de totstandkoming en uitvoering van het programma zijn minder middelen nodig en zullen terugvloeien naar de reserve SIF voor majeure infraprojecten.

N261

Het project N261 is nagenoeg af. Er moeten nog wat zaken aan de VRI Europa aan (afslag Efteling) worden aangepast en bebording en een file informatie systeem worden geplaatst. De voorbereidende werkzaamheden hiervoor lopen al en zullen in 2017 hun beslag krijgen.

PPS-A59 en verkenning A58

Door lagere uitgaven t.b.v. de PPS-constructie A59 en een lagere bijdrage in de verkenning A58 is er nog een extra onderschrijding van ongeveer € 0,25 mln.

Beheer en onderhoud

De onderhoudsbegroting van de provinciale wegen is met bijna € 0,4 mln overschreden. Er zijn extra kosten gemaakt voor het inwinnen van verkeersgegevens bij het NDW samen met Rijkswaterstaat (€ 0,3 mln. en een extra onderhoudsimpuls op de N613 bij Bergeijk.

Toelichting afwijkingen baten

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Afkoopsom N69 (incl. IBOI)	-1.916
overig	-513
Totaal afwijking baten	-2.429

N69

De uitgaven t.a.v. de N69 worden ten laste gebracht van de eerder ontvangen Rijksbijdrage. Aangezien er minder uitgaven zijn gedaan dan geraamd, wordt voor hetzelfde bedrag de Rijksbijdrage minder belast.

Investerings

Bedragen x € 1.000	Oorspr. raming 2016	Raming 2016	Realisatie 2016	verschil
(investerings)	2016	2016	2016	
Materieel provinciale wegen	757	864	875	-11
Steunpunten en districtskantoren	100	160	79	81
N261		1.437	1.437	0
Wegeninvesteringen	34.061	30.000	25.109	4.891
Komomleidingen	5.620	3.574	3.574	0
	40.538	36.035	31.074	4.961

Toelichting

Met het Programma Provinciale Wegen hebben we op dit moment ongeveer 40 projecten in uitvoering op het provinciale wegennet variërend van de planstudiefase tot concrete uitvoering. Infrastructurele projecten worden vaak gekenmerkt door een hoge mate van complexiteit, het inpassen in de omgeving vraagt om overleg met belanghebbenden en er gaan grote bedragen in om. Dat maakt nauwkeurig ramen ingewikkeld. In 2016 is er

sprake geweest van een overschrijding van bijna € 5 mln op het investeringskrediet voor wegeninvesteringen. Dit heeft te maken met de volgende oorzaken:

Grondtransacties (€ 6,5 mln overschrijding)

De onteigeningsprocedure voor het Belgische deel van de omlegging van N260 bij Baarle verloopt moeizaam, waardoor € 1,4 mln niet tot besteding is gekomen in 2016.

Daarnaast heeft er in het kader van dit project verkoop van gronden (€ 1 mln) plaatsgevonden, welke niet was voorzien.

De beoogde grondverwerving via ruilverkaveling voor het project N605 Boekel is niet gelukt. De vervolgstappen t.b.v. de grondverwerving zijn opgestart en leiden tot een overschrijding van € 3 mln in 2016.

De akte voor de grondverwerving voor N629 Oosterhout (€ 1,1 mln) is direct na de jaarovergang gepasseerd.

Uitvoering met / door derden (€ 0,9 mln onderbesteding)

Het project "N264 Toerit A50 te Uden" zou in 2016 gecombineerd worden met een werk van RWS. Door een gewijzigde planning aan de zijde van RWS heeft dit nog niet plaatsgevonden (€ 0,5 mln).

Het geplande onderhoud bij de N618 Boxtel-Schijndel wordt gecombineerd met de aanleg van een fietspad. Door vertraging in de voorbereiding aan de zijde van de gemeente vindt de uitvoering van dit project later plaats (€ 0,4 mln).

Vertraging lopende projecten (€ 1,1 mln. onderbesteding)

In de uitvoering van diverse lopende projecten is op een aantal punten kleine vertraging opgelopen en dit resulteert in een totale onderbesteding van € 1,1 mln.

Onderhoud (€ 3,3 mln overbesteding)

In het kader van de meerjarige planning van het Programma Provinciale Wegen is besloten om een aantal extra asfaltreparaties en acties gericht op bermonderhoud uit te voeren. De extra inzet heeft als doel om de levensduur van de wegen te verlengen en op termijn daarmee de totale onderhoudskosten te verlagen.

6

Cultuur en samenleving

Programma 06 Cultuur en samenleving

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

In het begrotingsprogramma Cultuur en Samenleving richten we ons op het versterken van het culturele systeem en de culturele identiteit in onze provincie. Dat doen we door te zorgen voor een brede basis en een toonaangevende top. Daarnaast willen we een sociale gezonde en veilige omgeving creëren. Met investeringen in cultuur, erfgoed en sport dragen we bovendien bij aan de economische structuur en sociale veerkracht in Brabant. De doelstellingen voor cultuur en erfgoed zijn vastgelegd in de Cultuuragenda voor Brabant 2020, het beleidskader erfgoed 2016-2020 en *Uitvoeringsprogramma Cultuur 2016-2020 (vastgesteld medio 2016)*. Ook voeren we voor ons erfgoedbeleid wettelijke taken uit op het gebied van archeologie (vastgelegd in Wet Archeologische Monumentenzorg).

In 2016 zijn een plan van aanpak sociale veerkracht en een plan voor een vervolg van het huidige sportplan aan PS voorgelegd.

Cultuur en erfgoed (06.01)

De doelstelling is het bevorderen van een aantrekkelijk cultureel klimaat, met een krachtige infrastructuur en een aanbod waarmee we (inter-)nationaal uitblinken. Zowel op het gebied van professionele kunst, amateurkunst en cultuureducatie, als op het gebied van erfgoed en archeologie. Het is onze ambitie om de onderscheidende identiteit van de Brabantse cultuur te laten bloeien en groeien, omdat juist de eigenheid en openheid Brabant definieert. We hebben hier belangrijke stappen in gezet en liggen op koers. Voor erfgoed betekent dit vooral dat de verhalen van Brabant steeds meer sturend zijn voor de provinciale inzet en dat rond verhalen netwerken in de samenleving beginnen te ontstaan.

Wat heeft de provincie daarvoor gedaan in 2016:

Vanuit de vier verhaallijnen van Brabant: Bevochten Brabant, Religieus Brabant, Innovatief Brabant en Bestuurlijk Brabant hebben we de verbindingen gelegd. De uitwerking van deze verhaallijnen is een continu en dynamisch proces samen met onze partners. Op basis van het in 2016 vastgestelde Uitvoeringsprogramma Cultuur 2016-2020 'Cultuur in Uitvoering', hebben we samen met partners aan een sterke culturele basisinfrastructuur en een cultureel systeem gewerkt waar ruimte is voor verandering, experiment en verbinding. Er zijn het afgelopen jaar diverse crossovers tussen de

vrijtijdssector en cultuur gerealiseerd. In 2016 is onder meer geïnvesteerd in het bestendigen van de investeringen van het themajaar Van Gogh, de uitvoering van het themajaar Bosch500 en de voorbereiding van het themajaar Design 2017.

We reageren op ontwikkelingen en initiatieven die in de samenleving spelen. In dit kader zijn in 2016 via het impuls geldenprogramma en via het Brabant C fonds ruim 60 projecten mogelijk gemaakt. Verder zijn er nieuwe investeringsbeslissingen over grote erfgoedcomplexen genomen. Genoemd kunnen worden de herontwikkeling van Klooster Mariënhege in Eindhoven, Fort Sabina in Willemstad en Brouwhuis Breda. Ook is er een intentieovereenkomst gesloten tussen ons en 22 organisaties om de samenwerking rondom Zuiderwaterlinie te bekrachtigen.

Samenleving (06.03)

Het versterken van sociale veerkracht. Bijdragen aan een gezonde, sociale en veilige leefomgeving in Brabant, die mensen uitnodigt om actief mee te doen.

In de veranderende maatschappij wordt steeds meer verwacht van mensen. In het algemeen gaat het goed in Brabant, maar er zijn verschillen. We willen dat het overall goed gaat. Onze ambitie is het voorkomen van een tweedeling van de Brabantse samenleving. Sociale veerkracht is een randvoorwaarde voor een energieke en aantrekkelijke samenleving.

Wat heeft de provincie daarvoor gedaan in 2016:

Sociale Veerkracht; In november 2016 is door Provinciale Staten het programma Sociale Veerkracht vastgesteld.

Wij kiezen in dit traject voor een ontwerpende aanpak waarin we nauw samenwerken met partners: Brabanders, gemeenten, onderwijs- en kennisinstellingen, ondernemers en maatschappelijke organisaties, ieder vanuit hun eigen rol.

Het programma Versterken Sociale Veerkracht heeft twee uitvoeringslijnen:

1. Het gebiedsgericht versterken van de sociale veerkracht aan de hand van de analyse uit de Monitor Sociale Veerkracht;
2. Het in cross-overs met verschillende provinciale maatschappelijke opgaven benutten en laten groeien van sociale veerkracht.

We hebben het afgelopen jaar de basis gelegd voor drie belangrijke prestaties: 1) leren in en van concrete initiatieven, 2) het Brabantbrede lerende netwerk

en 3) impactmonitoring en zichtbare en overdraagbare kennis en ervaringen.

Sociaal cultureel beleid (06.04)

Doelstelling van het “Sportplan Brabant 2011-2016” was om de sportinfrastructuur in Brabant te versterken en daarmee bij te dragen aan een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat. Het Sportplan is in 2016 afgerond en medio 2016 opgevolgd door een nieuw beleidsplan: de “Sportagenda Brabant Beweegt 2016-2019”. Doelstelling in deze kleinere en meer gefocuste agenda is om de Brabantse sport(infrastructuur) vooral in te zetten als *middeel* voor de provinciale sociaal-maatschappelijke en economische opgaven, zoals mensen met een beperking te laten ‘meedoen’, extra bestedingen in de vrijetijdseconomie genereren, ondersteuning bieden aan talenten en Brabant profileren als innovatieve regio.

Wat hebben we daarvoor gedaan in 2016:

- De beoogde prestaties van het Sportplan Brabant zijn in 2016 bereikt. Er zijn in de periode 2011-2016 14 nieuwe/vernieuwde sportaccommodaties beschikbaar gekomen voor top- en breedtesport en er is een stevige jaarlijkse evenementenagenda ontstaan binnen de provincie en B5-gemeenten (zie ook de "Evaluatie Sportplan Brabant 2016" door Mulier Instituut). Het Centrum voor Topsport en Onderwijs in Eindhoven is door investeringen verder versterkt, hetgeen in 2016 heeft geresulteerd in een nieuwe accreditatie door NOC*NSF voor de komende vier jaren.
- Om mensen met een beperking aan het sporten en bewegen te krijgen, zijn er in heel Brabant regionale sportloketten opgezet, waarvan de laatste twee in 2016. Samen met deze sportloketten en andere voor de doelgroep werkende partners is medio 2016 de aftrap gegeven voor een samenwerking met het doel om in de periode 2016-2019 50.000 Brabanders met een beperking aan het bewegen te krijgen.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
06.01 Cultuur en efgoed Cultuuragenda van Brabant 2020 Kaderstellend PS 39/13 Podiumkunstenplan 2013-2016	Opdrachtverlening aan uitvoeringsorganisaties en netwerken waarbij de basis en de top met elkaar worden verbonden, andere domeinen worden betrokken en de top wordt gestimuleerd. Aantal opdrachten dat bijdraagt uitgevoerd door: BKCC en kunstbalie. Steefwaarde 2016: 2 Regeling kunstenplan 2013-2016	Volgens plan gerealiseerd. De opdrachten voor bkcc en Kunstbalie zijn geënt op het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2016-2020. In 2016 zijn voor de jaren 2017-2020 op basis van het vastgestelde uitvoeringsprogramma Cultuur 2016-2020 voor beide organisaties sturingskaders opgesteld. In deze sturingskaders zijn de taken / opdrachten voor beide organisaties vanuit het Uitvoeringsprogramma Cultuur verder uitgewerkt.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Subsidieregeling impulsgelden 2013-2016 - - - - - - - - Beleidskader erfgoed 2016-2020 - -	Aantal opdrachten aan diverse culturele organisaties. Streefwaarde 2016: 28 Impulsgelden: Bijdrage aan een toekomstbestendige en slagvaardige culturele infrastructuur (innovatie en transitie) bestaande uit drie clusters: Toneel & Dans, Muziek en Beeldende kunst & Multimedia. Besluit VJN 2012 (zie toelichting ad 2.1) door BKKC. Streefwaarde 2016: € 1,5 mln Aantal initiatieven (schatting). Streefwaarde 2016: 25-40 Een toekomst bestendig orkest philharmonie zuidnederland Jaarlijkse bijdrage via subsidiering aan realisatie toekomst bestendig orkest. Besluit VJN 2012. Streefwaarde 2016 € 1,75 mln -Vorbereiding plan bijdrage aan philharmonie zuidnederland (bestuursakkoord) -Plan van aanpak laaggeletterdheid gereed t.b.v. start implementatie in 2017 als gevolg op programma mediawijsheid 1. aan de hand van de vier verhalen een aantrekkelijk Brabant neerzetten voor de Brabanders, toerist en recreant. - totstandkoming van uitgeschreven verhalen die leiden tot inspiratie/verbeelding en focus binnen de vier verhalen van Brabant - Netwerk van partijen beheert, ontwikkelt en ontsluit erfgoed voor de toerist (bijvoorbeeld m.b.t. het verhaal over WO II)	Volgens plan uitgevoerd. 28 instellingen werken op basis van meerjarige prestatieafspraken aan zaken als publieksbereik en producties Conform planning en in lijn met de subsidieregeling impulsgelden zijn er in 2016 34 projecten gerealiseerd, zijn 16 kennisvouchers verstrekt en daarmee is het volledige impulsgeldenbudget tot besteding gekomen. Deze projecten hebben betrekking op: dans, visuele kunsten, marketing & communicatie, cultureel ondernemerschap, omgevingskwaliteit en coproductie. Volgens plan is in 2016 € 1,75 mln besteed aan de Philharmonie zuidnederland De voorbereiding verloopt conform planning. Besluitvorming door PS is voorzien in februari 2017. Het programma Taal en media is opgenomen in het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2016-2020. Communicatiestrategie is uitgewerkt en communicatiecampagne "er zit meer Brabant in jou dan je denkt" is van start gegaan. 4 verhalen (Religieus, Bevochten, Innovatief en Bestuurlijk Brabant) zijn verder uitgewerkt. Dit is een continu en dynamisch proces. Opgeleverd: inspiratiedocument. (http://www.brabant.nl/verhalenvanbrabant) Concreet: netwerken aan de slag voor de Zuiderwaterlinie (ondertekening intentieovereenkomst) en Tweede Wereldoorlog (Crossroads). Voor kloosters wordt gewerkt aan de ontwikkeling van netwerken.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	2. Herbestemmen en restaureren monumenten waarbij sprake is van een duurzame exploitatie, die toegevoegde waarde hebben voor de 4 verhalen en draagvlak hebben in de maatschappij	Restauratieregeling met striktere voorwaarden opgesteld. Resulteert in toekenning van 9 restauratiesubsidies.
-	- Onrendabele rijksmonumenten worden gerestaureerd - Erfgoedcomplexen worden gefaciliteerd in herbestemmingsopgave	3 investeringsbesluiten van GS in het kader van het programma Grote Erfgoedcomplexen om herbestemming/herontwikkeling mee mogelijk te maken.
-	3. Rol van provincie verandert: van louter investeren, naar beweging stimuleren en in beperkt aantal gevallen financiële middelen beschikbaar stellen (mogelijk maken) aan erfgoedinitiatieven	Er wordt zowel erfgoed breed als binnen het programma Grote Erfgoedcomplexen gewerkt aan het in beweging brengen van initiatieven/meewerken aan het komen tot haalbare initiatieven. Te denken valt dan bijvoorbeeld aan initiatieven met betrekking tot het textielmuseum en SLEM of 'task force' levende kloosters, gericht op bestendig gebruik van kloosters die nog in religieus gebruik zijn. Bij de Grote Erfgoedcomplexen is/wordt bij meerdere complexen beweging gestimuleerd (ongeveer 10) bij enkele van hen maakt de provincie naar verwachting niet mee mogelijk, zoals Klooster Sint Agatha. Op diverse plekken zijn jongeren van verschillende opleidingen (stages, traineeships, afstudeerplekken) bij de erfgoedfabriek betrokken om mee te denken en mee te werken bij herontwikkeling van complexen.
-	- Initiatieven in beweging gebracht/tot haalbare initiatieven geleid voor erfgoed breed - Initiatieven in beweging gebracht/tot haalbare initiatieven geleid voor programma erfgoedcomplexen	
-	4. De basis (lokale erfgoedinstanties, vrijwilligers en ondernemers) functioneert met kracht, kwaliteit, professionaliteit, voor een groter publiek en meer in samenhang	Verkenning uitgevoerd naar de opgave en uitdagingen m.b.t. rijksmonumenten van Brabant, de wijze waarop het uitvoeringsveld is georganiseerd (is het monumentenveld voldoende in positie om de provinciebrede erfgoedopgave mee vorm te geven?) en of hier een rol weggelegd is voor het Monumentenfonds.
-	- Samenwerking in beheer (verzamelen/ontzamelen) en toegankelijk maken van collecties voor het publiek	Haalbaarheid van samenwerking van 13 streekmusea in de Baronie rondom verzamelen en ontzamen van collectie, kennisdeling en presentatie in kaart gebracht.
-	- Groter aantal collecties zijn aangesloten op de Brabant Cloud en wordt meer gebruikt door ondernemers en instanties	Toename van het aantal collectiestukken op de Brabant Cloud van 700.000 naar 735.000 records. Bijzonder in 2016 is de kwaliteitsslag in de presentatie van de collecties van Heemkundekringen.
-	- Meer nieuwe publieksgroepen in musea in Brabant	In 2016 is het bereik van jongeren uit het basisonderwijs in musea vergroot door extra inzet te plegen in het programma Museumschatjes. In 2016 zijn daardoor 40.000 leerlingen bereikt met dit museumeducatieproject. 10.000 meer dan in 2015.

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
- - Cultuuragenda van Brabant 2020 Kaderstellend PS 39/13 Statenvoorstel Brabant C Fonds 4 jul 2014 PS 33/14 - - - - - Leefbaarheid Kaderstellende beleidsnota leefbaarheid "leefbaarheid@Brabant, beleidskader 2013 - 2016 PS 45/12	- Samenhangend pakket aan instrumenten op het gebied van kennis en onderwijs via de Erfgoed Academie Brabant Meer efficiënte en effectieve samenwerking tussen de provinciale uitvoeringsorganisaties en erfgoedinstellingen Fonds is officieel opgericht in 2015 Financieren projecten van initiatiefnemers. Streefwaarde 2016: 20-30 Scouten en begeleiden van projecten naar het gewenste niveau van de (inter)nationale ambitie; Organiseren van netwerkactiviteiten Afronden van het programma Leefbaarheid@Brabant (Administratieve) afronding L@B projecten. Streefwaarde 2016: 30 Uitvoering Subsidieregeling Doe budgetten (onder voorbehoud van resultaten evaluatie 1e 2 tranches. Streefwaarde 2016: 2 IDOP's (vanwege extra uitstel). Streefwaarde 2016: 2. Bij burap 2016 is de prestatie doorgeschoven naar 2017 Opstellen plan van aanpak sociale veerkracht Streefwaarde 2016: 1	Aanbod binnen de EAB is uitgebreid door meer maatwerk te leveren in cursus aanbod, door met colleges en ontmoetingen aan te sluiten op de thema's van de 4 verhalen van Brabant, en met opleidingen nieuwe doelgroepen buiten het onderwijs te bereiken (jongeren). In 2016 zijn via het Brabant C fonds 25 projecten gefinancierd, waarvan 16 groot en 9 klein. Daarnaast zijn 15 aanvragen afgewezen of ingetrokken. Met ruim 120 potentiële aanvragers zijn gesprekken gevoerd over een mogelijke aanvraag. Er zijn diverse netwerkactiviteiten georganiseerd bijvoorbeeld met Brabantse designlabs, projectpartners en bedrijfsleven en DC-Netwerk Programma Leefbaarheid@brabant is nagenoeg afgerond; nog 8 projecten van de 65 subsidieprojecten administratief afronden. Inmiddels dus 57 volledig gereed Bedoelde 3^e e 4^e tranche Doebudgetten zijn niet meer als eigenstandige subsidieregeling open gesteld; uitvoering doelstelling Doebudgetten wordt opgenomen in het programma Sociale Veerkracht IDOP's nog niet afgerond vanwege vertraging door moeizaam en tijdrovende proces vanwege hergebruik kerk. Inmiddels kan uitvoering ter hand worden genomen. Prestatie doorgeschoven naar 2017. Programma is in november 2016 door PS vastgesteld

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
06.04 Sociaal cultureel beleid - - - Cubiss	Activiteiten in 2016 uit nieuwe plan van aanpak De maatschappelijke opgave van langer gezond thuis wonen verbinden met de bijbehorende economische kansen Het aspect gezondheid integreren in provinciale programma's door inzet van een coördinator en gezondheidsmakelaars. Gezondheid uitwerken in 6 provinciale programma's: economie, agrofood, omgevingsvisie, mobiliteit, milieu en water. Streefwaarde 2016: 6	In 2016 is gewerkt aan de ontwikkeling van het nieuwe programma Sociale Veerkracht in samenwerking met partners. Initiatieven in kader gebiedsgerichte aanpak en cross-overs zijn verkend en eerste bouwstenen voor nieuwe lerende aanpak zijn gelegd. In het kader van het programma Zorgconomie is binnen de lijn Health@Home gewerkt aan de opgave Langer Gezond Thuiswonen. Samen met partners hebben we de zichtbaarheid van Brabant, Region of Smart Health nationaal en internationaal versterkt. Er is met internationale partners gewerkt aan het binnenhalen van twee Europese projecten. In Brabant hebben we met partners gewerkt aan de Brabantse DementieDeal en daarmee het belang van lokaal, sociaal ondernemerschap op de agenda gezet. We hebben in 2016 gewerkt aan een borging van de activiteiten op het thema Langer Gezond Thuiswonen in het programma Versterken Sociale Veerkracht. Het project ITHACA (Interreg Europe) is goedgekeurd. Hierin werken we van 2017-2021 met 8 andere Europese regio's aan het opschalen van Smart Health en het versnellen van zorginnovatie, om zo in de triple win van economische groei, duurzamere gezondheidszorg en zorgstelsels en verbetering van het welzijn van de Europese burgers te bewerkstelligen. . Is uitgewerkt. Enkele bijzonderheden zijn: • Gezondheid in Omgevingswet en -visie • Gezondheid in Monitor Sociale Veerkracht • Brief aan minister voor meer aandacht Q-koorts • Symposium One Health in Brabant • Kwetsbare mensen op campings • Vlaams – Nederlandse aanpak antibioticaresistentie • Meer aandacht voor Q-koorts bij artsen

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Statenvoorstel 2013 inzake Cubiss PS 18/13 Sport Sportplan Brabant 2016 PS 52/11 - - - - - - - - -	Wettelijke taak via opdrachtverlening aan Cubiss Brabant voor ondersteuning bibliotheken voor takenpakket. Via opdrachtverlening aan Cubiss Brabant uitvoering programma's innovatie informatievoorziening Via opdrachtverlening aan Sportservice de ondersteuning van de infrastructuur voor de sport te subsidiëren. Aantal opdrachten: Uitvoeringsorganisatie realiseert de afspraken over de prestaties in het kader van de infrastructuur voor de sport. Streefwaarde 2016: 1 Jaarlijks sponsort de provincie 5 topsport evenementen (meer dan 50.000 bezoekers) incl. minimaal 1 EK/WK voor een kernsport Jaarlijks aantal topsportevenementen. Streefwaarde 2016:4 De provincie sponsort/ subsidieert minimaal 2 grote evenementen voor gehandicaptensport in de periode 2011-2016 Aantal grote evenementen. Streefwaarde 2016: 1 De provincie subsidieert jaarlijks 10 door de bond erkende Regionale en Nationale Trainingscentra waarin de 3 O's (overheid, ondernemers, en onderwijs) samen met de sportsector werken aan talentontwikkeling Aantal NTC/RTC's. Streefwaarde 2016: 10	Volgens plan uitgevoerd. Via Cubiss Brabant is uitvoering gegeven aan de wettelijke taak voor bibliotheekondersteuning op gebied van interbibliothecair leenverkeer en innovatie. De innovatieve taak heeft een focus op de educatieve functie van de bibliotheek zoals in het Uitvoeringsprogramma Cultuur is vastgelegd. Voor Cubiss Brabant is in 2016 een sturingskader vastgesteld. In dit sturingskader zijn de taken / opdrachten vanuit het Uitvoeringsprogramma Cultuur nader uitgewerkt. Conform planning is een programma in uitvoering met betrekking tot taal en media. Dit in het verlengde van het programma mediawijsheid 2013-2015. Ja, Sportservice heeft gedurende 2016 ondersteuning geboden aan sportloketten, gemeenten en verenigingen in de vier Brabantse regio's, onder meer op het gebied van aangepast sporten, activatie meisjesvoetbal in de aanloop naar het EK 2017 en talentidentificatie. Ja, de provincie heeft de volgende evenementen met >50.000 bezoekers ondersteund: Indoor Brabant, Outdoor Brabant, Marathon Eindhoven, Ricoh Open en Eneco Tour Ja, in 2016 vond tijdens Outdoor Brabant ook het WK Vierspannen plaats (kernsport hippisch) Per 1-1-2015 geschiedt ondersteuning van regionale trainingscentra/ talentenprogramma's vanuit het CTO (niet meer door rechtstreekse subsidies vanuit de provincie). Vanuit het CTO zijn in totaal 21 programma's ondersteund (zie hieronder)

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
-	De provincie ondersteunt het Centrum voor Topsport en Onderwijs (CTO) Eindhoven zodat het zijn functie/activiteiten duurzaam verankert.	
-	Aantal aangesloten programma's. Streefwaarde 2016: 8	Ja, vanuit het CTO zijn in 2016 6 CTO-programma's en 15 nationale/regionale programma's ondersteund.
-	De provincie ondersteunt regionale sportloketten in Brabant zodat een aaneengeschaakt systeem van regionale sportloketten gerealiseerd wordt voor mensen met een lichamelijke en/of verstandelijke beperking	
-	Brabant dekking regionale loketten. Streefwaarde 2016: 100%	Ja, met de realisatie van twee loketten in Zuidoost Brabant (Eindhoven e.o. en Helmond e.o.) heeft het netwerk van loketten dekking over heel Brabant.
-	Jaarlijks organiseert de provincie een brede netwerkbijeenkomst rondom het thema sport	
-	Jaarlijks aantal bijeenkomsten. Streefwaarde 2016: 2	Nee, er is 1 bijeenkomst georganiseerd. In 2016 stond de ontwikkeling van nieuw sportbeleid centraal. Na vaststelling van de deze Sportagenda is in september wel een brede netwerkbijeenkomst rond aangepast sporten gehouden.
-	De provincie is t/m 2016 betrokken bij cross over projecten tussen sport en andere maatschappelijke domeinen	
-	Aantal projecten. Streefwaarde 2016: 6	Ja, in 2016 is de provincie betrokken geweest bij projecten op het snijvlak van sport, mobiliteit en innovatie (rond Eneco Tour), sport en leefbaarheid/sociale veerkracht (rond Warandeloop/statushouders), sport en agrofood (Noordoost Brabant/rond Ricoh Open), sport en trots/vrijwilligers (Heel Brabant Juicht), sport en energie (verduurzaming sportaccommodaties) en sport en high tech (toepassing IMEC sensoren voor meting belasting en belastbaarheid sporters op elk niveau).
-	De provincie bezoekt zelf of via uitvoeringsorganisaties (MKB) bedrijven in Brabant om samenwerking met de sportsector te verkennen of verdiepen	
-	Jaarlijks aantal bezoeken. Streefwaarde 2016: 10	Ja, via uitvoeringsorganisatie Sports & Technology is een business club ontstaan met tot dusver 15 actieve leden, vanuit het evenementenbeleid zijn contacten gelegd met circa

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
- - - - - - -	Nieuw sportplan voor periode na 2016 (kleinschaliger met meer scherpste en focus). Streefwaarde 2016: 1 Intensivering gehandicapten sport o.a. d.m.v. mogelijk maken 2 nieuwe loketten (Inter)nationaal sportevenement voor gehandicapten. Streefwaarde 2016: open Nederlands kampioenschap voor mensen met een beperking in Breda	5 bedrijven t.b.v. de opzet/ondersteuning van twee grote evenementen. Ja, in juni hebben PS de Sportagenda Brabant Beweegt 2016-2019 vastgesteld. Ja, er zijn twee loketten opgestart in Eindhoven en Helmond. Ja, het open NK voor mensen met een beperking heeft plaatsgevonden op 21 mei 2016 in Breda.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

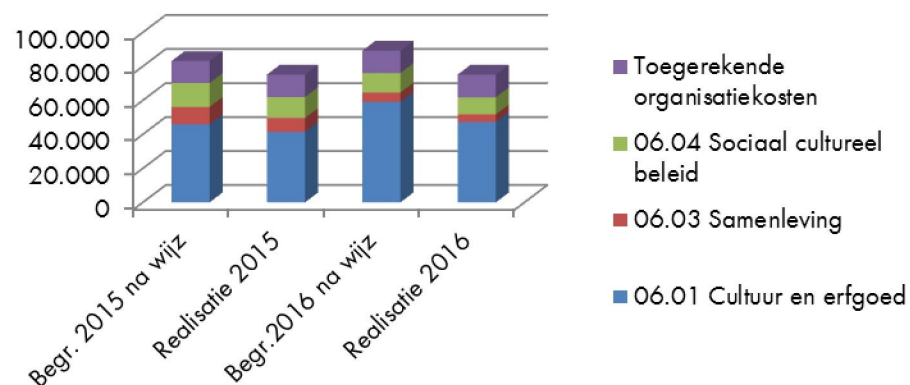
06 Cultuur en samenleving

Bedragen x € 1.000	Begroting 2016 oorspronkelijk	Begroting 2016 na wijziging	Jaarrek. 2016 realisatie	Vershil begr.-realisatie
Lasten				
Programmalasten	52.408	76.041	61.804	14.237
Toegerekende organisatiekosten	13.144	13.144	13.347	-203
Totaal lasten	65.552	89.185	75.152	14.033
Baten				
Rijk	0	0	0	0
Europa	0	0	92	92
Overige programmabaten	837	697	919	222
Totaal baten	837	697	1.011	314
Saldo van baten en lasten	-64.715	-88.488	-74.141	14.347
Dekking verschil lasten en baten				
Dekking uit reserves	18.959	42.058	30.781	-11.277
Dekking uit alg.middelen	45.756	46.431	43.360	-3.070
Totale dekking van het saldo	64.715	88.488	74.141	-14.347

Er is voor € 14,2 mln minder uitgegeven dan we hebben begroot in 2016. Dit komt hoofdzakelijk door:

- Diverse positieve afwikkelingsverschillen (€ 1 mln) op verleende subsidies, waarvoor de projectkosten lager zijn uitgevallen dan begroot.
- Bij de historische erfgoedcomplexen (€ 6,6 mln) de uitwerking van projecten en plannen met onze partners bij diverse complexen meer tijd vergen dan verwacht.
- De subsidieverlening voor restauratie monumenten (€ 3,2 mln) niet meer in 2016 heeft plaatsgevonden, doordat subsidieaanvragen niet tijdig aan de gestelde subsidievoorwaarden konden voldoen.
- De uitwerking van de verhaallijnen van Brabant (€ 1,3 mln) tot projecten en voorstellen samen met de partners meer tijd vraagt dan verwacht.

**Programma Cultuur en samenleving
(lasten x € 1.000)**

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het versterken van het vestigings- en leefklimaat van Brabant door een hoogwaardige culturele infrastructuur en een sterke regionale identiteit. Met een gedeelde verantwoordelijkheid samenwerken (met overheden, culturele ondernemers, onderwijs, bedrijfsleven en publiek) aan een cultureel systeem met een brede basis en een (inter)nationale toonaangevende top. In 2016 zijn we gestart met de uitvoering van het uitvoeringsprogramma cultuur 2016-2020 en het beleidskader erfgoed 2016-2020.

Cultuur

We werken aan een sterke culturele basisinfrastructuur:

- Via onze uitvoeringsorganisaties Kunstbalie, Cubiss en bkbc is in 2016 in de breedte amateurkunst, bibliotheken, binnen en buitenschoolse, cultuureducatie *en professionele kunsten* ondersteund. Op het gebied van bibliotheekondersteuning zijn we verantwoordelijk voor onze wettelijke taak. Daarnaast hebben de provincie en de vijf grote steden in Brabant in Brabantstad verband aan de minister van OCW het bidboek "Brabantstad Nationale Culturele Proeftuin" aangeboden. Daarmee intensificeert Brabantstad de samenwerking met het rijk en de rijksfondsen. In 2016 zijn de nieuwe regelingen voor de professionele kunsten voor de periode 2017-2020 opengesteld. Door koppeling van provinciale middelen te matchen aan rijksmiddelen voor de professionele kunsten is de provincie er in geslaagd om meer rijksgeld (ruim €8 mln) naar Brabant te halen en is onze culturele infrastructuur versterkt. Een voorstel om te kunnen bepalen of de philharmonie zuidnederland zijn meerwaarde heeft bewezen als vitaal onderdeel van het Brabantse culturele samenleving is in 2016 voorbereid en naar PS gezonden. Door het indienen van een ambitieus plan bij het rijk op het gebied van cultuureducatie is het aantal gemeenten dat meedoet met dit programma toegenomen van 27 naar 45 gemeenten.
- Op het gebied van het stimuleren van verandering, experiment en verbinding zijn in 2016 via het impuls gelden programma en via het Brabant C fonds respectievelijk 34 en 27 projecten mogelijk gemaakt.

Erfgoed

Het nieuwe beleidskader erfgoed 2016-2020 (PS besluit 13-11-2015) heeft geresulteerd in een nieuwe aanpak. We benutten zoveel mogelijk de verbeeldingskracht van erfgoed (geeft identiteit, maakt trots, inspireert en werft) en de verbindingskracht van erfgoed (zorgt voor (nieuw) leven in de leefomgeving, vergroot ontmoeting, community-gevoel, bindt en verbindt) om ons karakteristieke verleden toekomst te geven en zo bij te dragen aan de sociale veerkracht van Brabant.

Concreet betekent dit dat in 2016:

- We onze 4 verhalen (Religieus, Bevochten, Innovatief en Bestuurlijk Brabant) verder hebben uitgewerkt en daarin focus hebben aangebracht zodat ze richting gevend zijn voor onze provinciale inzet voor het brede erfgoedbeleid en ook voor het programma erfgoedcomplexen. Dit is een continu en dynamisch proces.
- Onze 4 verhalen beter zichtbaar zijn voor een breder publiek
- We steeds meer aangehaakt raken bij initiatieven rond verhaallijnen uit de samenleving.
- We vaker met andere beleidsdomeinen samenwerken om onze beleidsdoelstellingen te realiseren.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Erfgoed

We geven uitvoering aan het nieuwe erfgoedbeleid zoals dat is vastgelegd in ons beleidskader. We hebben in 2016 een goede start gemaakt met de realisatie van onze nieuwe aanpak. Concreet betekent dit dat:

- We een nieuwe communicatiestrategie hebben ontwikkeld voor erfgoed met bijbehorende campagne.
- We aanhaken bij initiatieven uit de samenleving die passen binnen de 4 verhalen van Brabant. We helpen mee aan het verbeteren, opschalen en mogelijk maken (maatwerk) van de initiatieven en verbinden partijen rondom een initiatief in netwerken. Zo zijn we bijvoorbeeld in het kader van Innovatief Brabant in gesprek met SLEM (schoenen leder educatie museum) Waalwijk over een aantal initiatieven.
- Mede op ons initiatief rond verhalen, netwerken uit de samenleving zijn opgestart (bijvoorbeeld Tweede Wereldoorlog: musea,) of verder ontwikkeld (bijvoorbeeld

Zuiderwaterlinie) waarmee we zoveel mogelijk gezamenlijk het initiatief naar een hoger plan brengen. Wij zijn één van de partners.

- Bijvoorbeeld zijn we in Noordoost-Brabant bezig met netwerkvorming rondom een bijzondere kloostergeschiedenis met een aantal nog actieve kloosters samen met Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR) en het museum voor Religieuze Kunst in Uden (MRK). We vanuit de 4 verhalen verbindingen leggen met hedendaagse cultuur (o.a. overleg om kunstenaars het verhaal van erfgoed te laten verbeelden), de samenleving, de (vrijtijds)economie, leefbaarheid, natuur en ruimte, met onderwijs- en kennisinstellingen, met onze uitvoeringsorganisaties en met de erfgoedinstellingen. Met betrekking tot de Zuiderwaterlinie (Bevochten Brabant) bijvoorbeeld zijn we in gesprek met een kunstproducent om het verhaal spraakmakend te verbeelden en te versterken.
- We meer samenwerken met andere maatschappelijke opgaven binnen de provincie bijv. met betrekking tot grote erfgoedcomplexen, marketing, het verankeren van erfgoedwaarden in ruimtelijk beleid, ruimtelijke kwaliteit rondom waterlinies, verduurzaming van monumenten en leefbaarheid rond vrijkomende kerken. Zo werken wij bijvoorbeeld samen met partners om met "Crossroads Brabant" het verhaal van Tweede Wereldoorlog in Brabant levend te houden en daarmee een breed publiek te interesseren voor een bezoek aan Brabant.
- We een verkenning hebben laten uitvoeren naar de opgave en uitdagingen m.b.t. rijksmonumenten in Brabant, de wijze waarop het uitvoeringsveld is georganiseerd (is het monumentenveld voldoende in positie om de provinciebrede erfgoedopgave mee vorm te geven?) en of hier een rol weggelegd is voor het Monumentenfonds. Besluitvorming hierover vindt in het voorjaar van 2017 plaats.
- In 2016 de restauratieregeling heeft geresulteerd in het toekennen van 9 restauratiesubsidies.
- Structureel erfgoedbeleid is uitgevoerd, waaronder:
 - Wettelijke taken op het gebied van archeologie;
 - Beheer van de provinciale collectie door Het Noordbrabants Museum en Collectie Brabant;
 - Behoud monumenten (4 topmonumenten en Kamp Vught) en cultuurhistorie;
 - Opdrachtverlening aan en relatiebeheer van erfgoedinstellingen op basis van werkplannen gericht op de realisatie van provinciale beleidsdoelstellingen.

Cultuur

- *Het Uitvoering uitvoeringsprogramma Cultuur 2016 – 2020 is vastgesteld op 24 juni 2016.*

Amateurkunst, cultuureducatie en informatiebeleid

- De wettelijke taak voor bibliotheekondersteuning is uitgevoerd via Cubiss Brabant. Wij zorgen zo voor de uitvoering interbibliothecair leenverkeer en stimulering innovatie van de fysieke bibliotheek.
- Via onze uitvoeringsorganisatie Kunstbalie richten wij ons op de realisatie van de beleidsdoelstellingen. Deze opdracht was gericht op:
- Ondersteunen culturele organisaties bij de transitie naar professionalisering en samenwerking met andere domeinen zoals welzijn, zorg, sport en economie;
- Ondersteunen van scholen die gebruik maken van cultuureducatie;
- Kennis op gebied van amateurkunst en cultuureducatie.
- Uit onderzoek, in opdracht van de provincie in 2016 uitgevoerd door PON, is gebleken dat gemeenten cultuureducatie belangrijk vinden. De prioriteit van de gemeenten ligt daarbij met name op cultuureducatie op school en minder op buitenschoolse cultuureducatie. In 2016 zijn voorbereidingen getroffen om buitenschoolse cultuureducatie meer onder de aandacht te brengen in 2017 ev..
- Met betrekking tot het onderwerp taalvaardigheid en mediawijsheid is een nul-meting opgesteld om de opgave te kunnen monitoren. Cubiss is in opdracht van de provincie Noord-Brabant met diverse meerjarige projecten gestart, zoals diverse onderzoeken naar laaggeletterdheid en projecten naar herkennen en bestrijden van laaggeletterdheid, om zo te werken aan betere startkwalificaties voor de arbeidsmarkt. Met betrekking tot mediawijsheid participeren 30-35 scholen met bibliotheken in een netwerk rondom mediawijsheid.
- Voor heel Brabant zijn zogenaamde "Ken uw doelgroep"-onderzoeken uitgevoerd. Deze brengen in beeld, op wijkniveau wat de kans is op laaggeletterdheid zodat de Brabantse gemeenten hun beleid hierop kunnen aanpassen;
- Bij DAF in Eindhoven loopt een pilot voor het herkennen en bestrijden van laaggeletterdheid onder medewerkers.
- Er is een begin gemaakt door het opzetten van Taalhuizen aan een stevige basisinfrastructuur ter bestrijding van laaggeletterdheid. In een taalhuis werken diverse instanties, als bibliotheken, Consultatiebureaus, UvW etc. samen.
- Er zijn in 2016 80 taalvrijwilligers opgeleid. Zij geven taaltrainingen aan laagtaalvaardigen.

- Het onderwijs is actief benaderd om aandacht te hebben voor mediawijsheid. Voorbeelden hiervan zijn magazines. Medialab Festival en het programma MediaB@ttle (met Omroep Brabant).
- Onder de naam MediaPakt vormen scholen, maar ook andere instanties als bibliotheken, een netwerk rond mediawijsheid. Er participeren nu ca 30-35 scholen.

Professionele kunsten

- Het podiumkunstenplan 2012-2016 is uitgevoerd
- De nieuwe kunstenplanperiode 2017-2020 is niet alleen voorbereid, maar ook al in uitvoering gebracht.
- Er is opdracht verleend aan uitvoeringsorganisatie bkbc o.b.v. een werkplan gericht op de realisatie van de beleidsdoelstellingen. Dit werkplan is gericht op:
 - Het versterken van het ondernemerschap van culturele instellingen (marketing, crowdsourcing, advies);
 - Innovaties in de culturele sector onder meer door de implementatie van de impuls gelden;
 - Het delen van kennis binnen en met het culturele veld;
 - Bijdragen aan internationale netwerk Districts of Creativity en deze verbinden met Brabantse Stakeholders.
- Er zijn voorbereidingen getroffen voor een Talentontwikkelingsprogramma voor periode 2017-2020.

Kennis, netwerken en dialoog

- Samenwerking met BrabantStad is nog verder geïntensiveerd o.a. door gezamenlijk opstellen bidbook aangeboden aan minister OCW.
- In het kader van Brabant District of Creativity (DC Network) is tijdens DDW grote netwerkbijeenkomst georganiseerd waarbij netwerken van verschillende opgaven elkaar hebben ontmoet.
- In afstemming met onze uitvoeringsorganisaties, PON en Telos zijn verdere stappen gezet om te komen tot een gezamenlijke onderzoeksagenda die naar verwachting in 2017 operationeel zal zijn.
- In het kader van binnenschoolse en buitenschoolse cultuureducatie zijn diverse bijeenkomsten geweest met gemeenten, VBG, het culturele veld en onderwijsinstellingen.

Brabant C Fonds

Het Brabant C Fonds versterkt en vergroot het kunst- en culturaanbod van Brabant, met name op nationaal en internationaal niveau. Provinciale Staten hebben hiervoor een bedrag van € 25 mln beschikbaar gesteld/gereserveerd voor de eerste tranche van het fonds (PS 33/14).

- In 2016 zijn 25 projecten (mee)gefinancierd. Dit betrof 16 grote projecten (> € 65.000 financiering) en 9 kleine projecten (€ 25.000 < € 65.000);
- Om projecten te scouten en te begeleiden naar het gewenste niveau van de (inter)nationale ambitie zijn met ruim 120 potentiële aanvragers gesprekken gevoerd. Een aantal van die gesprekken heeft geleid tot indienen van een aanvraag in 2016.
- Er zijn diverse netwerkactiviteiten ontwikkeld. Bijvoorbeeld het netwerk overleg met Brabantse designlabs, de organisatie van een netwerk event voor -projectpartners en bedrijfsleven (130 aanwezigen) en -deelname werkbezoek DC-Netwerk.

In de bijlage 3aa van de jaarstukken is de Uitwerking van de paragraaf verbonden partijen opgenomen met daarin meer uitgebreide informatie over het beleid, de governance en financiën van het Brabant C fonds.

In bijlage 16 uitwerking investeringsagenda fondsen wordt nader ingegaan op het Brabant C fonds.

Stand van zaken mijlpalen 2016

Erfgoed:

- Verhalen van Brabant zijn sturend voor de inzet van het instrumentarium.
- In de restauratieregeling zijn er striktere voorwaarden geformuleerd om in aanmerking te komen voor een subsidie zoals aansluiting bij onze inhoudelijke keuzes en duurzame exploitatie/herbestemming.
- Communicatiestrategie voor erfgoedbeleid is ontwikkeld en erfgoedcampagne is gestart *“er zit meer Brabant in jou dan je denkt”*.
- Het Noordbrabants Museum heeft een bijzondere tentoonstelling gehouden over Jeroen Bosch met veel bezoekers uit binnen- en buitenland. Het aantal bezoekers heeft alle verwachtingen overtroffen.
- Gedeputeerde Staten hebben 3 nieuwe investeringsbeslissingen genomen in het kader van het programma Grote Erfgoedcomplexen. Daarmee wordt de herontwikkeling van Klooster Mariënhage in Eindhoven, Fort Sabina in Willemstad en Brouwhuis Breda mogelijk gemaakt.

- Ondertekening intentieovereenkomst tussen Provincie en 22 organisaties waarmee het belang van de samenwerking rondom Zuiderwaterlinie is bekrachtigd.
- In september 2016 is het nieuwe verkenningenboek Erfgoedcomplexen 2016 uitgekomen. Anders dan in voorgaande versies zijn verhalen toegevoegd en is de lay-out in lijn met nieuwe communicatiestrategie.
- Ten behoeve van behoud van culturele identiteit is bij enkele projecten van de erfgoedfabriek het verhaal van de vertrekkende bewoners/gebruikers vastgelegd op film (zie www.brabant.nl/erfgoedfabriek)

Cultuur

- Het nieuwe kunstenplan 2017-2020 is afgerond en in uitvoering gebracht.
- Een nieuw programma cultuureducatie 2017-2020 is ontwikkeld en de uitvoering is gestart.
- Programma taalvaardigheid en media is ontwikkeld en de uitvoering is gestart.
- In afwijking van de planning is er geen actieprogramma buitenschoolse cultuureducatie gestart. Er is in 2016, in opdracht van de provincie, onderzoek uitgevoerd door PON naar buitenschoolse cultuureducatie. Uit dit onderzoek is gebleken dat gemeenten cultuureducatie belangrijk vinden, maar daarbij prioriteit leggen bij de cultuureducatie op school. In 2016 zijn voorbereidingen getroffen om buitenschoolse cultuureducatie meer onder de aandacht te brengen vanaf 2017.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	32.060	59.159	47.230	11.929
Herkomst middelen				Vershil b-a
Rijk	0	0	0	0
EU	0	0	89	89
Overige programmabaten	737	597	819	222
Baten	737	597	908	311
Saldo lasten en baten	-31.323	-58.562	-46.323	12.239
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.uit Essentreserve investeringsagenda	6.750	32.999	26.185	-6.813
Bijdr.uit reserve instandhouding onroerend erfgoed	3.422	3.422	-21	-3.443
Bijdrage uit alg. middelen	21.151	22.142	20.158	-1.983
Totale dekking van het saldo	31.323	58.562	46.323	-12.239

Toelichting afwijkingen lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Subsidies Instandhouding onroerend erfgoed	3.169
- Verhaallijnen Brabant 2016-2020	1.286
- Hist. Erfgoedcomplexen subsidies onrendabele top	5.839
- Hist. Erfgoedcomplexen: beweging stimuleren	759
- Overige	876
Totaal afwijking lasten	11.929

- Subsidies instandhouding onroerend erfgoed

De subsidieverlening voor instandhouding restauratie van erfgoed heeft niet in 2016 kunnen plaatsvinden, o.a. doordat subsidieaanvragen en vergunningen voor restauraties niet tijdig compleet waren. In januari 2017 heeft subsidieverlening aan 9 monumenten plaatsgevonden. Doordat de subsidieverlening verloopt middels de reserve instandhouding erfgoed, heeft dit geen gevolgen voor de totale provinciale inzet voor restauratie en instandhouding van monumenten.

- Verhaallijnen Brabant 2016-2020

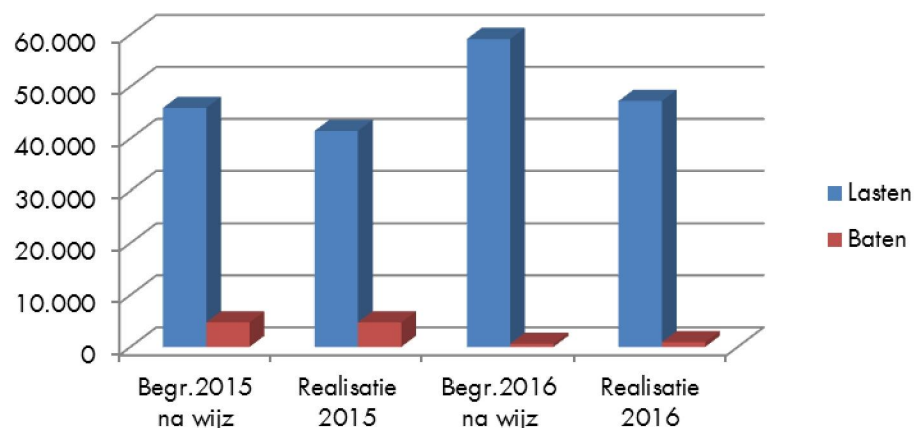
De uitwerking van de verhaallijnen is een continu en dynamisch proces samen met onze partners. Om vanuit deze ontwikkelgerichte aanpak te komen tot voorstellen voor inzet van de middelen vraagt echter meer tijd dan gepland. Zo was de programmatische aanpak WO 2 (Crossroads) in 2016 verwacht, de uitwerking hiervan was echter pas in het voorjaar van 2017 gereed.

- Hist. Erfgoedcomplexen subsidies onrendabele top

De investeringen en deelname aan de projecten erfgoedcomplexen worden uitgewerkt met diverse partijen, waarbij aan diverse voorwaarden zoals zekerheden, bestemmingsplannen en vergunningen voldaan dient te worden. In 2016 hebben dergelijke factoren er voor gezorgd dat de projecten voor de NS Werkplaats in Tilburg en het kloostercomplex Mariënhage te Eindhoven nog niet tot definitieve voorstellen en subsidieaanvragen van betrokken partijen zijn uitgewerkt.

- Hist. Erfgoedcomplexen beweging stimuleren

Lasten en baten (bedragen x € 1.000)

In 2016 is binnen programma Erfgoedcomplexen gestart met de activiteiten die zich richten op 'beweging stimuleren' om ondersteuning te bieden en te faciliteren om te komen tot haalbare businesscases. Deze aanpak is in 2016 gestart, waarbij de planontwikkelingsprocessen een lange doorlooptijd (soms meer dan 2 jaar) hebben om tot een planontwikkelconcept te komen. Bij diverse projecten worden daarnaast de kosten die samenhangen met de processen door de initiatiefnemers voorgeschoten en pas bij oplevering van het plan aan de partners, waaronder de provincie, gedeclareerd. Diverse projecten, bijvoorbeeld Oudenbosch, 3 eenheid Velp, raadhuis Waalre etc. zullen daarom pas in 2017 leiden tot benutting van het budget.

- Overige

Het betreft hier een aantal kleinere afwijkingen. Deze afwijkingen hebben o.a. betrekking op lagere projectkosten bij vaststelling van subsidie werkgelegenheidsimpuls restauratie monumenten en uitvoeringsprogramma erfgoed. Eveneens is voor de doorontwikkeling van de erfgoedinstrumenten Brabant Cloud en Erfgoed Academie in 2016 geen extra financiële impuls ingezet, aangezien dit niet noodzakelijk bleek voor het realiseren van de doelstellingen.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Huuropbrengst museumkwartier	73
- Overige	238
Totaal afwijking baten	311

Toelichting afwijkingen baten

Huuropbrengst museumkwartier

De hogere bezettingsgraad als gevolg van de tentoonstelling Jeroen Bosch 500 en de jaarlijkse indexaties hebben ervoor gezorgd dat de in 2016 ontvangen huur voor het museumkwartiercomplex hoger is dan geraamd.

Overige

Tevens zijn enkele kleinere bijdragen ontvangen in de vorm van Europese subsidie en van diverse partners.

06.03 Samenleving

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Naar aanleiding van de uitwerking van het Bestuursakkoord is bij de Perspectiefnota 2016 de volgende bestuursopdracht meegegeven: Stel een adaptieve, netwerkende aanpak voor sociale veerkracht op.

Het in november 2016 vastgestelde programma Sociale Veerkracht is erop gericht dat het overal goed gaat in Noord-Brabant: iedereen moet kunnen delen in en bijdragen aan de goede kwaliteit van leven in onze provincie.

Dit zijn de doelstellingen waaraan we vanaf 2016 aan werken:

- De ervaren kwaliteit van leven in Brabant neemt toe;
- Er is een merkbare versnelling en verduurzaming van maatschappelijke opgaven als gevolg van het benutten en laten groeien van sociale veerkracht;
- Er is aantoonbaar meer draagvlak voor (oplossingen voor) maatschappelijke opgaven.

We werken hierbij langs twee lijnen:

1. Het versterken van de sociale veerkracht in de samenleving, zodat iedereen deelt in en bijdraagt aan de goede kwaliteit van leven in onze provincie. We kiezen voor een gebiedsgerichte aanpak aan de hand van de analyse uit de monitor Sociale Veerkracht in Brabant (PON/Telos) en starten in de middelgrote steden en in West-Brabant;
2. Het benutten en laten groeien van sociale veerkracht om maatschappelijke opgaven te versnellen, verduurzamen en draagvlak te geven. We werken in cross-overs met verschillende provinciale maatschappelijke opgaven.

We kiezen voor een ontwerpde aanpak waarin we nauw samenwerken met partners: Brabanders, gemeenten, onderwijs- en kennisinstellingen, ondernemers en maatschappelijke organisaties, ieder vanuit hun eigen rol. We leren door te doen. We zien op dit moment twee belangrijke prestaties, al lerende kunnen daar meer prestaties aan worden toegevoegd:

- Uitvoering geven aan Sociale Veerkracht Deals in de regio West-Brabant en de middelgrote steden (Oss, Uden, Veghel, Helmond, Waalwijk, Roosendaal, Bergen op Zoom, Oosterhout)
- Bouwen aan lerende netwerken om maatschappelijke initiatieven en publiek ondernemerschap in de verschillende maatschappelijke opgaven te professionaliseren en te verduurzamen. Voorbeelden hiervan zijn Slowcare (Oss), Strategisch programma Sociale stad (Helmond) en Toekomstvisie Altena gemeenten.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

- *Afronden van het programma Leefbaarheid@Brabant*
 - o Programma is nagenoeg afgerond; nog 8 projecten van de 65 subsidieprojecten administratief afronden. Inmiddels dus 57 volledig gereed
 - o Evaluaties L@B, Doe-budgetten en DorpenDerby uitgevoerd, conclusies meegenomen in uitwerking programma Sociale Veerkracht.
 - o Bedoelde 3^e e 4^e tranche Doebudgetten zijn niet meer als eigenstandige subsidieregeling open gesteld; uitvoering doelstelling Doebudgetten wordt opgenomen in het programma Sociale Veerkracht
 - o twee IDOP's zijn nog niet afgerond vanwege vertraging door moeizaam en tijdrovend proces vanwege hergebruik kerk. Inmiddels kan uitvoering ter hand worden genomen. Prestatie is doorgeschoven naar 2017.
- *Onderzoek naar, kennen en verkennen van de ontwikkelingen in sociale veerkracht en effecten van de demografische veranderingen*
 - o De in het voorjaar van 2016 verschenen monitor Sociale Veerkracht (PON/Telos) geeft inzicht in de mate van Sociale Veerkracht van de Brabantse samenleving en haar voorzieningenstelsel en vormt een van de pijlers onder het programma Sociale Veerkracht.
 - o Relevante ontwikkelingen in de 3 zorgtransities en demografische transformaties zijn meegenomen in de verkenning van de opgave versterken sociale veerkracht. Zet en Zorgbelang hebben adaptief gewerkt en voorgesorteerd op het programma Sociale Veerkracht. De beoogde uitvoeringsactiviteiten zijn gerealiseerd zoals opgenomen in hun jaarplan 2016. Dit betreft met name afwikkelingstaken en

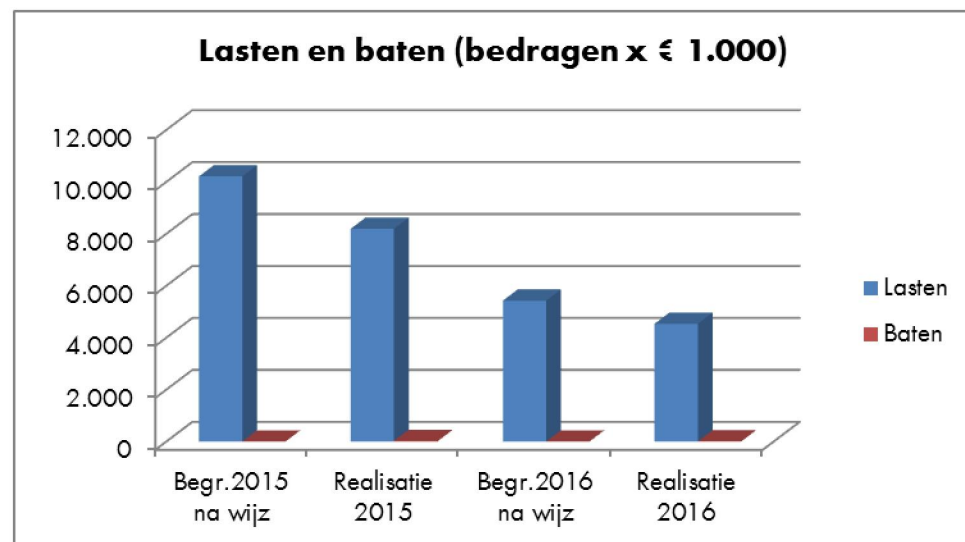
- nazorg beleid L@B. Daarnaast hebben Zet en Zorgbelang in 2016 mee verkend en vorm gegeven aan doelen en aanpak in het programma Sociale Veerkracht.
- Versterken van de kwaliteit en bereikbaarheid van voorzieningen is onderdeel van het programma Sociale Veerkracht, via beide uitvoeringslijnen.

Stand van zaken mijlpalen 2016

- Monitor Sociale Veerkracht 2016 is in het voorjaar van 2016 verschenen.
- Leren en kennisontwikkeling vormt de kern van het programma Versterken Sociale Veerkracht. Op basis van een inventarisatie is gebleken dat er onvoldoende behoefte was aan een separate kennisbank transities.
- De 1e en 2e tranche Doe-budgetten is gerealiseerd. De doelstelling van de Doe-budgetten is opgenomen in de uitvoeringsagenda van het programma Versterken Sociale Veerkracht: we faciliteren dat kennis en ervaring die worden opgedaan in de Brabantbrede lerende aanpak expliciet ook beschikbaar komen voor kleinschalige initiatieven.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Verschil a-b
Lasten	5.631	5.423	4.532	892
Herkomst middelen				Verschil b-a
Rijk	0	0	0	0
EU	0	0	3	3
Overige programmabaten	0	0	0	0
Baten	0	0	3	3
Saldo lasten en baten	-5.631	-5.423	-4.529	895
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr. Uit reserve IDOPS	400	0	0	0
Bijdrage uit alg. middelen	5.231	5.423	4.529	-895
Totale dekking van het saldo	5.631	5.423	4.529	-895

Toelichting

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Afwikkelingsverschillen	686
- Overige	206
Totaal afwijking lasten	892

Toelichting afwijkingen lasten

- Afwikkelingsverschillen

In 2015 is een aantal subsidies voor o.a. zorginnovatie jeugdzorg en basisvoorzieningen kleine kernen lager vastgesteld. De projectkosten van deze subsidies zijn lager uitgevallen dan begroot.

- Overige

Dit heeft betrekking op kleine afwijkingen bij onder andere sociale veerkracht en actielijn Health@home. Mede door bijdragen vanuit Europese subsidies zijn bij Health@home de kosten in 2016 lager uitgevallen.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- ENGAGED	3
Totaal afwijking baten	3

Toelichting afwijkingen baten

- ENGAGED

In 2016 is voor het Europese project ENGAGED de eindafrekening vastgesteld en ontvangen. Dit heeft geresulteerd in beperkte aanvullende bijdrage.

06.04 Sociaal cultureel beleid

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Deze productgroep is gericht op prestaties die ondersteunend zijn aan de beoogde beleidsdoelstellingen van het programma Cultuur & Samenleving. De productgroep is gericht op de algemene versterking van het sociaal cultureel beleid, bibliotheekondersteuning, informatievoorziening en sport.

Sportplan en Sportagenda

De beoogde doelen van het sportplan Brabant zijn gerealiseerd. Eind 2015 zijn deze geëvalueerd door het Mulier Instituut. Twee beleidsdoelstellingen (aantal grote evenementen > 50.000 bezoekers en Brabantbrede dekking gehandicaptensportloketten) waren toen nog niet geheel bereikt. In 2016 is dit alsnog gebeurd. In 2016 is het Sportplan Brabant afgerond en is nieuw sportbeleid de Sportagenda Brabant Beweegt 2016-2019 ontwikkeld. In dit nieuwe beleid zetten we sport in als middel voor de provinciale opgaven op het gebied van sociale veerkracht en economische ontwikkeling en hebben we focus in onze activiteiten en rollen aangebracht:

- Het in beweging krijgen van 50.000 Brabanders met een beperking;
- Het inzetten van 8-10 internationale sportevenementen voor het genereren van extra bestedingen, sociale cohesie en profilering van Brabant als innovatieve regio;
- Het bieden van ondersteuning aan sporttalenten via het CTO Zuid;
- Het bij elkaar brengen van partijen en projecten om de totstandkoming van technologische innovatie voor 'de sport- en beweegmarkt' te stimuleren.

Daarbij leggen we in de uitvoering nadrukkelijker de verbinding tussen de sportlijnen onderling (aangepast sporten, evenementen, talentontwikkeling en technologie & innovatie) en met andere beleidsdomeinen, zoals sociale veerkracht, Fiets in de Versnelling en zorgconomie.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

De activiteiten en prestaties voor 2016 zoals omschreven in de begroting (conform het Sportplan Brabant 2016) zijn uitgevoerd en geleverd:

- Het netwerk loketten voor aangepast sporten is nu Brabantdekkend.
- In 2016 werden de vernieuwde accommodaties voor hockey in Den Bosch en Eindhoven en voor turnen in Den Bosch geopend.

- In 2016 zijn 23 sportevenementen ondersteund, waaronder 5 met meer dan 50.000 bezoekers.
- De clustersamenwerking in het domein van sport en innovatie is verder versterkt en in een gezamenlijke visie vvat. En CTO Zuid heeft haar rol verankerd door een nieuwe samenwerking met NOC*NSF tot Tokyo 2020.

We zijn in de tweede helft van 2016 ook gestart met de uitvoering van de nieuwe Sportagenda "Brabant Beweegt". Concreet:

- Hebben we de ambities uit de Sportagenda vertaald naar een uitvoeringsplan;
- Zijn we met de regionale loketten voor aangepast sporten en andere betrokken partners de samenwerking gestart om 50.000 mensen met een beperking aan het bewegen te krijgen. Daarvoor is een eerste aanpak rond het aanbieden van hulpmiddelen (om een sport uit te proberen) uitgewerkt;
- Zijn we met diverse sportevenementenorganisaties in gesprek gegaan over het nieuwe beleid en de bijbehorende focus (vanaf 2017) en hebben we energie gestopt in een lobby voor grote, eenmalige internationale evenementen op het gebied van hockey, wielrennen en handboogschieten;
- Hebben we bij een aantal gesponsorde evenementen verbinding gemaakt met andere beleidsdomeinen, zoals bij de Eneco Tour met Fiets in de Versnelling (360° aftermovie) en bij de Warandeloop in Tilburg met sociale veerkracht (integratie statushouders);
- Zijn vanuit de visie op sport & technologie thema's voor gezamenlijke projectontwikkeling benoemd ('meten aan mensen', 'een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen' en 'de basis (om te kunnen innoveren) op orde') en zijn subsidieaanvragen voor Europese programma's (calls begin 2017) voorbereid.

Stand van zaken mijlpalen 2016

Sportplan

De onderstaande mijlpalen, zoals opgenomen in de begroting 2016 zijn gerealiseerd

- Nieuw sportplan voor periode vanaf 2016
- 3 gerealiseerde topsportaccommodatie;
- 5 topsportevenementen mogelijk gemaakt;
- 10 talentenprogramma's mogelijk gemaakt;

- 2 nieuwe loketten voor gehandicaptensport mogelijk gemaakt; Netwerkbijeenkomst Sport gerealiseerd.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Verschil a-b
Lasten	14.718	11.459	10.042	1.416
Herkomst middelen				Verschil b-a
Rijk	0	0	0	0
EU	0	0	0	0
Overige programmabaten	100	100	100	0
Baten	100	100	100	0
Saldo lasten en baten	-14.618	-11.359	-9.942	1.416
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdrage uit risicoreserve	1.200	1.200	1.200	0
Bijdrage uit Essentreserve investeringsagenda	7.187	4.437	3.416	-1.021
Bijdrage uit alg. middelen	6.231	5.721	5.326	-395
Totale dekking van het saldo	14.618	11.359	9.942	-1.416

Toelichting

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Sportplan	1.021
- Afwikkelingsverschillen	50
- Overige	345
Totaal afwijking lasten	1.416

Toelichting afwijkingen lasten

- Sportplan

In 2016 is bij Sport de ontwikkeling gemaakt van het Sportplan 2013-2016 naar het nieuwe Sportplan 2016-2019. In verband met de overgang naar het nieuwe sportplan en de reeds gerealiseerde doelstellingen is goed gekeken naar de begrote uitgaven. De focus op de doelstellingen uit de nieuwe sportplan-periode heeft hiermee geresulteerd in lagere bestedingen.

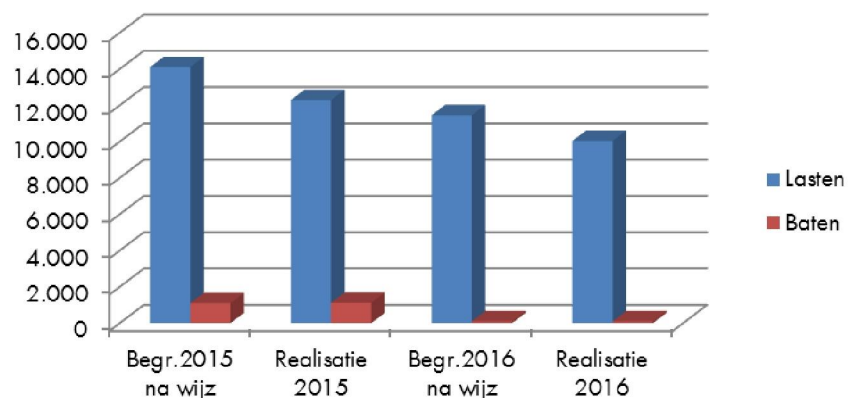
- Afwikkelingsverschillen

In 2015 is een subsidie voor een project bibliotheekondersteuning uit 2012 lager vastgesteld. De projectkosten van deze subsidie zijn lager uitgevallen dan begroot.

- Overige

Vanuit Sociaal cultureel beleid worden ook de beleidsdoelstellingen van het programma Cultuur & Samenleving ondersteund. Hierbij zijn in 2016 de kosten lager uitgevallen dan begroot, mede doordat het beleid voor Versterken Sociale Veerkracht zich gedurende het jaar in de ontwikkel- en opstartfase bevond.

Lasten en baten (bedragen x € 1.000)

Algemeen financieel beleid

Algemeen financieel beleid

De lasten en baten van de provincie worden toegedeeld aan de verschillende programma's in de begroting. De begroting en de jaarstukken van de provincie bestaan uit 6 programma's. Naast de lasten en baten van de programma's kent de provincie nog algemene lasten en baten die geen directe relatie met een programma hebben. Tot deze algemene lasten en baten behoren de algemene dekkingsmiddelen en de centrale stelposten.

Algemene dekkingsmiddelen

Tot de algemene dekkingsmiddelen worden gerekend:

- de opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting;
- de algemene uitkering uit het provinciefonds;
- de dividenden;
- het saldo van de financieringsfunctie;
- overige algemene dekkingsmiddelen.

Specificatie algemene dekkingsmiddelen	bedragen x € 1.000			
	Begroting oorspr.	a.Begroting na wijz.	b.Realisatie	Verschil a en b
Lasten				
Kosten deelnemingen	0	0	0	0
Financieringsfunctie	19.543	19.710	17.573	2.137
Vrijval voorziening leningen	0	0	-270	270
	<u>19.543</u>	<u>19.710</u>	<u>17.302</u>	<u>2.408</u>
Baten				
Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	253.000	255.700	257.417	1.717
Uitkering provinciefonds	0	0	595	595
Decentralisatie-uitkeringen via provinciefonds	220.015	232.137	238.597	6.460
Dividenden	30.881	36.908	36.908	0
Financieringsfunctie	116.152	117.568	119.314	1.746
Overige algemene dekkingsmiddelen	1.474	25.625	25.728	103
	<u>621.521</u>	<u>667.938</u>	<u>678.560</u>	<u>10.622</u>

Toelichting lasten

De lasten op het onderdeel financieringsfunctie ad € 17,6 mln betreffen hoofdzakelijk de afschrijvingen wegens betaalde agio op obligaties en kosten van treasurybeleid en vermogensbeheer. Het verschil ad € 2,1 mln t.o.v. de raming bestaat uit lagere kosten opgenomen kasgeld.

De vrijval voorziening betreft de voorziening MKB-leningen.

Toelichting baten

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting (MRB)

Op basis van de halfjaarcijfers 2016 is de MRB-raming opgehoogd van € 253 mln. naar € 255,7 mln. als gevolg van doorwerking van het Belastingplan 2016 van het Rijk. Vanaf het belastingjaar 2016 zijn alleen elektrische auto's vrijgesteld van MRB. Voor semi-elektrische auto's geldt een halve vrijstelling, waardoor de raming naar boven is bijgesteld. De uiteindelijke jaaropbrengst bedraagt € 257,4 mln wat een voordelig resultaat inhoudt van bijna 0,7%. Deze afwijking heeft te maken met een lichte stijging van de belastingcapaciteit in het tweede half jaar.

Eind 2016 stonden in Noord-Brabant ca. 1.356.500 (eind 2015 1.403.000) personen-auto's geregistreerd en 108.800 motoren (eind 2015 109.300). Dat betekent een afname van ca. 46.500 auto's ten opzichte van 2015. Eind 2016 zijn ca. 65.000 auto's van een leasemaatschappij overgeschreven naar een ander provincie, daarnaast is er nog sprake van een lichte autonome groei. De afname heeft geen invloed gehad op de totale opbrengst in 2016. De betreffende leaseauto's zijn eind december overgeschreven en lopen in 2016 geheel mee in de provinciale opcenten.

Algemene uitkering provinciefonds

De algemene uitkering uit het provinciefonds is geraamd op nihil. Uit de meest recente informatie over de uitkering 2016 blijkt dat de uitkering uitkomt op € 0,6 mln. De aanvankelijk nog te verwachten negatieve uitkering in decembercirculaire 2016, blijkt na verrekening van de definitieve cijfers van de provinciale opcenten tegen een rekestarif, uit te komen op een positieve uitkering.

Decentralisatie-uitkeringen (DU) via provinciefonds

Naast de algemene uitkering omvat het provinciefonds diverse decentralisatie-uitkeringen die samenhangen met specifieke beleidsafspraken, veelal vastgelegd in convenanten met het Rijk. In totaal gaat het om een volume van € 238,6 mln. De hieraan gerelateerde uitgaven worden verantwoord op de functionele productgroepen.

Vanaf 2016 wordt de uitkering verkeer en vervoer (2016: € 141,9 mln) uitgekeerd als decentralisatie-uitkering. Tot 2016 werd deze uitkering als specifieke uitkering uitgekeerd.

Het verschil van € 6,5 mln t.o.v. de begroting ná wijziging wordt voor ruim € 2,7 mln verklaard door een hogere DU-uitkering natuur in verband met de extra uitkering voor hydrologische maatregelen.

De overige verschillen betreffen niet geraamde DU uitkeringen overige voor:

- Agri Meets Design: € 87.000
- Opruiming drugsafval: € 1.000.000
- Green deal: € 2.616.000

N.B. Decentralisatie uitkeringen (DU) kunnen kortweg worden gekarakteriseerd als tijdelijke rijksbijdragen met een specifieke verdeling. De DU-uitkeringen die een structureel karakter hebben worden na de invoering van het nieuwe model overgebracht naar de algemene uitkering.

bedragen x € 1.000	begr.oorspr.	begr.na wijz. (a)	realisatie (b)	verschil (b-a)
DU-PF: Natuur	68.500	69.243	72.000	2.757
DU-PF: Monumentenzorg	1.722	1.722	1.722	0
DU-PF: Verkeer en vervoer	138.711	141.917	141.917	0
DU-PF: Zoetwatervoorz.hoge zandgronden	0	1.674	1.674	0
DU-PF: Transitie DLG	6.500	4.023	4.023	0
DU-PF: Bodem	4.582	6.413	6.413	0
DU-PF: Overige	0	7.146	10.849	3.703
	220.015	232.137	238.597	6.460

Dividenden

De dividendopbrengsten zijn als volgt te specificeren:

Dividend en verkoopopbrengst	bedragen x € 1.000			
	begr.oorspr.	begr.na wijz. (a)	realisatie (b)	verschil (b-a)
Dividend aandelen Ned Waterschapsbank	27	0	0	0
Dividend aandelen NV BNG	46	41	41	0
Dividend Eindhoven Airport NV	0	113	113	0
Dividend op aand.in de NV Delta nutsbed.	7	0	0	0
Dividend netwerkbedrijf Enexis	30.800	34.373	34.373	0
Dividend Oikocredit	0	6	7	0
Opbrengst aandelenverkoop Essent	0	2.374	2.374	0
	30.881	36.908	36.908	0

Financieringsfunctie

De gerealiseerde baten van de financieringsfunctie komen uit op € 119,4 mln. Ten opzichte van de raming is dat € 1,8 mln meer als gevolg van een hogere renteopbrengst van verstrekte geldleningen.

Compensatie weggevalen dividendstroom Essent

De inkomsten uit de verkoop van Essent zijn belegd. De opbrengsten uit deze beleggingen dienen voldoende te zijn om jaarlijks continu het weggevalen dividend ad € 122,5 mln te compenseren.

Op basis van de uitkomsten van de jaarrekening 2016 is hiervan het volgende beeld te geven:

Compensatie weggevallen dividend bedragen x € 1.000	begr. oorspr.	begr. na wijz. (a)	realisatie (b)	verschil (b-a)
Dividend Enexis	30.800	34.373	34.373	0
Aandeelhouderslening Enexis	13.144	12.449	12.449	0
Rente obligaties	53.788	52.238	52.284	47
Rente schatkistbankieren	8.227	8.227	8.234	7
Rente gemeenteleningen	6.145	6.923	6.906	-18
Rente leningen publiek tak	1.550	6.801	5.829	-972
Voordeel financieringsfunctie	10.349	10.215	12.155	1.940
vrijval escrow en dividend CBL	1.464	26.890	26.890	0
	125.467	158.116	159.120	1.004

	begr. oorspr.	begr. na wijz.	realisatie
normniveau	122.500	122.500	122.500
surplus	2.967	35.616	36.620
storting in dividend- en rentereserve	2.192	32.987	33.994
t.b.v. algemene middelen	775	2.629	2.626

*De storting in de dividend- en rentereserve wordt voor het bedrag boven de raming (tot een bedrag van € 1.006.940) bij het voorstel tot vaststelling van de jaarstukken aan PS voorgelegd.

Stelposten

	Begroting oorspr.	a.Begroting na wijz.	b.Realisatie	Verschil a en b
Stelposten	19.831	7.472	829	6.643
Lasten	8.000	0	0	0
Baten	-11.831	-7.472	-829	6.643
Saldo				

Ten opzichte van de begroting ná wijziging is er een voordeel op de lasten van € 6,6 mln:

Lasten

- Op de post onvoorzien is in 2016 geen beroep gedaan, zodat het oorspronkelijk bedrag resteert: € 1,3 mln.
- Op de stelppost in te zetten begrotingsruimte resteert nog € 0,3 mln.
- In het bestuursakkoord is besloten geen indexatie voor loon en prijsontwikkeling toe te passen. Voor mogelijke knelpunten was in de begroting 2016 een bedrag van € 1,5 mln opgenomen waarvan ultimo 2016 nog resteert: € 1 mln.
- omdat bij begrotingswijzigingen niet steeds opnieuw de toedeling van de organisatiekosten naar de programma's plaatsvindt resteert nog een verschil van : € 4,5 mln
- Aan voorziening van dubieuze debiteuren is een bedrag van € 0,5 mln gerealiseerd -/- € 0,5 mln

Totaal saldo: € 6,6 mln

Paragraaf 1

Bedrijfsvoering

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Samenvatting op hoofdlijnen t.b.v. de PPN.

In 2016 zijn de geplande prestaties en activiteiten op het terrein van organisatieontwikkeling en bedrijfsvoering voor het overgrote deel gerealiseerd. De aanschaf van een strategisch netwerksysteem is vanuit kostenperspectief uitgesteld en we hebben de samenwerking met IT-ketenpartners, de versterking van samenwerking met het onderwijs en de implementatie van strategische personeelsplanning gefaseerd opgepakt. We liggen op koers in ons streven dat aan het eind van deze bestuursperiode de provinciale organisatie zich heeft ontwikkeld tot een opgavegestuurde netwerkorganisatie waar de opgaven centraal staan.

Inleiding en doelstelling

Ons doel is te ontwikkelen naar een opgavegestuurde netwerkorganisatie waar de opgaven van Brabant centraal staan. Een organisatie met professionals die denken en handelen vanuit de opgaven van Brabant, op basis van duidelijke rollen en toegevoegde waarde. Dit is een meerjarig traject. We werken hieraan via drie ontwikkellijnen. Pijler 1 opgavegestuurd werken, pijler 2 professionals met ruimte en pijler 3 een organisatie die ondersteunt. In een informatiebijeenkomst op 21 oktober 2016 zijn Provinciale Staten geïnformeerd over de aanpak en voortgang op deze drie ontwikkellijnen.

Opgavegestuurd werken

Opgavegestuurd werken gaat over een manier van werken (projectmatig, in samenwerking met het netwerk, integraal) en sturing op opgaven. De beschikbare personele capaciteit hebben wij gekoppeld aan de opgaven uit de begroting. Vanuit één organisatiekostenbudget sturen wij op kwaliteit en kwantiteit en op krimp van de organisatie.

Door opgavegestuurd te werken krijgen we informatie over (in de toekomst) benodigde kwaliteiten die ook helpt bij de verdere ontwikkeling en uitwerking van Strategische Personeels Planning.

In 2016 hebben we stappen gezet om op een slimme manier en meer dan voorheen te kijken hoe onze partners kunnen bijdragen aan onze doelstellingen. Samen met het netwerk experimenteren wij met nieuwe rollen en werkwijzen. Voorbeelden hiervan zijn

de realisatie van de N279-Noord samen met het project Dynamisch Beekdal van het waterschap Aa en Maas, het uitvoeren van wegbeheer (strooien bij gladheid en wegbeheer bij ongelukken) samen met RWS en diverse projecten en acties opgenomen in de Dynamische Uitvoeringsagenda van het PMWP.

Professionals met ruimte

In een opgavegestuurde netwerkorganisatie zijn flexibiliteit, vitaliteit en duurzame inzetbaarheid sleutelbegrippen. We gaan daarbij uit van de talenten en kwaliteiten van onze professionals. Wij ondersteunen en dagen medewerkers uit om het beste uit zichzelf te halen, zo breed mogelijk inzetbaar te zijn en zo het beste voor Brabant te kunnen realiseren. Dit is de kern van de uitwerking van de Strategische Personeels Planning (SPP) waarbij we ons in 2016 vooral hebben gericht op het op hoofdlijnen in beeld brengen van de gevraagde kwaliteit en kwantiteit voor de opgaven en het goed in beeld brengen van onze talenten. De systematiek wordt in 2017 verder ontwikkeld en uitgewerkt. We hebben de mogelijkheden voor een Brabantse arbeidsmarkt voor publieke opdrachten onderzocht en de eerste initiatieven hiertoe gerealiseerd (BRAM-concept en digitale aansluiting van publieke opdrachten). Het instrumentarium om instroom, doorstroom en uitstroom van personeel te realiseren, gericht op verjonging, verfrissing en vitaliteit hebben wij geactualiseerd en waar nodig aangevuld in een 'menukaart mobiliteit'.

Een organisatie die ondersteunt

Een organisatie die ondersteunt gaat over de middelen waarmee we onze professionals ondersteunen om hun werk binnen en buiten goed te kunnen doen. Met passende huisvesting, ICT oplossingen, efficiënt en kostenbewust.

Het vernieuwde Huis voor Brabant legt de basis voor een moderne netwerkorganisatie. In 2016 is een evaluatie uitgevoerd van Huis voor Brabant. Uit de evaluatie komt een aantal acties naar voren, zoals het oplossen van specifieke knelpunten rondom akoestiek, verdere verbetering van rolstoeltoegankelijkheid, meer faciliteren van samenwerking in projecten en het creëren van meer geluidsdichte ruimtes. Deze acties worden in 2017 opgepakt. Daarbij wordt ook bekeken hoe het huisvestingsconcept nieuwe vormen van netwerkend en projectmatig opgavegestuurd werken kan ondersteunen.

Alle medewerkers zijn nu uitgerust met moderne (smart) mobiele devices om veilig tijd- en plaatsonafhankelijk te kunnen werken.

In 2016 hebben we ons ICT-beleid geactualiseerd. Basis hiervoor vormde de evaluatie van de Kadernota ICT-beleid 2013-2015 ex art. 217a Provinciewet (link) en het Zuidelijke Rekenkamer (ZRK)-onderzoek 'Digitalisering en duurzame toegankelijkheid van informatie Provincie Noord-Brabant'. In februari 2016 hebben wij de nota 'Digitale Duurzaamheid' (link) aan PS aangeboden en daarop volgend is in juni 2016 de notitie 'Visie en hoofdlijnen informatiebeleid' aan PS aangeboden.

We werken actief samen met onze ICT-ketenpartners en dit netwerk komt met regelmaat bijeen om kennis uit te wisselen. Een gezamenlijke agendering voor realisatie op basis van vrijblijvendheid vraagt bestuurlijke steun.

Een pilot 'Blockchain' heeft plaatsgevonden als onderdeel van een landelijk initiatief met meerdere overheidsinstanties. Aan de hand van een concrete subsidieregeling is bekeken of de blockchaintechnologie van toepassing kan zijn op het subsidieproces. De opzet is om in 2017 de technologie daadwerkelijk toe te passen op een subsidieregeling.

Daarnaast financieren we (in 2016 en 2017) samen met de provincie Zuid-Holland een promotieonderzoek naar de mogelijkheden van netwerkend financieren vanuit juridisch, financieel en bestuurskundig oogpunt. De uitkomsten van het onderzoek (digitale

routekaart) moeten een handreiking zijn voor verschillende bestuursorganen (Rijk, provincies, gemeenten en uitvoeringsorganisaties).

Informatiebeveiliging heeft, mede door de nieuwe Wet Meldplicht Datalekken, extra aandacht gekregen. Een privacy impact analyse heeft plaatsgevonden om te kunnen bepalen in hoeverre wij voldoen aan de Wet Bescherming van Privacy & Persoonsgegevens en welke verbeteracties nog nodig zijn.

De aanschaf van een strategisch (relatie)netwerksysteem is onderzocht. Vanuit kostenperspectief is besloten de aanschaf uit te stellen.

Onze (stuur)informatie en dashboards worden aangepast aan de veranderende behoeften van opgavegestuurd werken. Dit traject loopt door in 2017.

Bestuursakkoord:

De (structurele) taakstelling op het organisatiekostenbudget uit het Bestuursakkoord is verwerkt in de meerjarenraming. Wij sturen erop onze taken en ambities binnen de lagere bijgestelde budgetten te realiseren. De realisatie monitoren wij nauwlettend en wij rapporteren hierover in de P&C-documenten.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
Vernellingsaanpak organisatieontwikkeling EZB-0127 -	Organisatieontwikkeling: - Opstarten minimaal 3 projecten over nieuwe rollen en werkwijzen	Ja. Het betreft onder meer de volgende projecten: - Realisatie N279-Noord samen met het project Dynamisch Beekdal van het waterschap Aa en Maas; - Uitvoeren van wegbeheer (strooien bij gladheid en wegbeheer bij ongelukken) samen met RWS;

Beleidsnota	Prestaties met indicatoren	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
- - - - - - Organisatievisie (nov 2010 en jan 2011) BM-0946	- Implementatie strategische personeelsplanning (SPP) - Onderzoeken van een Brabantse arbeidsmarkt voor publieke opdrachten - In-, door- en uitstroom van talenten gerealiseerd met speciale aandacht voor verfrissing, vitaliteit en verjonging: Instroom jongeren Versterking samenwerking onderwijs Bevorderen in, door- en uitstroom door o.a. het opzetten van een Talentenwerkplaats. Bij burap 2016 is deze prestatie komen te vervallen. Communicatie: zichtbaarheid en ondersteuning ambitie communicatie GS en PS	- Diverse projecten en acties opgenomen in de Dynamische Uitvoeringsagenda van het PMWP om samen met partners de ambities te realiseren In het eerste kwartaal van 2016 is een start gemaakt met SPP met een eerste analyse. Het resultaat is een planning op hoofdlijnen. Ook is een analyse gemaakt op kwalitatieve aspecten n.a.v. capaciteit uitvraag 2017. In 2017 zal SPP verder ontwikkeld worden. Eind 2017, begin 2018 zal de systematiek verankerd zijn binnen het reguliere proces. De mogelijkheden voor een Brabantse arbeidsmarkt voor publieke opdrachten zijn onderzocht. Een aantal initiatieven is in 2016 al gerealiseerd. We zijn aangesloten bij het BRAM-concept (Brabant Mobiel). Dit is een team jonge ambtenaren dat zich op projectbasis inzet voor maatschappelijke vraagstukken, zowel binnen als buiten de overheid. Zij maken hun eigen netwerk en wisselen opdrachten uit. Tevens is de digitale aansluiting (voor inhuur en Werving & Selectie) van publieke opdrachten bij werkeninnordoostbrabant.nl, werkeninzuidoostBrabant.nl en Schakel BV gerealiseerd. In 2016 zijn 10 ex-trainees ingestroomd. Een menukaart mobiliteit en flexibiliteit is ontwikkeld. Hierin staan de instrumenten op een rij hoe we medewerkers kunnen ondersteunen bij instroom, doorstroom en uitstroom zodat zij hun talenten optimaal kunnen inzetten voor Brabant. We hebben een verkenning uitgevoerd naar versterking van samenwerking met het onderwijs. Met diverse instellingen is contact gelegd. Dit heeft nog niet geleid tot concrete samenwerkingsafspraken. Voor het programma Beweging in de organisatie zijn een communicatieplan en een uitvoeringsplan opgesteld. Communicatie is in nauwe samenwerking met het programmateam tot stand gekomen. Belangrijke resultaten zijn het faciliteren van de lijncommunicatie, het zichtbaar en toegankelijk maken van de doelstellingen en resultaten van beweging in de organisatie, het organiseren van

Beleidsnota	<i>Prestaties met indicatoren</i>	Is de prestatie in 2016 gerealiseerd? /Beknopte toelichting als prestatie niet (volledig) is gerealiseerd.
ICT Startnotitie EZB-0119	Lasten ICT ICT: flexibele werkomgeving gereed Professionalisering van de IT-omgeving en samenwerking met ketenpartners Onderzoek en aanschaf strategisch netwerksysteem	medewerkersbijeenkomsten en het ondersteunen van directie en GS. Ja, gerealiseerd. Met de implementatie van Choose-Your-Own-Device (CYOD) naar alle medewerkers zijn alle medewerkers voorzien van Smartphones en/of tablets waardoor elke medewerker tijd- en plaatsafhankelijk kan werken. Gedeeltelijk. De IT-omgeving is veilig en betrouwbaar en kent geen uitval in 2016. Het netwerk met IT-ketenpartners komt met regelmaat bijeen rondom kennisuitwisseling. Een gezamenlijke agendering voor realisatie op basis van vrijblijvendheid vraagt bestuurlijke steun. Gedeeltelijk. Onderzoek heeft plaatsgevonden naar een strategisch (relatie)netwerksysteem. Vanuit kostenperspectief is ervoor gekozen de aanschaf uit te stellen.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Lasten	130.348	126.002	120.988	5.014
Baten	1.028	4.917	4.912	-4
Saldo lasten en baten	-129.320	-121.086	-116.076	5.010
<i>Dekking verschil lasten en baten</i>				
Bijdr.uit res.agenda van Brabant	2.000	0	0	0
Bijdrage uit res.basisinfrastructuur en duurzame productiemiddelen	6.132	0	0	0
Bijdrage uit alg. middelen	121.188	121.086	116.076	-5.010
Totale dekking van het saldo	129.320	121.086	116.076	-5.010

Toelichting afwijkingen lasten

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
- Capaciteitsbudget en overige personeelskosten	1.247
- Personeel en organisatie	2.233
- Financiën, planning en control	698
- Facilitaire voorzieningen	311
- Overige bedrijfsvoeringsbudgetten	525
Totaal afwijking lasten	5.014

Capaciteitsbudget en overige personeelskosten

In 2016 is sterk gestuurd op de personeelslasten en het realiseren van inkomsten uit detachering. Binnen het capaciteitsbudget is sprake van een onderschrijding van € 0,5 miljoen op de kosten voor personele capaciteit. De gerealiseerde kosten voor werving en selectie zijn lager dan begroot, doordat sterk is ingezet op de doorstroming van interne

medewerkers. Tevens is niet het volledige budget voor opleidingen ingezet, mede door de inzet vanuit het programma organisatieontwikkeling.

Personeel en organisatie

De onderbesteding binnen personeel en organisatie heeft hoofdzakelijk betrekking op het programma vitale organisatie en organisatieontwikkeling (€ 2,2 mln). Door vertraging in het proces rond een totaalpakket van regelingen en flexibiliteit bevorderende maatregelen is van het budget voor vitale organisatie € 2 mln onbesteed gebleven. Dit vergt meer tijd in de voorbereiding en in het onderhandelingsproces. Voorgesteld wordt om deze middelen over te hevelen naar de komende jaren om de doelstellingen uit het bestuursakkoord niet in gevaar te brengen.

Financiën, planning en control

Binnen Financiën, planning en control was een stelpost opgenomen in verband met onzekerheden rondom invoering van het Organisatiekostenbudget (OKB). Inmiddels is deze stelpost binnen het OKB verwerkt. Daarbij is gebleken dat een deel van deze stelpost (€ 0,45 mln) in 2016 niet noodzakelijk was.

Daarnaast heeft een verrekening van compensabele btw plaatsgevonden. Deze teruggave was niet toe te rekenen aan specifieke beleidstaken, waardoor deze is verwerkt binnen Financiën, planning en control.

Facilitaire voorzieningen

De kosten voor facilitaire voorzieningen zijn lager uitgevallen dan geraamd. Bij facilitaire voorzieningen is vooral sprake van onderschrijding bij print- en kopieerwerk en postdistributie als gevolg van digitalisering. Vanwege de besparingen door deze ontwikkeling zijn deze budgetten vanaf 2017 structureel verlaagd.

Overige bedrijfsvoeringsbudgetten

Het betreft hier diverse kleine onderschrijdingen, onder andere op de budgetten voor communicatie, juridische zaken en informatisering en automatisering.

Bedragen x € 1.000	Oorspr. raming	Raming	Realisatie	verschil
(investeringen)	2016	2016	2016	
Provinciehuis (Incl Gevelplaten en telefooncentrale)	0	10.630	2.434	8.196

Toelichting afwijkingen investeringen

Bij de verbouwing van het Provinciehuis en het buitenterrein zijn diverse meevallers opgetreden. Aan de renovatie van de gevelplaten en het buitenterrein is uiteindelijk € 3,2 mln minder uitgegeven dan geraamd. Ook de werkzaamheden voor het Huis voor Brabant hebben geresulteerd in lagere kosten dan begroot. Een aantal werkzaamheden staat gepland in 2017, dit betreft o.a. de glazenwasbalkons en de liftrenovatie (liften C en D).

Paragraaf 2

Provinciale heffingen

Provinciale heffingen

De provincie kent verschillende soorten inkomsten. Eén van die soorten betreft de inkomsten uit provinciale heffingen.

Tot de provinciale heffingen behoren:

- opcenten motorrijtuigenbelasting;
- grondwaterheffing;
- nazorgheffing in kader Leemtewet;
- leges.

De provincie kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De opbrengst uit de opcenten motorrijtuigenbelasting vormt de belangrijkste bron van inkomsten voor de provincie. Op grond van artikel 222 van de Provinciewet worden provinciale opcenten geheven. De opbrengst wordt tot de algemene dekkingsmiddelen gerekend. Dit betekent dat aan de besteding geen voorwaarden zijn verbonden.

De raming en de realisatie van de opcenten wordt bepaald door de uitkomst van het aantal personenauto's en motoren keer het tarief. Het tarief is een percentage waarmee de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting – die van rijkswege wordt geheven op personenauto's en motoren – wordt vermeerderd. De meeropbrengst die dit oplevert is voor de provincie.

Naast het tarief hebben mutaties in het wagenpark effect op de totale opbrengst van de opcenten. De mutaties zijn te onderscheiden in volume-effect, gewichtseffect en effect van de milieubelasting van de auto.

Door het Rijk wordt elk jaar het maximumniveau van de opcentenheffing vastgesteld. De provincie bepaalt zelf in hoeverre zij de vrije capaciteit (verschil wettelijk maximum -/- provinciaal opcententarief) wil benutten. De datum waarop provincies hun opcenten kunnen wijzigen is met ingang van 1 januari van enig jaar.

Op basis van de belastingcapaciteit (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) werd in 2016 een opbrengst van € 255,7 miljoen verwacht. De gerealiseerde opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting bedroeg in 2016 € 257,4 miljoen (zie ook blz. 158 algemeen financieel beleid).

Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting

Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententarief is per 1 januari 2016 wettelijk bepaald op 110,6 opcenten en wordt jaarlijks geïndexeerd.

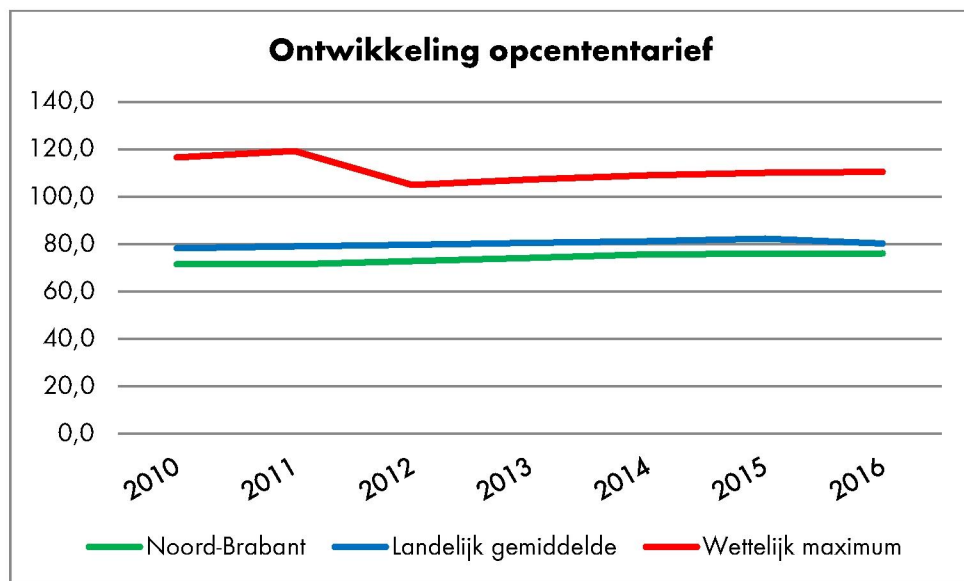
In de heffingsverordening opcenten Motorrijtuigenbelasting is voor 2016 het tarief vastgesteld op 76,1 opcenten (PS 69/15). Conform de afspraken bij het bestuursakkoord wordt dit tarief niet gewijzigd.

In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde opcententarieven van alle provincies.

		Vastgesteld tarief per per 1 jan 2016
1	Zuid-Holland	92,0
2	Drenthe	92,0
3	Gelderland	88,7
4	Groningen	88,9
5	Zeeland	82,3
6	Overijssel	79,9
7	Limburg	77,9
8	Flevoland	77,4
9	Noord-Brabant	76,1
10	Utrecht	72,6
11	Friesland	68,8
12	Noord-Holland	67,9
	Gemiddeld tarief	80,4
	Maximaal tarief	110,6

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een 9^e plaats.

In 2016 is de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde gebleven.

Onbenutte belastingcapaciteit

De onbenutte belastingcapaciteit is het verschil tussen de theoretische opbrengst op basis van het wettelijk vastgestelde maximumtarief en de opbrengst gebaseerd op het tarief van de provincie.

De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt rekening houdend met het maximale tarief van 111 opcenten voor het jaar 2017 en het vertrek van een leasemaatschappij uit Noord-Brabant ca. € 113,3 miljoen.

Er is een relatie tussen de opcentenheffing (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) en de algemene uitkering uit het Provinciefonds. In het verdeelmodel van het fonds telt de belastingcapaciteit (tegen een algemeen rekentarief) mee als een (negatieve) inkomstenmaatstaf. Anders gezegd: een relatief grotere belastingcapaciteit (zoals in Noord-Brabant) leidt tot een naar verhouding lagere provinciefondsuitkering.

Overige heffingen

De provincie kent voorts nog een tweetal heffingen die als volgt zijn te specificeren:

Product-groep	Begroting na wijz. 2016	Jaarstukken Realisatie 2016
03.01 Grondwaterheffing	3.800	3.853
03.02 Nazorghef. Vergun.houders ivm. Leemtewet	0	0
	3.800	3.853

Grondwaterheffing

De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater. De bestedingsmogelijkheden van de heffing zijn limitatief in de Grondwaterwet opgenomen, namelijk kosten van onderzoek, metingen en schadevergoedingen in verband met de onttrekking van grondwater. De financiële verantwoording verloopt via de voorziening grondwaterheffing. De bestedingsmogelijkheden voor de provincie uit de grondwaterheffing zijn limitatief in de grondwaterwet opgenomen.

De baten uit de grondwaterheffing zijn in de jaarstukken opgenomen bij productgroep 03.01 Water.

De heffing vindt plaats op grond van de verordening grondwaterheffing Noord-Brabant die voor het laatst is gewijzigd op 9 december 2011 (PS 44/11). Deze wijziging was voorzien in het Provinciaal Waterplan.

De geraamde inkomsten grondwaterheffing zijn voor 2016 geraamd op: € 3,8 mln. De daadwerkelijke inkomsten uit de grondwaterheffing komen uit op € 3,85 mln.

Nazorgheffing in kader Leemtewet

Op grond van de Wet milieubeheer, is de provincie verantwoordelijk voor de milieuhygiënische nazorg van alle gesloten stortplaatsen waar na de peildatum 1 september 1996 nog afval wordt gestort. Om het eeuwigdurend milieuhygiënisch beheer door de Provincie van deze stortplaatsen te financieren is door de Provincie een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De vergunninghouders van de stortplaatsen moeten een nazorgplan opstellen en voorleggen aan de provincie. Op basis van vastgestelde nazorgplannen wordt een doelvermogen bepaald. Om het doelvermogen op te bouwen, wordt aan de vergunninghouders een heffing opgelegd die in het fonds wordt gestort. Hiermee is in april 2000 een start gemaakt. De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde Verordening nazorgheffing Noord-Brabant die voor het laatst is gewijzigd op 25 februari 2011 (Statenvoorstel 09/11).

De Provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden belegd in externe fondsen conform het vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden verrekend met de te betalen heffingen, zodanig dat voldoende vermogen wordt opgebouwd om de milieuhygiënische nazorg na sluiting op de stortplaatsen uit te kunnen voeren. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting die door het Algemeen bestuur van het fonds wordt vastgesteld.

Op dit moment zijn er in Brabant negen stortplaatsen die onder deze regeling vallen:

1. De Kragge, Bergen op Zoom;
2. Gulbergen, Nuenen;
3. Spinder, Tilburg;
4. Meerendonk, 's-Hertogenbosch;
5. Stortplaats Zevenbergen;
6. Stortplaats Haps; Vlagheide, Schijndel;
7. Nyrstar, Budel;
8. Baggerdepot Dintelsas;

Nyrstar, Budel is per 1 augustus 2013 gesloten. Baggerdepot Dintelsas is op 1 november 2013 gesloten. Op dit moment vindt overleg plaats over de sluiting van Meerendonk, Gulbergen, Vlagheide en Zevenbergen. De stortplaatsen Spinder, De Kragge en Haps beschikken over een Wabo-vergunning voor het storten van afval en zullen voorlopig niet worden gesloten.

In 2016 zijn er geen nazorgheffingen opgelegd. Nazorgheffingen kunnen worden opgelegd na wijziging van de nazorgplannen van de niet gesloten stortplaatsen.

Leges

Sinds 2013 heeft de provincie Noord-Brabant de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving uitbesteed aan de drie omgevingsdiensten. Het verwerken van vergunningsaanvragen en meldingen Waterwet, Ontgrondingenwet, Wet algemene bepalingen omgevingsrecht en Natuurbeschermingswet maakt hier deel van uit.

Behalve op het terrein van verkeer en vervoer zijn alle legesplichtige activiteiten overgegaan naar de omgevingsdiensten.

De legesopbrengsten jaarrekening 2016 zijn als volgt te specificeren:

Legesopbrengsten		Begroting na wijz. 2016	Jaarstukken Realisatie 2016
Product- groep	Leges		
03.02	Grondwater-onttrekking	181	92
03.02	Ontgrondingenwet	360	212
03.02	Wet algemene bepaling omgevingsrecht	1.316	1.042
03.02	Natuurbeschermingswet	1.157	2.122
05.03	Vergunningen/ontheffingen wegenverordening	108	121
Totaal		3.122	3.589

Leges Waterwet (grondwateronttrekking)

De financiële realisatie over 2016 blijft achter bij de raming. Dat geldt eveneens voor het aantal afgegeven beschikkingen. Bij de prognose voor 2016 werd er vanuit gegaan dat na de recessie er een toename zou zijn van bouwprojecten met een duurzame KWO-toepassingen. Dit blijkt langzamer te gaan dan werd verwacht. Er zijn echter signalen uit de markt dat het aantal duurzame energieopslagsystemen, met enige vertraging, alsnog gaat toenemen.

Onderdeel	Aantal Raming	realisatie
Onttrekking:		
4.1a t/m 200.000 m3	14	11
4.1a1 t/m 500.000 m3	13	5
4.1a2 meer dan 500.000 m3	8	1

Onderdeel	Aantal	
	Raming	realisatie
	<u>35</u>	<u>17</u>
drinkwater & industriële toepassingen		
4.1b t/m 500.000 m3	3	0
4.1b1 t/m 1.000.000 m3	0	0
4.1b2 meer dan 1.000.000 m3	0	1
	<u>3</u>	<u>1</u>

Leges Ontgrondingenwet

Het aantal ontvangen aanvragen over 2016 ligt onder de prognose. Dit geldt voor nieuwe aanvragen; de wijzigingen op bestaande vergunningen zijn in lijn met de prognose. Omdat het totaal van het aantal aanvragen achterblijft bij de raming, geldt hetzelfde voor de baten. De reden hiervoor is moeilijk te achterhalen. De omzet in de grond- weg- en waterbouw en de woning- en utiliteitsbouw komt wat meer op gang, maar er lijkt sprake te zijn van een soort na-ijleffect op de ontgrondingsprojecten, waardoor deze nog van de grond moeten komen.

Onderdeel	Aantal	
	Raming	realisatie
Ontgrondingen:		
5.5.1a tot 15.000 m3	0	1
5.5.1b 15.001 m3 t/m 25.000 m3	7	2
5.5.1c 25.001 m3 tot 50.000 m3	12	5
5.5.1d 50.001 m3 tot 100.000 m3	4	3
5.5.1e 100.001 m3 tot 500.000 m3	1	2
5.5.1f 500.001 m3 en meer	1	0
5.5.2 wijzigen vergunning	4	10
5.5.3 wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie	2	
5.5.4 intrekken of verlengen vergunning	2	
5.5.5 machtiging ingevolge art 12		
5.5.6 cultuurtechnische verbetering zonder specieafvoer	2	
5.5.7 natuurprojecten zonder specieafvoer		
	<u>35</u>	<u>23</u>

Leges Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

Het omgevingsrecht kent een breed scala aan vergunningen, ontheffingen en meldingen. Voor slechts een deel hiervan bestaat de mogelijkheid tot het heffen van leges. In 2016 bleek, bij het opstellen voor de prognose voor de begroting 2017, dat er onvoldoende onderscheid gemaakt is tussen de verschillende soorten procedures. Niet voor alle procedures kunnen leges geheven worden. Vandaar dat de gerealiseerde baten en het gerealiseerde aantal procedures achterblijven bij de raming voor 2016.

Daarnaast is het zo dat bij de raming van de baten wordt gerekend met het maximale legestartief per staffel. In de praktijk zijn de tarieven afhankelijk van de bouwkosten en daardoor gedifferentieerd (binnen de genoemde staffels).

Onderdeel	Aantal	
	Raming	realisatie
Bouwkosten:		
5.1.1 1a lager dan € 20.000	65	42
5.1.1 1b tussen €20.000 en € 50.000	60	22
5.1.1 1c tussen €50.000 en € 100.000	45	19
5.1.1 1d tussen €100.000 en € 400.000	40	23
5.1.1 1e tussen €400.000 en € 1.000.000	30	12
5.1.1 1f tussen € 1 mln. en € 5 mln.	25	13
5.1.1 1g tussen € 5 mln. en € 25 mln.	0	2
5.1.1 1h meer dan € 25 mln.	0	0
5.1.2 a binnenplanse ontheffing	5	7
5.1.5 kappen	10	0
5.1.6 a handelsreclame	5	0
5.1.7 a beschermd natuurgebied	5	2
5.1.xx overig	0	23
	<u>290</u>	<u>165</u>

Leges Natuurbeschermingswet 1998

De afgelopen jaren bleek dat zowel de baten als de aantallen van deze leges achterbleven bij de opgestelde ramingen. Reden hiervoor was dat de afhandeling van dossiers doorschoof naar het nieuwe jaar.

In 2016 is deze trend doorbroken. Het overgrote deel van de eerder ontstane werkvoorraad is dit jaar weggewerkt. Deze inhaalslag leidt er toe dat zowel de baten als de gerealiseerde aantallen ongeveer tweemaal zo hoog zijn dan in de begroting werd aangenomen.

Onderdeel	Aantal	
	Raming	realisatie
6.1.1 & 2 separate NB-wet vergunning - vergund	132	948
6.1.1 & 2 separate NB-wet vergunning - geweigerd (50%)	132	9
6.1.3 combinatie met 6.2	132	0
	396	957

Het totaal aantal besluiten op aanvraag om een vergunning of ontheffing en de daarmee gerealiseerde legesinkomsten is in 2016 lager dan geraamd. De verwachtingen ten aanzien de incidentele ontheffingen voor exceptionele transporten is daarbij enigszins achter gebleven. Het RDW voert deze uit en betaalt deze leges uit aan de provincie, een jaar ná realisatie. Het voorzichtige economische herstel heeft zich nog niet vertaald in het aantal vergunningaanvragen voor het veranderen en het gebruiken (anders dan voor verkeersdoeleinden) van wegen. Een positieve ontwikkeling is dat het aantal gecombineerde vergunningen ten opzichte van 2015 is gestegen.

Vergunningen/ontheffingen wegenverordening

De leges die in rekening worden gebracht voor het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen op grond van de Verordening wegen Noord-Brabant en de wegenverkeerswetgeving zijn berekend op basis van de werkelijke hoeveelheid ambtelijke uren - en daaraan gekoppelde uurtarieven - die nodig zijn om een aanvraag te behandelen. Het uitgangspunt is dat kostendekkende tarieven worden gehanteerd.

Wegenverkeerswet art 3.1/3.2 legesverordening	Aantal	
	Raming	Realisatie
art 1.1 vergunning/ontheffing in tarieventabel niet genoemd	0	0
3.1 Regeling voertuigen	2585	2281
- <i>ontheffingen</i>	85	60
- <i>exceptioneel vervoer via RDW</i>	2.500	2221
3.2.2 t/m 3.2.5 Veranderen wegen, uitweg, etc	441	167
3.2.6 Gebruik wegen	99	35
3.2.7 Vermeerdering wegens gecombineerde vergunningen	0	59
	3.125	2.542

Paragraaf 3

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten zal de provincie een bepaalde mate van risicobereidheid moeten hebben. Anderzijds dienen overheden op een verantwoorde manier met de publieke middelen om te gaan en de risico's goed te beheersen. Het gaat dus steeds om de juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument. Niet alleen een instrument om risico's te beheersen zodat de provinciale doelen gehaald worden, maar ook om de bestuurlijke afweging tussen strategische keuzes, risicoprofiel, risicobereidheid en het beschikbare weerstandsvermogen te ondersteunen. De provincie deed en doet al veel aan risicomanagement. Maar het overheidslandschap wijzigt en de samenleving verandert daarom is besloten om een extra impuls te geven aan de doorontwikkeling en actualisatie van het beleid voor risicomanagement. In 2014 hebben GS daartoe een beleidsnota risicomanagement en weerstandsvermogen vastgesteld.

Wat is weerstandsvermogen?

Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt. De term weerstandsvermogen verwijst niet naar een exact bedrag, maar vertegenwoordigt een verhouding tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit. De resultaten van het risicomanagementproces geven inzicht in de onderkende restrisico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn op de financiële positie van de provincie. Het weerstandsvermogen geeft antwoord op de vraag in hoeverre de provincie in staat is om de restrisico's op te vangen.

In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- a. de weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- b. alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie.

In de paragraaf weerstandsvermogen wordt inzicht gegeven in de verhouding tussen de weerstandscapaciteit en de risico's.

Wat wil de provincie bereiken?

Belangrijkste procesontwikkelingen

Vanaf de begroting 2015 kent de paragraaf weerstandsvermogen een andere opzet. In de paragraaf wordt een top 10 van risico's gepresenteerd die financieel afgedekt zijn. Daarnaast wordt ook het weerstandsvermogen uitgedrukt in de vorm van een ratio. Deze ontwikkelingen volgen logisch uit de toezegging n.a.v. de begroting 2014 om risicomanagement te optimaliseren en het beleid vast te leggen in een nota risicomanagement. De nota risicomanagement en weerstandsvermogen is 4 juli 2014 aan uw staten voorgelegd. Hiermee is een eerste stap gezet voor het optimaliseren van risicomanagement. De implementatie van het risicomanagement loopt volgens plan. Risicomanagement is een uitvoerende taak van GS. Hiertoe worden de risico's twee keer per jaar opgehaald vanuit alle lagen van de organisatie om op basis daarvan een top-10 voor GS op te stellen. Het onderwerp risicomanagement staat ook op de agenda van GS, begin 2017 als voorbereiding op de perspectiefnota. Indien risico's financiële gevolgen hebben die niet binnen het budget van het project of programma passen dan is afdekking (in de risicoreserve of afzonderlijke reserves) aan de orde en worden uw Staten betrokken in de besluitvorming en krijgen de risico's een vertaling in de paragraaf weerstandsvermogen

Beleidsdoelstelling

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen. Voor het monitoren van risico's is de ratio weerstandsvermogen een belangrijke indicator. Een stabiel meerjarig beeld van deze indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en

normering. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt tot het treffen van financiële maatregelen.

De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig om de beschikbare weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan besloten worden de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afnemen van de weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afwegmomenten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de budgettaire nota's. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Inventarisatie weerstandscapaciteit:

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als: incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en; structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Voor het jaar 2016 is de weerstandscapaciteit € 181,9 mln. en kunnen binnen deze middelen restrisico's opgevangen worden, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

	<i>Incidentele weerstands capaciteit</i>	<i>Structurele weerstands capaciteit</i>	<i>Totaal op jaarbasis</i>	<i>theoretische ruimte</i>
<i>Bedragen x € mln.</i>				
Risicoreserve	€ 111,7*		€ 180,60	
Reserve ontwikkelbedrijf				
- stimulering woningbouw	€ 8,80			
- ontwikkelbedrijf	€ 60,1**			
Post onvoorzien		€ 1,30	€ 1,30	
Onbenutte belastingcapaciteit***				€ 113,30
Totaal			€ 181,90	€ 113,30

* De stand van de risicoreserve (volgens bijlage 4 reserves) is € 5 mln. hoger i.v.m. toekomstige risico's waarvoor de storting reeds is verwerkt in de stand.

** inclusief de gevormde voorzieningen

*** De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van € 113,3 mln. Dit levert een theoretische ruimte op vanaf jaar t+1.

Inventarisatie risico's

De totstandkoming van de belangrijkste risico's is een resultante van de risicobeheersing zoals deze tot nu toe heeft plaatsgevonden en gaat uit van de restrisico's welke zijn afgedekt in de risicoreserve aangevuld met een aantal specifieke risico's afgedekt uit de reserve ontwikkelbedrijf (incl. de hieruit getroffen voorzieningen).

In deze paragraaf volstaan we met het benoemen van de belangrijkste restrisico's afgedekt in de risicoreserve en reserve ontwikkelbedrijf (inclusief voorzieningen). Door de afwikkeling van een aantal risico's is een top 10 niet meer zinvol om te vermelden en volstaan we bij het vermelden van die top met het benoemen van de individuele risico's tot een totaal van ca 80% van de risico's. In de bijlage bij de begroting is een totaaloverzicht opgenomen.

Onderwerp	Restrisico jaarrekening 2016 (x € 1 mln.)	Restrisico jaarrekening 2015 (x € 1 mln.)	Toelichting
<i>Deelnemingen</i>	€ 55,6	€ 50,5	Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. vz grondbedrijf), met uitzondering van de ORR.
<i>Leningen</i>	€ 38,8	€ 52,1	Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risico-beoordelingen van de leningen.
<i>Garanties</i>	€ 22,9	€ 26,2	Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking
<i>Maatregelen woningbouw</i>	€ 8,8	€ 19,3	De risico's betreffen de Brabantse verkoopgarantie en maatregelen voor producenten in de vorm van garantstellingen
<i>Logistiek Park Moerdijk (LPM)</i>	€ 8,7	€ 8,7	Risico op de ontwikkeling van Logistiek Park Moerdijk (LPM)
<i>Juridische risico's</i>	€ 7,9	€ 7,9	Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is vooralsnog een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang
PPS A-59	€ 5,7	-	Restant bedrag voor de afdekking van risico's in het project. Betreft een bestaand risico, maar is overgebracht naar de risico reserve i.v.m. nieuwe regelgeving
<i>Landbouw ontwikkelingsgebieden (LOG)</i>	€ 2,5	€ 2,9	Het restrisico op schadeclaims door de inperking van ontwikkelmogelijkheden van de landbouw ontwikkelingsgebieden.
<i>Provinciaal waterplan (PWP)</i>	-	€ 5,4	restrisico van overprogrammering is in 2016 ingelopen
<i>Risico op negatieve algemene uitkering</i>	-	€ 1,9	Door ontwikkelingen in de totale omvang van het provinciefonds vervalt de negatieve uitkering uit het provinciefonds
<i>Samen investeren</i>	-	€ 13,8	Zie toelichting
Subtotaal	€ 150,9	€ 188,9	83,7% (jr 2015 87,7%)
Overige risico's	€ 29,3	€ 26,5	16,3% (jr 2015 12,3%)
Totaal risico's	€ 180,2	€ 215,4	100 %

Overzicht van mutaties ten opzichte van vorige risicoparaagraaf

De belangrijkste mutaties in de restrisico's:

Deelnemingen:

- Agiostorting van ca. € 2,3 mln aan Cleantechfonds
- Het overige verschil betreft een administratief technisch verschil door een verschuivingen van de voorziening naar de reserve.

Leningen:

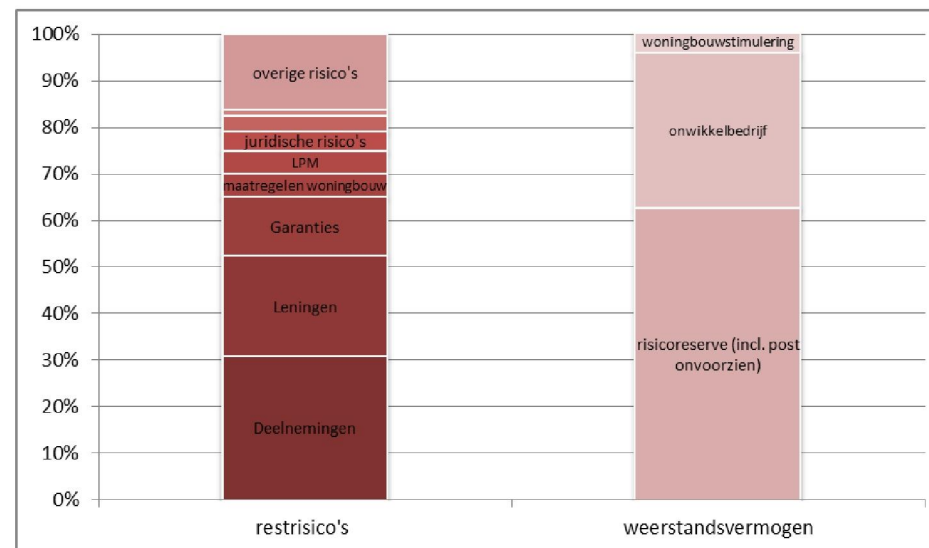
- Aflossing lening RvR van ca. € 4.25 mln.
- Oninbaar verklaring van ca. € 1,2 mln. in verband met leningen MKB

Garantie:

- Vervallen van de afdekking van de algemene garantstelling voor de gemeenschappelijke regelen Havenschap Moerdijk van € 4,5 mln.

Overige mutaties:

- Risico van verstrekte garanties woningbouw zijn verlaagd met € 10,5 mln., waarvan € 4,8 mln. i.r.t. aflossing leningen.
- Het risico overprogrammering Provinciaal waterplan is ingelopen en hiermee vervalt het risico van € 5,4 mln.
- Het risico van een negatieve algemene is vervallen en hiermee vervalt het risico van € 1,9 mln.
- Het risico van het project A59 is voor een bedrag van € 5,7 mln, ondergebracht in de risicoreserve wat voorheen elders in de begroting was afgedekt
- Het risico van samen investeren is afgerekend en vervalt als risico van € 13,8 mln. binnen de risicoreserve
- De overige mutaties betreffen voornamelijk verschuivingen en zijn daarmee alleen administratief van aard. Enerzijds verschuivingen i.v.m. verlaging balanswaarde met de bijbehorende verlaging van het risico. Anderzijds verschuivingen tussen afdekking van bestaande risico's van risicoreserve naar reserve investeringsagenda en van risicoreserve naar voorzieningen bij leningen en deelnemingen.

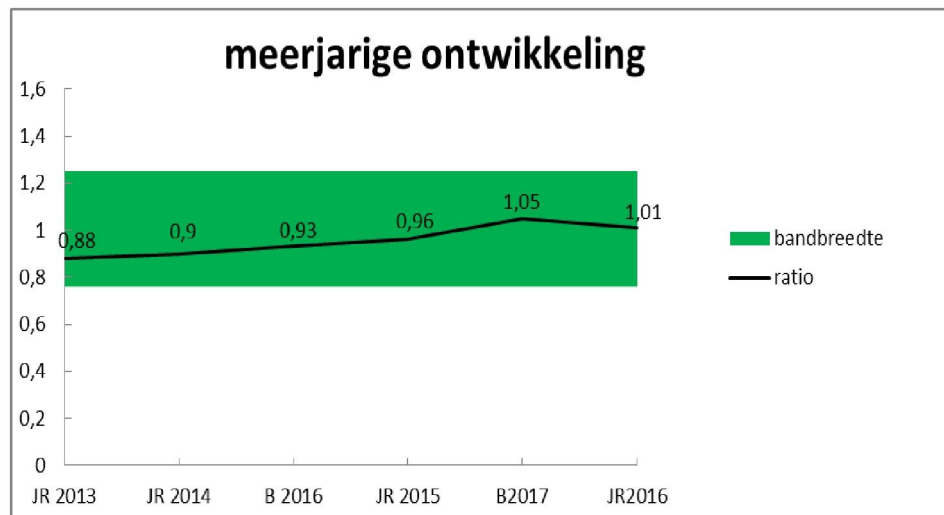

Ratio weerstandsvermogen

De benodigde weerstandscapaciteit 2016 is een uitkomst van het hele proces van risico inventarisatie conform het hierboven beschreven proces, waarbij het totaal van de restrisico's de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit bepaald. Het benodigde weerstandvermogen voor 2016 is berekend op € 180,2 mln.

Ratio weerstandsvermogen =	$\frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{181,9 \text{ mln}}{180,2 \text{ mln}} = 1,01$
----------------------------	--

De ratio weerstandsvermogen uitgerukt in een verhoudingsgetal komt hiermee voor de begroting op: 1,01

Conclusie

Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen de beschikbare weerstandscapaciteit.

Een nader gedetailleerd risicoprofiel waarin de specificatie van de restrisico's en de afdekking van deze risico's is aangegeven is opgenomen in bijlage 14.

De voorgeschreven kengetallen over de financiële positie zijn eveneens in deze bijlage 14 opgenomen.

Paragraaf 4

Onderhoud kapitaalgoederen

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De provincie Noord-Brabant heeft een wegennet in beheer en onderhoud met een totale weglengte van 553 km (1 februari 2017). Dat wegennet verkeert in goede staat; er is geen sprake van achterstallig onderhoud. De provincie wil haar wegen in goede staat houden zodat daarvan op veilige wijze gebruik gemaakt kan worden en de vlotte doorstroming van het verkeer zoveel mogelijk wordt gewaarborgd, waarbij het milieu en de leefbaarheid van de omgeving in acht worden genomen. Dat wil de provincie bereiken door planmatig onderhoud, dat op een veilige, klantgerichte, milieuvriendelijke, integrale en kostenbewuste wijze wordt uitgevoerd.

Het beleidskader wat hierbij leidend is, is het in 2008 vastgestelde onderhoudsbeleid "Provinciale wegzorg in uitvoering". Op basis van dit beleid en het door GS vastgestelde beleidskader "Wegen voor bereikbaarheid" worden beheerplannen, onderhoudsplannen en onderhoudsbestekken opgesteld en uitgevoerd.

Met het bestuursakkoord is in 2015 besloten om een kwaliteitsvisie op onderhoud op provinciale wegen te actualiseren. De provincie heeft hiertoe al in 2015 en 2016 belangrijke stappen gezet. De geactualiseerde kwaliteitsvisie zal in 2017 worden vastgesteld.

Uit de in 2016 uitgevoerde evaluatie in december op ons elektrotechnisch prestatiecontract (EPC) blijkt dat de uitvoering van het onderhoud van de e-installaties op onze provinciale wegen heeft voldaan aan de afgesproken en vastgestelde kwaliteitseisen. Daarmee kan de provincie concluderen dat is bereikt wat we wilde bereiken maar worden er verbeterpunten doorgevoerd.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Bij het onderhoud op de provinciale wegen gaat het om het dagelijks onderhoud. Onderhoud omvat het uitvoeren van correctieve maatregelen om een object gedurende de levensduur in goede staat te houden of te brengen (op een vooraf vastgesteld kwaliteitsniveau), zodat het object naar behoren kan functioneren. Het betreft het onderhoud van verhardingen van rijbanen en fietspaden, kunstwerken (viaducten, tunnels, bruggen, en duikers), verkeersvoorzieningen (verkeersregelininstallaties, openbare

verlichting, pompen, elektronische snelheidbeheersingssystemen, bebording, geleiderails, bewegwijzering), en groenvoorzieningen.

Het operationele beleidskader "Wegen voor bereikbaarheid" vormt de basis voor de werkzaamheden voor het aanleggen, beheren en onderhouden van de provinciale wegen.

De provincie werkt met drie verschillende prestatiecontracten, het elektrotechnisch prestatiecontract (EPC), het onderhoudsprestatiecontract (OPC) en het servicecontract (SRV) en met drie verschillende partners. Deze partners hebben in een prestatiebestek met de provincie concrete afspraken gemaakt over de kwaliteitseisen die wij stellen aan de te leveren onderhoudsprestatie voor de provinciale weg. De provincie monitort de geleverde kwaliteit voor de drie contracten door maandelijks steekproefsgewijs de wegen te toetsen. Daar waar de kwaliteitseisen niet wordt gehaald, wordt door de aannemer alsnog de prestatie geleverd en in sommige gevallen kan een boete worden opgelegd. In 2016 zijn vrijwel de meeste prestaties in één keer goed geleverd en zijn er door de provincie richting de aannemers geen boetes opgelegd. Een enkele keer bleek de prestatie niet voldoende te zijn en is hierop een korting toegepast.

De werkwijze met prestatiecontracten blijkt succesvol en wordt in 2017 en verder gecontinueerd. Hierbij verbetert de provincie de concrete prestatieafspraken vooraf met de aannemers, maar geeft de provincie de aannemer ook de ruimte om verbeteringen in het dagelijks onderhoud aan te pakken. Hierdoor wordt voor beide partijen onderhoud efficiënter. Met de werkwijze kan een bijdrage geleverd worden aan duurzame leefomgeving, het verbeteren van de verkeersveiligheid en draagt de werkwijze bij aan een grotere kans op innovatieve onderhoudsaanpak aangedragen door de markt.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Onderhoud wegen				
Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Dagelijks onderhoud wegen c.a.	7.002	7.002	7.861	-858
Operationeel beheer wegen en verkeer	299	364	334	30
Tactisch beheer wegen en verkeer	2.059	1.954	2.467	-514
Overige uitgaven wegbeheer				0
Totaal	9.360	9.320	10.662	-1.342

Toelichting

Dagelijks onderhoud wegen c.a.: De overschrijding wordt vooral veroorzaakt door noodzakelijk onderhoud als asfaltreparaties en andere herstelmaatregelen op de provinciale wegen als noodmaatregel voor de winter.

Operationeel beheer wegen en verkeer: Als gevolg van meer schaderijdingen in de 2^e helft van 2016 zijn er meer kosten gemaakt voor proces- en herstelwerkzaamheden. Deze worden gedekt door de hogere inkomsten door het verhalen van de kosten op de veroorzaker.

Tactisch beheer wegen en verkeer: Het op orde brengen van de beheerplannen t.b.v. van Assetmanagement en het inwinnen van verkeersgegevens bij het NDW samen met Rijkswaterstaat zijn de belangrijkste oorzaken van overschrijding op deze post.

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De provincie streeft naar een schone, open en transparante werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Onderhoudsboeken

Het naar verwachting benodigde onderhoud is vastgelegd in meerjarenplanningen, de zogenaamde onderhoudsboeken. Gelet op de verbouwing van het provinciehuis zijn de onderhoudsboeken in 2016 geactualiseerd. Vaststelling van de geactualiseerde onderhoudsboeken vindt plaats in 2017.

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

Het onderhoud voor 2016 bestaat voor een belangrijk deel uit onderhoudscontracten met een uitvoeringscyclus van één jaar (bijvoorbeeld onderhoud van de liftinstallaties).

Met het voltooiën van een onvoorziene renovatie van de gevelplaten van het provinciehuis en het onderhoud aan de gevel van de nieuwbouw in 2012 is er geen sprake van achterstallig onderhoud.

De aanbesteding renovatie glazenwasbalkons heeft plaatsgevonden. De renovatie van deze glazenwasbalkons start in 2017, aangezien de producten die op het beton aangebracht worden niet in de winterperiode verwerkt mogen worden. De renovatie van de glazenwasbalkons komt ten laste van het restantkrediet van de renovatie van de gevelplaten van het provinciehuis.

De liften worden in september 2017 opgeleverd. Om overlast te beperken is de uitvoering van de liftrenovatie zoveel mogelijk gepland in of rond vakantieperiodes.

Realisatie huisvestingsconcept provinciehuis

Kleine aanpassingen aan het huisvestingsconcept zijn gedaan. De resterende werkzaamheden worden opgepakt in 2017 (o.a. geluidsisolatie wanden vergaderkamers in de toren).

Onderhoudsboek museum

Het Noordbrabants Museum aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De Provincie verhuurt ruimten in het complex aan de Stichting Beheer Museumkwartier die deze ruimten weer onderverhuurt aan o.a. Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. De beheersstichting coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjaren-onderhoudsplan. Om deze kosten te dekken, wordt jaarlijks € 325.000 in de onderhoudsvoorziening gestort.

In 2016 zijn extra investeringen gedaan in de beveiligingsmaatregelen en technische installaties van het museumkwartier. Door de succesvolle Jeroen Bosch 500 tentoonstelling met verruimde openstelling, is een deel van de in 2016 geplande onderhoudswerkzaamheden doorgeschoven naar 2017.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Onderhoud gebouwen				
Bedragen x € 1.000 (exploitatie)	Begr.oorspr. 2016	a.Begr.na wijz. 2016	b.Realisatie 2016	Vershil a-b
Provinciehuis	1.480	1.430	1.430	0
Noordbrabants museum	327	327	327	0
Totaal	1.807	1.757	1.757	0

Toelichting

De gerealiseerde lasten betreffen de toevoeging aan de onderhoudsvoorzieningen. Deze zijn in overeenstemming met de raming in de begroting.

Onderhoud vaarwegen

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De uitvoering van de (beheer) maatregelen aan provinciale vaarwegen zoals de Mark, de Dintel, de Roosendaalsche en Steenbergse Vliet, de Roode Vaart en het Mark Vlietkanaal is gemandateerd aan het Waterschap Brabantse Delta. De onderhoudstoestand van deze vaarwegen is goed.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

De provincie voert zelf geen beleidsprestaties i.c. werkzaamheden uit aan de vaarwegen. De provincie draagt 50% bij in de kosten van onderhoud en 100% in de kosten van het vaarwegverkeer. De juridische basis van de mandatering is gebaseerd op de financiële overeenkomst inzake het vaarwegbeheer provincie Noord-Brabant en waterschap Brabantse Delta. In het kader van de Agenda van Brabant hebben GS besloten om met ingang van 2012 de onderhoudsbijdrage met 25% naar beneden bij te stellen. De onderhoudsbijdrage aan het waterschap wordt jaarlijks geïndexeerd.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Onderhoud vaarwegen				
Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	a.Begr.na wijz.	b.Realisatie	Verschil a-b
(exploitatie)	2016	2016	2016	
Onderhoudsbijdrage aan waterschap	1.346	1.346	1.403	-57

Paragraaf 5

Treasury

Inleiding

Treasury omvat de financiering van beleid en het uitzetten van geldmiddelen die niet direct nodig zijn. De treasuryfunctie richt zich als zodanig op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's.

Belangrijkste doelstellingen voor de provincie zijn:

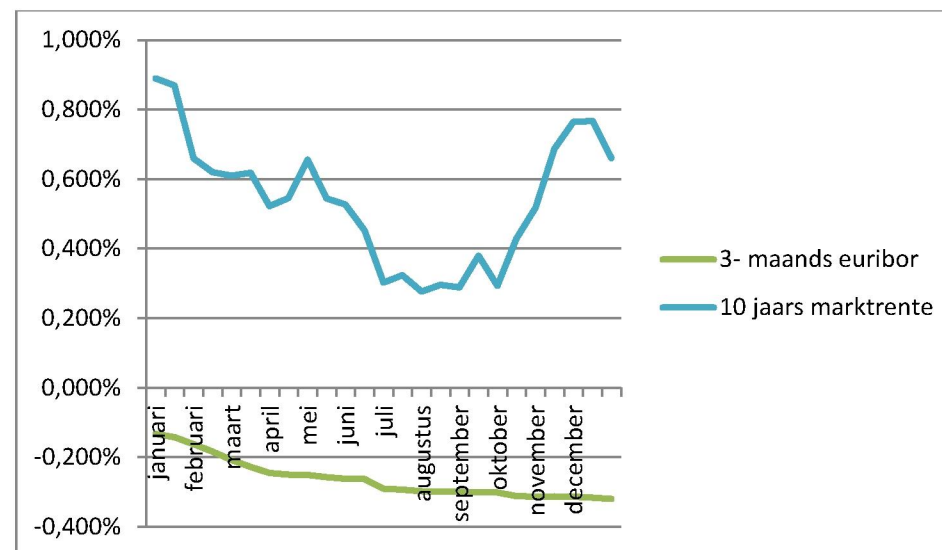
- Onze beschikbare middelen in het kader van de immunisatieportefeuille, de investeringsagenda en eventuele andere overtollige middelen moeten veilig zijn belegd, dat wil zeggen tegen de laagst mogelijke risico's;
- De beleggingen uit de immunisatieportefeuille moeten minimaal het doelrendement van € 122,5 miljoen structureel opleveren;
- Er moeten voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn op het juiste moment ten behoeve van – onder andere – de provinciale investeringen.

Ontwikkelingen treasury

Belangrijkste ontwikkelingen

Sinds maart 2015 voert de Europese Centrale Bank (ECB) een opkoopprogramma van obligaties. De directe aanleidingen om deze stap te zetten waren onder meer tegenvallende inflatie in de Eurozone en gestaag lagere groeiramingen voor de lidstaten van de Eurozone. Dit opkoopprogramma van de ECB heeft onder andere tot gevolg dat de rentestand kunstmatig laag wordt gehouden. Begin december 2016 heeft de ECB besloten om dit programma met een jaar te verlengen tot december 2017.

In 2016 is de kapitaalmarktrente niet erg stabiel geweest. Vanaf het begin van het jaar is een dalende trend ingezet, tot een dieptepunt van ongeveer 0,25% (voor de 10 jaarswaprente). Vanaf oktober is deze gaan stijgen tot bijna 0,8%. Op moment van schrijven (23 januari 2017) is de rente 0,73%. De korte rente (referentie is de driemaands-euribor) is in 2016 verder negatief geworden. De korte rente daalde van -0,13% naar -0,32%.

Grafiek 1: Renteontwikkeling 2016

Vanwege de lage rentestand is in 2015 gestart met het uitzetten van leningen in het kader van de publieke taak: **"Vermogen voor Brabant"**. In 2016 is er een tweede hybride lening verstrekt aan de BNG Bank. Ook is er een lening verstrekt aan De Efteling en is de lening aan Safariresort Beekse Bergen in voorbereiding in het kader van Leisure ontwikkelingen (meerdaags-verblijf) en aan het Ministerie van Defensie voor een onderhoudsfaciliteit van de motoren van de F35. De aanvraag voor twee leningen door NWB Bank, voor in totaal € 75 miljoen, is door de bank ingetrokken, omdat in november 2016 de Basel III regels voor sectorbanken zijn versoepeld. De lening aan Safariresort Beekse Bergen heeft vertraging opgelopen, maar zal in maart /april 2017 in tranches worden verstrekt. Alle uitgevoerde transactie zijn gedaan binnen regels van de huidige Verordening Treasury.

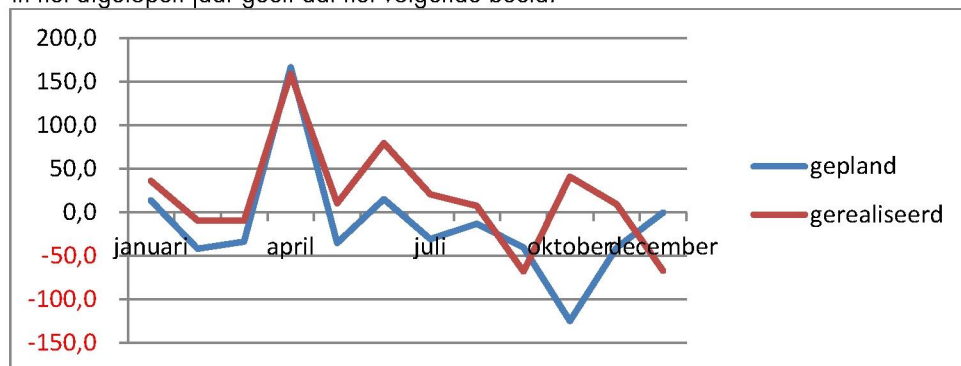
De langdurig lage rentestand heeft wel degelijk effect op het doelrendement van € 122,5 miljoen. Het wordt steeds moeilijker dit te halen. Als buffer en dekking hebben we hiervoor de dividend- en rentereserve ingesteld. In 2016 is aan de stand van deze reserve € 34 miljoen toegevoegd zodat ultimo 2016 het saldo hiervan €156,5 miljoen bedraagt. Daarnaast worden er in 2017 transities (switches) uitgevoerd die in de periode

2017 – 2021 naar verwachting een positief effect hebben op het rendement van ongeveer € 50 miljoen.

In 2016 is onze liquiditeitspositie verbeterd met ruim € 211 miljoen (gepland was een daling van € 164 miljoen). Het verschil van € 375 miljoen werd o.a. veroorzaakt door:

- “Overig inkomsten”, Motorrijtuigenbelasting en dividend Enexis zijn in totaal ongeveer € 30 miljoen hoger dan geraamd;
- De bijdrage aan het Programma Hoogfrequent Spoor (PHS) is doorgeschoven (€ 111 miljoen);
- In 2016 zijn de exploitatie-uitgaven € 153 miljoen lager dan geraamd. Dat heeft vooral te maken met achterblijvende uitgaven m.b.t. besteding van reserves. In de planning zijn tussentijdse bijstellingen niet opgenomen. Dat zal in 2017 nadrukkelijk wel gebeuren;
- € 44 miljoen meer BTW ontvangen dan gepland vanuit het BTW-compensatiefonds.

In het afgelopen jaar geeft dat het volgende beeld:

Grafiek 2: maandelijks verloop van het saldo van inkomsten en uitgaven over 2016

In algemeen blijft de realisatie structureel maar wel gelijkmatig achter bij de planning. Alleen in oktober wijkt het meer af doordat in die maand de bijdrage PHS was gepland.

Overige ontwikkelingen

- In september is door Provinciale Staten de Verordening treasury Noord-Brabant aangepast waardoor het mogelijk is geworden leningen te verstrekken vanuit de immunisatieportefeuille met een maximale looptijd van 30 jaar (dit was 25 jaar). In

2015 was het al mogelijk om leningen te verstrekken met zowel een maatschappelijk rendement als een financieel rendement: “**Vermogen voor Brabant**”;

- in 2016 is het Treasury Committee drie keer bijeen geweest (in 2015: 4 keer).
- Onze beleggingsdoelstelling over 2016: minimaal € 122,5 miljoen inkomsten genereren is gehaald.

Obligatieportefeuilles

De provincie Noord-Brabant bezit twee obligatieportefeuilles: een immunisatieportefeuille en een investeringsagendaportefeuille. Beide portefeuilles bestaan uit obligaties van Europese landen en banken met de hoogste kredietwaardigheid. Bij het uitvoeren van de beleggingen moeten alle partijen voldoen aan een AAA-rating van twee van de drie vooraanstaande credit rating bureaus. In het afgelopen jaar is de kredietwaardigheid van een aantal van deze partijen verlaagd. Ultimo 2016 beschikken Frankrijk, Finland, Oostenrijk en de Rabobank niet over de hoogste rating volgens de Verordening treasury. Gelet op het lage risico en het redelijk rendement van deze beleggingen, is besloten om de obligaties voorsnog in portefeuille te houden.

Immunisatieportefeuille

Het doel van de immunisatieportefeuille is een rendement te genereren, door het jaarlijks ontvangen van een vaste rente, ter compensatie van de wegvallende dividendstromen van Essent. Het risico van deze portefeuille is laag.

De verdeling van de immunisatieportefeuille naar tegenpartij per 31 december 2016 wordt weergegeven in de figuur 1. De boekwaarde van de uitzettingen op dat moment was € 2.551 miljoen. Deze beleggingen zijn inclusief langjarige deposito's bij de Nederlandse Staat via Schatkistbankieren voor € 341 miljoen, leningen aan decentrale overheden (€ 585 miljoen) en leningen in het kader van de publieke taak (€238 miljoen) en een aandeelhouderslening aan Enexis van € 108 miljoen. Daarnaast ontvangen we een dividend voor ons aandeel in Enexis. Een deel van de nominale waarde van de uitzettingen heeft betrekking op de *Dividend – en rentereserve*.

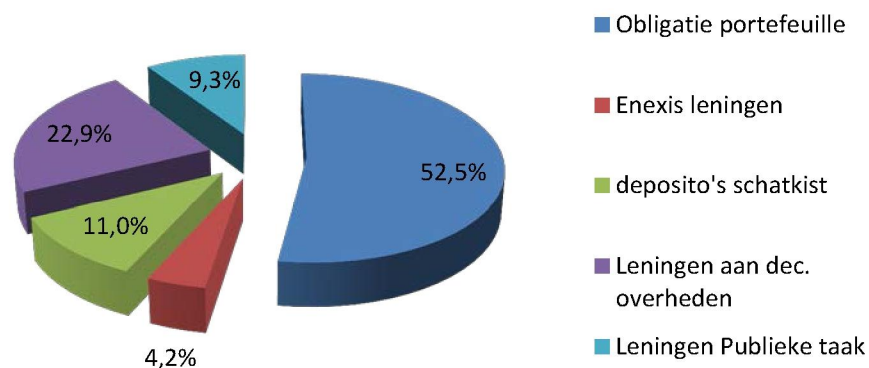
Het gerealiseerde rendement over 2016 bedraagt € 159,1 miljoen en is als volgt opgebouwd (zie ook “algemeen financieel beleid”):

	Bedragen x € 1 miljoen
Dividend Enexis	34,4
Aandeelhouderslening Enexis	12,4
Rente obligaties	52,3
Rente schatkistbankieren	8,2
Rente gemeenteleningen	6,9
Rente leningen publiek taak	5,8
Financieringsresultaat	12,2
Incidentele meevaller: vrijval escrow	26,9
	159,1

Tabel I gerealiseerd rendement 2016 immunisatieportefeuille

Hierdoor bedraagt het totale overschot € 36,6 miljoen ten opzichte van het doelrendement van € 122,5 miljoen. Hiervan is bij de bestuursrapportage 2016 € 33,0 miljoen aan de dividend- en rentereserve toegevoegd en € 2,6 miljoen aan de Algemene Middelen. Bij de jaarrekening 2016 wordt voorgesteld om het restant van € 1,0 miljoen toe te voegen aan de dividend- en rentereserve.

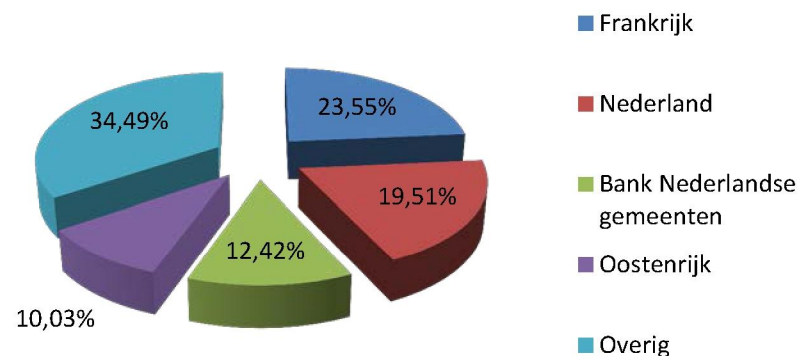
Figuur 1: grafiek immunisatieportefeuille per ultimo 2016

Investeringsagendaportefeuille

Het doel van de investeringsagendaportefeuille is dat op de gewenste tijdstippen de middelen die nodig zijn voor de realisatie van de investeringsagenda, beschikbaar zijn. Het risico van deze portefeuille is laag. De boekwaarde van de obligaties per 31-12-2016 bedraagt € 366,6 miljoen. In 2016 zijn er twee obligaties afgelost voor totaal € 45,3 miljoen. Deze ontvangsten zijn gebruikt ter dekking van de uitgaven en het overschot is gestald bij de Schatkist, zoals met alle liquiditeitsoverschotten gebeurt.

Figuur 2 Investeringsagendaportefeuille

Beleid en beheersing van risico's

Het Treasury statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt- (waaronder rente- en valutarisico), krediet- en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee is omgegaan in het afgelopen jaar.

Renterisico's - Wettelijke verplichtingen

De Wet Fido, die met ingang van 1 januari 2001 in werking is getreden, stelt twee concrete normen aan het financieerbeleid van de provincie, te weten de kasgeldlimiet en de renterisiconorm. Aan beide normen wordt door de provincie voldaan.

Kasgeldlimiet - kortlopende schulden

De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto-vlottende schuld per kwartaal mag hebben. Dat bedrag is een percentage van de jaarlijkse begroting. Voor de provincies is dat percentage vastgesteld op 7,0%.

Gedurende 2016 is de gemiddelde netto-vlootende schuld ruim onder de kasgeldlimiet gebleven. In de bijlagenbundel (bijlage 9) zijn overzichten opgenomen van de Modelstaat A waarin de liquiditeitspositie per kwartaal is weergegeven.

Renterisiconorm – langlopende schulden

Aangezien in 2016 geen (her)financiering heeft plaats gevonden en er ook geen sprake is geweest van renteherzieningen op lopende vaste geldleningen, is de renterisiconorm niet relevant.

In de bijlagenbundel (bijlage 9) is de Modelstaat B opgenomen, betreffende de berekening van het renterisico over het jaar 2016.

Valutarisico's

De valutarisico's (risico's die zijn ontstaan door schommelingen in wisselkoersen) worden uitgesloten doordat alleen uitgezet en belegd wordt in euro's.

Kredietrisico's

In het kader van beperking van het kredietrisico, het risico op terugbetaling van de hoofdsom en betaling van de rente, wordt alleen belegd in vastrentende waarden van financiële ondernemingen en/of landen met minimaal een AAA-rating (door minimaal twee ratingagencies bepaald) of in waardepapier van financiële ondernemingen met een staatsgarantie van een land met een AAA-rating. Dit is strenger dan de regels in de Wet Fido en de Ruddo. In 2016 en eerder is de rating van Frankrijk, Finland, Oostenrijk en de Rabobank door minimaal twee van de drie ratingagencies verlaagd van AAA naar AA. Het Treasury Committee heeft, mede op advies van beide vermogensbeheerders, geadviseerd om de obligaties wel aan te houden. Met de wijziging van de Wet Fido op 10 december 2013 mogen de decentrale overheden uitsluitend overtollige middelen beleggen bij de schatkist of uitleenen aan andere decentrale overheden, waar de provincie geen toezichtrelatie mee heeft. Vanaf 2015 is het, via een aanpassing in de Verordening treasury, mogelijk om te beleggen in projecten met een publiek doel. Ook hierbij moet het risico minimaal zijn. In het aangepaste Treasury Statuut hebben Gedeputeerde Staten regels vastgelegd voor de beheersing van die risico's. In 2016 is de Verordening treasury aangepast om de looptijd van leningen te maximeren tot 30 jaar.

Liquiditeitsrisico's

Hiermee wordt bedoeld het risico dat wij niet kunnen voldoen aan onze betalingsverplichtingen (facturen, subsidies en dergelijke). Dit is geminimaliseerd door de aanwezige liquide middelen zoveel mogelijk af te stemmen op de prognose van ontvangsten en uitgaven. Dat doen we op dag-, week-, maand- en jaarbasis. Vanaf 2014 zijn onze mogelijkheden om gebruik te maken van flexibele spaarproducten en deposito's beperkt door "verplicht schatkistbankieren". De deposito's met een looptijd van 1 dag t/m 6 jaar geven bij het Rijk geen rendement op dit moment. Vanwege de negatieve rentestand is het uitzetten van kasgeldleningen aan decentrale overheden geen optie. Ultimo 2015 was op die wijze € 23,7 miljoen uitgezet bij het Havenschap Moerdijk. Omdat in 2015 de korte termijn rente negatief is geworden, is het niet rendabel meer om middelen via kasgeld te beleggen bij decentrale overheden.

Provinciefinanciering

Provinciefinanciering betreft het aantrekken en uitzetten van financiering ten behoeve van het uitvoeren van de publieke taken van de provincie en de risicobeheersing daarvan.

Leningenportefeuille

Opgenomen leningen

In 2016 zijn geen nieuwe langlopende leningen opgenomen. De laatste opgenomen lening is in 2013 geheel afgelost.

Bijlage 6 van het bijlagenboek geeft een specificatie van de opgenomen leningen. In deze specificatie staat een bedrag van € 27,7 miljoen met betrekking tot een renteverplichting in het kader van PPS A59. Formeel staat de lening op naam van de aannemer (Poort van Den Bosch), maar de provincie heeft het renterisico voor deze verplichting aan de aannemer (variabele rente) afgedekt via een renteswap (3,475%). Onder derivaten komen wij daarop terug.

Daarnaast staat er een bedrag van € 2.566.666 als schuldrelatie met ministerie van Economische Zaken. Dit heeft betrekking op een aandelentransactie. Provincie heeft aandelen BOM overgenomen van het ministerie voor hetzelfde bedrag. Er is – tot nu toe – niets betaald. In zeer uitzonderlijke situaties kan dit leiden tot een betalingsverplichting die in de overeenkomst is opgenomen. Deze situatie heeft zich tot nu toe niet voorgedaan.

Verstrekte leningen voor publieke taak (excl. Leningen aan decentrale overheden)

In 2016 is voor € 82,7 miljoen aan nieuwe leningen verstrekt, waarvan € 49,8 miljoen aan de BNG Bank en € 15 miljoen aan De Efteling in het kader van de belegging van de

immunisatieportefeuille. In 2016 is € 4,2 miljoen verstrekt in het kader van de fondsen en heeft het innovatiefonds € 12 miljoen afgelost. Na aflossing (€181,5 mln.) van onder andere €154 miljoen door Enexis en de conversie in aandelen (€ 1,6 mln.) van de bestaande en de nieuw verstrekte leningen, resteerde er per balansdatum ruim € 529,9 miljoen aan leningen u/g. Dit is exclusief de voorzieningen die zijn getroffen. Het risico van deze leningen wordt continu gemonitord, op basis van de bankoverzichten die maandelijks worden ontvangen. Voor een specificatie van deze leningen wordt verwezen naar bijlage 3b van het bijlagenboek.

Derivaten

De provincie heeft in juni 2004 een renteswap afgesloten bij de Rabobank ter volledige afdekking van het rente fluctuatierisico dat zich voordeed bij het project PPS-A59. De looptijd van de renteswap is van 1 januari 2006 tot 1 januari 2021. Het project PPS-A59 waarin de provincie samenwerkt met het consortium Poort van Den Bosch heeft tot doel het aanleggen en beheren van een deel van de autosnelweg A59. Het gebruik van een renteswap ter beperking van financiële risico's past binnen de voorwaarden die het treasury statuut stelt en het ministerie van BZK heeft met deze werkwijze ingestemd. Er bestaat op dit moment geen bijstortverplichting voor de provincie.

De marktwaarde van de renteswap is gerelateerd aan het niveau van de lange rente. Per 31 december 2016 was die marktwaarde -/- € 2.262.208.

Uitzettingen

De beleggingen in de beide portefeuilles, inclusief de verstrekte leningen aan openbare lichamen en deposito's bij de schatkist, bedragen in overeenstemming met de balans € 2.955,6 miljoen.

Aansluiting met de balans	bedrag
Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo agio en disagio	80.445.029
Leningen aan:	
- openbare lichamen (excl. Gem. Moerdijk)	581.809.091
- deelnemingen (Enexis, BNG en NWB, zie bijlage 3b)	307.698.628
- in het kader van de publieke taak	13.500.000
Uitzettingen met rentetypische looptijd $\geq$ 1 jaar:	

Aansluiting met de balans	bedrag
- in schatkist	340.700.000
- in Nederlands schuldpapier *)	731.415.215
- overige uitzettingen	900.071.028
	2.955.638.990

*) excl. Twee leningen aan De Hoven en Havenmeester (totaal € 2.387.467)

Het effectieve rendement over de immunisatieportefeuilles wordt begroot op circa 3,50% op jaarbasis rekening houdend met de aangescherpte beleggingsrichtlijnen voor de verkoopopbrengsten Essent. Hierbij is het uitgangspunt dat gestreefd wordt naar uitzettingen met de hoogste mate van zekerheid. Het daadwerkelijk gerealiseerde couponrendement over 2016 voor alle beleggingen in de immunisatieportefeuille bedraagt 3,21% (2015: 3,19%) en voor de investeringsagendaportefeuille 3,75% (2015: 2,91%). Door de ontwikkelingen zoals het verplicht schatkistbankieren bij de Nederlandse Staat en de lage stand van de marktrente op zowel korte als lange termijn, staan deze rendementen onder grote druk.

Per 31 december 2016 zijn de middelen als volgt uitgezet:

Vorm	Bank/Instelling	Per 1/1/2016	Per 31/12/2016
Obligaties Immunisatieportefeuille*	Divers	1.421.032.171	1.340.032.969
Obligaties Investeringsagendaportefeuille*	Divers	414.051.953	366.604.557
Langlopende leningen aan decentrale overheden		602.986.472	584.709.743
zerobond obligatie i.c.m. Oiko Credit *	NL-Staat	2.500.215	2.500.215
Aandeelhouderslening Enexis	Enexis	262.039.893	107.898.628
Leningen aan NWB / BNG		150.000.000	199.692.878
Overige leningen publieke taak		0	13.500.000
Lange termijn deposito's bij de schatkist	Rijk - min. Financiën	340.700.000	340.700.000
* nominale waarde + (dis)agio = boekwaarde		3.193.310.704	2.955.638.990

De specificatie van de beleggingen en de langlopende leningen zijn in de toelichting op de balans opgenomen onder financiële vaste activa en immateriële vaste activa (voor zover er sprake is van (dis)agio).

Participatie in Oikocredit

In november 2012 is besloten een participatie te nemen in het Oikocredit Nederland Fonds. Door middel van deze participatie geven Gedeputeerde Staten invulling aan de ethisch-sociale aspecten van het treasury beleid. De participatie wordt uitgevoerd in combinatie met een hoofdsomgarantie met een looptijd van 10 jaar. Provinciale Staten zijn hierover op 14 december 2012 geïnformeerd.

Begin 2013 is de participatie genomen in het Oikocredit Nederland Fonds met een nominale waarde van € 427.813. Het risico bij deze uitzetting is erg laag en deze uitzetting past volledig binnen de regels van de wet Fido en de Ruddo.

Paragraaf 6

Verbonden partijen

Verbonden partijen

Visie en beleid ten aanzien van verbonden partijen

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk en een financieel belang heeft.

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de provincie middelen ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partijen kunnen worden verhaald op de provincie.

De provincie Noord-Brabant kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties die een bijdrage leveren aan het publiek belang.

Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in [de Nota Samenwerkingsrelaties en Verbonden Partijen](#) die op 12 december 2014 is vastgesteld door PS (69/14).

Hierin is het beleid met betrekking tot verbonden partijen geactualiseerd en is toegelicht op welke wijze de provincie de publieke belangen in deze verbonden partijen wil behartigen. Hierin staan ook de overwegingen genoemd om een bestuurlijk en financieel belang aan te gaan, te wijzigen of te beëindigen. In de nota is vastgelegd om vierjaarlijks de gehele deelnemingenportefeuille te evalueren. In juni 2012 zijn de resultaten van de eerste vierjaarlijkse evaluatie aan PS aangeboden en in het vierde kwartaal december van 2016 is volgen de resultaten het resultaat van de tweede evaluatie opgeleverd.

Op 2 juni 2006 zijn door Provinciale Staten afspraken over de benoeming van commissarissen op voordracht van de provincie vastgesteld. ([PS 36/06](#)).

Financiën verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf weerstandsvermogen), danwel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

Regelgeving m.b.t. verbonden partijen.

De wet Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) schrijft met betrekking tot de Jaarstukken voor dat de verwachte omvang van het eigen vermogen en vreemd vermogen per begin en einde van het begrotingsjaar en ook het resultaat over het begrotingsjaar voor elke verbonden partij dient te worden vermeld. Daarnaast dient het aandeel in de verbonden partij vermeld te worden en het publiek belang dat met het aandeelhouderschap gediend wordt. Bij de informatie over verbonden partijen is het van belang dat deze op een zodanige manier wordt opgenomen in de begroting en de jaarstukken dat Provinciale Staten zich bij de besluitvorming over de begroting en jaarstukken een goed oordeel kunnen vormen over de bijdrage van de verbonden partijen aan de beleidsdoelstellingen en de financiële risico's van de verbonden partijen.

In de bijlagen 3aa van de jaarstukken is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage is meer uitgebreide informatie opgenomen per verbonden partij over beleid, governance en financiën.

In bijlage 16 Uitwerking investeringsagenda: Fondsen wordt nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds en Breedbandfonds. Specifieke informatie over het Groen Ontwikkelfonds Brabant is opgenomen in programma 3 onder productgroep 03.04 en Brabant C fonds is opgenomen in programma 6 onder productgroep 06.01

Gemeenschappelijke regelingen (GR)		Portefeuille		Vestigingsplaats
1	Havenschap Moerdijk (GR)	Aandeel 50%	Pauli / Van Merrienboer	Moerdijk
2	Parkschap Nationaal Park de Biesbosch (GR)	Aandeel 25%	Van den Hout	Den Bosch
3	Zuidelijke Rekenkamer (GR)	Aandeel 50%	Van der Maat	Eindhoven
4	Kleinschalig collectief vervoer Brabant Noord-oost (GR)	Aandeel 6,25%	Van der Maat	Uden
5a	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant (GR)	Aandeel 34%	Van den Hout	Tilburg
5b	Omgevingsdienst Zuid-Oost Brabant (GR)	Aandeel 35%	Van den Hout	Eindhoven
5c	Omgevingsdienst Brabant Noord (GR)	Aandeel 37 %	Van den Hout	's-Hertogenbosch

Vennootschappen en coöperaties		Vestigings- plaats	Aandelen- kapitaal	Nominale waarde	Agio	Gestort	Balans- waarde	Portefeuille	Bestuurlijk belang
bedragen x € 1.000									
1a	Enexis NV	's-Hertogenbosch	30,80%	46.144		46.144	0	Spierings	Stemrecht / Voordrachtsrecht lidmaatschap RvC/lid AHC
1b	CBL Vennootschap BV	's-Hertogenbosch	30,80%	6		6	6	Pauli	Stemrecht / lid AHC
1c	Vordering op Enexis BV	's-Hertogenbosch	30,80%	6		6	6	Pauli	Stemrecht / lid AHC
1d	Verkoop Vennootschap BV	's-Hertogenbosch	30,80%	6		6	6	Pauli	Stemrecht / lid AHC
1e	CSV Amsterdam BV	's-Hertogenbosch	30,80%	6		6	6	Pauli	Stemrecht / lid AHC
1f	Publiek Belang Elektriciteitsproductie	's-Hertogenbosch	30,80%	PM		PM	0	Pauli	Stemrecht/ lid AHC
2	NV Brabant Water	's-Hertogenbosch	31,60%	88		88	0	Pauli	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC/lid AHC
3	Eindhoven Airport NV	Eindhoven	24,50%	1.112		556	0	Van der Maat	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC
4	BOM Holding BV	Tilburg	100,00%	1	41.773	41.774	41.774	VanMerrienboer / Pauli	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC
5	BV ORR	's-Hertogenbosch	100,00%	30	89	119	111	Pauli	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC
5a	CV ORR I	's-Hertogenbosch	99,00%	743	8.958	9.700	9.498	Pauli	Stemrecht / Commanditair vennoot
5a	CV ORR II	's-Hertogenbosch	99,00%	743		743	0	Pauli	Stemrecht / Commanditair vennoot
6	BV TOM	's-Hertogenbosch	50,00%	9		9	0	Van Merrienboer	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC

Vennootschappen en coöperaties		Vestigings- plaats	Aandelen- kapitaal	Nominale waarde	Agio	Gestort	Balans- waarde	Portefeuille	Bestuurlijk belang
6a	CV TOM	's-Hertogenbosch	49,75%	448		448	0	Van Merrienboer	Commanditaire vennoot /stemrecht
7	Business Park Aviolanda B.V.	Woensdrecht	60,00%	11	6.477	6.488	6.488	Pauli	Stemrecht
8	NV Waterschapsbank	Den Haag	0,12%	22		8	0	Van Merrienboer	Stemrecht
9	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	Den Haag	0,07%	100		100	0	Van Merrienboer	Stemrecht
10	Delta NV	Middelburg	0,05%	4		4	0	Van Merrienboer	Stemrecht
11	OLSP Vastgoed B.V.	Oss	66,18%	20	4.480	4.500	4.500	Van Merrienboer	Stemrecht
12	Green Chemistry Campus	Bergen op Zoom	60,00%	11	2.209	2.309	2.299	Pauli	Stemrecht
14	Groen Ontwikkelfonds Brabant	's-Hertogenbosch	100%	1		1	1	Pauli/Van den Hout	Stemrecht
			Totaal	49.508	63.986	113.015	64.693		
In mindering gebrachte voorziening							6.229		
Balanswaarde							58.464		

Verenigingen en stichtingen			Portefeuille	Vestigingsplaats
1	INPA Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Aandeel 8,33%	Van de Donk	Brussel
2	Interprovinciaal overleg IPO (Stichting)		Pauli	Den Haag
3	Stichting Brabant C Fonds	Aandeel 100%	Swinkels	's-Hertogenbosch
4	Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen (BIFN) (Stichting)	Aandeel 50%	Van Merrienboer	's-Hertogenbosch
5	Stichting Beheer Museum Kwartier	Aandeel 75%	Swinkels	's-Hertogenbosch
6	Stichting Monumentenfonds Brabant	Aandeel 100%	Pauli	's-Hertogenbosch

Publiekrechtelijke rechtspersoon			Portefeuille	Vestigingsplaats
1	Nazorgfonds (aandeel 100%)	Zie toelichting	Van Merrienboer/Van den Hout	's-Hertogenbosch

Toelichting op stoplichtenmodel:

- Rood: Er zijn grote aandachtspunten bij de Verbonden Partij die soms directe actie vereisen, bijvoorbeeld omdat financiële risico's niet zijn afgedekt, het bestuur of toezichthouder niet functioneert, of er geen publiek belang (meer) is. Er kunnen ook tegenvallende resultaten zijn.
- Indien een Verbonden Partij oranje of rood scoort, wordt dit onderaan de tabel toegelicht.

- 1 Havenschap Moerdijk
- 2 Parkschap Nationaal Park de Biesbosch
- 3 Zuidelijke Rekenkamer
- 4 Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant
- 5a Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant
- 5b Omgevingsdienst Zuidoost Brabant
- 5c Omgevingsdienst Brabant Noord

[illegible]

- 1a Enexis
- 1b CBL Vennootschap BV
- 1c Vordering op Enexis BV
- 1d Verkoop Vennootschap BV
- 1e CSV Amsterdam BV
- 1f Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV
- 2 Brabant Water NV
- 3 Eindhoven Airport NV
- 4 Brabantse OntwikkelingsMaatschappij (BOM)
- 5 Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte (ORR)

[illegible]

- 6 Tuinbouw Ontwikkelingsmaatschappij (TOM)
- 7 Businesspark Aviolanda (BPA)
- 8 Nederlandse Waterschapsbank NV
- 9 Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- 10 Delta NV
- 11 Oss Life Science Park Vastgoed (OLSP Vastgoed)
- 12 Green Chemistry Campus BV
- 13 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV

Beleid	Governance	Financiën

Verenigingen en Stichtingen

- 1 Inter Provinciaal Overleg (IPO)
- 2 Huis van de Nederlandse Provincies
- 3 Stichting Brabant C Fonds
- 4 Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen (BIFN)
- 5 Stichting Beheer Museumkwartier
- 6 Stichting Monumentenfonds Brabant

Overige Verbonden Partijen

- 1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen

--	--	--

Toelichting bij rode en oranje scores:

Gemeenschappelijke Regelingen

1 Havenschap Moerdijk

Governance:

De werking van de governance van het Havenschap Moerdijk (Bedrijfsvoeringsorganisatie) en Havenbedrijf Moerdijk N.V. zullen het komende jaar met bijzondere aandacht worden gevolgd. Er is in de structuur en het management veel gewijzigd. In een eerste jaar is het goed aandacht te hebben voor eventuele aanloopproblemen en het zo snel mogelijk oplossen hiervan.

Daarnaast is in oktober jl. met Havenbedrijf Rotterdam (HbR) een traject gestart om via een Joint Fact Finding de mogelijkheden voor samenwerking tussen Havenbedrijf Moerdijk (HbM) en Havenbedrijf Rotterdam (HbR) nader te verkennen. De afspraken zijn vastgelegd in een Memorandum of Understanding (MoU). De verkenning (Joint Fact Finding) heeft als doel om de gedeelde belangen ingeval van samenwerking te identificeren en te bewerken en om een gedeeld beeld op te stellen over de inhoud en organisatievorm van de toekomstige samenwerking. Op basis van de uitkomsten van de verkenning zullen partijen nadere besluiten nemen over het vervolg van het proces.

5a Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant

Governance: De zeggenschap in het DB en AB blijft achter bij de omvang en het belang dat de provincie heeft. Deze onevenwichtigheid vloeit voort uit afspraken die bij de oprichting zijn gemaakt. Binnen het huidige wettelijke kader zijn er geen mogelijkheden om dit te veranderen.

Financiën: De financiële positie van de OMWB is verbeterd, maar het fundament is nog broos. Er is een reorganisatie in gang gezet waarvan nog niet helder is welke gevolgen deze met zich meebrengt.

5b Omgevingsdienst Zuidoost Brabant

Governance: De zeggenschap in het DB en AB blijft achter bij de omvang en het belang dat de provincie heeft. Deze onevenwichtigheid vloeit voort uit afspraken die bij de oprichting zijn gemaakt. Binnen het huidige wettelijke kader zijn er geen mogelijkheden om dit te veranderen.

5c Omgevingsdienst Brabant Noord

Governance: De zeggenschap in het DB en AB blijft achter bij de omvang en het belang

dat de provincie heeft. Deze onevenwichtigheid vloeit voort uit afspraken die bij de oprichting zijn gemaakt. Binnen het huidige wettelijke kader zijn er geen mogelijkheden om dit te veranderen.

Financiën: De ODBN beschikt over een gezonde financiële positie. Dit laat onverlet dat er voor 2016 rekening gehouden wordt met een tekort (dat waarschijnlijk uit de reserves kan worden afgedekt).

De accountant verstrekke bij de jaarrekening 2015, voor het onderdeel rechtmatigheid, een afkeurende verklaring aan de dienst.

De ODBN gaat in 2017, net als de andere omgevingsdiensten, tussentijdse bestuursrapportages opstellen. Hierdoor ontstaat bij de deelnemende partijen een beter beeld over de gang van zaken in het uitvoeringsjaar.

Vennootschappen en coöperaties

1a Enexis

Beleid: In april 2017 wenst Enexis, in de Aandeelhouders Vergadering, haar nieuwe strategie vast te stellen. Deze wordt in goede samenwerking met de stakeholders, waaronder de aandeelhouders, voorbereid. Vanwege de vaststelling van de nieuwe strategie behoeft Enexis op het gebied van beleid begin 2017 extra aandacht.

2 Brabant Water NV

Beleid: Meerjarenbeleid is nog niet vastgesteld en zal in 2017 onderwerp van gesprek zijn

Financiën: Geschil met de gemeente Tilburg en Goirle m.b.t. de overnamesom voor Tilburgse Waterleiding Maatschappij (TWM) ligt al enige tijd voor bij de rechter en uitkomst kan financieel substantiële gevolgen hebben voor Brabant Water.

5 Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte (ORR)

Financiën: Het onderdeel 'Beleid' stond in 2015 al op groen. De onderdelen 'Governance' en 'Financiën' zijn in 2016 gewijzigd van oranje naar groen. Nu de provincie sinds eind 2015 enig aandeelhouder is, is sturing op de ORR om provinciale doelen te realiseren beter mogelijk. Met de in 2016 gesloten "Overeenkomst tot wijziging samenwerking Ruimte voor Ruimte" is de governance hierop aangepast. Ook de afspraken over financiering van de ORR zijn met genoemde overeenkomst opnieuw vormgegeven.

6 Tuinbouw Ontwikkelingsmaatschappij (TOM)

Financiën: Ondank de positieve ontwikkelingen in de markt zal er aan het einde van de looptijd een verlies overblijven voor de aandeelhouders. Het provinciale aandeel in dit verlies is afgedekt.

7 Businesspark Aviolanda (BPA)

Financiën: Voortgang vereist uitbreiding met clusterontwikkelingsactiviteiten en ontwikkeling van nieuw vastgoed. Hiervoor is inbreng van extra eigen- en vreemd vermogen nodig.

10 Delta NV

Financiën: Het voornemen tot verkoop van de provinciale aandelen Delta heeft tot dusverre geen resultaat opgeleverd. Delta is zelf bezig met een strategische heroriëntering en Delta NV zal haar netwerkactiviteiten moeten gaan afsplitsen. Hierdoor zal zij meer en meer afhankelijk worden van haar commerciële activiteiten, waarbij de energiepoot nog verlieslijdend is.

11 Oss Life Science Park Vastgoed (OLSP Vastgoed)

Financiën: De financiële positie van OLSP Vastgoed is verslechterd als gevolg van een afwaardering van het vastgoed. Een voorstel om € 13,9 miljoen ter beschikking te stellen van de Pivot Park organisatie, waartoe OLSP Vastgoed behoort, zal begin 2017 worden geagendeerd. Dit voorstel maakt dat de financiële zorgen van OLSP Vastgoed voor de korte en middellange termijn zijn weggenomen.

13 Green Chemistry Campus BV

Governance: De governance was in 2016 nog niet op orde. Er was nog geen derde commissaris om de Raad van Commissarissen compleet te maken en er was nog geen nieuwe directeur aangetrokken. Er werd wel gehandeld zoals opgesteld in de statuten en in de samenwerkingsovereenkomst tweede fase zijn nieuwe afspraken over de samenwerking tussen aandeelhouders en SABIC vastgelegd.

Financiën: Met de genomen besluiten in 2016 kan ook de financiële situatie worden verbeterd. Wel dient er een verdienmodel te worden ontwikkeld om na Fase Twee onafhankelijk te zijn van publieke middelen.

Verenigingen en Stichtingen

5 Stichting Beheer Museumkwartier

Governance: Aanpassing van de governance structuur zal naar verwachting medio 2017 zijn doorgevoerd

6 Stichting Monumentenfonds Brabant

Beleid en Governance: De provincie houdt haar aandelen in de NV Monumentenfonds Brabant via de Stichting. Eind 2016 is er door de NV een toekomstverkenning opgesteld. In de eerste helft van 2017 leidt dit mogelijk tot een andere structuur waarbij de provincie Noord-Brabant rechtstreeks aandeelhouder wordt. In dat geval wordt een procedure voor wensen en bedenkingen gevolgd. Bij een daarop volgende besluitvorming door GS wordt de governance daar op aangepast.

Paragraaf 7

Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

Grondbeleid

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Provinciaal grondbeleid

Het Provinciaal grondbeleid heeft als doel om tegen aanvaardbare prijzen (tijdig) gronden beschikbaar te krijgen voor realisering van door haar beoogde doelen. De Provincie voert grondbeleid uit door zowel regulerend optreden, participaties zoals deelnemingen in externe Ontwikkelmaatschappijen (zoals de ORR en TOM), maar ook door het zelf verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden. Waar wenselijk geacht gebeurt dit ook anticiperend. De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

Het grondbeleid van de provincie is vastgelegd in de notitie "[Passend en gepast vooruit. Grondbeleid als instrument voor ontwikkelingsgericht handelen](#)" (PS 111/01).

Ontwikkelbedrijf

Het ontwikkelbedrijf is in 2009 opgericht om ruimtelijke projecten van provinciaal belang te realiseren. In hoofdzaak betreft dit het op bedrijfseconomische wijze deelnemen in grondexploitaties en het anticiperend of strategisch verwerven van grond en opstellen, deelnemingen en het verstrekken van leningen en garantstellingen.

Voor de uitvoering van haar taken beschikt het ontwikkelbedrijf over een investeringskrediet van € 235 mln dat revolverend ingezet wordt. Voor de afdekking van financiële risico's is daarnaast een risicoreserve van oorspronkelijk € 48 mln beschikbaar.

Ontwikkelingen 2016

Op onderstaande kaart zijn de belangrijkste projecten en verkenningen in 2016 aangegeven.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Belangrijkste ontwikkelingen 2016 per beleidsveld

Erfgoedcomplexen

Naast de uitvoering van de lopende projecten zijn er in 2016 ook nieuwe projecten in ontwikkeling genomen (zoals Catharinadal in Oosterhout, Brouwhuis in Breda, de Ploeg Bergeijk, klooster Mariënborg in 's-Hertogenbosch en Mariënhage te Eindhoven).

Bedrijventerreinen

De ontwikkeling van bedrijventerreinen vergde ook in 2016 de nodige (bestuurlijke) aandacht. Voor LPM zal in 2017 een uitspraak van de Raad van Staten worden verwacht. Bij een positieve uitspraak zullen de gronden worden overgedragen aan het Havenschap. Voor het Pivotpark (in samenwerking met OLSP Vastgoed BV) is in 2016 het nieuwe businessplan voorgelegd aan PS. Voor BPA zal dit naar verwachting in de loop van 2017 gebeuren.

Glastuinbouw

In 2015 heeft herfinanciering van de TOM plaatsgevonden waarbij de Provincie (grotendeels) en ZLTO de financiering hebben overgenomen. Op basis van de prognose van de TOM per 31 december 2016 zal de verstrekte geldlening in 2021 tot een bedrag van € 7,8 miljoen zijn afgelost. Dit betekent een aanzienlijk kortere looptijd en lager restbedrag dan in 2015 bij het verstrekken van de geldlening was voorzien.

Ruimte voor Ruimte

In 2015 is besloten om als enig participant verder te gaan met de ORR zodat de Provinciale doelstelling m.b.t. het terugverdienen van de sloopvergoedingen nog beter gediend kan worden. Van de € 216 mln aan verstrekte sloopvergoedingen moet ultimo 2016 nog circa € 99,4 mln terugverdiend worden. Daarnaast zijn er met de ORR afspraken gemaakt inzake overname van de Ruimte voor Ruimte posities binnen het Ontwikkelbedrijf.

Natuurnetwerk Brabant

Conform de doelstellingen zoals opgenomen in Brabant Uitnodigend Groen wordt t/m 2027 in totaal circa 15.000 ha natuurnetwerk en 1.300 km Ecologische Verbindingszones gerealiseerd. Hiertoe zijn in 2016 diverse gronden verworven en/of

verkocht vooral in de Kampina, De Brand, Riels Laag, De Maashorst en Scheeken-De Mortelen.

Overige grond aan- en verkopen

Naast de genoemde beleidsterreinen en vermelde projecten bestaat de grondportefeuille ook nog uit enkele grondaankopen, kleinere projecten, verwervingen in het kader van aan te leggen wegeninfra-structuur en ruilgronden. Zo hebben in 2016 o.a. verwervingen en verkopen plaatsgevonden t.b.v. de infraprojecten, te weten:

- N 279 ('s-Hertogenbosch-Veghel);
- N 69 (Eindhoven-Valkenswaard);
- N 264 Komproblematiek Haps;
- N 282 Rijen, Hulten en Reeshof;
- N 285 Randweg Zevenbergen;
- N 324 Wegvak Grave-Oss;
- N 605 Randweg Boeke;
- N 629 reconstructie Oosterhout-Dongen.

Daarnaast hebben er met name verkopen plaatsgevonden voor Grondbank de Kempen en het project Overdiepse Polder.

Verdere toelichting

Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is verder te vinden in:

- Meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf (bijlage bij jaarrekening)
- Bijlage deelnemingen (o.a. OLSP Vastgoed BV, TOM, ORR, BPA)
- Betreffende programma's bij productgroepen:
 - 02.01 Ruimtelijke ontwikkeling (RvR) en 02.02 Agrofood (glastuinbouw)
 - 04.02 Economisch programma (bedrijventerreinen/campus)
 - 06.01 Cultuur en samenleving (erfgoed)

Risicomanagement grondportefeuille

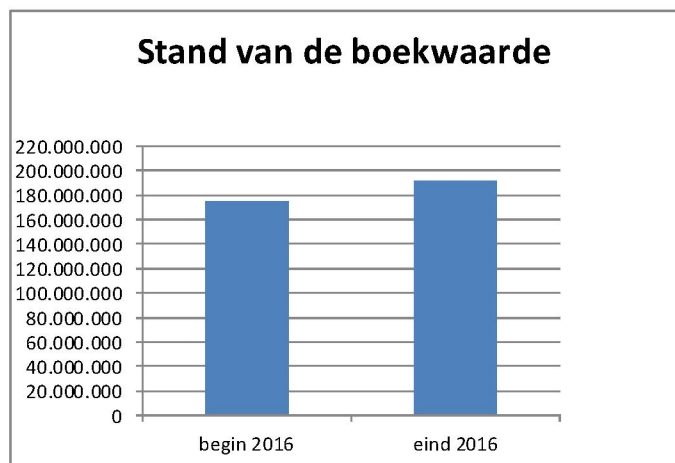
Jaarlijks worden de grondexploitaties geactualiseerd. Hierbij wordt conform richtlijnen prudent te werk gegaan, wat betekent dat verliezen worden genomen zodra ze zich voordoen en winst pas wordt genomen als deze daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Op

basis van risicoanalyse per project wordt een risicoreservering/voorziening opgenomen c.q. bijgesteld. Zie verder ook Paragraaf 3 Weerstandsvormen en risicobeheersing

Financiën Ontwikkelbedrijf

De resterende ruimte in het investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf per eind 2016 wordt geraamd op € 87,9 mln. Hierbij is rekening gehouden met afgegeven garantstellingen, toekomstige verwachte uitgaven en inkomsten en exclusief het gereserveerde niet belegde budget in grote erfgoedprojecten (laagste stand van het krediet, optredend in 2017).

De omvang van de risicoreserve van het ontwikkelbedrijf bedraagt ultimo 2016 € 60 mln. Dit is onderverdeeld in voorzieningen (€ 29 mln), risicoreserveringen voor projecten (€ 26,6 mln) en vrije ruimte (€ 4,3 mln). Conform de risicoanalyses, die periodiek worden geactualiseerd, is de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf van voldoende omvang om aan de aangegane verplichtingen en voorziene risico's te kunnen voldoen. In het meerjarenperspectief ontwikkelbedrijf zal hier nader op worden ingegaan.

De boekwaarde van het Ontwikkelbedrijf is conform de nieuwe uitgangspunten van het Besluit Begroting en verslaglegging (BBV) als volgt opgebouwd.

Boekwaarde opbouw van het Ontwikkelbedrijf per 31-12-2016

Categorie	Bedrag
Materiële vaste activa	1.078.256
Voorraad handelsgoederen	7.330.671
Onderhanden werk	883.577
Onderhanden werk BIE	74.392.520
Deelnemingen	10.988.160
Geldleningen	63.164.915
Garantstellingen	33.813.852
Totaal	191.651.951

Stand van reserves en voorzieningen van het Ontwikkelbedrijf ultimo 2016

Risicoreserve Ontwikkelbedrijf

Program mabegroting	Thema		Saldo 31-12-2016
02 Ruimte	Bedrijventerreinen	projecten	8.700.000
		deelneming: kapitaalbreng	6.488.160
		deelneming: lening	100.331
	Glastuinbouw	deelneming: geldlening	6.197.448
		projecten	2.270.344
	Grote Erfgoedcomplexen	geldleningen	2.393.007
		projecten	2.270.344
	Economisch Vestigingsklimaat	geldlening	180.933
	Overig	Voorbereiding	300.000
Subtotaal afgedekt			26.630.223
Subtotaal resterende ruimte voor risicoafdekking			4.373.749
Totaal			31.003.971

Voorzieningen Ontwikkelbedrijf

Program mabegroting	Thema		Saldo 31-12-2016
02 Ruimte	Ruimte voor Ruimte	projecten	183.573
		garantstelling	16.841.461
	Glastuinbouw	lening	2.474.000
		projecten	176.946
	Grote Erfgoedcomplexen	projecten	4.900.000
	Kenniseconomie	deelneming: kapitaalbreng	4.500.000
Totaal			29.075.980

Egalisatiereserve Ontwikkelbedrijf

Program mabegroting	Thema		Saldo 31-12-2016
02 Ruimte	Ruimte voor Ruimte	projecten	7.695
		Bedrijventerreinen	7.742
	Landbouw	projecten	13.560
Totaal			28.997

Naar aanleiding van het Besluit Begroting en Verslaglegging (BBV) is een egaliseringsreserve in 2016 ingesteld voor € 0,03 mln, omdat niet alle kosten en baten meer uit de grondexploitaties, volgens dit besluit, mogen worden geactiveerd. Deze egaliseringsreserve zal de komende jaren worden benut voor het budgettair neutraal kunnen sluiten van de exploitaties.

Meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf

Voor een meer gedetailleerd inzicht in de activiteiten en resultaten van het ontwikkelbedrijf zie hiervoor de separate bijlage 7 bij het statenvoorstel tot vaststelling van de jaarstukken 2016.

Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifiek taak voor het ontwikkelbedrijf is het uitvoering geven aan de stimuleringsmaatregelen woningbouw die in 2009 zijn vastgesteld. Alle regelingen zijn inmiddels gesloten, het betreft nu vooral de afronding van de maatregelen:

- Brabantse Verkoop Garantie (BVG): de verkoop van de nog in bezit zijn de woningen als gevolg van de regeling loopt gestaag door. Per eind 2016 zijn er nog 9 woningen in bezit voor een waarde van € 1,3 mln;
- Startersleningen: van de in totaal € 26 mln aan verstrekte leningen is inmiddels € 6,9 mln afgelost;
- Leningen aan gemeenten/corporaties: van de € 24 mln aan verstrekte leningen is € 19,2 mln afgelost. De aflossingen lopen door tot medio 2018;
- Van de drie Brabantse investeringsfondsen nieuwbouw zijn er nog twee actief met een waarde van € 2,1 mln;
- Er zijn drie garantstellingen verstrekt aan woningcorporaties in verband met nieuwbouwprojecten. Deze garantstellingen zijn allen eind 2016 afgelopen.

Financiën

Voor de uitvoering van de maatregelen is in 2009 door Provinciale Staten een revolverend investeringskrediet vastgesteld van € 250 mln met een reserve van € 45 mln voor afdekking van de risico's. Ultimo 2016 is de omvang van de risicoreserve € 8,8 mln, de vrije ruimte van de risicoreserve ultimo 2016 heeft een omvang van € 6,3 mln. Op dit moment is deze risicoreserve van voldoende omvang om aan de aangegane verplichtingen en voorziene risico's te kunnen voldoen.

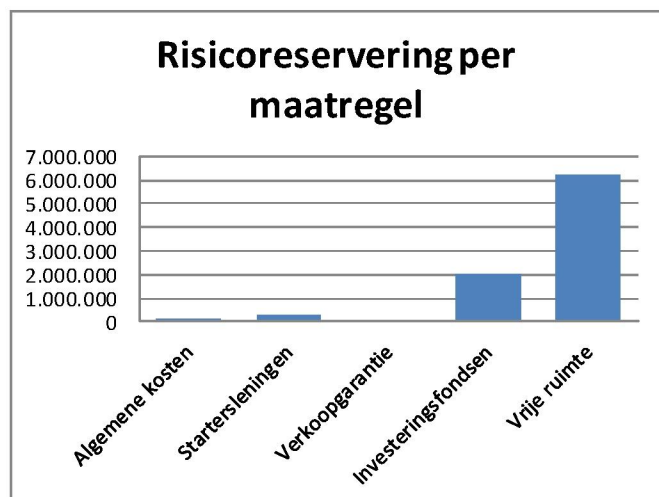
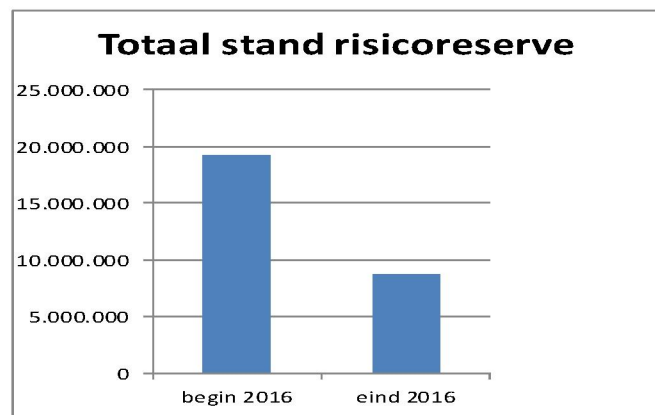
Investeringskrediet woningbouwstimulering ultimo 2016

Risicoreserve woningbouwstimulering ultimo 2016

Risicoreserve stimulering Woningbouw

Programma begroting	regeling		Saldo 31-12-2016
02 Ruimte	Algemene kosten	Inhuur expertise/ beheer woningen	168.140,91
	Startersleningen	Beheerskosten	304.165,48
	Verkoopgarantie		0,00
	Maatwerk producenten	Garantstellingen	0,00
	Investeringsfondsen		2.000.000,00
	Vrije ruimte		6.352.068,37
Totaal			8.824.374,76

Toelichting

In onderstaande tabel is een specificatie opgenomen van de storting en onttrekking van de risicoreserve. Per saldo is er in 2016 € 10,4 mln onttrokken aan de reserve voor de specifieke stimuleringsmaatregelen, waarvan € 10 mln ten gunste van de algemene middelen is vrij gevallen. De overige € 0,4 miljoen is onttrokken ten behoeve van de dekking van de afwaardering van de BVG woningen, beheersvergoeding voor de startersleningen, herwaardering van de investeringsfondsen De Havenmeester en De Hoven en algemene kosten voor met name beheer van de BVG woningen.

Mutaties risicoreserve woningbouwstimulering	Bedrag
Algemene kosten	3.569.584
Startersleningen	-777
Verkoopgarantie	4.737.465
Maatwerk producenten	1.500.000
Investeringsfondsen	1.621.056
Onvoorzien	-985.806
Totaal	10.441.521

Meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf

Voor een meer gedetailleerd inzicht in de activiteiten en resultaten van het ontwikkelbedrijf zie hiervoor de separate bijlage bij de jaarrekening.

Paragraaf 8

Investeringsagenda

Investeringsagenda

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De Investeringsagenda richt zich op het duurzaam versterken van de structuur van onze provincie op een aantal onderscheidende kwaliteiten. We concentreren ons daarbij op het bijzondere leef- en vestigingsklimaat van Brabant vanuit de opvatting dat dit past bij het nieuwe profiel en de ambities van onze provincie. [De IJkpunten Investeringsagenda](#) vormen het referentiekader voor de honorering van individuele investeringsvoorstellen. Voor de Investeringsagenda is in totaal een bedrag van maximaal € 1 miljard gereserveerd uit de middelen die beschikbaar zijn gekomen bij de verkoop van de aandelen Essent. Dit bedrag is op dit moment nog niet geheel beschikbaar. De komende jaren wordt door rentetoevoegingen dit bedrag bereikt.

De Investeringsagenda is ingevuld via drie tranches:

- de 1^e tranche bestaat uit 5 investeringsvoorstellen voor een bedrag van oorspronkelijk € 278,9 mln;
- in de 2^e tranche zijn het Groen Ontwikkelfonds Brabant, het Innovatiefonds, het Energiefonds en het Breedbandfonds ingesteld tot een totaal bedrag van € 475 mln. [\(PS 42/13\)](#);
- in het Bestuursakkoord 2015 – 2019 'Brabant in Beweging' is ook de 3^e tranche benoemd tot een bedrag van € 293 mln, waarvan €35 mln gedekt wordt door ambitiebijstellingen 1^e tranche en een revolverende inzet economische structuurversterking.

Met het Bestuursakkoord en de bijgestelde ijkpunten is invulling gegeven aan het "rompbesluit" voor de derde tranche. De uitwerking van de individuele voorstellen zullen wij zoveel mogelijk geclusterd per beleidsterrein/-thema aan u voorleggen. De allocatie van middelen voor deze voorstellen vindt plaats bij de behandeling van de begroting of indien hier aanleiding toe is via een begrotingswijziging die tegelijk met behandeling van het investeringsvoorstel door uw Staten kan worden vastgesteld.

In de begroting en in de jaarrekening zullen wij in deze paragraaf Investeringsagenda de allocatie van middelen en de voortgang van de financiële realisatie per voorstel zichtbaar maken. Voor de inhoudelijke toelichting op de realisatie van de onderscheidene investeringsvoorstellen verwijzen wij naar de betreffende productgroepen.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

In de 1^e tranche Investeringsagenda zijn 5 voorstellen gehonoreerd. Deze voorstellen zijn ondergebracht binnen het begrotingsprogramma waar ze inhoudelijk de grootste relatie mee hebben c.q. aan de doelstellingen waarvan ze het meest bijdragen.

Het betreft de volgende investeringsvoorstellen:

- Energietransitie (04.04)
Een kans voor innovatie en duurzaamheid. Hiervoor is door PS € 71,2 mln (PS 59/10) beschikbaar gesteld. De provincie investeert in drie clusters (solar, biobased economy en elektrisch rijden/slimme netwerken) om hier een internationale concurrentiepositie te verkrijgen. De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd en t/m 2016 vrijwel geheel gerealiseerd.
- Landschappen van allure (03.03)
Mooie, groene landschappen. Met het investeringsproject 'Landschappen van allure' wil de provincie - samen met regionale partijen - drie gebieden (de Brabantse Wal, Het Groene Woud en de Maashorst) ontwikkelen tot hoogwaardige landschappen. PS hebben hiervoor € 56,2 mln (PS 79/10) beschikbaar gesteld. De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd en t/m 2016 vrijwel geheel gerealiseerd.
- Brabant C (06.01) (zie ook bijlage 16 Uitwerking investeringsagenda: fondsen)
Het Brabant C Fonds versterkt en vergroot het kunst- en cultuuraanbod van Brabant. Provinciale Staten hebben hiervoor een bedrag van € 25 mln beschikbaar gesteld/gereserveerd (PS 33/14). De beschikbare middelen zijn nagenoeg volledig aan Brabant C beschikbaar gesteld.
- Sportplan 2016 (06.04)
Sport draagt bij aan een bruisend leef- en vestigingsklimaat. PS hebben € 40 mln beschikbaar gesteld om de sportinfrastructuur te versterken (PS 77/10). We streven naar meer naam en faam als (top)sportprovincie, het vergroten van de economische spin-off van sport en meer kans om te gaan sporten voor Brabanders met een beperking, ouderen en de Brabantse jeugd (participatie). De beschikbare middelen zijn vrijwel volledig gealloceerd. T/m 2016 is ruim € 31 mln gerealiseerd.
- Grote erfgoedcomplexen (06.01)
Het op ambitieuze en ondernemende wijze samenwerken met partners aan het behoud van Brabantse erfgoedcomplexen. Het accent ligt op kloosters, kastelen, militaire complexen en industrieel erfgoed. PS hebben hiervoor een bedrag van € 61,5 mln beschikbaar gesteld waarvan € 2,5 mln t.b.v. apparaatskosten (PS 78/10). Bij het bestuursakkoord 2016-2019 is de ambitie met € 20 mln bijgesteld

zodat per saldo € 39 mln beschikbaar is. Hiervan is nog € 10,4 mln niet gealloceerd en beschikbaar voor nieuwe projecten.

In de 2^e tranche zijn 4 fondsen ingesteld, die eveneens zijn ondergebracht in het begrotingsprogramma waaraan zij het meeste bijdragen:

- f. Groen Ontwikkelfonds Brabant (03.04) (zie ook bijlage 16 Uitwerking investeringsagenda: fondsen)
Om de volledige EHS en daaraan gekoppelde ecologische verbindingzones te realiseren is op 1 mei 2014 het GOB opgericht. De omvang van het fonds bedraagt € 240 mln en de looptijd is 15 jaar. De middelen zijn volledig gealloceerd.
- g. Innovatiefonds Brabant (04.01) (zie ook bijlage 16 Uitwerking investeringsagenda: fondsen)
Om innovaties en technologische groei te versterken participeert het fonds in innovatieve MKB-bedrijven en consortia van bedrijven en kennisinstellingen. De omvang van het fonds bedraagt € 125 mln en de looptijd is 24 jaar. Het fonds is sinds 2014 operationeel en ondergebracht bij de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM). De middelen zijn volledig gecommiteerd in de vorm van leningen en daarmee dus ook gealloceerd. In 2015 is een positief beleggingsresultaat behaald dat in 2016 is verantwoord.
- h. Energiefonds Brabant (04.01) (zie ook bijlage 16 Uitwerking investeringsagenda: fondsen)
Het fonds heeft als doel om energiebesparing en opwekking van duurzame energie aan te jagen en te versnellen door bij te dragen aan financiering van bewezen duurzame energietechnieken. De omvang van het fonds bedraagt € 60 mln en de looptijd is 24 jaar. Het fonds is sinds 2014 operationeel en ondergebracht bij de (BOM). De middelen zijn volledig gecommiteerd in de vorm van leningen en daarmee dus ook gealloceerd.
- i. Breedbandfonds Brabant (04.01) (zie ook bijlage 16 Uitwerking investeringsagenda: fondsen)
Het fonds heeft als doel om de beschikbaarheid van breedbandaansluitingen te versnellen en om het gebruik daarvan in 'witte' (niet aangesloten) buitengebieden en bedrijventerreinen te bevorderen. De omvang van het fonds bedraagt € 50 mln, waarvan € 7,5 mln is bestemd voor de piloffase. De looptijd is 25 jaar. Het fonds is ondergebracht bij de BOM. De middelen zijn volledig gecommiteerd in de vorm van leningen en daarmee dus ook gealloceerd. Voorlopig is het fonds "on hold". Er is nauwelijks nog sprake van "witte gebieden" en ook op bedrijventerreinen staan de nodige initiatieven klaar. Snelheid van aanleg en gebiedsdekkendheid blijven echter

een aandachtspunt. Om deze reden is het belangrijk het Breedbandfonds (voorlopig) operationeel te houden.

In het bestuursakkoord Beweging in Brabant zijn in de 3^e tranche middelen gelabeld voor de onderwerpen/thema's: transitie agrofood, energietransitie, energieneutrale woningen, ecologische structuurversterking, deltaprogramma, economische structuurversterking en cultuur en leefbaarheid.

- j. Transitie Agrofood
De beschikbare middelen zijn nagenoeg volledig gealloceerd op basis van het Uitvoeringsprogramma Agrofood. In 2016 is bijna € 1,2 mln gerealiseerd.
- k. Energietransitie en Energieneutrale woningen
Circa twee/derde van de beschikbare middelen is gealloceerd op basis van het Uitvoeringsprogramma Energietransitie. € 9,3 mln is nog niet gealloceerd. Op basis van een tussenevaluatie zal in het derde kwartaal van 2017 een voorstel worden gedaan om de nog niet gealloceerde middelen in te vullen.
- l. Ecologische structuurversterking
In de uitwerking van de bestuursopdracht Connecting Delta is € 7 mln bestemd voor ecologische structuurversterking in de Zuidwestelijke Delta. Op basis van de evaluatie van het BrUG en een herziening van de businesscase Natuurnetwerk Brabant, zal indien de uitkomsten daarvan daar aanleiding toe geven, een voorstel worden gedaan voor nadere invulling van de nog niet gealloceerde middelen.
- m. Deltaprogramma
De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd en in 2016 gerealiseerd.
- n. Economische structuurversterking
Van de beschikbare middelen is ca. twee/derde (bijna € 100 mln) gealloceerd. T/m 2016 is hiervan € 62 mln gerealiseerd. Voor de restant middelen vinden momenteel nadere verkenningen plaats hoe we gezamenlijk met onze partners tot goede proposities kunnen komen.
- o. Cultuur en leefbaarheid
Op basis van het Uitvoeringsprogramma Cultuur en de Sportagenda is € 11,55 mln gealloceerd. Voor het restant van € 7,7 mln wordt de verdere inzet uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma voor versterking sociale veerkracht 2018-2019 2019 en een begrotingswijzing m.b.t. Erfgoed.

In de navolgende tabel wordt voor ieder investeringsvoorstel aangegeven wat het oorspronkelijk vastgestelde krediet is, welke aanpassingen daar in de loop van de tijd op zijn geweest, hoeveel daarvan tot het voorgaande begrotingsjaar gerealiseerd is en wat er voor de komende jaren gepland is.

Financieel meerjarenoverzicht van de investeringsvoorstellen uit de drie tranches van de investeringsagenda (besluiten zijn meegenomen tot en met 1 maart 2017)

Investeringsvoorstel (bedragen x € 1 mln)	Oorspr. bedrag	Max. beschikbaar	Realisatie t/m 2015	Realisatie 2016	Raming 2017 e.v.	Nog niet gealloceerd
Energietransitie ¹⁾	€ 71,20	€ 59,20	€ 44,83	€ 4,12	€ 0,82	-
Landschappen van allure ²⁾	€ 56,15	€ 53,90	€ 52,78	€ 0,05	€ 0,15	-
Brabant C / BCH	€ 50,00	€ 35,00	€ 15,72	€ 19,00	-	€ 0,28
Sportplan 2016	€ 40,00	€ 38,40	€ 28,16	€ 3,17	€ 6,00	€ 1,07
Grote erfgoedcomplexen	€ 61,50	€ 39,00	€ 9,76	€ 6,74	€ 12,10	€ 10,40
Apparaatskosten 1 ^e tranche	-	€ 7,44	€ 7,44	-	-	-
Totaal 1^e tranche	€ 278,85	€ 232,94	€ 158,69	€ 33,08	€ 19,07	€ 11,75
Groen Ontwikkelfonds Brabant ⁴⁾	€ 240,00	€ 235,00	€ 118,31	-	€ 1,26	-
Innovatiefonds Brabant ³⁾	€ 125,00	€ 125,00	-	-/- € 23,12	-	-
Energiefonds Brabant ³⁾	€ 60,00	€ 60,00	€ 1,21	€ 0,76	-	-
Breedbandfonds Brabant ³⁾	€ 50,00	€ 50,00	€ 0,76	€ 0,34	-	-
Apparaatskosten 2 ^e tranche	€ 19,00	€ 24,00	€ 0,48	€ 0,24	€ 1,20	€ 22,08
Totaal 2^e tranche	€ 494,00	€ 494,00	€ 120,76	-/- € 21,78	€ 2,26	€ 22,08
Transitie agrofood	€ 15,00	€ 14,40	-	€ 1,19	€ 12,71	€ 0,50
Energietransitie	€ 20,00	€ 19,20	-	€ 0,46	€ 17,14	€ 9,30
Energieneutrale woningen	€ 8,00	€ 7,70	-			
Ecologische structuurversterking	€ 50,00	€ 48,00	-	-	- € 7,00	€ 41,00
Deltaprogramma	€ 30,00	€ 28,80	-	€ 28,80	-	-
Economische structuurversterking ⁵⁾	€ 150,00	€ 144,00	€ 15,00	€ 47,00	€ 31,60	€ 50,40
Cultuur en leefbaarheid	€ 20,00	€ 19,20	-	€ 0,70	€ 10,80	€ 7,70
Apparaatskosten 3 ^e tranche	-	€ 11,70	-	€ 2,92	€ 8,78	-
Totaal 3^e tranche	€ 293,00	€ 293,00	€ 15,00	€ 81,07	€ 88,03	€ 108,90

¹⁾ Exclusief Clean Tech fonds, deze is in 2013 betaald uit de algemene middelen. Restant € 9,4 miljoen is gealloceerd voor afdekking lening aan Biobasedfonds bij de BOM.

²⁾ Restant van € 870.000 is gealloceerd voor dekking van leningen en garantstellingen.

³⁾ Bedragen zijn volledig gecommiteerd in de vorm van leningen aan de desbetreffende fondsen daarmee dus ook gealloceerd. De bedragen die in de realisatie en ramingen zijn opgenomen hebben betrekking op de verliesvoorziening en dekking van de fondsmanagementkosten. In geval van Innovatiefonds is er een positief beleggingsresultaat gehaald in 2015 dat in 2016 is verantwoord.

⁴⁾ Het gedeelte dat nog niet is opgenomen in realisatie en raming is geïnvesteerd in grond en dus gealloceerd totdat de grond wordt verkocht of ingezet als ruilgrond.

⁵⁾ Van de € 150 mln. betreft minimaal € 20 mln. revolverende inzet

Paragraaf 9

Europese programma's

Europese programma's

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Wij willen optimaal en op een strategische manier gebruik blijven maken van de kansen die Europa ons biedt om provinciale beleidsdoelen te bereiken. De Europese Commissie stelt voor de nieuwe programmaperiode 2014 -2020 wederom miljarden aan Europese middelen beschikbaar om de doelstellingen die staan beschreven in de Europa 2020 strategie te verwezenlijken. De doelstellingen zoals aangegeven in onder meer het Economisch Programma Brabant 2020, het nieuwe bestuursakkoord "Brabant in beweging" en de Smart Specialisation Strategy (RIS3) sluiten perfect aan bij de doelstellingen uit de Europa 2020 strategie (slimme, duurzame en inclusieve groei) en biedt kansen om met behulp van de Europese cofinanciering de Brabantse doelstellingen te verwezenlijken.

Het zogenoemde multiplier effect van elke geïnvesteerde euro en de aanhoudende overheidsbezuinigingen maken de Europese middelen de belangrijkste impuls gelden voor onze provincie. De Europese middelen zijn een onmisbare katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met belangrijke en actuele maatschappelijke opgaven. Om optimaal gebruik te maken van de kansen die Europa biedt zet de provincie Noord-Brabant zich voor de komende zeven jaar sterk in op de volledige en optimale benutting van Europese programma's Dit vertaalt zich in de onderstaande 3 lijnen:

1) Subsidie instrumenten

- *Reguliere subsidie programma's*
 - Operationeel Programma Zuid (OPZuid) - provincie als management Autoriteit -
 - Plattelands ontwikkelingsprogramma 3 (POP3) - provincie als gemandateerd management Autoriteit -
 - Interreg – provincie als strategisch partner -
- *Uitbreiding Europese financieringsbronnen*
 - Horizon 2020

2) Bancaire instrumenten

- Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI)
- InnovFin
- Nederlandse Financierings- en Ontwikkelingsinstelling (NFOI)

3) Beleidsinstrumenten

- Vanguard initiatief
- ERAC-onderzoek
- Belangenbehartiging Brussel en Den Haag

Ad 1 Subsidie instrumenten

Reguliere subsidieprogramma's

De provincie Noord-Brabant speelt een belangrijke rol bij het beheer, vormgeving, uitvoering en lancering bij de onderstaande drie Europese programma's. De zwaartepunten bij de verschillende programma's liggen op het gebied van economie, landbouw en ecologie en dragen volledig bij aan de realisering van het bestuursakkoord en de RIS3.

➤ OPZuid

Europa stelt € 114 miljoen beschikbaar voor het OPZuid programma. Dit is een gezamenlijk programma voor de drie zuidelijke provincies. Binnen het OPZuid richten we ons op verbetering van het regionale concurrentievermogen en de werkgelegenheid door middel van de speerpunten innovatiebevorderingen op basis van de "Smart Specialisation Strategy" RIS3 en de overgang naar een koolstofarme economie. Afhankelijk van de openstellingen bepaald door het Comité van toezicht is in 2016 de beoogde provinciale cofinanciering maximaal ingezet en gematched met de Brabantse beleidsdoelstellingen vanuit de comply or explain gedachten. In de periode tot 31 december 2016 heeft dit geleid tot een committering van ruim € 139 mln aan projecten waarvan 38 mln aan EFRO subsidie, € 37 mln aan publieke cofinanciering en € 64 mln aan private cofinanciering. In totaal zijn er 59 projecten tot nu toe gehonoreerd waarvan 40 in Brabant.

➤ INTERREG

Interreg zet in op "grenserving" en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Interreg A is gericht op grensoverschrijdende samenwerking met België, Duitsland, Frankrijk en Engeland en verwacht wordt € 68 miljoen uit het Interreg A programma te genereren. De nadruk ligt hierbij op de thema's innovatie en duurzaamheid en grensoverschrijdende arbeidsmarktbeleid. De Interreg-programma's zijn een belangrijk instrument bij de verwezenlijking van de internationale ambities van Brabant, zoals o.a. verwoord in het

Internationaliserings Plan Brabant (IPB). De realisering van de doelstellingen binnen het Interreg programma lopen op schema. In de eerste drie jaar van de programmaperiode (2014-2016) is reeds een bedrag van ongeveer € 60 mln gecommiteerd in de vier Interreg A programma's voor ruim 50 Brabantse projecten. Hiervan is € 25 mln afkomstig uit Europa.

➤ **Plattelandsonwikkelingsprogramma (POP3)**

Vanuit Europa is er voor het POP3 een bedrag van ruim € 55 mln beschikbaar voor de provincie Noord-Brabant. Dit programma richt zich op verduurzaming en innovatie van de landbouw en de daarmee verbonden thema's zoals transitie agrofood, water, natuur, milieu en plattelandsonwikkeling. Bij de POP3-openstellingen richten we ons op projecten die leiden tot daadwerkelijke transitie van de agrarische sector. Met deze elementen wordt aangesloten op de thema's van het nieuwe bestuursakkoord: Brabant Innoveert, Brabant Vergroent en Brabant Verduurzaamt. In november 2015 was de provincie Noord-Brabant de eerste provincie in Nederland die open ging in het POP3 programma. Dit heeft geleid tot de beschikking van 100 projecten met een totaal bedrag van ruim € 4.7 mln waarvan € 3.9 mln aan ELFPO subsidie en € 0,8 mln aan provinciale cofinanciering. De geplande openstellingen voor 2016 zijn in verband met knelpunten in het ondersteunend ICT systeem POP3 bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.NL) doorgeschoven naar begin 2017. Om de opgelopen vertraging in het programma in te halen is gekozen om de in 2016 geplande subsidieplafonds van de diverse maatregelen aanzienlijk te verhogen naar een totaal van ongeveer € 36 mln waarvan € 18 mln aan ELFPO subsidie, € 14 mln aan provinciale cofinanciering en € 4 mln cofinanciering van de waterschappen. Tevens zullen in de tweede helft van 2017 ook nog openstellingen plaatsvinden.

- **Uitbreiding Europese financieringsbronnen**

De provincie Noord-Brabant zoekt naar andere Europese financieringsbronnen die een bijdrage leveren aan de verwezenlijking van de Brabantse doelstellingen genoemd in het nieuwe bestuursakkoord;

➤ **Horizon 2020**

Met Horizon 2020 wil de Europese Commissie wetenschap en innovatie stimuleren bij onderzoeksinstellingen en in het bedrijfsleven. De gedachte daarachter is dat dit helpt om het concurrentievermogen te vergroten en tevens dat dit tot oplossingen kan leiden voor vraagstukken op het gebied van klimaatverandering, vergrijzing, voedsel-veiligheid en betaalbare duurzame energie. Iedere organisatie die actief is in

onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie in 'internationaal verband' kan deelnemen aan Horizon 2020. De provincie Noord-Brabant ziet vooral kansen voor het MKB om meer middelen uit Horizon 2020 te halen. Op dit moment onderzoekt Brabant samen met haar netwerkpartners hoe zij het MKB hierbij het beste kunnen faciliteren.

Ad 2) Bancaire instrumenten

➤ **Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI)**

De toegang tot financiering is van groot belang voor de ontwikkeling van het bedrijfsleven en daarmee de Nederlandse economie. Het Europese speelveld voor financiering laat zien dat er in Nederland (en ook in Noord-Brabant) urgentie is om verder te werken aan de versteviging van de basis voor het ontsluiten van financiering voor strategische projecten en de scale-up van bedrijven. De Nederlandse banken (Europese banken) moeten sinds de financiële crisis meer kapitaal op eigen balans houden en kunnen minder inzetten op concentratierisico's. Door dit alles zijn andere financieringsconcepten nodig voor het ontsluiten van kapitaal en de omgang met risico's. Het Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI) is door de Europese Commissie in het leven geroepen om hierbij te helpen. Het EFSI wordt uitgevoerd door de EIB-groep in Luxemburg en mobiliseert risicokapitaal in de vorm van leningen, participaties en/of garanties. De provincie Noord-Brabant heeft onderzocht hoe het EFSI kan helpen voor Brabantse MKB-bedrijven. Daartoe is in 2016 een ex-ante kapitaalmarktonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek laat zien dat er in Brabant een potentieel is aan snelgroeiende bedrijven waarbij voor scale-up een mismatch (marktfalen) bestaat tussen de vraag- en het aanbod op de kapitaalmarkt. In 2017 wordt gekeken of deze lacune is op te lossen door in samenwerking met de EIB-groep een zogenaamde MKB-plusfaciliteit op te richten voor zowel het ontsluiten van leningen als private equity. Het belang hiervoor is groot, omdat het de regionale concurrentiepositie bevordert, het majeure maatschappelijke opgaven mogelijk maakt, zorgt voor een level playing field met andere Europese regio's en EFSI euro's kan ontsluiten voor het Brabantse MKB.

➤ **InnovFin**

In het kader van Horizon 2020 hebben de Europese Commissie en de EIB-groep een nieuwe generatie van 8 financiële instrumenten gelanceerd om innovatieve bedrijven te helpen gemakkelijker toegang tot financiering te krijgen. Dit zogenaamde InnovFin programma biedt innovatieve ondernemingen een reeks op maat gemaakte financiële producten voor innovatie en ook voor onderzoek. InnovFin is er voor de kleine,

middelgrote en grote ondernemingen. Een financiering met InnovFin kan een goede aanvulling zijn op de bestaande financieringsmogelijkheden van banken of private partijen, maar vraagt om individueel maatwerk. De provincie Noord-Brabant werkt gericht aan het helpen van ondernemers voor mogelijke InnovFin financiering uit Luxemburg.

➤ **Nederlandse Financierings- en Ontwikkelingsinstelling (NFOI)**

In de Miljoenennota heeft het Kabinet aangekondigd nog deze kabinetsperiode met een voorstel te komen voor een Nederlandse Financierings en Ontwikkelings Instelling (NFOI). Het is de bedoeling dat het Nederlands Investeringsagentschap (NIA) door ontwikkelt tot NFOI. De provincie Noord-Brabant ziet daartoe een groot belang, omdat het in Nederland en ook in Noord-Brabant ontbreekt aan zowel ontwikkelend vermogen als de combinatie daarvan met het aanboren van vormen van (risicodragend) vermogen voor economisch haalbare projecten met een maatschappelijk belang. De provincie speelt een faciliterende rol om de NFOI 'up and running' te krijgen. In IPO verband (BAC-RE) wordt een onderzoek uitgevoerd om te kijken hoe de provincies kunnen aansluiten op de NFOI.

Ad 3) Beleidsinstrumenten

➤ **Vanguard initiatief.**

Het Vanguard initiatief is een initiatief waarin ruim 25 Europese regio's samenwerken. Het initiatief is gericht op een "slimme" revival van de Europese maakindustrie (Smart Industries). De provincie Noord-Brabant participeert actief in dit Europese Samenwerkingsproject, gezien het grote belang van de Smart Industrie-agenda in onze regio. Wij werken hierbij direct samen met de andere provincies in landsdeel Zuid, Zeeland en Limburg en tevens met netwerkpartners als Brainport. Concreet is het Vanguard initiatief gericht op het vanuit democases en pilots (van de deelnemende Europese regio's) tot een versnelde introductie te komen van product-marktcombinaties.

➤ **Overzicht Europese financiering in Brabant (ERAC-onderzoek)**

Om beter inzicht te krijgen in de financieringsmiddelen uit Europese programma's die neerslaan in de regio, heeft de provincie Noord-Brabant in 2016 aan ERAC de opdracht gegeven een monitoringsysteem te ontwikkelen. Het rapport monitoringsysteem geeft inzicht welke Brabantse projecten mede gefinancierd zijn door Europese middelen uit de jongste Europese programmaperiode tot aan de nulmeting op 1 juni 2016. Er zijn 377 projecten geïdentificeerd die gezamenlijk goed

zijn voor iets meer dan € 165 miljoen. ERAC geeft tevens enkele kwalitatieve analyses. Zo is onder meer gekeken hoe de geïdentificeerde projecten aansluiten bij de provinciale maatschappelijke opgaven en thema's die terugkomen in het coalitieakkoord. Het betreft hier een momentopname. De programmaperiode van de verschillende Europese programma's loopt van 2014 tot 2020 met een uitloop tot 2023.

➤ **Belangenbehartiging in Brussel en Den Haag**

De provincie Noord-Brabant behartigt de belangen voor de Brabantse zaak in Den Haag en Brussel om controlelasten van de subsidieregelingen te verminderen, de gestelde Europese randvoorwaarden die bij de vormgeving en uitvoering van de Europese programma's verplicht zijn te vereenvoudigen en de Brabantse Agenda op het netvlies van Europa te krijgen. Voor wat betreft het verminderen van de controledruk voor ondernemers en uitvoerende instanties (waaronder Stimulus) van Europese subsidieregelingen is op initiatief van de provincies en samen met het ministerie van Economische zaken en controlerende rijksinstanties, in 2015 door een onafhankelijke commissie onderzoek gedaan naar de wijze waarop deze controledruk te verminderen. Dit heeft geleid tot een groot aantal concrete aanbevelingen die in 2016 zijn geïmplementeerd. Daarnaast zijn er door de provincie handreikingen aangereikt aan de Commissie Timmermans die meegenomen zijn en een bijdrage hebben geleverd aan de doelstelling van de Commissie 'de EU wet- en regelgeving te vereenvoudigen.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Adequaat afronden en optimaal benutten van de Europese middelen uit de huidige Europese programma's 2007-2013 (95% uitputtings-percentage)
Het OP-Zuid programma wordt voor 100% uitgeput. In het POP2 programma en het Interreg IV programma heeft een kleine vrijval van Europese middelen (ELFPO en EFRO) plaatsgevonden maar blijft bij beide de benutting ruim boven de 95%. In totaal is vanuit deze drie programma's in de programmaperiode 2007-2013 voor € 132 mln aan Europees geld in Brabant gerealiseerd. Met name op projecten op het gebied van economische innovatie, energietransitie, stedelijke ontwikkeling en natuurbehoud en landbouw.

Vormgeven, opleveren en lanceren van 3 reguliere Europese programma's (OPZuid, POP3 en Interreg) met openstellingen die aansluiten bij de doelstellingen van de Agenda van Brabant en de RIS3;

Ja, de programma's zijn ondertussen vormgegeven, opgeleverd en gelanceerd en sluiten perfect aan bij de doelstellingen van de agenda van Brabant en de RIS3. De programma's OPZuid en Interreg lopen op schema en bij het POP3 programma is enige vertraging opgelopen vanwege noodzakelijke gebleken aanpassingen in het RVO-Systeem POP 3. Deze opgelopen vertraging door RVO.nl in het POP3 programma zal worden ingehaald door de subsidieplafonds van de openstellingen te verhogen en in te zetten op grote robuuste projecten.

Matchen van provinciale cofinanciering aan de Europese middelen samen met Brabantse Triple Helix partners;

Dit is een continu proces gedurende de gehele looptijd van het programma.

Uitdragen van de Comply-or-explain gedachte binnen de provinciale organisatie;

Dit is een continu proces gedurende de gehele looptijd van het programma.

Inzetten op nieuwe kansen en mogelijkheden die Europa ons biedt en hiermee de Europese portefeuille uitbreiden;

Er is in 2016 ingezet op nieuwe kansen en mogelijkheden die bijdragen aan het uitbreiden van de Europese portefeuille (zie boven bij ondermeer Horizon 2020, EFSI, Innovfin, NFOI en het Vanguard Initiatief)

Belangenbehartiging voor Brabantse zaak in Europese programma's (bijvoorbeeld vermindering van de controlelasten van Europese subsidieregelingen.)

De concrete handreikingen en aanbevelingen die een bijdrage moeten leveren aan de doelstellingen van de Commissie 'de EU wet en regelgeving te vereenvoudigen zijn in 2016 aangereikt.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

De Operationele programma's voor OP Zuid-Nederland (OP Zuid), Plattelands ontwikkelingsprogramma (POP3) en Interreg met hun doelstellingen dragen volledig bij aan de "het nieuwe bestuursakkoord" met de daaronder vallende programma's, met het zwaartepunt op economie, landbouw en ecologie;

Het Europese beleid kent een cyclus van 7 jaar. De nieuwe programmaperiode loopt van 2014 tot en met 2020. De beschikbare EU-middelen zijn bekend inclusief de percentages waarin ze als cofinanciering kunnen bijdragen aan ons provinciaal beleid en de verwachte kosten die zijn gemoeid voor de uitvoering van de programma's (zoals de afhandeling van de aanvragen en de monitoring). Bij de match van de provinciale cofinanciering aan de Europese middelen wordt het principe van comply-or-explain toegepast. Inmiddels is in 2016 de volledige dekking die nodig is voor de financiering van de programma's 2014-2020 gerealiseerd door middelen uit de 3^e tranche investeringsagenda 2016 toe te voegen aan de reserve Europese programma's.

Overzicht dekking / financiering van het programma 2014-2023

	Financiële inzet Europese program- ma's 2014- 2020	Aanwezige dekking plausibel 2014	3e tranche investerings- agenda 2015	3 ^e tranche investerings- agenda 2016
Op Zuid	27 mln.	16,6 mln.	7 mln.	3,4 mln
POP3	30 mln.	18,4 mln.	3 mln.	13,4 mln.
Interreg A	34 mln.	0 mln.	5 mln	20,2 mln.
Uitvoering	12 mln.	16 mln.	0 mln.	0 mln.
Totaal	103 mln.	51 mln.	15 mln.	37 mln.

Paragraaf 10

Burgerjaarverslag

Woord vooraf

In het Burgerjaarverslag rapporteren wij over de kwaliteit van:

- a. de provinciale dienstverlening;
- b. de procedures op het vlak van burgerparticipatie.

Als referentiekader wordt hiervoor het dienstverleningshandvest van de provincie gehanteerd.

Relatiebeheer

De samenwerking met de provinciale afdeling van de VNG en de gemeenten is in 2016 geïntensiveerd. De basis daarvoor ligt in het provinciale Bestuursakkoord en de zeven belangrijke thema's die de Vereniging Brabantse Gemeenten heeft geformuleerd. (Zeven van de VBG). Met de griffiers van de Brabantse gemeenten hebben wij gedachten uitgewisseld over het provinciale beleidskader Interbestuurlijk Toezicht. De nadruk lag hierbij op het wederzijds versterken van het toezicht op de taakuitvoering van de gemeenten.

Sinds april 2016 heeft de provincie een vertegenwoordiging op het consulaat Generaal in München. Hierdoor wordt het voor het Brabantse bedrijfsleven eenvoudiger om zaken te doen met partners in de economisch sterke Zuid-Duitse deelstaten. Door dicht bij het vuur te zitten kan het Brabants belang effectiever worden gediend.

In september 2016 werd een brede netwerkbijeenkomst over "aangepast sporten" in het provinciehuis georganiseerd. Het was de aftrap voor het nieuwe provinciale beleid om meer mensen met een beperking te laten sporten en bewegen. Met dit zelfde doel zijn al veel partijen in Brabant en daarbuiten actief. Afgesproken is om nauwer samen op te trekken. Partners zijn onder andere de 7 regionale loketten voor aangepast sporten, (grote) zorginstellingen, (speciaal) onderwijs scholen, intermediaire organisaties als Sportservice Noord-Brabant, Zet en Zorgbelang, hoger onderwijs- en kennisinstellingen, NOC*NSF en landelijke organisaties, zoals Special Heroes.

Betrokkenheid/participatie

Beleidsontwikkelings- en/of uitvoeringstrajecten om mee te denken en mede vorm te geven aan provinciaal beleid. Ook wordt hiermee het draagvlak voor het beleid en de besluitvoering vergroot.

Bestuur

Provinciale Staten hebben in 2016 in de Perspectiefnota uitgesproken om als één sterk stedelijk Brabants netwerk op te treden. In het licht hiervan wordt door de provincie en haar partners (overheden, bedrijfsleven, kennisinstellingen) een samenhangende agenda op ruimtelijk-economisch gebied opgesteld. In 2016 zijn door het maken van versnellingsafspraken met de regio's Noord- en Zuidoost brede, integrale tafels van samenwerking ontstaan. Versnellingsafspraken voor West- en Midden-Brabant zijn in voorbereiding en worden uiterlijk 2^e kwartaal 2017 vastgesteld. Effect hiervan is ook dat de samenwerking met de triple-helix-partijen in de provincie zijn verbreed en geïntensiveerd.

Los daarvan worden van de streeknetwerken voorstellen gevraagd die een verbinding mogelijk maken tussen regionale en provinciale ambities.

Mobiliteit

In 2019 treedt de nieuwe Omgevingswet in werking. Daarin wordt het mobiliteitsvraagstuk nog meer gezien in samenhang met de ruimtelijke inrichting. Er is een brede maatschappelijke dialoog opgestart over de toekomst van mobiliteit. De dialoog is gelanceerd op de Dutch Design Week in Eindhoven en wordt in 2017 in sessies met professionals en bestuurders voortgezet.

Dafjes toeren door Brabant langs evenementen, weekmarkten en scholen om de toekomst van de Brabantse mobiliteit onder de aandacht te brengen.

ITS/Smart mobility: Meer dan 4.000 mensen die regelmatig op de A58 tussen Tilburg en Eindhoven rijden, doen mee met het project Spookfiles A58. Weggebruikers installeren een app op hun smartphone die hun snelheidsadviezen geeft om zo soepel mogelijk door te kunnen rijden en zo de doorstroming van het verkeer te verbeteren. Zij helpen mee om de apps te verbeteren, maar vooral ook bij de ontwikkeling van Smart Mobility.

Klantbarometer OV: "Het algemene klantentoordeel door de busreiziger wordt per concessiegebied uitgedrukt in de Klantbarometer OV. Voor de concessie in West-Brabant is het totale klantentoordeel verder toegenomen van 7,5 in 2015 naar 7,7 in 2016. Met name op het item [kans op een zitplaats](#), Informatie en veiligheid wordt hoger gescoord. In

de overige concessiegebieden is de score van de Klantbarometer OV stabiel gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.”

Bij de verbreding van de N279 Noord zijn op verschillende plaatsen, samen met burgers en belangengroeperingen, extra zaken aangepakt. Zo wordt bijvoorbeeld de fietsersbond betrokken bij de realisatie van een direct fietspad tussen Veghel en 's-Hertogenbosch, geluisterd naar de visies van betrokken partijen over de toekomst van kasteel Heeswijk en het bijbehorende landgoed. Ook wordt met belangengroeperingen en burgers samengewerkt bij het op orde brengen van de recreatieve voorzieningen tussen 's-Hertogenbosch en Veghel en voor een goede landschappelijke inpassing van de weg.

Samen hart voor de zaak

Vanwege de toenemende winkelleegstand heeft de provincie een kennisprogramma voor vernieuwing van stads- en dorpscentra opgezet. De basis van *Samen hart voor de zaak* zijn 4 (winkel) gebieden waar de provincie in samenwerking met Werkplaats de Gruyter procesbegeleiding aanbiedt.

Naast de procesbegeleiding brengt de provincie kennis en inspiratie in. Experts en kennisinstellingen worden naast de 4 praktijkgebieden betrokken bij:

- een 4-tal schouwen en masterclasses waar thema's en onderwerpen verder worden uitgediept;
- een verkenning van innovaties voor stads- en dorpscentra door een 120-tal studenten van Avans Small Business & Retail;
- een 4-tal excursies naar inspirerende initiatieven.

De opgedane kennis wordt opgewerkt en gedeeld door middel van een 3-tal conferenties.

Agrofood

De gemeenten hebben het initiatief genomen om met direct betrokkenen naar wegen te zoeken om de verslechtering van leefbaarheid, veroorzaakt door de veehouderij te reduceren (urgentiegebieden). Een breed samengesteld ondersteuningsteam (ZLTO, GGD, BMF, Gemeenten, Omgevingsdienst, Provincie) ondersteunde van maart 2014 tot 1 januari 2017 gemeenten, bewoners en ondernemers daarbij. 33 casussen lopen nog door in 2017 en zijn overgedragen aan gemeenten. 20 casussen zijn opgelost en bij 18 casussen is de aanpak na overleg met betrokkenen gestopt.

Verder zijn we samen met direct betrokkenen in de regio's bezig geweest om gezamenlijk het nieuwe mestbeleid te ontwikkelen. Inwoners, veehouders en deskundigen zijn in vier regio's (West-Brabant, Kempen en Midden-Brabant, De Peel, Noordoost-Brabant) met

elkaar in gesprek gegaan over mogelijke oplossingen voor het verwaarden van mest en het borgen van de omvang van de veestapel.

Een paar voorbeelden vanuit FoodUp! Brabant. FoodUp! Brabant bestaat uit mensen die mee willen bouwen aan een nieuw voedselsysteem, waarbij gezond, eerlijk en lekker voedsel centraal staat.

Snoertse Plak; De Snoertseplak is een bewonersinitiatief dat op basis van herwonnen vertrouwen tussen boer en burger een nieuw en duurzaam gemengd bedrijf wil bouwen, midden in de Deurnese gemeenschap.

FoodLAB Peel

FoodLabPeel is een gebiedsgericht kunstproject dat deel uitmaakt van het Agri meets Design programma van 2015-2016. Op de Dutch Design Week hebben vijf koppels boeren/kunstenaars hun concepten gedeeld met een breed publiek.

HAS Minor

In het najaar is voor de tweede maal de HAS Minor Wereldwijde Voedseldialoog georganiseerd. Zo'n zestig studenten hebben 10 weken lang aan concrete opdrachten van bedrijven en overheden gewerkt.

Ecologie

- Green Battle @ Brabant. In deze wedstrijd werden studenten uitgedaagd om natuur aantrekkelijker te maken voor hun leeftijdgenoten.
- Opzetten van een vissenmonitoringsnetwerk. Door het aanbieden van cursussen en lezingen worden enthousiaste nieuwe vrijwilligers gevonden en geholpen om een netwerk op te bouwen. Hierdoor wordt het potentieel aan inzet van vrijwilligers beter benut voor kennisvragen bijvoorbeeld gerelateerd aan de beleidsopgave van de provincie Noord-Brabant (o.a. Natura 2000 of de KRW).
- Schone maas: doel van dit project is aandacht te vestigen op een van de oorzaken van de plastic soep in de oceanen; 40% hiervan bestaat namelijk uit rommel die langs de rivieren wordt gegooit.
- Vrijwilligersdag in mei 2016 voor natuurvrijwilligers met bijna 150 deelnemers was een groot succes. Kennis tussen de vrijwilligersgroepen is uitgewisseld.

Economie

In 2016 hebben wij vanuit BEA initiatief uitgewerkt in vier regionale energie strategieën. Op het gebied van sociale innovatie, samen met team sociale veerkracht is in gang gezet met en voor burgers. Project wind A16 of elektrische deelauto's in Haaren en Strijp S, Laden van eigen zon en wind, waar je ook bent. Aanpak verduurzamen sportaccommodatie is gestart. Dit zijn projecten die in 2017 echt tot wasdom komen. Dan gaat de burger ze ook zien.

Op Zuid-Nederlandse schaal neemt de regionale economische samenwerking in hoog tempo toe. De Regionale Innovatiestrategie voor Slimme Specialisatie (RIS3) die de provincies Noord-Brabant, Limburg en Zeeland gezamenlijk opgesteld hebben, wordt door bedrijven, kennisinstellingen en overheden omarmd. Er zijn nieuwe netwerken ontstaan van bedrijven, kennisinstellingen, steden, provincies en uitvoeringsorganisaties. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

CAMPIONE: Het OPZuid programma heeft een bedrag van bijna € 4,2 miljoen toegekend aan het Smart Industry project CAMPIONE, dat fieldlabs realiseert op de Aerospace en Maintenance Campus in Gilze Rijen en bij de universiteit van Tilburg. De provincie Noord-Brabant doet daar nog eens een bedrag van € 1,8 miljoen bovenop. CAMPIONE heeft tot doel onderhoud 100% voorspelbaar maken met slimme technieken op het gebied van condition monitoring en big data.

PHOTON DELTA, waarbij de TU/e, Brainport Development, BOM, Berenschot, HTCE, SMART Photonics, EFFECT Photonics, Vtec en Genexis samenwerken om het fotonische ecosysteem in Zuid-Nederland te laten groeien, kan rekenen op ruim € 870.000 OPZuid subsidie en ruim € 370.000 cofinanciering van de provincie Noord-Brabant.

Chemelot Institute for Science & Technology ontvangt bijna € 4 miljoen uit OPZuid voor haar biobased proeftuin project SCelio-4B en € 1,4 miljoen provinciale cofinanciering van zowel Limburg als Noord-Brabant.

Cultuur en samenleving

Vanuit Cultuur is in 2016 intensief gesproken met professionele en amateurkunstorganisaties over de uitvoering van ons cultuurbeleid. Verder is in samenwerking met ErfgoedBrabant een start gemaakt met de publiekscampagne Erfgoed, onder de titel 'Er zit meer Brabant in jou dan je denkt'. Hierbij wordt het publiek

uitgenodigd aan te haken bij de verhaallijnen Innovatief, Religieus, Bestuurlijk en Bevuchten Brabant.

In 2016 is Het Leerlokaal als oudste rijks monumentale gebouw op de leerfabriek KVL te Oisterwijk herontwikkeld door studenten. Een unieke samenwerking tussen overheid, studenten en bedrijfsleven. Een gebouw dat ooit deel uitmaakte van de grootste leerfabriek van Europa, is door studenten op een lerende manier ontwikkeld en doorgegeven aan een bedrijf dat software ontwikkeld voor leerprogramma en digitale examens. Hoe mooi leer het verhaal van het verleden en het heden verbindt.

Betrouwbaarheid/transparantie

Tot slot komt in deze paragraaf aan de orde of en in hoeverre de provincie zich een betrouwbare partner toont. In het provinciale dienstverleningshandvest zijn normen over de kwaliteit van de provinciale dienstverlening vastgelegd. De realisatie van deze normen wordt door de provinciale organisatie continu gemonitord. Onderstaand worden per categorie de realisaties voor 2016 weergegeven en toegelicht.

Telefonische bereikbaarheid

Telefonische bereikbaarheid wordt sinds 2008 onder meer gemeten aan de hand van het aantal geslaagde contactpogingen, dat wil zeggen het aantal binnen 30 seconden opgenomen/beantwoorde telefoongesprekken.

Telefonische bereikbaarheid	2016	2015	2014	2013	2012
Geslaagde contactpogingen **	78%	77%	*	86%	82%

* In 2014 heeft, wegens implementatie van een nieuwe telefooncentrale, geen meting plaatsgevonden.

** De telefooncontacten via de provinciale mobiele telefoons zijn niet in deze cijfers meegenomen. Daarover zijn geen gegevens beschikbaar.

De geslaagde contactpogingen in 2016 zijn ten opzichte van 2015 met 1% afgenomen. De belangrijkste verbeterpunten uit de meting bereikbaarheid zijn in 2016 als actie opgepakt. Deze bestonden uit het verkorten van de wachttijden door het sneller opnemen en sneller doorschakelen van de call. Deze verbeteringen zijn binnen de organisatie opgepakt vanuit het Brabantloket door meer bewustwording te creëren over het sneller opnemen en sneller doorschakelen van een call.

Afhandeling subsidies

Subsidie is voor de provincie een belangrijk instrument om beleidsdoelen te realiseren. Er wordt bijvoorbeeld subsidie verstrekt aan projecten en initiatieven op het gebied van cultureel erfgoed, verkeer en vervoer, economie en innovatie, natuur, milieu en woningbouw. Subsidie kan veel vormen aannemen: de concrete invulling wordt steeds afgestemd op de concrete opgave en doelstellingen die de provincie op een bepaald beleidsterrein wil bereiken.

Subsidies	2016	2015	2014	2013	2012
Aantal aanvragen	2.830	3842	3.639	2.337	5.419
Binnen termijn	2.383 (84 %)	2563 (67%)	2.561 (70%)	1.968 (84%)	3.863 (71%)
- afgehandeld	1.777	1.951	1.981	1.156	2.364
- in behandeling	606	612	580	812	1.499
Buiten termijn	447 (16%)	1.279 (33%)	1.078 (30%)	369 (16%)	1.556 (29%)
- afgehandeld	370	606	881	303	1.190
- in behandeling	77	673	197	66	366

Nadere toelichting

Evenals in 2015 heeft het overzicht betrekking op subsidieaanvragen, meldingen, tussenrapportages en vaststellingsverzoeken.

De invoering van een nieuw subsidievolgsysteem en het efficiënter inrichten van het subsidieproces heeft in 2016 zijn vruchten afgeworpen. Hierdoor is het percentage tijdig afhandelde subsidieaanvragen aanzienlijk verbeterd ten opzicht van 2015.

Afhandeling van vergunningen, ontheffingen en goedkeurende verklaringen

Door het verlenen dan wel onthouden van vergunningen reguleert de provincie het doen en laten binnen de verschillende beleidsterreinen op individueel niveau. Het betreft hier vergunningen, ontheffingen en meldingen waarbij het vergunningverleningsproces door de provinciale organisatie zelf wordt uitgevoerd, onder meer op het terrein van ruimtelijke ordening en verkeer en vervoer.

Vergunningen	2016	2015	2014	2013	2012
Aantal aanvragen	3.585	3.549	2.329	2.177	7.112
Binnen termijn	3.218 (90%)	3.207 (90%)	2.163 (93%)	1.925 (88%)	3.745 (53%)

Vergunningen	2016	2015	2014	2013	2012
- afgehandeld	3.052	3.042	1.968	1.909	2.528
- in behandeling	166	165	195	16	1.217
Buiten termijn	367 (10%)	342(10%)	166 (7%)	252 (12%)	3.367 (47%)
- afgehandeld	323	318	146	240	1.419
- in behandeling	44	24	20	12	1.948

Nadere toelichting

Het aantal aanvragen dat in 2016 is ingediend is vergelijkbaar met het voorgaande jaar.

Dit ligt ook in de lijn met de verwachtingen aangezien er in 2016 geen substantiële wijzigingen in de wetgeving en de procedures plaats hebben gevonden. Het percentage vergunningen dat binnen termijn is afgehandeld blijft ook in 2016 op het hoog niveau van 90%. Wij zetten deze trend voort in de komende jaren.

Afhandeling facturen

Tot en met 2010 is voor tijdige betaling van (correcte) facturen de norm van 30 kalenderdagen gehanteerd. In het gewijzigde dienstverleningshandvest is die norm vanaf 2011 aangescherpt tot 20 kalenderdagen. In onderstaand overzicht wordt daarom de realisatie voor de norm van 20 kalenderdagen gepresenteerd.

Facturen	2016	2015	2014	2013	2012
Aantal facturen	21.029	22.496	22.420	22.894	23.937
Betaald binnen de termijn	19.488 (93%)	19.798 (88%)	19.715 (88%)	19.631 (86%)	18.645 (78%)
Betaald buiten de termijn	1.541 (7%)	2.698 (12%)	2.705 (12%)	3.263 (14%)	5.292 (22%)
Gemiddelde betaaltermijn (in dagen)	9,7	11,8	15,4	14,3	16,2

Nadere toelichting

Het door Provinciale Staten in motie M4 d.d. 17 mei 2013 genoemde percentage van 93 is hiermede gehaald. Door verdere automatisering en efficiëntere processen proberen we deze resultaten voor 2017 nog verder aan te scherpen.

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Het is mogelijk om bezwaar te maken tegen door de bestuursorganen van de provincie genomen besluiten. Daarnaast staat in een beperkt aantal gevallen de mogelijkheid open om administratief beroep bij de provincie aan te tekenen tegen specifieke besluiten van bestuursorganen van gemeenten. De provincie Noord-Brabant werkt met een externe, onafhankelijke hoor- en adviescommissie (HAC).

Bezwaar- en beroepschriften	2016	2015*	2014	2013	2012
Aantal bezwaar- en beroepschriften	371	210	221	206	296
Binnen termijn	331 (89%)	189 (90%)	205 (93%)	171 (83%)	193 (65%)
- <i>afgehandeld</i>	258	112	126	103	118
- <i>in behandeling</i>	73	77	79	68	75
Buiten termijn	40 (11%)	21 (10%)	16 (7%)	35 (17%)	103 (35%)
- <i>afgehandeld</i>	38	11	9	30	85
- <i>in behandeling</i>	2	10	7	5	18

Bezwaar- en beroepschriften	2016	2015
Aantal bezwaar- en beroepschriften	371	329
Binnen termijn	331 (89%)	270 (82%)
- <i>afgehandeld</i>	258	166
- <i>in behandeling</i>	73	104
Buiten termijn	40 (11%)	59 (18%)
- <i>afgehandeld</i>	38	48
- <i>in behandeling</i>	2	11

* Sinds 2015 hanteren wij een andere benadering van kijken naar onze resultaten. Werd voorheen steeds gekeken naar zaken per jaar (binnengekomen en afgehandeld in het kalenderjaar), kijken we sinds 2015 naar de instroom per jaar. Cijfers 2015 in de onderste tabel zijn tot stand gekomen op basis van deze nieuwe benadering en zijn dus vergelijkbaar met de resultaten in 2016. Voor de

aansluiting met het burgerjaarverslag 2015 zijn in de bovenste tabel cijfers voor 2015 opgenomen die nog conform oude meetmethodes zijn gemeten.

Nadere toelichting

Het aantal bezwaarschriften is ten opzichte van het jaar 2015 sterk toegenomen. Er is echter geen concrete oorzaak aan te wijzen of trend te bespeuren. Het aantal/percentage bezwaren dat binnen de wettelijke termijn is afgehandeld, is zelfs verbeterd ten opzichte van voorgaand jaar.

Bemiddeling procedures die reeds in 2015 succesvol zijn gebleken zijn in 2016 gecontinueerd. Er wordt contact gelegd met partijen om te achterhalen welke belangen er spelen en of men samen op informele wijze tot een oplossing kan komen. In 2016 werd na de inzet van een bemiddelingstraject bijna 50% van het aantal bezwaren ingetrokken. Onze "andere aanpak" blijft zeer succesvol en wordt dan ook voortgezet.

Jaarrekening 2016

Jaarrekening 2016

Programmarekening met toelichting

De programmarekening met toelichting bestaat uit de rekening van lasten en baten waarin op productgroepniveau (het autorisatieniveau) de lasten en baten van de oorspronkelijke begroting, de begroting inclusief de door PS vastgestelde begrotingswijzigingen en de

realisaties zijn opgenomen. De verschillen tussen begroting ná wijziging en de realisatie zoals vermeld in de blauw gearceerde kolommen, zijn toegelicht in de verschillenanalyse programmarekening.

Overzicht van baten en lasten		Lasten 2016			Baten 2016			Saldo vóór	Saldo ná	Saldo gerealiseerde lasten en baten
Bedragen x € 1.000		Begroting vóór wijziging.	Begroting ná wijziging	realisatie	Begroting vóór wijziging.	Begroting ná wijziging	realisatie	begrotingswijzigingen	begrotingswijzigingen	
		a	b	c	d	e	f	d/-a	e -/-b	f -/-c
01	Programma Bestuur									
01.01	Provinciebestuur	7.010	7.044	8.078	2	2	101	-7.007	-7.041	-7.977
01.02	Bestuurlijke samenwerking	1.727	2.056	1.478	0	877	1.055	-1.727	-1.179	-423
01.03	Interbestuurlijk toezicht	70	70	77	0	0	0	-70	-70	-77
	Organisatiekosten	11.458	11.458	11.635				-11.458	-11.458	-11.635
	Totaal programma Bestuur	20.265	20.628	21.268	2	879	1.155	-20.263	-19.749	-20.113
02	Programma Ruimte									
02.01	Ruimtelijke ontwikkeling van het mozaïek	26.690	10.144	16.703	8.930	4.321	654	-17.760	-5.823	-16.049
02.02	Agrofood 2020; Brabant Quality	11.007	10.079	2.562	7	137	118	-11.000	-9.942	-2.444
	Organisatiekosten	21.528	21.528	21.861				-21.528	-21.528	-21.861
	Totaal programma Ruimte	59.225	41.752	41.127	8.937	4.458	772	-50.288	-37.294	-40.355
03	Programma Natuur, water en milieu									
03.01	Water	43.567	25.398	909	3.800	4.212	4.718	-39.767	-21.186	3.809
03.02	Milieu	29.912	43.927	39.583	3.662	5.068	7.366	-26.250	-38.859	-32.218
03.03	Natuur en landschap	49.861	54.796	44.556	1.226	3.880	615	-48.635	-50.916	-43.941
03.04	GOB	1.100	29.919	17.432	0	7.072	16.669	-1.100	-22.847	-763
	Organisatiekosten	32.545	32.545	32.778				-32.545	-32.545	-32.778
	Totaal programma Natuur, water en milieu	156.984	186.585	135.259	8.688	20.232	29.368	-148.296	-166.353	-105.891

Overzicht van baten en lasten	Bedragen x € 1.000	Lasten 2016			Baten 2016			Saldo vóór	Saldo ná	Saldo gereali-
		Begroting vóór wijziging.	Begroting ná wijziging	realisatie	Begroting vóór wijziging.	Begroting ná wijziging	realisatie	begrotingswij- zingen	begrotingswij- zingen	seerde lasten en baten
04 Programma Economie										
04.01 Algemeen economisch beleid		18.883	44.269	56.708	309	19.768	18.375	-18.574	-24.501	-38.333
04.02 Economisch programma Brabant		10.260	46.941	33.726	23	113	504	-10.238	-46.828	-33.222
04.04 Duurzame energie en energietransitie		1.037	12.535	3.282	0	0	263	-1.037	-12.535	-3.019
Organisatiekosten		9.434	9.434	9.580				-9.434	-9.434	-9.580
Totaal programma Economie		39.614	113.179	103.296	332	19.880	19.142	-39.282	-93.299	-84.154
05 Programma mobiliteit										
05.01 Mobiliteit		145.203	98.410	41.071	18.243	187	552	-126.960	-98.223	-40.519
05.02 Openbaar vervoer		71.736	123.987	96.258	68.186	82.367	80.926	-3.550	-41.621	-15.332
05.03 Infrastructuur/ provinciale wegen		163.983	145.292	134.718	59.708	38.084	35.655	-104.275	-107.208	-99.063
Organisatiekosten		26.268	27.294	26.674				-26.268	-27.294	-26.674
Totaal programma Mobiliteit		407.190	394.984	298.721	146.136	120.638	117.133	-261.053	-274.346	-181.588
06 Programma Cultuur en samenleving										
06.01 Cultuur en erfgoed		32.060	59.159	47.230	737	597	908	-31.323	-58.562	-46.323
06.03 Samenleving		5.631	5.423	4.532	0	0	3	-5.631	-5.423	-4.529
06.04 Sociaal cultureel beleid		14.718	11.459	10.042	100	100	100	-14.618	-11.359	-9.942
Organisatiekosten		13.144	13.144	13.347				-13.144	-13.144	-13.347
Totaal programma Cultuur en samenleving		65.552	89.185	75.152	837	697	1.011	-64.715	-88.488	-74.141
Algemeen financieel beleid										
Algemene dekkingsmiddelen										
- Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting		0	0	0	253.000	255.700	257.417	253.000	255.700	257.417
- Algemene uitkeringen		0	0	0	220.015	232.137	239.193	220.015	232.137	239.193
- Dividend		0	0	0	30.881	36.908	36.908	30.881	36.908	36.908

Overzicht van baten en lasten	Bedragen x € 1.000	Lasten 2016			Baten 2016			Saldo vóór	Saldo ná	Saldo gereali-
		Begroting vóór wijziging.	Begroting ná wijziging	realisatie	Begroting vóór wijziging.	Begroting ná wijziging	realisatie	begrotingswijzigingen	begrotingswijzigingen	seerde lasten en baten
- Financieringsfunctie		19.543	19.710	17.573	116.152	117.568	119.314	96.608	97.858	101.741
- Overige algemene dekkingsmiddelen		0	0	-270	1.474	25.625	25.728	1.474	25.625	25.999
Stelposten (exclusief onvoorzien)		18.523	6.164	829	8.000	0	0	-10.523	-6.164	-829
Onvoorzien		1.308	1.308	0				-1.308	-1.308	0
		39.375	27.182	18.131	629.521	667.938	678.560	590.147	640.756	660.428
Bedrag van de heffing voor vennootschapsbelasting		0	0	0						
A: Totaal generaal van de lasten		788.206	873.495	692.955						
B: Totaal generaal van de baten					794.454	834.722	847.141			
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten (B -/ - A)								6.248	-38.772	154.186

	Toevoegingen aan reserves			Onttrekkingen aan reserves			Saldo vóór	Saldo ná	Saldo
	Vóór begrotingswijzigingen	Ná begrotingswijzigingen	Gerealiseerd	Vóór begrotingswijzigingen	Ná begrotingswijzigingen	Gerealiseerd	begrotingswijzigingen	begrotingswijzigingen	gerealiseerd
C: Toevoegingen aan reserves	436.861	651.191	653.984				-436.861	-651.191	-653.984
D: Onttrekkingen aan reserves				430.613	689.963	553.178	430.613	689.963	553.178
Saldo toevoegingen en onttrekkingen (D -/ - C)							-6.248	38.772	-100.807
Totaal generaal van de lasten + toevoegingen aan reserves (A+C)	1.225.067	1.524.686	1.346.939						

Totaal generaal van de baten +
onttrekkingen aan reserves (B+D)

Toevoegingen aan reserves			Onttrekkingen aan reserves			Saldo vóór begrotings- wijzigingen	Saldo ná begrotings- wijzigingen	Saldo gerealiseerd
Vóór begrotings- wijzigingen	Ná begrotings- wijzigingen	Gerealiseerd	Vóór begrotings- wijzigingen	Ná begrotings- wijzigingen	Gerealiseerd			
			1.225.067	1.524.686	1.400.319			
			Geraamd resultaat			0	0	
			Gerealiseerd resultaat					53.379

Toelichting programmarekening / Verschillenanalyse programmarekening

Programma Bestuur		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	20.628	21.268	-640
	Baten	879	1.155	276

01.01 Provinciebestuur

Hogere lasten GS/CdK

De overschrijding van de raming heeft vooral betrekking op jaarlijkse toevoeging aan de voorziening pensioenlasten APPA als gevolg van de actuariële herberekening van de toekomstige pensioenlasten. De toevoeging aan de voorziening wordt beïnvloed door wijzigingen in de rekenrente en de levenskansen. De lage rente en bijgestelde (hogere) levensverwachting hebben geleid tot een dotatie van € 1,3 mln aan de voorziening.

Daarnaast is in verband met Weerbare Overheid een bijdrage gedaan aan de RIEC's (Regionale Informatie en Expertise Centra).

Kosten PS/Griffie

De onderschrijding bij PS/Griffie betreft lagere kosten voor onderzoeken door PS en reis- en verblijfkosten PS leden. Op het budget voor ondersteuning van PS-leden en -fracties is sprake van een overschrijding met € 58.000).

Verschil	Verschil
Lasten	Baten
	98

-1.618

213

Programma Bestuur		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	20.628	21.268	-640
	Baten	879	1.155	276
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
Bij Kennis en onderzoek betreft de onderschrijding vooral het centraal onderzoeksbudget en Brabant Kennis. Bij het centraal onderzoeksbudget is ingezet op need-to-know onderzoek, waardoor scherp is gekeken naar de noodzaak van onderzoeken. Als gevolg hiervan gaan geplande onderzoeken soms niet door of worden uitgesteld.			371	
01.02	Bestuurlijke samenwerking			
	De onderschrijding bij bestuurlijke samenwerking heeft betrekking op lagere kosten voor BrabantStad en de Vlaams Nederlandse Delta.		80	
	De onderschrijding op de kosten t.b.v. bestuursstructuur komt met name door lagere kosten voor Krachtig Bestuur (€ 409.000). De kosten voor het programma (Veer)Krachtig Bestuur bestaan voor het grootste deel uit diverse vormen van ondersteuning aan gemeenten. Het totaal benodigde budget hiervoor is van jaar tot jaar moeilijk te voorspellen, aangezien dit afhankelijk is van actuele bestuurlijke ontwikkelingen in de afzonderlijke gemeenten.		498	
	Tevens is in 2016 de teruggave van het batig saldo 2015 van het IPO verrekend.			
	In 2016 zijn de bijdragen in de algemene kosten BrabantStad ontvangen van de partners.			178
01.03	Interbestuurlijk toezicht		-7	
	Toegerekende organisatiekosten		-177	
Totaal Programma Bestuur			-640	276

Programma Ruimte		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	41.752	41.127	625
	Baten	4.458	772	-3.686
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
02.01	Ruimtelijke ontwikkeling van het mozaïek			
	Oostelijke Langstraat: Het grootste deel van de onderschrijding €1,3 mln. komt doordat grondaankopen van diverse percelen niet hebben plaatsgevonden in 2016. Verder zijn minder betalingen aan het adviesbureau voor begeleiding van de planstudiefase verricht door verschuiving van levering van diverse producten.		1.222	
	Exploitatielasten ontwikkelbedrijf		1.324	
	De onderschrijding wordt met name veroorzaakt door lagere exploitatielasten op cultuurhistorisch erfgoed complex Dongecentrale en Bergoss (per abuis in 2016 geraamd had 2017 moeten zijn).			

Programma Ruimte		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	41.752	41.127	625
	Baten	4.458	772	-3.686
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
Afwikkeling subsidies ISV programma: Subsidies in het kader van het programma Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing zijn lager vastgesteld (€438.000 onderbesteding).			438	
Overige			221	
Voor de lening aan ontwikkelingsmaatschappij ruimte voor ruimte is een voorziening getroffen van € 9,8 mln.			-9.764	
Administratieve overboeking van de rentebaten op geldlening naar een andere paragraaf van de begroting voor een bedrag van €2,2 miljoen a.g.v. nieuwe richtlijnen van de BBV en Lagere rente-inkomsten op geldleningen a.g.v. niet opgenomen leningbedragen c.q. later in het jaar opgenomen middelen				-2.793
Rentevergoeding op startersleningen;				-350
Overige afwijkingen (ISV, zie toelichting bij lasten)				-524
02.02	Agrofood 2020; Brabant Quality			
	Openstelling POP3 subsidieregelingen (€856.000). De regelingen zijn 1 december 2016 opengesteld. Deze waren niet geraamd (middelen zijn beschikbaar in reserve POP3).		-856	
	Programma agrofood. De onderbesteding wordt met name verklaard door de subsidieregeling Urgentiegebieden die niet volledig benut is in 2016.		3.880	
	Bij de afwikkeling van oude VIV subsidies blijkt dat sprake is van lagere vaststelling		600	
	Lager benodigde voorziening glastuinbouw		3.391	
	Overige		502	-19
	Toegerekende organisatiekosten		-333	
Totaal Ruimte			625	-3.686

Programma Natuur, water en milieu		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	186.585	135.259	51.326
	Baten	20.232	29.368	9.136
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
03.01	Water			
	Afwikkeling 2de Bestuursovereenkomst met de waterschappen; (zie Statenmededeling 08.11.2016 PS: 4107935). De waterschappen hebben substantieel minder provinciaal geld) nodig gehad, dan aan de voorkant was geschat (€25 mln. totaal, waarvan €15 mln. binnen programma 03). Het gaat hierbij om PWP-geld en om middelen die de provincie van het rijk heeft ontvangen in het kader van de Inrichting Landelijk Gebied (ILG). Hiervoor zijn verschillende redenen aan te geven:		15.600	
	Projecten zijn goedkoper geworden vanwege aanbestedingsvoordeel;			
	Wijze van uitvoering bij de doelen verdrogingsbestrijding en waterberging. Bij waterberging is in diverse gevallen gekozen voor een andere aanpak dan de traditionele aanpak waarbij hectares worden ingericht om water te bergen. Bij verdrogingsbestrijding zijn diverse grote natte natuurplekken aangepakt, waarbij met relatief beperkte maatregelen een groot gebied is hersteld (schaalvoordeel maatregelen);			
	Aanpassing van de prestaties verdrogingsbestrijding en beek en kreekherstel gedurende de looptijd;			
	Er zijn veel meer middelen van derden ingezet dan begroot. Gedurende de looptijd van de BO2 hebben provincie en waterschappen succesvol Europees geld binnengehaald (Life+, Interreg en POP2). Daarnaast zijn Rijksmiddelen (oa KRW-synergiemiddelen en Natura2000 middelen) ingezet in de projecten.			
	Ambitiemiddelen PMWP (€ 4 mln): De ambitiemiddelen zijn in het laatste kwartaal, middels een begrotingswijziging, beschikbaar gesteld. De meeste projecten bevinden zich nog in de opstartfase waardoor de externe lasten lager zijn dan geraamd.		4.000	
	POP 3 cofinanciering, € 2 mln. : Er is vertraging opgetreden en daarnaast zijn er (onverwacht) rijksmiddelen beschikbaar gekomen.		2.000	
	Delta rivieren, €1,9 mln., bij het beschikbaar stellen van de middelen voor delta rivieren (hoogwaterbescherming) is rekening gehouden met een verdeling van het investeringsbudget van €10 mln. over de jaren 2016 t/m 2019. In 2016 heeft nog geen feitelijke investering plaatsgevonden.		1.900	
	Herwaardering lening Biobased fonds water, €0,64 mln., de resultaten van de belegging van het Biobased fonds zijn hoger dan de managementkosten die daaraan verbonden zijn. De waarde van de lening is nagenoeg gelijk aan de inleg van € 3 miljoen. Deze onderbesteding staat tegenover een bedrag ten laste van de investeringsagenda reserve en heeft dus geen budgettair effect. Overigens is deze ontwikkeling uiteraard wel positief in relatie tot de verwachting dat wij onze inleg straks nominaal terug krijgen.		638	
	Overige water		350	

Programma Natuur, water en milieu		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	186.585	135.259	51.326
	Baten	20.232	29.368	9.136
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
Betreft diverse kleinere afwijkingen op ontvangen baten /bijdragen van partners (Waterpoort, Overdiepse Polder, grondwaterheffing, Projectbureau KRW/DHZ, partners programma 'Schoon water').				506
03.02	Milieu			
	Vergunningverlening, toezicht en handhaving		3.094	
	Deze wordt voornamelijk veroorzaakt door achterblijvende aanvragen voor vergunningen, ontheffingen en meldingen. Dit fenomeen openbaart zich vooral, maar niet exclusief, op de groene en grijze kleursporen; te weten bij de aanvragen Wet natuurbescherming en Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo).			
	Voor het wegwerken van de ontstane werkvoorraden Nb-wet uit het "pre-PAS tijdperk (voor medio 2015) zijn in het bestuursakkoord incidentele middelen beschikbaar gesteld. Hiervan blijft in 2016 circa € 1 miljoen over.			
	Externe veiligheid, gezonde leefomgeving		724	
	Onderbesteding wordt verklaard door enkele subsidies die lager vastgesteld zijn (voordelig afwikkelverschil) en geraamde ambitiemiddelen voor PMWP-DUA die in 2016 niet benut zijn (€474.000), omdat initiatieven in 2016 wel gestart zijn, maar nog niet tot financiële verplichtingen hebben geleid.			
	De hogere baten betreffen de vordering op het Rijk in het kader van de interim bedrijvenregeling waarbij kosten van bodemsanering door het Rijk worden vergoed.			2.305
	Overig (o.a. lagere vaststelling subsidies luchtkwaliteit en bodemsanering)		526	-7
03.03	Natuur en landschap			
	Projecten transitie DLG		-1.206	
	Uitvoering van projecten liep voorspoediger dan verwacht waardoor de kosten hoger uit komen dan de raming. Het betreft de meerjarige projecten Peelvenen life + Groote Peel met betrekking tot de uitvoering van inrichtingsmaatregelen natuur (dekking uit reserve ILG).).			
	Afwikkeling Bestuursovereenkomst Waterschappen (BO 2)		7.288	
	In 2016 is de Bestuursovereenkomst volledig financieel afgewikkeld. Een deel had betrekking op natuurdoelen. De lagere vaststelling van de beschikkingen (onder andere door aanbestedingsvoordeel en meer middelen door derden ingezet dan begroot) hebben geleid tot positieve afwikkelingsverschillen. Zie ook toelichting bij 03.01 Water.			

Programma Natuur, water en milieu	Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	186.585	135.259
	Baten	20.232	29.368
		Verschil	Verschil
		Lasten	Baten
De doorlevering van gronden vindt in 2017 plaats waardoor de bate ad € 3,1 mln van het waterschap eveneens doorschuift naar 2017.			-3.110
Overig		4.159	-155
Binnen de productgroep hebben zich verspreid over diverse producten onderbesteding voorgedaan:			
- €1,8 mln. Subsidieregeling natuur- en landschapsbeheer die uitgevoerd wordt door RVO (Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland),			
- €1,2 mln. PAS en Natura 2000 projecten,			
- €0,3 mln. Parkschap Nationaal Park Biesbosch,			
- €0,3 mln. Biodiversiteit,			
- €0,3 mln. Natuurwet,			
- €0,3 mln. schade fauna fonds.			
03.04 Groen ontwikkelfonds Brabant			
De grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) laten zich moeilijk. Bij de bestuur rapportage wordt op basis van de meest recente grondmutaties begrotingswijzigingen voorgesteld (009.6.2 Statenvoorstel 29/16 Addendum grondnota t.b.v. aankoop gronden voor PAS herstelmaatregelen in Natura 2000-gebieden - Kaderstellend) In de tweede helft van 2016 hebben nog een aantal aankopen van gronden plaatsgevonden welke niet voorzien waren bij Burap 2016, waardoor een overschrijding optreedt (gedekt door GOB fonds / rijkmiddelen).		-7.713	
Grondverwerving voor natuur gebeurt sinds 2014 door manifestpartners en andere partijen via subsidiëring door het GOB en/of provincie. Om te voorkomen dat de PAS herstelmaatregelen niet tijdig kunnen worden uitgevoerd hebben PS op 24 juni 2016 (PS 29/16A) besloten een deel van de gronden (voor 5 complexe gebieden) in opdracht van de provincie i.p.v. GOB BV te laten uitvoeren. Bij de overige 9 gebieden verloopt de financiering nog steeds via de GOB BV (onderschrijding subsidie €20,2 mln.). Het opstellen van de grond strategie plannen en de mogelijkheden op het doen van strategische aankopen vergen wat meer tijd. De prestaties hebben betrekking op latere jaren.		20.200	
- GOB grondverkoop en pachtinkomsten			6.007
- Hogere rijksuitkering EHS			3.590
Toegerekende organisatiekosten		-234	

Programma Natuur, water en milieu	Begr.na wijz.	realisatie	verschil
Lasten	186.585	135.259	51.326
Baten	20.232	29.368	9.136
		Verschil	Verschil
		Lasten	Baten
Totaal Programma Natuur, water en milieu		51.326	9.136

Programma Economie	Begr.na wijz.	realisatie	verschil
Lasten	113.179	103.296	9.883
Baten	19.880	19.142	-738
		Verschil	Verschil
		Lasten	Baten

04.01 Algemeen economisch beleid

- Er is minder co-financiering nodig geweest omdat er middelen via de comply or explain principe zijn ingezet door beleidsafdelingen en dus niet vanuit de co- financierings middelen Europese programma's.

Daarnaast loopt de openstelling van september 2016 nog door tot medio 2017, waardoor de aanvragen veelal nog in beoordelingsfase zitten en de beschikkingen nog niet zijn afgegeven.

- Dotaties aan voorzieningen Innovatiefonds en LS&H waren geraamd voor € 1,9 mln., deze dotaties hebben echter niet plaatsgevonden i.v.m. afboeken van de leningen (Innovatiefonds en LS&H). Aan voorziening lening deelneming spin off fonds is € 2,4 mln toegevoegd en aan voorziening kapitaalverstrekking deelnemingen Green chemistry campus en BOM is € 1,7 mln toegevoegd en aan de voorziening leningen aan overige verbonden partijen is € 4,0 mln toegevoegd.

- Reap's; In 2016 is reeds een beschikking afgegeven m.b.t. begrotingssubsidie aan Brainport development van € 637.500 (was geraamd in 2017) en zijn er enkele beschikkingen t/m 31-12-2017 afgegeven. Dit zorgt ervoor dat lasten in 2016 worden overschreden, De begroting 2017 zal hiertoe afgeraad worden.

- Bijdragen derden in Eur. Proj.; bijdragen derden worden (op voorhand) niet geraamd. maar worden achteraf budgettair neutraal in de jaarrekening verwerkt. Zie ook afwijking bij overschrijding baten.

- Efro bijdragen OP Zuid: Efro bijdrage OPZuid is hoger dan geraamd omdat er in Brabant meer projecten dan in Zeeland en Limburg zijn toegekend. Hiermee is het budget dat Brabant tot haar beschikking had gekregen voor projecten overschreden. (OPZuid is een Zuidnederlandse subsidie). Deze bijdrage wordt budgettair neutraal in de jaarrekening verwerkt. Zie ook afwijking bij overschrijding baten.

Diverse kleinere afwijkingen.

-Efro bijdragen OP Zuid: Efro bijdrage OPZuid is hoger dan geraamd maar wordt budgettair neutraal in de jaarrekening verwerkt. Zie ook afwijking bij overschrijding lasten.

348

-6.212

-965

-3.914

-2.000

304

2.830

Programma Economie	Begr.na wijz.	realisatie	verschil	
	Lasten	113.179	103.296	9.883
	Baten	19.880	19.142	-738
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
-Bijdragen derden in Europese Projecten: bijdragen derden worden (op voorhand) niet geraamd maar worden achteraf budgettair neutraal in de jaarrekening verwerkt. Zie ook afwijking bij overschrijding lasten				3.900
-Herwaarding Acerta; In 2015 is een groot deel (€ 5,5 miljoen) van het provinciaal aandeel van het beleggingsresultaat van Acerta (€ 6,7 miljoen) dat door het Life Science & Health Fund (LS&HF) is gerealiseerd, toegevoegd aan het Eigen Vermogen van BOM Capital I. De andere twee participanten, ministerie van Economische Zaken en BOM Capital I die een even groot aandeel in het resultaat hebben, hebben dat ook gedaan. In 2016 is daardoor de lening aan LS&HF afgewaardeerd voor € 5,5 miljoen. Omdat het aandeel in BOM Capital I is toegenomen is de daarvoor in 2015 getroffen voorziening van € 5,5 miljoen weer vrijgevallen aan de Algemene Risicoreserve.				-8.096
Verder heeft er een afwaardering plaatsgevonden van de lening Innovatiefonds voor € 2,5 mln.				
- Overige				-27
04.02 Economisch programma Brabant				
Innovatieprogramma Agrofood;			1.321	
Het betreft hier een meerjarige uitvoering van het Innovatieprogramma Agrofood. Binnen de jaarschijven kan de uitvoering worden geïntensiveerd. Ter voorbereiding daarvan zijn in 2016 enkele (validatie)onderzoeken gedaan. Hierdoor zijn in 2016 de basiszaken uit het programma uitgevoerd maar zijn geen extra accenten gelegd. Hierdoor is minder geld uitgegeven dan verwacht. Vanaf 2017 wordt gestart met een intensivering van het programma. De verwachting is dat de onderbesteding ad € 1,32 mln. op de jaarschijf 2016 daarmee snel wordt ingelopen.				
Biobased economy;			1.075	
De geraamde bedragen voor 2016 hebben betrekking op investeringen in de Green Chemistry Campus en kennisvalorisatie mbt bioaromaten (Biorizon). Deze reserveringen zullen echter pas in 2017 worden ingeroepen.				
Arbeidsmarkt voor de kenniseconomie;			1.687	
Betreft meerjarig uitgavenkader, wat samenvalt met bestuursperiode. Voorgesteld wordt om € 1,6 mln. over te hevelen naar 2017 om daarmee de realisatie van de doelstellingen uitvoeringsprogramma arbeidsmarktbeleid niet in gevaar te brengen. De onderschrijding in 2016 is ontstaan doordat er op inhoudelijke gronden een aantal projecten niet is gehonoreerd, omdat zij onvoldoende bijdragen aan onze provinciale doelen. Door de middelen over te hevelen kan gericht worden ingezet op de provinciale speerpunten.				
Ruimte voor bedrijvigheid;			3.191	

Programma Economie		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	113.179	103.296	9.883
	Baten	19.880	19.142	-738
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
Betreft meerjarig uitgavenkader voor periode 2016 t/m 2018. Realisatie van voorgenomen projecten is vertraagd. Daarom wordt voorgesteld om € 3,19 mln over te hevelen om daarmee de realisatie van de doelstellingen niet in gevaar te brengen. Het betreft middelen die gereserveerd zijn voor onder andere Danone/Mikado (afwikkeling Q2 2017), BIC (afwikkeling Q2 2017), Automotive Campus te Helmond en Green Chemistry Campus, fase 2.				
PHP/Herstr.bedrijventereinen			2.295	
* M.b.t. tot Pivot Park is voor 2016 €730.000 gereserveerd t.b.v. het creëren van een open campus. Zo is dit ook opgenomen in het statenvoorstel over Pivot Park (besluitvorming januari 2017). Eind 2016 is hiervoor door OLSP Vastgoed een subsidieaanvraag ingediend. De beschikking zal in Q1 2017 worden afgegeven. In de financiële onderbouwing van het Pivot Park-statenvoorstel is rekening gehouden met deze reservering. Voorgesteld wordt daarom om de gereserveerde middelen € 0,7 mln. voor dit dossier over te hevelen naar 2017, daar in 2017 geen budget beschikbaar is.				
*Fes;Het betreft een doeluitkering. De middelen Fonds Economische Structuurversterking (FES) die als doeluitkering zijn ontvangen zijn niet tot besteding gekomen in 2016. De twee uitvoeringsplannen Aviolanda te Woensdrecht en De Run te Veldhoven worden naar verwachting in 2017 gerealiseerd, waarna afrekening kan plaatsvinden. Daarom wordt voorgesteld om € 1,6 mln. over te hevelen				
Breedbandloket; Betreft meerjarig uitgavenkader, wat samenvalt met bestuursperiode. Middels statenvoorstel 57/15a, is € 1,5 mln. voor de uitvoering van de Graduate School voor de jaren 2016-2019 beschikbaar gesteld Voorgesteld wordt om een bedrag van € 1.470 mln over te hevelen naar 2017 e.v. om daarmee de realisatie van de doelstellingen Graduate School niet in gevaar te brengen.			1.472	
Werklocaties: Betreft meerjarig uitgavenkader, wat samenvalt met bestuursperiode. . Voorgesteld wordt om het bedrag van € 1,85 mln over te hevelen naar 2017 om daarmee de realisatie van het uitvoeringsprogramma werklocaties niet in gevaar te brengen. In 2017 valt de post onder 02. Ruimte.			1.854	
Overige			320	392
04.04 Duurzame energie en energietransitie				
-Energietransitie;			1.714	
-M.b.t. Nul op de Meter; is er een grote beweging in gang gezet, maar heeft het leggen van de basis meer tijd gekost, daardoor zijn de geraamde uitgaven in 2016 lager (€ 1,7 mln.) dan geraamd Over de voortgang van dit programma onderdeel volgt op kort termijn een Statenmededeling.				

Programma Economie		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	113.179	103.296	9.883
	Baten	19.880	19.142	-738
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
-M.b.t. investeringsuitgaven; Een aantal majeure investeringen(ad € 7,2 mln.) waren gepland eind 2016, maar zullen (grotendeels) in de eerste helft van 2017 plaatsvinden, omdat de projectontwikkeling en afstemming tussen alle partners meer tijd kost (o.a. € 3,5 mln. naar Geothermie bv en € 0,75 mln. opdrachtverlening projectontwikkelcapaciteit gekoppeld aan MJP BOM).			7.186	
-Het besluitvormingstraject (door PS) heeft meer tijd in beslag genomen, waardoor de start 3 maanden later is gegeven.				
Overige			353	263
Toegerekende organisatiekosten			-146	
	Totaal Programma Economie		9.883	-738

Programma Mobiliteit		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	394.984	298.721	96.262
	Baten	120.638	117.133	-3.504
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
05.01 Mobiliteit				
Wilhelminakanaal			18.825	
Voor het oplossen van de geohydrologische problemen, ontstaan bij de verbreding en verdieping van het kanaal tot klasse IV schepen tot Tilburg, én de aanpassing van de haven Loven in Tilburg zijn door de Staten in 2016 extra middelen beschikbaar gesteld. Een bedrag van € 18,8 mln. is afhankelijk van het tekenen van een tweetal bestuursovereenkomsten en kan pas als de minister een definitief besluit heeft genomen. De regionale partijen hebben gesteld dat herbouw van sluis II op basis van het advies van de experts de beste oplossing vormt. De Minister heeft hier onder voorbehoud mee ingestemd. Het voorbehoud dat gemaakt wordt betreft een studie naar twee alternatieven die in opdracht van het Ministerie zal worden verricht en die uiterlijk voor de zomer tot een definitieve door alle partijen gedragen keuze voor een structurele oplossing moet leiden. De middelen voor het vervolg van het Wilhelminakanaal blijven beschikbaar in de reserve.				
Fiets in de Versnelling			13.831	

Programma Mobiliteit		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	394.984	298.721	96.262
	Baten	120.638	117.133	-3.504
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten

Door de Staten is een bedrag van € 35,6 mln. voor de aanleg van snelfietsroutes gereserveerd, waarvan € 12,7 mln. in 2016 was voorzien. Het sluiten van bestuursovereenkomsten en opstellen van de regeling blijken iets meer tijd te vragen. Het bedrag blijft beschikbaar in de reserve. Naar verwachting worden in 2017 de eerste bestuursovereenkomsten voor de aanleg van snelfietsroutes getekend.

Daarnaast is een aanvullende bijdrage van € 0,6 mln. voor de brug in het kader van de snelfietsroute Cuijk-Nijmegen, welke voor 2016 was voorzien, begin 2017 definitief toegekend.

Challengevariant Eindhoven

11.050

Voor de verbetering van de bereikbaarheid van Eindhoven Airport is in de begroting 2016 ruim € 11 mln. gereserveerd voor een subsidie aanvraag door gemeente Eindhoven. De totale bijdrage van de provincie is geraamd op € 25,5 mln. Begin 2017 is een goede business case opgesteld door gemeente Eindhoven. Voor 2016 leidt dit tot een onderschrijding van € 11 mln. De middelen blijven beschikbaar in de reserve.

Beter Benutten

9.388

Het project Ons Brabant Fietst laat een onderschrijding zien van € 1,4 mln. Voor het onderdeel B-Riders is het aantal deelnemers ruimschoots behaald. De gemiddelde uitgekeerde beloning per deelnemer is echter lager dan vooraf ingeschat. Voor het onderdeel Bikeprint zit de aanbesteding voor de tellussen in de afrondende fase en zal begin 2017 tot realisatie komen. De onderschrijding van € 1,2 mln. bij het project Gedragsverandering A2 Nederweert-Eindhoven is gedeeltelijk een gevolg van gewijzigde financieringsstromen tussen Rijk en provincie (€ 0,5 mln.). De realisatie van de overige € 0,7 mln. is voorzien in 2017. Het was daarbij lang onduidelijk in welke vorm de provinciale bijdrage aan RWS zou plaatsvinden.

Voor de realisatie van C-ITS projecten is in 2016 € 5,3 mln. minder uitgegeven dan voorzien. De landelijke uitvoeringsafspraken voor het 'slim maken' van VRI's in de B5-steden en langs provinciale wegen (Talking Traffic) zijn in december 2016 gemaakt. Voor het tempo van de uitvoering van Talking Traffic zijn we afhankelijk van landelijke afspraken met andere overheden. Dit heeft ertoe geleid dat € 2,9 mln doorschuift naar 2017 met een onderschrijding in 2016 tot gevolg.

De inrichting van het traject van de Hybride Testomgeving zal in tegenstelling tot eerdere beelden gaan plaatsvinden in tranches (totaal € 4,6 mln in 2017-2020). De uitvoering van de eerste tranche is voorzien in 2017. Dit heeft geleid tot een onderbesteding van ongeveer € 2 mln in 2016.

De restant middelen blijven in 2017 en 2018 ter beschikking voor het programma.

Programma Mobiliteit		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	394.984	298.721	96.262
	Baten	120.638	117.133	-3.504

Verschil	Verschil
Lasten	Baten

Goederenvervoer

1.004

Door de veelheid aan lopende projecten op het gebied van goederenvervoer (aankpak diverse kanalen en de Robuuste Brabanthoute op het spoor) is er minder gebruikt gemaakt van de bestaande regeling. Eind 2016 is nog een aantal subsidie-aanvragen ingediend, welke begin 2017 zullen worden beschikt. Het moment van het beschikken is bepalend voor het nemen van de last en leidt dus tot een onderschijding in 2016. De regeling blijft in 2017 bestaan en de middelen beschikbaar.

Balansafwikkeling SPODO

1.672

Een onderschijding is ontstaan als gevolg van positieve afwikkelingsverschillen bij de eindafrekening van enkele verstrekte subsidies i.h.k.v. de SPODO-regeling voor de aankpak van spoorwegonderdoorgangen. Deze middelen vallen terug in de reserve.

Uitvoeringstafel Eindhoven Airport

1.526

Van de middelen voor de Uitvoeringstafel Eindhoven Airport (voorheen Alderstafel) is € 1,5 mln. niet tot besteding gekomen in 2016. De specifieke rijksuitkering zal in 2017 beschikbaar blijven voor de uitvoering van de activiteiten voor Eindhoven Airport. De belangrijkste reden van de onderschijding is dat de door het Kabinet & Tweede Kamer beoogde Uitvoeringstafel Eindhoven Airport (UEA), met vertraging, pas in april 2016 definitief is ingesteld (Provincie als initiatiefnemer met gemeente Eindhoven, Ministeries van I&M en Defensie, Airpot, omliggende gemeenten). Daarbij is een aantal activiteiten (bijvoorbeeld de evaluatie van de vliegroure 1b over Wintelre) gestart en ook al ver gevorderd, maar hebben tot op dit moment (in tegenstelling tot geplande ramingen) nog geen kosten vanuit de provincie met zich meegebracht. In de 2e helft van 2016 zijn inschattingen gemaakt over een provinciale bijdrage in aankomende kosten (bijvoorbeeld voor bijdragen in het kader van het Leefbaarheidsfonds, de uitvoering van projecten op het terrein van geluidsmanagement ten behoeve van omwonenden, noodzakelijke kosten ter zake van informatiebijeenkomsten van de Uitvoeringstafel, ed.). Deze kosten zullen voornamelijk eerst in 2017 gaan komen.

Regionale Maatregelenpakketten

-388

Programma Mobiliteit		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	394.984	298.721	96.262
	Baten	120.638	117.133	-3.504

Verschil	Verschil
Lasten	Baten

In het kader van de Regionale Uitvoeringsprogramma's (RUP) zijn 194 subsidies verstrekt aan gemeenten voor projecten op het gebied van bereikbaarheid, leefbaarheid en verkeersveiligheid voor zowel autoverkeer, fietsverkeer, openbaar vervoer. De onderschijding wordt geheel veroorzaakt door de lagere vaststelling bij de eindafrekening van in eerdere jaren toegekende projecten.

Brabantbrede modelaanpak

355

Voor de ontwikkeling de Brabantbrede modelaanpak is totaal € 0,45 mln. beschikbaar. Daarvan is in 2016 € 0,1 mln. besteed. Het restant zal in de komende jaren nodig zijn voor de verdere ontwikkeling.

Verkeersveiligheid

129

Voor de overgekomen middelen vanuit SRE (€ 0,2 mln.) is niet direct een besteding gevonden. Alle verwachte beleidsprestaties zijn conform de Verkeersveiligheidsbegroting geleverd.

PPS-A59 en verkenning A58: Door lagere uitgaven tbv de PPS-constructie A59 en een lagere bijdrage in de verkenning A58 is er nog een extra onderschijding van ongeveer € 0,25 mln.

De begroting van het dagelijks beheer en onderhoud van de provinciale wegen is met bijna € 0,4 mln overschreden. Er zijn extra kosten gemaakt voor het inwinnen van verkeersgegevens bij het NDW samen met Rijkswaterstaat (€ 0,3 mln) en een extra onderhoudsimpuls op de N613 bij Bergeijk

Overige

-52 365

05.02 Openbaar vervoer

Maaslijn

18.232

In de begroting is € 18,2 mln. opgenomen voor de verdubbeling en elektrificatie van het spoortraject Nijmegen – Cuijk – Boxmeer – Venlo. In het project is besloten tot een aanvullende risico-analyse. Dit heeft ertoe geleid dat de overeenkomst begin 2017 getekend zal kunnen worden in plaats van eind 2016.

Spoor, HOV en Knooppunten

7.070

Programma Mobiliteit		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	394.984	298.721	96.262
	Baten	120.638	117.133	-3.504
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten

Hieronder worden samengevat de rijksuitkering voor het Actieprogramma Groei op 't spoor, het Landelijk Verbeterprogramma Overwegen en het Uitvoeringsprogramma Spoor, HOV en Knooppunten. Ruim € 4,5 mln. van de onderschrijding houdt verband met het Uitvoeringsprogramma Spoor, HOV en Knooppunten. Het realiseren van de projecten is uitdrukkelijk samen met partners in Brabant (gemeenten, maatschappelijke organisaties, kennispartijen en vervoerders), met een regierol voor de provincie. De subsidieregeling loopt door in 2017 en zal naar verwachting dan echt van de grond komen. In het kader Landelijk Verbeterprogramma Overwegen (€ 1,5 mln.) zijn geen projecten ingediend. Voor deze beide programma's geldt dat er nu projecten in voorbereiding zijn n.a.v. de besluitvorming over de Robuuste Brabantroute eind 2016. Voor het Actieprogramma Groei op 't spoor is op het allerlaatste moment € 1 mln. beschikbaar gesteld aan de provincie door het Rijk. Het wegzetten als project is daarom in 2016 niet meer gerealiseerd.

Infrastructuurle OV-uitgaven

2.281

Positieve afwikkelingsverschillen bij de eindafrekening van enkele verstrekte subsidies voor OV-infraprojecten in voorgaande jaren hebben geleid tot een onderschrijding van bijna € 2,3 mln. en komen ten gunste van de algemene middelen. Het gaat om de projecten Kruising Aalsterweg Eindhoven, HOV Den Bosch-Uden-Veghel en Dieze-spoorbrug Den Bosch.

Reiskosten MBO

1.386

In de begroting is een inschatting gemaakt van de benodigde inkomstenderving voor Veolia en Arriva. De inkomstenderving blijkt mee te vallen en leidt tot een onderschrijding in 2016.

Garantstelling HOV Nuenen

750

Eind 2015 heeft de gemeente Nuenen verzocht om een aflopende garantstelling voor de aanleg van HOV2 (de tweede HOV-as van Nuenen via Woensel, station Eindhoven en het centrum naar de High Tech Campus Eindhoven) om te zetten naar een subsidie. Het verzoek tot afhandeling van de subsidie heeft niet plaatsgevonden in 2016. De middelen moeten derhalve beschikbaar blijven voor 2017.

OV-concessies inclusief kleinschalige mobiliteitsoplossingen

1.657

De provincie geeft uitvoering aan de concessies in een drietal gebieden. Daar waar de vraag minder is of de situatie erom vraagt, zet de provincie in op kleinschalige mobiliteitsoplossingen. In 2016 is het totale budget van bijna € 88 mln. licht overschreden met € 62.000.

Programma Mobiliteit		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	394.984	298.721	96.262
	Baten	120.638	117.133	-3.504
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
Vernieuwing OV			-3.647	
Eind 2016 is eerder dan geraamd een subsidie beschikt voor een pilot met 10 elektrische bussen. De middelen hiervoor zijn beschikbaar in de bestemmingsreserve.				
- Bijdrage BDU Rijk				-791
- Bijdrage derden Ov concessie				-397
- Opbrengst OV concessie				-169
- Overige afwijkingen Baten				-84
05.03	Infrastructuur/provinciale wegen			
	N279 Noord		2.499	
In december 2016 is, 10 maanden eerder dan gepland, de weg geopend met 2x2 rijstroken waarbij de aansluitingen met verkeerslichten zijn opgeheven door ongelijkvloerse kruisingen van Veghel tot brug Nijvelaar. In 2017 zal nog worden gewerkt aan het realiseren van een ongelijkvloerse kruising bij bedrijventerrein de Brand en het aanbrengen van een laatste asfaltlaag. De verwachte declaraties voor kabels en leidingen, social return en sloopwerkzaamheden zullen veelal pas in 2017 worden ingediend. Daarnaast zal een groot deel van de voor dit project geraamde risicoreservering voor 2016 niet aangesproken hoeven worden.				
	N69		2.416	
2016 heeft in het teken gestaan van het doorlopen van procedures voor het definitief vaststellen van het PIP. Deze zullen naar verwachting in maart 2017, na uitspraak van de Raad van State, zijn afgerond. Doordat het PIP nog steeds niet onherroepelijk is, verlopen de onderhandelingen voor grondaankopen minder voorspoedig dan verwacht. Daarnaast is gewerkt aan het opstellen van het contract. De aanbestedingsfase start in 2017 waarbij de definitieve opdracht voor de marktpartijen verwacht wordt eind 2017. De bouwplanning is er nu op gericht dat de weg open kan eind 2019 indien de uitspraak van de Raad van state uiterlijk maart 2017 positief is.				
Afkoopsom N69 (incl. IBOI)				-1.916
Overdracht wegen			1.760	

Programma Mobiliteit		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	394.984	298.721	96.262
	Baten	120.638	117.133	-3.504

Verschil	Verschil
Lasten	Baten

Voor 2016 waren wegenoverdrachten van een (deel van) provinciale weg aan de gemeenten Bakel / Gemert en Breda gepland. De overdracht gaat plaatsvinden in 2017. Dit leidt tot een onderschrijding in 2016. De middelen moeten beschikbaar blijven.

Komomleidingen

1.415

De uitgaven voor komomleidingen in 2016 zijn in totaliteit minder gebleken om twee hoofdoorzaken: 1) Een deel van de eind 2016 voorziene financiële afwikkeling van de komomleiding Oudenbosch zal begin 2017 tot realisatie komen. 2) Er is vertraging in het verwerven van gronden m.b.t. komomleiding Haps opgelopen, en hierdoor zullen de uitgaven later dan gepland gaan plaatsvinden.

N279 Zuid

1.000

In eerdere planning werd ervan uitgegaan dat de eerste uitgaven voor de aanpak van het zuidelijke deel van de N279 (Veghel-Asten) in 2016 zouden plaatsvinden. Er zal nu in 2017 worden gestart. De middelen blijven beschikbaar in de reserve.

Gebiedsopgave Zuidoost Brabant

872

Betreft budget voor de programmakosten van SmartwayZ.NL t.b.v. het verbeteren van de bereikbaarheid van Zuid-Nederland. Voor de totstandkoming en uitvoering van het programma zijn minder middelen nodig en zullen terugvloeien naar de reserve SIF voor majeure infraprojecten.

N261

612

Het project N261 is nagenoeg af. Er moeten nog wat zaken aan de VRI Europalaan (afslag Efteling) worden aangepast en bebording en een file informatie systeem worden geplaatst. De voorbereidende werkzaamheden hiervoor lopen al en zullen in 2017 hun beslag krijgen.

PPS-A59 en verkenning A58

129

Door lagere uitgaven t.b.v. de PPS-constructie A59 en een lagere bijdrage in de verkenning A58 is er nog een extra onderschrijding van ongeveer € 0,25 mln.

Programma Mobiliteit	Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	394.984	298.721
	Baten	120.638	117.133
		Verschil	Verschil
		Lasten	Baten
Beheer en onderhoud		-385	
De onderhoudsbegroting van de provinciale wegen is met bijna € 0,4 mln. overschreden. Er zijn extra kosten gemaakt voor het inwinnen van verkeersgegevens bij het NDW samen met Rijkswaterstaat (€ 0,3 mln.) en een extra onderhoudsimpuls op de N613 bij Bergeijk.			
Overig		257	-513
Toegerekende organisatiekosten		620	
	Totaal Programma Mobiliteit	96.262	-3.504

Programma Cultuur en samenleving	Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	89.185	75.152
	Baten	697	1.011
		Verschil	Verschil
		Lasten	Baten
06.01 Cultuur en erfgoed		3.169	

- Subsidies instandhouding onroerend erfgoed

De subsidieverlening voor instandhouding restauratie van erfgoed heeft niet in 2016 kunnen plaatsvinden, o.a. doordat subsidieaanvragen en vergunningen voor restauraties niet tijdig compleet waren. In januari 2017 heeft subsidieverlening aan 9 monumenten plaatsgevonden. Doordat de subsidieverlening verloopt middels de reserve instandhouding erfgoed, heeft dit geen gevolgen voor de totale provinciale inzet voor restauratie en instandhouding van monumenten.

- Verhaallijnen Brabant 2016-2020

De uitwerking van de verhaallijnen is een continu en dynamisch proces samen met onze partners. Om vanuit deze ontwikkelgerichte aanpak te komen tot voorstellen voor inzet van de middelen vraagt echter meer tijd dan gepland. Zo was de programmatische aanpak WO 2 (Crossroads) in 2016 verwacht, de uitwerking hiervan was echter pas in het voorjaar van 2017 gereed.

1.286

Programma Cultuur en samenleving	Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	89.185	75.152
	Baten	697	1.011
		Verschil	Verschil
		Lasten	Baten
- Hist. Erfgoedcomplexen subsidies onrendabele top		5.839	
De investeringen en deelname aan de projecten erfgoedcomplexen worden uitgewerkt met diverse partijen, waarbij aan diverse voorwaarden zoals zekerheden, bestemmingsplannen en vergunningen voldaan dient te worden. In 2016 hebben dergelijke factoren er voor gezorgd dat de projecten voor de NS Werkplaats in Tilburg en het kloostercomplex Mariënhage te Eindhoven nog niet tot definitieve voorstellen en subsidieaanvragen van betrokken partijen zijn uitgewerkt.			
- Hist. Erfgoedcomplexen beweging stimuleren		759	
In 2016 is binnen programma Erfgoedcomplexen gestart met de activiteiten die zich richten op 'beweging stimuleren' om ondersteuning te bieden en te faciliteren om te komen tot haalbare businesscases. Deze aanpak is in 2016 gestart, waarbij de planontwikkelingsprocessen een lange doorlooptijd (soms meer dan 2 jaar) hebben om tot een planontwikkelconcept te komen. Bij diverse projecten worden daarnaast de kosten die samenhangen met de processen door de initiatiefnemers voorgeschoten en pas bij oplevering van het plan aan de partners, waaronder de provincie, gedeclareerd. Diverse projecten, bijvoorbeeld Oudenbosch, 3 eenheid Velp, raadhuis Waalre etc zullen daarom pas in 2017 leiden tot benutting van het budget.			
- Overige		876	
Het betreft hier een aantal kleinere afwijkingen. Deze afwijkingen hebben o.a. betrekking op lagere projectkosten bij vaststelling van subsidie werkgelegenheidsimpuls restauratie monumenten en uitvoeringsprogramma erfgoed. Eveneens is voor de doorontwikkeling van de erfgoedinstrumenten Brabant Cloud en Erfgoed Academie in 2016 geen extra financiële impuls ingezet, aangezien dit niet noodzakelijk bleek voor het realiseren van de doelstellingen.			
Huuropbrengst museumkwartier			73
De hogere bezettingsgraad als gevolg van de tentoonstelling Jeroen Bosch 500 en de jaarlijkse indexaties hebben ervoor gezorgd dat de in 2016 ontvangen huur voor het museumkwartiercomplex hoger is dan geraamd.			
Overige			238
Tevens zijn enkele kleinere bijdragen ontvangen in de vorm van Europese subsidie en van diverse partners			

06.03 Samenleving

Programma Cultuur en samenleving		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	89.185	75.152	14.033
	Baten	697	1.011	314
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
- Afwikkelingsverschillen			686	
In 2015 is een aantal subsidies voor o.a. zorginnovatie jeugdzorg en basisvoorzieningen kleine kernen lager vastgesteld. De projectkosten van deze subsidies zijn lager uitgevallen dan begroot.				
- Overige			206	
Dit heeft betrekking op kleine afwijkingen bij onder andere sociale veerkracht en actielijn Health@home. Mede door bijdragen vanuit Europese subsidies zijn bij Health@home de kosten in 2016 lager uitgevallen.				
ENGAGED				3
In 2016 is voor het Europese project ENGAGED de eindafrekening vastgesteld en ontvangen. Dit heeft geresulteerd in beperkte aanvullende bijdrage.				
06.04	Sociaal cultureel beleid			
	- Sportplan		1.021	
In 2016 is bij Sport de ontwikkeling gemaakt van het Sportplan 2013-2016 naar het nieuwe Sportplan 2016-2019. In verband met de overgang naar het nieuwe sportplan en de reeds gerealiseerde doelstellingen is goed gekeken naar de begrote uitgaven. De focus op de doelstellingen uit de nieuwe sportplan-periode heeft hiermee geresulteerd in lagere bestedingen.				
	- Afwikkelingsverschillen		50	
In 2015 is een subsidie voor een project bibliotheekondersteuning uit 2012 lager vastgesteld. De projectkosten van deze subsidie zijn lager uitgevallen dan begroot.				
	- Overige		344	
Vanuit Sociaal cultureel beleid worden ook de beleidsdoelstellingen van het programma Cultuur & Samenleving ondersteund. Hierbij zijn in 2016 de kosten lager uitgevallen dan begroot, mede doordat het beleid voor Versterken Sociale Veerkracht zich gedurende het jaar in de ontwikkel- en opstartfase bevond.				
	Toegerekende organisatiekosten		-203	

Programma Cultuur en samenleving		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	89.185	75.152	14.033
	Baten	697	1.011	314
			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
	Totaal Programma Cultuur en samenleving		14.033	314

Algemeen financieel beleid		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	27.182	18.131	9.051
	Baten	667.938	678.560	10.622

			Verschil	Verschil
			Lasten	Baten
				1.717

31.02 Algemene dekkingsmiddelen

Op basis van de halfjaarcijfers 2016 is de MRB-raming opgehoogd van € 253 mln. naar € 255,7 mln. als gevolg van doorwerking van het Belastingplan 2016 van het Rijk. Vanaf het belastingjaar 2016 zijn alleen elektrische auto's vrijgesteld van MRB. Voor semi-elektrische auto's geldt een halve vrijstelling, waardoor de raming naar boven is bijgesteld. De uiteindelijke jaaropbrengst bedraagt € 257,4 mln wat een voordelig resultaat inhoudt van bijna 0,7%. Deze afwijking heeft te maken met een lichte stijging van de belastingcapaciteit in het tweede half jaar.

De algemene uitkering uit het provinciefonds is geraamd op nihil. Uit de meest recente informatie over de uitkering 2016 blijkt dat de uitkering uitkomt op € 0,6 mln. De aanvankelijk nog te verwachten negatieve uitkering in decembercirculaire 2016, blijkt na verrekening van de definitieve cijfers van de provinciale opcenten tegen een rekentarief, uit te komen op een positieve uitkering.

Naast de algemene uitkering omvat het provinciefonds diverse decentralisatie-uitkeringen die samenhangen met specifieke beleidsafspraken, veelal vastgelegd in convenanten met het Rijk. In totaal gaat het om een volume van € 238,6 mln. De hieraan gerelateerde uitgaven worden verantwoord op de functionele productgroepen.

Vanaf 2016 wordt de uitkering verkeer en vervoer (2016: € 141,9 mln.) uitgekeerd als decentralisatie-uitkering. Tot 2016 werd deze uitkering als specifieke uitkering uitgekeerd.

Het verschil van € 6,5 mln. t.o.v. de begroting ná wijziging wordt voor ruim € 2,7 mln verklaard door een hogere DU-uitkering natuur in verband met de extra uitkering voor hydrologische maatregelen.

Algemeen financieel beleid		Begr.na wijz.	realisatie	verschil
	Lasten	27.182	18.131	9.051
	Baten	667.938	678.560	10.622
De lasten op het onderdeel financieringsfunctie ad € 17,6 mln betreffen hoofdzakelijk de afschrijvingen wegens betaalde agio op obligaties en kosten van treasurybeleid en vermogensbeheer. Het verschil ad € 2,1 mln t.o.v. de raming bestaat uit lagere kosten opgenomen kasgeld.			2.137	
Vrijval voorziening MKB-leningen			270	
De gerealiseerde baten van de financieringsfunctie komen uit op € 119,4 mln. Ten opzichte van de raming is dat € 1,8 mln meer als gevolg van een hogere renteopbrengst van verstrekte geldleningen.				1.746
Overige				104
31.03	<u>Stelposten</u>			
Op de post onvoorzien is in 2016 geen beroep gedaan, zodat het oorspronkelijke bedrag resteert:			1.308	
Op de stelpost in te zetten begrotingsruimte resteert nog			306	
In het bestuursakkoord is besloten geen indexatie voor loon en prijsontwikkeling toe te passen. Voor mogelijke knelpunten was in de begroting 2016 een bedrag van € 1,5 mln opgenomen waarvan ultimo 2016 nog resteert			1.023	
Omdat bij begrotingswijzigingen niet steeds opnieuw de toedeling van de organisatiekosten naar de programma's plaatsvindt resteert nog een verschil van			4.510	
Aan voorziening van dubieuze debiteuren is een bedrag van € 0,5 mln toegevoegd			-504	
Bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting				
Door de inwerkingtreding van de Wet modernisering Vennootschapsbelastingplicht overheidsondernemingen worden overheidslichamen met ingang van het eerste boekjaar dat aanvangt op of na 1 januari 2016 Vpb-plichtig over hun ondernemersactiviteiten. Op basis van de inventarisatie van deze activiteiten komt de geraamde en de gerealiseerde af te dragen Vpb uit op € 0				
Totaal Algemeen financieel beleid			9.051	10.622

Reserves	Begr.na wijz.	realisatie	verschil
Stortingen	651.191	653.984	-2.794
Onttrekkingen	689.963	553.178	-136.785
		Verschil stortingen	Verschil onttrekkingen
De stortingen in de reserves komen € 2,8 mln hoger uit dan geraamd. Dit betreft de stortingen in de risicoreserve en in de risicocomponent van de reserve ontwikkelbedrijf.		-2.794	
De onttrekkingen aan de reserves zijn € 136,8 mln lager dan geraamd in de begroting. Aan de reserves zijn provinciale uitgaafposten gekoppeld. Uitgaven op deze begrotingsposten worden gedekt uit de desbetreffende reserves. Voor zover het uitgaafniveau achterblijft bij de raming, blijft ook de onttrekking achter bij de in de begroting geraamde onttrekking.			136.785
Totaal reserves		-2.794	136.785
Totaal generaal		177.746	-124.367
Rekeningresultaat		53.379	

Grondslagen voor resultaatbepaling en waardering

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften die het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (**BBV**) en de verordening ex artikel 216 Provinciewet waarin door provinciale staten op 3 oktober 2014 de uitgangspunten voor het financiële beleid en de regels voor het financieel beheer en de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld. De verordening is op 6 maart 2015 door PS bij eerste wijzigingsverordening aangepast.

Volgens het BBV is het gemodificeerd stelsel van baten en lasten van toepassing.

De jaarrekening geeft volgens de normen van het BBV een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd over de financiële positie en over de baten en lasten.

De jaarrekening en de toelichtingen geven getrouw, duidelijk en stelselmatig de baten en lasten van het begrotingsjaar, evenals het saldo ervan weer. De jaarrekening geeft tevens een getrouw, duidelijk en stelselmatig inzicht in de financiële positie aan het einde van het begrotingsjaar.

De begrotingscijfers bestaan uit de oorspronkelijke begroting en alle door Provinciale Staten vastgestelde begrotingswijzigingen betreffende het verslagjaar.

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende onderdeel anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

De baten en lasten worden tenzij anders vermeld, toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

De lasten als gevolg van voorlopige subsidie toekenningen worden genomen op het moment van het beschikken (afgeven van de beschikking), tenzij:

- a. De hoogte van de subsidie expliciet is verbonden aan de te leveren prestaties ($p \times q$ subsidies), voorbeeld hiervan is een vast bedrag aan subsidie per aangelegd bushokje;
- b. De subsidie op basis van de subsidiebeschikking expliciet toe te rekenen is aan volgende begrotingsjaren (bijvoorbeeld (1) een subsidie voor zorg toegekend in

2016, maar voor exploitatiejaar 2017, (2) een toekenning van een beschikking voor een project in 2016, maar in de beschikking wordt expliciet aangegeven dat het project uitgevoerd zal worden in 2018);

- c. Op basis van het subsidieproces de indruk bestaat dat de start van het project expliciet is gepland in een ander boekjaar (bijvoorbeeld het eind december nog toekennen van subsidies). Bij de start van een project kan hierbij ook gedacht worden aan voorbereidingswerkzaamheden, zoals opmaken van bestek, tekeningen e.d.
- d. Per balansdatum al een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van de eventueel terug te vorderen subsidie (dit corrigeren op de last). Dan wordt een vordering te opgenomen in de jaarverslaggeving (inclusief correctie op de lasten) indien op een betrouwbare wijze kan worden ingeschat welk deel van de toegekende subsidies zal worden ingetrokken dan wel lager zal worden vastgesteld. Indien blijkt dat dit bijvoorbeeld op basis van de afgelopen jaren geen constant beeld oplevert en derhalve geen betrouwbare inschatting gemaakt kan worden, dan wordt de vordering uit voorzichtigheid nog niet verantwoord.

Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Dividenden zijn verantwoord in het jaar waarin het besluit tot toekenning van het dividend door de algemene vergadering van de vennootschap is genomen.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt. Daarbij moet worden gedacht aan componenten zoals ziektekostenpremie ten behoeve van gepensioneerden, overlopende vakantiegeld- en verlofaanspraken en dergelijke.

Voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen.

Uitgaven ten laste van bestemmingsreserves worden op de exploitatie verantwoord, uitgaven ten laste van voorzieningen worden direct ten laste van de desbetreffende balanspost gebracht. Toevoegingen aan en bijdragen van reserves worden verantwoord bij de resultaatsbestemming. De toevoeging aan en vrijval van voorzieningen wordt in de rekening van baten en lasten verantwoord.

Vaste activa

De vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht; in die gevallen wordt op het saldo afgeschreven.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs c.q. de vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen.

De obligaties worden gewaardeerd tegen nominale waarde omdat ze aangehouden worden tot einde looptijd. Wat bij aankoop meer (of minder) wordt betaald wordt als agio (of disagio) geactiveerd en afgeschreven over de looptijd van de betreffende obligaties.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investeringen in mindering gebracht.

Afschrijvingen geschieden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar.

Bijdragen aan investeringen van derden worden niet geactiveerd.

Op geactiveerde investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut kan extra worden afgeschreven.

Een actief dat buiten gebruik wordt gesteld, wordt op het moment van buitengebruikstelling voor de resterende boekwaarde afgeschreven.

Tot en met 2014 was binnen de investeringen in materiële vaste activa voor het merendeel van de investeringen sprake van de lineaire afschrijvingsmethodiek. Voor enkele investeringen gold een afwijkende afschrijving op basis van annuïteiten. Omwille van de

eenvoud en de eenduidigheid is bij burap 2015/begroting 2016 besloten om voor alle investeringen de lineaire afschrijvingsmethode te hanteren. De met deze keuze samenhangende meerjarig financiële budgettaire neutrale effecten zijn in de begroting 2015 e.v. verwerkt.

Afschrijvingsbeleid

De materiële vaste activa met economisch nut en de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden afgeschreven rekening houdend met de actuele regelgeving en overeenkomstig de normen gangbaar in het maatschappelijk verkeer.

De materiële vaste activa met economisch nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 25 jaar : bedrijfsgebouwen
- b. 25 jaar : vervoermiddelen
- c. 15 jaar: machines apparaten en installaties;
- d. 15 jaar: meubilair.

Activa met economisch nut en een verkrijgingprijs van minder dan € 250.000 worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en terreinen. Deze laatst genoemden worden altijd geactiveerd.

De materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 15 jaar wegen
- b. 15 jaar infra-projecten.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten), de jaarlijkse aflossingen, afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen.

Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid op de boekwaarde in mindering gebracht.

De kapitaalverstrekkingen aan de deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs vindt afwaardering plaats.

Uitzondering hierop zijn de deelnemingen NV BNG, NV Waterschapsbank, Enexis Holding NV, Publiek belang elektriciteitsproductie NV, NV Brabant Water, NV Delta Nutsbedrijf, NV Eindhoven Airport, BV TOM en CV TOM. De kapitaalverstrekking aan deze deelnemingen is op € 0 gewaardeerd.

Verstrekte leningen zijn opgenomen tegen nominale waarde. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Bijdragen aan investeringen van derden niet worden geactiveerd. Investeringsbijdragen van de provincie aan gemeenten en andere instellingen worden niet geactiveerd maar ineens ten laste van de exploitatie gebracht conform het besluit van PS bij Voorjaarsnota 2010.

Vlottende activa

De voorraden worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde.

De onderhanden werken grondexploitatie zijn opgenomen tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, verminderd met de opbrengst wegens verkopen. Indien de boekwaarde de marktwaarde van de grond overschrijdt, wordt een afwaardering naar de lagere marktwaarde verantwoord/wordt een voorziening voor het verwachte negatieve resultaat getroffen.

De overige uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar (obligaties) worden gewaardeerd tegen nominale waarde of duurzaam lagere waarde. De nominale waarde van de beleggingsportefeuille wordt bepaald door de aflossingsbedragen van de obligaties zoals deze na afloop van betreffende looptijd van de effecten plaatsvinden.

De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. De voorziening wordt op peil gehouden door een jaarlijkse schatting van oninbaarheid.

De liquide middelen worden tegen nominale waarde opgenomen.

De overlopende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Vaste passiva

De reserves zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde. Toevoegingen en onttrekkingen vinden plaats op basis van besluiten van Provinciale Staten en geschieden altijd in het kader van resultaatbestemming.

De voorzieningen zijn met uitzondering van de voorziening APPA en de risicovoorziening algemeen, gewaardeerd op het nominale bedrag van de daaraan ten grondslag liggende verplichtingen c.q. de voorziene verliezen.

De voorziening APPA en risicovoorziening algemeen zijn opgenomen tegen contante waarde.

De vaste schulden, schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer, worden gewaardeerd tegen de nominale waarde minus de aflossingen.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Borg- en Garantstellingen: Voor zover leningen door de provincie gewaarborgd zijn, is onder aan de balans (buiten de balanstelling) het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per einde boekjaar opgenomen.

Balans 2016			bedragen x € 1.000	
Activa	per 31-12-16	per 31-12-15	per 31-12-16	per 31-12-15
Vaste activa			Vaste passiva	
<u>Immaterieel</u>			<u>Eigen vermogen</u>	
Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio	80.445	97.485	Algemene reserve	215.762
Kosten van onderzoek en ontwikkeling van een bepaald actief			Reserve Essent	2.628.233
			Bestemmingsreserves	529.332
			Saldo ná bestemming	53.379
<u>Materieel</u>				86.104
Investerings met economisch nut	78.436	80.037	<u>Voorzieningen</u>	55.517
Investerings met maatschappelijk nut	327.971	337.110		47.386
			<u>Vaste schulden</u>	
<u>Financieel</u>			Obligatieleningen	
Kapitaalversrekkingen aan:				
- deelnemingen	58.464	52.395	Onderhandse leningen van:	
- gemeenschappelijke regelingen			- binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen	
- overige verbonden partijen			- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	30.229
Leningen aan:				36.559
- openbare lichamen	591.931	602.350	- binnenlandse bedrijven	
- deelnemingen	369.396	483.291	- openbare lichamen	
- overige verbonden partijen	53.016	73.597	- overige binnenlandse sectoren	
- overige langlopende leningen	56.680	42.797	- buitenlandse instellingen, fondsen, banken, bedrijven en overige sectoren	
Uitzettingen:			Door derden belegde gelden	
- Uitzettingen in schatkist met rentetypische looptijd >= 1 jaar	340.700	340.700	Waarborgsommen	0
- Uitzettingen in Ned. schuld papier met looptijd >= 1 jaar	733.511	813.603		3
- Overige uitzettingen met rentetypische looptijd >= 1 jaar	927.734	967.814	Totaal vaste passiva	3.512.453
Overige financiële vaste activa	99.358	99.423		3.356.469
Totaal vaste activa	3.717.643	3.990.601		
Vlottende activa			Vlottende passiva	
<u>Voorraden</u>			<u>Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd <= 1 jaar</u>	
- grond- en hulpstoffen	89.116	90.818	- kasgeldleningen bij openb. lichamen	
- bouwgronden niet in exploitatie		8.085		
- bouwgronden in exploitatie	70.193	74.539	- banksaldi	
- gereed product en handelsgoederen	15.829	6.559	- overige schulden	22.627
				42.725
<u>Uitzettingen met een rentetypische looptijd <= 1 jaar</u>			<u>Overlopende passiva</u>	
- vorderingen op openbare lichamen	42.695	74.258	- Van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met specifiek bestedingsdoel onderscheiden naar:	
- versrekte kasgeldleningen aan openbare lichamen	0	23.700	- Europese overheidslichamen	2.801
- overige versrekte kasgeldleningen			- Rijk	327.077
- rekening courant verhouding met het Rijk	332.284	120.200	- Overige Nederlandse overheidslichamen	1.020
- rekening-courantverhoudingen met niet financiële instellingen	4	519		1.851
- uitzettingen in schatkist met rentetypische looptijd < 1 jaar				445.810
- uitzettingen in Nederlands schuld papier met rentetypische looptijd < 1 jaar				
- overige vorderingen	8.394	7.541	- Overige overlopende passiva	570.587
- overige uitzettingen				716.185
<u>Liquide middelen</u>				
Kas- en banksaldi	136	280		
<u>Overlopende activa</u>				
- Europese overheidslichamen	40.810	27.908		
- Rijk	41.511	25.410		
- Overige Nederlandse overheidslichamen	18.948	18.531		
- Overige overlopende activa	59.002	95.561		
Totaal vlottende activa	718.922	573.909	Totaal vlottende passiva	924.113
Totaal Activa	4.436.566	4.564.510	Totaal Passiva	4.436.566
				4.564.510
Recht op verliescompensatie krachtens de wet vennootschapsbelasting	0	0	borg- en garantstellingen	133.352
				102.873

Toelichting op de balans per 31 december 2016

Aansluiting met de balans per 31 december 2015

Met de vaststelling van de nota reserves (PS besluit 74/16) is er voor gekozen de reserve Essent niet langer als centrale reserve te presenteren maar als een bestemmingsreserve.

De overlopende activa en de overlopende passiva zijn conform regelgeving BBV/IV3 op de balans uitgesplitst naar de subcategorieën:

- Europese overheidslichamen
- Rijk
- Overige Nederlandse overheidslichamen
- Overige overlopende activa c.q. passiva

Tot slot is in overeenstemming met de nota Grondexploitatie van de commissie BBV in de vlottende activa bij de voorraden de afbakening van de grondexploitatie doorgevoerd.

In de jaarrekening 2015 waren onder de voorraden op de balans per 31 dec 2015 opgenomen de voorraden niet in exploitatie genomen gronden.

Op dit punt is de regelgeving van het BBV met ingang van 1-januari-2016 aangepast. Daarmee wordt de presentatie van de voorraden zoals aangegeven op blz. :261

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs c.q. de vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen.

		Bedragen in €
	Boekwaarde per 31 dec 15	Boekwaarde per 31 dec 16
Betaalde agio obligaties	97.484.568	
Vermeerderingen		0
Verminderingen a.g.v. aankoop		-112.199
Afschrijving in 2016		-16.927.339
Boekwaarde per 31 dec 16		<u>80.445.029</u>

De opbrengst van de verkoop Essent is onder andere uitgezet in obligaties.

De obligaties worden gewaardeerd tegen nominale waarde omdat ze aangehouden worden tot einde looptijd. Wat bij aankoop meer (of minder) wordt betaald wordt als agio (of disagio) geactiveerd en afgeschreven over de looptijd van de betreffende obligaties.

Materiële vaste activa

De Materiële vaste activa worden onderscheiden in:

- Materiële vaste activa: investeringen met economisch nut
 - Materiële vaste activa: investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut
- De materiële vaste activa met economisch nut zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investeringen in mindering gebracht.

De materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs.

Overeenkomstig door PS vastgesteld beleid kan op nieuwe investeringen in de wegensector extra worden afgeschreven.

Het verloop van de materiële vaste activa is als volgt:

	Bedragen in €				
	Boekwaarde per 31 dec 15	Herrubricering* in 2016	Investering in 2016	Afschrijving in 2016	Bijdragen van Boekwaarde derden direct per 31 dec 16 gerelateerd
<u>Economisch nut</u>					
Bedrijfsgebouwen	76.694.330		2.515.708	5.661.035	0 73.549.003
Vervoermiddelen	0		0	0	0 0
Machines, apparaten en installaties	3.076.772		962.670	390.844	0 3.648.598
Overige materiële vaste activa	265.773		0	105.139	0 160.634
Gronden ontwikkelbedrijf		1.078.256			1.078.256
	80.036.875	1.078.256	3.478.378	6.157.018	0 78.436.491
<u>Maatschappelijk nut</u>					
Gronden en terreinen					
Grond, weg en waterbouwkundige werken	337.110.348		30.119.515	39.258.466	0 327.971.397
	337.110.348		30.119.515	39.258.466	0 327.971.397
Totaal	417.147.223	1.078.256	33.597.893	45.415.484	0 406.407.888

De herrubricering* houdt verband met de aanpassing van het BBV per 1-1-2016 waarbij activa die op 31 december 2015 op de balans zijn opgenomen als niet in exploitatie opgenomen bouwgronden tegen dezelfde boekwaarde op de balans als materiële vaste activa gronden en terreinen worden opgenomen. Het betreft hier een overheveling van € 1.078.256.

Voor een gedetailleerd overzicht van deze investeringen met economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut wordt verwezen naar de bijlage 2.

De specificatie van de investeringen 2016 is als volgt:

<u>Investerings en desinvesteringen 2016 met economisch nut</u>	€
<u>Bedrijfsgebouwen</u>	
Provinciehuis	2.434.053
Renovatie Noordbrabants Museum	2.357
Steunpunten	79.299
<u>Machines apparaten en installaties</u>	
Materieel provinciale wegen	874.697
Brandweerauto	48.880
Laadinfrastructuur	39.093

Totaal investeringen met economisch nut	3.478.378
<u>Investerings 2016 in de openbare ruimte met maatschappelijk nut</u>	
€	
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>	
Wegeninvesteringen	25.108.866
N261	1.436.724
Komomleidingen	3.573.925
Tot.inv.openb.ruimte met mij nut	30.119.515
Tot. investeringen in materiële vaste activa	
	33.597.893

Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekking aan deelnemingen

Het verloop van de kapitaalverstrekking aan deelnemingen is als volgt weer te geven:

	Bedragen in €			
	Boekwaarde per 31 dec 15	Toename in 2016	Verminderings in 2016	Boekwaarde per 31 dec 16
Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	62.394.728	2.298.570	0	64.693.298
Afvoorziening deelnemingen	-10.000.000			-6.228.996
	52.394.728	2.298.570	0	58.464.302

De kapitaalverstrekkingen aan de deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien de marktwaarde van de deelnemingen daalt tot onder de verkrijgingsprijs, vindt afwaardering naar deze lagere marktwaarde plaats. Uitzondering hierop zijn de deelnemingen NV BNG, NV Waterschapsbank, Enexis Holding NV, Publiek belang elektriciteitsproductie NV, NV Brabant Water, NV Delta Nutsbedrijf, NV Eindhoven Airport, BV TOM en CV TOM. De kapitaalverstrekking aan deze deelnemingen is op € 0 gewaardeerd. Een gedetailleerd overzicht van de deelnemingen is opgenomen in bijlage 3a.

De toename in 2016 tot een bedrag van € 2.298.570 betreft de kapitaalverstrekking aan de deelneming Green Chemistry.

Op de kapitaalverstrekking aan deelnemingen is in totaal een voorziening van € 6.228.906 in mindering gebracht.

Leningen aan openbare lichamen

Het betreft leningen aan gemeenten en waterschappen in andere provincies, waar de provincie Noord-Brabant geen toezicht op houdt.

Het verloop van deze leningen is als volgt:

	Bedragen in €			
	Boekwaarde per 31 dec 15	Verstrekt in 2016	aflossing in in 2016	Boekwaarde per 31 dec 16
Leningen aan openbare lichamen	602.350.000	16.121.995	26.540.909	591.931.085
	<u>602.350.000</u>	<u>16.121.995</u>	<u>26.540.909</u>	<u>591.931.085</u>

Gedurende 2016 heeft de provincie leningen verstrekt aan gemeente Moerdijk tot een bedrag van € 6.121.995 en aan Drents Overijsselse Delta tot een bedrag van € 10.000.000.

Verstrekte leningen aan deelnemingen

Het verloop van de leningen aan deelnemingen is als volgt weer te geven:

	Bedragen in €			
	Boekwaarde per 31 dec 15	Toename in 2016	Vermindering in 2016	Boekwaarde per 31 dec 16
Leningen aan deelnemingen	499.512.887	54.454.183	159.120.897	394.846.173
Af voorziening *	-16.221.764			-25.450.153
	<u>483.291.123</u>	<u>54.454.183</u>	<u>159.120.897</u>	<u>369.396.020</u>

* In 2016 is een additionele risicovoorziening voor eventuele oninbaarheid gevormd tot een bedrag € 4 mln waarvan € 3,5 miljoen betrekking heeft op voorgaande jaren. Op de leningen aan deelnemingen is ultimo 2016 in totaal een bedrag van € 25.450.153 in mindering gebracht omdat wordt ingeschat dat dit bedrag niet meer zal worden terugontvangen.

In 2015 heeft de provincie hybride leningen verstrekt aan de NWB Bank (€ 50 miljoen) en aan de BNG Bank (€ 100 miljoen). Door het hybride karakter dragen deze leningen bij aan het risicodragend vermogen van deze banken. De NWB Bank en de BNG Bank moesten daartoe overgaan vanwege aangekondigde aanscherping van de vermogensseisen voor banken door de toezichthouder Europese Centrale Bank. De NWB

Bank en de BNG Bank hebben een belangrijke rol in de financiering van de publieke sector in Nederland. Vandaar dat Provinciale Staten hebben ingestemd met deze leningen. Ook andere provincies en gemeenten hebben deelgenomen in deze leningen. De provincie Noord-Brabant is aandeelhouder van beide banken. In 2016 heeft de provincie in aanvulling op de twee leningen nog een volgende hybride lening verstrekt aan de BNG Bank van € 49,8 miljoen. Bij deze lening hebben Provinciale Staten eveneens expliciete instemming gegeven.

De hybride leningen zijn perpetuele leningen en kennen een relatief hoge rentevergoeding.

De belangrijkste risico's van deze hybride leningen zijn de eeuwigdurende looptijd, de achterstelling ten opzichte van andere leningen, de verplichting dat de beide banken op de hoofdsom naar rato zullen afschrijven als de kern-kapitaal ratio onder de 5,125% solvabiliteit zakt (61,2% voor de NWB Bank en 32,0% voor de BNG Bank ultimo 2016), een kans op afschrijving op last van de toezichthouder met overeenkomstig lagere rentebetalingen tot gevolg.

De NWB Bank heeft als leningnemer het recht om de lening op de eerste renteherzieningsdatum na 10 jaar af te lossen tegen nominale waarde. Tot dat moment is sprake van een niet-beursgenoteerde onderhandse lening met een beperkte handelbaarheid die tegen nominale waarde wordt gewaardeerd op onze balans. BNG Bank heeft als leningnemer het recht om beide leningen op de eerste renteherzieningsdatum na 5,5 jaar af te lossen tegen de nominale waarde. Indien de bank niet aflost hebben de leninggevers dan als alternatief de mogelijkheid om een beursnotering voor de leningen aan te vragen. Tot dat moment is ook bij deze leningen sprake van niet-beursgenoteerde onderhandse leningen met een beperkte handelbaarheid die tegen nominale waarde worden gewaardeerd op onze balans.

De toename van de verstrekte leningen betreft:

In 2016 verstrekte leningen aan deelnemingen	€
Lening BOM (spin-off)	81.831
Lening aan deelnemingen Ontwikkelbedrijf	4.572.352
Hybride lening BNG	<u>49.800.000</u>
	<u>54.454.183</u>

De verminderings ad € 159.120.897 betreffen tot een bedrag van € 154.140.897 de aflossing op de lening aan Enxiss en tot een bedrag van € 4.250.000 de aflossing op de

leningen aan Ruimte voor Ruimte.

Leningen aan overige verbonden partijen

Het verloop van deze leningen is als volgt:

	Bedragen in €			
	Boekwaarde per 31 dec 15	Toename in 2016	Vermindering in 2016	Boekwaarde per 31 dec 16
Leningen aan overige verbonden partijen	76.376.340	4.178.417	20.095.545	60.459.212
Af voorziening *	-2.779.060			-7.443.366
	<u>73.597.280</u>	<u>4.178.417</u>	<u>20.095.545</u>	<u>53.015.846</u>

De toename van de verstrekte geldleningen ad € 4.178.417 betreft de leningen aan het Energiefonds en breedbandfonds.

De vermindering ad € 20.095.545 betreft de gedeeltelijke aflossingen van de leningen aan het innovatiefonds en aan het life science & healthfonds.

*Op de leningen aan overige verbonden partijen is ultimo 2016 een bedrag van € 7.443.366 in mindering gebracht omdat wordt ingeschat dat dit bedrag niet meer zal worden terugontvangen.

Overige verstrekte langlopende leningen

Het verloop van deze leningen is als volgt:

	Bedragen in €				
	Boekwaarde per 31 dec 15	Verstrekt in 2016	aflossing in in 2016	oninbaar	Boekwaarde per 31 dec 16
Overige langlopende leningen	52.824.697	24.082.133	11.657.169	0	65.249.660
Af voorziening *	-10.027.440				-8.569.188
	<u>42.797.257</u>	<u>24.082.133</u>	<u>11.657.169</u>	<u>0</u>	<u>56.680.472</u>

*Op de leningen deelnemingen is ultimo 2016 een bedrag van € 8.569.188 in mindering gebracht omdat wordt ingeschat dat dit bedrag niet meer zal worden terugontvangen.

Een gedetailleerd totaal-overzicht van de door de provincie verstrekte geldleningen is opgenomen in bijlage 3b.

Uitzettingen in de Rijks schatkist met een rentetypische looptijd >=1 jaar

In 2013 heeft de provincie in het kader van partieel schatkistbankieren € 340.700.000 uitgezet bij de het ministerie van Financiën met looptijden tussen 11 en 16 jaar volgens onderstaande tabel. Deze uitzettingen zijn in 2016 niet gewijzigd

De resterende looptijd ultimo 2016 bedraagt:

Bedrag	vervaldatum	Rente
€ 100,0 miljoen	07-08-2024	2,15%
€ 25,0 miljoen	07-08-2025	2,22%
€ 21,0 miljoen	07-08-2026	2,28%
€ 21,2 miljoen	09-08-2027	2,34%
€ 54,0 miljoen	04-10-2028	2,60%
€ 119,5 miljoen	04-10-2029	2,63%
<u>€ 340,7 miljoen</u>		

Specificatie overige uitzettingen met een rentetypische looptijd >=1 jaar

	Bedragen in €		
Omschrijving	Boekwaarde per 31 dec 2015	Vermeerderingen/ verminderingen in het dienstjaar	Boekwaarde per 31 dec 2016
Stand obligaties	1.742.236.028	-113.250.000	1.628.986.028
Zerobond	2.065.215		2.065.215
Participaties	3.122.466	-591.607	2.530.859
PPS-A59 - financiering beschikbaarheid	33.992.542	-6.329.877	27.662.665
	<u>1.781.416.251</u>	<u>-120.171.484</u>	<u>1.661.244.768</u>

Het grootste deel van de uitzettingen met een looptijd groter of gelijk aan 1 jaar betreft uitzettingen uit de verkoopopbrengst van Essent.

Het gaat hierbij om obligaties die bij aankoop voldoen aan de volgende criteria:

- 1 gerenommeerde financiële instellingen binnen de EER (Europese Economische Ruimte) met minimaal een AAA-rating;
- 2 Europese overheden binnen de EER (staatspapier) met minimaal een AAA-rating;
- 3 financiële instellingen binnen het EURO gebied waarvoor overheden binnen de EER een staatsgarantie hebben afgegeven waardoor de rating minimaal AAA bedraagt;
- 4 leningen met extra zekerheid (covered bonds) met minimaal een AAA-rating van financiële instellingen binnen landen in de EER met minimaal een AAA-rating;
- 5 alle stukken genoteerd in euro.

De verdeling van de obligaties over de landen en financiële instellingen is :

	€	percentage
Frankrijk *)	397.456.028	24,40%

	€	percentage
Nederland	382.200.000	23,46%
Oostenrijk *)	274.380.000	16,84%
Rabobank *)	164.950.000	10,13%
Kredit für Wiederaufbau	126.000.000	7,73%
Finland *)	79.650.000	4,89%
Nederlandse Waterschapsbank	77.910.000	4,78%
Bank Nederlandse Gemeenten	64.290.000	3,95%
ABN-AMRO	43.000.000	2,64%
Duitsland	19.150.000	1,18%
	<u>1.628.986.028</u>	<u>100,00%</u>

*) In 2016 voldoen deze uitzettingen formeel niet meer aan de AAA-rating, maar op advies van de Treasury Committee is besloten om de beleggingen aan te houden, mede gelet op het lage risico en het redelijke rendement.

Het totaal van deze uitzettingen is verdeeld over twee portefeuilles, te weten: de immunisatieportefeuille met een nominale waarde van € 1.270.735.986 (ultimo 2015: € 1.338.735.986) en de investeringsagendaportefeuille met een nominale waarde van € 358.250.042 (was eind 2015: € 403.500.042).

Het gemiddelde rendement van de obligatieportefeuilles bedroeg in 2016 voor de immunisatieportefeuille: 3,19% (2015: 3,19%) en voor de investeringsagendaportefeuille: 2,91% (2015: 2,91%).

b Oikocredit

Verder bestaan de uitzettingen nog uit de participatie oikocredit ad € 435.000 en de bijbehorende Zerobond ad € 2.065.215. Deze uitzettingen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en samen vormen ze het nominaal bedrag van de zerobond.

c Beschikbaarheid A59

Voor de beschikbaarheid van de A-59 heeft de provincie € 27.662.665 als financieel vast actief op de balans opgenomen.

d/e Participaties

Daarnaast heeft de provincie nog participaties in het project De havenmeester Tilburg en in het project Woningstichting De Haven.

Overige financiële vaste activa

<i>Sloopvergoedingen</i>	Bedragen in €	
	31-dec-15	31-dec-16
Sloopvergoedingen beëindiging veehouderijen	70.554.698	69.100.393
Sloopvergoedingen intensieve veehouderij	0	0
Vorderingen Ruimte voor Ruimte	28.867.961	30.257.498
Totaal Sloopvergoedingen	<u>99.422.660</u>	<u>99.357.891</u>

De sloopvergoedingen en de daarbij behorende rente tot een brutobedrag van € 100,7 miljoen in het kader van de Regeling Beëindiging Veehouderijen tweede tranche worden tot de financiële vaste activa gerekend. Op dit bedrag wordt het saldo van de Rbv eerste tranche (ultimo 2016: € 1,9 miljoen.) in mindering gebracht. Daarnaast is het uitgekeerde winstsaldo en borgstellingsvergoeding van Ruimte voor Ruimte (€ 2,4 miljoen) t/m 2016 verrekend. Uiteraard is het bedrag dat is doorberekend aan Ruimte voor Ruimte en derden (inclusief rente: € 34,1 miljoen) i.v.m. kavelontwikkeling en – verkoop, minus nog aan gemeenten af te dragen ontvangsten uit kavelontwikkeling (€ 6,8 miljoen) in mindering gebracht, zodat per saldo € 69,1 miljoen resteert.

Daarnaast is besloten dat in het kader van de Ruimte voor Ruimte regeling verbreed via de Vervolgsamenwerkingsovereenkomst (SOK2) 600 kavels zullen worden ontwikkeld om de kosten terug te verdienen voor:

<i>Sloopvergoedingen</i>	Bedragen in €	
	31-dec-15	31-dec-16
Sanering voormalige MOB-complexen ¹ (max. €22,5 mln.)	12.080.716	12.302.259
Sloop SOBB ² (max. € 9,0 mln.)	4.512.591	4.512.591
Sanering glastuinbouwbedrijven (max. €13,0 mln.)	10.609.655	10.609.655
Verplaatsing en sloopkosten Kuijpers Kip	1.665.000	2.832.993
Totaal Sloopvergoedingen	<u>28.867.961</u>	<u>30.257.498</u>

¹ MOB = Militair mobilisatie complex

² SOBB = Sloop overtollige bebouwing buitengebied

Het risico van het mogelijk niet terugverdienen van de sloopvergoedingen als volgt te formuleren:

Vanaf 2016 is de provincie 100% aandeelhouder van Ruimte voor Ruimte Beheer BV en is er een nieuwe businesscase voor de jaren 2016 t/m 2031 opgesteld. Aan de hand van de nieuwe businesscase is ook een risicoanalyse uitgevoerd. Sinds begin dit jaar is belastingwetgeving gewijzigd en moeten alle kavels geleverd worden in de "BTW-sfeer". Daarmee worden de opbrengsten over de hele looptijd € 6,5 miljoen lager dan eerder gepland. Dergelijke maatregelen van de Rijksoverheid hebben een grote impact op de toekomstige resultaten van de Ontwikkelingsmaatschappij. In 2017 zullen we bezien of er maatregelen nodig zijn om de uitvoering voldoende robuust te maken.

Voor het dekken van de daarbij behorende risico's is in de risicoreserve een bedrag van € 5 miljoen beschikbaar.

Bij de risicoanalyse uit 2016 zijn verschillende scenario's doorgerekend, waarbij ervan is uitgegaan dat extra kavels moeten worden ontwikkeld en de afzet van kavels de komende jaren op een structureel lager niveau liggen van rond de 100 kavels/titels. Hierdoor bedraagt de terugverdientijd langer dan gepland. Vanwege de complexiteit zijn al deze scenario's met de nodige onzekerheid omgeven. Het bedrag ad € 99,4 miljoen voor sloopvergoedingen zoals opgenomen op de balans per 31-12-2016 is daarmee de best mogelijke schatting.

Vlottende activa

Vorraden

In 2016 is de regelgeving van het BBV m.b.t. grondexploitaties met terugwerkende kracht tot 1 januari 2016 aangepast. Voor de aansluiting van de balans per 31 december 2015 en per 1-1-2016 is de volgende herrubricering van toepassing:

Herrubricering	Grond en hulpstoffen	Vorraden niet in exploitatie	Onderhanden werk bouwgrond in expl.	Onderhanden werk overig	Handelsgoederen	Handelsgoederen Woningen	Materiële vaste activa	Totaal
Stand per 31-12-2015	90.817.887	8.085.257	73.081.028	1.457.932		6.559.235		180.001.339
Nieggs naar handelsgoederen		-5.144.812			5.144.812			0
Nieggs naar mva		-1.076.952					1.076.952	0
OHW BIE naar handelsgoederen			-1.405.948		1.405.948			0
Nieggs naar handelsgoederen		-1.863.493			1.863.493			0
Stand per 1-1-2016	90.817.887	0	71.675.080	1.457.932	8.414.253	6.559.235	1.076.952	180.001.339
<i>Mutaties 2016</i>								0
<i>Vermeerderingen/verminderingen</i>	-1.701.821		2.717.440	-574.355	6.294.581	-5.262.445	1.304	1.474.704
<i>Voorziening</i>			-5.083.573		-176.946			-5.260.519
								0
Stand per 31-12-2016	89.116.066	0	69.308.947	883.577	14.531.888	1.296.790	1.078.256	176.215.524
								176.215.524
							Materiële vaste activa	-1.078.256
							Vorraden	175.137.268

De voorraden zijn daarmee als volgt te specificeren:

	Bedragen in €	
Vorraden	31-12-15	31-12-16
Grond- en hulpstoffen	90.817.887	89.116.066
Onderhanden werk-bouwgronden in exploitatie	74.538.960	69.308.947
Onderhanden werk-overig	0	883.577
Gereed product en handelsgoederen	14.644.492	15.828.677
Totaal voorraden	180.001.339	175.137.267

Grond en hulpstoffen

De grond en hulpstoffen betreffen de voorraad gronden EHS en Lente-akkoordprojecten.

Onderhanden werk

De voorraden onderhanden werk vallen uiteen in bouwgronden in exploitatie en overige. Van de voorraad onderhanden werk-bouwgronden in exploitatie kan het volgende verloop overzicht worden gegeven:

	Boekwaarde 1-1-2016	Vermeer- dering	Verminder- ing	winst- uitname	Boekwaarde 31-12-2016	Voorziening verlieslatend complex	Balanswaarde 31-12-2016	Geraamde te maken kosten	Geraamde n te realiseren opbrengsten	Geraamd resultaat nominaal	Geraamd res.contante waarde
Ruimte voor ruimte											
Heeswijk Dintther, project Loosbroek	1.072.454		139.789	189.700	1.022.543	183.573	838.970	196.000	1.034.971	0	0
Wijk en Aalburg, Nieuw Gansoijen	167.622		22.951	403.307	-212.734		-212.734	64.045		148.689	0
Aarle Rixtel, opstal 6	1.204.373		10.901	11.494	1.203.780		1.203.780	7.077	1.210.858	0	0
Vught Esscheweg (manege)	1.888.199		583.751	0	2.471.950		2.471.950	35.500	2.507.450	0	0
Ulicoten, Dorpsstraat 4 en 7	1.039.745		0	0	1.039.745		1.039.745	555.236	1.594.981	0	0
Tilburg Oostkamer	12.617.937		2.351.340	2.426.787	12.542.490		12.542.490	-471.196	12.071.293	0	0
Berlicum, Groenstraat/Het Laar	175.389		5.174	0	180.563		180.563		180.563	0	0
Esch, de Ruiting 2	288.133		66.324	0	354.457		354.457	104.020	458.476	0	0
Berlicum, Oud Laar	62.409		292.304	354.713	0		0		0	0	0
Cultuurhistorisch erfgoed											
Roosendaal, klooster Mariadal	4.701.464		335.961	56.563	4.980.862	1.100.000	3.880.862	803.340	4.684.202	0	0
Geerttruidenberg, Dongecentrale	0		88.698	88.698	0		0	924.619	924.620	0	0
Oisterwijk, KVL Leerfabriek	14.868.102		2.926.436	1.473.154	16.321.384	3.800.000	12.521.384	5.203.541	17.724.924	0	0
Dongen, Moederhuis Franciscanissen	2.669.066		150.600	317.894	2.501.772		2.501.772	360.528	2.862.300	0	0
Veghel, CHV terrein	2.605.094		104.512	104.438	2.605.168		2.605.168	664.315	3.269.483	0	0
Oss, Bergoss fabriek	370.434		0	12.234	358.200		358.200	1.435.016	1.793.216	0	0
Bedrijventerreinen											
Zevenbergen, Caldic	8.978.382		67.135	0	9.045.517		9.045.517	3.580.663	12.626.180	0	0
Moerdijk, Logistiek park Moerdijk	18.966.277		1.298.702	288.156	19.976.823		19.976.823	16.499.917	36.476.740	0	0
	71.675.080		8.444.578	5.727.138	0	74.392.520	5.083.573	69.308.947	29.962.621	99.420.257	148.689

De waarde van voorraden onderhanden werk-overig ad € 833.577 betreft onderhanden werk ontwikkelbedrijf

De voorraad handelsgoederen ontwikkelbedrijf heeft een boekwaarde van € 7.330.671 waarop een voorziening in mindering is gebracht van € 176.946.

Gereed product en handelsgoederen

De voorraden gereed product en handelsgoederen zijn te specificeren als:

Onder de voorraden gereed product en handelsgoederen zijn ook de negen woningen ad € 1.296.790 begrepen die de provincie in het kader van de regeling Stimulering Woningbouw (opkoopgarantie-regeling) tijdelijk in haar bezit heeft.

	Bedragen in €	
	31-12-15	31-12-16
Voorraad handelsgoederen ontwikkelbedrijf	0	7.153.725
Voorraad woningen (opkoopregeling)	6.559.235	1.296.790
Grondbank De Beerze	1.041.271	1.041.271
Grondbank De Kempen	6.915.003	6.307.751
Voorraad gronden VIV	128.983	29.141
	14.644.492	15.828.677

Uitzettingen met een rentetypische looptijd van korter dan één jaar

De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. De voorziening wordt op peil gehouden door een jaarlijkse schatting van oninbaarheid.

Bedragen in €		
Vorderingen op openbare lichamen	31 dec 2015	31 dec 2016
BTW	47.571.678	38.991.937
Debiteuren openbare lichamen	26.686.034	3.703.326
Totaal vorderingen openbare lichamen	74.257.712	42.695.263

De te vorderen BTW betreft onder meer terug te vorderen BTW inzake het BTW Compensatie Fonds (4e kwartaal).

Bedragen in €		
Verstrekte kasgeldleningen aan openbare lichamen	31 dec 2015	31 dec 2016
Verstrekte kasgeldleningen aan openbare lichamen	23.700.000	0
Totaal verstrekte kasgeldleningen	23.700.000	0

De verstrekte kasgeldleningen zijn in 2016 volledig afgelost.

Bedragen in €		
Rekening courant verhouding met het Rijk	31 dec 2015	31 dec 2016
Rekening courant verhouding met het Rijk	120.200.059	332.283.808
Totaal rekening courant verhouding met het Rijk	120.200.059	332.283.808

Bedragen in €		
Rekening courant verhoudingen overige niet-financiële instellingen	31 dec 2015	31 dec 2016
Rekening courant verhoudingen niet financiële instellingen	519.377	3.944
Totaal rekening courant verhoudingen niet-financiële instellingen	519.377	3.944

Bedragen in €		
Overige vorderingen	31 dec 2015	31 dec 2016
Debiteuren algemeen	8.364.329	9.576.704
Voorziening dubieuze debiteuren	-625.569	-1.001.092
Vooruitgeboekte debiteuren	-197.987	-181.159
Totaal overige vorderingen	7.540.773	8.394.453

Getroffen en inbegrepen in dit saldo is een voorziening voor oninbaarheid van debiteuren van € 1.001.092.

Liquide middelen

Een nadere uitsplitsing van de liquide middelen is mogelijk door onderscheid te maken tussen liquide middelen van de provincie Noord-Brabant en liquide middelen die de provincie beheert namens samenwerkingsverbanden. De uitsplitsing geeft het volgende beeld:

Bedragen in €		
Liquide middelen	31-12-15	31-12-16
Kas / Bank PNB	279.529	136.464
Liquide middelen Stimulus	0	-90
Liquide middelen RMB	142	87
Totaal liquide middelen	279.671	136.461

De kas en banksaldi worden tegen nominale waarde op de balans opgenomen.

Overlopende activa

De overlopende activa zijn onder te verdelen naar:

- Nog te ontvangen bedragen
- Overige overlopende activa

Bedragen in €		
Overlopende activa	31 dec 2015	31 dec 2016
Nog te ontvangen bijdragen van de EU	27.907.517	40.810.374
Nog te ontvangen bijdragen van het Rijk	25.410.010	41.510.702
Nog te ontvangen bijdragen van overige overheid	18.530.716	18.947.622
Nog te ontvangen bedragen	0	0
Subtotaal nog te ontvangen bedragen	71.848.243	101.268.698
Overige overlopende activa	95.561.296	59.002.333
Totaal overlopende activa	167.409.539	160.271.031

Buiten de balanstelling is aan de activa-zijde het bedrag van het toekomstig recht op verliescompensatie krachtens de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 opgenomen tot een bedrag van € 0.

PASSIVA

Vaste passiva

Eigen vermogen

Tot het eigen vermogen worden gerekend de algemene reserve, de bestemmingsreserves en het saldo van de jaarrekening. Het verloop van het eigen vermogen in 2016 is als volgt:

	Bedragen in €			
	Saldo per 31 dec 15	Toevoeging in 2016	Onttrekking in 2016	Saldo per per 31 dec 2016
Algemene reserve	180.681.388	117.708.699	156.492.320	228.001.990
- Saldo jaarrekening 2015	86.104.224			
Totaal algemene reserve	266.785.611	117.708.699	156.492.320	228.001.990
Correctie component chemiepack				-12.239.715
Totaal algemene reserve incl correctie chemiepack*				215.762.275
Bestemmingsreserve Essent	2.638.280.754	121.302.489	131.349.881	2.628.233.362
Overige bestemmingsreserves	367.454.339	414.973.090	265.335.516	517.091.913
Tot. overige bestemmingsreserves	367.454.339	414.973.090	265.335.516	517.091.913
Correctie component chemiepack				12.239.715
Totaal bestemmingsreserves incl. correctie chemiepack*				529.331.628
Totaal generaal reserves	3.272.520.704	653.984.278	553.177.717	3.373.327.265
Saldo jaarrekening 2016				53.379.298

* Bij het PS-besluit over de nota reserves (PS 74/16) is het onderdeel Chemiepack van de algemene reserve overgebracht naar de bestemmingsreserve Bodem.

Over de bestemming van het batig saldo van de jaarrekening 2016 ad € 53,4 miljoen besluiten PS bij het statenvoorstel tot vaststelling van de jaarstukken 2016.

Algemene reserve

De algemene reserve is opgedeeld in een aantal compartimenten, waarvan het verloop hieronder is weergegeven:

	Bedragen in €			
Algemene Reserve	per 31 dec 15	in 2016	in 2016	per 31 dec 2016
- overheveling	-85.945.453	42.204.784	0	-43.740.669
- doorgeschoven ruimte	196.613.021	24.750	67.784.353	128.853.418
- voorfinanciering	-25.010.951	10.114.514	0	-14.896.437
- Regionale structuurversterking	-9.295.329	9.295.329	0	0
- Risicoreserve	135.979.811	18.960.175	38.259.471	116.680.515
- BA middelen 2011-2015	29.000.000	0	15.000.000	14.000.000
- BA middelen 2015-2019	13.204.800	37.109.147	35.448.496	14.865.451
- Correctie chemiepack	12.239.715			
	266.785.614	117.708.699	156.492.320	215.762.278

Het saldo van de jaarrekening 2015 is na de vaststelling van de jaarstukken 2015 door PS toegevoegd aan de algemene reserve. Het saldo van de algemene reserve per 31 dec 2015 ad € 266.785.614 betreft de som van de in de jaarrekening 2015 gepresenteerde waarde van de algemene reserve per 31 december 2015 ad € 180.681.388, het rekeningresultaat 2015 ad € 86.104.224 en het saldo van het onderdeel Chemiepack ad € 12.239.715.

Component overhevelingen

De algemene reserve fungeert als "tijdelijke stalling" voor het conform besluitvorming overhevelen van middelen tussen de verschillende jaren.

Onderdeel doorgeschoven ruimte

Op basis van besluitvorming van PS is de extra begrotingsruimte tijdelijk in de algemene reserve gestald om die in de komende jaren weer in de begroting te kunnen inzetten.

Component voorfinanciering

De component voorfinanciering van de algemene reserve omvat de middelen van activiteiten op de meerjarenbegroting die in de tijd naar voren zijn gehaald. Met het naar voren halen in de tijd ontstaat in een later jaar ruimte op de begroting. Deze ruimte wordt gebruikt om de tijdelijke voorfinanciering via de Algemene Reserve te compenseren. De mutaties in de reserve betreffen de voorgefinancierde middelen voor de omgevingsdiensten en de verplaatsing intensieve veehouderij.

Component regionale structuurversterking

Bij de behandeling van de begroting 2009 en Najaarsbrief 2008 hebben PS besloten tot de instelling van de component regionale structuurversterking. Dit onderdeel was bedoeld voor de cofinanciering van bovenlokale projecten die bijdragen aan de provinciale beleidsdoelen over de volle breedte van onze begroting en die anders niet of pas veel later gerealiseerd zouden kunnen worden. Hieronder vallen onder meer de uitwerking van de intentieovereenkomst Samen investeren in West-Brabant en de 2e tranche van de samenwerking met de B5.

Conform besluitvorming van PS 74/16 is deze component bij Burap 2016 beëindigd.

Component risicoreserve

Bij de Voorjaarsnota 2004 is door Provinciale Staten de risicoreserve ingesteld om de beleidsrisico's (de risico's die uitdrukkelijk zijn aanvaard als consequenties van bepaald functioneel beleid en die in de toekomst kunnen leiden tot extra budgettair beslag) af te dekken. Een nadere toelichting op de risico's die via de risicoreserve worden afgedekt is opgenomen in paragraaf 4 weerstandsvermogen en risicobeheersing in de jaarstukken.

Component Bestuursakkoordmiddelen

Voor de afwikkeling van het "oude bestuursakkoord" en voor de uitwerking van het huidige bestuursakkoord zijn binnen de algemene reserve twee componenten opgenomen.

Bestemmingsreserve Essent

In deze reserve die is gevormd uit de opbrengst van de verkoop aandelen Essent is in vier componenten opgedeeld.

Bestemmingsreserve Essent	Bedragen in €			
	Saldo per 31 dec 15	Toevoeging in 2016	Onttrekking in 2016	Saldo per per 31 dec 2016
- Immunisatieportefeuille	2.342.387.197	14.729.944	14.729.944	2.342.387.197
- Investeringsagenda	624.025.082	42.571.154	120.285.336	546.310.899
- Dividend- en rentereserve	122.500.000	34.001.392	0	156.501.392
- Balansverkorting	-450.631.525	30.000.000	-3.665.399	-416.966.126
Totaal reserve Essent	2.638.280.754	121.302.489	131.349.881	2.628.233.362

Component Immunisatieportefeuille

Deze component heeft tot doel om een zeker rendement te genereren, door het jaarlijks ontvangen van een vast rendement, ter compensatie van de wegvallende dividendstromen van Essent. (zie ook de paragraaf Treasury blz 189 /Toelichting Algemeen Financieel beleid blz 160).

Bedragen in €		
Reserve Essent component		
Immunisatieportefeuille	per 31 dec 2015	per 31 dec 2016
Nominale waarde	1.338.735.986	1.270.735.986
Agio/disagio	217.831.510	217.831.510
Afschrijving van agio/disagio	-135.535.325	-148.534.526
<i>Boekwaarde beleggingen</i>	<i>1.421.032.171</i>	<i>1.340.032.970</i>
Bruglening Enexis	262.036.264	107.898.350
Langlopend via deposito's schatkist*	115.241.874	280.344.409
Langlopende leningen aan decentrale	602.986.472	584.721.052
Leningen in het kader van publieke taal	150.000.000	238.300.000
Gefinancierd uit overtollige middelen	-208.909.583	-208.909.583
	2.342.387.197	2.342.387.197

*) In totaal is € 340.700.000 uitgezet in langlopende deposito's bij de schatkist. Hiervan heeft € 60.355.591 betrekking op de dividend- en rentereserve.

Component Investeringsagenda

Deze component staat ten dienste van de investeringsstrategie van de Agenda van Brabant en moet op de juiste momenten de middelen genereren voor de uitvoering van de geplande investeringen (zie ook paragraaf Treasury).

Bedragen in €		
Reserve Essent component	Saldo	Saldo
investeringsagenda	per 31 dec 15	per 31 dec 16
Nominale waarde	403.500.042	358.250.042
Agio / disagio	29.437.705	29.437.705
Afschrijving van agio / disagio	-/- 18.885.794	-/- 21.083.190
<i>Boekwaarde beleggingen</i>	<i>414.051.953</i>	<i>366.604.557</i>
Belegd in deposito's	188.558.995	
Via rekening courant	21.414.134	12.165.125
Via leningen (o.a. fondsen) en in grond		167.541.217
	<u>624.025.082</u>	<u>546.310.899</u>

Component dividend en rentereserve

Deze component heeft tot doel om de reële waarde van de immunisatieportefeuille op peil te kunnen houden en éénmalige tegenvallers op te kunnen vangen.

Component Balansverkorting

Provinciale Staten hebben bij de Voorjaarsnota 2010 besloten tot afwaardering van de geactiveerde investeringsbijdragen aan derden (waar geen provinciaal bezit tegenover staat, zie ook [Voorjaarsnota 2010](#) blz 25/26). Hiervoor is een deel van de opbrengst verkoop Essent aangewend.

Een gedetailleerd overzicht van het verloop van de algemene reserve en de bestemmingsreserves van de provincie is opgenomen in de bijlage 4.

Rekeningresultaat

De jaarrekening 2016 sluit met een batig saldo van € 53,4 miljoen na verwerking van de hierboven (in de tabel van het eigen vermogen) vermelde stortingen en onttrekkingen. De jaarrekening 2015 sloot met een batig saldo van € 86,1 miljoen, dat conform de bestendige gedragslijn is toegevoegd aan de algemene reserve.

Voorzieningen

De voorzieningen zijn met uitzondering van de voorziening APPA en de risicovoorziening algemeen, gewaardeerd op het nominale bedrag van de daaraan ten grondslag liggende verplichtingen c.q. de voorziene verliezen.

De voorziening APPA en risicovoorziening algemeen zijn opgenomen tegen contante waarde.

Van de voorzieningen is het verloop als volgt weer te geven.

Bedragen in €					
	Saldo	Toevoeging	Vrijval	Onttrekking	Saldo per
	per 31 dec 15	in 2016		in 2016	per 31 dec 2016
Voorzieningen voor verplichtingen en risico's	29.616.718	2.836.352	909.428	1.665.572	29.878.070
Voorzieningen ter egalisering van kosten	2.859.956	1.757.311	0	2.090.791	2.526.476
Voorziening m.b.t. middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is	14.909.428	3.853.021	0	-4.349.926	23.112.375
	<u>47.386.102</u>	<u>8.446.684</u>	<u>909.428</u>	<u>-593.563</u>	<u>55.516.921</u>

De uitgaven in verband met verplichtingen en voorziene verliezen zijn rechtstreeks ten laste van de voorzieningen gebracht.

De negatieve onttrekking 2016 heeft tot een bedrag ad € 4.349.926 betrekking op lagere vaststelling subsidies grondwaterheffing a.g.v. afwikkeling 2^e bestuursovereenkomsten met de waterschappen.

De onttrekkingen ad € 1.665.572 en € 2.090.791 betreffen de aanwending van de voorzieningen.

De vrijval ad € 909.428 betreft de voorziening omgevingsdienst.

N.B. Een aantal voorzieningen is rechtstreeks in mindering gebracht op de activa. Het verloop hiervan is als volgt weer te geven:

	Bedragen in €				
	Saldo per 31 dec 15	Toevoeging in 2016	Vrijval	Onttrekking in 2016	Saldo per per 31 dec 2016
Voorzieningen rechtstreeks tlv activa	84.261.209	16.303.129	25.615.365	16.830.887	58.118.086

In het kader van de transactie met RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties gegeven aan RWE. Het overgrote deel van deze garanties is door de verkopende aandeelhouders op het moment van verkoop van Essent aan RWE overgedragen aan Verkoop Vennootschap BV, die vanaf het moment van oprichting dus ook aansprakelijk is mochten één of meer van deze garanties worden ingeroepen. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd op een aparte bankrekening zal worden aangehouden (in jargon: in escrow zal worden gestort). Buiten het bedrag dat in escrow zal worden gehouden, zijn de verkopende aandeelhouders niet verder aansprakelijk. Het provinciaal aandeel is als onderdeel van de verkoopopbrengst Essent in de voorziening Escrow gestort. In de balans van de provincie is de voorziening gesaldeerd met de vordering op de Verkoop Vennootschap BV.

In 2016 is van de voorziening escrow ad € 39.646.857, een bedrag van € 25.615.365 vrijgevallen en is € 9.866.721 daadwerkelijk uit de voorziening aangewend. Ultimo 2016 resteert nog € 4.164.771 in deze voorziening.

Voorts bedragen de voorzieningen op de door provincie verstrekte geldleningen ultimo 2016 een bedrag van € 37.462.708 en is voor kapitaalverstrekking aan deelnemingen een voorziening opgenomen van € 6.228.996.

Voor grondexploitaties is ultimo 2016 een bedrag van € 5.260.519 opgenomen en voor dubieuze debiteuren een bedrag van € 1.001.192.

Een gedetailleerd overzicht van het verloop van de voorzieningen van de provincie is opgenomen in de bijlage 5.

Vaste schulden

De vaste schulden, schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer, worden gewaardeerd tegen de nominale waarde minus de aflossingen.

	Bedragen in €			
	Saldo per 31 dec 15	Vermeerde- ringen	Aflossingen in 2016	Saldo per per 31 dec 2016
Onderhandse leningen van PPS-A59	33.992.542	0	6.329.877	27.662.665
BOM-lening *	2.566.666	0	0	2.566.666
Totaal	36.559.208	0	6.329.877	30.229.331

* Betreft een schuldrelatie met het ministerie van Economische Zaken.

De totale rentelast voor de vaste schulden in 2016 bedraagt € 1.115.175.

Een gedetailleerd overzicht van de vaste schulden is opgenomen in de bijlage 6.

Vlottende passiva

Netto-vlottende schuld met een rentetypische looptijd korter dan één jaar.

De netto vlottende schulden zijn onder te verdelen in

	Bedragen in €	
Vlottende schulden	31 dec 2015	31 dec 2016
Banksaldi	0	0
Crediteuren	42.724.550	22.627.094
Overige vlottende schuld		
Vooruitontvangen Provincie Limburg	-55	-55
Totaal vlottende schulden	42.724.495	22.627.039

Crediteuren

Het crediteurensaldo ultimo 2016 bedroeg € 22.627.094 en is daarmee lager dan eind 2015. Het relatief groot aandeel van niet jaarlijks terugkerende incidentele posten (o.a. projectsubsidies) met wisselende betaalmomenten kan leiden tot grote fluctuaties in crediteurbalans-standen.

De overlopende passiva zijn als volgt te specificeren:

	Bedragen in €	
Overlopende passiva	31 dec 2015	31 dec 2016
Vooruitontvangen bedragen van overheidslichamen		
- Europese overheidslichamen	1.851.203	2.800.910
- Rijk	445.809.571	327.076.953
- Overige Nederlandse overheidslichamen	1.470.488	1.020.363
Subtotaal vooruitontvangen bedragen van overheidslichamen	449.131.262	330.898.227
Nog te betalen subsidies	650.480.544	483.363.709
Overige overlopende passiva		
- Afdrachten salarissen	3.700.527	11.874
- Bijdragen Stimulus	65.651.184	76.473.783
- Nog te betalen / vooruitontvangen	-3.646.956	10.738.091
Subtotaal overige overlopende passiva	65.704.755	87.223.749
Totaal generaal overlopende passiva	1.165.316.561	901.485.685

Het verloop van de van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen met een specifiek bestedingsdoel is als volgt te specificeren:

	Bedragen in €				
	Saldo per	Ontvangen	Vrijgevallen	Terug-	Saldo per
voorschotbedragen met	1-1-2016	bedragen	bedragen	betalingen	31-12-2016
specifiek bestedingsdoel					
Europese overheidslichamen	1.851.203	1.038.291	88.584	0	2.800.910
Rijk	445.809.571	888.350	114.947.878	4.673.089	327.076.953
Overige Nederlandse overheidslichamen	1.470.488	689.934	1.140.058	0	1.020.363
Totaal	449.131.262	2.616.574	116.176.520	4.673.089	330.898.227

Een specificatie van deze voorschotbedragen is opgenomen in bijlage 5a.

Nog te betalen subsidies

De post overlopende nog te betalen subsidies per ultimo boekjaar is gebaseerd op de voorlopige subsidietoekenningen.

De lasten als gevolg van voorlopige subsidie toekenningen worden genomen op het moment van het beschikken (afgeven van de beschikking), tenzij:

- De hoogte van de subsidie expliciet is verbonden aan de te leveren prestaties (p x q subsidies), voorbeeld hiervan is een vast bedrag aan subsidie per aangelegd bushokje;
- De subsidie op basis van de subsidiebeschikking expliciet toe te rekenen is aan volgende begrotingsjaren (bijvoorbeeld (1) een subsidie toegekend in 2015, maar voor exploitatiejaar 2016, (2) een toekenning van een beschikking voor een project in 2015, maar in de beschikking wordt expliciet aangegeven dat het project uitgevoerd zal worden in 2017);
- Op basis van het subsidieproces de indruk bestaat dat de start van het project expliciet is gepland in een ander boekjaar (bijvoorbeeld het eind december nog toekennen van subsidies). Bij de start van een project kan hierbij ook gedacht worden aan voorbereidingswerkzaamheden, zoals opmaken van bestek, tekeningen e.d.
- Per balansdatum reeds een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van de eventueel terug te vorderen subsidie (dit corrigeren op de last). Dan wordt een vordering te opgenomen in de jaarverslaggeving (inclusief correctie op de lasten) indien op een betrouwbare wijze kan worden ingeschat welk deel van de

toegekende subsidies zal worden ingetrokken dan wel lager zal worden vastgesteld. Indien blijkt dat dit bijvoorbeeld op basis van de afgelopen jaren geen constant beeld oplevert en derhalve geen betrouwbare inschatting gemaakt kan worden, dan wordt de vordering uit voorzichtigheid nog niet verantwoord.

Als gevolg van deze verantwoordingssystematiek bestaat er op balansdatum derhalve een onzekerheid ten aanzien van de exacte hoogte van de nog te betalen subsidies en de subsidies die 100% worden bevoorschot.

Het verloop van de nog te betalen subsidies kan als volgt worden gespecificeerd:

Overlopende passiva		Bedragen in €			
Nog te betalen subsidies		Saldo per		Saldo per	
Productgr	Omschrijving	31-12-2015	/ermeerderingen	Verminderings	31-12-2016
0101	Provinciebestuur	730.998	0	666.498	64.500
0102	Bestuurlijke samenwerking	98.588	162.887	261.475	0
0201	Ruimtelijke ontwikkeling van het mozaïk	36.057.129	325.000	8.457.114	27.925.015
0202	Vitaal platteland	9.104.728	3.350.526	6.824.278	5.630.976
0301	Water	43.614.836	31.311.569	57.880.994	17.045.411
0302	Milieu	14.077.837	6.592.286	6.684.915	13.985.208
0303	Natuur en landschap	99.964.072	30.298.086	76.048.902	54.213.256
0304	Groen Ontwikkelfonds Brabant	140.945.101	11.601.706	18.190.033	134.356.773
0401	Algemeen economisch beleid	4.732.502	3.643.070	5.014.090	3.361.482
0402	Economisch programma Brabant	15.602.792	28.166.519	24.281.786	19.487.525
0404	Duurzame energie en energietransitie	9.951.132	1.636.783	5.835.570	5.752.345
0501	Mobiliteit	198.025.882	53.638.836	106.172.280	145.492.439
0502	Openbaar vervoer	54.418.893	15.088.432	42.592.962	26.914.363
0503	Infrastructuur / Provinciale wegen	3.980.142	55.000	2.755.405	1.279.737
0601	Cultuur en Erfgoed	10.574.933	39.117.097	25.078.618	24.613.412
0603	Samenleving	2.911.750	242.533	2.061.319	1.092.964
0604	Sociaal cultureel beleid	5.689.230	1.082.318	4.623.243	2.148.304
Totaal Nog te betalen subsidies		650.480.543	226.312.647	393.429.481	483.363.709

Buiten de balanstelling zijn aan de passiva-zijde de bedragen aan borgstellingen en garantstellingen aan natuurlijke en rechtspersonen opgenomen waarvan de specificatie als volgt is weer te geven:

	Bedragen in €	
	saldo per	saldo per
	31-12-2016	31-12-2015
gewaarborgd	332.721	615.722
gemeenschappelijk gewaarborgd	9.301.537	10.401.937
ov.garantieplichtingen	123.718.159	91.854.927
totaal	133.352.416	102.872.585

De gewaarborgde geldleningen, de gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen en de afgegeven garanties zijn gespecificeerd opgenomen in de bijlagen 7a, 7b en 7c.

Gewaarborgde geldleningen aan gezondheidsinstellingen (bijlage 7a)

De gewaarborgde geldleningen aan instellingen in de gezondheidszorg zijn afgegeven sinds ca 1960 tot ca 1985. In 1999 is het Waarborgfonds voor de zorgsector opgericht met als doel borg te staan voor geldleningen van deelnemende zorginstellingen. Het beleid van de provincie is erop gericht om de waarborgen zoveel mogelijk door het WFZ te laten overnemen. Ultimo 2016 resteert voor Noord-Brabant nog een bedrag van € 332.721 aan gewaarborgde geldleningen.

Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen groenfonds (bijlage 7b)

De provincie heeft een doorbetalingsverplichting van rente en aflossingsbedragen van leningen aan het Nationaal Groenfonds. Deze leningen zijn in 1999 tot stand gekomen door een convenant tussen het Rijk en de provincies in het kader van natuurontwikkeling. De provincie Noord-Brabant heeft op 31 december 2016 een restschuld van € 9.301.537. Tot en met 2023 dient de provincie jaarlijks € 1,5 miljoen aan rente en aflossing te betalen waarvoor ze in het provinciefonds volledig wordt gecompenseerd. Vanwege de financieringsconstructie is de resterende schuld niet opgenomen als langlopende schuld in de balans.

Overige garanties (bijlage 7c)

De provincie heeft voorts garanties verstrekt aan BNG bank, TOM, het Nationaal groenfonds, de gemeenten Werkendam, Woudrichem en Aalburg, gemeente Deurne, gemeente Boxtel, aan ROC West Brabant, voor de woningbouw, gemeente

's-Hertogenbosch, IPO-BNG, stichting zero emissie busvervoer, REWIN, Gemeente Nuenen, stichting Sports and Technology, FNV, stichting Midpoint Brabant en aan Heliox Solar BV. De maximaal in te roepen garanties belopen een totaal van € 123,7 miljoen.

Een specificatie van de mutaties in de garantieverplichtingen aan instellingen in 2016 is onderstaand opgenomen:

Mutaties overige garantieverplichtingen	Bedragen in €	
	31 dec 2015	31 dec 2016
Overige garantieverplichtingen	91.854.927	
<i>Vervallen garantieverplichtingen</i>		
Garantie Geldleningen Havenschap		-8.900.000
Garantie triple bridge		-1.673.000
Lagere garanties stimulering woningbouw		-10.441.521
Lagere garanties borgstelling IPO		-120.000
<i>Nieuwe garantieverplichtingen</i>		
BNG Bank		50.000.000
Stichting Sports and Technology		84.536
Federatie Nederlandse vakbeweging		500.000
Gemeente 's-Hertogenbosch		673.362
Stichting Midpoint Brabant		739.855
Heliox Solar BV		1.000.000
Totaal overige garantieverplichtingen		123.718.159

Niet uit de balans blijvende gerelateerde rechten en verplichtingen

Derivaten

Door de provincie Noord-Brabant wordt gebruik gemaakt van één derivaat: voor de afdekking van een renterisico dat is ontstaan bij het PPS project voor de aanleg van de autosnelweg A59. De financiering voor dit project bestaat voor een deel uit een langlopende lening (bij aanvang ruim € 86 miljoen) die het bouwconsortium Poort van Den Bosch is aangegaan bij de BNG. Deze lening wordt in de periode 2006 – 2020 volledig afgelost in gelijke driemaandelijkse termijnen.

De provincie betaalt voor de beschikbaarheid van de weg elke drie maanden naast een vergoeding aan het consortium een bedrag aan rente en aflossing van de genoemde lening direct aan de BNG. De lening heeft een variabele rente (driemaands euribor). Bij het financieringsmodel voor de PPS A59 is de provincie uitgegaan van een rente van 3,475%. De provincie wenste het risico van een hogere rente van de lening af te dekken en heeft daarom een renteswap afgesloten. Met de renteswap wordt de variabele rente geruild tegen een vast rente die is bepaald op 3,475%.

Voordat de renteswap is afgesloten heeft de provincie deze casus voorgelegd aan de toezichthouder, het ministerie van BZK. Deze heeft ingestemd met de wijze waarop de provincie het renterisico heeft afgedekt. De renteswap is afgesloten bij de Rabobank. De rating van deze bank is AA respectievelijk A (afhankelijk van ratingbureau).

De renteswap heeft gedurende de looptijd een marktwaarde. Aan het einde van de looptijd van de lening bedraagt de marktwaarde altijd nul. Voor deze renteswap geldt geen bijstortverplichting.

De marktwaarde van de renteswap is gerelateerd aan het niveau van de lange rente. Per 31 december 2016 was die marktwaarde -/- € 2.262.208. Met de bank is een bedrag afgesproken in relatie tot de marktwaarde van de renteswap: € 17.062.000. Indien de marktwaarde van de renteswap daalt tot onder het niveau van het afgesproken bedrag, heeft de bank op grond van het contract, het recht te verlangen het niveau van de dekking weer op peil te brengen.

De kans dat het niveau van het huidige afgesproken bedrag wordt overschreden achten wij nagenoeg uitgesloten. In het zeer theoretische geval dat het afgesproken bedrag zou worden overschreden zou het nader overleg waarschijnlijk leiden tot een aanpassing van het afgesproken bedrag, zoals dat ook gebeurt bij andere decentrale overheden. Onwaarschijnlijk is dat zo'n overleg leidt tot de verplichting van het aanhouden of storten van een onderpand.

Overeenkomst Provincie Noord-Brabant en Groenontwikkelfonds Brabant (GOB).

De provincie Noord-Brabant is met het GOB een overeenkomst aangegaan over de beschikbaarstelling van gronden aan het GOB zoals vastgelegd in de Overeenkomst trekkingsrecht grond van 1 juli 2014. Het GOB is gerechtigd tot de positieve netto-opbrengsten welke rechtstreeks voortvloeien uit het beheer van de Gronden. Onder de netto-opbrengsten wordt verstaan de opbrengsten die voor de Provincie rechtstreeks voortvloeien uit het beheer van de Gronden onder aftrek van alle kosten die voor de Provincie rechtstreeks verband houden met (het beheer van) de Gronden en de

(economische) eigendom daarvan. Eventuele verliezen die rechtstreeks voortvloeien uit het beheer van de Gronden zullen verrekend worden met de verkoopopbrengsten.

Uitkering provinciefonds

De realisatiecijfers uitkering provinciefonds zijn gebaseerd op de decembercirculaire 2016. Bij de mei/junicirculaire 2017 zal blijken of het uitkeringsbedrag 2016 nog naar beneden wordt bijgesteld door het Rijk.

Zoals gebruikelijk wordt een lagere of hogere bijstelling verrekend met het volgende uitkeringsjaar (dus 2017). Afhankelijk van het publicatiemoment zal de verrekening worden betrokken bij burap of bij de begroting 2018.

Megastallen

In het kader van het gewijzigd beleid m.b.t. de megastallen loopt nog een aantal claims. In de risicoreserve is voor deze claims een bedrag gereserveerd.

Natuurtaken

De commissie BBV, die verantwoordelijk is voor het stellen van de jaarverslaggevingsregels voor de decentrale overheden, heeft begin april 2015 een uitspraak gedaan over de verwerking van de verplichtingen, die naar de provincies zijn overgekomen. Daarbij is de aanwijzing gegeven dat alle verplichtingen voortkomend uit beschikkingen verleend vóór 2014 nog verwerkt moeten worden op basis van het zogenaamde kasstelsel. Dit wil zeggen de lasten worden pas door de provincie verantwoord indien de uitgave richting het RVO worden gedaan. Deze keuze is met name voortgekomen omdat de rijksfinanciering ook op deze wijze plaats vindt.

De verplichtingen die de provincie in het kader van haar natuurtaken vanaf 2014 is aangegaan zijn volgens het baten en lastenstelsel verwerkt. Dit is daarmee in lijn met de verwerkingswijze van alle andere provinciale subsidies.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen m.b.t. verstrekte geldleningen

Door de provincie zijn voor het vertrekken van geldleningen, overeenkomsten aangegaan met diverse partijen. Op basis van deze overeenkomsten hebben deze partijen nog trekkingsrechten per ultimo 2016:

Naam lening	Maximum o.b.v. overeenkomst	Verstreking	Bedragen in €
			Trekkingsrecht Ultimo 2016
Lening Cleantechfonds	12.000.000	1.500.000	10.500.000
Lening Innovatiefonds	125.000.000	22.500.000	102.500.000
Lening Energiefonds	60.000.000	8.050.000	51.950.000
Lening Breedbandfonds	50.000.000	4.302.112	45.697.888
Lening Kloppend Hart	225.000	0	225.000
Lening Noordkade	3.000.000	2.500.000	500.000
Hypotheaire lening TOM	44.000.000	25.114.000	18.886.000
Lening Ruimte voor Ruimte	20.000.000	19.750.000	250.000
Lening Bright Move	1.650.000	1.000.000	650.000
Lening Beekse Bergen	41.500.000	0	41.500.000
Lening DSFF	11.900.000	0	11.900.000
Lening Boei / KVL	1.661.000	1.100.000	561.000
Lening Brouwhuis	1.370.000	0	1.370.000
Lening OLSP	10.000.000	6.900.000	3.100.000
Lening Catharinadaal	2.700.000	852.000	1.848.000
			<u>291.437.888</u>

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen Ambtelijk apparaat

Vakantiegeld

Door wijziging van de CAO voor de provincies met ingang van 2015 wordt het vakantiegeld volledig uitbetaald in het jaar van opbouw. Dat resulteert erin dat er aan het einde van het jaar geen verplichting meer is van 7 maanden opgebouwd vakantiegeld.

Wachtgelden en aanvullende uitkeringen aan voormalig personeel (op de eigen payroll)

De wachtgelduitkeringen worden structureel in de begroting opgenomen. Voor 2016 moet rekening worden gehouden met een totaal volume van ca. € 31.000. Daarna zijn er geen verplichtingen meer.

Bedragen x € 1.000	2016	2017	2018	2019
wachtgelden	31			

Inkomensvoorziening voormalig personeel via uitkeringsinstantie / detacheringsorganisatie (werkloosheid, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, suppletie en inkomensgarantie)

De Provincie is eigenrisicodrager voor de WW en de WGA-uitkeringen o.g.v. de Wet Inkomen en Arbeid. Dat geldt uiteraard ook voor het bovenwettelijk deel van de WW. De uitkeringsinstanties die deze voorzieningen uitvoeren declareren de kosten maandelijks bij de provincie.

Van de vroegere vertrekarrangementen waarbij de provincie een salarisgarantie heeft gegeven aan een detacheringsorganisatie is de laatste verplichting in 2015 geëindigd. Voor 2016 wordt rekening gehouden met een totaal volume aan uitkeringslasten van ca. € 400.000, alsmede met de uitvoeringskosten die de uitkeringsinstantie in rekening brengt van ruim € 4.500.

Deze verplichtingen zijn meerjarig als volgt weer te geven:

Bedragen x € 1.000	2016	2017	2018	2019
uitkeringen	400	400	400	400
uitvoeringskosten	5	5	5	5

Vroegpensioen (FPU) en 57+-regeling

In 2015 zijn de laatste prépensioenuitkeringen (FPU) beëindigd, i.v.m. het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. M.i.v. 2016 zijn deze verplichtingen derhalve vervallen.

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen Bestuur

Verplichtingen inzake pensioenen van (voormalig) gedeputeerden (o.g.v. de Wet APPA)

Voor deze verplichtingen is een permanente voorziening beschikbaar. Deze verplichtingen worden hier niet opgenomen.

Verplichtingen inzake wachtgeld van (voormalige) statenleden

Voor Statenleden bestond er ook een wachtgeldregeling, op grond waarvan zij gedurende maximaal 2 jaar wachtgeld konden ontvangen over de tegemoetkoming voor het statenlidmaatschap. Deze regeling is inmiddels beëindigd, maar met de overgangsregeling dat alleen Statenleden die bij de afgelopen verkiezingen niet terugkeerden als Statenlid, nog gebruik kunnen maken van die wachtgeldregeling. Dat betekent dat de verplichtingen nog kunnen doorlopen tot in 2017.

Er zijn ultimo 2015 3 wachtgeldgenietenden. Deze verplichtingen belopen naar verwachting in 2016 en 2017:

Bedragen x € 1.000	2016	2017	2018	2019
wachtgeld vml. PS-leden	29	8		

Kunstbezit

De provincie bezit een aantal kunstwerken die niet op de balans zijn opgenomen. De verzekerde waarde van deze kunstwerken bedraagt € 6,2 miljoen.

Escrow Attero

Op de Escrow Attero ad € 13,5 mln rusten claims tot een bedrag van € 9,5 mln. In de loop van 2019 wordt naar verwachting duidelijk welk bedrag van deze escrow nog tot uitkering komt. Waarschijnlijk wordt in 2017 € 3 mln uitgekeerd, waarvan 30% voor Provincie Noord-Brabant. (zie tekst paragraaf verbonden partijen).

Verplichte kengetallen financiële positie

Op 15 mei 2015 is het BBV gewijzigd in verband met het verplicht opnemen in de jaarstukken en de begroting van kengetallen over de financiële positie. Deze verplichte kengetallen zijn opgenomen in bijlage 14 "Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing".

Schatkistbankieren. In verband met verplicht schatkist-bankieren dient onderstaand overzicht in de toelichting op de balans te worden opgenomen.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
Verslagjaar 2016					
(1)	Drempelbedrag	5200,134			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	1.392	1.275	647	434
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	3.808	3.925	4.553	4.766
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag					
Verslagjaar					
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	1.225.067			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	500.000			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	725.067			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	5200,134			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	126.715	116.028	59.568	39.932
(5b)	Dagen in het kwartaal	91	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	1.392	1.275	647	434

Gedurende het jaar 2016 is het drempelbedrag niet overschreden.

Wet normering Topinkomens (WNT)

De WNT is per 1 januari 2013 in werking getreden. Beloningen van bestuurders en overige topfunctionarissen in de (semi)publieke sector dienen wettelijk genormeerd, respectievelijk gemaximeerd te worden. Dit heeft geresulteerd in de wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). Voor 2016 is het algemene maximum € 179.000 inclusief belaste kostenvergoedingen en pensioenbijdrage werkgever.

De WNT geeft aan dat de provincie verplicht is om jaarlijks in het financieel jaarverslag de bezoldiging van iedere topfunctionaris en gewezen topfunctionaris op persoonsnaam op te nemen, ongeacht een eventuele overschrijding van het bezoldigingsmaximum. Dit houdt in dat de bezoldiging van directieleden van provincie Noord-Brabant opgenomen moeten worden in het financieel jaarverslag. In 2016 betreft dit de volgende personen:

Overzicht WNT gegevens	€
Mevr. A.M. Burger (Provinciesecretaris / Algemeen directeur)	
1 Beloning:	150.103
2 Sociale (vrijwillige) verzekeringspremies:	0
3 Belastbare vaste en variabele onkostenvergoedingen:	0
4 Voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn:	15.349
5 Duur en omvang dienstverband in 2016: heel het jaar, 36 uur per week	
Totaal bezoldiging volgens definitie WNT	165.452
Mevr. K.A.E. ten Cate (Griffier van Provinciale Staten vanaf 11 juni 2016)	
1 Beloning:	83.153
2 Sociale (vrijwillige) verzekeringspremies:	0
3 Belastbare vaste en variabele onkostenvergoedingen:	0
4 Voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn:	12.289
5 Duur en omvang dienstverband in 2016: Vanaf 11 juni, 36 uur per week	
Totaal bezoldiging volgens definitie WNT	95.442
Mevr. C.J.M. Dortmans (Topfunctionaris)	
1 Beloning:	110.270
2 Sociale (vrijwillige) verzekeringspremies:	0
3 Belastbare vaste en variabele onkostenvergoedingen:	0
4 Voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn:	13.944
5 Duur en omvang dienstverband in 2016: heel het jaar, 36 uur per week	
Totaal bezoldiging volgens definitie WNT	124.214

Mevrouw Dortmans heeft op 7 maart 2016 haar functie van griffier beëindigd. Met haar is een vaststellingsovereenkomst gesloten op basis waarvan zij tot 1 maart 2019 in dienst blijft en alternatieve werkzaamheden verricht. In de overeenkomst is met mevrouw Dortmans binnen de WNT en provinciale kaders een voorziening getroffen voor mogelijke inkomstenderving voor mevrouw Dortmans. Eventuele aanspraak op deze voorziening vervalt bij uitdiensttreding of uiterlijk op 1 maart 2019. Het bedrag van de compensatie is gemaximeerd op €75.000 voor de gehele periode. De financiële weerslag van deze overeenkomst is conform WNT vereisten in onderstaande tabel opgenomen.

Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen met of zonder dienstbetrekking	
Bedragen x € 1	C.J.M. Dortmans
Functie gedurende dienstverband	Griffier
Omvang dienstverband (in fte)	1,0
Jaar waarin dienstverband is beëindigd	n.v.t.
Individueel WNT-Maximum ontslaguitkering *	75.000
Overeengekomen uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	75.000
-/- Onverschuldigd deel	0
Totaal uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	75.000
Waarvan betaald in 2016	8.980

Verplichte motivering indien overschrijding

* Niet meer dan de bezoldiging over de 12 maanden voorafgaand aan de beëindiging dienstverband exclusief belastbare onkostenvergoedingen tot een maximum van $Y \cdot (X \times A)$ waarbij : X = WNT-maximum voor ontslagvergoeding, A=deeltijdfactor (maximaal 1,0 fte)

Lijst van afkortingen

Afkortingenlijst

3Os	Overheid, ondernemers en onderwijs
4O's	Ondernemen, onderwijs, overheid en omgeving

A

a.d.h.v.	aan de hand van
a.g.v.	als gevolg van
AB	Algemeen Bestuur
ABP	Algemeen Burgerlijk pensioenfonds
AER	Assembly of european Regions
AFC NP	Agrofood-cluster Nieuw Prinsenland
AFCWB	AgroFood-Cluster West Brabant
AHC	Aandeelhouderscommissie
Aireas	AiREAS staat voor een schone stad. Burgers, bedrijven, wetenschappelijke instituten en de overheid werken binnen AiREAS samen om dat te bereiken.

[Alderstafel](#)

De Alderstafel is een overlegtafel onder voorzitterschap van voormalig minister de heer Hans Alders. De overlegtafel is in december 2006 opgericht om het kabinet te adviseren over de ontwikkeling van de luchthaven Schiphol in samenhang met de luchthavens Eindhoven en Lelystad.

ALM	Asset liability management
ANL	AutomotiveNL is the cluster organization for the Dutch automotive industry, mobility sector, automotive education sector and has over 170 members. It is financially independent and continues to expand its activities and facilities in this domain. AutomotiveNL was established in 2011 as a Dutch private limited company (BV) when three associations - the Automotive Technology Center, High Tech Automotive Systems and Materials and High Tech Automotive Campus - merged their objectives, operations and resources.

APPA	Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers
AR	Algemene reserve
Arbo	Arbeidsomstandigheden
art.	artikel

[Automotivenl](#)

AutomotiveNL is the cluster organization for the Dutch automotive industry, mobility sector, automotive education sector and has over 170 members. It is financially independent and continues to expand its activities and facilities in this domain. AutomotiveNL was established in 2011 as a Dutch private limited company (BV) when three associations - the Automotive Technology Center, High Tech Automotive Systems and Materials and High Tech Automotive Campus - merged their objectives, operations and resources.

AvA	Algemene vergadering van aandeelhouders
Awb	Algemene Wet Bestuursrecht

Afkortingenlijst

B

B5	Breda Eindhoven Helmond 's-Hertogenbosch en Tilburg hebben zich verenigd in Brabantstad
BA	Bestuursakkoord
BAA	Brabants arbeidsmarkt akkoord
bbp	bruto binnenlands product
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BCF	BTW-compensatiefonds
BCH	Brabant Culturele Hoofdstad
BDU	Brede Doeluitkering verkeer en vervoer
BEA	Brabantse Energie Alliantie
BERK	Brabants expertisecentrum ruimtelijke kwaliteit
BHB	Brabantse Herstructureringsmaatschappij Bedrijventerreinen
BHIC	Brabants Historisch Informatie Centrum
BIBOB	Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur
BIC	Brainport Innovation Campus
BIC	Brainport Industries Campus
BIE	Bouwgrond in exploitatie
BIFN	Brabantse investeringsfondsen nieuwbouwwoningen
Bij12	BIJ12 is de uitvoeringsorganisatie voor de samenwerkende provincies en werkt behalve voor provincies ook voor het rijk en andere ketenpartners
bijv.	bijvoorbeeld
BIV	Beëindiging intensieve Veehouderij
BKKC	Brabants kenniscentrum kunst en cultuur
blz.	bladzijde
BMF	Brabantse Milieu Federatie
BMIT	Brabants Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport
BMN	Brabants Mobiliteits Netwerk
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BO2	2e bestuursovereenkomst met de waterschappen
BOA	Buitengewone opsporings ambtenaar
BOM	Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij
BPA	Business park Aviolanda
BPG	Brabants Particulier Grondbezit

Afkortingenlijst

Brabant C	Investeringsfonds voor cultuur en design. Brabant C investeert in projecten van (inter)nationaal niveau om de aantrekkingskracht van de provincie te vergroten.
BrabantCloud	De Brabant Cloud is een duurzame digitale infrastructuur, die op een semantische manier zorgt voor het vastleggen, bewaren én delen van alle culturele erfgoed informatie van de provincie Noord-Brabant.
Brabants Landschap	Brabants Landschap staat voor natuurbescherming dichtbij huis. Niet alleen in eigen natuurgebieden, maar ook daarbuiten. Met een kleine werkorganisatie en veel samenwerking, streven wij onze doelen na.
Brabantstad	Brabantstad is een bestuurlijk netwerk tussen de steden Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch, Tilburg en de provincie Noord-Brabant.
Brainport	Brainport, Europese toptechnologieregio van formaat, omvat Zuidoost-Brabant en is de spil van een netwerk dat zich over Zuidoost-Nederland en de landsgrenzen uitstrekt. Kern is de regio Eindhoven
BRAMM	Brabants mobiliteitsmanagement
BRAVO	Brabant Vervoert Ons, Bravo is de nieuwe naam voor het openbaar vervoer in Brabant.
B-Riders	B-Riders zijn Brabanders die de auto laten staan en de fiets pakken naar hun werk.
BRIZ	Brabantse raad voor informele zorg is een stichting die de collectieve belangen van de mantelzorgers in Noord-Brabant behartigt.
BrUG	Brabant uitnodigend Groen
BRZO	Besluit risico's zware ongevallen
BSVG	Brabantse Strategische Visie Goederenvervoer
BTW	Belasting toegevoegde waarde
Burap	Bestuursrapportage
BUS	Brabantse Uitkeringsgerechtigden Samen
BV	Besloten Vennootschap
bv.	bijvoorbeeld
BVG	Brabantse verkoop garantie
BVL	Brabants VerkeersveiligheidsLabel
BW	Burgerlijk Wetboek
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
BZV	Brabantse zorgvuldigheidsscore veehouderij
C	
c.a.	cum annexis
c.q.	casu quo (als dat geval zich voordoet)
ca.	circa
CAO	Collectieve arbeidsovereenkomst
CBL	Cross Border Lease

Afkortingenlijst

CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CdK	Commissaris van de Koning
CG	Consulaat Generaal
CHW	Cultuur Historische Waardenkaart
c-ITS	Coöperatieve Intelligente Transport Systemen
CLB	Coördinatiepunt landschapsbeheer
CO ₂	Koolstofdioxide
CPB	Centraal Plan Bureau
CPO	Collectief particulier opdrachtgeverschap
CROW	Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek
CSV	Claim Staat Vennootschap
CTO	Centrum topsport en onderwijs
Cubiss	Cubiss adviseert en ondersteunt organisaties die zich bezig houden met vraagstukken rond lezen, leren en informeren
CV	Commanditaire vennootschap
CVV	Collectief Vraagafhankelijk Vervoer
CYOD	Choose Your Own Device

D

d.d.	van de datum
d.m.v.	door middel van
DAF	DAF-trucks NV is een van de grootste fabrikanten van vrachtwagens in Europa
DB	Dagelijks Bestuur
DC	Districts of Creativity
DDW	Dutch Design Week
DHZ	Deltaplan Hoge zandgronden Zoet water
DLG	Dienst Landelijk Gebied (DLG) was tot 1 maart 2015 een Nederlands overheidsorgaan, vallend onder het Ministerie van Economische Zaken. De dienst was het grondbedrijf van de overheid in het landelijk gebied. De organisatievorm was een agentschap met vestigingen in het gehele land. DLG had als opdracht bij te dragen aan het realiseren van samenhang in de ontwikkeling van het landelijk gebied. Dat deed ze in projecten voor bestuurlijke opdrachtgevers van alle overheden: provincies, Rijk, waterschappen en gemeenten. Het grootste deel van de taken is met ingang van 1 maart 2015 overgegaan naar de provincies. Een kleiner deel ging over naar de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.
Doorn	Commissie Van Doorn: Commissie die in opdracht van GS van Noord-Brabant in 2011 advies heeft uitgebracht over de toekomst van de intensieve veehouderij

Afkortingenlijst

DU	Decentralisatieuitkering van het rijk
DUA	dynamische uitvoeringsagenda

E

e.a.	En andere
e.d.	en dergelijke
e.o.	en omstreken
e.v.	en verder

[EAB](#) Erfgoed Academie Brabant. De Erfgoed Academie Brabant is het deskundigheidsprogramma van Erfgoed Brabant dat zich richt op alle amateurs en professionals die zich bezighouden met cultureel erfgoed, geschiedenis, identiteit, streektaal en volkscultuur in Noord-Brabant.

[ECB](#) Europese Centrale Bank

ECN Energie Centrum Nederland

ECNC European Centre for Nature Conservation

EER Europese Economische Ruimte

EFRO Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

EFSI Europees Fonds voor Strategische investeringen

EHS Ecologische Hoofdstructuur

EIB Europese investeringsbank

EIP Europese innovatie partnerschap

EK Europese kampioenschappen

[ELFPO](#) Het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) richt zich op het vergroten van het concurrentievermogen van de Europese land- en bosbouw, het verbeteren van milieubeheer en het verbeteren van sociale en economische leefomstandigheden in plattelandsgebieden.

[ENGAGED](#) ENGAGED is a Thematic Network that will build a learning community of stakeholders, from different backgrounds and from across different European countries, to nurture the emergence of innovative and sustainable active and healthy ageing (AHA) services that make best use of technology.

EPB Economisch programma Brabant

EPC Electrotechnisch prestatie contract

[ERAC](#) European and Regional Affairs Consultants

etc. enzovoort (afkorting van et cetera)

EU Europese Unie

EV Externe veiligheid

EVZ Ecologische verbindingzones

excl. exclusief

Afkortingenlijst

EZ	Ministerie van Economische Zaken
EZB	(commissie) Economische Zaken en Bestuur

F

F35	straaljager Lockheed Martin F35 Lightning II (ook bekend als Joint Strike Fighter JSF)
FDI	Foreign Direct Investment
FES	Fonds economische structuurversterking
FIDO	Wet financiering decentrale overheden
FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging
FOM	Fundamenteel onderzoek der materie
FOM-DIFFER	Het FOM-instituut DIFFER is leidend in het funderend onderzoek naar duurzame energie in de vorm van Kernfusie en Solar Fuels
Forschungsinstitut Juelich	The goal of research at Jülich is to contribute to a secure, affordable, and environmentally friendly energy supply. To this end, Jülich is developing new approaches in the fields of renewable energy, storage technologies, energy efficiency, and for the understanding of the overall system of energy – climate – environment.
FPU	Flexibel pensioen en uittreden
fte	full time equivalent

G

Gate2	Gate2 in Gilze-Rijen is hét cluster voor Aerospace & Maintenance (A&M) in Midden-Brabant en brengt belanghebbenden op het gebied van ondernemerschap, onderwijs en overheid bij elkaar. Gate2 is een kenniscentrum voor luchtvaart en industrieel onderhoud, plus aanverwante sectoren als High Tech Systemen en Materialen, Creatieve Industrie (simulatie), Chemie (processen) en Logistiek.
GGA	Gebieds Gerichte Aanpak
GGD	Gemeentelijke of Gemeenschappelijke GezondheidsDienst
GOB	Groen Ontwikkelfonds Brabant
GOL	Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat
GR	Gemeenschappelijke regeling
GS	Gedeputeerde Staten

H

ha	Hectare
HAC	Hoor- en adviescommissie
HAS	HAS Hogeschool is hét opleidings- en expertisecentrum van Zuid-Nederland in de sector agro, food en leefomgeving op twee locaties: Den Bosch en Venlo.

Afkortingenlijst

HbM	Havenbedrijf Moerdijk
HBO	Hoger beroepsonderwijs
HbR	Havenbedrijf Rotterdam
HGK	Hydrologische GereedschapsKist
HKH	Hare Koninklijke Hoogheid
HOV	Hoogwaardig Openbaar Vervoer
HPP	High Pressure Processing (HPP) is een milde methode om levensmiddelen te conserveren mét behoud van smaak en voedingsstoffen. De hogedrukinstallatie, ontwikkeld door onderzoekers van Wageningen UR, is geschikt voor pilot experimenten voor hogedrukpasteurisatie en -sterilisatie.
HRM	Human resource management
HSL	Hoge snelheidslijn
HTC	High Tech Campus
HTSM	Hightech systemen en materialen
I	
I&M	Ministerie van infrastructuur en milieu
i.c.	in casu
i.h.k.v.	in het kader van
i.o.m.	in overleg met
i.p.v.	in plaats van
i.v.m.	in verband met
IAB	Innovatieve acties Brabant
IBOI	Index Bruto OverheidsInvesteringen
IBT	Inter bestuurlijk toezicht
ICT	Informatie en communicatie technologie
IDOPs	Integrale dorpontwikkelingsplannen
IenM	Ministerie van infrastructuur en milieu
IFLO	Inspectie Financiën Lagere Overheden
ILG	Investeringsbudget landelijk gebied
IMEC	Imec is the world-leading R&D and innovation hub in nanoelectronics and digital technologies
incl.	inclusief
Interreg	Interreg is een Europese subsidieregeling, waarbinnen partijen uit meerdere landen samenwerken in projecten op het terrein van duurzame ruimtelijke en regionale ontwikkeling

Afkortingenlijst

IPB	Internationalisering, Public Affairs en Branding
IPB	Internationaliseringsplan Brabant
IPO	Interprovinciaal Overleg
IPO-BOOG	IPO-BOdem Ontwikkel Groep
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
IT	Informatietechnologie
ITHACA	Nine regions from the EU share experiences and good practices on smart health and care innovation, to improve active and healthy ageing of the population.
ITS	Intelligent Transport Systems
IV3	Informatie voor Derden (Iv3) is een informatiesysteem. Hierin staat welke financiële informatie de gemeente, provincie en gemeenschappelijke regeling moet verstrekken. En op welke manier. De afnemers van deze financiële informatie zijn onder meer de financiële toezichthouder, de Europese Unie, het ministerie van BZK en het CBS.
IVN	Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid
J	
JADS	Jheronimus Academy Data Science
jl.	jongstleden
JSF	Joint Strike Fighter
K	
K&O	Kennis en onderzoek
Karakus	De Commissie Karakus maakt een kritische en onafhankelijke analyse van de verstedelijkingsopgave van Brabant en hierbij adviseren over het provinciale verstedelijkingsbeleid. De commissie bestaat naast voorzitter Hamit Karakus uit Bart Krol, Yvonne van Mierlo, Co Verdaas, Judith Lekkerkerker, Damo Holt, Evert Meijers, Mark van Twist en Gerben van Dijk.
KCV	kleinschalig collectief vervoer
km	kilometer
KNR	Konferentie Nederlandse Religieuzen
KPI	Kritieke prestatie indicator
KRW	De Kaderrichtlijn Water is een Europese richtlijn die ervoor moet zorgen dat de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in Europa op orde is.
KVL	Koninklijke Lederfabriek Oisterwijk
KWO	Koude-Warmte Opslag, is een methode om energie in de vorm van warmte of koude op te slaan in de bodem. De techniek wordt gebruikt om gebouwen te verwarmen en/of te koelen. Ook in de tuinbouw wordt steeds vaker gebruikgemaakt van deze techniek.

Afkortingenlijst

L

LCW	Logistiek Centrum Woensdrecht
LED	Licht emitterende diode
LIEC	Lokaal Informatie en Expertise Centrum (aanpak georganiseerde criminaliteit)
LOG	Landbouw OntwikkelingsGebied
LPM	Logistiek park Moerdijk
LS&H	Life Science and Health Fund
LvA	Landschappen van Allure

M

m.b.t.	met betrekking tot
m.i.v.	met ingang van
m3	kubieke meter
max.	maximaal
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MER	Milieu Effect Rapportage
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MIT	MKB Innovatiestimulering Topsectoren
MJP-BOM	MeerJarenProgramma Brabantse Ontwikkelings Maatschappij
MKB	Midden- en kleinbedrijf
MKBA	Maatschappelijke kosten-baten analys (kenniscentrum)
mln	miljoen
MLTA	Middellange termijn agenda
MMC-Incubator	Maxima Medisch Centrum (MMC) ontwikkelt voor startende bedrijven in de health-sector de MMC Incubator. De MMC Incubator is een dynamische omgeving in het hart van de zorgpraktijk waarin startende bedrijven elkaar ontmoeten en kennis en kunde uitwisselen. De MMC Incubator biedt ruimte aan 30 startups. Het gebouw is direct gekoppeld aan het ziekenhuis, nabij het opleidingscentrum MMC Academie, dat een belangrijke rol speelt in de begeleiding van startups.
MOB	Militair mobilisatiecomplex
MOED	Via de Midden-Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij voor Energie en Duurzaamheid (MOED) maakt de regio werk van energiebesparing en grootschalige duurzame energievoorziening en -afname.
MOLO	Milieu-overleg lokale overheden
MoU	Memorandum of Understanding

Afkortingenlijst

MRB	Motorrijtuigenbelasting
MRE	Metropool Regio Eindhoven
MRK	Museum voor religieuze kunst
MRO	Maintenance Repair and Operating
MSD	Merck Sharp & Dohme, (geneesmiddelenproducent) met o.a. een vestiging in Oss

N

Natura2000	Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden op het grondgebied van de lidstaten van de Europese Unie
NBM	Noordbrabants museum
NB-wet	natuur beschermingswet
NDW	Nationale Databank Wegverkeersgegevens
NFOI	Nederlandse Financierings en OntwikkelingsInstelling
NIA	Nederlands investeringsagentschap
NK	Nederlands kampioenschap
NNB	Natuur Netwerk Brabant
NOC	Nederlands Olympisch Comité
NOM	Nul op de meter
NRD	Notitie reikwijdte en detailniveau
NS	Nederlandse Spoorwegen
NSF	Nederlandse Sport Federatie
NSL	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
NTC	Nationaal trainingscentrum
NV	Naamloze vennootschap
NWB	Nederlandse Waterschapsbank
NXP	Next eXperience voormalige halfgeleiderdivisie van Philips

O

o.a.	onder andere
o.b.v.	op basis van
o/g	Opgenomen geld
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
ODBN	Omgevingsdienst Brabant Noord
ODZOB	Omgevingsdienst Zuid-oost Brabant

Afkortingenlijst

OKB	Organisatie kostenbudget
OLSP	Oss Life Science Park
OMWB	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant
Ons Brabant Fietst	Hét vertrekpunt voor fietsen in Brabant. Met praktische informatie zoals fietsroutes en een routeplanner, fietsvoorzieningen, tips en leuke weetjes.
OPC	Onderhouds prestatie contract
OP-Zuid	Operationeel Programma Zuid /gezamenlijk subsidieprogramma van Zeeland, Limburg en Noord-Brabant voor activiteiten die degefinancierd worden uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
ORR	Ontwikkelingsmaatschappij ruimte voor ruimte
OV	Openbaar vervoer
P	
P&C	Planning en control
P&O	Personeel en organisatie
p.m.	pro memorie
PAS	Programmatische aanpak stikstof
PF	Provinciefonds
PHEV	Plug-in Hybrid Electric Vehicle
PHP	Provinciaal HerstructureringsProgramma
PHS	Programma hoogfrequent spoor
PIP	Provinciaal inpassingsplan
PLMA	Private Label Manufacturing Annual
pMJP	provinciaal Meerjarenprogramma (Landelijk Gebied)
PMV	Provinciale milieuverordening
PMWP	Provinciaal Milieu- en Waterplan
PNB	provincie Noord-Brabant
POC	Provinciale OmgevingsCommissie
PON	Het PON is een instituut dat toepasbare kennis heeft en geeft op het sociale en culturele domein
POP3	Platteland Ontwikkelings Programma
POV	Producenten organisatie varkenshouderij
PPN	Perspectiefnota
PPS	publiek private samenwerking
PR	Public Relations

Afkortingenlijst

PRG	Provinciale Raad Gezondheid
PS	Provinciale Staten
PVR	Provinciale VrouwenRaad
PVVP	Provinciaal Verkeers- en VervoersPlan
PW	ProvincieWet
PWP	Provinciaal Water Plan
R&D	Research and development
Rafael dialoog	Conferentie over transitie in de agrofood-sector
RDW	Rijksdienst voor het wegverkeer

R

Rbv	Regeling beëindiging veehouderij
REAP	Regionaal Economisch ActieProgramma
REOS	Ruimtelijke Economische Ontwikkel Strategie
RIEC	Regionaal informatie- en expertisecentrum (aan pak georganiseerde criminaliteit)
RIS3	Regionale Innovatie Strategie door Slimme Specialisatie
RLG	Revitalisering landelijk gebied
RMB	Regionaal MobiliteitsFonds Brabant
ROM	Regionale ontwikkelingsmaatsschappij
RRO	Regionale ruimtelijke overleggen
RTC	Regionaal trainingscentrum
RUDDO	Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden
RUP	Regionaal uitvoeringsprogramma
RvC	Raad van commissarissen
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
RWE	Rheinisch Westfälischen Elektrizitätswerks Aktiengesellschaft
RWS	Rijkswaterstaat

S

S&P	Standard and Poors (Kredietbeoordeelaar)
SBNoM	Sneller en Beter naar Nul op de Meter
SER	Sociaal Economische Raad
SIF	Spaar en investeringsfonds wegeninfrastructuur

Afkortingenlijst

SiSa	Single information Single audit
SLEM	SLEM is an international innovation and training institute for footwear and leather related industries. We offer a professional footwear innovation program and several short courses; consult for companies and organize SLEMinars on innovative topics.
SmartwayZ.nl	Onder de vlag van SmartwayZ.NL (voorheen Bereikbaarheid Zuid-Nederland) werken overheden, markt- en kennispartijen en andere belanghebbenden intensief samen om de bereikbaarheid en de economie van Zuid-Nederland te verbeteren.
SNL	Subsidieregeling natuur en landschapsbeheer
SOBB	Sloop overtollige bebouwing buitengebied
SOK	Samenwerkingsovereenkomst
Spodo	Spoorse doorsnijdingen
SPP	Strategische PersoneelsPlanning
SPV	Special Purpose Vehicle (opgericht bedrijf om in verband met verkoop Essent verplichtingen af te handelen)
SRE	Samenwerkingsverband Regio Eindhoven
SRV	Service en calamiteitencontract
STRONG	Rijksstructuurvisie ondergrond
STUW	Stimulering Uitvoering Water (Vervolg op de tweede bestuursovereenkomst met de Waterschappen)
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities en Threats
T	
t Heft	't Heft stimuleert de ontwikkeling van toekomstbestendige gemeenschapshuizen in Noord-Brabant
t.b.v.	ten behoeve van
t.o.v.	ten opzichte van
t/m	tot en met
Taskforce BZ	Taskforce Brabant Zeeland
Technion	A science and technology research university, among the world's top ten, dedicated to the creation of knowledge and the development of human capital and leadership, for the advancement of the State of Israel and all humanity.
Telos	Universitair kenniscentrum voor duurzame ontwikkeling
TNO	Nederlandse Organisatie voor toegepast- natuurwetenschappelijk onderzoek
TOM	Tuinbouwontwikkelingsmaatschappij
Trialoog	Familie-organisaties Geestelijke Gezondheids Zorg Noord-Brabant
TU/E	Technische Universiteit Eindhoven
TWM	Tilburgse Waterleiding Maatschappij

U

Afkortingenlijst

u/g	Uitgeleend geld
UBA	Uitvoeringsprogramma Brabantse Agrofood
UEA	Uitvoeringstafel Eindhoven Airport (voorheen Alderstafel)
USA	Verenigde Staten
UT	Universiteit van Tilburg
UvT	Universiteit van Tilburg
UvW	Unie van Waterschappen
V	
V&J	Veiligheid en Justitie
VBG	Vereniging van Brabantse Gemeenten
VBOB	Stichting verenigde bonden overleg Brabant. Het Verenigde Bonden Overleg Brabant (VBOB) behartigt de belangen van alle ouderen in Brabant
VDL	VDL-groep is een internationale onderneming die zich toelegt op de ontwikkeling, productie en verkoop van halffabricaten, bussen en overige eindproducten en de assemblage van personenauto's
VGO	Veehouderij en Gezondheid Omwonenden
VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
VIV	Verplaatsing intensieve veehouderij
VJN	Voorjaarsnota (Beleidsnota ter voorbereiding op komende begroting ter vaststelling aan PS)
VKK	De vereniging kleine kernen noord-brabant stelt zich ten doel de belangen van de kleine dorpen en het platteland in Noord-Brabant in de ruimste zin van het woord te behartigen teneinde de leefbaarheid te behouden en zo mogelijk te verbeteren.
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VPB	vennootschapsbelasting
VR	Virtual reality
VRI	Verkeersregelininstallatie
VRN	Voortgangsrapportage natuur
VTE	Vrije tijds economie
VTH	Vergunningverlening, toezicht en handhaving omgevingsrecht
W	
WABO	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WFZ	Waarborgfonds voor de zorgsector
WGA	Werkhervattingsregeling gedeeltelijk arbeidsongeschikten

Afkortingenlijst

Wijstgebied	Wijstgronden zijn kwelrijke, drassige gebieden die zijn te vinden op hogere gronden langs de rand van de Peelrandbreuk. Het zijn unieke natuurgebiedjes.
WILG	Wet inrichting landelijk gebied
WK	Wereldkampioenschappen
WNT	Wet Normering Topinkomens
WO II	2e wereldoorlog
WS	Waterschap
WW	Werkloosheidswet

Y

Ypsilon	Vereniging van familieleden en naasten van mensen met een verhoogde kwetsbaarheid voor psychose
-------------------------	---

Z

ZE OV	Zero Emission openbaar vervoer
ZET	Zet adviseert overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties op het gebied van leefbaarheid, participatie, toegankelijkheid en zelfredzaamheid. Ons advies richt zich op beleid, proces, projectaanpak en implementatie.
ZLTO	Zuidelijke Land- en TuinbouwOrganisatie
ZRK	Zuidelijke Rekenkamer

Bijlagenbundel Jaarstukken 2016 – (PS 12/17)

Provincie Noord-Brabant

Inhoud**Blz.*****Specificaties vaste activa en lange passiva***

1	Immateriële vaste activa	4
2	Materiële vaste activa	6
3	Financiële vaste activa	
a	Deelnemingen	8
aa	Uitwerking paragraaf verbonden partijen: Toelichting deelnemingen en overige verbonden partijen	9
b	Verstrekte geldleningen	57
4	Reserves	60
5	Voorzieningen	66
5a	Transitoria inzake uitkeringen van het Rijk en EU	69
6	Vaste schulden	71
7	Borg- en garantstellingen	
a	Gewaarborgde geldleningen	72
b	Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen	73
c	Garanties	74

Overige bijlagen

8	Toedeling organisatiekosten	80
8a	Personeel (ontslagregelingen/WNT/kosten ambtelijk apparaat)	81
9	Modelstaten A en B bij paragraaf treasury	83
10	Toelichting begrotingsrechtmatigheid	88
11	Afwijkingen t.o.v. de begroting gespecificeerd per productgroep	89
12	Sisa bijlage doeluitkeringen Nationaal samenwerkingsprogramma luchtkwaliteit (E1 1) Brede doeluitkering verkeer en vervoer (E27)	91
13	Overzicht van de incidentele lasten en incidentele baten	92
14	Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing	110
15	Benchmark kengetallen financiële positie	115
16	Uitwerking paragraaf Investeringsagenda: Fondsen	120

De in deze bijlagen vermelde financiële cijfers betreffen bedragen in hele Euro, tenzij in de desbetreffende bijlage anders is vermeld.

Immateriële vaste activa

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen/ verminderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar
Agio op obligaties	230.279.254	-112.199	0	230.167.055	132.794.686
	230.279.254	-112.199	0	230.167.055	132.794.686

* afschrijvingsmethode

A=annuitair

L=lineair

Immateriële vaste activa

Omschrijving	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan 2016	Totaal van de afschrijvingen in 2016	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec 2016
Agio op obligaties	Looptijd obligaties	L	97.484.568	16.927.339		80.445.029
			97.484.568	16.927.339	0	80.445.029

* afschrijvingsmethode

A=annuitair

L=lineair

Verloop van de materiële vaste activa

bijlage 2

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen/ verminderingen in het dienstjaar	Herrubricering	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving
<u>Investerings met economisch nut</u>						
<u>Bedrijfsgebouwen</u>						
Provinciehuis	107.348.456	2.434.053		109.782.508	57.050.462	20 jaar
Renovatie Noordbrabants Museum	28.387.027	2.357		28.389.384	3.706.988	25 jaar
Beveiliging	2.443.339			2.443.339	2.041.201	10 jaar
Steunpunten	5.648.003	79.299		5.727.302	5.648.003	20 jaar
Waterstraat 16-18	2.396.141			2.396.141	1.081.981	20 jaar
<u>Machines apparaten en installaties</u>						
Brandweerauto	63.957	48.880		112.837	51.166	15 jaar
Kantoorinnovatie	908.065			908.065	577.842	10 jaar
Arbo	1.016.643			1.016.643	1.000.253	10 jaar
Materieel Provinciale wegen	1.449.450	874.697		2.324.147	579.881	Diverse
Telefooncentrale	983.424			983.424	90.741	15 jaar
Laadinfrastructuur	1.015.247	39.093		1.054.340	60.130	7 jaar
<u>Overige materiële vaste activa</u>						
Meubilair	2.220.392			2.220.392	1.954.619	Diverse
<u>Gronden en terreinen</u>						
Gronden ontwikkelbedrijf	0		1.078.256	1.078.256	0	Geen
Totaal investeringen met economisch nut		3.478.378	1.078.256			
<u>Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut</u>						
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>						
Uit te voeren projecten	9.662.140			9.662.140	9.537.842	15 jaar
Wegeninvesteringen	501.295.261	25.108.866		526.404.127	259.001.604	15 jaar
Benutten (DVM)	10.404.754			10.404.754	5.729.181	15 jaar
N-261	77.463.276	1.436.724		78.900.000	2.805.680	15 jaar
Infraprojecten in voorbereiding	11.735.191			11.735.191	2.536.735	15 jaar
Monitoring meetnet	543.972			543.972	318.439	15 jaar
Quartaire wegen	10.903.993			10.903.993	10.818.267	15 jaar
Overige wegen	11.772.619			11.772.619	11.545.742	15 jaar
Komomleiding	5.704.249	3.573.925		9.278.174	81.617	15 jaar
<u>Overige materiële vaste activa</u>						
Tot.inv.openb.ruimte met mij nut		30.119.515	0			
Totaal Materiële vaste activa		33.597.893	1.078.256			
* afschrijvingsmethode						
A=annuitair						
L=lineair						
G=geen afschrijving						

Verloop van de materiële vaste activa

bijlage 2

Omschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan 2016	Totaal van de afschrijvingen in 2016	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec 2016
<u>Investerings met economisch nut</u>						
<u>Bedrijfsgebouwen</u>						
Provinciehuis	L	50.297.994	4.469.520			48.262.526
Renovatie Noordbrabants Museum	L	24.680.038	837.666			23.844.729
Beveiliging	L	402.138	222.433			179.705
Steunpunten	L	0				79.299
Waterstraat 16-18	L	1.314.160	131.416			1.182.744
<u>Machines apparaten en installaties</u>						
Brandweerauto	L	12.791	12.791			48.880
Kantoorinnovatie	L	330.222	44.058			286.164
Arbo	L	16.390	9.653			6.737
Materieel Provinciale wegen	L	869.569	113.745			1.630.521
Telefooncentrale	L	892.683	65.562			827.121
Laadinfrastructuur	L	955.117	145.035			849.175
<u>Overige materiële vaste activa</u>						
Meubilair	L	265.773	105.139			160.634
<u>Gronden en terreinen</u>						
Gronden ontwikkelbedrijf		0	0			1.078.256
Totaal investeringen met economisch nut		80.036.875	6.157.018			78.436.491
<u>Investerings in de openbare ruimte met r</u>						
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>						
Uit te voeren projecten	L	124.297	62.149			62.148
Wegeninvesteringen	L	242.293.657	31.830.723			235.571.800
Benutten (DVM)	L	4.675.573	684.537			3.991.036
N-261	L	74.657.596	5.164.218			70.930.102
Infraprojecten in voorbereiding	L	9.198.456	782.346			8.416.110
Monitoring meetnet	L	225.534	41.606			183.928
Quartaire wegen	L	85.726	85.726			0
Overige wegen	L	226.878	226.878			0
Komomleiding	L	5.622.632	380.283			8.816.274
<u>Overige materiële vaste activa</u>						
Tot.inv.openb.ruimte met mij nut		337.110.348	39.258.466			327.971.397
Totaal Materiële vaste activa		417.147.223	45.415.484			406.407.887

* afschrijvingsmethode

A=annuitair

L=lineair

G=geen afschrijving

Kapitaalverstrekking aan deelnemingen 2016

Bijlage 3a

	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag aan het einde van het dienstjaar
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	9.608.400			9.608.400
Aandelen Agro & Co (2.000.380)	0			0
BV BOM Holding	41.773.503			41.773.503
Deelneming vordering Enexis	6.166			6.166
Deelneming CBL Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Verkoop op Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	6.488.160			6.488.160
Deelneming LSP*	4.500.000			4.500.000
Deelneming Green Chemistry	0	2.298.570		2.298.570
Totaal	62.394.728	2.298.570	0	64.693.298
<i>In mindering gebrachte voorziening</i>	-10.000.000			-6.228.996
<i>Balanswaarde</i>	<u>52.394.728</u>			<u>58.464.302</u>

1. Gemeenschappelijke Regelingen

1.1. Havenschap Moerdijk

Naam: Havenschap Moerdijk

Rechtspersoon: Gemeenschappelijke Regeling

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Moerdijk

Publiek belang: Het Havenschap is van groot belang voor de versterking van de economische structuur van Brabant en voor de werkgelegenheid in de regio.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 50 %

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol – Van Merrienboer, inhoudelijk – Pauli

Havenschap Moerdijk	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 85.234.000	€ 92.433.000
- Waarvan reserves	€ 85.234.000	€ 92.433.000
Vreemd Vermogen	€ 138.160.000	€ 133.620.000
- Waarvan voorzieningen	€ 11.147.000	€ 0
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 3.653.000	€ 4.536.000
Dividend over 2016 / over 2017		

Doelstelling

Het Havenschap is van groot belang voor de versterking van de economische structuur van Brabant en voor de werkgelegenheid in de regio. Conform de in juli 2014 vastgestelde Havenstrategie is het uitgangspunt hierbij een goede balans tussen waardecreatie, duurzaamheid en een veilige en leefbare regio (3P's). De ambitie is dat Moerdijk in 2030 hét belangrijkste knooppunt is van duurzame logistiek en duurzame chemie en procesindustrie in de Vlaams- Nederlandse Delta. Randvoorwaarde hierbij is dat groei niet ten koste mag gaan van de veiligheid en leefbaarheid in de regio. Tot de economische speerpunten behoren:

- Uitbouwen van de extended gate functie ten opzichte van Rotterdam en Antwerpen. Hiermee wordt de poort van de zeeterminal "verlegd" naar het achterland. Naar verwachting levert dit de voor Moerdijk substantiële extra goederenstromen op.
- Short sea shipping: Moerdijk heeft een directe verbinding met zee en kan een rol spelen in het intra-continentale zeeverkeer. Betrouwbaarheid van vaartijden en afhandeling en flexibiliteit zijn hierbij cruciaal. Randvoorwaarde voor deze functie is dat kwaliteit van ontsluiting minimaal gehandhaafd blijft en er voldoende terminalruimte beschikbaar is.
- Benutten van het chemisch industrieel complex; het gaat hierbij om het innovatief uitbouwen van het huidige complex, zowel op fijnchemie als biobased gefundeerde chemie. M.b.t. biobased chemie gaat het zowel om overslag van grondstoffen als om het creëren van startups en benutten van reststromen. Maintenance levert een belangrijke bijdrage aan hoogwaardige dienstverlening en innovatiekracht in dit cluster.

Governance

Op [15 juli 2016](#) hebben uw Staten geen wensen en bedenkingen ingediend bij het besluitvoornemen om per 1-1-2017 Havenschap Moerdijk te verzelfstandigen en de bedrijfsactiviteiten van GR Havenschap Moerdijk onder te brengen in Havenbedrijf Moerdijk NV. Tevens hebt u ingestemd met het per die datum wijzigen van de statuten van GR Havenschap Moerdijk.

Op 21 juli 2016 heeft ook de Raad van Bestuur van Havenschap Moerdijk met het voorstel ingestemd en hebben de provincie, gemeente en het Havenschap de Overeenkomst tot Verzelfstandiging ondertekend. De NV heeft op 21 december 2016 de overeenkomst mede ondertekend.

Op 10 januari 2017 bent u door middel van een [Statenmededeling](#) geïnformeerd over de afronding van het proces van verzelfstandiging.

De overgang naar een NV in combinatie met een gemeenschappelijke regeling (GR) is per 1-1-2017 in werking getreden.

Financiën:

Havenschap Moerdijk is financieel gezond. Er is sprake van een ruim voldoende weerstandsvermogen. Om zicht te houden op de mogelijke risico's die wij als provincie lopen, kijken wij jaarlijks naar de garantieverplichting die de provincie heeft als deelnemer in het Havenschap. Bij de begroting 2017 is de reserve tbv Havenschap Moerdijk komen te vervallen aangezien de omvang van het weerstandsvermogen van het Havenschap in relatie tot de risico's. Er is geen aanleiding om hier nu verandering in te brengen.

Wat is de bijdrage van HM aan de doelstellingen van het programma Economie?

Op het Haven- en Industrierrein Moerdijk werken ongeveer 8500 mensen en indirect biedt het nog eens bijna 8000banen, waarmee het stevig bijdraagt aan het Actieplan Economische Structuurversterking West-Brabant en de werkgelegenheid in de regio. Verder is de Haven van Moerdijk een nationaal en Europees knooppunt van multimodale vervoersstromen, dat een belangrijke positie inneemt in de Vlaams-Nederlandse Delta.

De aanwezige chemie op het terrein draagt bij aan innovaties op de cross sectorale ontwikkelingen van de biobased economy. Op het gebied van energie worden ook de mogelijkheden verkend om duurzame verbindingen tot stand te brengen door het hergebruik van warmte reststromen.

Stoplichtenmodel (uitleg zie bijlage stoplichtenmodel en overzichtsschema)

Governance:

De werking van de governance van het Havenschap Moerdijk (Bedrijfsvoeringsorganisatie) en Havenbedrijf Moerdijk N.V. zullen het komende jaar met bijzondere aandacht worden gevolgd. Er is in de structuur en het management veel gewijzigd. In een eerste jaar is het goed aandacht te hebben voor eventuele aanlooppunten en het zo snel mogelijk oplossen hiervan.

Daarnaast is in oktober jl. met Havenbedrijf Rotterdam (HbR) een traject gestart om via een Joint Fact Finding de mogelijkheden voor samenwerking tussen Havenbedrijf Moerdijk (HbM) en Havenbedrijf Rotterdam (HbR) nader te verkennen. De afspraken zijn vastgelegd in een Memorandum of Understanding (MoU). De verkenning (Joint Fact Finding) heeft als doel om de gedeelde belangen ingeval van samenwerking te identificeren en te bewerken en om een gedeeld beeld op te stellen over de inhoud en organisatievorm van de toekomstige samenwerking. Op basis van de uitkomsten van de verkenning zullen partijen nadere besluiten nemen over het vervolg van het proces.

Beleid Governance Financiën

Havenschap Moerdijk

1.2 Parkschap Nationaal Park de Biesbosch

Naam: Parkschap Nationaal Park de Biesbosch

Rechtspersoon: Gemeenschappelijke regeling

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Dordrecht

Publiek belang: Gemeenschappelijke belangen en taken van het openbaar lichaam zijn (art 3 GR):

- a. het beschermen en ontwikkelen van natuurwaarden;
- b. het bewaren en ontwikkelen van het landschappelijk karakter;
- c. de zorg voor en ontwikkeling van de recreatie,

in het rechtsgebied.

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijk - Van den Hout.

Parkschap	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 829.385	€ 884.605
- Waarvan reserves	€ 721.195	€ 693.313
Vreemd Vermogen	€ 1.699.252	€ 1.553.622
- Waarvan voorzieningen	€ 382.741	€ 898.816
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 0	€ 0
Dividend over 2016 / over 2017	n.v.t.	n.v.t.

Doelstelling

Het Parkschap is een gemeenschappelijke regeling waarin de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant en de Gemeentes Dordrecht, Sliedrecht, Drimmelen en Werkendam in deelnemen. Het Parkschap levert een bijdrage aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op Brabant: Uitnodigend Groen. Tegelijkertijd draagt dit ook bij aan de provinciale ambities op het vlak van vrijetijdseconomie, maar tot nu toe is dit geen expliciete opdracht en reden voor deelname aan de GR.

In de Toekomstvisie Biesbosch 2021 staan plannen en doelstellingen die met een aantal betrokken partijen binnen het Parkschap zijn opgesteld. Er wordt ingezet op een verandering naar een duurzame financiering en organisatie voor de gebiedsontwikkeling. Dit wordt verbonden met impulsen aan marketing, kwaliteit, gastvrijheid en de samenwerking met partners in een breed netwerk van de Biesboschregio.

Governance

De provincie Noord-Brabant beëindigt haar formele rol met betrekking tot de GR Parkschap per 31-12-2017. Eind 2015 is aangekondigd dat wij uit de gemeenschappelijke regeling stappen (PS besluit 18 dec 2015, doc nr 3877633). In 2016 is onderhandeld met het Parkschap onder welke voorwaarden we dat doen. Dit voorstel is eind december in het Algemeen Bestuur van het Parkschap vastgesteld. Concreet komt dit neer op het betalen van de reguliere jaarbijdragen van 2016 en 2017 (€ 62.912,-), aangevuld met 4 maal de jaarbijdrage (€251.648) als uittreedsom.

Het uittreden van de provincie Noord-Brabant (maar ook tegelijkertijd van provincie Zuid-Holland en gemeente Sliedrecht), maar ook een aantal ontwikkelingen en wijzigingen in natuurbeleid, visie op recreatie en toerisme en veranderende rol van overheid in relatie tot andere stakeholders (ondernemers, maatschappelijke organisaties) noodzaakt tot een heroriëntatie op de toekomstige doelen, rollen en taken en op de governancestructuur.

Het Parkschapsbestuur is intensief met deze heroriëntatie bezig. Hoewel de provincie aan het eind van dit jaar uittreedt, is er de nadrukkelijke wederzijdse behoefte om een goede inhoudelijke bijdrage aan deze heroriëntatie te geven en daarbij ook onze eigen toekomstige rol en verhouding m.b.t. de Biesbosch en het Parkschap te bepalen.

Financiën:

Provincie voorzag tot nu toe in een jaarlijkse bijdrage. Ieder jaar wordt er een begroting gemaakt voor het volgende jaar. Hiermee moeten de deelnemers tevoren instemmen. De ervaring leert dat er de afgelopen jaren een negatief verschil bestaat tussen begroting en financiële realisatie. De deelnemers moeten proportioneel bijdragen in dit verschil. De bijdrage van de provincie is procentueel gering en daarmee ook het financieel risico.

Met het formaliseren van het uittreden door de provincie met bijbehorende voorwaarden en afkoopsom is onze bijdrage vastgelegd. Het AB van het Parkschap heeft het niet nodig gevonden om een risico-opslag erbij op te nemen.

Voor 2016 is een balansverplichting gemaakt. Voor 2017 t/m 2021 wordt de dekking gevonden in de reguliere middelen die beschikbaar zijn op de begrotingspost voor het parkschap.

Wat is de bijdrage van het Parkschap aan de doelstellingen van het programma Natuur, Water en Milieu?

De activiteiten van het Parkschap sluiten aan op de doelstellingen gericht op behoud en bescherming van de natuur en verbinding van ecologie met in dit gebied met name economie, maatschappelijke betrokkenheid, vrijetijdseconomie en (beperkt) groene innovatie. De ambities en resultaten van deze activiteiten is in overal met specificatie van bepaalde projecten e.d. in de begroting vermeld, maar de bijdrage van deze activiteiten aan onze doelen staat niet expliciet op deze manier in de begroting vermeld.

Stoplichtenmodel

	Beleid	Governance	Financiën
Parkschap Nationaal Park de Biesbosch			

1.3 Zuidelijke Rekenkamer

Naam: Zuidelijke Rekenkamer (ZRK)

Rechtspersoon: Gemeenschappelijke Regeling

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Eindhoven

Publiek belang: door onderzoek wil de rekenkamer voor Provinciale Staten en de burgers van de provincies Noord-Brabant en Limburg zichtbaar maken hoe publiek geld wordt besteed en wat er van de beleidsvoornemens terecht komt.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 50%

Portefeuillehouder: Provinciale Staten (in casu Programmaraad ZRK)

ZRK	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 30.000	€ 30.000
- Waarvan reserves		
Vreemd Vermogen	€ 201.395	€ 251.854
- Waarvan voorzieningen		
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 54.096	59.963
Dividend over 2016 / over 2017	€ 30.000	N.v.t.

Doelstelling

De Zuidelijke Rekenkamer onderzoekt de doeltreffendheid, de doelmatigheid en de rechtmatigheid van het gevoerde bestuur van de provincies Noord-Brabant en Limburg. Doeltreffendheid: levert het beleid van het provinciebestuur de gewenste resultaten op?

Doelmatigheid: zet de provincie de juiste budgetten zo goed mogelijk in voor de gewenste resultaten?

Rechtmatigheid: werken de provincies volgens de in de wet gestelde regels?

De provincie heeft twee rollen in relatie tot de Zuidelijke Rekenkamer:

- 1) De provincie als financiële deelnemer: 50 %
- 2) Onderzoeksplan, financiële begroting & verantwoording worden afgestemd met de Programmaraad (per deelnemende provincie Brabant en Limburg ieder drie Statenleden).

Governance

Het governancebeleid voldoet aan de gestelde voorwaarden en is vastgelegd in de Gemeenschappelijke Regeling.

Financiën:

Zuidelijke Rekenkamer is financieel gezond en er zijn afspraken met de provincies Limburg en Noord-Brabant gemaakt over de financiële bijdrage 2017-2022.

Wat is de bijdrage van de ZRK aan de doelstellingen van het programma Bestuur?

De Zuidelijke Rekenkamer onderzoekt de doeltreffendheid, de doelmatigheid en de rechtmatigheid van het gevoerde bestuur van de provincies Noord-Brabant en Limburg. Zij tracht met haar onderzoek inzicht te verschaffen in de bestedingen van publiek geld en de realisatie van bijbehorende beleidsvoornemens.

Stoplichtenmodel

	Beleid	Governance	Financiën
Zuidelijke Rekenkamer			

1.4 Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant

Naam: Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant (KCV)

Rechtspersoon: Gemeenschappelijke Regeling

Vestigingsplaats Oss

Publiek belang: regiotaxi vervoer als vangnet voor de OV reiziger.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 6,25% (samenwerking van de provincie en 15 gemeenten)

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijk - Christophe van der Maat

	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 1.525.259	
- Waarvan reserves		
Vreemd Vermogen	€ 642.917	
- Waarvan voorzieningen		
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 94.199	
Dividend over 2016 / over 2017		

De cijfers over 2016 zijn pas in april bekend.

Doelstelling

Een kwalitatief hoogwaardig stelsel van kleinschalig collectief vervoer nastreven ter voorziening in de behoefte aan openbaar vervoer, de instandhouding en verbetering van de bereikbaarheid van kleine kernen en het aanbod van adequate vervoersvoorzieningen in daarvoor in aanmerking komende gevallen. Jaarlijkse bijdrage: ca. € 1 miljoen uit de Brede Doeluitkering Verkeer en Vervoer.

De samenwerking is gericht op aanbesteding, beheer en ontwikkeling van de Regiotaxi en de transitie van gehandicapte reizigers uit de Regiotaxi naar het toegankelijke OV.

Governance

De governance voldoet aan de voorwaarden. Er is een samenwerkingsovereenkomst voor de periode 2016-2020.

Financiën:

De samenwerking regelt onder andere de jaarlijkse besteding van de provinciale bijdrage vanuit de Brede Doeluitkering Verkeer en Vervoer, uit te geven aan exploitatiekosten regiotaxi, contractbeheer, (toegankelijk) OV en onderzoek. In de nieuwe samenwerkingsovereenkomst zijn afspraken gemaakt over een effectievere besteding van de middelen. Daartoe behoort ook een afname van een

provinciale bijdrage vanuit de Brede Doeluitkering Verkeer en Vervoer die nu wordt ingezet voor de bekostiging van vervoer op basis van de Wet maatschappelijke ondersteuning.

Wat is de bijdrage van KCV aan de doelstellingen van het programma Mobiliteit?

"We continueren het beleid op het gebied van (hoogwaardig) openbaar vervoer, met aandacht voor de bereikbaarheid van het landelijk gebied" (bestuursakkoord) KCV is een aanvulling op het OV in met name het landelijk gebied waar geen regulier OV rijdt.

Stoplichtenmodel

	Beleid	Governance	Financiën
Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant			

1.5 Omgevingsdienst Midden- en West Brabant

Naam: Omgevingsdienst Midden- en West Brabant (OMWB)

Rechtspersoon: Openbaar Lichaam (artikel 8.1 Wet gemeenschappelijke regelingen)

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Tilburg

Publiek belang: Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). De maatschappelijke outcome is een betere leefomgeving.

Belang provincie aan begin van het jaar: 41%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijk - Van den Hout

OMWB	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 900.000	
- Waarvan reserves		
Vreemd Vermogen	€ 3.400.000	
- Waarvan voorzieningen		
Resultaat na belasting 2016/2017		
Dividend over 2016 / over 2017		

Doelstelling

De OMWB streeft er, als verlengstuk van het lokaal- en provinciaal bestuur, naar een bijdrage te leveren aan een leefbare en veilige werk- en leefomgeving voor de regio Midden- en West Brabant.

De OMWB stelt zich ten doel: "de zorg voor het milieu in de ruimste zin, waarbij in samenspel met andere beleidsterreinen van de deelnemers aan duurzame ontwikkeling vorm wordt gegeven. Ter behartiging van dit belang verricht de OMWB alle milieutaken van de deelnemers, in die zin dat zij wettelijke milieutaken voorbereidt en uitvoert en over de milieubeleidstaken adviseert aan de deelnemers en na besluitvorming door de deelnemers de uitvoering ter hand neemt".

De deelnemers hebben basistaken en aanvullende verzoektaken ondergebracht bij de OMWB. In sommige gevallen is zelfs een vergaand mandaat neergelegd bij de OMWB.

De provincie heeft drie rollen in relatie tot de OMWB:

- 1) De provincie is de grootste mede-eigenaar
- 2) De provincie is de grootste opdrachtgever
- 3) Provincie is bevoegd gezag vergunningverlening, toezicht en handhaving;

Governance

Aan deze Gemeenschappelijke Regeling nemen 27 gemeenten en de provincie Noord-Brabant deel.

De provincie heeft zitting in zowel het Dagelijks Bestuur als het Algemeen Bestuur. De leden van het DB zijn tevens lid van het AB. De zeggenschap die de provincie heeft in Algemeen Bestuur blijft achter bij de omvang en het belang dat we als provincie bij de opdrachten hebben. De onevenwichtigheid vloeit voort uit de afspraken die bij de oprichting zijn gemaakt. Binnen het huidige wettelijke kader zijn er geen mogelijkheden om dit te veranderen.

Financiën:

Medio 2016 zijn er belangrijke besluiten genomen waardoor de financiële positie van de OMWB aanmerkelijk verbeterd werd. Hiervoor was het wel noodzakelijk dat de deelnemers incidenteel extra middelen beschikbaar stelden. Voor de provincie betekende dit een bijdrage van € 1,7 miljoen. De zorg dat deelnemers zouden proberen tekorten op elkaar af te wentelen is voorbarig gebleken. De provincie heeft niet bijgedragen aan tekorten die aantoonbaar veroorzaakt werden door andere deelnemers. In de meeste recente bestuursrapportage (december 2016) van de OMWB is de verwachting uitgesproken dat 2016 met een gering positief resultaat zal worden afgesloten.

Wat is de bijdrage van OMWB aan de doelstellingen van het programma Ecologie?

De OMWB draagt, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de [kwaliteitscriteria 2.1](#) en de herijking van de nota Handhavingskoers.

Stoplichtenmodel

Governance

De zeggenschap in het DB en AB blijft achter bij de omvang en het belang dat de provincie heeft. Deze onevenwichtigheid vloeit voort uit afspraken die bij de oprichting zijn gemaakt. Binnen het huidige wettelijke kader zijn er geen mogelijkheden om dit te veranderen.

Financiën

De financiële positie van de OMWB is verbeterd, maar het fundament is nog broos. Er is een reorganisatie in gang gezet waarvan nog niet helder is welke gevolgen deze met zich meebrengt.

Beleid Governance Financiën

Omgevingsdienst Midden- en West Brabant, OMWB

1.6 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant

Naam: Omgevingsdienst Zuidoost Brabant (ODZOB)

Rechtspersoon: Openbaar Lichaam (artikel 8.1 Wet gemeenschappelijke regelingen)

Vestigingsplaats VP (hoofdkantoor): Eindhoven

Publiek belang: Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving.

De maatschappelijke outcome is een betere leefomgeving.

Belang provincie aan begin van het jaar: 31%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijk - Van den Hout.

ODZOB	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 1.600.000	€ 1.600.000
- Waarvan reserves	€ 1.600.000	€ 1.600.000
Vreemd Vermogen	€ 6.100.000	€ 8.400.000
- Waarvan voorzieningen	€ 0	€ 0
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 0	€ 0
Dividend over 2016 / over 2017		

Doelstelling

De ODZOB is een organisatie die zowel verplichte basistaken, als verzoektaken van gemeenten en provincie in de regio Zuidoost-Brabant uitvoert op het terrein van de fysieke leefomgeving. De ODZOB voert een pakket van wettelijke taken uit op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Ook activiteiten in de openbare ruimte die verwant zijn aan deze VTH-taken voert de ODZOB uit indien provincie of gemeente(n) daarom verzoeken. De uitoefening van de opgedragen publieke taken wordt gekenmerkt door de kernwaarden: deskundigheid, duidelijkheid en betrouwbaarheid.

De ODZOB is verbindend, vernieuwend en onderscheidt zich door kwaliteit. Daarmee is de ambitie vastgelegd. De ODZOB levert output van hoogstaande kwaliteit en borgt een kosteneffectieve uitvoering die voldoet aan de landelijke kwaliteitscriteria

Missie: De Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant zorgt voor het aanbrengen en handhaven van de door de overheden in de regio Zuidoost-Brabant aangegeven kwaliteit van de fysieke leefomgeving.

Visie: De ODZOB zorgt voor kwaliteit en continuïteit in de uitvoering van de door de lokale overheden opgedragen taken op het gebied van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving.

De provincie heeft drie rollen in relatie tot de ODZOB:

- 1) De provincie is de grootste mede-eigenaar
- 2) De provincie is de grootste opdrachtgever
- 3) Provincie is bevoegd gezag vergunningverlening, toezicht en handhaving;

Governance

Aan deze Gemeenschappelijke Regeling nemen 21 gemeenten en de provincie Noord-Brabant deel. De provincie heeft zitting in zowel het Dagelijks Bestuur als het Algemeen Bestuur. De leden van het DB zijn tevens lid van het AB. De zeggenschap die de provincie heeft in Algemeen Bestuur blijft achter bij de omvang en het belang dat we als provincie bij de opdrachten hebben. De onevenwichtigheid vloeit voort uit de afspraken die bij de oprichting zijn gemaakt. Binnen het huidige wettelijke kader zijn er geen mogelijkheden om dit te veranderen.

Financiën:

Op dit moment zijn geen bijzonderheden bekend die effect kunnen hebben op het rekening resultaat van de ODZOB. Uit de meest recente bestuursrapportage (november 2016) blijkt dat de dienst opereert op het niveau van de begroting. Verwacht wordt dat 2016 met een klein positief resultaat zal worden afgesloten.

Wat is de bijdrage van ODZOB aan de doelstellingen van het programma Ecologie?

De ODZOB draagt, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de [kwaliteitscriteria 2.1](#) en de herijking van de nota Handhavingskoers.

Stoplichtenmodel

Governance

De zeggenschap in het DB en AB blijft achter bij de omvang en het belang dat de provincie heeft. Deze onevenwichtigheid vloeit voort uit afspraken die bij de oprichting zijn gemaakt. Binnen het huidige wettelijke kader zijn er geen mogelijkheden om dit te veranderen.

Beleid Governance Financiën

Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant, ODZOB

1.7 Omgevingsdienst Brabant Noord

Naam: Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN)

Rechtspersoon: Openbaar Lichaam (artikel 8.1 Wet gemeenschappelijke regelingen)

Vestigingsplaats VP (hoofdkantoor): 's-Hertogenbosch

Publiek belang: Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving.

De maatschappelijke outcome is een betere leefomgeving.

Belang provincie aan begin van het jaar: 21%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijk - Van den Hout.

ODBN	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 7.339.000	
- Waarvan reserves	€ 5.653.000	
Vreemd Vermogen	€ 21.173.000	
- Waarvan voorzieningen	€ 13.772.000	
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 1.686.000	
Dividend over 2016 / over 2017	€	

Doelstelling

De ODBN is ingesteld om ten behoeve van de deelnemers taken uit te voeren op het gebied van de fysieke leefomgeving en om als verlengstuk van het lokaal bestuur een bijdrage te leveren aan een leefbare en veilige werk- en leefomgeving in de regio Brabant Noord.

De Missie van de ODBN luidt: "de Omgevingsdienst Brabant Noord zorgt voor een schone en veilige leefomgeving, nu en in de toekomst"

De provincie heeft drie rollen in relatie tot de ODBN:

- 1) De provincie is de grootste mede-eigenaar
- 2) De provincie is de grootste opdrachtgever
- 3) Provincie is bevoegd gezag vergunningverlening, toezicht en handhaving;

Governance

Aan deze Gemeenschappelijke Regeling nemen 19 gemeenten en de provincie Noord-Brabant deel. De provincie heeft zitting in zowel het Dagelijks Bestuur als het Algemeen Bestuur. De leden van het DB zijn tevens lid van het AB. De zeggenschap die de provincie heeft in Algemeen Bestuur blijft achter bij de omvang en het belang dat we als provincie bij de opdrachten hebben. De onevenwichtigheid vloeit voort uit de afspraken die bij de oprichting zijn gemaakt. Binnen het huidige wettelijke kader zijn er geen mogelijkheden om dit te veranderen.

Financiën:

De ODBN werkt nog niet met bestuursrapportages, vandaar dat rechtstreeks contact is opgenomen met de dienst over het verwachte resultaat 2016. Er moet rekening worden gehouden met een verlies, dat naar verwachting kan worden opgevangen uit de beschikbare reserves van de dienst.

Wat is de bijdrage van ODBN aan de doelstellingen van het programma Ecologie?

De ODBN draagt, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de [kwaliteitscriteria 2.1](#) en de herijking van de nota Handhavingskoers.

Stoplichtenmodel

Governance

De zeggenschap in het DB en AB blijft achter bij de omvang en het belang dat de provincie heeft. Deze onevenwichtigheid vloeit voort uit afspraken die bij de oprichting zijn gemaakt. Binnen het huidige wettelijke kader zijn er geen mogelijkheden om dit te veranderen.

Financiën

De ODBN beschikt over een gezonde financiële positie. Dit laat onverlet dat er voor 2016 rekening gehouden wordt met een tekort (dat waarschijnlijk uit de reserves kan worden afgedekt).

De accountant verstrekte bij de jaarrekening 2015 was, voor het onderdeel rechtmatigheid, een afkeurende verklaring aan de dienst.

De ODBN gaat in 2017, net als de andere omgevingsdiensten, tussentijdse bestuursrapportages opstellen. Hierdoor ontstaat bij de deelnemende partijen een beter beeld over de gang van zaken in het uitvoeringsjaar.

Beleid Governance Financiën

Omgevingsdienst Brabant Noord, ODBN

2. Vennootschappen en coöperaties

1. Verbonden partijen ontstaan n.a.v. verkoop aandelen Essent

In 2009 is besloten de aandelen in het productie- en leveringsbedrijf van Essent te verkopen aan energiebedrijf RWE. Netwerkbedrijf Enexis is hierbij eigendom gebleven van de publieke aandeelhouders. Daarnaast is een aantal Special Purpose Vehicles opgericht om de verkoop van Essent financieel verder af te wikkelen. Uit de verkoop aan RWE vloeien de verbonden partijen voort zoals genoemd onder 2.1t/m 2.6.

2.1 Enexis NV

Naam: Enexis NV

Rechtspersoon: Naamloze Vennootschap

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): 's-Hertogenbosch

Publiek belang: Altijd en overal in het voorzieningsgebied van Enexis kunnen beschikken over stroom en gas, tegen aanvaardbare aansluit- en transporttarieven.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 30,8%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijk - Spierings

Enexis NV	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 3.607.000.000	€ 3.704.000.000
- Waarvan reserves	€ 3.235.000.000	€ 3.347.000.000
Vreemd Vermogen	€ 2.591.000.000	€ 2.608.000.000
- Waarvan voorzieningen	€ 73.500.000	€ 92.000.000
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 223.000.000	€ 207.000.000
Dividend over 2016 / over 2017	€ 34.400.000	€ 31.800.000

Doelstelling

Enexis beheert het energienetwerk in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland voor de aansluiting van ongeveer 2,7 miljoen huishoudens, bedrijven en overheden. De netbeheerderstaak is een publiek belang, wettelijk geregeld met o.a. toezicht vanuit de Autoriteit Consument en Markt.

De vennootschap heeft ten doel:

- a. het distribueren en het transporteren van energie, zoals elektriciteit, gas, warmte en (warm) water;
- b. het in stand houden, beheren, exploiteren en uitbreiden van distributie en transportnetten met annexen voor energie;
- c. het doen uitvoeren van alle taken die ingevolge de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet zijn toebedeeld aan een netbeheerder zoals daarin bedoeld;
- d. het binnen de wettelijke grenzen ontplooiën van andere operationele en ondersteunende activiteiten.

Governance

De governance is op orde en voldoet aan de Code Tabaksblat en aan de Wet Normering Topinkomens. De Raad van Bestuur is voltallig. De Raad van Commissarissen en de directie zijn voltallig en functioneren goed. In 2016 zijn twee nieuwe leden van de RvC worden benoemd en is een lid herbenoemd. Een van de zittende leden van de RvC is benoemd tot voorzitter. Er is een goed functionerende Aandeelhouderscommissie onder voorzitterschap van de provincie Noord-Brabant. In 2016 zijn de statuten gewijzigd. De belangrijkste wijziging hield in dat er een kwaliteitseis voor de aandeelhouders is toegevoegd, namelijk dat deze zich binnen het werkingsgebied van Enexis dienen te bevinden. Hiermee hebben alle aandeelhouders een maatschappelijk belang bij hun aandeelhouderschap.

Financiën

Enexis is financieel gezond. Enexis heeft de Standard & Poor's (S&P) rating A+ (Stable outlook) en bij Moody's Aa3 (stable outlook).

In 2016 heeft Enexis de klanttarieven met gemiddeld 0,7% verlaagd. Desondanks is de omzet toegenomen tot EUR 1.376 miljoen (2015: 1.353 miljoen), met name door het toegenomen aantal aansluitingen en meetdiensten. De winst is gedaald naar EUR 207 miljoen (2015: EUR 223 miljoen) met name als gevolg van gestegen kosten in verband met de uitruil van verzorgingsgebieden met Alliander per 1 januari 2016. Ook is er een personeelsvoorziening getroffen.

Wat is de bijdrage van Enexis aan doelstellingen van het programma Economie / Energie?

Enexis is, als één van de ondertekenaars, een belangrijke partner in de Brabantse Energie Alliantie. Ook in het Provinciale energieprogramma zijn verschillende thema's zoals warmte, energieke landschappen, Nul op de meter, sustainable energy farming en groene mobiliteit waar de rol van Enexis van grote meerwaarde kan zijn.

Enexis, Provincie en deelnemende gemeenten hebben op dit moment al een meerjarige samenwerking voor de ontwikkeling en uitrol van laadinfrastructuur voor elektrisch vervoer in Brabant. Ook zijn er aanvullende afspraken over samenwerken in Buurkracht en nul op de Meter. In 2017 wordt deze samenwerking verdiept en verbreed.

Daarbij werkt Enexis aan de herijking van haar strategie die in 2017 wordt gepresenteerd. Aan de hand daarvan wordt een nadere invulling gegeven aan de toekomstige samenwerking. De alliantie tussen Enexis en provincie biedt door zowel concrete en strategische samenwerking een belangrijk fundament voor het kunnen behalen van de energiedoelstellingen ten aanzien van CO2 reductie en Groene groei in Noord-Brabant.

Stoplichtenmodel

Beleid:

In april 2017 wenst Enexis, in de Aandeelhouders Vergadering, haar nieuwe strategie vast te stellen. Deze is in goede samenwerking met de stakeholders, waaronder de aandeelhouders, voorbereid. Vanwege de vaststelling van de nieuwe strategie heeft Enexis op het gebied van beleid begin 2017 extra aandacht.

2.2 CBL Vennootschap BV

Naam: CBL Vennootschap BV

Rechtspersoon: Besloten Vennootschap

Vestigingsplaats: Brabantlaan 1, 5216 TV 's-Hertogenbosch

Publiek belang: Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent. (namens de verkopende aandeelhouders van Essent)

Belang van de provincie per 1-1-2015 en 31-12-2015 -> 30,8%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijk - Pauli

	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	\$ 9,460.000	\$ 828.000
waarvan reserves	\$ 9,200.000	\$ 570.000
Vreemd Vermogen	\$ 445.000	\$ 156.000
waarvan voorzieningen	\$ 0	\$ 0
Resultaat na belasting 2015 / 2016	-/- \$ 351.000	-/- \$ 157.000 *
Dividenduitkering in 2016 / 2017	\$ 0	\$ 700.000 **

Getallen zijn afgerond op eenheden van \$ 5.000

* Voorlopige cijfers o.b.v. financiële administratie die aan de accountant is gestuurd.

** Inschatting. Definitief dividendvoorstel zal in april 2017 worden voorgelegd aan de aandeelhouders.

Doelstelling:

De functie van deze vennootschap is de verkopende aandeelhouders van energiebedrijf Essent ("Verkopende Aandeelhouders") te vertegenwoordigen als medebeheerder (naast RWE, Essent en Enexis) van het CBL Escrow Fonds en te fungeren als "doorgeefluik" voor betalingen in en uit het CBL Escrow Fonds.

Voor zover na beëindiging van alle CBL's (CBL: Cross Border Leases) en de betaling uit het CBL Escrow Fonds van de daarmee corresponderende voortijdige beëindigingvergoedingen nog geld overblijft in het CBL Escrow Fonds, wordt het resterende bedrag in de verhouding 50%-50% verdeeld tussen RWE en verkopende aandeelhouders.

Beleidsvoornemens:

Het initieel vermogen in het CBL Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009, \$ 275 mln.

Eind juni 2016 is het CBL Escrow Fonds geliquideerd. Het restantbedrag afgerond \$ 19,1 mln. is door JP Morgan in de verhouding 50%-50% uitbetaald aan RWE en aan de vennootschap.

Het restant bedrag is onder inhouding van \$ 1 mln. en 15% dividendbelasting naar rato van het belang in CBL Vennootschap B.V. uitbetaald aan de aandeelhouders.

Er is een bedrag van \$ 1 mln. aangehouden voor eventuele nakomende advies- en afwikkelingskosten. De verwachting is dat dit bedrag medio 2017 nog grotendeels vrij zal kunnen vallen en uitgekeerd kan worden aan de aandeelhouders.

Ondanks dat het escrow fonds in juni 2016 is uitbetaald en geliquideerd, dient de vennootschap nog in stand gehouden te worden tot en met 2019. De reden hiervoor is dat de vennootschap partij is in een aantal juridische overeenkomsten die bij de verkoop van Essent aan RWE zijn afgesloten.

Financiën:

Met de liquidatie van het CBL Escrow Fonds is alleen nog sprake van een risico en daarmee aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders ter hoogte van het bedrag dat wordt aangehouden in de vennootschap. (afgerond \$ 1 mln.).

Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.81 BW.

Wat is de bijdrage van de SPV aan de doelstellingen van het programma Economie?

De Special Purpose Vehicles, waaronder CBL Vennootschap B.V., zijn opgericht om de verkoop van Essent financieel af te wikkelen.

Stoplichtenmodel

	Beleid	Governance	Financiën
CBL Vennootschap B.V.			

2.3Vordering op Enexis BV

Naam: Vordering op Enexis BV

Rechtspersoon: Besloten Vennootschap

Vestigingsplaats: Brabantlaan 1, 5216 TV 's-Hertogenbosch

Publiek belang: Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent. (namens de verkopende aandeelhouders van Essent)

Belang van de provincie per 1-1-2015 en 31-12-2015 -> 30,8%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijk - Pauli

	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 43.000	€ 24.000
waarvan reserves	-/- € 57.000	-/- € 76.000
Vreemd Vermogen	€ 862.181.000	€ 356.261.000
waarvan voorzieningen	€ 0	€ 0
Resultaat na belasting 2015 / 2016	- € 22.000	- € 19.000 *
Dividenduitkering in 2016 / 2017	€ 0	€ 0 **

Getallen zijn afgerond op eenheden van € 1.000

** Voorlopige cijfers o.b.v. financiële administratie die aan de accountant is gestuurd.*

*** Inschatting. Definitief dividendvoorstel zal in april 2017 worden voorgelegd aan de aandeelhouders.*

Doelstelling:

Als gevolg van de invoering van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) in Nederland werd Essent per 30 juni 2009 gesplitst in een netwerkbedrijf (later Enexis) enerzijds en een productie- en leveringsbedrijf (het deel dat verkocht is aan RWE) anderzijds.

Essent heeft eind 2007 een herstructurering doorgevoerd waarbij de economische eigendom van de gas- en elektriciteitsnetten binnen de Essent-groep zijn verkocht en overgedragen aan Enexis tegen de geschatte fair market value. Omdat Enexis destijds over onvoldoende contante middelen beschikte om de koopprijs hiervoor te betalen is deze omgezet in een lening van Essent. In de Wet Onafhankelijk Netbeheer was opgenomen dat er na splitsing geen financiële kruisverbanden mochten bestaan tussen het productie- en leveringsbedrijf (Essent) en het netwerkbedrijf (Enexis). Omdat het op dat moment niet mogelijk was om de lening extern te financieren, is besloten de lening over te dragen aan de verkopende aandeelhouders van Essent. Op het moment van overdracht in 2009 bedroeg de lening € 1,8 miljard. Deze lening is vastgelegd in een lening-overeenkomst bestaande uit vier tranches:

1e Tranche:

- Totaalbedrag lening € 450 mln.
- Looptijd 3 jaar (tot 30 september 2012)
- Rente 3,27%

Deze tranche is vervroegd afgelost in januari 2012

2e Tranche:

- Totaalbedrag lening € 500 mln.
- Looptijd 5 jaar (tot 30 september 2014)
- Rente 4,1%

Deze tranche is vervroegd afgelost in oktober 2013

3e Tranche:

- Totaalbedrag lening € 500 mln.
- Looptijd 7 jaar (tot 30 september 2016)
- Rente 4,65%

Deze tranche is vervroegd afgelost in april 2016

4e Tranche:

- Totaalbedrag lening € 350 mln.
- Looptijd 10 jaar (tot 30 september 2019)
- Rente 7,2%
- Op basis van de aanwijzing van de Minister van Economische Zaken is deze tranche van € 350 miljoen, geormerkt als mogelijke toekomstige conversie naar eigen vermogen.

Op 30 september 2017 zal de jaarlijkse rente over deze tranche worden uitgekeerd aan de aandeelhouders.

Beleidsvoornemens:

Op dit moment resteert alleen nog de lening van de 4^e tranche. De 4^e tranche mag niet vervroegd worden afgelost. Afhankelijk van het resultaat van een aantal financiële ratio's zou de 4^e tranche eventueel geconverteerd kunnen worden in eigen vermogen.

Financiën:

De aandeelhouders lopen zeer beheerst geachte risico's op Enexis voor de niet -tijdige betaling van rente en/of aflossing en, in het ergste geval, faillissement van Enexis.

Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.:81 BW.

Wat is de bijdrage van de SPV aan de doelstellingen van het programma Economie?

De Special Purpose Vehicles, waaronder Vordering op Enexis B.V. zijn opgericht om de verkoop van Essent financieel af te wikkelen.

Stoplichtenmodel

Beleid Governance Financiën

Vordering op Enexis B.V.

--	--	--

2.4 Verkoop Vennootschap BV

Naam: Verkoop Vennootschap BV

Rechtspersoon: Besloten Vennootschap

Vestigingsplaats: Brabantlaan 1, 5216 TV 's-Hertogenbosch

Publiek belang: Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent. (namens de verkopende aandeelhouders Essent)

Belang van de provincie per 1-1-2015 en 31-12-2015 -> 30,8%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijk - Pauli

	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 84.803.000	€ 1.243.000
waarvan reserves	-/- € 16.035.000	-/- € 16.560.000
Vreemd Vermogen	€ 30.139.000	€ 37.000
waarvan voorzieningen	€ 29.800.000	€ 0
Resultaat na belasting 2015 / 2016	€ 48.860.000	-/- € 525.000 *
Dividenduitkering in 2016 / 2017	€ 0	€ 500.000 **

Getallen zijn afgerond op eenheden van € 1.000

** Voorlopige cijfers o.b.v. financiële administratie die aan de accountant is gestuurd.*

*** Inschatting. Definitief dividendvoorstel zal in april 2017 worden voorgelegd aan de aandeelhouders.*

Doelstelling:

In het kader van de verkoop in 2009 van Essent aan RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan RWE. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de verkopende aandeelhouders overgedragen aan Verkoop Vennootschap.

Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de Verkopende Aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd in het General Escrow Fonds wordt aangehouden. Buiten het bedrag dat in het General Escrow Fonds zal worden gehouden, zijn de verkopende aandeelhouders niet aansprakelijk voor inbreuken op garanties en vrijwaringen.

Daarmee is de functie van Verkoop Vennootschap B.V. dus tweërlei:

- namens de verkopende aandeelhouders eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RWE;

- het geven van instructies aan de escrow agent (JP Morgan) wat betreft het beheer van het bedrag dat in het General Escrow Fonds is gestort. Het General Escrow Fonds wordt belegd conform de FIDO/RUDDO-regels, die gelden voor decentrale overheden.

Het vermogen in het General Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009, € 800 mln.

In april 2011 is het eerste deel (€ 360 mln.) en in september 2015 (€ 326,9 mln.) is het tweede deel van het General Escrow minus gemelde claims door RWE, vrijgevallen en aan de aanhouders uitgekeerd.

Eind juni 2016 zijn RWE en Verkoop Vennootschap B.V. tot een compromis gekomen voor de afwikkeling van alle (fiscale) claims, te weten € 29.768.308,-. Het restbedrag in het General Escrow Fonds van € 83.090.962,93 is door JP Morgan uitbetaald aan Verkoop Vennootschap B.V. Dit bedrag is vervolgens aan de aandeelhouders naar rato van hun belang in Verkoop Vennootschap B.V. uitbetaald.

Beleidsvoornemens:

Eind juni 2016 is het General Escrow Fonds geliquideerd.

Ondanks dat het escrow fonds in juli 2016 is uitbetaald en geliquideerd, dient de vennootschap nog in stand gehouden te worden tot en met 2019. De reden hiervoor is dat de vennootschap partij is in een aantal juridische overeenkomsten die bij de verkoop van Essent aan RWE zijn afgesloten.

Financiën:

Het financiële risico is na de liquidatie van het General Escrow Fonds relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.:81 BW.

Wat is de bijdrage van de SPV aan de doelstellingen van het programma Economie?

De Special Purpose Vehicles, waaronder Verkoop Vennootschap B.V. zijn opgericht om de verkoop van Essent financieel af te wikkelen.

Stoplichtenmodel

	Beleid	Governance	Financiën
Verkoop Vennootschap B.V.			

2.5 CSV Amsterdam BV

Naam: CSV Amsterdam BV

Rechtspersoon: Besloten Vennootschap

Vestigingsplaats: Brabantlaan 1, 5216 TV 's-Hertogenbosch

Publiek belang: Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent en Attero. (namens de verkopende aandeelhouders van Essent en Attero)

Belang van de provincie per 1-1-2015 en 31-12-2015 -> 30,8%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijk - Pauli

	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	-/- € 42.000	€ 3.210.000
waarvan reserves	-/- € 142.000	€ 3.109.046

Vreemd Vermogen	€ 50.000	€ 171.000
waarvan voorzieningen	€ 0	€ 0
Resultaat na belasting 2015 / 2016	-/- € 51.000	€ 3.251.000 *
Dividenduitkering in 2016 / 2017	€ 0	€ 3.000.000 **

Getallen zijn afgerond op eenheden van € 1.000

* Voorlopige cijfers o.b.v. financiële administratie die aan de accountant is gestuurd.

** Inschatting. Definitief dividendvoorstel zal in april 2017 worden voorgelegd aan de aandeelhouders.

Doelstelling:

Op 9 mei 2014 is de naam van Claim Staat Vennootschap B.V. gewijzigd in CSV Amsterdam B.V. De statuten zijn gewijzigd zodat de nieuwe organisatie nu drie doelstellingen vervult:

- namens de verkopende aandeelhouders van Essent een eventuele schadeclaimprocedure voeren tegen de Staat als gevolg van de WON;
- namens de verkopende aandeelhouders van Attero eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RECYCLECO BV (hierna Waterland);
- het geven van instructies aan de escrow-agent wat betreft het beheer van het bedrag dat op de escrow-rekening n.a.v. de verkoop van Attero is gestort.

(ad. a)

In februari 2008 is Essent, met toestemming van de publieke aandeelhouders, een procedure begonnen tegen de Staat der Nederlanden waarin zij een verklaring voor recht vragen dat bepaalde bepalingen van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) onverbindend zijn. Als gevolg van de WON (en de als gevolg daarvan doorgevoerde splitsing tussen het productie- en leveringsbedrijf enerzijds en netwerkbedrijf anderzijds) hebben haar aandeelhouders schade geleden. Vanwege praktische moeilijkheden om de juridische procedure aan de verkopende aandeelhouders van Essent over te dragen, hebben de verkopende aandeelhouders en RWE afgesproken dat de onderliggende (declaratoire) procedure over de vraag of (delen van) de WON onverbindend zijn, ook na afronding van de transactie met RWE, door Essent zal worden gevoerd. De verkopende aandeelhouders en RWE zijn verder overeengekomen dat de eventuele schadevergoedingsvordering van Essent op de Staat der Nederlanden die zou kunnen ontstaan als de rechter inderdaad van oordeel is dat (delen van) de WON onverbindend is, wordt gecedeerd aan de verkopende aandeelhouders (en dus niet achterblijft bij Essent), die deze vordering gebundeld zullen gaan houden via de deelneming (de Claim Staat Vennootschap B.V.).

De WON leidde er toe dat het productie- en leveringsbedrijf enerzijds en het netwerkbedrijf anderzijds gesplitst moesten worden. De Rechtbank te 's-Gravenhage heeft de vordering van Essent in eerste instantie afgewezen. Essent is tegen deze uitspraak in hoger beroep gegaan. In juni 2010 heeft het Gerechtshof in Den Haag de WON onverbindend verklaard. De Staat is tegen de uitspraak in cassatie gegaan bij de Hoge Raad. De Hoge Raad heeft pre justitiële vragen gesteld aan het Europese Hof van Justitie. Het Europese Hof van Justitie heeft een reactie gegeven aan de Hoge Raad een uitspraak doen. De Hoge Raad heeft na reactie van het Europese Hof op 26 juni 2015 jl. uitspraak gedaan.

De Hoge Raad heeft besloten dat de Splitsingswet niet in strijd is met het recht van de Europese Unie. Met deze uitspraak van de Hoge Raad zijn de vorderingen van Essent op de Staat definitief afgewezen. Voor de vennootschap is de procedure daarmee geëindigd.

(ad. b)

In het kader van de verkoop van Attero aan Waterland hebben de verkopende aandeelhouders van Attero een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan Waterland. Het merendeel van deze

garanties en vrijwaringen is door de verkopende aandeelhouders overgedragen aan CSV Amsterdam B.V. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft Waterland bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst, zijnde € 13,5 miljoen, door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd op een escrow-rekening wordt aangehouden. Buiten het bedrag dat op deze rekening zal worden gehouden, zijn de verkopende aandeelhouders niet aansprakelijk voor inbreuken op garanties en vrijwaringen.

Waterland heeft op 22 mei 2015 een claim van ten minste € 9,5 miljoen ingediend bij de CSV Amsterdam B.V. Vanwege die claim, diende - conform de afspraken vastgelegd in de koopovereenkomst - het gehele in escrow geplaatste bedrag ter beschikking te blijven ter afwikkeling van deze claim. De contractuele beoogde verlaging per 27 mei 2015 van het escrow bedrag (lees: betaling door de notaris van € 9,5 miljoen aan de CSV Amsterdam B.V. en daarmee aan de verkopende aandeelhouders) heeft daarom niet plaatsgevonden.

In juni 2016 is een compromis bereikt tussen Waterland en de vennootschap voor een bedrag van € 5.464.217 over de belastingclaims tot en met de periode waarin Attero integraal onderdeel, als Essent Milieu, uitmaakte van de Essent-organisatie. Het bedrag is betaald uit het escrow fonds van € 13,5 miljoen. Daarnaast is door Attero een bedrag betaald aan de vennootschap van € 3.406.063 voor de (eventuele) belastingteruggaven over deze periode. Het bedrag is toegevoegd aan de overige reserves van de vennootschap.

(ad. c)

Het resterend vermogen op de escrow-rekening is € 8.035.783,- . De escrow-rekening wordt aangehouden bij de notaris. De verkopende aandeelhouders en Waterland zijn niet zonder meer gerechtigd tot het voornoemde bij een notaris in escrow gestorte bedrag. De verkopende aandeelhouders en Waterland hebben enkel een voorwaardelijke aanspraak op dat bedrag. Zodra aan de in de escrow overeenkomst opgenomen voorwaarden is voldaan, zal de notaris het desbetreffende bedrag betalen aan hetzij de CSV Amsterdam B.V. (ten gunste van de verkopende aandeelhouders van Attero), hetzij aan Waterland. Het in escrow gestorte bedrag maakt geen onderdeel van de balans van CSV Amsterdam B.V.

Beleidsvoornemens:

De looptijd van deze vennootschap is afhankelijk van de periode dat claims worden afgewikkeld. Eventuele claims kunnen door Waterland tot 5 jaar na completion (mei 2019) worden ingediend. Na afwikkeling van deze eventuele claims van Waterland zal de escrow-rekening kunnen worden opgeheven en het restant op deze rekening kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders.

Financiën:

Het financiële risico is beperkt tot eventuele claims van Waterland als gevolg van garanties en vrijwaringen die door de verkopende aandeelhouders zijn afgegeven en tot het maximale bedrag van € 13,5 mln. op de escrow-rekening. Momenteel is er een bedrag van € 5.464.217,- uitbetaald aan Waterland ten laste van de escrow-rekening, en is er een bedrag van € 3.406.063 terugbetaald door Waterland in verband met belastingteruggave. De terugbetaling is niet verrekend met de escrow, waardoor het risico nu is afgenomen tot een maximum van €10.093.937 (waarvan € 5.454.217 gerealiseerd).

Daarnaast is het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 20.000), art 2.:81 BW.

Wat is de bijdrage van de SPV aan de doelstellingen van het programma Economie?

De Special Purpose Vehicles, waaronder CSV Vennootschap B.V. zijn opgericht om de verkoop van Essent en Attero financieel af te wikkelen.

2.6 Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV

Naam: Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV

Rechtspersoon: Besloten Vennootschap

Vestigingsplaats: Brabantlaan 1, 5216 TV 's-Hertogenbosch

Publiek belang: Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent. (namens de verkopende aandeelhouders Essent)

Belang van de provincie per 1-1-2015 en 31-12-2015 -> 30,8%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijk - Pauli

	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 1.580.000	€ 1.639.000
waarvan reserves	€ 83.000	€ 142.000
Vreemd Vermogen	€ 118.000	€ 51.000
waarvan voorzieningen	€ 0	€ 0
Resultaat na belasting 2015 / 2016	-/- € 18.000	€ 59.000 *
Dividenduitkering in 2016 / 2017	€ 0	€ 0 **

Getallen zijn afgerond op eenheden van € 1.000

* Voorlopige cijfers o.b.v. financiële administratie die aan de accountant is gestuurd.

** Inschatting. Definitief dividendvoorstel zal in april 2017 worden voorgelegd aan de aandeelhouders.

Doelstelling:

Onderdeel van Essent in 2009 bij de verkoop aan RWE, was het 50% aandeel in N.V. Elektriciteits Productiemaatschappij Zuid-Nederland (EPZ), o.a. eigenaar van de kerncentrale in Borssele.

Het bedrijf Delta N.V. (destijds 50% aandeelhouder, nu 70% aandeelhouder) heeft de verkoop van dit bedrijfsonderdeel van Essent aan RWE in 2009 bij de rechter aangevochten. Als consequentie op deze gerechtelijke procedure is in 2009 het 50% belang van Essent in EPZ tijdelijk ondergebracht bij Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V. (PBE).

In 2010 is op gezamenlijk initiatief van de aandeelhouders van PBE en de provincie Zeeland als belangrijkste aandeelhouder van Delta N.V. een bemiddelingstraject gestart om het geschil tussen partijen op te lossen.

In 2011 is dit bemiddelingstraject succesvol afgerond. Op 30 september 2011 is, 2 jaar na de verkoop van de aandelen Essent, het 50% belang in EPZ alsnog geleverd aan RWE.

PBE blijft bestaan met een beperkt takenpakket. PBE zal de zaken afwikkelen die uit de verkoop voortkomen. Daarnaast is PBE verplichtingen aangegaan in het kader van het Convenant Borging Publiek Belang Kerncentrale Borssele uit 2009. Hiermee is een termijn van 8 jaar na verkoop gemoeid.

Na een statutenwijziging in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders op 14 december 2011 is de inrichting van PBE aangepast naar de status van een SPV, vergelijkbaar met o.a. Verkoop Vennootschap B.V.

Conform de koopovereenkomst kon RWE tot uiterlijk 30 september 2015 potentiële claims indienen ten laste van het General Escrow Fonds (zie Verkoop Vennootschap B.V.). RWE had op 30 september 2015 geen potentiële claims ingediend m.b.t. verkoop van het 50% belang in EPZ. Het General Escrow Fonds is in juli 2016 geliquideerd en uitgekeerd aan de aandeelhouders.

Beleidsvoornemens:

Ondanks dat het escrow fonds in juli 2016 is uitbetaald en geliquideerd (zie Verkoop Vennootschap B.V.), dient de vennootschap nog in stand gehouden te worden tot en met 2019. De reden hiervoor is dat de vennootschap partij is in een aantal juridische overeenkomsten (convenanten) die bij de overdracht van EPZ aan RWE c.q. Delta N.V. zijn afgesloten.

Financiën:

Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (totaalbedrag € 1.496.822) (art 2.:81 BW).

Wat is de bijdrage van de SPV aan de doelstellingen van het programma Economie?

De Special Purpose Vehicles, waaronder Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V. (PBE) zijn opgericht om de verkoop van Essent financieel af te wikkelen.

Stoplichtenmodel

	Beleid	Governance	Financiën
Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.			

2.7 Brabant Water N.V.

Naam: Brabant Water N.V.

Rechtspersoon: Naamloze Vennootschap

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): 's-Hertogenbosch

Publiek belang: Veilig, betrouwbaar en betaalbaar drinkwater voor iedereen in het verzorgingsgebied. Publiek aandeelhouderschap wettelijk bepaald in Drinkwaterwet.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 31,6%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol - Pauli, inhoudelijke rol - Van den Hout

Brabant Water NV	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 524.465.000	€ 560.451.000
- Waarvan reserves	€ 524.187.000	€ 560.173.000
Vreemd Vermogen	€ 397.332.000	€ 399.576.000
- Waarvan voorzieningen	€ 127.818.000	€ 136.300.000
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 40.652.000	pm
Dividend over 2016 / over 2017	€ 0	€ 0

***Definitieve cijfers zijn niet eerder beschikbaar dan bij vaststelling in de aandeelhoudersvergadering die op 23 juni plaatsvindt.*

Doelstelling

Brabant Water N.V. verzorgt de drink- en industriewatervoorziening aan ruim 2,5 miljoen klanten in Noord-Brabant. Brabant Water N.V. zorgt voor de winning, zuivering en distributie van water van en met een hoge leveringsbetrouwbaarheid te doen.

Op grond van de Drinkwaterwet dienen drinkwaterbedrijven in publieke handen te zijn, de provincie is de grootste aandeelhouder.

In 2011 heeft de aandeelhoudersvergadering ingestemd met het Strategische Plan 2012 -2016 van Brabant Water N.V.. Hierin is opgenomen dat Brabant Water N.V. tot de top drie van drinkwaterbedrijven wil horen wat betreft kwaliteit van het geleverde product, leveringszekerheid, klantgerichtheid, efficiëntie, optimale waterdruk en tarieven. Eind 2016 is gemonitord hoe Brabant Water N.V. scoort op deze vlakken ten opzichte van andere drinkwaterbedrijven. Met het opvolgende Strategische Plan wordt gewacht tot er duidelijkheid is over de overnamesom voor de Tilburgse Waterleiding Maatschappij, want de overnamesom is mede bepalend voor de financiële middelen die resteren om doelstellingen te kunnen bereiken.

Met als doel om in 2018 overal zacht water te leveren, worden op diverse waterproductielocaties installaties gebouwd om het opgepompte water centraal te ontharden. Zachter (minder kalkrijk) water heeft energie-, milieu- en kostenvoordelen. In verband met hoge zuiveringskosten heeft Brabant Water N.V. besloten een aantal productielocaties in Oost-Brabant te sluiten (Vierlingsbeek en Boxmeer enige tijd geleden en Macharen vrij recent).

Naast de kernactiviteit van drinkwatervoorziening heeft het bedrijf een aantal dochterondernemingen die activiteiten met een meer commercieel karakter uitvoeren: Hydrobusiness (industriewatervoorziening), Hydroscope (waterkwaliteit, veiligheid en legionellapreventie) en Hydreco (toepassing van bodemenergie). Deze dochterondernemingen zijn ondergebracht in de Holding Hydrocare.

De provincie heeft drie rollen in relatie tot Brabant Water N.V.:

- 1) grootste aandeelhouder van Brabant Water N.V.;
- 2) bevoegd gezag en vergunningverlener voor grondwateronttrekkingen, als provincie innen we de grondwaterheffing;
- 3) zorgplicht op basis van de Waterwet en Wet milieubeheer: we beschermen en borgen de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater als bron voor drinkwaterbereiding

Governance

Het governancebeleid voldoet aan de gestelde voorwaarden. Het beloningsbeleid voor toekomstige aanstellingen voldoet aan de randvoorwaarden. De beloning van de huidige directeur is boven de norm, maar deze wordt volgens de voorwaarden van de WNT de komende jaren verder afgebouwd naar de norm. Het aantal commissarissen bij Brabant Water N.V. is teruggebracht naar 5. In 2015 is een nieuwe commissaris op voordracht van de provincie geworven en haar eerste benoemingstermijn eindigt in 2019.

Financiën:

Brabant Water N.V. is financieel gezond. Een substantieel risico vormt de schadeloosstelling die voor de verplichte overname van de Tilburgse Waterleiding Maatschappij (TWM) betaald dient te worden. De financiële scenario's lopen sterk uiteen. De rechter heeft toegezegd eind 2016 een eerste uitspraak te zullen doen, dit is echter al een aantal keren uitgesteld. Na uitspraak van de rechter zal Brabant Water N.V. in overleg met de Aandeelhouderscommissie de consequenties van de uitspraak bespreken en eventuele vervolgstappen bepalen.

Wat is de bijdrage van Brabant Water N.V. aan de doelstellingen van het programma Natuur, Water, Milieu?

Brabant Water N.V. verzorgt de drink- en industriewatervoorziening aan 2,5 miljoen inwoners en het bedrijfsleven in Noord-Brabant. Op grond van de Drinkwaterwet dienen drinkwaterbedrijven in publieke handen te zijn.

Stoplichtenmodel

Beleid

Meerjarenbeleid is nog niet vastgesteld en zal in 2017 onderwerp van gesprek zijn.

Financiën

Geschil met de gemeente Tilburg en Goirle m.b.t. de overnamesom voor TWM ligt al enige tijd voor bij de rechter en uitkomst kan financieel substantiële gevolgen hebben voor Brabant Water N.V..

Beleid Governance Financiën

Brabant Water N.V.

2.8 Eindhoven Airport N.V.

Naam: Eindhoven Airport N.V.

Rechtspersoon: Naamloze Vennootschap

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Eindhoven

Publiek belang: Een goede bereikbaarheid van Brabant via de lucht, wat eraan bijdraagt dat Brabant aantrekkelijk is als vestigingsklimaat voor bedrijven en burgers.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 24,5%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijke - Van der Maat

Eindhoven Airport N.V.	Per 1 januari 2016	*Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 64.500.000	€ 74.678.000
- Waarvan reserves	€ 61.977.000	€ 72.155.000
Vreemd Vermogen	€ 28.634.000	€ 31.506.000
Voorzieningen	€ 1.306.000	€ 709.000
Resultaat na belasting 2016/2017*	€ 8.269.000	€ 10.636.000
Dividend over 2016 / over 2017	€ 113.444	€ 113.444

**Definitieve cijfers zijn niet eerder beschikbaar dan bij vaststelling in de aandeelhoudersvergadering die op 26 april plaatsvindt.*

Doelstelling

Eindhoven Airport N.V. wil als Nederlands grootste regionale luchthaven een bijdrage leveren aan een goede bereikbaarheid. Dit doet zij door het winstgevend en duurzaam exploiteren van een luchthaven die reizigers direct of indirect toegang geeft tot bestemmingen over de hele wereld. Vanuit de provincie bezien is de luchthaven van groot belang voor de positionering van de Brainport regio, de directe- en indirecte werkgelegenheid, de bereikbaarheid, topregio in kennis en de aantrekkelijkheid van het vestigingsklimaat voor bedrijven.

In haar bedrijfsvoering streeft de luchthaven ernaar de belangen van alle betrokkenen zo optimaal mogelijk te behartigen en respecteert zij de ruimtelijke en milieutechnische kwaliteit van de omgeving.

Actuele ontwikkelingen

Eindhoven Airport N.V. mag t/m 2020 stapsgewijs uiteindelijk doorgroeien naar 43.000 vliegbewegingen. Om Eindhoven Airport N.V. klaar te maken voor de groei van het vliegverkeer tot 2020 zijn inmiddels een hotel, nieuwe retail- en horecamogelijkheden en de aanleg van parkeergarage P4 gerealiseerd. Daarnaast is de aankomst- en vertrekhal vergroot. Ook zal de

landzijdige bereikbaarheid van de luchthaven worden verbeterd, waaronder verschillende vormen van bereikbaarheid (weginfrastructuur, hoogfrequent openbaar vervoer, ed.).

Governance

Er is een governancebeleid dat gebaseerd is op de Code Tabaksblat. Eindhoven Airport N.V. wordt bestempeld als een markt-publieke onderneming waarbij de maximale beloning van de WNT niet van toepassing is. Wel is bepaald dat beloning marktconform dient te zijn en dat deze gekoppeld is aan het beloningsbeleid van Schiphol NV.

Financiën:

Eindhoven Airport N.V. is financieel gezond en de luchthaven laat jaarlijks een groei zien (omzetstijging ruim 11 %; stijging bedrijfsresultaat: ruim 14%).

Wat is de bijdrage van Eindhoven Airport N.V. aan de doelstellingen van het programma Mobiliteit?

We gaan voor een optimale verbondenheid van Brabant, intern en internationaal. Om onze concurrentiekracht te behouden moet de kwaliteit van de Brabantse infrastructuur in alle modaliteiten (inclusief ICT) minimaal op hetzelfde niveau zijn als dat van concurrerende regio's. In dat kader past onze ondersteuning voor de regio Eindhoven als Brainport, die inmiddels op landelijk niveau als mainport is aangemerkt. Een airport is daar een onlosmakelijk onderdeel in, om de (internationale) verbinding in brede zin te faciliteren.

Stoplichtenmodel

	Beleid	Governance	Financiën
Eindhoven Airport N.V.			

2.9 Brabantse ontwikkelingsmaatschappij

Naam: Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM Holding B.V)

Rechtspersoon: Besloten Vennootschap

Vestigingsplaats: Tilburg

Publiek belang: Een innovatief midden- en kleinbedrijf in Noord-Brabant dat bijdraagt aan de economische ontwikkeling van de provincie Noord-Brabant en daarmee een bijdrage levert aan de maatschappelijke opgaven en bijdraagt aan de werkgelegenheid in Noord-Brabant.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: Begin en einde van het jaar 100%

De onderliggende dochter BV's zijn: BOM Business Development & Foreign Investments, BOM Capital I, BOM Capital II, BOM Bedrijfslocaties, Pivot Holding en BOM Vastgoed, Innovatiefonds BV, Energiefonds BV en Breedbandsfonds BV. Om fiscale redenen is een fiscale eenheid gerealiseerd van BOM Holding met BOM Business Development & Foreign Investments en BOM Capital I. Als gevolg hiervan is de provincie meerderheidsaandeelhouder geworden van BOM Business Development & Foreign Investments en BOM Capital I. De aandelenverhouding is vanaf januari 2013 als volgt: provincie 50,1%, Rijksoverheid 49,9%.

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol - Van Merrienboer, inhoudelijk - Pauli

BOM Holding NV	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen vermogen	€ 58.171.616	€ 59.410.091
- Waarvan reserves	€ 58.170.883	€ 59.409.358
Vreemd vermogen	€ 115.998.596	€ 102.887.353
- Waarvan voorzieningen	€ 2.395.034	€ 2.347.916
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 9.353.064	-/- € 351.331

Dividend over 2016 / over 2017		
--------------------------------	--	--

De cijfers per 1 januari 2016 zijn aangepast n.a.v. de risico egalisatiereserve in 2016

Doelstelling:

De BOM stelt zich ten doel de realisatie van een veerkrachtige economie met een duurzaam concurrentievermogen in Noord-Brabant, opdat de provincie structureel kan behoren tot de top 5 van Europese kennis- en innovatieregio's. Dit valt uiteen in vier kerntaken:

1. Ontwikkeling & Innovatie (ondersteuning samenwerking MKB-bedrijven in de topclusters/topsectoren, opdat bedrijven technologische en organisatorische innovaties omzetten in hoogwaardige, nieuwe producten en diensten),
2. Investeringsbevordering (actief werven en verankeren van nieuwe, buitenlandse, bedrijven en daarmee het aantrekken van kennisintensieve werkgelegenheid)
3. Bedrijventerreinen (herstructurering/gebiedsontwikkeling van bestaande en nieuwe bedrijventerreinen tot hoogwaardige, duurzame en innovatie-bevorderende werklocaties).
4. Participaties (met risicodragend kapitaal investeren in startende en groeiende innovatieve ondernemingen).

Verder wil BOM Holding door intensieve samenwerking tussen deze vier kerntaken op integrale wijze transitieprocessen tot stand brengen, zoals op het vlak van een duurzame agrofoodketen en zorg economie en verder de ontwikkeling van fysieke brandpunten (campussen, science parken), alsmede de realisatie van integrale internationaliseringsprojecten.

In 2016 heeft de BOM een nieuw meerjarenplan (MJP) voor de periode 2017 - 2020 opgesteld., op basis van de [Houtkoolschets van 19 juli 2016](#) die is besproken tijdens het rondetafelgesprek Bom op 9 september 2016.

In het nieuwe MJP is er meer dan in de voorgaande periode aandacht voor een systematische ecosysteemontwikkeling aan de hand van 12 ontwikkelthema's. De ondersteuning van innovatieve MKB-bedrijven vindt plaats aan de hand van een integrale BOM-portefeuille en dienstverlening. Verder wordt er sterker ingezet op internationalisering. Verder wordt van de BOM gevraagd wendbaar te zijn.

Governance:

De governance van de BOM Holding BV. is op orde.

Er is in 2013 een nieuwe Raad van Commissarissen benoemd en er is een nieuwe bestuursstructuur vastgesteld. In 2016 is één van de commissarissen afgetreden. Deze wordt in het voorjaar 2017 vervangen. Naast een algemeen directeur is in 2014 ook een CFO aangesteld die tevens COO (Chief Operational Officer) is.

De provincie stuurt via de aandeelhouderslijn en via de subsidie lijn. Er is een geregeld formeel en informeel overleg.

Financiële risico's:

De BOM opereert in een omgeving waarbij sprake is van aanzienlijke financiële risico's. Het onderkennen en beperken van deze risico's is een belangrijk element van de afspraken tussen de provincie en de BOM. Belangrijke rollen zijn tevens weggelegd voor de Raad van Commissarissen en de Investeringscommissie. Over de monitoring van de voortgang en de verantwoording en rapportage zijn strikte afspraken gemaakt, in het bijzonder ook in relatie tot de nieuwe fondsen die bij de BOM zijn ondergebracht.

Wat is de bijdrage van de BOM aan de doelstellingen van het programma Economie?

De BOM heeft als doel het stimuleren en begeleiden van samenwerkingsverbanden om innovaties om te zetten in producten of diensten. Daarnaast begeleidt BOM buitenlandse bedrijven naar en in Brabant, investeert zij in kansrijke, innovatieve ondernemingen en ontwikkelt zij bestaande en nieuwe duurzame werklocaties. Ook is een aantal fondsen bij de BOM ondergebracht, namelijk: het Innovatiefonds Brabant, het Energiefonds Brabant, het Breedbandfonds Brabant, het Biobased Brabant Fonds en het Cleantech fonds. De BOM draagt bij aan het innovatieve deel van de Brabantse economie. Zij doet dat door innovatieve MKB-bedrijven te ondersteunen met kennis, toegang tot markten en risicodragend kapitaal.

Stoplichtenmodel

Beleid Governance Financiën

Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM Holding B.V)

2.10 Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte

Naam: Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte (ORR)

Rechtspersoon: Besloten Vennootschap en Commanditaire Vennootschap

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): 's-Hertogenbosch

Publiek belang:

- De eerder uitgave aan de sanering van de intensieve veehouderij, de glastuinbouw, de voormalige militaire terreinen en de sloop van overbodige bebouwing terug verdienen met de verkoop van ruimte voor ruimte-kavels.
- In combinatie met de ontwikkeling van ruimte voor ruimte-locaties maatschappelijke meerwaarde creëren, zoals het oplossen van knelpuntsituaties in het buitengebied en natuurontwikkeling.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: begin v/h jaar 100 % en eind v/h jaar 100%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol - Pauli, inhoudelijk - Van Merrienboer

ORR I CV	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen vermogen	€ 11.400.000	€ 11.905.000
- Waarvan reserves	€ 10.650.000	€ 11.155.000
Vreemd vermogen	€ 5.685.000	€ 571.000
- Waarvan voorzieningen		-
Resultaat na belasting 2016/2017	-/- € 1.462.000	€ 505.000
Dividend over 2016 / over 2017		-
	75%	99%

ORR II CV	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen vermogen	-/- € 6.762.000	-/- € 19.660.000
- Waarvan reserves	-/- € 7.512.000	-/- € 20.410.000
Vreemd vermogen	€ 43.932.000	€ 49.254.000
- Waarvan voorzieningen		
Resultaat na belasting 2016/2017	-/- € 2.260.000	-/- € 12.898.000
Dividend over 2016 / over 2017		
	75%	99%

ORR BV	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen vermogen	€ 176.000	€ 120.000
- Waarvan reserves	€ 146.000	€ 90.000
Vreemd vermogen	€ 81.000	€ 88.000
- Waarvan voorzieningen		€ 50.000
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 12.000	-/- € 56.000
Dividend over 2016 / over 2017		
	76%	100%

Doelstelling:

De provincie heeft aan de sanering van de intensieve veehouderij, de glastuinbouw, de voormalige militaire terreinen en de sloop van overbodige bebouwing een bedrag van ca. € 215 miljoen uitgegeven. Deze kosten moeten worden terugverdiend door de uitgifte van in het algemeen ruime woningbouwkavels. Dit is de aanpak ruimte voor ruimte. De provincie geeft de woningbouwkavels niet zelf uit. Samen met private partijen heeft zij hiervoor de Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte opgericht. Per 31 december 2016 is een bedrag van € 116,0 miljoen ontvangen. Per saldo is per 31 december 2016 nog € 99,4 miljoen terug te verdienen. Dit bedrag kan echter nog oplopen i.v.m. uitgaven die momenteel nog lopen voor het saneren/ herstructureren van MOB – complexen..

Beleidsvoornemens:

De problemen op de woningbouwmarkt hebben duidelijk invloed gehad op het tempo waarin het nog resterend bedrag wordt terugverdiend. Eind 2012 zijn hierdoor forse financiële problemen gesignaleerd in met name de liquiditeitspositie. Inmiddels is duidelijk dat het business-model geschikt is voor het terugverdienen van de voorgefinancierde uitgaven, maar hiervoor is een langere tijd nodig dan was verwacht. De businesscase kent een doorlooptijd tot en met 2033.

De provincie nam eerder met 3 private partijen deel in de ORR. In 2014 hebben 2 participanten reeds hun deelname beëindigd.

Onderhandelingen met de laatste participant over een gezamenlijke voortzetting van de onderneming hebben niet tot overeenstemming geleid. Hiernaast waren ook doorzettingsmacht van de provincie bij de verdeling van risico en rendement doorslaggevende componenten in relatie tot het belang van de provincie bij het terugverdienen van de eerder uitgekeerde saneringskosten. Daarom is eind 2015 ook de deelname van deze participant in de onderneming beëindigd. Sinds eind 2015 is de provincie enig aandeelhouder in de Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte.

Governance

De ontwikkelingsmaatschappij kent een BV/CV structuur. Naast de Ruimte voor Ruimte Beheer BV vindt de ontwikkeling en verkoop van de woningbouwkavels plaats in de Ruimte voor Ruimte I CV en II CV.

Nu de provincie sinds eind 2015 enig aandeelhouder is, is ook de organisatie van de Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte opnieuw ingericht. Dit is vastgelegd in een "Overeenkomst tot wijziging samenwerking Ruimte voor Ruimte" die eind 2016 is gesloten tussen de provincie en de ORR. Daarnaast zijn in een Aandeelhoudersinstructie en Nadere instructie de afspraken met de ORR verder uitgewerkt en concrete opdrachten meegegeven. Hiermee ligt er een nieuw afsprakenkader met te realiseren doelen, waar de ORR op aangesproken zal worden bij het uitvoeren van haar werkzaamheden.

Financiën:

Voor de nieuwe structuur van de Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte is een business case opgesteld. Door de overdracht van de provinciale projecten/locaties aan RvR II CV in 2016 sloot de

businesscase op nul. Daarmee is de buffer om toekomstige tegenvallers op te vangen verdwenen. Daarnaast is per 2017 de fiscale wetgeving aangepast, zodat er geen grond meer geleverd kan worden via overdrachtsbelasting. Dit heeft per saldo een negatief effect van € 7 miljoen op de BC. Dit en tegenvallers op projectniveau zorgen voor een negatieve positie per ultimo 2016. Voor de zomer van 2017 zullen in overleg met het bestuur van RvR maatregelen genomen worden om deze effecten te mitigeren.

Wat is de bijdrage van ORR aan de doelstellingen van het programma Ruimte?

Met de opbrengst uit de verkoop van woningbouwkavels voorziet de ORR in een verbetering van de kwaliteit en leefbaarheid van het buitengebied. Het gaat daarbij niet alleen om het terugverdienen van investeringen die in het verleden zijn gedaan (sanering van de intensieve veehouderij, de glastuinbouw, voormalige militaire terreinen en overtollige bebouwing in het buitengebied). Ook actuele knelpunten in het buitengebied worden aangepakt in combinatie met de verkoop van woningbouwkavels (ruimte voor ruimte). De knelpunten kunnen divers zijn, zoals het opruimen van verrommelde situaties, en de verplaatsing of beëindiging van bedrijven op ongewenste situaties, maar ook natuurlijkontwikkeling.

Stoplichtenmodel

Het onderdeel 'Beleid' stond in 2015 al op groen. Het onderdeel 'Governance' is in 2016 gewijzigd van oranje naar groen. Nu de provincie sinds eind 2015 enig aandeelhouder is, is sturing op de ORR om provinciale doelen te realiseren beter mogelijk. Met de in 2016 gesloten "Overeenkomst tot wijziging samenwerking Ruimte voor Ruimte" is de governance hierop aangepast. Het onderdeel 'Financiën' is in 2016 gewijzigd van oranje naar rood. Een toelichting is hiervoor gegeven bij het onderdeel 'Financiën'.

Beleid Governance Financiën

Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte

2.11 Tuinbouwontwikkelingsmaatschappij

Naam: Tuinbouw Ontwikkelingsmaatschappij

Rechtspersoon: Commanditaire Vennootschap/Besloten Vennootschap

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): 's-Hertogenbosch

Publiek belang: In het economisch belang gebieden gereed maken voor de vestiging van (grote) glastuinbouwbedrijven en in het belang van landschap en milieu bijdragen aan de ruimtelijke concentratie van glastuinbouwbedrijven.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: CV: 49,8% / BV: 50%

Portefeuillehouder: Erik van Merriënboer

TOM BV* (geconsolideerde balans)	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	-/-€ 17.023.304	-/-€ 11.138.251
- Waarvan reserves		
Vreemd Vermogen	€ 62.373.807	€ 65.720.923
- Waarvan voorzieningen	€ 241.875	€ 247.835
Resultaat na belasting 2016/2017	-/- € 3.449.778	€ 5.885.054
Dividend over 2016 / over 2017	€ 0	€ 0

Doelstelling

De TOM ontwikkelt projectvestigingsgebieden voor glastuinbouwbedrijven. Sinds 2014 richt zij haar aandacht nagenoeg geheel op het glastuinbouwgebied in het Agro- en Foodcluster Nieuw Prinsenland (AFC NP) in de gemeente Steenbergen.

De provincie heeft drie rollen in relatie tot de TOM:

1. De provincie als vennoot/aandeelhouder van de TOM (49,75% / 50%)
2. Provincie als bevoegd gezag voor het provinciaal inpassingsplan AFCWB;
3. Provincie als wegbeheerder van de N268 (Noordlangeweg).

Governance

Het governance- en beloningsbeleid voldoen aan de gestelde voorwaarden.

Financiën:

In 2015 is de TOM voorzien van herfinanciering. Hierbij is door de Provincie een lening verstrekt van maximaal € 58 mln. Mede aandeelhouder NCB Ontwikkeling heeft eveneens een lening verstrekt van € 14 mln. Bij besluitvorming is ervan uitgegaan dat bij voltooiing van het project NP (en daarmee beëindiging van de TOM) er een verlies resteert van circa € 20 mln, waarvan 50% voor de Provincie. Op basis van de laatst ontvangen liquiditeitsprognose komt het verlies van de TOM lager uit op circa €15,4 mln, zijnde € 7,7 mln voor de Provincie. Door de kortere looptijd wordt het verlies van de TOM kleiner, omdat de rentelasten lager worden. Het rendement voor de provincie op de lening gedurende de looptijd blijft gelijk, echter door de kortere looptijd en het lager opgenomen bedrag dan voorzien zullen naar verwachting de totale rente-inkomsten lager uitvallen.

Wat is de bijdrage van de TOM aan de doelstellingen van het programma Ruimte?

De TOM richt zich op de ontwikkeling van projectvestigingsgebieden voor glastuinbouwbedrijven. Door concentratie van glastuinbouwbedrijven ontstaan economische (samenwerkings)voordelen alsmede voordelen vanuit het oogpunt van milieu en landschap. In 2014 heeft de TOM besloten zich geheel te richten op het glastuinbouwgebied in het Agro- en Foodcluster Nieuw Prinsenland.

Stoplichtenmodel

Financiën

Ondank de positieve ontwikkelingen in de markt zal er aan het einde van de looptijd een verlies overblijven voor de aandeelhouders. Het provinciale aandeel in dit verlies is afgedekt.

Beleid Governance Financiën

Tuinbouw Ontwikkelingsmaatschappij

2.12 Business Park Aviolanda BV

Naam: Business Park Aviolanda (BPA)

Rechtspersoon: Besloten Vennootschap

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Woensdrecht

Publiek belang: vanuit het economisch belang het bevorderen van bedrijvigheid in de sector Aerospace & Maintenance, vanuit het belang van een goede ruimtelijke ordening het scheppen van vestigingsmogelijkheden voor bedrijven op een reeds lang bestaand bedrijventerrein, waardoor verdere aantasting van de ecologische hoofdstructuur bij de vliegbasis Woensdrecht wordt voorkomen.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 60%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijke - Pauli

BPA	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
------------	--------------------	----------------------

Eigen Vermogen	€ 11.431.000	€ 11.647.130
- Waarvan reserves		
Vreemd Vermogen	€ 15.511.956	€ 14.841.264
- Waarvan voorzieningen		
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 306.893	216.130
Dividend over 2016 / over 2017		

Doelstelling

Het Business Park Aviolanda vervult een functie bij het tot bloei brengen van het cluster van aerospace maintenancebedrijven in Woensdrecht. Dit is in de eerste plaats van belang voor de werkgelegenheid in West-Brabant en elders in Brabant. Een bloeiende bedrijvigheid op het businesspark kan ook leiden tot (financiële) bijdragen aan de people en planetprojecten van de gebiedsontwikkeling Aviolanda. Van het besluit van Nederland en enkele andere West-Europese landen om het motorenonderhoud van de F-25 te laten plaatsvinden op de vliegbasis Woensdrecht wordt een stimulans verwacht voor de ontwikkeling van het bedrijvencluster in Woensdrecht en in bredere zin voor de ontwikkeling van het Noord-Brabantse cluster Aerospace & Maintenance.

In 2016 heeft BPA een begin gemaakt met de door de aandeelhouders gewenste koersverandering, inhoudend dat business development en de ontwikkeling van het bedrijvencluster aerospace & maintenance centraal komt te staan, in plaats van grondexploitatie en vastgoedontwikkeling. Onder meer is een start gemaakt met de ontwikkeling van de Aviolandahal, een hangar voor verschillende huurders in combinatie met kantoorruimte die zo worden ontworpen dat het gebouw een ontmoetingsfunctie krijgt (aerospace business center). In dit verband is ook de personele bezetting gewijzigd; er is een nieuwe directeur aangesteld en drie nieuwe commissarissen zijn aangetreden.

De provincie heeft drie rollen in relatie tot BPA:

1. De provincie als (meerderheids)aandeelhouder van BPA (60%)
2. De provincie als belangenbehartiger van het Woensdrechtse bedrijvencluster in de sector Aerospace & Maintenance (militair en civiel) op nationaal niveau;
3. De Provincie als bevoegd gezag in het kader van natuur- en milieuwetgeving (onder meer de geluidszonering van het bedrijventerrein en de vliegbasis).

Governance

Het governancebeleid voldoet aan de gestelde voorwaarden. In 2016 heeft de integratie van vennootschappen zijn beslag gekregen en zijn GEM Aviolanda Woensdrecht CV En GEM Aviolanda Woensdrecht BV opgeheven. Het beheer en de ontwikkeling van het businesspark zijn hiermee in één hand gekomen, die van BPA BV en haar dochtervennootschappen. De statuten van BPA zullen nog moeten worden aangepast en er zal worden bezien of een nieuwe samenwerkingsovereenkomst tussen BPA en haar aandeelhouders nodig is.

Financiën:

De financiële positie van BPA is op zichzelf genomen gezond te achten, hetgeen vooral moet worden toegeschreven aan de constante inkomsten uit de verpachting van grond en gebouwen aan de Fokkerbedrijven. De financiële gevolgen van de beoogde koerswijziging zullen duidelijk moeten worden bij de opstelling van het nieuwe ondernemingsplan. Verwacht mag worden dat daarbij een financieringsbehoefte aan het licht zal treden die niet volledig kan worden afgedekt door inkomsten uit de bedrijfsactiviteiten.

Wat is de bijdrage van BPA aan de doelstellingen van het programma Economie?

We stimuleren de verdere uitbouw van de Brabantse topsectoren en -clusters (met nadruk op F35, smart maakindustrie), waarbij we mkb'ers meer direct willen betrekken. Dit gebeurt o.a. vanuit onze

inzet op de aanpak vanuit het traject Maintenance & Services. De ontwikkeling van het BPA levert een bijdrage aan het Actieplan Economische Structuurversterking West-Brabant.

Stoplichtenmodel

Financiën

Voortgang vereist uitbreiding met clusterontwikkelingsactiviteiten en ontwikkeling van nieuw vastgoed. Hiervoor is inbreng van extra eigen- en vreemd vermogen nodig.

Beleid Governance Financiën

Business Park Aviolanda

2.13 Nederlandse Waterschapsbank NV

Naam: Nederlandse Waterschapsbank NV

Rechtspersoon: Naamloze Vennootschap

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Den Haag

Publiek belang: Efficiënte financiering publieke sector.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 0,12% in aantal aandelen, 0,23% in waarde.

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijke - Van Merrienboer

NWB Bank NV	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 1.399.000.000	€ 1.507.000.000
- Waarvan reserves	€ 1.297.000.000	PM
Vreemd Vermogen	€ 89.915.000	PM
- Waarvan voorzieningen	€ 9.000.000	PM
Resultaat na belasting 2015/2016	€ 95.000.000	€ 107.000.000
Dividend over 2015 / over 2015	0	0

**Indien cijfers niet bekend bij accountmanager dan moet die deze z.s.m. opvragen bij het bestuur*

Doelstelling

Hoofddoelstelling van de NWB is het zo goed en goedkoop mogelijk financieren van de Nederlandse publieke sector. Hieronder worden verstaan de waterschappen, gemeenten, provincies, sociale woningbouw, zorg- en onderwijsinstellingen. De Nederlandse Waterschapsbank streeft uitdrukkelijk niet naar winstmaximalisatie.

De deelname van de provincie in de Nederlandse Waterschapsbank is primair ingegeven om de financiële betrokkenheid bij enkele grote financiële instellingen die zich richten op de publieke sector tot uitdrukking te brengen. De deelname van de provincie is gering, ongeveer 0,12% van de aandelen. De Nederlandse waterschappen gezamenlijk bezitten veruit het grootste deel van de aandelen.

Governance

In de buitengewone vergadering van aandeelhouders van de NWB Bank is 14 september 2015 het beloningsbeleid voor de directie behandeld dat gaat gelden voor nieuw te benoemen directieleden. De beloning van de NWB is niet onderhevig aan de Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen (WNT) voor de publieke sector.

De voorgestelde beloning voor nieuwe directieleden is vergeleken met een aantal jaren geleden substantieel afgenomen (van € 400.000 naar € 272.000 voor de directievoorzitter) maar nog altijd aan de hoge kant, zeker vergeleken met het maximum voor beloningen in de publieke sector (WNT). Het voorstel past wel binnen het deelnemingenbeleid dat het Rijk heeft geformuleerd voor staatsdeelnemingen. Het standpunt van de provincie is afgestemd met de Brabantse Waterschapsbond

waarbij is afgesproken dat aangedrongen zal worden op verdere versoering van de beloning voor de directie van de NWB.

De provincie heeft ingestemd met het voorgestelde beloningsbeleid maar heeft in een stemverklaring benadrukt dat het maximale niveau van beloning voor de directie van de NWB verder versoerd moet worden in de richting van het maximum dat geldt voor beloningen in de publieke en semipublieke sector (WNT).

Financiën:

De eisen waaraan Europese banken moeten voldoen zijn de afgelopen jaren verscherpt. Dat geldt onder meer voor de eigen vermogenspositie. Die moet per 2018 aan de vastgestelde norm voldoen. Om dat te bereiken is de NWB de afgelopen jaren opgehouden dividend uit te keren. De volledige winst wordt ingehouden ter verbetering van het eigen vermogen.

Daarnaast is de NWB Bank in 2015 een hybride lening aangegaan met vier provincies om ook daarmee de eigen vermogenspositie te versterken. De provincie Noord-Brabant participeert voor € 50 miljoen in deze lening.

Echter de Europese Commissie heeft op 23 november 2016 aanpassingen op de Bazel III regelgeving gepubliceerd. Uit deze aangepaste regelgeving volgt dat promotional banks (waar de NWB Bank voor kwalificeert) voor de berekening van de leverage ratio zogenaamde promotional loans mag aftrekken van de grondslag (lees het balanstotaal). Aangezien het overgrote deel van de leningen die de NWB Bank verstrekt in het kader van haar kredietverlening aan de Nederlandse publieke sector, kwalificeren als promotional loans verbetert hierdoor de leverage ratio van de bank fors. Hierdoor voldoet de NWB Bank onder deze aangepaste regelgeving aan de leverage ratio norm van 3%. Daarmee vervalt de behoefte aan extra kapitaal, waardoor de NWB Bank geen nieuw additioneel hybride kapitaal meer hoeft aan te trekken.

De aanvraag aan de provincie Noord-Brabant voor een aanvullende lening van € 75 miljoen heeft de NWB ingetrokken.

Wat is de bijdrage van de NWB aan de doelstellingen van Financiën?

De NWB Bank levert een zeer belangrijke bijdrage aan de financiering van de publieke sector in Nederland: gemeenten, provincies, waterschappen, onderwijs- en zorginstellingen, woningbouwcorporaties.

Stoplichtenmodel

Nederlandse Waterschapsbank NV

Beleid Governance Financiën

2.14 NV BNG Bank

Naam: NV Bank Nederlandse Gemeenten

Rechtspersoon: Naamloze Vennootschap

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Den Haag

Publiek belang: Efficiënte financiering publieke sector.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 0,07%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijke - Van Merrienboer

NV BNG Bank	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 4.136.000.000	€ 4.486.000.000
- Waarvan reserves	€ 3.798.000.000	PM
Vreemd Vermogen	€ 145.317.000.000	€ 149.483.000.000
- Waarvan voorzieningen	€ 2.000.000	PM

Resultaat na belasting 2016/2017	€ 226.000.000	€ 369.000.000
Dividend over 2016 / over 2017	€ 40.800	€ 63.700

Het volledige jaarverslag van BNG Bank wordt gepubliceerd op vrijdag 21 april

Doelstelling

Hoofddoelstelling van de BNG is het zo goed en goedkoop mogelijk financieren van de Nederlandse publieke sector. Hieronder worden verstaan de waterschappen, gemeenten, provincies, sociale woningbouw, zorg- en onderwijsinstellingen. Voor de publieke sector is de BNG een belangrijke financieringspartner. Bij de BNG kunnen deze partijen altijd terecht voor hun financiering.

De deelname van de provincie in de BNG is primair ingegeven om de financiële betrokkenheid bij enkele grote financiële instellingen die zich richten op de publieke sector tot uitdrukking te brengen. De deelname van de provincie is gering, ongeveer 0,07% van de aandelen. De Nederlandse rijksoverheid is de grootste aandeelhouder en bezit 50% van de aandelen.

Governance

De BNG Bank volgt voor het deugdelijk bestuur de beginselen van de Nederlandse corporate governance code. Op één punt wijkt de bank af van de Nederlandse corporate governance code. De aanbeveling die in de code wordt gedaan met betrekking tot het 'stemmen op afstand' wordt door BNG Bank niet gevolgd. Gelet op het karakter van de bank en de herkomst van haar aandeelhouders acht de bank dit niet noodzakelijk.

Op 5 oktober 2016 is een Buitengewone Vergadering van Aandeelhouder geweest waarin het beloningsbeleid aan de orde is gesteld.

De beloning van de BNG Bank is niet onderhevig aan de WNT voor de publieke sector. In 2009 was de beloning voor nieuwe bestuurders al aanzienlijk gematigd van ongeveer € 650.000,- per jaar voor de voorzitter van de RvB naar maximaal € 310.000,-. Uit de herijking die nu plaatsvindt, komt een maximale beloning van € 301.000,- per jaar voor de voorzitter van de RvB. Ondanks de aanzienlijke matiging is de beloning nog altijd aan de hoge kant, zeker vergeleken met het maximum voor beloningen in de publieke sector (WNT). Het voorstel past wel binnen het deelnemingenbeleid dat het Rijk heeft geformuleerd voor staatsdeelnemingen en voldoet aan nationale en Europese regelgeving. De provincie heeft ingestemd met het voorgestelde beloningsbeleid maar heeft in een stemverklaring benadrukt dat het maximale niveau van beloning voor de directie van de BNG verder versoerd moet worden in de richting van het maximum dat geldt voor beloningen in de publieke en semipublieke sector (WNT).

Financiën:

De eisen waaraan Europese banken moeten voldoen zijn de afgelopen jaren verscherpt. Dat geldt onder meer voor de eigen vermogenspositie. Die moet per 2018 aan de vastgestelde norm voldoen. Om dat te bereiken heeft de BNG de afgelopen jaren de dividend uitkering gemaximeerd op 25% van de winst. De resterende winst wordt ingehouden ter verbetering van het eigen vermogen. Ter versterking van de eigen vermogenspositie heeft ook de BNG Bank een hybride lening uitgegeven in 2015. De provincie Noord-Brabant participeert voor € 100 miljoen in deze lening.

In 2016 heeft de provincie Noord-Brabant in dit kader een aanvullende lening verstrekt van € 50 miljoen.

Echter de Europese Commissie heeft op 23 november 2016 aanpassingen op de Bazel III regelgeving gepubliceerd. Uit deze aangepaste regelgeving volgt dat promotional banks (waar de BNG Bank voor kwalificeert) voor de berekening van de leverage ratio zogenaamde promotional loans mag aftrekken van de grondslag (lees het balanstotaal). Aangezien een groot deel van de leningen die de BNG Bank verstrekt in het kader van haar kredietverlening aan de Nederlandse publieke sector, kwalificeren als promotional loans verbetert hierdoor de leverage ratio van de bank. Immers de leverage ratio was kort gezegd de verhouding tussen het balanstotaal en het eigen vermogen.

Hierdoor voldoet de BNG Bank onder deze aangepaste regelgeving aan de leverage ratio norm van 3%.

De combinatie van aangetrokken hybride kapitaal en de aangepaste regelgeving resulteert erin dat de BNG Bank over voldoende eigen vermogen beschikt.

Wat is de bijdrage van de BNG aan de doelstellingen van financiën?

De BNG Bank levert een zeer belangrijke bijdrage aan de financiering van de publieke sector in Nederland: gemeenten, provincies, waterschappen, onderwijs- en zorginstellingen, woningbouwcorporaties.

Stoplichtenmodel

	Beleid	Governance	Financiën
NV Bank Nederlandse Gemeenten			

2.15 Delta N.V.

Naam: Delta N.V.

Rechtspersoon: Naamloze Vennootschap

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Middelburg

Publiek belang: activiteiten vooral gericht op Zeeland. Energienetwerkbedrijf Enduris, drinkwaterbedrijf Evides, Delta N.V. Energie centrales en trade, Delta N.V. energie levering, retail en multimedia. Het belang voor Brabant is zeer gering.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 0,05% (8 aandelen)

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijke - Van Merrienboer

Delta NV	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 930.772.000	
- Waarvan reserves	€ 930.772.000	
Vreemd Vermogen	€ 1.753.431.000	
- Waarvan voorzieningen	€ 647.391.000	
Resultaat na belasting 2016/2017	-/- € 110.710.000	
Dividend over 2016 / over 2017	0	

**Indien cijfers niet bekend bij accountmanager dan moet die deze z.s.m. opvragen bij het bestuur*

Doelstelling:

Delta N.V. is in 1991 ontstaan uit een fusie tussen Watermaatschappij Zuidwest-Nederland (WMZ) en de Provinciale Zeeuwse Energie Maatschappij (PZEM). Aangezien deze fusie werd betaald in aandelen en de provincie aandelen bezat in WMZ, werd Noord-Brabant aandeelhouder in Delta N.V. met een aandelenpercentage van 0,05% (8 aandelen). Delta N.V. is een multi-utility bedrijf en is hoofdzakelijk Zeeuws georiënteerd. Zij levert o.a.: energie, water, televisie en internet.

Beleidsvoornemens:

Op 13 december 2011 hebben GS besloten om haar aandelen Delta N.V. te willen verkopen, door de tot nu toe tegenvallende resultaten in de energiesector heeft geen van de overige aandeelhouders de aandelen willen overnemen. Aangezien de cijfers tegen blijven vallen zal verkoop van de aandelen moeilijk zijn. Daarnaast is de toekomst van Delta N.V. op dit moment erg onzeker, onderdelen staan te koop en netwerkbedrijf Enduris moet voor 1 juli 2017 zijn afgesplitst. Wat precies van het huidige Delta N.V. over zal blijven is nu niet aan te geven. Er wordt geprobeerd zoveel

mogelijk rekening te houden met duurzame werkgelegenheid, risicobeperking en aandeelhouderswaarde van het bedrijf.

Governance:

Met betrekking tot de Splitsingswet heeft de ACM besloten dat Delta N.V. haar netwerkactiviteiten moet afsplitsen. Hiervoor krijgt Delta N.V. tot uiterlijk 1 juli 2017 de tijd. De splitsing zal resulteren in een nieuwe verbonden partij voor de provincie Noord-Brabant. Er zullen statuten worden opgesteld voor het afgesplitste netwerkbedrijf en mogelijk zullen de statuten van Delta N.V. zelf worden aangepast.

Er is een governancebeleid dat gebaseerd is op de governance Code Tabaksblat.

Financiën:

Het eigen vermogen van Delta N.V. zal de komende jaren naar verwachting sterk gaan dalen. Dit komt door de aanhoudend lage energieprijzen waardoor energie met verlies verkocht wordt. Delta N.V. zal waarschijnlijk een hogere rente moeten gaan betalen voor benodigde financiering. In relatie tot de strategiebepaling, splitsing van netwerkactiviteiten en het voortbestaan van bedrijfsonderdelen zoekt Delta N.V. naar financieringsmogelijkheden. Delta N.V. wil zoveel mogelijk werkgelegenheid behouden en wil bij voorkeur dat onderdelen zelfstandig levensvatbaar zijn. Omdat ons aandelenbelang zeer gering is, zijn ook de risico's ten aanzien van Delta N.V. gering voor ons. Zoals het er nu uitziet bij Delta N.V. zal er de komende jaren geen dividend kunnen worden uitgekeerd aan aandeelhouders.

Wat is de bijdrage van Delta N.V. aan de doelstellingen van het programma Economie en energie?

Aangezien het werkingsgebied van Delta zich in Zeeland bevindt en er geen gezamenlijke projecten zijn is er geen bijdrage van Delta aan de Brabantse beleidsprogramma's.

Stoplichtenmodel

Financiën

Het voornemen tot verkoop van de provinciale aandelen Delta heeft tot dusverre geen resultaat opgeleverd. Delta is zelf bezig met een strategische heroriëntering en Delta NV zal haar netwerkactiviteiten moeten gaan afsplitsen. Hierdoor zal zij meer en meer afhankelijk worden van haar commerciële activiteiten, waarbij de energiepoot nog verlieslijdend is.

Beleid Governance Financiën

Delta N.V.

2.16 Oss Life Sciences Park Vastgoed

Naam: Oss Life Sciences Past Vastgoed (OLSP Vastgoed)

Rechtspersoon: Besloten Vennootschap

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Oss

Publiek belang: bijdragen aan het ontwikkelen van Pivot Park, een campus voor de Life Sciences op het bedrijventerrein Molenheide te Oss gebaseerd op de faciliteiten en expertise die beschikbaar zijn gekomen door het sluiten van de research- en development afdeling van MSD, welke campus onderdeel moet worden van een robuust en duurzaam ecosysteem voor open innovatie voor de Life Sciences, met name voor medicijnontwikkeling.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 66,18%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijke - Van Merrienboer

OLSP Vastgoed	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen *	€ 7.562.750	

- Waarvan reserves		
Vreemd Vermogen	€ 6.601.261	
- Waarvan voorzieningen		
Resultaat na belasting 2016/2017	-/- € 483.278	
Dividend over 2016 / over 2017		

Cijfers zijn pas beschikbaar na de AVA in juli 2017

Doelstelling

De vestiging van MSD te Oss heeft de afgelopen jaren haar research- en developmentactiviteiten beëindigd. Het vastgoed dat hierbij is vrijgekomen is in eigendom van de gemeente Oss gekomen en door OLSP Vastgoed in erfpacht genomen. Eind 2016 ging het om acht gebouwen. OLSP Vastgoed verhuurt het vastgoed aan OLSP Exploitatie BV. Laatstgenoemde vennootschap verhuurt ruimten aan bedrijven die zich op het park hebben gevestigd. Begin 2017 waren dat er 40, met werkgelegenheid voor 500 mensen. Op deze wijze draagt OLSP Vastgoed bij aan de ontwikkeling van het Pivot Park (voorheen Oss Life Sciences Park, OLSP) tot een campus voor de Life Sciences, met name voor medicijnontwikkeling. Deze campus moet onderdeel moet worden van een robuust en duurzaam ecosysteem voor open innovatie voor de Life Sciences.

De provincie heeft drie rollen in relatie tot OLSP Vastgoed:

1. de provincie als (meerderheids)aandeelhouder van OLSP Vastgoed (66%)
2. de provincie als belangrijkste financier van OLSP Vastgoed
3. de provincie die als een van de founding fathers van Pivot Park optreedt als stimulator, en belangenbehartiger van het park.

Governance

Het governancebeleid van OLSP Vastgoed BV voldoet op zichzelf genomen aan de gestelde voorwaarden. In de loop van de tijd is echter steeds merkbaarder geworden dat het gesplitste eigenaarschap van enerzijds het vastgoed en anderzijds de parkorganisatie coördinatieproblemen oplevert. Gedeputeerde Staten hebben in december 2016 besloten om de aandelen van OLSP Holding BV over te nemen van de BOM. Met dit besluit hebben Provinciale Staten op 20 januari 2017 ingestemd (dossier 92/16). Dit besluit is onderdeel van een wijziging van de governance die tot doel heeft de ontstane coördinatieproblemen op te lossen.

Financiën:

Het belangrijkste financiële risico van OLSP Vastgoed is dat de ontwikkeling van Pivot Park stopt en dat als gevolg daarvan (verwachte) huurinkomsten wegvallen. Dit risico is reëel, omdat Pivot Park moeite heeft om haar exploitatie op orde te houden. De bezettingsgraad van de gebouwen is lager dan gedacht, de verhuurbaarheid van de gebouwen is tegengevallen, de beoogde energiebesparing is nog niet waargemaakt en de servicekosten en de campusfee zijn hoger dan begroot.

Om de financiële toekomst van het Pivot Park veilig te stellen hebben Provinciale Staten in het zojuist genoemde dossier ook besloten om een aanvullend krediet ter beschikking te stellen van maximaal 13,9 miljoen. Hiervan neemt de gemeente Oss € 1,2 miljoen voor haar rekening. Het financiële risico van OLSP Vastgoed is door deze besluitvorming voor de korte en middellange termijn weggenomen. Dit geldt echter niet voor de lange termijn, omdat in alle toekomstscenario's voor Pivot Park een verlies wordt voorzien.

Het risico van het provinciale aandeel in OLSP Vastgoed is volledig afgedekt in de risicoreserve van het ontwikkelbedrijf. Het risico van de provinciale geldlening aan OLSP Vastgoed, groot € 10 miljoen, waarvan op dit moment € 6,9 miljoen is opgenomen, is afgedekt in de algemene risicoreserve. Het risico van het aanvullende krediet wordt gedeeltelijk afgedekt in de algemene risicoreserve.

Wat is de bijdrage van OLSP Vastgoed aan de doelstellingen van het programma Economie of ruimte?

OLSP Vastgoed ondersteunt de ontwikkeling van het Pivot Park tot een campus voor de Life Sciences, met name voor medicijnontwikkeling. Hiermee levert OLSP Vastgoed een bijdrage aan de uitbouw van de Brabantse topsector Life Sciences & Health.

Stoplichtenmodel

Financiën

De financiële positie van OLSP Vastgoed is verslechterd als gevolg van een afwaardering van het vastgoed. Het besluit van Provinciale Staten van 20 januari 2017 (dossier 92/16) om € 13,9 miljoen ter beschikking te stellen van de Pivot Park organisatie, waartoe OLSP Vastgoed behoort, maakt echter dat de financiële zorgen van OLSP Vastgoed voor de korte en middellange termijn zijn weggenomen.

Beleid Governance Financiën

OLSP Vastgoed

2.17 Green Chemistry Campus BV

Naam: Green Chemistry Campus (GCC)

Rechtspersoon: Besloten Vennootschap

Vestigingsplaats: Bergen op Zoom

Publiek belang: versterken economische structuur van West-Brabant en bevordering van werkgelegenheid in de biobased economy.

Belang provincie aan begin en eind van het jaar: 60%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol en inhoudelijke - Pauli

Green Chemistry Campus	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen*	-/- € 845.881	€ 1.265.372
- Waarvan reserves	-/- 845.881	€ 1.265.372
Vreemd Vermogen	€ 1.162.868	€ 167.463
- Waarvan voorzieningen	€ 0	€ 0
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 276.554	€ 188.747
Dividend over 2016 / over 2017	€ 0	€ 0

Doelstelling

Doel van de campus is het tot stand brengen van een topfaciliteit binnen de biobased economy met een focus op jonge innovatieve bedrijven op het snijvlak van 'Agro meets Chemistry'. De campus is business-driven en biedt kantoor-, laboratorium- en demofaciliteiten. Inhoudelijk speerpunt van de campus is groene chemische bouwstenen. Via het Shared Research Centre (SRC) Bioaromaten is er een specifieke focus op bio-aromaten. De campus is één van de toplocaties binnen de Biobased Delta, een groot samenwerkingsverband rond het thema biobased economy in Zuidwest Nederland. De campus is in 2011 geopend en huisvest momenteel 14 bedrijven en kennisinstellingen.

De provincie is groot aandeelhouder met 60% van de aandelen. Overige aandeelhouders zijn NV REWIN West-Brabant (20%) en de gemeente Bergen op Zoom (20%). REWIN is tevens directievoerende partij over de campus en is verantwoordelijk voor de bedrijfsvoering.

Beleidsvoornemens:

De campus huisvest sinds 2014 het Shared Research Centre bio-aromaten van TNO en Vito. In 2016 sloten TNO en VITO een samenwerkingsovereenkomst met Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN). Deze kennisinstellingen verrichten vanuit hun eigen disciplines en in gezamenlijkheid onderzoek naar bio-aromaten op de Green Chemistry Campus. Dit is een belangrijke stap bij het aantrekken van andere partijen naar de Campus.

Het Businessplan voor Fase Twee van de Green Chemistry Campus is door de aandeelhouders goedgekeurd. De Eerste Fase, oftewel aanloophase, is afgerond. De Tweede Fase wordt nog steeds een ontwikkelfase. De Campus ontwikkelt in deze Tweede Fase een verdienmodel om het ecosysteem op het gebied van Biobased Economy in West-Brabant te versterken. Dit ecosysteem beperkt zich niet tot de campus locatie in Bergen op Zoom, maar behelst ook de toplocaties Nieuw Prinsenland en Haven- en Industrierrein Moerdijk. Het Businessplan is niet gestaafd op vastgoed, maar biedt met de juiste faciliteiten en ondersteuning op het gebied van business development en financieel engineering jonge bedrijven in een open omgeving de kans zich te ontwikkelen in samenwerking met de gevestigde multinationals. De aandeelhouders hebben agio beschikbaar gesteld om de eerste aanpassingen te kunnen doen. De aandeelhouders sloten met SABIC een Samenwerkingsovereenkomst om activiteiten op hun terrein te kunnen blijven ontplooien.

Financiële risico's:

Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders is de hoogte van het nominale aandelenkapitaal van deze vennootschap (60% van € 18.000). De provincie heeft de renteloze achtergestelde lening ter hoogte van € 1,6 miljoen omgezet in agio. Daarnaast hebben de aandeelhouders agio beschikbaar gesteld. Voordat een subsidieaanvraag kan worden gedaan, private partijen hun bijdrage leveren en er meer inkomsten worden gegenereerd, kan de campus alvast open toegankelijk worden gemaakt en kunnen huisvesting van werkplekken en labs worden geplaatst als zich nieuwe huurders aandienen.

Doordat het Businessplan zich niet langer richt op vastgoed, is het financiële risico veel kleiner dan voorzien. Werkplekken en laboratoria worden op vraag geplaatst. Afhankelijk van de activiteit wordt vestiging voorzien in Bergen op Zoom, op de andere toplocaties of elders in West-Brabant.

Wat is de bijdrage van de GCC aan de doelstellingen van het programma Economie?

De Green Chemistry Campus draagt bij aan het creëren van werkgelegenheid, met name in West-Brabant, zoals ook het doel is van het Actieplan Economische Structuurversterking West-Brabant. De ontwikkeling op de campus betreft de Biobased economy, het gebruik van groene reststoffen als vervanging van fossiele grondstoffen. Dit maakt deel uit van het bereiken van een circulaire economie. De Biobased economy stimuleert de cross-sectorale samenwerking tussen chemie en agrofood waarmee nieuwe verdienmodellen worden opgezet.

Stoplichtenmodel

Beleid

Voor de Campus is er een nieuw Businessplan vastgesteld in 2016. Hierin zijn nieuwe richtlijnen opgesteld voor de Campus om zich verder te ontwikkelen. De activiteiten dragen bij aan het provinciale beleid.

Governance

De governance was in 2016 nog niet op orde. Er was nog geen derde commissaris om de Raad van Commissarissen compleet te maken en er was nog geen nieuwe directeur aangetrokken. Er werd wel gehandeld zoals opgesteld in de statuten en in de samenwerkingsovereenkomst tweede fase zijn nieuwe afspraken over de samenwerking tussen aandeelhouders en SABIC vastgelegd.

Financiën

Met de genomen besluiten in 2016 kan ook de financiële situatie worden verbeterd. Wel dient er een verdienmodel te worden ontwikkeld om na Fase Twee onafhankelijk te zijn van publieke middelen.

Beleid Governance Financiën

Green Chemistry Campus

2.18 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV

Naam: Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB)

Rechtspersoon: Besloten Vennootschap

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): 's-Hertogenbosch

Publiek belang: het in de provincie Noord Brabant versterken van de ontwikkeling en de realisatie van de ecologische hoofdstructuur en ecologische verbindingzones.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 100 %

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol - Pauli, inhoudelijk - Van den Hout

Groen Ontwikkelfonds Brabant	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 1,-	€ 1,-
- Waarvan reserves	€ 0,-	€ 0,-
Vreemd Vermogen	€ 3.527.351	€ 1.434.558
- Waarvan voorzieningen	€ 0,-	€ 0,-
Resultaat na belasting 2016/2017	nvt	nvt
Dividend over 2016 / over 2017	nvt	nvt

Doelstelling:

Het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB) heeft als doelstelling het realiseren van het volledige Natuur Netwerk Brabant. Het GOB is opgericht op 1 mei 2014 en het fonds loopt tot en met 2027. Het GOB gaat het provinciale- en rijksdeel van het Natuurnetwerk Brabant realiseren. Het provinciale deel wordt gefinancierd met provinciale middelen en het rijksdeel met rijkmiddelen in de vorm van geld of grond. Via de aandeelhouderinstructie is er aan het GOB een opdracht verstrekt voor:

- Het verwerven van 2274 ha en het inrichten van 5648 ha in het rijksdeel van het Natuurnetwerk Brabant.
- Het verwerven en inrichten van 3100 ha in het provinciale deel van het Natuurnetwerk Brabant.
- Het realiseren van 710 KM EVZ.

De komende jaren zal GOB aanvullende opdrachten ontvangen, zodat de totale opgave van het Natuurnetwerk gerealiseerd kan worden. Natuurprojecten hebben een doorlooptijd van meerdere jaren en ze worden pas na afronding en afrekening door het GOB als gerealiseerd beschouwd. Hierdoor zijn de realisatiecijfers in 2016 gering.

Governance:

Het Groen Ontwikkelfonds bestaat uit een eenhoofdig bestuur en een investeringscommissie. De governance voldoet aan voorwaarden. In de looptijd van het GOB is het investeringsreglement al achtmaal gewijzigd en begin 2017 is er geheel nieuw reglement vastgesteld. Deze wijzigingen geven aan dat er snel gereageerd wordt op de ervaringen van het GOB en de aanvragers. Daarnaast is ook de aandeelhouderinstructie aangepast aan de veranderde opgave met betrekking tot de PAS en EVZ's.

Financiën:

Het GOB heeft geen eigen vermogen en eventuele tegenvallers zullen verrekend worden met de jaarlijkse exploitatiesubsidie. Voor de uitvoering van het investeringsreglement is een separate activiteiten subsidie verleend, deze subsidie heeft een looptijd t/m 2027. De verkoopopbrengsten/-verliezen worden periodiek met de subsidie verrekend.

Wat is de bijdrage van GOB aan de doelstellingen van het programma Natuur, Water en Milieu?

Het GOB is verantwoordelijk voor het Natuur Netwerk Brabant dat de basis vormt voor de doelstelling Brabant vergroent uit het bestuursakkoord 2015-2019. Daarnaast is voor het Groen Ontwikkelfonds Brabant een aparte paragraaf in de begroting gereserveerd.

Stoplichtenmodel

Groen Ontwikkelfonds Brabant BV

Beleid Governance Financiën

2.19 De Schoonmaak Coöperatie U.A.

Naam: De Schoonmaak coöperatie U.A.

Rechtspersoon: Coöperatie U.A.

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Vught

Publiek belang: Leer werk bedrijf voor mensen met een SW indicatie en een Participatie indicatie.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 0 % (start per 1-1-2017)

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol - en inhoudelijk - Van der Maat

Groen Ontwikkelfonds Brabant	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 2.033.889	€ 1.810.006
- Waarvan reserves	€ 1.342.311	€ 1.342.311
Vreemd Vermogen	€ 3.379.349	€ 2.819.064
- Waarvan voorzieningen		
Resultaat na belasting 2016/2017		€ 467.695
Dividend over 2016 / over 2017		

Doelstelling:

Het voldoen aan de wettelijke verplichting van de Participatiewet en het realiseren van een leer-/werklocatie voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

- De Provincie Noord-Brabant kan via het lidmaatschap van de Schoonmaak Coöperatie haar verplichting vanuit de Participatiewet invullen.
- Er ontstaat continuïteit in de leer-werklocatie die de Provincie wil bieden aan deze doelgroep en waarbij de ontwikkeling van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt centraal staat.
- Het provinciehuis wordt voor een marktconforme prijs schoon gehouden.

Governance:

De governance- voldoet aan de voorwaarden

Financiën:

Er zijn geen financiële risico's. Ieder lid is verplicht jaarlijks een door de algemene vergadering op voorstel van het bestuur vast te stellen contributie te betalen.

Wat is de bijdrage van de Schoonmaak coöperatie aan de doelstellingen van het programma ?

We kiezen met dit lidmaatschap voor het zelf uitvoeren of investeren van het schoonmaken van het provinciehuis. Dit vanwege het feit dat dit een activiteit is waarvoor de doelgroep van de Participatiewet uitstekend ingezet kan worden. We doen dit in de vorm van een coöperatie waarbij de ontwikkeling van medewerkers voorop staat.

Stoplichtenmodel

De Schoonmaak coöperatie

Beleid Governance Financiën

3. Stichtingen en verenigingen

3.1 Inter Provinciaal Overleg

Naam: Inter Provinciaal Overleg (IPO)

Rechtspersoon: Vereniging

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Den Haag

Publiek belang: Overheid

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: provincie betaalt mee naar rato van de kosten

Portefeuillehouder: Pauli

IPO	€ Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	477.119	€ 607.521
- Waarvan reserves		
Vreemd Vermogen	€ 8.180.613	€ 7.427.200
- Waarvan voorzieningen		
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 477.119	€ 607.521

Doelstelling

De vereniging IPO heeft tot doel de belangen te behartigen van de provincies bij het Rijk en een effectief platform te vormen voor de uitwisseling van kennis en ervaring tussen de provincies.

Governance

De governance- voldoet aan de voorwaarden.

Financiën:

Er zijn geen financiële risico's

Wat is de bijdrage van het IPO aan de doelstellingen van het programma Bestuur?

Het Interprovinciaal Overleg zet zich in voor een slagvaardig en resultaatgericht provinciaal bestuur.

Het IPO is in 1986 opgericht en is de belangenbehartiger van en voor de provincies in 'Den Haag' en 'Brussel'. Ook is het IPO het platform van de provincies voor innovatie en kennisuitwisseling.

Stoplichtenmodel

Inter Provinciaal Overleg

Beleid Governance Financiën

3.2 Huis van de Nederlandse Provincies

Naam VP: Huis van de Nederlandse Provincies

Rechtspersoon: Vereniging onder Belgisch recht

Vestigingsplaats VP (hoofdkantoor): Brussel

Publiek belang: Belangenbehartiging voor NL provincies bij EU instellingen in Brussel

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 1/12

Portefeuillehouder: CdK is voorzitter bestuur namens IPO en Pauli is lid van het bestuur namens de provincie Noord-Brabant

	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 171.397	€ 152.556
- Waarvan reserves	€ 171.397	€ 152.556
Vreemd Vermogen	€ 147.087	€ 43.556
- Waarvan voorzieningen	-/- € 27.202	-/- € 41.567
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 50.729	-/- € 18.841

Doelstelling

De twaalf Nederlandse provincies en het Interprovinciaal Overleg (IPO) stichtten in 2000 het Huis van de Nederlandse Provincies (HNP) in Brussel. Voor een stevige en effectieve positionering en vertegenwoordiging in Brussel is het van cruciaal belang om samen te werken en om zo proactief mogelijk te handelen. Het HNP vervult als vooruitgeschoven post een signalerende functie en is een platform voor de gezamenlijke belangenbehartiging van de provincies en het IPO in Brussel.

De provincie Noord-Brabant is lid van de Vereniging Huis van de Nederlandse Provincies (HNP) en betaalt daarvoor een bijdrage voor huisvestings- en apparaatskosten. Vertegenwoordigers van de twaalf provincies en het IPO werken in opdracht van het HNP bestuur vanuit het HNP als belangenbehartigers bij de EU instellingen.

Governance

Het governance beleid kent geen bijzonderheden.

Financiën:

Er zijn geen financiële risico's.

Wat is de bijdrage van het HNP aan de doelstellingen van het programma Bestuur?

Het HNP vervult als vooruitgeschoven post een signalerende functie en is een platform voor de gezamenlijke belangenbehartiging van de provincies en het IPO in Brussel. Provincies moeten voldoen aan de wet- en regelgeving die zijn oorsprong vindt in Brussel en zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en handhaving van veel Europese regels en beleid. Het is belangrijk om bij de ontwikkeling van provinciaal beleid rekening te houden met Europese wet- en regelgeving en beleidskaders.

Stoplichtenmodel

Huis van de Nederlandse Provincies

Beleid Governance Financiën

3.3 Stichting Brabant C Fonds

Naam: Stichting Brabant C Fonds

Rechtspersoon: Stichting

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): Tilburg

Publiek belang: versterken en vergroten en kunst- en cultuuraanbod in Brabant van nationaal en internationaal niveau om daarmee de nationale en internationale aantrekkingskracht van Brabant te vergroten

Belang provincie aan het einde van het jaar: 100%

Portefeuillehouder: Swinkels

Stichting Brabant C Fonds	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 135.917	€ 163.005
- Waarvan reserves	€ 0	€ 135.917
Vreemd Vermogen	€ 1.470.476	€ 2.809.040
- Waarvan voorzieningen	€ 0	€ 0
Resultaat na belasting 2016/2017		27.088

Doelstelling

Doel van Brabant C is om kunst en cultuur in Brabant kwalitatief op een hoger niveau te brengen, het cultuursysteem te versterken, de financiering van kunst en cultuur te vernieuwen (minder overheidsafhankelijk te maken) en een netwerk te bouwen van cultuurinstellingen, ondernemers en overheden.

Governance

Het governancebeleid voor Brabant C voldoet aan de gestelde voorwaarden. Het beloningsbeleid voldoet aan de randvoorwaarden; de beloning van de huidige directeur ligt onder de WNT norm. De Raad van Toezicht bestaat momenteel uit 3 personen, terwijl in de statuten is vastgelegd dat deze uit maximaal 5 personen kan bestaan.

Financiën:

Brabant C heeft een vierjarige subsidiebeschikking, waarbij de kosten voor organisatie en uitvoering in termijnen wordt bevoorschot (maximaal €750.000 per jaar) en voor het fondsdeel aan de stichting een zgn. trekkingsrecht wordt verstrekt. De fondsgelden worden derhalve pas uitgekeerd aan Stichting Brabant C wanneer sprake is van een goedgekeurde projectaanvraag. Door deze werkwijze blijven de voor Brabant C bestemde gelden in beheer van de provincie tot het moment waarop ze beschikt zijn.

Wat is de bijdrage van Brabant C Fonds aan de doelstellingen van het programma Cultuur en samenleving?

Brabant C draagt concreet bij aan het programma Brabant Bruist door op een vernieuwende manier te investeren in kunst en cultuur van (inter)nationaal niveau. De kwaliteit van de kunst zelf, maar ook ondernemerschap, vrijetijdseconomie en talentontwikkeling zijn expliciet elementen in financieringsafwegingen die Brabant C maakt. Dit alles met als achterliggend doel het cultuursysteem van Brabant te versterken.

Stoplichtenmodel

Brabant C

Beleid Governance Financiën

3.4 Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen

Naam VP: Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen (BIFN)

Rechtspersoon: Stichtingen

Vestigingsplaats VP (hoofdkantoor): 's-Hertogenbosch

Publiek belang: een afzetgarantie te kunnen geven aan projectontwikkelaars voor onverkochte woningen, doorstroming op de woningmarkt bevorderen

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 50%

Portefeuillehouder: Van Merrienboer

BIFN Havenmeester	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 4.411.788	€ 3.199.721
Vreemd Vermogen	€ 5.190	€ 5.731
- Waarvan voorzieningen	-	-
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 207.477	€ 37.933

BIFN Hoven Noord	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 1.175.340	€ 992.498
Vreemd Vermogen	€ 5.312	€ 4.302
- Waarvan voorzieningen	-	-
Resultaat na belasting 2016/2017	-/- € 55.434	€ 17.158

BIFN Meerrijk*	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 15.477	€ 0
Vreemd Vermogen	€ 2.570	€ 0
- Waarvan voorzieningen	-	-
Resultaat na belasting 2016/2017	-/- € 693.702	€ 0

**Meerrijk*

Alle woningen zijn verkocht. In de participantenvergadering van de Stichting d.d 17 september 2015 besloten tot ontbinding en liquidatie van de stichting besloten. De liquidatie is in 2016 afgerond.

Doelstelling

De Brabantse investeringsfondsen zijn opgericht om een afzetgarantie te kunnen geven aan projectontwikkelaars voor onverkochte woningen. Daarmee 'koopt' de ontwikkelaar de garantie dat hij alle bij oplevering onverkochte woningen met een korting kan verkopen aan de betrokken woningcorporatie. De woningcorporatie krijgt van het investeringsfonds een winstdelende lening om het rendabele deel van de huur te bekostigen. De rente en aflossing van de winstdelende leningen bestaan uit de volledige waardeontwikkeling van de woningen: positief en negatief. De woningcorporatie verhuurt de woningen vervolgens maximaal 5 jaar en probeert in deze periode zoveel mogelijk woningen te verkopen. De woningen die nog verhuurd zijn na het beëindigen van het fonds worden definitief in eigendom genomen door de corporatie. De woningcorporatie kan met de winstdelende lening naar verwachting een kostendekkende exploitatie voeren. Het exploitatierisico ligt echter geheel bij de woningcorporatie. Het investeringsfonds loopt het waarde risico van de woningen. In het investeringsfonds participeren in principe de provincie (50%), de betreffende gemeente (25%) en de woningcorporatie.

Governance

De governance voldoet aan de gestelde eisen.

Financiële risico's

De provincie participeert met stortingen in de fondsen. De fondsen zijn niet het kapitaal van de stichting maar worden wel door de stichtingen bewaard en beheerd. De participanten in het fonds dragen het risico over deze inleg. Voor ieder project wordt een eigen jaarrekening aangeleverd.

Verantwoording aan PS over het BIFN vindt twee keer per jaar plaats via de voortgangsrapportage ontwikkelbedrijf. Dit als onderdeel van de verantwoording over het totale pakket aan stimuleringsmaatregelen woningbouw. De verantwoording over het BIFN treft u daarom niet hier aan maar in bovengenoemde voortgangsrapportages stimuleringsmaatregelen woningbouw.

Wat is de bijdrage van BIFN aan de doelstellingen van het programma Ruimte?

In de wet Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) is bepaald dat vanaf deze begroting bij elk programma aangegeven moet worden wat de betreffende verbonden partij bijdraagt aan de doelstellingen van het programma waaronder deze qua doelstellingen het best past in de begroting. Kijk voor de doelstellingen van het programma op Brabant.nl naar het Bestuursakkoord 2015-2019. In een paar zinnen aangeven alsjeblieft.

Stoplichtenmodel

	Beleid	Governance	Financiën
Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen (BIFN)			

3.5 Stichting Beheer Museum Kwartier

Naam: Stichting Beheer Museum Kwartier

Rechtspersoon: Stichting

Vestigingsplaats: 's-Hertogenbosch

Publiek belang: exploiteren en beheren van het vastgoed en de installaties in het museumkwartier.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 50%

Portefeuillehouder: Swinkels

	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 100.000	< € 100.000,-
- Waarvan reserves		
Vreemd Vermogen		
- Waarvan voorzieningen		
Resultaat na belasting 2016/2017		
Dividend over 2016 / over 2017		

Doelstelling:

Het museumcomplex aan de Verwerstraat en de Waterstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt het complex aan de in 2013 opgerichte Stichting Beheer Museumkwartier (SBMK). De Stichting heeft als doel:

- het exploiteren en beheren van het vastgoed in het Museumkwartier te 's-Hertogenbosch;
- het verrichten van alle handelingen die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

SBMK verhuurt de ruimten in het complex aan de stichting het Noordbrabants Museum, het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch, Stichting Erfgoed Brabant en de horecaondernemer Maison van den Boer. Het Depot Bodemvondsten is ook gevestigd in dit complex.

Governance:

De governance voldoet aan de gestelde eisen. Het bestuur en de Raad van Toezicht zijn op sterkte maar een beperkte aanpassing van de governance structuur wordt doorgevoerd.

De Stichting Beheer Museumkwartier 's-Hertogenbosch is in oktober 2012 opgericht met als doel het

exploiteren en beheren van het vastgoed in het Museumkwartier). Tevens is in 2012 door de gebouweigenaren (Provincie Noord-Brabant en gemeente 's-Hertogenbosch) voor de besturing van de stichting gekozen voor een model waarin het bestuurlijke proces in handen is van een dagelijks bestuur (met drie bestuurders) en het toezicht wordt gevormd door een ambtelijke afvaardiging van de gebouweigenaren onder leiding van een onafhankelijk voorzitter in een Raad van Toezicht. De uitvoering van de operationele taken wordt gedaan door een kwartiermaker/manager.

Nu na vier jaar constateert de RvT en het bestuur dat de gekozen governance van de stichting te complex is in relatie tot de opdracht. Het bestuur is eindverantwoordelijk maar heeft voor alle strategische besluiten de goedkeuring nodig van de RvT. Hierdoor worden de werkzaamheden dubbel gedaan. De stichting heeft, na intensief overleg en afstemming met de provincie (waaronder de afdeling Cultuur maar ook afdeling Economisch beleid en verbonden partijen) en met de gemeente Den Bosch, recent in de Raad van Toezicht het besluit genomen om de laag van dagelijks bestuur eruit te halen en in het vervolg te volstaan met:

- Uitsluitend een Raad van Toezicht voor de toezichthoudende taken met een afvaardiging van beide gebouweigenaren en een onafhankelijk voorzitter.
- Aangevuld met een directeur-bestuurder voor de bestuurlijke én operationele taken.

Naar verwachting zal medio 2017 deze aanpassing van de governance structuur zijn doorgevoerd

Financiën:

De stichting ontvangt elk jaar van de gebruikers en eigenaars geld voor beheer en onderhoud en de beheerskosten. Het eigen vermogen mag elk kalenderjaar de 100.000,- niet overschrijden. Het teveel aan gelden is teruggestort aan eigenaars en gebruikers. Er is een onderhoudsvoorziening met voldoende dekking.

Wat is de bijdrage van Museumkwartier aan de doelstellingen van het programma Cultuur en samenleving?

Het beheer en onderhoud van het Museumkwartier is geen kerntaak van de provincie. De stichting is opgericht om de provincie op dit gebied te ontzorgen

Stoplichtenmodel (uitleg zie bijlage stoplichtenmodel en overzichtsschema)

Governance

Aanpassing van de governance structuur zal naar verwachting medio 2017 zijn doorgevoerd

Beleid Governance Financiën

Stichting Beheer Museum Kwartier

3.6 Stichting Monumenten Fonds Brabant

Naam: Stichting Monumenten Fonds Brabant

Rechtspersoon: Stichting

Vestigingsplaats: 's-Hertogenbosch

Publiek belang: behoud provinciaal erfgoed

Belang provincie aan het einde van het jaar: 100%

Portefeuillehouder: Pauli

Stichting Monumentenfonds Brabant	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 0	€ 0
Vreemd Vermogen	€ 2.048.000	€ 2.048.000
Resultaat na belasting 2016/2017		

Dividend over 2016 / over 2017	nvt	nvt
--------------------------------	-----	-----

Doelstelling

De doelstellingen zoals beschreven in de statuten van de stichting zijn als volgt:

- a) Het verwerven, beheeren en vervreemden van vennootschappen die ten doel hebben in het belang van stads- en dorpsherstel verwerven, restaureren en beheeren van registergoederen, in het bijzonder Rijksmonumenten, beschermd op grond van de Monumentenwet 1988 en gelegen in Zuid-Nederland, met name in de provincie Noord-Brabant en omgeving, dan wel andere monumentale gebouwen, in het bijzonder waar deze verloren dreigen te gaan en voor het stads- of dorpsbeeld karakteristiek worden geacht, om deze zo mogelijk als bedrijfs- en of woonruimte of voor culturele doeleinden te verhuren, waaronder begrepen het ondersteunen van de te 's-Hertogenbosch gevestigde naamloze vennootschap N.V. Monumenten Fonds Brabant
- b) het zelfstandig verwerven, restaureren en beheeren van registergoederen waaronder monumenten beschermd op grond van de Monumentenwet 1988 en gelegen in Zuid-Nederland, met name in de provincie Noord-Brabant en omgeving, dan wel andere monumentale gebouwen, in het bijzonder waar deze verloren dreigen te gaan en voor het stads- of dorpsbeeld karakteristiek worden geacht.

Financiën

De Stichting kent geen exploitatie. De Stichting is alleen een houdstermaatschappij van de provinciale aandelen van de provincie Noord-Brabant.

Governance

De directie en Raad van Toezicht van de stichting worden momenteel zonder enige vorm van vergoeding bemand door provinciale medewerkers. Dit betreft een tijdelijke situatie totdat gekozen is voor rechtstreeks aandeelhouderschap in de N.V. of kwijtschelding. De stichting zal daarna als zodanig worden opgeheven.

Voor de oprichting van N.V. Monumenten Fonds Brabant in 2002 vonden de activiteiten van het fonds plaats vanuit de stichting. Vanwege fiscale redenen zijn de activiteiten van de stichting verplaatst naar de naamloze vennootschap. In het jaar 2003 heeft de provincie geïnvesteerd in N.V. Monumenten Fonds Brabant in de vorm van een converteerbare achtergestelde obligatielening van € 4 mln tegen een rente van 5%.

In 2014 dreigde een faillissement. Huurinkomsten liepen terug. Het faillissement van de exploitant/huurder van kasteel Maurick had grote impact op de liquiditeitspositie van het fonds. Dit leidde tot een verminderde winstgevendheid en een verslechterde cashflow. Om het dreigende faillissement af te wentelen, is ervoor gekozen om een deel van de lening te converteren naar aandelenkapitaal in de naamloze vennootschap. Hiermee werd de eigen vermogenspositie van de N.V. aanzienlijk versterkt. Dit aandelenkapitaal, 72% beslaand van het totale aandelenkapitaal van de N.V., is tijdelijk ondergebracht in de Stichting Monumenten Fonds Brabant. De Stichting Monumentenfonds Brabant beheert tijdelijk de aandelen van de provincie, tot de keuze is gemaakt voor rechtstreeks aandeelhouderschap in de N.V. of kwijtschelding. Gedeputeerde Staten beraden zich momenteel op beide scenario's en zullen dat medio 2016 voorleggen aan provinciale staten door middel van een procedure van wensen en bedenkingen. De stichting Monumentenfonds Brabant is een tijdelijke houdstermaatschappij.

Wat is de bijdrage van Monumentenfonds aan de doelstellingen van het programma Cultuur en samenleving?

De Stichting Monumentenfonds Brabant draagt bij aan het behoud van Rijksmonumenten in Noord-Brabant. Dit doet zij door het houden van de aandelen van de NV Monumentenfonds Brabant. De NV draagt bij aan het behoud van Rijksmonumenten door de objecten te verhuren. Van de huuropbrengst wordt het onderhoud betaald.

Stoplichtenmodel

Beleid en Governance: De provincie houdt haar aandelen in de NV Monumentenfonds Brabant via de Stichting. Eind 2016 is er door de NV een toekomstverkenning opgesteld. In de eerste helft van 2017 leidt dit mogelijk tot een andere structuur waarbij de provincie Noord-Brabant rechtstreeks aandeelhouder wordt. In dat geval wordt een procedure voor wensen en bedenkingen gevolgd. Bij een daarop volgende besluitvorming door GS wordt de governance daar op aangepast.

Beleid Governance Financiën

Stichting Monumenten Fonds Brabant

4. Overige verbonden partijen

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen provincie Noord-Brabant

Naam: Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen Provincie Noord-Brabant

Rechtspersoon: Publieke rechtspersoon

Vestigingsplaats (hoofdkantoor): 's-Hertogenbosch

Publiek belang: Beheer vermogen voor nazorg gesloten stortplaatsen.

Belang provincie aan begin en einde van het jaar: 100%

Portefeuillehouder: Aandeelhoudersrol - Van Merrienboer, inhoudelijk - Van Merrienboer en Van den Hout

Nazorgfonds Gesloten stortplaatsen	Per 1 januari 2016	Per 31 december 2016
Eigen Vermogen	€ 104.911.836	€ 106.315.062
- Waarvan reserves	€ 104.911.836	€ 106.315.062
Vreemd Vermogen	€ 22.694.716	€ 23.711.603
- Waarvan voorzieningen	€ 22.360.010	€ 23.369.851
Resultaat na belasting 2016/2017	€ 2.363.162	€ 1.403.226

Doelstelling

Op 1 april 1998 is de Nazorgregeling Wet Milieubeheer (Leemtewet bodembescherming) in werking getreden. In deze wet is de verantwoordelijkheid voor een eeuwigdurende nazorg voor stortplaatsen, waar na 1 september 1996 afvalstoffen zijn of worden gestort, neergelegd bij de provincies.

Doel van de wetgever is te voorzien in een zodanig beheer van stortplaatsen dat na de sluiting de grootst mogelijke bescherming wordt geboden tegen nadelige gevolgen. Om hiervoor de benodigde financiële middelen aan te trekken is de nazorgheffing ingesteld die wordt opgelegd aan stortplaatseigenaren. De opbrengst van de heffing wordt in het Nazorgfonds gestort. Het Nazorgfonds wordt naast de heffingen ook gevoed door beleggingsopbrengsten. Het fonds is van rechtswege een rechtspersoon.

Het beleid rond het beheer van het vermogen van het Nazorgfonds is in 2016 niet gewijzigd.

In 2016 is een evaluatie uitgevoerd van het vermogensbeheer van het Nazorgfonds. Uit deze evaluatie zijn geen onmiddellijke problemen naar voren gekomen. Wel is in de evaluatie aandacht gevraagd voor de houdbaarheid op lange termijn van het Nazorgfonds. In dat kader is in 2016 gestart met een ALM (Assen Liability Management) studie. In deze studie wordt de relatie gelegd tussen de bezittingen van het Nazorgfonds en de eeuwigdurende verplichtingen. De uitkomsten van de ALM studie zouden kunnen leiden tot een aanpassing van het beleggingsbeleid en een aanpassing van de rekenrente die wordt gehanteerd bij de bepaling van het doelvermogen van de stortplaatsen voor de eeuwigdurende nazorg. Naar verwachting zullen in de loop van 2017 de bevindingen van de ALM studie bekend worden.

Governance

De governance voldoet aan de gestelde voorwaarden.

Financiën:

Financieel gezond, geen risico's voor het Nazorgfonds. De beleggingsrisico's voor de zeven stortplaatsen die nog niet gesloten zijn berusten bij de exploitanten. Voor de twee gesloten stortplaatsen is het beleggingsrisico voor de provincie.

Wat is de bijdrage van het Nazorgfonds aan de doelstellingen van het programma Natuur, water en milieu?

Het Nazorgfonds draagt bij aan de wettelijke taak van de provincie om eeuwigdurende nazorg uit te voeren op de gesloten stortplaatsen om daarmee het milieu te beschermen.

Stoplichtenmodel

	Beleid	Governance	Financiën
Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen Provincie Noord-Brabant			

Financiële vaste activa / Verstrekte geldleningen

bijlage 3b

Naam van de lening	Rente Percentage	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
Leningen aan deelnemingen						
Vordering Enexis		262.039.526		12.448.719	154.140.897	107.898.628
Ruimte voor ruimte	3 maands	19.750.000		448.463	4.250.000	15.500.000
Lening BOM (spinn-off)	3,780%	6.863.362	81.831	78.428	480.000	6.465.192
Biobased investeringsfonds	0,000%	10.000.000				10.000.000
Lening BOM Holst / MKB valorisatie	0,000%	3.000.000				3.000.000
Lening aan deelnemingen Ontwikkelbedrijf	Div.	47.860.000	4.572.352	1.860.913	250.000	52.182.352
Lenining NWB	3,100%	50.000.000		1.610.705		50.000.000
Hybride lening BNG	Div.	100.000.000	49.800.000	4.048.518		149.800.000
<i>Subtotaal leningen aan deelnemingen</i>		<u>499.512.887</u>	<u>54.454.183</u>	<u>20.495.746</u>	<u>159.120.897</u>	<u>394.846.173</u>
<i>In mindering gebrachte voorziening</i>		<u>-16.221.764</u>				<u>-25.450.153</u>
<i>Balanswaarde</i>		<u>483.291.123</u>				<u>369.396.020</u>
Leningen aan overige verbonden partijen						
Lening aan pivotpark	0,000%	6.282.000				6.282.000
Biobased lening PWP water	0,000%	3.000.000				3.000.000
Life Science & Health Fund	0,000%	8.700.083			5.500.083	3.200.000
Lening Bio-connection	4,000%	500.000				500.000
Lening Cleantechfonds	0,000%	1.500.000				1.500.000
Lening Innovatiefonds	0,000%	48.220.562			14.595.462	33.625.100
Lening Energiefonds	0,000%	6.650.000	1.400.000			8.050.000
Lening Breedbandfonds	0,000%	1.523.695	2.778.417			4.302.112
<i>Subtotaal leningen aan overige verbonden partijen</i>		<u>76.376.340</u>	<u>4.178.417</u>	<u>0</u>	<u>20.095.545</u>	<u>60.459.212</u>
<i>In mindering gebrachte voorziening</i>		<u>-2.779.060</u>				<u>-7.443.366</u>
<i>Balanswaarde</i>		<u>73.597.280</u>				<u>53.015.846</u>
Overige leningen						
<u><i>Publieke lichamen</i></u>						
NV Monumentenfonds	3,000%	2.424.722				2.424.722
Woningbouw productie in kredietcrisis	0,500%	8.937.800			4.117.800	4.820.000
Lening MKB-bedrijven	Div.	4.909.130		2.297	1.322.664	3.586.466
Crisisleningen monumenten	Div.	115.430		862	115.430	0
Lening Het Groene Woud	0,000%	950.000				950.000
Energieleningen part. Woningeigenaren	1,500%	800.000		7.965	462.178	337.822
Versterken electrisch rijden (EMOSS)	8,000%	500.000				500.000
Biobased economie lening	0,000%	998.570	600.000		1.598.570	0
Startersleningen	Div.	21.543.057		360.245	2.381.590	19.161.467
Lening RedMedTech Discovery Fund	0,000%	1.125.000				1.125.000
Lening Go-cartridge	4,500%	500.000		26.230		500.000
Lening 5 sterren regio NO (Has)	0,000%	1.000.000				1.000.000

Financiële vaste activa / Verstrekte geldleningen

bijlage 3b

Naam van de lening	Rente Percentage	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
Lening Manege Heijligers	0,000%	460.000			40.000	420.000
Lening Visit Brabant	0,000%	650.000				650.000
Lening Collectieven	0,000%	0	596.633			596.633
Lening Ontwikkelbedrijf	Div.	4.925.000	5.852.000	295.220	75.000	10.702.000
Lenining Paardensportcentrum den Goubergh	0,000%	459.000			41.000	418.000
Lening Krediet Unie Brabant	0,000%	100.000				100.000
Lening Stichting Zero emissie	0,000%	368.989				368.989
Lening Efteling	1,745%		15.000.000	175.809	1.500.000	13.500.000
Lening Bright Move	0,000%		1.000.000			1.000.000
Lening Starterslift	0,000%		450.000			450.000
Lening Ondernemerslift	0,000%		300.000			300.000
Lening Stichting Monumentenfonds		2.058.000				2.058.000
Lening Vrede Oord de Moeren (Jochems)	3,000%		283.500	4.754	2.937	280.563
<i>Subtotaal overige leningen publieke lichamen</i>		<u>52.824.697</u>	<u>24.082.133</u>	<u>873.381</u>	<u>11.657.169</u>	<u>65.249.660</u>
<i>In mindering gebrachte voorziening</i>		<u>-10.027.440</u>				<u>-8.569.188</u>
<i>Balanswaarde</i>		<u>42.797.257</u>				<u>56.680.472</u>

Overige leningen
Decentrale overheden

Emmen	2,130%	15.000.000		319.775		15.000.000
Oldambt	2,170%	9.666.667		208.088	333.333	9.333.334
Heerde	1,120%	6.750.000		73.894	750.000	6.000.000
Alphen aan de Rijn	2,250%	25.000.000		562.913		25.000.000
Groningen	1,770%	10.000.000		177.041		10.000.000
Schouwen-Duiveland	1,530%	4.750.000		72.168	250.000	4.500.000
Waterschap Vallei en Veluwe	1,530%	14.250.000		216.803	750.000	13.500.000
Capelle	1,790%	4.833.333		86.298	166.667	4.666.666
Amsterdam	1,189%	50.000.000		596.218		50.000.000
Amsterdam	1,419%	50.000.000		711.550		50.000.000
Rotterdam	1,229%	75.000.000		921.860		75.000.000
Nijmegen	0,590%	20.000.000		118.025		20.000.000
Papendrecht	4,449%	5.000.000		222.870		5.000.000
Almere	3,550%	15.000.000		532.986		15.000.000
Almere	3,819%	15.000.000		573.712		15.000.000
Almere	3,849%	15.000.000		578.219		15.000.000
Katwijk	1,000%	10.000.000		95.764	500.000	9.500.000
Hendrik Ido Ambacht	0,500%	10.000.000		50.515		10.000.000
Drents overijsselse Delta	0,990%	5.000.000		49.604		5.000.000
Drents overijsselse Delta	1,030%	5.000.000		51.608		5.000.000
Maastricht	1,260%	25.000.000		309.090	690.910	24.309.090
Amsterdam	0,548%	100.000.000		548.980		100.000.000

Financiële vaste activa / Verstrekte geldleningen

bijlage 3b

Naam van de lening	Rente Percentage	Restant bedrag aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het jaar verstrekte leningen	Bedrag van de rente	Aflossing	Restantbedrag aan het einde van het dienstjaar
Zwolle	1,000%	10.000.000		100.149		10.000.000
Groningen	1,435%	50.000.000		718.488		50.000.000
Nijmegen	0,900%	23.100.000		118.719	23.100.000	0
Schiedam	1,600%	15.000.000		240.090		15.000.000
Drents overijsselse Delta	1,600%	5.000.000		80.009		5.000.000
Drents overijsselse Delta	1,670%	5.000.000		83.509		5.000.000
Moerdijk	2,500%	4.000.000	6.121.995	71.721		10.121.995
Drents overijsselse Delta	1,580%	0	10.000.000	145.913		10.000.000
<i>Subtotaal overige leningen Decentrale overheden</i>		<u>602.350.000</u>	<u>16.121.995</u>	<u>8.636.579</u>	<u>26.540.909</u>	<u>591.931.085</u>
Totaal		1.231.063.924	98.836.728	30.005.706	217.414.521	1.112.486.130
In mindering gebrachte voorzieningen		-29.028.264				-41.462.708
Balanswaarde verstrekte geldleningen		<u>1.202.035.660</u>				<u>1.071.023.423</u>

Uitgangspunt voor de presentatie van de reserves in de deze jaarstukken is de Nota reserves die door PS op 21 oktober 2016 is vastgesteld. De geactualiseerde instellingsbesluiten voor de reserves zijn in de nota reserves opgenomen.

Het eigen vermogen van de provincie bestaat uit de reserves die worden onderscheiden naar:

- de Algemene reserve
- de Bestemmingsreserves (een bestemmingsreserve is een reserve waar PS een bepaalde bestemming aan hebben gegeven). De veruit grootste bestemmingsreserve van de provincie is reserve Essent.

In de begroting en jaarstukken is bij elk programma per productgroep de bijdrage uit de bestemmingsreserves aangegeven.

I Algemene reserve (nr 0001)

De algemene reserve bestaat uit een aantal componenten:

1 Overhevelingen

Voor het schuiven met lasten tussen verschillende begrotingsjaren wordt de component overhevelingen binnen de algemene reserve gebruikt. Wanneer bijvoorbeeld tijdens het begrotingsjaar blijkt dat een prestatie niet meer tot uitvoering kan komen, kunnen binnen de daarvoor met PS overeengekomen criteria de prestatie en de daarbij horende financiële middelen worden doorgeschoven naar het volgende begrotingsjaar. De component overhevelingen van de Algemene Reserve dient daarbij als tijdelijke stallingsplaats voor de aansluiting tussen de begrotingen van beide jaren.

2 De component 'doorgeschoven begrotingsruimte' in de Algemene Reserve omvat de ruimte op de begroting die op basis van de geactualiseerde inkomstenraming nog niet aan een programma is toegewezen.

3 De component voorfinanciering van de algemene reserve bevat de middelen van activiteiten op de meerjarenbegroting die in de tijd naar voren zijn gehaald. Met het naar voren halen in de tijd ontstaat in een later jaar ruimte op de begroting. Deze ruimte wordt gebruikt om de tijdelijke voorfinanciering via de Algemene Reserve te compenseren.

De mutaties in 2016 hebben betrekking op de voorfinanciering van de intensieve veehouderij en op de voorfinanciering van de regionale uitvoeringsdiensten.

4 Component regionale structuurversterking (nr.1720 PS 56/08)

Bij de behandeling van de begroting 2009 en Najaarsbrief 2008 hebben PS besloten tot de instelling van de component regionale structuurversterking. Dit onderdeel is bedoeld voor de cofinanciering van bovenlokale projecten die bijdragen aan de provinciale beleidsdoelen over de volle breedte van onze begroting en die anders niet of pas veel later gerealiseerd zouden kunnen worden. Hieronder vallen onder meer de uitwerking van de intentieovereenkomst Samen investeren in West-Brabant en de 2e tranche van de samenwerking met de B5. Vooralsnog is de reserve regionale structuurversterking als component van de algemene reserve ondergebracht in verband met het risico van overprogrammering dat bij de tranches van samen investeren wordt toegepast. Het merendeel van de projecten is in 2013 en 2014 afgerond. Voor enkele projecten is uitstel verleend tot uiterlijk medio 2016. Bij burap 2016 is deze component volledig afgesloten en afgerekend.(zie nota reserves blz 5)

5 Component Risicoreserve (nr. 0505 PS 51/04)

Bij de Voorjaarsnota 2004 is door Provinciale Staten de risicoreserve ingesteld om de beleidsrisico's (de risico's die uitdrukkelijk zijn aanvaard als consequenties van bepaald functioneel beleid en die in de toekomst kunnen leiden tot extra budgettair beslag) af te dekken.

Een nadere toelichting op de risico's die via de risicoreserve worden afgedekt is opgenomen in paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

6 Bestuursakkoordmiddelen (PS 63/14)

Bij de behandeling van de Najaarsbrief 2014/begroting 2015 is besloten het restant van de stelpost bestuursakkoord te storten in de component Bestuursakkoord middelen 2011-2015. In het kader van de

uitwerking van het huidige bestuursakkoord is ook de component bestuursakkoord-middelen 2015-2019 binnen de algemene reserve ondergebracht.

II Bestemmingsreserves

Reserve Essent

Met de opbrengst van de verkoop Essent is een obligatieportefeuille gevormd en deze opbrengst is in de reserve Essent gestort.

De reserve Essent is onderverdeeld in vier componenten:

- 1 Immunisatieportefeuille (PS 60/10)
Deze component heeft tot doel om eeuwigdurend jaarlijks de met de aandelenverkoop vervallen dividenduitkering van Essent te compenseren (zie ook de paragraaf Treasury).
De reserve wordt gevoed met de jaarlijkse resultaten c.q. het rendement op de immunisatieportefeuille die is gevormd met de verkoopopbrengst Essent (zogenoemd stamkapitaal).
Onttrekkingen uit de reserve hebben jaarlijks plaats om de algemene inkomsten in de begroting op niveau te houden. De stortingen betreffen het rendement op de immunisatieportefeuille.
- 2 Investeringsagenda (PS 60/10)
De reserve staat ten dienste van de investeringsstrategie van de Agenda van Brabant en moet op de juiste momenten de middelen genereren voor de uitvoering van de geplande investeringen
De reserve wordt gevoed met de jaarlijkse opbrengsten (beleggingsrendementen en kapitaalopbrengsten) voortvloeiend uit de aandelenverkoop Essent, voor zover het de middelen betreft die niet zijn aangemerkt als onderdeel van de immunisatieportefeuille.
Onttrekkingen uit de reserve hebben plaats om de projecten uit de investeringsstrategie te realiseren.
- 3 Dividend- en rentereserve (PS 63/14)
De reserve dient voor het opvangen van rente- en dividendschommelingen en voor het afdekken van eventuele tekorten in het structureel begrote beleggingsrendement van de immunisatieportefeuille.
Bij Najaarsbrief 1999 is een Dividendreserve ingesteld om schommelingen in dividendopbrengsten op te vangen.
Bij Najaarsnota 2011 is besloten de reserve tevens in te zetten in relatie tot ons gesloten rentesysteem (integrale financiering). Indien in enig jaar een negatief verschil ontstaat tussen de geraamde en gerealiseerde renteopbrengsten, dan wordt de reserve als buffer ingezet.
In de Najaarsbrief 2014 is voorgesteld om de Dividend- en rentereserve samen te voegen met de Indexatiereserve voor het opvangen van eventuele tekorten in het structureel begrote beleggingsrendement. Het Treasury Committee heeft in juli 2014 over deze integratie een positief advies uitgebracht. Op basis van het advies van de Treasurycommissie van 6 juni 2016 is de maximale stand van deze component bepaald op € 360 mln.
- 4 Balansverkorting
In 2010 hebben PS besloten de provinciale balans te verkorten door het afwaarderen van investeringsbijdragen aan derden (waar geen provinciaal bezit tegenover staat). Conform het advies van de accountant zijn de geactiveerde bijdragen aan investeringen van derden vervroegd afgeschreven (Zie ook Voorjaarsnota 2010 blz 25/26). Hiervoor is een deel van de opbrengst verkoop Essent aangewend.
Het effect van deze maatregel is dat de jaarlijkse kapitaallasten in de begroting komen te vervallen.
Door de versnelde afwaardering ontstaat een tekort dat vanaf 2016 jaarlijks wordt aangezuiverd met een storting van € 30 mln in de reserve.

Reserve Cofinanciering Europese programma's (nr. 360 PS 35/08 PS 62/15)

Bij de Voorjaarsnota 2008 hebben PS de reserve cofinanciering Europese programma's ingesteld. Doel van de reserve is de cofinanciering van projecten (inclusief uitvoeringskosten) die medegefinancierd worden door Europa. De provinciale middeleninzet kan per jaar sterk wisselen.

Cofinanciering is beschikbaar voor de volgende onderdelen:

- 1 Operationeel Programma Zuid (OPZuid);
- 2 PlattelandsontwikkelingsProgramma (POP);

- 3 Interregionale samenwerking (Interreg);
4 Uitvoeringskosten Europese programma's genoemd onder 1 t/m 3.

Reserve instandhouding onroerend erfgoed (nr. 0410 PS 24/05)

De reserve instandhouding onroerend erfgoed wordt aangewend op basis van de Uitvoeringsnota monumenten (vastgesteld door PS op 1 juli 2004) en de hieruit voortvloeiende beleidsregels, zoals bijvoorbeeld de kerken- en molenregeling. Voornaamste doelstelling is het in stand houden van monumentale waarden. De reserve wordt tevens aangewend voor implementatiekosten, voortvloeiend uit de Uitvoeringsnota monumenten en binnen de doelstelling passende incidentele knelpunten.

De reserve wordt tevens aangewend voor implementatiekosten, voortvloeiend uit de Uitvoeringsnota monumenten en binnen de doelstelling passende incidentele knelpunten.

Omdat restauratiesubsidies vaak een lange voorbereidingstijd hebben, waarbij er zich onvoorziene aspecten kunnen voordoen zoals tijdsduur bij het verkrijgen van de benodigde vergunningen of regelen aanvullende / volledige financiering, heeft de subsidieverlening een grillig verloop. Daarnaast wil de provincie flexibel en adequaat kunnen omspringen met de genoemde reserve.

Reserve Investeringsbudget Landelijk Gebied (nr. 1590 PS 65/06)

De reserve Investeringsbudget Landelijk gebied (ILG) bevat provinciale cofinancieringsmiddelen op grond van de bestuursovereenkomst in het kader van de Wet inrichting Landelijk Gebied (WILG), waarin de provincie meer ruimte krijgt om samen met gemeenten en waterschappen op een effectieve wijze de rijksdoelen voor de fysieke inrichting van het landelijk gebied te realiseren als onderdeel van een integrale regionale gebiedsontwikkeling.

De reserve is o.a. ingezet voor inrichting en morfologie oppervlaktewater, verbetering waterkwaliteit, soortenbescherming, verbetering landbouwkundige structuren, verbrede landbouw, duurzame productiesystemen in de landbouw, landschappelijke kwaliteit, verbeteren bodemkwaliteit en verbeteren landelijke routestructuren. De reserve wordt na afloop van de ILG-periode opgeheven.

Reserve Natuur en landschapsbeleid (voorheen:revitalisering landelijk gebied) (nr. 1690 PS 53/07 PS 08/08 PS burap 2016)

De reserve is bedoeld voor projecten die bijdragen aan:

- samenhangen en robuust netwerk van natuurgebieden incl. verbindingen onderhoud natuur (EVZ);
- behoud en herstel van biodiversiteit;
- goede leef en vestigingsklimaat;
- verankering van natuur en landschap in de samenleving;

Zoals vastgelegd in het beleidskader Brabant Uitnodigend groen 2012-2022.

Het Beleidskader is vastgesteld tot 2022, bij evaluatie van het beleidskader wordt ook de opheffing of voortzetting van de reserve betrokken.

Reserve Ontwikkelbedrijf (nr 1710 PS 56/08 PS 56/09 PS 60/10)

De reserve ontwikkelbedrijf bestaat uit 3 componenten.

Component ontwikkelbedrijf

Reserve behorende bij revolverend investeringskrediet Ontwikkelbedrijf van € 235 mln (PS 56/08) en bestemd voor afdekking van financiële risico's van de investeringen.

De toegestane maximumstand is € 48 mln. Dit is inclusief de omvang van de vanuit deze reserve gecreëerde voorzieningen en exclusief de toevoegingen vanuit de beleidsprogramma's voor afdekking van voorcalculatorische risico's. Dit laatste voor zover het lopende exploitaties betreft.

De toevoegingen betreffen:

- Winsten uit grondexploitaties bij verkoop
- Tussentijdse inkomsten uit grondexploitaties zoals huur of rente
- Bijdrage vanuit overige beleidsterreinen bij aanvang van de exploitatie voor afdekking van voorcalculatorische risico's.

Ottrekking:voor kosten en risicoafdekking van activiteiten van het ontwikkelbedrijf

Aangezien het investeringskrediet waarvoor de risicoreserve bestemd is een perpetueel karakter heeft, ligt het niet voor de hand de reserve op te heffen alleen slechts dan wanneer het investeringskrediet wordt opgeheven.

Component Egalisatie grondkosten

In 2016 is de regelgeving m.b.t. grondexploitaties aangescherpt. Dit heeft gevolgen voor de manier waarop de kosten van gronden geraamd en verantwoord moeten worden. De reserve-component "egalisatie grondkosten" heeft tot doel de kosten van gronden voor zover die niet geactiveerd mogen worden (BIE en niet-BIE) over de jaren heen te egaliseren. Omdat de kost voor de baat uitgaat, kunnen er grote schommelingen optreden in het exploitatie-verloop. Deze schommelingen worden via de reserve-component opgevangen waarmee de normale exploitatie voor grote uitschieters wordt behoud.

De reserve dient alleen ter egalisatie van de kosten van grond voor zover die kosten niet kunnen worden gerekend tot de vervaardigingskosten als bedoeld in artikel 63, 3e lid BBV. De vervaardigingskosten die wel kunnen worden geactiveerd zijn nader gespecificeerd in artikel 6.2.4 van het besluit Ruimtelijke ordening.

Component Woningbouwstimulering

Reserve behorend bij Reserve behorend bij investeringskrediet woningbouwstimuleringsmaatregelen (PS 56/09). Dit revolverend investeringskrediet van € 250 mln is bestemd voor diverse woningbouwstimuleringsmaatregelen a.g.v. de kredietcrisis. De maatregelen hebben een eindig karakter. Na afronding van de maatregelen (naar verwachting rond 2019/2020) kan deze component opgeheven worden.

Na afronding van de woningbouwstimuleringsmaatregelen is het restant eventueel beschikbaar voor het component reserve Ontwikkelbedrijf met dien verstande dat daarmee niet de maximumstand overschreden wordt.

Reserve Provinciaal Waterplan (nr.1820 PS 26/11)

In 2010 is de reserve provinciaal waterplan gevormd t.b.v. de dekking van de kosten van het uitvoeringsplan PWP 2010-2015.

Bij afloop van het PWP zal de reserve opgeheven worden, tenzij het PWP verlengd wordt. Ten behoeve van afwikkeling kan de reserve nog enige tijd doorlopen na afloop van het PWP.

Reserve grondportefeuille De Kempen (nr 2010 PS 62/12 – Najaarsbrief 2012)

Reserve voor Grondportefeuille de Kempen (gronden en opstallen) waarmee de provincie bijdraagt in projecten. Met de reserve worden de risico's afgedekt met betrekking tot de gronden (bijschrijving rente en waardeontwikkeling) alsmede de eventuele risico's die de provincie loopt bij participatie in projecten. Dit conform projectopdracht Levende Beerze 3.0.

De grondportefeuille wordt aangehouden tot 31-12-2022.

Reserve natuurbeheer en ontwikkeling (voorheen du natuur PS 65/14)

De reserve is bedoeld om schommelingen op te vangen in de uitgaven voor:

- beheerskosten natuur;
- natuurbeschermingswet;
- verwerving/inrichting ontwikkelopgave;
- verwerving/inrichting PAS.

Verwerving vindt plaats tot 2027. Daarna wordt bezien of de reserve in stand blijft voor het opvangen van schommelingen in onderhoud en uitvoering van de wet.

Reserve DU-bodem (PS 69/15)

Reserve voor uitvoering van het convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties welke als doelstelling heeft het ondernemen van acties op 4 hoofdlijnen van beleid, te weten:

- 1) verdere decentralisatie;
- 2) ontwikkeling van een beleid voor de ondergrond;
- 3) ontwikkeling van een gebiedsgerichte aanpak;
- 4) versnelling van de aanpak spoedlocaties met risico's voor de volksgezondheid.

Zie ook convenant bodem en ondergrond op de internetsite van het ministerie van I&M.

De voeding van de reserve is gebaseerd op de decentralisatie uitkering van het Rijk (oud en opvolger van de bijdrageregeling Wet bodembescherming: Chemie-Pack en ISV-3).

Reserve DU-verkeer en vervoer/spaar- en investeringsfonds (nr. 1940 PS 32/11 PS 47/11 / PS 63/14/PS 69/15 PS Burap 2016)

De reserve DU-verkeer en vervoer bevat 3 componenten:

Component 1 betreft de rijksmiddelen voor voormalige specifieke Brede Doeluitkering verkeer en vervoer die via de decentralisatie-uitkering van het provinciefonds worden ontvangen voor:

- OV concessies Brabant
- uitvoering van de regionale maatregelenpakketten
- coördinatie en verbetering van de verkeer en vervoerstaak in Brabant

Component 2 Spaar- en investeringsfonds infrastructuur (SIF) is bedoeld voor de aanpak van mobiliteitsmaatregelen om verbindingen binnen Brabant te verbeteren en de internationale bereikbaarheid te vergroten. De reserve is bedoeld voor maatregelen die uiterlijk in 2023 aanvangen.

Deze reservecomponent wordt gevoed door:

- 18 jaarlijkse stortingen van € 50 miljoen voor de periode 2012 tot en met 2029;
- laatste storting van minimaal 15,3 mln in 2030, naar boven bij te stellen naar aanleiding van de indexatie van de bijdrage aan de PHS.

Component 3 Kapitaallasten

Voor investeringen die in het kader van de nieuwe BBV geactiveerd en afgeschreven moeten worden, wordt de dekking van de toekomstige afschrijvingslasten overgebracht naar een apart deel van de reserve. Uit dit deel worden de toekomstig kapitaallasten gedekt. Afschrijvingslasten worden hiermee geëgaliseerd. Het overbrengen is budgettair neutraal en dekt de gehele afschrijvingslasten.

Reserve Provinciaal milieu- en waterplan (PMWP)(PS 78/15)

De reserve is bedoeld voor de uitvoering van het Provinciaal Milieu- en Waterplan 2015-2021 (PMWP).

Voeding is gebaseerd op de bestuursakkoordmiddelen uit het bestuursakkoord 2015-2019 voor het PMWP (in totaal €34,8 mln). En de toegekende structurele budgetten voor het PMWP door PS.

Verloop reserves

bijlage 4

Reserves	Saldo per 01-01-16	Vermeerderingen		Verminderen		Saldo per 31-12-16
		bijschrijving rente	overige toevoegingen	totaal	waarvan ivm afschrijving	
<u>Centrale reserves</u>						
<u>Algemene reserve (centrale reserve)</u>						
- overheveling	-85.945.453		42.204.784			-43.740.669
- doorgeschoven ruimte	196.613.021		24.750	67.784.353		128.853.418
- voorfinanciering	-25.010.951		10.114.514			-14.896.437
- Regionale structuurversterking	-9.295.329		9.295.329			0
- Risicoreserve	135.979.811		18.960.175	38.259.471		116.680.515
- BA middelen 2011-2015	29.000.000			15.000.000		14.000.000
- BA middelen 2015-2019	13.204.800		37.109.147	35.448.496		14.865.451
Totaal algemene reserve	254.545.899	0	117.708.699	156.492.320	0	215.762.278
<u>Bestemmingsreserve Essent</u>						
- Immunisatieportefeuille	2.342.387.197		14.729.944	14.729.944		2.342.387.197
- Investeringsagenda	624.025.082		42.571.154	120.285.336		546.310.899
- Dividend- en rentereserve	122.500.000		34.001.392			156.501.392
- Balansverkorting	-450.631.525		30.000.000	-3.665.399		-416.966.126
Totaal bestemmingsreserve Essent	2.638.280.754	0	121.302.489	131.349.881	0	2.628.233.362
<u>Overige bestemmingsreserves</u>						
Reserve Herhuisvesting districten	5.037.812			5.037.812		0
Res.Co-financiering Europese programma's	28.247.848		40.800.000	14.129.318		54.918.530
Res.instandhouding onroerend erfgoed	7.731.306		2.290.585	-21.023		10.042.914
Reserve ILG	16.663.052		3.930.479	-1.814.313		22.407.844
Reserve Natuur & Landschapsbeleid	5.237.084		7.154.804	4.224.218		8.167.670
Reserve Ontwikkelbedrijf	44.341.021		8.136.963	11.669.368		40.808.616
Reserve BMIT	10.667.908			10.667.908		0
Reserve IDOPS	671.898			671.898		0
Reserve Provinciaal waterplan (PWP)	3.761.727			-11.670.166		15.431.894
Reserve Uitvoeringskosten Agenda van Brabant	3.795.167			3.795.167		0
Reserve Basisinfrastruct. en Duurz. Prod.middelen	1.081.176			1.081.176		0
Reserve Natuurbeheer & Ontwikkeling	86.475.870		80.807.099	73.818.970		93.463.999
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	136.599.329		210.904.933	135.614.621		211.889.641
Risicoreserve grondport. de Kempen	1.072.151		108.876	486.310		694.716
Reserve Bodem; DU Bodem	28.310.705		6.412.769	9.911.997		24.811.477
Reserve PMWP	0		54.426.582	7.732.257		46.694.325
Totaal overige bestemmingsreserves	379.694.054	0	414.973.090	265.335.516	0	529.331.627
Totaal Reserves	3.272.520.706	0	653.984.278	553.177.717	0	3.373.327.267

Voorziening grondwaterheffing (nr 240 PS 24/05)

De kosten van het grondwaterbeheer worden bestreden uit de grondwaterheffing. De nog niet tot besteding gekomen middelen uit de grondwaterheffing worden in de voorziening gestort.

Voorziening onderhoud provinciale gebouwen (nr 1040 PS 24/05)

De onderhoudskosten van de provinciale gebouwen fluctueren jaarlijks. Om deze fluctuerende lasten op te kunnen vangen is een onderhoudsregalisatievoorziening gewenst. Het betreft de provinciale gebouwen: hoogbouw (inclusief audiovisuele voorzieningen/beveiliging en beheer kunstwerken), nieuwbouw, en het PCC. Voor het onderhoud aan deze panden worden periodiek zgn. onderhoudsboeken opgesteld.

Voorziening APPA

De Appa-voorziening is gevormd ter dekking van de verplichtingen die voortvloeien uit de algemene pensioenwet politieke ambtsdragers. Op basis van actuariële berekeningen van Loyalis wordt de contante waarde van de pensioenverplichtingen per 31 december elk jaar bij de jaarrekening geactualiseerd.

Voorziening onderhoud Noordbrabants Museum (PS 38/12)

De voorziening is ingesteld ter financiering van het groot onderhoud en vervangingsinvesteringen Waterstraatcomplex, Noordbrabants Museum en het provinciaal Depot voor bodemvondsten. Een en ander op basis van een 25 jarig onderhoudsplan. Klein/ dagelijks onderhoud verloopt via een beheersstichting. Onttrekking aan de voorziening geschiedt aan de hand van de werkelijke kosten op basis van het meerjarig onderhoudsplan.

Voorziening omgevingsdiensten

Voor het aandeel dat de provincie heeft in deze omgevingsdiensten is bij de jaarrekening 2013 een voorziening gevormd. Op basis van de verwachting omtrent het eigen vermogen van de omgevingsdiensten per 31 december 2016 is de voorziening in 2016 geactualiseerd.

Voorziening risico beleidswijzigingen Ruimtelijke ordening

In verband met de wijzigingen van het bestaand beleid m.b.t. de Verordening ruimte loopt de provincie een risico. Naar aanleiding van het Burgerinitiatief "Megastallen Nee" en de uitbraak van de Q-koorts epidemie, is het ruimtelijk beleid m.b.t. de intensieve veehouderij aangepast en zijn de ontwikkelmogelijkheden van de Landbouw Ontwikkelingsgebieden (LOG's) ingeperkt. In verband met dit risico is bij de jaarrekening 2013 een voorziening gevormd.

Risicovoorziening ontwikkelbedrijf/grondbank

Voor de garantie tot overname van per 2020 niet uitgegeven grond in projectvestiging glastuinbouw Deurne is bij de jaarrekening 2013 een voorziening gevormd tot een bedrag van € 15.412.322. De voorziening wordt jaarlijks geactualiseerd.

Risicovoorziening algemeen

In relatie tot de garantie aan de TOM is bij de jaarrekening 2013 een risicovoorziening gevormd. De voorziening wordt jaarlijks geactualiseerd.

Voorzieningen die rechtstreeks in mindering zijn gebracht op de activa.

Naast de voorzieningen die aan de passivakant van de geprognosticeerde balans zijn opgenomen, kent de provincie ook een aantal voorzieningen waarvan in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en

gemeenten is voorgeschreven dat deze rechtstreeks op de waardering van het actief in mindering gebracht dienen te worden. Het overzicht van deze voorzieningen is eveneens opgenomen.

Verloop van de voorzieningen

bijlage 5

Overzicht van voorzieningen	Saldo per 01-01-16	Toevoegingen	Verminderen door:		Saldo per 31-12-16
			vrijval	aanwending	
Voorziening APPA	11.518.785	1.345.824			12.864.609
Voorziening Grondwaterheffing	14.909.428	3.853.021		-4.349.926	23.112.375
Voorziening beleidswijzigingen RO	172.000				172.000
Voorziening Omgevingsdienst	1.575.000	1.000.000	909.428	1.665.572	0
Voorziening Onderhoud NBM	1.150.741	326.867		311.159	1.166.449
Voorziening Onderhoud Provinciehuis	1.709.215	1.430.444		1.779.632	1.360.027
Risicovoorziening Ontwikkelbedrijf/grondbank	16.350.933	490.528			16.841.461
Risicovoorziening algemeen*	0				0
Totaal Voorzieningen	47.386.102	8.446.684	909.428	-593.563	55.516.921

Verloop van voorzieningen die rechtstreeks in mindering zijn gebracht op de activa

Overzicht van voorzieningen	Saldo per 42.370	Toevoegingen	Verminderen door:		Saldo per 42.735
			vrijval	aanwending	
Voorziening grondexploitatie	4.960.519	300.000			5.260.519
Voorziening Dubieuze Debiteuren	625.569	503.568		128.045	1.001.092
Voorziening leningen aan deelnemingen	10.356.764	12.615.987		-3.402	22.976.153
Voorziening overige leningen	10.027.440	-270.420		1.187.832	8.569.188
Voorziening Escrow	39.646.857		25.615.365	9.866.721	4.164.771
Voorziening Kap.verstreking aan deelnemingen	10.000.000	1.880.688		5.651.692	6.228.996
Voorziening leningen overig verbonden partijen	2.779.060	4.664.306			7.443.366
Risicovoorziening algemeen*	5.865.000	-3.391.000			2.474.000
	84.261.209	16.303.129	25.615.365	16.830.887	58.118.086

* De voorziening in verband met de garantie aan de Tuinbouwontwikkelingsmaatschappij is in 2015 omgezet naar een lening aan de TOM. De betreffende voorziening voor deze lening is rechtstreeks op de lening in mindering gebracht.

Verloop tranitoria

bijlage 5a

Overlopende activa: Voorschotbedragen van Europese en Nederlandse overheidslichamen met een specifiek bestedingsdoel

	Saldo per 1-1-2016	Toevoegingen	Ontvangen	Saldo 31-12-2016
Nog te ontvangen Europese commissie	12.752.945	20.265.297	0	33.018.241
Nog te ontvangen TB OPZuid EC	4.545.082	0	0	4.545.082
Vooruitontvangen EC	10.609.490	0	7.362.440	3.247.050
Totaal Europese overheidslichamen	<u>27.907.517</u>	<u>20.265.297</u>	<u>7.362.440</u>	<u>40.810.374</u>
Sanering MOB-complexen	12.080.716	232.585	11.041	12.302.260
Nog te ontvangen bedragen Rijk	1.133.585	24.812.720	2.599.188	23.347.117
Kruisposten Schatkistbankieren	0	2.754.019.018	2.754.019.018	0
Vooruit ontvangen EZ	2.968.358	0	2.637.080	331.278
Nog te ontvangen rente geldleningen Rijk	9.227.350	52.624.533	59.271.247	2.580.636
rente kasgeldleningen openb. lichamen	0	53.378.007	50.428.596	2.949.411
Totaal Rijk	<u>25.410.010</u>	<u>2.885.066.863</u>	<u>2.868.966.170</u>	<u>41.510.702</u>
Nog te ontvangen bedragen van overige overh(A29C)	0	5.991.841	4.201.701	1.790.140
Kruisposten stimulus	-209.388	212.941	62.044	-58.491
Vooruitbetaald aan Stimulus ihkv OP-Zuid	0	14.218.146	14.218.146	0
Nog te ontvangen TB provincies	14.505.104	249.473	4.350.104	10.404.473
Afdrachten gemeenten RvR	4.235.000	2.576.500	0	6.811.500
Geldleningen openbare lichamen	0	68.862.403	68.862.403	0
Totaal overige Nederlandse overheidslichamen	<u>18.530.716</u>	<u>92.111.303</u>	<u>91.694.398</u>	<u>18.947.622</u>
Totaal generaal	<u>71.848.243</u>	<u>2.997.443.463</u>	<u>2.968.023.008</u>	<u>101.268.698</u>

Verloop transitoria

Bijlage 5a

Overlopende passiva: de van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen met specifiek bestedingsdoel

	Saldo per 1-1-2016	Ontvangen bedragen	Vrijgevallen bedragen	Terugbetalingen	Saldo per 31-12-2016
<i>Europese overheidslichamen</i>					
04.03.03 OP zuid	1.848.279	997.180			2.845.459
06.03.02 Interreg	2.925	41.111	88.584		44.549
<i>Totaal Europese overheidslichamen</i>	<i>1.851.203</i>	<i>1.038.291</i>	<i>88.584</i>	<i>0</i>	<i>2.800.910</i>
<i>Het Rijk</i>					
05.03.05 PPS-A59	91.659.606	888.350	29.388.148		63.159.807
06.03.04 Jeugdhulpverlening	4.673.089			4.673.089	0
02.01.07 Stads- en dorpsvernieuwing	949.226		5.373		943.852
02.01.01 Stedelijke vernieuwing (ISV)	1.342.404		-437.770		1.780.173
03.02.03 Besluit luchtkwaliteit	-915.514				-915.514
02.01.01 Prov. Ambitie statement/DuurzaamDoor	42.445		42.445		0
03.02.04 Decentralisatie-uitkering: ISV-3	2.380.711		-122.403		2.503.114
05.01.06 BDU	261.787.676		75.897.474		185.890.202
05.03.04 Leefbaarheid N69	1.711.672		1.000.000		711.672
05.03.05 N-69	58.323.446		3.582.354		54.741.093
03.02.02 Decentralisatie-uitkering; Externe veiligheid	495.388		128.214		367.174
04.04.04 Decentralisatie-uitkering; Green deal proeftuinen zonne-energie en biobased economy	2.691.743		96.517		2.595.226
02.02..05 Decentralisatie-uitkering; Green deal zonnepanelen asbestdaken	140.757		105.421		35.336
03.04.01 Decentralisatie-uitkering; Rijks-EHS	20.526.922		5.262.105		15.264.816
<i>Totaal het Rijk</i>	<i>445.809.571</i>	<i>888.350</i>	<i>114.947.878</i>	<i>4.673.089</i>	<i>327.076.953</i>
<i>Overige Nederlandse overheidslichamen</i>					
01.02.01 Bijdrage Brabantstad	752.223		752.223		0
03.03.02 Compensatie natuur- en landschapswaarde	215.416	178.263			393.679
03.01.02 Rivierbedcompensatie afgedamde maas	315.090		13.369		301.721
03.03.02 Bijdrage Groene geleidingszone HSL	100.000		100.000		0
03.02.04 IPO-boog	87.759	511.671	274.466		324.964
<i>Totaal overige Nederlandse overheidslichamen</i>	<i>1.470.488</i>	<i>689.934</i>	<i>1.140.058</i>	<i>0</i>	<i>1.020.363</i>
Totaal-generaal	449.131.262	2.616.574	116.176.520	4.673.089	330.898.227

Vaste schulden

bijlage 6

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening aan het begin van het dienstjaar	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar opgenomen leningen	Bedrag van de rente of het rentebe-standdeel	Bedrag van de aflossing of het aflos-singsbestanddeel	Restantbedrag van de lening aan het einde van het dienstjaar
---------------	---	------------------	--	--	--	---	--

Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen

PPS-A59	80.850.377	3,475	33.992.542		1.115.175	6.329.877	27.662.665
BOM-lening*	2.566.666	PM	2.566.666				2.566.666
Totaal	83.417.043		36.559.208	0	1.115.175	6.329.877	30.229.331

* = Schuldrelatie met het Ministerie van Economische Zaken

Overzicht van door de provincie gewaarborgde geldleningen

Bijlage 7a

Lening nummer	Omschrijving van het doel der door de provincie gewaarborgde lening en door wie deze is aangegaan	Omschrijving van het geen door de provincie wordt gewaarborgd	Datum van het door de provincie genomen besluit/ Datum van het goedkeuringsbesluit	Wijze van aflossing	Bedrag v/d aflossing of van de annuïteit	Rente % van de lening	Totaalbedrag dat op de lening is opgenomen	Restantbedrag van de gewaar- borgde lening op 01-01	Restantbedrag van de gewaar- borgde lening op 31-12
74	Stichting De Weaver te Tilburg	Rente+afl	17.12.1971 25.09.1975	39 jr Afl.	174.660,01	6,910	6.806.703	174.660	0
108	Stichting Pantein te Boxmeer	Rente+afl	02.06.1985 21.08.1985	40 jr Afl.	47.819,36	8,000	1.815.121	380.540	332.721
116	Stichting Pantein te Boxmeer	Rente+afl	09.09.1985 10.10.1986	30 jr Afl.	60.521,62	7,000	1.815.121	60.522	0
Totaal							10.436.945	615.722	332.721

Overzicht van gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen (en risico-afdekking)
Bijlage 7b

Nr	Oorspronkelijk Door wie de lening bedrag is aangegaan		Gevallen van gemeenschappelijke waarborging van de lening		Datum van besluit		Restant per 1 januari	Aflossings- bestanddeel	Restant per 31 december
			Namen van andere lichamen die waarborgen	Deel dat door de provincie is gewaarborgd	PS c.q. GS	van de goedkeuring			
a.	2.500.000	Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	2.500.000	0	2.500.000 Aflossing op 01-06-2022
b.	27.500.000	Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	17.500.000	0	17.500.000 Aflossing op 15-12-2017
c.	6.000.000	Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	6.000.000	0	6.000.000 Aflossing op 04-07-2018
d.	25.000.000	Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	25.000.000	0	25.000.000 Aflossing op 15-12-2020
e.	10.000.000	Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	10.000.000	0	10.000.000 Aflossing op 08-08-2017
f.	10.000.000	Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	10.000.000	0	10.000.000 Aflossing op 28-09-2017
g.	8.000.000	Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	8.000.000	0	8.000.000 Aflossing op 02-01-2017
h.		Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	404.099		-7.995.901 Saldo van de door het Nationaal Groenfonds aangetrokken
Totaal	89.000.000						79.404.099	0	71.004.099
							10.401.937		9.301.537 Aandeel NBr 13,1%

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risico-afdekking)
Bijlage 7c

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
Industrie- en Havenschap Moerdijk	Geldleningen Havenschap	0	-	-	-	T.a.v. de door het Havenschap te sluiten geldleningen staat elk der deelnemers naar rato in (provincie en gemeente Moerdijk ieder voor 50%) voor de betaling van rente en aflossingen, zonder dat daarvoor een afzonderlijk besluit is vereist. In de PS-vergadering van 4 juli 2014 is de Havenstrategie Moerdijk 2030 en de bijbehorende strategische uitvoeringsagenda vastgesteld. Voor de uitvoering van de maatregelen in de strategische uitvoeringsagenda t.b.v. kern Moerdijk is door PS ingestemd met een mogelijke garantstelling voor eventuele aanvullende financiering van max. € 12,5 mln. Op 9 december 2014 is door GS besloten om een incidentele subsidie te verlenen van € 22.500.000 in de vorm van een geldlening (€ 10.000.000) en in de vorm van een garantstelling (€ 12.500.000) aan de gemeente Moerdijk voor de uitvoering van de waarborgregeling Kern Moerdijk voor de periode tot 1 januari 2030 in het kader van de Algemene subsidieverordening Noord-Brabant. De risico's die met het verlenen van een garantstelling samenhangen zijn betrokken bij de integrale risicobeoordeling van het havenschap. Het weerstandsvermogen van het Havenschap wordt momenteel voldoende groot geacht om (on)voorzien tegenvallers op te vangen.
Stimulering woningbouw	Brabantse verkoopgarantie en garanties aan corporaties en projectontwikkelaars	250.000.000	variabel	-	8.824.375	In 2009 is een pakket maatregelen vastgesteld voor de aanpak van de krediet-crisis. In totaal € 250 mln. is bestemd voor het stimuleren van de woningbouw, opgebouwd uit € 205 mln. revolverend en een buffer van € 45 mln. (ultimo 2016 feitelijk € 8,4 mln) binnen de Reserve ontwikkelbedrijf (zie paragraaf 7). Het pakket bestaat uit maatregelen voor de consumenten (w.o. de Brabantse verkoop-garantie) en maatregelen voor producenten (maatwerkoplossingen zoals renteloze leningen, garantstellingen en het Brabants investeringsfonds).
BNG Bank	Financiering van RvR CV's	50.000.000	-	5.171.308	-	In 2002 is besloten tot een 2e tranche van maximaal € 155,0 mln. Het uiteindelijke programma inclusief rente t/m 2011, sanering glastuinbouwlocaties en MOB-complexen heeft een omvang van € 128,4 mln. Ultimo 2013 staat hiervan € 98,3 mln open. De ORR moet dit bedrag terugverdienen. Als gevolg van de verslechterde marktomstandigheden liepen de kavelverkopen terug, maar is er sinds 2014 weer sprake van een toename (51 t.o.v. 36 in 2013 en 34 in 2012) en dat heeft zich ook in 2015 voortgezet, 54 kavels zijn er verkocht. In 2015 is besloten om ook de laatste partner (BNG GO) uit te kopen. De in eerste instantie geplande samenwerking kwam helaas niet van de grond. De provincie is nu 100% eigenaar van Ruimte voor Ruimte Beheer BV en voor 99% van de beide CV's. Deze overname is gebaseerd op een positieve businesscase met bijbehorende risico- analyse. Daaruit blijkt dat de risicoreserve een kleinere voorziening moet aanhouden dan nu het geval is. De nieuwe businesscase is o.a.gebaseerd op het samenvoegen van de beide CV's, waardoor het positieve eigen vermogen in I CV wordt gebruikt voor het dekken van het negatieve eigen vermogen in II CV. Voor de financiering is in januari 2016 een lening van maximaal € 50 miljoen aangetrokken bij de BNG Bank. De provincie heeft zicht hiervoor borggesteld, maar daarvoor in de plaats heeft de provincie de mogelijkheid om hypotheek te vestigen op de gronden van de RvR CV's
TOM	Garantstelling voortvloeiend uit de leningovereenkomst met de Tuinbouwontwikkelingsmaatschappij.	2.375.058				- Bij het sluiten van de leningovereenkomst met de Tuinbouw Ontwikkelingsmaatschappij zijn ook de garantstellingsovereenkomsten opnieuw gesloten met een drietal partijen. Ter afdekking van het risico is gezamenlijk voor de geldlening en de garantstellingen een voorziening getroffen van 5,8 miljoen

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risico-afdekking)
Bijlage 7c

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
Nationaal Groenfonds	Garantstellingen in het kader van de voorfinanciering subsidieregeling particulier natuurbeheer Noord-Brabant	23.136.300	-	-	-	Aan het Groenfonds zijn twee garantstellingen afgegeven voor de voor-financiering van de provinciale subsidieregeling particulier natuurbeheer. De eerste garantstelling betreft de betalingsverplichtingen die voortvloeien uit de leningen die Groenfonds aantrekt. De tweede garantstelling betreft het geval de subsidiegrondslag vervalst. Bij elkaar genomen gaat het om maximaal € 23,1 mln. De garanties lopen door tot 2042 PS(29/08).
Gemeenten Werkendam, Woudrichem en Aalburg	Garantie ter ondersteuning van de realisatie van het Regionale Bedrijventerrein Land van Heusden en Altena	2.500.000	-	-	-	Werkendam, Woudrichem en Aalburg ontwikkelen in het Land van Heusden en Altena een regionaal bedrijventerrein met drie subregionale bedrijventerreinen. Dit wordt gekoppeld aan de herstructurering van bestaande bedrijventerreinen in de regio, waarbij de gemeenten samenwerken met de BOM. Gezien de forse financiële belasting voor de relatief kleine gemeenten, heeft de provincie zich in 2010 onder voorwaarden bereid verklaard om garant te staan voor een bedrag van € 2,5 mln. De afdekking komt zo nodig ten laste van de Reserve ontwikkelbedrijf. Het project heeft een aantal jaren stilgelegen door de slechte marktomstandigheden voor de uitgifte van bedrijfsgrond. In 2015 zijn de gemeenten, via hun regionale ontwikkelingsbedrijf, begonnen met de uitvoering van de eerste fase van het inmiddels tot "Kop van Brabant" gedoopte regionale bedrijventerrein. Over de uitvoerbaarheid van de tweede fase bestaat inmiddels ernstige twijfel. In de eerste plaats is er een regionaal overschot aan ruimte voor bedrijven geprognosticeerd. In de tweede plaats is uit onderzoek (Heritage Impact Assessment, HIA) gebleken dat de aanleg van de tweede fase zich slecht verdraagt met de cultuurhistorische waarden van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW). Dit onderzoek wordt uitgevoerd in het kader van de mogelijke voordracht van de NHW als Werelderfgoed bij de Unesco. Als de tweede fase inderdaad wordt afgeblazen, dan zullen de gemeenten waarschijnlijk een beroep doen op de garantie.
Gemeente Deurne	Garantie tot overname van per 2020 niet uitgegeven grond in projectvestiging glastuinbouw Deurne	28.938.794	-	-	16.841.461	De provincie heeft een garantie afgegeven om de grond eventueel over te nemen. Op basis van de risicoanalyse is het risico becijferd op € 18,4 miljoen. In de risicovoorziening is ultimo 2016 € 16,8 afgedekt. Tot en met 2019 zal jaarlijks een bedrag worden gedoteerd om in 2020 de risicovoorziening op het gewenste niveau te hebben.
Gemeente Boxtel	Garantstelling voor het kunnen realiseren van het project "Kloppend Hart van het Groene Woud" op grond van de subsidieregeling landschappen van allure Noord-Brabant.	751.000	100%	-	-	De garantstelling ter hoogte van € 751.000,- valt uiteen in drie delen: Garantstellingdeel A: realisatie bezoekerscentrum De Vleut voor een bedrag ter hoogte van € 226.000,-. Garantstellingdeel B: realisatie educatieboerderij voor een bedrag van € 200.000,-. Garantstellingdeel C: realiseren recreatief paviljoen voor een bedrag ter hoogte van € 325.000,-. De garantstelling mag uitsluitend voor de financiering van de eerder genoemde objecten worden gebruikt. De garantstelling mag alleen worden ingeroepen als er geen ander financieel alternatief meer is. De garantstelling wordt dan automatisch omgezet in een lening. De gemeente Boxtel betaalt een jaarlijkse vergoeding van € 3.755,00 aan de provincie Noord-Brabant. De garantstelling eindigt op 1 januari 2021 en gaat pas in 2017 en 2018 in. Afdekking komt vanuit de reserve Investeringsaando.

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risico-afdekking)
Bijlage 7c

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
ROC West Brabant	Garantstelling door de provincie aan ROC West-Brabant ter afdekking van het risico dat de cash-inkomsten voor het CIV Biobased lager uitvallen dan geraamd.	300.000	100%	300.000	-	ROC West-Brabant is voornemens een Centrum voor Innovatief Vakmanschap te starten op het vakgebied van de biobased economy (CIV Biobased), daarbij gebruik makend van de subsidieregeling van het Rijk voor opzetten van dergelijke Centra voor Innovatief Vakmanschap. Doelstelling van het CIV Biobased is om te voorzien in de behoefte aan adequaat opgeleid personeel voor bedrijven en instellingen die actief zijn in de biobased economy door intensieve samenwerking van onderwijs, bedrijfsleven en overheid. Het CIV Biobased draagt hiermee bij aan de beleidsdoelen van het Economisch Programma Brabant. Het project heeft een looptijd van 2013 t/m 2017. De garantstelling is verleend onder de opschortende voorwaarde dat de totale projectkosten in deze projectperiode minimaal € 3.800.000,- bedragen. De provincie staat garant voor een tekort aan begrote cash-inkomsten ter financiering van de begrote projectkosten tot maximaal € 3.800.000,-. maximum zijn niet subsidiabel. Indien garantstelling niet wordt geëffectueerd, dan komen de middelen weer beschikbaar voor het economisch programma.
Gemeente 's-Hertogenbosch	Garantstelling aan de gemeente 's-Hertogenbosch voor het tekort dat ontstaat als de realisatiekosten van de Snelfietsroute 's-Hertogenbosch-Oss hoger zijn dan de bijdrage van de deelnemers.	603.905	100%	-	-	Garantstelling door de provincie aan de gemeente 's-Hertogenbosch, voor een bijdrage van maximaal € 603.905 in het dekkingstekort van de snelfietsroute, zijnde het tekort dat ontstaat als de realisatiekosten van de snelfietsroute na aanbesteding uitstijgen boven de bedragen die elke partij inbrengt zoals is vastgelegd in de bestuursovereenkomst 'Snelfietsroute 's-Hertogenbosch-Oss'. De garantstelling is inmiddels ingeroepen en in behandeling. De verwachting is dat de afwikkeling in 2017 wordt afgerond. Afdekking komt vanuit de reserve BDU.
IPO/BNG	Borgstelling op een lening die het IPO is aangegaan bij de BNG Bank.	480.000	0%	-	-	Het Interprovinciaal Overleg (IPO) heeft besloten tot (herhuisvesting) van het IPO-Bureau naar een nieuwe kantoorlocatie. De benodigde financiering (€ 1.200.000) wordt verstrekt door de BNG. De BNG vraagt hiervoor een borgstelling. De provincie Noord-Brabant en een andere provincie hebben zich bereid verklaard om borg te staan. De provincie Noord-Brabant stelt zich garant voor een bedrag van € 600.000. De looptijd van de lening is 10 jaar. De kosten van de verhuizing komen ten laste van de IPO begroting. Voor de dekking van de begroting van het IPO dragen alle provincies jaarlijks een bijdrage af aan het IPO. De provincie Noord-Brabant heeft als aanvullende voorwaarde gesteld dat indien er aanspraak op de borgstelling wordt gemaakt, de provincie Noord-Brabant bevoegd is om de aanspraak te verrekenen met de reguliere bijdragen die de provincie doet aan het IPO. Naar verwachting zal de borgstelling niet ingeroepen worden. Er zal dan ook geen beslag worden gelegd op een reserve. De restant hoofdsom bedraagt per 31 december 2016 € 960.000,-. Het maximale risico voor de provincie Noord-Brabant is per 31 december 2016 € 480.000,-.

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risico-afdekking)
Bijlage 7c

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
Stichting Zero Emissie Busvervoer	Garantstelling aan de Stichting Zero Emissie Busvervoer voor de ondersteuning van de subsidie aanvraag bij de ELENA-faciliteit voor de Europese Investerings Bank (EIB).	860.974	100%	-	-	De provincie Noord-Brabant werkt samen met de stichting ZEB aan de transitie naar zero emissie busvervoer. De stichting ZEB heeft voor de financiering van praktijkproeven met elektrische bussen in Noord-Brabant en Limburg een subsidie-aanvraag ingediend bij de ELENA-faciliteit van de Europese Investerings Bank (EIB). Ter ondersteuning van die aanvraag heeft de provincie Noord-Brabant een garantstelling afgegeven (letter of endorsement) voor een bedrag van € 860.973,75. De reservering wordt gedaan uit de te verwachten vrije ruimte uit het meerjarenprogramma verkeer en vervoer 2013. De reservering dient minimaal voor een periode van 3 jaar na ondertekening van het EIB-contract te worden gehandhaafd, eventueel nog aan te vullen met de door de EIB benodigde proceduretijd om één en ander af te handelen, mocht na 3 jaar blijken dat niet aan de verplichtingen is voldaan. Inmiddels heeft de finale audit door een door de EIB aangezochte accountant plaatsgevonden. Het accountantsverslag is ook reeds aangeboden aan de EIB. Wij zijn in afwachting van de finale beoordeling door de EIB en de definitieve vaststelling van de subsidie. Zodra die binnen is, naar verwachting nog in Q1 2017, kan deze garantstelling worden afgewikkeld. De verwachting is dat het volledig bedrag wordt beschikt. Wat betekent dat er geen gebruik hoeft te worden gemaakt van de garantstelling".
regionale ontwikkelingsmaatschappij NV REWIN West-Brabant€	Garantstelling aan REWIN voor de ondersteuning van de subsidie aanvraag bij het Ministerie van SZW.	1.200.000	15%	180.000	-	- De regio West-Brabant werkt aan het opstellen van het Sectotplan West-Brabant. Met een regionaal sectorplan wordt mede met inzet van Rijksmiddelen (de zogenaamde derde tranche Assher gelden) gewerkt aan het versterken van de mobiliteit en inzetbaarheid van werknemers en werkzoekende voor het bedrijfsleven in een regio. Het sectotplan richt zich primair op de sectoren Maintenance Logistiek. De financiering van maatregelen uit het sectorplan komen voor maximaal 50% uit Rijksmiddelen en 50% uit middelen van deelnemende bedrijven en/of lokale en provinciale overheden. Om tot een aanvraag van te kunnen komen dient de hoofdaanvrager (REWIN) zich garant te stellen voor 80% van de gevraagde Rijkssubsidie. Het betreft een totaalbedrag van € 2.000.000,- met een garantstelling van € 1.600.000,-. Door partners in de regio is aan de provincie gevraagd zich op te werpen als één van de partijen voor die garantstelling. De andere partij wordt gevormd door de gezamenlijke RPA gemeenten, die voor het meest risicovolle deel (de algemene kosten) gevraagd zullen worden garant te staan. Het risicoprofiel is vastgesteld en wordt geschat op 15%. De middelen worden aan de risicoreserve toegevoegd. De garantstelling kent een looptijd van drie jaar. In 2018 vind door de aanvrager eindverantwoording plaats aan het Ministerie SZW, en de provincie, waarna inzichtelijk wordt of garantstelling noodzakelijk is.
Gemeente Nuenen	Garantstelling aan de gemeente Nuenen voor de realisatie van het Hoogwaardig Openbaar Vervoer-trace (HOV2) in de gemeente Nuenen	750.000	100%	-	-	- De gemeente Eindhoven en de gemeente Nuenen werken onder regie van het SRE gezamenlijk aan de realisatie van het Hoogwaardig Openbaar Vervoer Tracé (HOV2). Binnen het HOV2-project is een financieringstekort ontstaan op het projectdeel van de gemeente Nuenen. Om het tekort te dekken is besloten de vrijvallende subsidiemiddelen op het Eindhovense projectdeel in te zetten. De provincie Noord-Brabant verleent aan de gemeente Nuenen een subsidie in de vorm van een garantstelling voor een bedrag van maximaal € 750.000,-. De werkzaamheden moeten voor 31 december 2015 zijn afgerond. De gemeente Nuenen heeft het verzoek ingediend om de garantstelling om te zetten naar een definitieve subsidiebeschikking voor het bedrag van € 750.000,-. Het voorstel hiertoe is opgenomen bij de overhevelingsverzoeken bij de jaarrekening 2015. De garantstelling is verlengd tot en met 31 december 2016. De afwikkeling van de garantstelling zal naar verwachting in 2017 worden afgerond.

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risico-afdekking)
Bijlage 7c

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
Stichting Sports and Technology	Garantstelling aan Stichting S&T voor het realiseren van vermarktbare innovaties	84.536	100%	84.536		Het project EU4Sports Cluster Alliance is in oktober 2015 door de Europese Commissie met subsidie gehonoreerd. Stichting Sports&Technology is één van de partners. Bij de toekenning van de subsidie is gekeken naar de financiële situatie van de verschillende partners. Deze is bij S&T normaal gesproken in balans, maar de stichting boekte net op dat moment een klein verlies. Omdat de Europese Commissie ervan overtuigd wil zijn dat de stichting haar inbreng in het project waarmaakt, vraagt zij om een garantstelling ter hoogte van de voorfinanciering van € 84.536,07 (=70% van de door haar verleende bijdrage aan de activiteiten van S&T). Zonder garantstelling kan het project geen doorgang vinden en verzwakt de positie van S&T in het domein van Europese subsidies. Nu heeft de stichting een sterk track record en goede naam. Vanwege het belang voor de uitvoering van het provinciaal beleid rond sport en innovatie willen we deze positie behouden. De garantstelling heeft een looptijd van 1-1-2016 t/m 31-12-2018.
Federatie Nederlandse vakbeweging	Project Grenzeloos werken gericht op invulling van vacatures in België en Duitsland met Nederlandse werkzoekenden	500.000	15%	75.000		FNV beschikt niet over de benodigde eigen vermogen van tenminste 80% van het aangevraagde subsidiebedrag dat wordt aangevraagd bij het ministerie van SoZaWe van de regeling cofinanciering sectorplannen 2015. Uit de Samenwerkingsovereenkomst volgt dat de Provincie Noord-Brabant samen met de Provincies Drenthe, Overijssel, Gelderland, Limburg en Zeeland de financiële risico's gezamenlijk dragen. Voor de PNB gaat het om maximaal € 500.000 in een periode van 2 jaar. De garantstelling heeft een looptijd van 1-1-2016 t/m 1-2-2018.
gemeente 'sHertogenbosch	Sectorplan Noordoost-Brabant richt zich op beroepen waarin naar verwachting op de korte en (middel)lange termijn vacatures beschikbaar zijn, in de regio Noordoost-Brabant. Agrifood Capital beschikt niet over een eigen vermogen van ten minste 80% van het aangevraagde subsidiebedrag. Derhalve dienen een of meerdere partijen uit het samenwerkingsverband zich garant te stellen.	673.362	15%	101.004		De totale kosten van het sectorplan bedragen € 3.659.150,-. Door het samenwerkingsverband wordt aan de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een subsidie gevraagd van € 1.829.575,-. De benodigde garantstelling bedraagt 80% van de subsidie, zijnde € 1.463.660,-. U bent bereid om voor 50% van de benodigde garantstelling garant te staan. Wij verstrekken u een subsidie in de vorm van een garantstelling voor de overige 50%, zijnde maximaal € 731.830,-. De speerpunten van deze samenwerking als volgt: 1. Meer werkgevers actief aan de slag; 2. Jongeren goed opgeleid voor de arbeidsmarkt; 3. Iedereen doet mee in de speerpuntsectoren. Plan moet leiden tot een totaal van 800 baan garanties in een periode van twee jaar De garantstelling heeft een looptijd van 1-1-2016 t/m 31-12-2017 Aanpassing van garantstelling d.d. 01-08-2016 (C2191870-4047370) naar € 673.362

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risico-afdekking)
Bijlage 7c

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
Stichting Midpoint Brabant	Sectorplan Midden-Brabant richt zich op beroepen waarin naar verwachting op de korte en (middel)lange termijn vacatures beschikbaar zijn binnen de arbeidsmarktregio Midden-Brabant. Dit sluit aan op de agenda van het Bestuursakkoord, waarin het zorgdragen voor voldoende en gekwalificeerd personeel op zowel de korte als lange termijn hoog op de agenda staat. Daarnaast is er sprake van brede samenwerking in de regio.	739.855	15%	110.978		De totale kosten van het sectorplan bedragen € 3.699.275,-. Door het samenwerkingsverband wordt aan de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een subsidie gevraagd van € 1.849.637,-. De benodigde garantstelling bedraagt 80% van de subsidie, zijnde € 1.479.710,-. Wij verstrekken u een subsidie in de vorm van een garantstelling voor 50% van voornoemd bedrag, zijnde maximaal € 739.855 Daarnaast is er sprake van brede samenwerking in de regio. Stichting Midpoint is de hoofdaanvrager. Deze stichting is een tripartiet regionaal samenwerkingsverband van de drie O's in de regio Midden-Brabant. De speerpunten van deze samenwerking bestaat uit drie pijlers: 1. Inclusieve arbeidsmarkt met arbeidsparticipatie voor alle burgers in de regio ('flexicurity'); 2. Arbeidsmarkt en mobiliteit (iedereen 'Fit for Employability'); 3. Een eigentijdse arbeidsmarktinfrastructuur Plan moet leiden tot een totaal van 800 baangaranties in een periode van twee jaar De garantstelling heeft een looptijd van 1-1-2016 t/m 31-12-2017
Heliox Solar BV	Garantstelling indien er een aantoonbaar tekort is in de financiële dekking van de kosten van het technologische risico wegens uitval van de materialen na de implementatie van de AC inverters. Het betreft een maximum subsidiebedrag.	1.000.000	100%	-	-	De daadwerkelijk gemaakte kosten van de volgende activiteiten in komen aanmerking: Het project brengt technologische risico's met zich mee, indien technologische uitval van minimaal 50% zich voordoet kan een beroep worden gedaan op de garantstelling. De garantstelling heeft een looptijd van 1-1-2016 t/m 1-7-2020 De garantstelling valt onder de subsidieregeling economie en innovatie Noord-Brabant, Hoofdstuk 2 § 2 green Deal Zonneceltechnologie (Rijksmiddelen)
Afdekking garanties				6.022.827	25.665.836	

In de paragraaf bedrijfsvoering komen de lasten en de baten van de bedrijfsvoering tot uitdrukking. Het saldo van de lasten en de baten van de bedrijfsvoering bedraagt in de jaarrekening 2016 € 116,1 mln. Dit saldo wordt als organisatiekosten toegerekend aan de voorzieningen waarop het betrekking heeft tot een bedrag van € 0,2 mln en aan de verschillende programma's in de jaarrekening tot een bedrag van € 115,9 mln.

De verdeling naar de programma's in de rekening vindt plaats op basis van de formatie die bij elk programma in onderstaande tabel is aangegeven.

	toegerekende formatie in fte	Toedeling organisatiekosten	
		aan voorzieningen	aan programma's
01 Bestuur	74		11.635.437
02 Ruimte	139		21.861.330
03 Natuur, Water en Milieu	205	213.143	33.047.918
04 Economie	61		9.580.179
05 Mobiliteit	169		26.674.256
06 Cultuur en Erfgoed	85		13.347.365
31 Algemeen financieel beleid			-283.791
	733	213.143	115.862.694

Informatie i.v.m. ontslagregelingen**bijlage 8a**

Conform de door u vastgestelde formats geven wij u inzicht in de uitdiensttredingen in 2016, alsmede in de categorisering van de loonkosten.

UITDIENSTTREDINGEN

(aantal uitdiensttredingen)

Schaal	Einde arbeidsover- eenkomst	Einde tijdelijke aanstelling	Ontslag op eigen verzoek	Ouderdoms pensioen	Overlijden	Eindtotaal
05			2	2		4
06					1	1
07		3		1		4
08					1	1
09			1	1		2
10			6	3	2	11
11	1		7	4		12
12		1	1	1		3
13			1	1		2
14			1			1
16			2	1		3
18					1	1
NVT	1	4	1		2	8
Eindtotaal	2	8	22	14	7	53

toelichting

Er zijn geen bijzondere uitdiensttredingen die behoeven te worden toegelicht.

MAATWKAFSPRAKEN BIJ BEÏNDIGING DIENSTVERBAND

In het kader van strategisch personeelsbeleid is het personeel in 2015 in de gelegenheid gesteld met (deel-)ontslag te gaan onder toekenning van een aantal maandsalarissen. Daarover is gerapporteerd bij de jaarrekening 2015.

Een (groot) deel van die ontslagen heeft plaatsgevonden per 1 januari 2016, met gevolg dat de financiële afwikkeling in het jaar 2016 terecht is gekomen.

In de jaarrekening 2015 is gemeld dat er 33 afspraken zijn gemaakt, met een kostenpost van € 1.421.594. Hiervan is derhalve € 1.199.491 in de jaarrekening 2016 verantwoord.

In 2016 zijn geen nieuwe vertrekregelingen aan de orde geweest.

FINANCIËLE VERANTWOORDING LOONKOSTEN

(bedragen x € 1.000)	ACTIEF PERSONEEL	INACTIEF PERSONEEL	VOORMALIG PERSONEEL	TOTAAL
<u>werkelijke salarislasten</u>	87.380	30		87.410
<u>incidentele betalingen, anders dan gratificaties ¹⁾</u>	1.199			1.199

<i>(bedragen x € 1.000)</i>	ACTIEF PERSONEEL	INACTIEF PERSONEEL	VOORMALIG PERSONEEL	TOTAAL
<u>wachtgeld- / werkloosheidsuitkeringen en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen</u>			357	357
<u>vergoeding betaald aan derden ²⁾</u>			n.v.t.	0
<u>pensioen-aanvullingen (FPU/57+)</u>			n.v.t.	0
TOTAAL	88.579	30	357	88.966

¹⁾ *Incidente betalingen*

Dit betreft de betalingen in 2016 van de extra maandsalarissen aan het personeel dat gebruik gemaakt heeft van bovenstaande vertrekregeling in 2015.

²⁾ *Vergoeding betaald aan derden*

Dit betreft salarisgaranties voor van de Provincie overgenomen personeel.

Bijlage

Modelstaat A

- **Liquiditeitspositie** over het 1ste kwartaal van het jaar 2016
- Van de decentrale overheid: Provincie Noord-Brabant

Toelichting: liquiditeitspositie in relatie tot kasgeldlimiet

De modelstaten A over de kwartalen van het voorafgaande jaar worden normaliter eenmaal per jaar als onderdeel van de financieringsparagraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. De liquiditeitspositie heeft betrekking op de financiering met een rentetypische looptijd van korter dan een jaar. Een derivaat kan daarbij de looptijd van de financiering veranderen. Zo kan een derivaat vaste schuld omzetten in een korte schuld met variabele rente. De liquiditeitspositie is het saldo van (a) de vlottende of korte schulden, zoals schulden in rekening-courant en in bewaring zijnde kasgelden van derden en (b) de vlottende middelen zoals kasgelden en tegoeden in rekening-courant. De liquiditeitspositie heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, alsmede op de gemeentelijke kredietbank en op diensten zoals het grondbedrijf, exclusief interne schuldverhoudingen. De gemiddelde liquiditeitspositie van de drie kwartaal maanden wordt getoetst aan het bedrag van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet heeft betrekking op het totaal van de begroting van het lopende jaar naar de stand van 1 januari. Als de gemiddelde liquiditeitspositie van drie achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dan dient de betrokken decentrale overheid de drie kwartaalrapportages toe te zenden aan de toezichthouder, met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet.

Berekening (bedragen x € 1.000)

Berekening (bedragen x 1.000)			
Stappen (1–4)	(1) Vlottende schuld	(2) Vlottende middelen	(3) Netto vlottend (+) of Overschot middelen (–)
(1) – (2) = (3)			
ultimo maand 1		3497.637	-497.634
ultimo maand 2		3488.867	-488.864
ultimo maand 3		3478.679	-478.676
(4) gemiddelde van (3)			-488.391
Stappen (5–9)	Variabelen	Bedragen	
(5)	kasgeldlimiet	85.755	
(6a) = (5>4)	ruimte onder de kasgeldlimiet	574.146	
(6b) = (4>5)	overschrijding van de kasgeldlimiet		
Berekening kasgeldlimiet (5)			
(7)	Begrotingstotaal	1.225.067	
(8)	Percentage regeling	7	
(5) = (7) x (8) / 100	Kasgeldlimiet	85.755	

Bijlage

Modelstaat A

- **Liquiditeitspositie** over het 2de kwartaal van het jaar 2016
- Van de decentrale overheid: Provincie Noord-Brabant

Toelichting: liquiditeitspositie in relatie tot kasgeldlimiet

De modelstaten A over de kwartalen van het voorafgaande jaar worden normaliter eenmaal per jaar als onderdeel van de financieringsparagraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. De liquiditeitspositie heeft betrekking op de financiering met een rentetypische looptijd van korter dan een jaar. Een derivaat kan daarbij de looptijd van de financiering veranderen. Zo kan een derivaat vaste schuld omzetten in een korte schuld met variabele rente. De liquiditeitspositie is het saldo van (a) de vlottende of korte schulden, zoals schulden in rekening-courant en in bewaring zijnde kasgelden van derden en (b) de vlottende middelen zoals kasgelden en tegoeden in rekening-courant. De liquiditeitspositie heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, alsmede op de gemeentelijke kredietbank en op diensten zoals het grondbedrijf, exclusief interne schuldverhoudingen. De gemiddelde liquiditeitspositie van de drie kwartaal maanden wordt getoetst aan het bedrag van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet heeft betrekking op het totaal van de begroting van het lopende jaar naar de stand van 1 januari. Als de gemiddelde liquiditeitspositie van drie achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dan dient de betrokken decentrale overheid de drie kwartaalrapportages toe te zenden aan de toezichthouder, met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet.

Berekening (bedragen x € 1.000)

Berekening (bedragen x 1.000)				
Stappen (1–4)	(1) Vlottende schuld	(2) Vlottende middelen	(3) Netto vlottend (+) of Overschot middelen (–)	
(1) – (2) = (3)				
ultimo maand 4		3	637.934	-637.931
ultimo maand 5		3	648.690	-648.687
ultimo maand 6		0	728.296	-728.296
(4) gemiddelde van (3)				-671.638
Stappen (5–9)				
	Variabelen	Bedragen		
(5)	kasgeldlimiet			85.755
(6a) = (5>4)	ruimte onder de kasgeldlimiet			757.393
(6b) = (4>5)	overschrijding van de kasgeldlimiet			
Berekening kasgeldlimiet (5)				
(7)	Begrotingstotaal			1.225.067
(8)	Percentage regeling			7
(5) = (7) x (8) / 100	Kasgeldlimiet			85.755

Bijlage

Modelstaat A

- **Liquiditeitspositie** over het 3de kwartaal van het jaar 2016
- Van de decentrale overheid: Provincie Noord-Brabant

Toelichting: liquiditeitspositie in relatie tot kasgeldlimiet

De modelstaten A over de kwartalen van het voorafgaande jaar worden normaliter eenmaal per jaar als onderdeel van de financieringsparagraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. De liquiditeitspositie heeft betrekking op de financiering met een rentetypische looptijd van korter dan een jaar. Een derivaat kan daarbij de looptijd van de financiering veranderen. Zo kan een derivaat vaste schuld omzetten in een korte schuld met variabele rente. De liquiditeitspositie is het saldo van (a) de vlottende of korte schulden, zoals schulden in rekening-courant en in bewaring zijnde kasgelden van derden en (b) de vlottende middelen zoals kasgelden en tegoeden in rekening-courant. De liquiditeitspositie heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, alsmede op de gemeentelijke kredietbank en op diensten zoals het grondbedrijf, exclusief interne schuldverhoudingen. De gemiddelde liquiditeitspositie van de drie kwartaal maanden wordt getoetst aan het bedrag van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet heeft betrekking op het totaal van de begroting van het lopende jaar naar de stand van 1 januari. Als de gemiddelde liquiditeitspositie van drie achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dan dient de betrokken decentrale overheid de drie kwartaalrapportages toe te zenden aan de toezichthouder, met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet.

Berekening (bedragen x € 1.000)

Berekening (bedragen x 1.000)			
Stappen (1-4)	(1) Vlottende schuld	(2) Vlottende middelen	(3) Netto vlottend (+) of Overschot middelen (-)
(1) - (2) = (3)			
ultimo maand 7		0	749.297
ultimo maand 8		0	756.933
ultimo maand 9		0	689.761
(4) gemiddelde van (3)			-731.997
Stappen (5-9)	Variabelen	Bedragen	
(5)	kasgeldlimiet	85.755	
(6a) = (5>4)	ruimte onder de kasgeldlimiet	817.752	
(6b) = (4>5)	overschrijding van de kasgeldlimiet		
Berekening kasgeldlimiet (5)			
(7)	Begrotingstotaal	1.225.067	
(8)	Percentage regeling	7	
(5) = (7) x (8) / 100	Kasgeldlimiet	85.755	

Bijlage

Modelstaat A

- **Liquiditeitspositie** over het 4de kwartaal van het jaar 2016
- Van de decentrale overheid: Provincie Noord-Brabant

Toelichting: liquiditeitspositie in relatie tot kasgeldlimiet

De modelstaten A over de kwartalen van het voorafgaande jaar worden normaliter eenmaal per jaar als onderdeel van de financieringsparagraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. De liquiditeitspositie heeft betrekking op de financiering met een rentetypische looptijd van korter dan een jaar. Een derivaat kan daarbij de looptijd van de financiering veranderen. Zo kan een derivaat vaste schuld omzetten in een korte schuld met variabele rente. De liquiditeitspositie is het saldo van (a) de vlottende of korte schulden, zoals schulden in rekening-courant en in bewaring zijnde kasgelden van derden en (b) de vlottende middelen zoals kasgelden en tegoeden in rekening-courant. De liquiditeitspositie heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, alsmede op de gemeentelijke kredietbank en op diensten zoals het grondbedrijf, exclusief interne schuldverhoudingen. De gemiddelde liquiditeitspositie van de drie kwartaal maanden wordt getoetst aan het bedrag van de kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet heeft betrekking op het totaal van de begroting van het lopende jaar naar de stand van 1 januari. Als de gemiddelde liquiditeitspositie van drie achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dan dient de betrokken decentrale overheid de drie kwartaalrapportages toe te zenden aan de toezichthouder, met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet.

Berekening (bedragen x € 1.000)

Stappen (1–4)	(1) Vlottende schuld	(2) Vlottende middelen	(3) Netto vlottend (+) of Overschot middelen (–)
(1) – (2) = (3)			
ultimo maand 10	0	730.525	-730.525
ultimo maand 11	0	740.248	-740.248
ultimo maand 12	0	673.121	-673.121
(4) gemiddelde van (3)			-714.632

Stappen (5–9)	Variabelen	Bedragen
(5)	kasgeldlimiet	85.755
(6a) = (5>4)	ruimte onder de kasgeldlimiet	800.387
(6b) = (4>5)	overschrijding van de kasgeldlimiet	

Berekening kasgeldlimiet (5)

(7)	Begrotingstotaal	1.225.067
(8)	Percentage regeling	7
(5) = (7) x (8) / 100	Kasgeldlimiet	85.755

Modelstaat B

- Renterisico vaste schuld over de jaren 2017-2020
- Van de decentrale overheid: Provincie Noord-Brabant

Toelichting: renterisico vaste schuld in relatie tot renterisiconorm

Modelstaat B wordt eenmaal per jaar als onderdeel van de financierings-paragraaf bij de begroting en het jaarverslag naar de toezichthouder verzonden. Op deze staat wordt over het renterisico van de komende vier jaren gerapporteerd. Het renterisico heeft betrekking op de vaste schuld en op het bedrag waarover renterisico wordt gelopen. Naast de renteherzieningen zijn hiervoor ook de aflossingen van belang, want het renterisico wordt verkleind door aflossingen in de tijd te spreiden. Het renterisico heeft betrekking op het gehele openbaar lichaam, op de gemeentelijke kredietbank en op diensten zoals het grondbedrijf. Het renterisico wordt getoetst aan het bedrag van de renterisiconorm. De renterisiconorm heeft betrekking op het totaal van de begroting van uitsluitend het komende jaar. Het komende jaar is jaar T in de tabel hierna.

Berekening (bedragen x € 1.000)

Stap	Variabelen Renterisico(norm)	Jaar 2017:	Jaar 2018:	Jaar 2019:	Jaar 2020
(1)	Renteherzieningen	0	0	0	0
(2)	Aflossingen	0	0	0	0
(3)	Renterisico (1+2)	0	0	0	0
(4)	Renterisiconorm	261.176	261.176	261.176	261.176
(5a) = (4>3)	Ruimte onder renterisiconorm	261.176	261.176	261.176	261.176
(5b) = (3>4)	Overschrijding renterisiconorm	0	0	0	0

Renterisiconorm

Berekening

(4a)	Begrotingstotaal jaar 2017 (T)	1.305.880
(4b)	Percentage	20

Renterisiconorm (van alleen jaar T) 261.176

**(4) = (4a x
4b/100)**

Begrotingsrechtmatigheid

Bijlage 10

Overschrijdingen van de geraamde lasten worden getoetst aan de begrotingscriteria van de commissie BBV.

In deze bijlage zijn de kostenoverschrijdingen > € 50.000 op productgroepniveau toegelicht.

In principe kunnen de volgende categorieën aan de orde zijn:

Categorie

- 1 *Kostenoverschrijdingen die niet passen binnen het bestaand beleid en waarvoor tegen beter weten in geen voorstel tot*
- 2 *Kostenoverschrijdingen die passen binnen het bestaand beleid, waarbij de accountant vaststelt dat die ten onrechte niet tijdig zijn*
- 3 *Kostenoverschrijding die (grotendeels) wordt gecompenseerd door inkomsten.*
- 4 *Kostenoverschrijding bij open eind subsidieregelingen.*
- 5 *Kostenoverschrijdingen die worden gecompenseerd door inkomsten die niet direct gerelateerd zijn.*
- 6 *Kostenoverschrijding door interpretatieverschillen over uitleg wet- en regelgeving.*
- 7 *Kostenoverschrijding op investeringen waarvan de gevolgen zichtbaar worden via hogere afschrijvings- en financieringslasten.*

Cat nr.	Toelichting	afwijking t.o.v. de begroting			
		lasten		baten	saldo
01.01	Provinciebestuur Op grond van de eind 2016 door Loyalis aangeleverde gegevens en de stand van de voorziening Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers per 1-1-2017, is aan de voorziening een bedrag van € 1.345.824 in verband met pensioenverplichtingen leden GS toegevoegd. De overschrijding past binnen het bestaande beleid.	-1.034.263	N	98.306	V -935.957 N
02.01	Ruimtelijke ontwikkeling van het mozaïek De overschrijding van de lasten wordt veroorzaakt door de noodzakelijke voorziening voor de achtergestelde lening aan RvR. Deze toevoeging aan de voorziening wordt volledig gedekt door een beroep op de risicoreserve.	-6.558.935	N	-3.666.965	N -10.225.900 N
04.01	Algemeen economisch beleid De overschrijding van de lasten betreft tot een bedrag van € 6,1 mln noodzakelijke ophoging van voorzieningen voor kapitaalverstrekking deelnemingen en voor leningen aan deelnemingen en leningen aan overige verbonden partijen. Deze overschrijding wordt conform beleid volledig gedekt door de risicoreserve. De overschrijding betreft tot een bedrag van € 965.000 een aantal afgegeven subsidiebeschikkingen waarvan die aan Brainport development met € 637.500 de grootste is. Het betreft subsidies die laat in het jaar 2016 zijn beschikt en waarvoor de begroting niet meer kon worden aangepast. De verstrekking van de subsidies past binnen het beleid. Tot een bedrag van € 3,9 mln betreft de overschrijding de uitgaven in Europese projecten die volledig gedekt worden door eveneens hogere gerealiseerde baten. De overschrijding van Efra-bijdrage Op-Zuid ad € 2 mln is ontstaan doordat in Brabant meer projecten zijn toegekend dan in Zeeland en Limburg. De bijbehorende baten zijn eveneens hoger. (budgettair neutraal) Tegenover deze overschrijdingen staan lagere overige lasten Europese programma's en overige ad € 0,7 mln.	-12.439.429	N	-1.392.890	V -13.832.319 V

Afwijkingen t.o.v. de begroting													Bijlage 11		
bedragen x € 1.000				Lasten 2016 + stortingen in reserves							Baten 2016 + onttrekkingen aan reserves				
		begroting	begroting	Verschil	% verschil	Overschrijdingen		Onderschrijdingen		begroting	begroting	Verschil	% verschil		
		oorspr.	ná wijz							oorspr.	ná wijz				
		a	b	a-/-b						c	d	d-/-c			
01 Programma Bestuur															
01.01	Provinciebestuur	7.010	7.044	8.078	-1.034	-14,7%	-1.034	-14,7%	0	0,0%	2	2	101	98	4336,4%
01.02	Bestuurlijke samenwerking	1.727	2.056	1.478	578	28,1%	0	0,0%	578	28,1%	0	877	1.055	177	20,2%
01.03	Interbestuurlijk toezicht	70	70	77	-7	-9,7%	-7	-9,7%	0	0,0%	0	0	0	0	0,0%
	Toegerekende organisatiekosten	11.458	11.458	11.635	-177	-1,5%	-177	-1,5%	0	0,0%					
Totaal programma Bestuur		20.265	20.628	21.268	-640		-1.218		578		2	879	1.155	276	
02 Programma Ruimte															
02.01	Ruimtelijke ontwikkeling van het mc	26.690	10.144	16.703	-6.559	-64,7%	-6.559	-64,7%	0	0,0%	8.930	4.321	654	-3.667	-84,9%
02.02	Vitaal platteland	11.007	10.079	2.562	7.517	74,6%	0	0,0%	7.517	74,6%	7	137	118	-19	-13,7%
	Toegerekende organisatiekosten	21.528	21.528	21.861	-333	-1,5%	-333	-1,5%	0	0,0%					
Totaal programma Ruimte		59.225	41.752	41.127	625		-6.892		7.517		8.937	4.458	772	-3.686	
03 Programma Ecologie															
03.01	Water	43.567	25.398	909	24.488	96,4%	0	0,0%	24.488	96,4%	3.800	4.212	4.718	506	12,0%
03.02	Milieu	29.912	43.927	39.583	4.344	9,9%	0	0,0%	4.344	9,9%	3.662	5.068	7.366	2.298	45,3%
03.03	Natuur en landschap	49.861	54.796	44.556	10.240	18,7%	0	0,0%	10.240	18,7%	1.226	3.880	615	-3.265	-84,1%
03.04	GOB	1.100	29.919	17.432	12.487		0	0,0%	12.487	41,7%	0	7.072	16.669	9.597	135,7%
	Toegerekende organisatiekosten	32.545	32.545	32.778	-234	-0,7%	-234	-0,7%	0	0,0%					
Totaal programma Ecologie		156.984	186.585	135.259	51.326		-234		51.559		8.688	20.232	29.368	9.136	
04 Programma Economie															
04.01	Algemeen economisch beleid	18.883	44.269	56.708	-12.439	-28,1%	-12.439	-28,1%	0	0,0%	309	19.768	18.375	-1.393	-7,0%
04.02	Economisch programma Brabant	10.260	46.941	33.726	13.215	28,2%	0	0,0%	13.215	28,2%	23	113	504	392	348,1%
04.04	Duurzame energie en energietrans	1.037	12.535	3.282	9.253	73,8%	0	0,0%	9.253	73,8%	0	0	263	263	100,0%
	Toegerekende organisatiekosten	9.434	9.434	9.580	-146	-1,5%	-146	-1,5%	0	0,0%					
Totaal programma Economie		39.614	113.179	103.296	9.883		-12.585		22.468		332	19.880	19.142	-738	
05 Programma mobiliteit															
05.01	Mobiliteit	145.203	98.410	41.071	57.340	58,3%	0	0,0%	57.340	58,3%	18.243	187	552	365	195,0%
05.02	Openbaar vervoer	71.736	123.987	96.258	27.729	22,4%	0	0,0%	27.729	22,4%	68.186	82.367	80.926	-1.440	-1,7%
05.03	Infrastructuur/ provinciale wegen	163.983	145.292	134.718	10.574	7,3%	0	0,0%	10.574	7,3%	59.708	38.084	35.655	-2.429	-6,4%
	Toegerekende organisatiekosten	26.268	27.294	26.674	620	2,3%	0	0,0%	620	2,3%					
Totaal programma Mobiliteit		407.190	394.984	298.721	96.262		0		96.262		146.136	120.638	117.133	-3.504	
06 Programma Cultuur en samenleving															
06.01	Cultuur en erfgoed	32.060	59.159	47.230	11.929	20,2%	0	0,0%	11.929	20,2%	737	597	908	311	52,0%
06.03	Samenleving	5.631	5.423	4.532	892	16,4%	0	0,0%	892	16,4%	0	0	3	3	100,0%
06.04	Sociaal cultureel beleid	14.718	11.459	10.042	1.416	12,4%	0	0,0%	1.416	12,4%	100	100	100	0	0,0%
	Toegerekende organisatiekosten	13.144	13.144	13.347	-203	-1,5%	-203	-1,5%	0	0,0%					
Totaal programma Cultuur en samenleving		65.552	89.185	75.152	14.033		-203		14.237		837	697	1.011	314	
Algemeen financieel beleid															

Afwijkingen t.o.v. de begroting

bedragen x € 1.000

Afwijkingen t.o.v. de begroting										Baten 2016 + onttrekkingen aan reserves			Bijlage 11		
bedragen x € 1.000				Lasten 2016 + storting in reserves											
	begroting	begroting		Verschil	% verschil	Overschrijdingen		Onderschrijdingen		begroting	begroting		Verschil	% verschil	
	oorspr.	ná wijz	realisatie				%		%	oorspr.	ná wijz	realisatie			
		a	b	a/-b						c	d	d	d/-c		
Algemene dekkingsmiddelen															
- Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting	0	0	0	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	253.000	255.700	257.417	1.717	0,7%	
- Algemene uitkeringen	0	0	0	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	220.015	232.137	239.193	7.056	3,0%	
- Dividend	0	0	0	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	30.881	36.908	36.908	0	0,0%	
- Financieringsfunctie	19.543	19.710	17.573	2.137	10,8%	0	0,0%	2.137	10,8%	116.152	117.568	119.314	1.746	1,5%	
- Overige algemene dekkingsmiddelen	0	0	-270	270	0,0%	0	0,0%	270	100,0%	1.474	25.625	25.728	103	0,4%	
Stelposten (exclusief onvoorzien)	18.523	6.164	829	5.335	86,5%	0	0,0%	5.335	86,5%	8.000	0	0	0	0,0%	
Onvoorzien	1.308	1.308	0	1.308	100,0%	0	0,0%	1.308	100,0%	0	0	0	0	0,0%	
	39.375	27.182	18.131	9.051		0		9.051		629.521	667.938	678.560	10.622		
	788.206	873.495	692.955	180.540		-21.133		201.672		794.454	834.722	847.141	12.419		
Storting in reserves	436.861	651.191	653.984	-2.794	-0,4%	-2.794	-0,4%	0	0,0%						
Onttrekkingen aan reserves										430.613	689.963	553.178	-136.785	-19,8%	
Totaal generaal	1.225.067	1.524.686	1.346.939	177.746		-23.926		201.672		1.225.067	1.524.686	1.400.319	-124.367		
Verschil gerealiseerde lasten t.o.v. begroting ná wijziging				177.746											
Verschil gerealiseerde baten t.o.v. begroting ná wijziging				-124.367											
Batig rekeningresultaat				53.379											

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2016 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2017								
I&M	E11	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) Subsidieregeling programmafinanciering lokale luchtkwaliteitsmaatregelen en Besluit milieusubsidies Provincies	Besteding (jaar T) door provincie ten laste van rijksmiddelen (exclusief besteding uit ontvangen rente opbrengsten)	Doorgeleide middelen door provincie naar medeoverheden (jaar T) ten laste van rijksmiddelen (exclusief besteding uit ontvangen rente opbrengsten)	Besteding (jaar T) ten laste van eigen bijdrage provincie zoals beschreven in artikel 9 lid 2 van de subsidieregeling NSL	Besteding (jaar T) ten laste van bijdragen door derden = contractpartners van provincie (niet rijk, provincie of medeoverheid)	Besteding (jaar T) ten laste van rentebaten provincie op door rijk verstrekte bijdrage NSL	Teruggestort/verrekend in (jaar T) in verband met niet uitgevoerde maatregelen door provincie
			Aard controle R Indicatornummer: E11 / 01	Aard controle R Indicatornummer: E11 / 02	Aard controle R Indicatornummer: E11 / 03	Aard controle R Indicatornummer: E11 / 04	Aard controle R Indicatornummer: E11 / 05	Aard controle R Indicatornummer: E11 / 06
			€ 0	€ 0	€ 19.414	€ 0	€ 0	€ 35.800
			Eindverantwoording Ja/Nee	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) door provincie ten laste van rijksmiddelen (exclusief besteding uit ontvangen rente opbrengsten)	Cumulatieve doorgeleide middelen door provincie naar medeoverheden (t/m jaar T) ten laste van rijksmiddelen (exclusief besteding uit ontvangen rente opbrengsten)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van eigen middelen (provincie)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van bijdragen door derden = contractpartners van provincie (niet rijk, provincie of medeoverheid)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van rentebaten provincie op door rijk verstrekte bijdrage NSL
			Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E11 / 07	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E11 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E11 / 09	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E11 / 10	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E11 / 11	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E11 / 12
			Nee	€ 100.000	€ 33.080.524	€ 5.406.233	€ 0	€ 1.219.657
I&M	E27	Brede doeluitkering verkeer en vervoer Wet BDU Verkeer en Vervoer (art. 10)	Cumulatieve terugstorting (t/m jaar T) in verband met niet uitgevoerde maatregelen door provincie	Cumulatieve besteding (t/m jaar T-1) ten laste van provinciale middelen (exclusief besteding uit ontvangen rente opbrengsten) door medeoverheden	Cumulatieve besteding (t/m jaar T-1) ten laste van eigen bijdrage medeoverheden zoals beschreven in artikel 9 lid 2 van de subsidieregeling NSL	Cumulatieve besteding (t/m jaar T-1) ten laste van bijdragen door derden = contractpartners van medeoverheid (niet rijk, provincie of medeoverheid)	Cumulatieve besteding (t/m jaar T-1) ten laste van rentebaten medeoverheden op door provincie verstrekte bijdrage NSL	
			Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E11 / 13	Aard controle D1 Indicatornummer: E11 / 14	Aard controle D1 Indicatornummer: E11 / 15	Aard controle D1 Indicatornummer: E11 / 16	Aard controle D1 Indicatornummer: E11 / 17	
			€ 0	€ 18.832.319	€ 40.972.767	€ 23.060	€ 265.247	
I&M	E27	Brede doeluitkering verkeer en vervoer Wet BDU Verkeer en Vervoer (art. 10)	Eindsaldo/-reservering (jaar T-1)	Terugbetaling door derden vanuit BDU-bijdrage verstrekte middelen in (jaar T)	Besteding (jaar T)	Correctie over besteding (T-1)	Eindsaldo/-reservering (jaar T)	
			Aard controle R Indicatornummer: E27 / 01	Aard controle R Indicatornummer: E27 / 02	Aard controle R Indicatornummer: E27 / 03	Aard controle R Indicatornummer: E27 / 04	Aard controle R Indicatornummer: E27 / 05	
			€ 262.737.593	€ 283.138	€ 78.025.029	-€ 1.760.388	€ 186.756.090	

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten**Bijlage 13**

De regelgeving van het BBV schrijft voor dat inzicht moet worden gegeven in de incidentele lasten en baten per programma.

In onderstaande tabel zijn deze incidentele lasten en baten per programma opgenomen. Daarbij is op begrotingspost gezien of de last c.q. bate van de jaarrekening 2016 ook in de begroting 2017 en meerjarenraming voor komt. Het criterium voor incidenteel is bepaald op korter dan vier jaar.

Komt een last of bate in de jaarrekening op een begrotingspost voor en is op diezelfde begrotingspost ook in 2017 en verdere jaren een raming opgenomen voor een periode van drie jaar of korter, dan is de last of bate uit de jaarrekening aangemerkt als incidenteel.

Aan het slot van onderstaande tabel is inzichtelijk gemaakt dat er sprake is van structureel evenwicht. Met andere woorden de structurele baten komen hoger uit dan de structurele incidentele lasten.

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13
		Incidenteel
01	Programma Bestuur	
<u>01.01</u>	<u>Provinciebestuur</u>	
01.01.10	PS / Griffie	
1000434	Inkomsten bruikleen ICT	7
1000489	Restitutie kosten fractiewerkzaamheden	85.374
	Totaal incidentele baten product	85.381
01.01.20	GS / CdK	
0000096	Toev voorz APPA (Pensioenwet Ambtsdr.)	1.345.824
	Totaal incidentele lasten product	1.345.824
	Totaal incidentele lasten productgroep	1.345.824
	Totaal incidentele baten productgroep	85.381
<u>01.02</u>	<u>Bestuurlijke samenwerking</u>	
01.02.01	Bestuurlijke samenwerking	
1000082	Bijdragen partners programma Brabantstad	904.703
1000316	Bijdrage derden in project VND	150.000
	Totaal incidentele baten product	1.054.703
01.02.02	Bestuursstructuur	
0002149	Krachtig Bestuur	340.729
	Totaal incidentele lasten product	340.729
	Totaal incidentele lasten productgroep	340.729
	Totaal incidentele baten productgroep	1.054.703

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13
		Incidenteel
Totaal incidentele lasten programma		1.686.553
Totaal incidentele baten programma		1.140.084
02	Programma Ruimte	
02.01	<u>Ruimtelijke ontwikkeling van het mozaiek</u>	
02.01.01	Ruimtelijke ontwikkeling algemeen	
0000705	Toezicht handhaving Subs.projecten	5.347
0000942	Procesgeld Omgevingsvisie	490.474
0001230	Uitvoeringsimpuls revitalisering/reconst	-259.297
0001528	Streeknetwerken	185.092
0002187	Projecten buiten ilg (oud ilg-ilg)	161.199
0002188	Projecten buiten ilg (oud ilg-pnb)	736
0002295	Programma DuurzaamDoor	280.030
Totaal incidentele lasten product		863.581
1000763	Programma DuurzaamDoor (Ink)	42.445
Totaal incidentele baten product		42.445
02.01.02	Ruimtelijke ontwikkelingsprojecten	
0002189	Projecten Mijn Mooi Brabant	202.202
0002222	Ruimtelijke kwaliteit Kleine Beerze	275.000
0002247	Uitvoeringskosten gebiedsopgaven RK	25.612
Totaal incidentele lasten product		502.813
1000404	Inkomsten ruimtelijke ontw.projecten	7.286
Totaal incidentele baten product		7.286
02.01.03	Ontwikkelbedrijf	
0002311	Toevoeging Voorz. Grondexploitaties	300.000
0002377	Toev. Voorz. Kap.verstr. Deelnemingen OB	182.305
Totaal incidentele lasten product		482.305
1000857	Onttr. Vz. Kap.verstr. Deelnemingen OB	182.305
Totaal incidentele baten product		182.305
02.01.05	Sterk stedelijk netwerk	
0001504	Pilots nieuw dorps wonen	-16.000
0001512	Collectief particul. opdrachtgeverschap	-21.235
0002167	Afwaardering woningbouw kredietcr.	153.991
0002206	Nimby	-1.406
Totaal incidentele lasten product		115.350

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten	Bijlage 13 Incidenteel
1000694 Incidentele baten woningbouw kredietcr.	140.163
Totaal incidentele baten product	140.163
02.01.07 ISV	
0000996 Bijdr.aan projectgemeenten i.h.k.v. ISV	-228.546
0001729 Bijdragen aan projectgemeenten ISV2	-209.224
Totaal incidentele lasten product	-437.770
1000325 Rijksbijdrage stads- en dorpsvernieuwing	5.373
1000328 Rijksbijdrage ISV	-228.546
1000375 Rijksbijdrage ISV 2.	-209.224
Totaal incidentele baten product	-432.396
Totaal incidentele lasten productgroep	1.526.280
Totaal incidentele baten productgroep	-60.197
<u>02.02 Agrofood 2020; Brabant Quality</u>	
02.02.02 Landbouwkundige structuurversterking	
0001263 PMJP: vrijwillige kavelruil(od, pnb)	-8.100
0001414 PMJP: landbouwkundige structuur(ilg,pnb)	-84.584
0001415 PMJP:landbouwkundige structuur(ilg,rijk)	-186.755
Totaal incidentele lasten product	-279.439
02.02.03 Glastuinbouw	
0002211 Ondersteuning transitie stad-platteland	22.131
0002070 Aanpak verspreid liggende kassen	-36.056
Totaal incidentele lasten product	-13.924
02.02.04 Europese programma's	
0001527 PMJP:pl.groepen&initiatieven(od,pnb)	-59.857
0001671 PMJP:pl.groepen&initiatieven(od,pnb)	-10.174
Totaal incidentele lasten product	-70.031
02.02.05 Landbouw	
0000736 Projectgew. bijdrage verbreding landbouw	-82.056
0001410 PMJP: V.I.V. (ilg, rijk)	-410.304
0001424 PMJP:duurz.prod.syst.landbouw(ilg,rijk)	-49.000
0001855 PMJP: V.I.V. (ilg, pnb) (via AR voorfin)	-251.477
0001856 PMJP: V.I.V. (od, pnb)	105.766
0002196 Megastallen LOG's	457.600
0002267 Subs. reg.Asbest eraf Zonnepanelen erop	105.421
0002355 UBA 3.2 Sanering Knelpunten	2.237.983
0002509 UBA 4.2 landbouwinnovatiecampus	31.269
0002512 UBA 3.1 Overlast aanpakken	855.350

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13
		Incidenteel
0002513	UBA 5.3 Mestbeleid	353.679
0002536	POP3 bijdr.Agrofood Landbouw	856.102
	Totaal incidentele lasten product	4.210.335
1000712	Creating PURE Hubs (inkomsten)	12.787
1000735	DU-uitk. Green deal zonnepanelen-asbest	105.421
	Totaal incidentele baten product	118.209
	Totaal incidentele lasten productgroep	3.846.940
	Totaal incidentele baten productgroep	118.209
	Totaal incidentele lasten programma	5.373.220
	Totaal incidentele baten programma	58.012
03	Programma Ecologie	
<u>03.01</u>	<u>Water</u>	
03.01.01	Water algemeen	
0002031	PWPProvinciale regierol	296.704
0002041	Toestandsmonitoring	13.622
0002100	PWP Communicatie en educatie	86.542
0002281	Overeenkomst Waterpoort (Uitg)	124.248
0002314	Dynamisch Beekdal N279	3.800.000
0002447	Delta:proceskosten deltaprogramma	24.989
0002480	Delta: Hoge zandgronden (rijk)	5.440.000
	Totaal incidentele lasten product	9.786.105
1000747	Overeenkomst Waterpoort (Ink.)	87.000
	Totaal incidentele baten product	87.000
03.01.02	Hoogwaterbescherming	
0000327	Uitvoering muskusrattenbestrijding	38.178
0001721	Project overdiepse Polder (T)	78.586
0002039	Waterveiligheid rivierengebied	98.871
0002546	Afwikkeling tweede bestuursovereenkomst	21.861.114
	Totaal incidentele lasten product	22.076.750
1000380	Pacht en overige ink.Overdiepse polder T	78.586
	Totaal incidentele baten product	78.586
03.01.03	Oppervlaktewaterkwantiteit en inrichting	
0001404	PMJP: beek- en kreekherstel (ilg, pnb)	-507.550
0001405	PMJP: beek- en kreekherstel (ilg, rijk)	-5.000.553
0001544	Beperken klimaatverandering	-4.500

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten	Bijlage 13 Incidenteel
0001547 PMJP:waterbergingsgebieden (od,pnb)	-15.699.706
0001557 PMJP: beek- en kreekherstel (od,pnb)	-5.402.393
Totaal incidentele lasten product	-26.614.702
03.01.04 Grondwaterkwantiteit	
0001402 PMJP: verdogingsbestrijding (ilg,rijk)	-9.265.436
0002038 Water voor Natuur	-674.809
0002099 PWP Wijst	255
0002381 Toev. Vz. Leningen Verb.part. Bio PWP	-493.701
0002448 Uitgaven Kader richtlijn water/DHZ	579.152
Totaal incidentele lasten product	-9.854.539
03.01.05 Waterkwaliteit	
0001407 PMJP: water- & bodemkwaliteit (ilg, pnb)	-47.757
0001408 PMJP: water- & bodemkwaliteit (ilg,rijk)	-95.514
0001561 PMJP: water- & bodemkwaliteit (od,pnb)	-900.118
0001876 PMJP: Synergiegelden (ilg, Rijk)	-580.494
Totaal incidentele lasten product	-1.623.883
1000387 Projectbureau KRW/DHZ	547.774
1000571 Inkomsten partners schoon water 07/09	151.716
Totaal incidentele baten product	699.490
Totaal incidentele lasten productgroep	-6.230.269
Totaal incidentele baten productgroep	865.077
<u>03.02 Milieu</u>	
03.02.01 Milieu Algemeen	
0000408 Monitoring Ecologie tbv beleidsevaluatie	79.181
0002459 Impuls omgevingsveiligheid	1.093.742
Totaal incidentele lasten product	1.172.923
1000775 Inkomsten op Milieugebied	346.951
Totaal incidentele baten product	346.951
03.02.02 Externe veiligheid	
0002081 Externe veiligheid 2011-2014 (R)	148.214
Totaal incidentele lasten product	148.214
1000721 Decentralisatie-uitkering Ext.Veiligheid	128.214

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten	Bijlage 13 Incidenteel
Totaal incidentele baten product	128.214
03.02.03 Lucht/geur/geluid	
0001630 Beleidsregel Lucht 2008 (deel A) SB	-255.757
Totaal incidentele lasten product	-255.757
03.02.04 Bodem	
0000481 Advertentiekstn/kosten kadastrale gegev.	4
0000484 Dumpen Drugsafval	125.621
0000488 Interim-bedrijvenregeling	2.615.510
0001709 ABDK	146.943
0001839 Uitvoer.kstn Wett.taken (app.kstn).	534.087
0001941 Spoedlocatie tlv SDV	5.373
0001975 Uitgaven bodemsanering tlv ISV-3	-119.675
0002103 Bodemsanering Chemie Pack	5.850.543
Totaal incidentele lasten product	9.158.405
1000207 Interim-bedrijvenregeling	2.615.510
1000537 Inkomsten provincie N-Brabant bodem (T)	25.000
1000538 Inkomsten derden bodem (T)	9.450
1000614 Inkomsten gemeenten ISV3	2.728
1000674 Bodemsanering Chemie Pack	1.000
1000717 Decentralisatie-uitkering Bodem	35.000
1000720 DU-ISV-3; ond. Bodemsanering	-122.403
Totaal incidentele baten product	2.566.284
03.02.05 Afval en grondstoffenbeheer	
0002265 Kosten uitvoering nazorg	144.745
Totaal incidentele lasten product	144.745
1000734 Bijdrage uitvoeringskosten nazorg	121.575
Totaal incidentele baten product	121.575
03.02.07 VTH	
0000414 Kosten repressieve handhaving acties	663.083
0001956 Regionale uitvoeringsdiensten	56.180
0002305 Toevoeging voorziening Omgevingsdienst	90.572
Totaal incidentele lasten product	809.835
1000752 Inkomsten Handhaving	92.907
Totaal incidentele baten product	92.907

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13
		Incidenteel
Totaal incidentele lasten productgroep		11.178.365
Totaal incidentele baten productgroep		3.255.931
03.03	Natuur en landschap	
03.03.01	Natuur Algemeen	
0002432	Transitie DLG projecten (res ILG)	6.311.238
Totaal incidentele lasten product		6.311.238
1000828	Transitie DLG projecten (res ILG)	302.268
Totaal incidentele baten product		302.268
03.03.02	Robuust natuur netwerk	
0001492	PMJP: rob.verbindingen ecoconduct(ilg,rijk)	-192.417
0001546	DU-Natura 2000	-3.300
0001558	Verw.& inr. EVZ-nat (od,pnb)	-5.714.790
0001597	PMJP: verw.& inr. EVZ-droog (res,od,pnb)	-1.573.583
0001719	Uitgaven natuurcompensatie (T)	1.602
0002258	SNL Beheer (prov.deel)	9.303.514
Totaal incidentele lasten product		1.821.026
1000487	Bijdr.Rijk/Gem. Groene Geledingsz./HSL	100.000
1000881	Inkomsten uitv.nota "uitnodigend groen"	13.222
Totaal incidentele baten product		113.222
03.03.03	Biodiversiteit Brabantbreed	
0002256	Opvang Inheemse diersoorten	349.667
Totaal incidentele lasten product		349.667
03.03.05	Verankerd in de samenleving	
0002365	Subsidie BPG	45.590
Totaal incidentele lasten product		45.590
1000798	BrUG; uitwerking Natuur + Samenleving	74.288
Totaal incidentele baten product		74.288
03.03.06	Beleid en Monitoring	
0002326	Transitie DLG	-7.391
Totaal incidentele lasten product		-7.391
Totaal incidentele lasten productgroep		8.520.129
Totaal incidentele baten productgroep		489.777

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13 Incidenteel
03.04	Groen Ontwikkelfonds Brabant	
03.04.01	Groen Ontwikkelfonds Brabant	
0001400	Kosten (verwerv./doorlev.) rijks EHS	7.837.854
0002202	Lente-akkoord middelen (23 mln)	1.309.641
0002278	GOB verwerving Prov. EHS	2.638.724
0002291	GOB Inrichting Rijks EHS	96.824
0002293	GOB verwerving Rijks EHS	4.697.518
	Totaal incidentele lasten product	16.580.560
1000446	DU-rijks-EHS; grond voor grond	2.650.841
1000713	Inkomsten / winst prov EHS	2.638.724
1000738	Inkomsten / verkopen Rijks-EHS	8.753.369
1000799	Inkomsten tbv Lenteakkoordproject	14.799
1000817	DU-rijks-EHS; Lenteakkoord	2.611.264
	Totaal incidentele baten product	16.668.998
	Totaal incidentele lasten productgroep	16.580.560
	Totaal incidentele baten productgroep	16.668.998
	Totaal incidentele lasten programma	30.048.786
	Totaal incidentele baten programma	21.279.782
04	Programma Economie	
<u>04.01</u>	<u>Algemeen economisch beleid</u>	
04.01.01	Algemeen economisch beleid	
0002550	Music Master Program (MMP)	210.000
	Totaal incidentele lasten product	210.000
04.01.02	Kredietcrisis	
0001887	Spin-off fonds BOM (maatregelenpakket)	180.000
0002385	Toevoeging Vz Lening aan Deeln. Spin off	2.420.530
	Totaal incidentele lasten product	2.600.530
1000607	Renteverg. leningen aan MKB-bedrijven	-18.698
	Totaal incidentele baten product	-18.698
04.01.03	Deelnemingen en partners in uitvoering	
0002072	Secretariaatskosten comm.deelnemingen	11.315
0002383	Toev. Vz. Leningen Verb.part. LS&H fnds	4.000.000
0002387	Advieskosten havenstrategie Moerdijk	209.406
0002527	Toev. Vz. Kap.verstr. Deelnemingen OB	1.698.383
	Totaal incidentele lasten product	5.919.104

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten	Bijlage 13 Incidenteel
1000659 Bijdr.aandeelhouders in secr.kstn.deeln.	-88.397
1000824 Bijdrage Havenstrategie Moerdijk	55.827
1000852 Beleggingsresultaat LS&H ivm Acerta	-5.500.083
1000858 Ontfr. Vz. Kap.verstr. Deelnemingen OB	5.469.387
Totaal incidentele baten product	-63.266
04.01.05 Innovatiefonds	
1000853 Beleggingsresultaat IFB ivm Acerta	-2.595.462
Totaal incidentele baten product	-2.595.462
04.01.06 Energiefonds	
0002379 Toev. Vz. Leningen Verb.part. Energ.fond	760.330
Totaal incidentele lasten product	760.330
04.01.07 Breedbandfonds	
0002380 Toev. Vz. Leningen Verb.part.Breedb.fnds	342.058
Totaal incidentele lasten product	342.058
04.01.08 Internationalisering en Europese programma's	
1000733 Inkomsten Internationalisering	93.920
Totaal incidentele baten product	93.920
04.01.09 Interreg subsidies	
0001814 Co-financiering Interreg IV	-36.284
0002396 Co-financiering Interreg V	3.384.905
Totaal incidentele lasten product	3.348.621
Totaal incidentele baten product	
04.01.10 OP Zuid Subsidies (Stimulus)	
0001815 Co-financiering OP Zuid	142.153
0001834 EFRO bijdrage OP Zuid	16.330.219
0002344 Co-financiering OP-Zuid 2014-2020	7.250.021
Totaal incidentele lasten product	23.722.393
1000562 EFRO bijdrage OP Zuid	16.330.219
1000831 Vanguard Initiative	384.926
Totaal incidentele baten product	16.715.145
04.01.11 Uitvoeringskosten EU-programma's	
1000875 Bijdrage derde in Europese projecten	3.994.526

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13 Incidenteel
1000876	Bijdr. uitvoeringskosten Europese Progr.	65.000
	Totaal incidentele baten product	4.059.526
04.01.12	Bijdrage in Europese projecten	
0002549	Bijdrage derde in Europese projecten	3.914.498
		3.914.498
	Totaal incidentele lasten productgroep	40.817.534
	Totaal incidentele baten productgroep	18.191.165
<u>04.02</u>	<u>Economisch programma Brabant</u>	
04.02.01	MKB en ondernemerschap	
1000732	Inkomsten Economisch Programma	504.066
	Totaal incidentele baten product	504.066
04.02.02	Innovatie met topsectoren voor maatschappelijke opgaven	
0001565	Pieken in de delta, BA 2007-20011	-2.484
0002275	Holst Centre	1.808.000
0002361	Versterking topcluster logistiek	153.200
0002363	Versterking cluster HTSM	28.085
0002364	Ontwikkeling maintenance cluster Brabant	7.984
0002487	Instrumentarium (MIT)	5.642.461
	Totaal incidentele lasten product	7.637.246
04.02.04	Ruimte voor bedrijvigheid	
0002107	Subsidieregeling PHP	976.680
0002172	Ruimte voor bedrijvigheid	119.610
0002226	Breedbandloket	23.445
0002227	Zorgeconomie	354.644
0002228	Breedband management en kennisontw.	104.121
0002354	Spark	250.000
0002467	Grand Initiative Data Science	10.000.000
	Totaal incidentele lasten product	11.828.499
	Totaal incidentele lasten productgroep	19.465.745
	Totaal incidentele baten productgroep	504.066
<u>04.04</u>	<u>Duurzame energie en energietransitie</u>	
04.04.01	Solar en toptechnologie instituten	
0002118	FOM	3.972
	Totaal incidentele lasten product	3.972
04.04.02	Biobased economy	
0002382	Toev. Vz. Leningen Deeln. Biob Invfnds	404.540

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13 Incidenteel
Totaal incidentele lasten product		404.540
04.04.03 Elektrisch rijden en slimme netwerken		
0002428 Toev Vz Leningen Verb.part Cleantech fnd		55.619
Totaal incidentele lasten product		55.619
1000776 Inkomsten Laadinfrastructuur		81.600
Totaal incidentele baten product		81.600
04.04.04 Energie		
0002300 Beheerskt Energielening Won. Eigenaren		1.688
0002394 Garantstelling Green Deal		96.517
Totaal incidentele lasten product		98.205
1000809 Rijks Garantstelling Green Deal		96.517
Totaal incidentele baten product		96.517
04.04.05 Energietransitie 2016-2020		
0002454 Energietransitie		100.000
0002539 Energieke landschappen - IA		278.760
0002540 Energieneutrale industrie - IA		149.343
0002542 Gebouwde omgeving - exploitatie		105.413
0002544 Overige - IA		92.883
0002545 Smart and Green Mobility - IA		22.490
Totaal incidentele lasten product		748.888
1000879 Inkomstenpost Energietransitie 2016-2020		85.000
Totaal incidentele baten product		85.000
Totaal incidentele lasten productgroep		1.311.224
Totaal incidentele baten productgroep		263.117
Totaal incidentele lasten programma		61.594.503
Totaal incidentele baten programma		18.958.348
05	Programma mobiliteit	
<u>05.01</u>	<u>Mobiliteit</u>	
05.01.01	Strategische ontwikkelingen	
0000272	Sterk Stedelijk Netwerk	718
0002313	Mobiliteitsmanagement	480
0002370	SRE Mobiliteitsbeleid	315.740
Totaal incidentele lasten product		316.938

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten	Bijlage 13 Incidenteel
05.01.02 Goederenvervoer	
0001390 Wilhelminakanaal Tilburg	2.529.744
0002011 Brabantse kanalen	183.436
0002403 PHS ten laste van SIF	5.900
0002404 PHS ten laste van BDU	13.200.000
Totaal incidentele lasten product	15.919.080
05.01.03 Bereikbaarheid netwerkprogramma	
0001398 Netwerkprogramma	104.468
0002028 SPODO II	-1.672.187
Totaal incidentele lasten product	-1.567.719
1000443 Inkomsten netwerkprogramma	37.294
1000617 Inkomsten netwerkprogramma Brabantstad	72.000
Totaal incidentele baten product	109.294
Saldo product 05.01.03	1.677.013
05.01.04 DVM	
0002266 DVM Brabantstad	-221.933
Totaal incidentele lasten product	-221.933
1000444 Inkomsten SRE DVM spitsmijden	140.747
Totaal incidentele baten product	140.747
Saldo product 05.01.04	362.680
05.01.05 Stimulering verkeersveiligheid	
1000104 Inkomsten verkeersveiligheid	78.920
Totaal incidentele baten product	78.920
Saldo product 05.01.05	78.920
05.01.06 Regionale maatregelen	
0001228 Trans. BDU (rente)	-245.134
0001736 Regionale maatregelen tlv BDU	-23.385
0002439 Brabantbrede Modelaanpak	94.620
0002442 Fietsenstalling Tilburg	3.100.000
Totaal incidentele lasten product	2.926.101
05.01.07 Fiets in de versnelling	

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13
		Incidenteel
0002488	Fiets in de Versnelling III	10.000
0001942	Fiets in de versnelling	1.128.439
	Totaal incidentele lasten product	1.138.439
	Totaal incidentele baten product	0
	Saldo product 05.01.07	-1.138.439
05.01.08	Programma Beter Benutten Brabant	
0002242	Beter Benutten regiopakket Brabant	132.420
0002303	Spookfiles A58	1.566.478
0002342	Beter Benutten 2.0 provinciale bijdrage	418.130
0002412	BB 2.0 Begrotingssubsidies Rijk	2.722.015
0002417	Brabants Mobiliteitsnetwerk Rijk	32.397
0002418	Brabants Mobiliteitsnetwerk PNB	29.838
0002420	OV marketing-RIJK	56.662
0002421	OV marketing-PNB	38.588
0002422	Ons Brabant Fietst - SRE	100.000
0002423	Ons Brabant Fietst - RIJK	611.519
0002424	Ons Brabant Fietst - PNB	665.338
0002495	A2 gedragsverandering PNB	16.171
0002496	Gedragsverandering A2 rijk	19.584
0002497	Logistiek in Brabant PNB + SRE	98.644
0002501	C ITS Projecten PNB SRE	449.729
0002503	C ITS Verkeersmanagement PNB SRE	482.322
	Totaal incidentele lasten product	7.439.835
1000769	Spookfiles A58 inkomsten derden	222.609
	Totaal incidentele baten product	222.609
	Totaal incidentele lasten productgroep	25.950.740
	Totaal incidentele baten productgroep	551.570
<u>05.02</u>	<u>Openbaar vervoer</u>	
05.02.01	OV-beleid en strategische projecten	
0001784	Uitrusting knooppunten OV.	-72.677
0001989	Kruising Aalsterweg Eindhoven	-1.265.544
0002019	Snelle busverbindingen en overstappunten	1.000.000
0002021	HOV DB-Uden-Veghel	-472.082
0002079	Bijdrage aan Dieze-spoorbrug 's-Bosch	-470.476
0002136	Actieprogramma groei op het spoor	2.697.450
0002533	UP Spoor, HOV en Knooppunten	150.000
	Totaal incidentele lasten product	1.566.671
05.02.02	OV-ontwikkeelfunctie	

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13 Incidenteel
0000245	Nachtnet Brabant	150.000
	Totaal incidentele lasten product	150.000
1000109	Bijdr.derd.in actwerkbudget vernieuw OV	211.779
	Totaal incidentele baten product	211.779
05.02.03	OV-exploitatie	
0000240	Bedrijfsvervoer	124.171
0001745	Subsidie Veer Gorinchem	134.025
0001746	Werkbudget concessiebeheer	119.619
0001747	Distributiekosten reizigersopbrengsten	151.505
0001749	Regiotaxi	-1.226
0002203	Reiskosten MBO	980.766
0002357	Pilot Snelwegbus (BDU)	675.000
0002460	Pilot Waterstofbussen	1.010.000
0002534	Pilot elektrische bussen	4.574.209
0002561	Afwikkelingsverschillen BDU	-2.293.959
	Totaal incidentele lasten product	5.474.111
1000112	Bijdrage derden in regiotaxi	25.084
1000436	Bijdragen derden OV concessies	5.206.415
1000445	Reizigersopbrengsten OV concessies	-169.165
1000539	Rijksbijdrage BDU (OV 02.01)	75.652.340
	Totaal incidentele baten product	80.714.674
	Saldo product 05.02.03	75.240.564
05.02.04	OV-monitoring en evaluatie	
0001783	Monitoring en evaluatie OV.	3.352
0002476	Werkbudget Zero Emissie Busvervoer	9.833
	Totaal incidentele lasten product	13.185
	Totaal incidentele lasten productgroep	7.203.967
	Totaal incidentele baten productgroep	80.926.453
05.03	Infrastructuur/provinciale wegen	
05.03.01	Reconstructie en vervangingsinvesteringen	
0002431	Wegenoverdrachten aan gemeenten	4.769.952
	Totaal incidentele lasten product	4.769.952
05.03.04	Beheer en onderhoud	
0001840	Verkeersveiligheid en leefbaarheid N69	1.000.000
0002349	Onderhoudsimpuls Infra (t/m 2015)	601.123

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13 Incidenteel
Totaal incidentele lasten product		1.601.123
1000094	Inkomsten gladheidsbestrijding	21.427
1000567	Rijksb.verkeersveilig.h.&leefbaarh.N69	1.000.000
1000337	Materieel Inruil/verkoop	34.300
Totaal incidentele baten product		1.055.727
05.03.05	Majeure projecten	
0001742	Overige kosten N261 tlv BDU	550.957
0002234	Bijdrage in verkenning A58	375.000
0001944	N69	3.583.926
Totaal incidentele lasten product		4.509.883
1000566	Afkoopsom N69 (incl. IBOI)	3.582.354
1000774	Inkomsten N279 N	46.109
1000792	Inkomsten N69	1.572
1000877	Vrijval transitoria PPS-A59 (rente)	2.168.565
Totaal incidentele baten product		5.798.600
Totaal incidentele lasten productgroep		10.880.958
Totaal incidentele baten productgroep		6.854.326
Totaal incidentele lasten programma		44.035.665
Totaal incidentele baten programma		88.332.350
06 Programma Cultuur en samenleving		
<u>06.01</u>	<u>Cultuur en erfgoed</u>	
06.01.01	Erfgoed	
0001906	Herstr.fysieke infrastructuur B5-SI	12.550
0002156	Uitvoeringsprogramma erfgoed	-70.819
0002287	Werkgelegenh.imp.;Restauratie Monumenten	-152.428
0002319	Liberation route en Overloon	164.000
0002462	Interreg VA Demi More (Uitgaven)	88.584
Totaal incidentele lasten product		41.886
1000847	Interreg VA: Demi More (Inkomsten)	88.584
1000850	Verbeeldingskracht Erfgoed (inkomsten)	15.182
1000859	Inkomsten Prov.Depot Beheerssysteem	35.785
Totaal incidentele baten product		139.551
06.01.02	Cultuur	

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten	Bijlage 13 Incidenteel
0002204 Philharmonie Zuidnederland	1.750.000
0002446 Van Gogh Brabant	448.500
Totaal incidentele lasten product	2.198.500
06.01.04 Brabant C/Urgente culturele initiatieven	
0002318 Brabant C	19.000.000
Totaal incidentele lasten product	19.000.000
06.01.05 Grote erfgoedcomplexen	
0002434 Subsidie t.l.v. Res. Hist. Erfcompl.	4.023.359
Totaal incidentele lasten product	4.023.359
Totaal incidentele lasten productgroep	25.263.745
Totaal incidentele baten productgroep	139.551
<u>06.03 Samenleving</u>	
06.03.01 Leefbaarheid	
0001571 PMJP:opst.&uitv IDOPS (od,pnb)	-479.293
0001617 Stichting 't Heft	30.162
0001619 Vereniging Kleine Kernen	190.763
0002217 Kennisdeling, proces, Leefbaarheid L@B	226.999
Totaal incidentele lasten product	-31.369
06.03.02 Gezondheid	
0000842 Regionaal sociaal beleid	441.036
0000870 Brabantse Raad voor de informele zorg	226.945
0000890 Health@Home	149.415
Totaal incidentele lasten product	817.396
1000725 ENGAGED	3.015
Totaal incidentele baten product	3.015
06.03.03 Participatie	
0000900 Ouderenbonden	423.774
Totaal incidentele lasten product	423.774
06.03.05 Uitvoeringsagenda transitie jeugdzorg	
0000876 Zorgvernieuwing jeugdbeleid	-145.810
0001608 Algemeen jeugdbeleid	-1.866

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13 Incidenteel
Totaal incidentele lasten product		-147.676
Totaal incidentele lasten productgroep		1.062.125
Totaal incidentele baten productgroep		3.015
<u>06.04</u> <u>Sociaal cultureel beleid</u>		
06.04.02 Regionale kennisinfrastructuur		
1000714 Inkomsten pand Cubiss		100.000
Totaal incidentele baten product		100.000
06.04.04 Algemene ondersteuning van beleid		
0000747 Onderzoek en advies tbv ZWC		906
0000757 Knelpuntenbudget		2.920
0000758 Comm. act. Cultuur, Educatie & Sport		82.250
0000888 Communicatie-activiteiten ZW		1.904
0001227 Aanbesteden steunfunctietaken		808.575
Totaal incidentele lasten product		896.555
06.04.05 Sportplan 2016		
0002161 Sportacc voor topsporttraining		350.000
Totaal incidentele lasten product		350.000
Totaal incidentele lasten productgroep		1.246.555
Totaal incidentele baten productgroep		100.000
Totaal incidentele lasten programma		27.572.426
Totaal incidentele baten programma		242.566
<u>31.02</u> <u>Algemene dekkingsmiddelen</u>		
31.02.02 Algemene uitkering provinciefonds		
1000004 Alg. uitkering uit het provinciefonds		595.357
1000843 DU-PF: zoetwatervoorz. hoge zandgronden		1.673.582
totaal incidentele baten		2.268.939
31.02.03 Dividenden		
1000234 Dividend Eindhoven Airport NV		113.445
1000596 Opbrengst aandelenverkoop Essent		2.373.764
1000746 Dividend Oikocredit		6.631
totaal incidentele baten		2.493.840
31.02.04 Financieringsfunctie		
0000002 Rente opgenomen kasgeld		17.784

Structureel evenwicht en incidentele lasten en baten		Bijlage 13 Incidenteel
totaal incidentele lasten		17.784
1000002	Rente van belegd kasgeld	-2.695
totaal incidentele baten		-2.695
31.02.06	Overige algemene dekkingsmiddelen	
0002193	Toevoeging voorziening Leningen	-270.420
totaal incidentele lasten		-270.420
1000510	Vrijval overlopende passiva (tussenrek.)	102.810
1000347	Onttrekking vrijval voorzieningen	25.615.365
totaal incidentele baten		25.718.175
31.02	Totaal incidentele lasten	-252.636
	Totaal incidentele baten	30.478.259
<u>31.03</u>	<u>Stelposten</u>	
31.03.03	Algemene stelposten	
0000013	Toev.aan de voorz.dubieuze debiteuren	503.568
totaal incidentele lasten		503.568
31.03	Totaal incidentele lasten	503.568
	Totaal incidentele baten	0
Totaal generaal van de incidentele lasten		170.562.084
Totaal generaal van de incidentele baten		160.489.402
Tot.generaal lasten + stortingen in reserves		1.346.939.493
Af incidentele lasten		-170.562.084
Af stortingen in reserves *		-653.984.278
Structurele lasten (A)		522.393.131
Tot.generaal baten + onttrekkingen aan reserves		1.400.318.791
Af incidentele baten		-160.489.402
Af onttrekkingen aan reserves *		-553.177.716
Structurele baten (B)		686.651.674
Structureel batig saldo (B-/-A)		164.258.542

*Alle mutaties in reserves zijn als incidenteel aangemerkt.

Risico-inventarisatie en afdekking

Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing - bijlage 14

bedragen x € 1.000	Risico-aandeel provincie	Percentage af te dekken	Benodigde dekking a	Aanwezige dekking begroting b	Restrisico binnen Risicores. c=a-b	Toelichting
rubrieken 1 t/m 7						
1. Financieel belang en risico's i.r.t. verbonden partijen						Zie paragraaf 6 Verbonden partijen
1.1 balanswaarde deelnemingen / aandelen (bijlage 9a)	64.693	divers	59.945	12.717	44.661	Risico-aandeel provincie betreft de bruto balanswaarde excl. getroffen voorzieningen. De getroffen voorzieningen bedragen €6,2 mln. Daarnaast wordt het risico voor € 6,5 mln afgedekt in de reserve ontwikkelbedrijf
1.2 niet volgestort aandelenkapitaal	570	100%	570	0	570	Lening van het Rijk, i.v.m. overname aandelen BOM met gesloten beurs
1.3 aandeelhouderslening Enxsis (bijlage 3a)	107.899	0%	107.899	107.899	0	betreft € 556.000 Eindhoven Airport en € 14.000 NV Waterschapsbank
1.4 vordering op de Verkoop Vennootschap BV i.r.t. Attero	4.165	100%	4.165	4.165	0	wordt gedekt via de immunisatieportefeuille dekking d.m.v. voorziening escrow (zie toelichting balans)
2. Leningen en overige kapitaalverstrekkingen						
2.1 leningen aan deelnemingen en overige verbonden partijen (bijlage 9c), excl vordering op Enxsis	347.407	divers	309.426	289.841	19.585	zie bijlage 9c, dekking in de begroting betreft: de voorziening leningen, de reserve investeringsagenda voor de gevormde fondsen en de immunisatieportefeuille
2.2 overige leningen publieke lichamen (bijlage 9c)	65.250	divers	37.370	29.464	7.906	dekking in de begroting betreft de voorziening leningen, de reserve ontwikkelbedrijf, de reserve investeringsagenda voor de gevormde fondsen en de immunisatieportefeuille
2.3 overige leningen decentrale overheden (bijlage 9c)	591.931	0%	0	0	0	leningen vormen onderdeel van de treasuryactiviteiten en worden afgedekt binnen de immunisatieportefeuille
3. Waarborgen en garanties						
3.1 gewaarborgde geldleningen aan zorgcentra (bijlage 13a)	333	0%	0	0	0	resterende gewaarborgde leningen
3.2 gewaarborgde geldleningen aan groenfondsen (bijlage 13b)	9.302	10%	930	930	0	totaal gemeenschappelijke leningen € 71,0 mln. per 31-12-2016 w.v. aandeel Brabant 13,1%
3.3 overige garantieverplichtingen (bijlage 13c)	-	divers	31.689	25.666	6.023	zie toelichtingen bijlage 13c
4. Majeure projecten						Zie desbetreffende programma's
a claims rond megastallen landbouwonwikkelingsgebieden	2.642	100%	2.642	172	2.470	Benodigde dekking is inclusief de getroffen voorziening
b Ecologische hoofdstructuur (EHS) voorfinanciering	86.000	0%	0	0	0	kredieten bij voorjaarsnota en najaarsbrief 2010 van resp. € 70 mln en € 16 mln
c PPS A59	5.700	100%	5.700	0	5.700	beschikbaar voor afdekking risico's
d1 projecten/beleidsrisico's ontwikkelbedrijf	16.260	100%	16.260	16.260	0	afdekking tot 100% in Reserve ontwikkelbedrijf (zie paragraaf 7), inclusief voorziening grondexploitaties
d2 overige krediet ontwikkelbedrijf		100%	4.674	4.674	0	zie paragraaf grondbeleid/ontwikkelbedrijf
e nog af te dekken risico's economisch programma (economisch programma Brabant (PS 18/12), Clean-tech fonds, (MKB/Holst)		100%	15.541	0	15.541	toevoeging voor de verder uitwerking van het economische programma Brabant, incl. Clean-tech fonds
f restantdekking Chemie-pack	3.200	0%	0	0	0	Rijk heeft toegezegd de restantdekking mee te nemen in de nieuwe programmerperiode
g frictiekosten Omgevingsdiensten	1.000	100%	1.000	0	1.000	Voor het opvangen van mogelijke frictiekosten in de jaren 2014, 2015 en 2016 wordt een buffer aangehouden in de risicoreserve
h hogere verwervingskosten natuur ivm PAS-overeenkomst			PM	0	PM	Bij de aanleg van het rijksnatuurnetwerk kan een financieel tekort ontstaan. Provincies en Rijk hebben de gezamenlijk verantwoordelijkheid om te komen tot een oplossing die voor alle partijen redelijk en aanvaardbaar is. Bij de eerstkomende evaluatie van het Natuurpact in 2016 of zoveel eerder als één van de partijen hier aanleiding toe ziet, zal worden getoetst of er sprake is van onbedoelde (neven)effecten en bespreken partijen de gezamenlijke oplossing.
5. Bedrijfsrisico's						
juridische en procesrisico's (3%-norm)	7.850	100%	7.850	0	7.850	buffer 3% netto begrotingsomvang wordt gereserveerd voor bedrijfsrisico's
6. Financiering						
risico's i.r.t. treasury (dividend- en renterisico's)	-	-	156.505	156.505	0	
7. Risico's i.r.t. rijksbeleid, wetgeving en samen-werking met derden						
totaal (rest-)risico's	-	-	762.164	650.859	111.305	
volume Risicoreserve per 31-12-2017					111.681	* In de stand volgens de bijlage is 5 mln. hoger, ivm afdekking van toekomstige verplichtingen

Kengetallen en uiteenzetting financiële positie

Bij besluit van 15 mei 2015 is het BBV gewijzigd in verband met de verplichte opnemng van financiële kengetallen in de begroting en jaarstukken. Het opnemen van de kengetallen in de begroting past in het streven naar meer transparantie. Tevens wordt beoogd provinciale staten in staat te stellen gemakkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie met het oog op hun kaderstellende en controlerende rol.

Daarnaast wordt met de invoering van de kengetallen een verbetering van de onderlinge vergelijkbaarheid en de signaalfunctie beoogd.

De voorgeschreven kengetallen betreffen:

- 1a Netto schuldquote
- 1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
- 2 Solvabiliteitsratio
- 3 Grondexploitatie
- 4 Structurele exploitatieruimte
- 5 Belastingcapaciteit

Ad 1a) Netto schuldquote

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

Netto schuldquote ultimo jaar	Bedragen x € 1.000		
Ultimo jaar	jaarrek.2015	begr 2016	jaarrek.2016
Vaste schulden	36.562	30.229	30.229
Netto vlottende schuld	42.724,6	43.840	22.627
Overlopende passiva	1.165.317	1.528.500	901.486
Uitzettingen > 1 jr	-2.122.116	-2.342.196	-2.001.945
Uitzettingen < 1 jr	-226.218	-279.037	-383.377
Liquide middelen	-280	-116.945	-136
Overlopende activa	-167.409,5	-216.764	-160.271
NETTO SCHULD	-1.271.421	-1.352.372	-1.591.388
 totaal baten	 1.047.667	 794.454	 847.141
 Netto schuldquote	 -121,4%	 -170,2%	 -187,9%

De schuldquote komt voor Noord-Brabant gunstig uit. Vanwege de aanzienlijke omvang van het eigen vermogen is de netto schuld negatief.

Ad 1b) Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

Netto schuldquote gecorrigeerd		Bedragen x € 1.000	
Ultimo jaar	jaarrek.2015	begr 2016	jaarrek.2016
Vaste schulden	36.562	30.229	30.229
Netto vlottende schuld	42.725	43.840	22.627
Overlopende passiva	1.165.317	1.528.500	901.486
Financiële vaste activa	-3.329.861	-3.300.146	-3.072.968
Uitzettingen < 1 jr	-226.218	-279.037	-383.377
Liquide middelen	-280	-116.945	-136
Overlopende activa	-167.410	-216.764	-160.271
NETTO SCHULD	-2.479.165	-2.310.322	-2.662.411
totaal baten	1.047.667	794.454	847.141
Netto schuldquote gecorrigeerd	-236,6%	-290,8%	-314,3%

Het verschil tussen 1a de netto schuldquote en 1b de gecorrigeerde netto schuldquote wordt veroorzaakt door het effect van de door de provincie verstrekte leningen (zie bijlage 3b Verstrekte geldleningen).

Ad 2) Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen (= reserves) als percentage van het balanstotaal.

Solvabiliteitsratio		Bedragen x € 1.000	
Ultimo jaar	jaarrek.2015	begr 2016	jaarrek.2016
Eigen vermogen	3.272.521	3.048.809	3.426.707
Totaal vermogen	4.564.510	4.793.418	4.436.566
Solvabiliteitsratio	71,7%	63,6%	77,2%

Met een solvabiliteitspercentage van 77,2% komt de provincie uit op een zeer gezonde vermogenspositie. Noord-Brabant heeft ervoor gekozen de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut te activeren m.u.v. de investeringen in het kader van het spaar- en investeringsfonds. De Investerings van het spaar- en investeringsfonds komen ten laste van de desbetreffende reserve en hebben daarmee een verlagend effect op de solvabiliteit.

Ad 3) Grondexploitatie

Kengetal grondexploitatie Ultimo jaar	Bedragen x € 1.000		
	jaarrek.2015	begr 2016	jaarrek.2016
Voorraden grond en onderhanden werk	8.085	9.406	16.712
bouwgronden in exploitatie	74.539	80.341	69.309
totaal	82.624	89.747	86.021
totaal baten	1.047.667	794.454	847.141
Kengetal grondexploitatie	7,9%	11,3%	10,2%

Voor de berekening van dit kengetal worden de voorraden grond en onderhanden werk (niet in exploitatie genomen gronden) en de bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

Ad 4) Structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

Kanttekening hierbij is wel dat Noord-Brabant alle mutaties in de reserves als incidenteel aanmerkt. Los van de regelgeving van het BBV hanteert BZK als toezichthouder de regel dat onttrekkingen aan reserves - die bedoeld zijn om afschrijvingslasten van investeringen te dekken - als structureel kunnen worden aangemerkt. Noord-Brabant heeft dat soort onttrekkingen wel, maar presenteert ze niet als structurele component. Als Noord-Brabant dat wel zou doen zou de structurele exploitatieruimte iets hoger uitkomen.

Structurele exploitatieruimte Ultimo jaar	Bedragen x € 1.000		
	jaarrek.2015	begr 2016	jaarrek.2016
Structurele lasten	590.360	569.318	522.393
Structurele baten	793.581	775.755	686.652
Structurele stortingen in reserves	0	0	0
Structurele onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Structureel batig saldo	203.221	206.437	164.259
totaal baten	1.047.667	794.454	847.141
Structurele exploitatieruimte	19,4%	26,0%	19,4%

Als de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten bevordert dat de wendbaarheid (flexibiliteit) van de begroting.

Ad 5) Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies in jaar t-1 en uit te drukken in een percentage.

Belastingcapaciteit	jaarrek.2015	Begr. 2016	jaarrek.2016
Opcententarif Noord-Brabant	76,1	76,1	76,1
Landelijk gemiddelde aantal opcenten in jaar er voor	82,2	82,2	82,2
Benutte belastingcapaciteit	92,6%	92,6%	92,6%

Bij het bestuursakkoord "2015-2019- Beweging in Brabant" is besloten dat de provincie gedurende de looptijd van het bestuursakkoord 2015 t/m 2019 vasthoudt aan het opcententarif van 76,1.

N.B. De ingezette beweging om tot uniforme kengetallen te komen is een positieve ontwikkeling, maar daarbij worden wel de volgende kanttekeningen geplaatst:

- Het BBV bevat geen nadere regels over de normering van de kengetallen m.b.t. de financiële positie. Normering wordt overgelaten aan provinciale staten en gemeenteraden. Verder verwacht het ministerie van BZK een normerende werking door publicatie van ranglijsten en de bepaling van signaalwaarden.
- Daarbij geldt wel dat de interpretatieruimte in het BBV dusdanig groot is dat begrotingen/jaarrekeningen van provincies onderling en van gemeenten onderling zich op basis van dit soort kengetallen moeilijk laten vergelijken zolang het gemodificeerd stelsel van lasten en baten - dat ten grondslag ligt aan het BBV - onvoldoende houvast biedt voor een uniforme en eenduidige uitleg.

Het BBV schrijft voor dat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing een verplichte basisset van financiële kengetallen moet worden opgenomen die gelden voor de begroting vanaf 2016 en de jaarstukken vanaf 2015. De kengetallen geven op eenvoudige wijze inzicht aan statenleden over de financiële positie van hun provincie. Hoe de kengetallen berekend moeten worden, is vastgelegd in een ministeriële regeling. De invoering van de set van kengetallen is bedoeld om de financiële positie voor statenleden inzichtelijker te maken.

In aanvulling op de verplicht voorgeschreven kengetallen over de financiële positie is in deze bijlage de vergelijking met de overige provincies opgenomen.

Omdat ten tijde van het samenstellen van de jaarstukken van Noord-Brabant over 2016 de jaarstukken van de andere provincies over 2016 nog niet beschikbaar waren, blijft de vergelijking m.u.v. het kengetal benutte belastingcapaciteit, beperkt tot het jaar 2015.

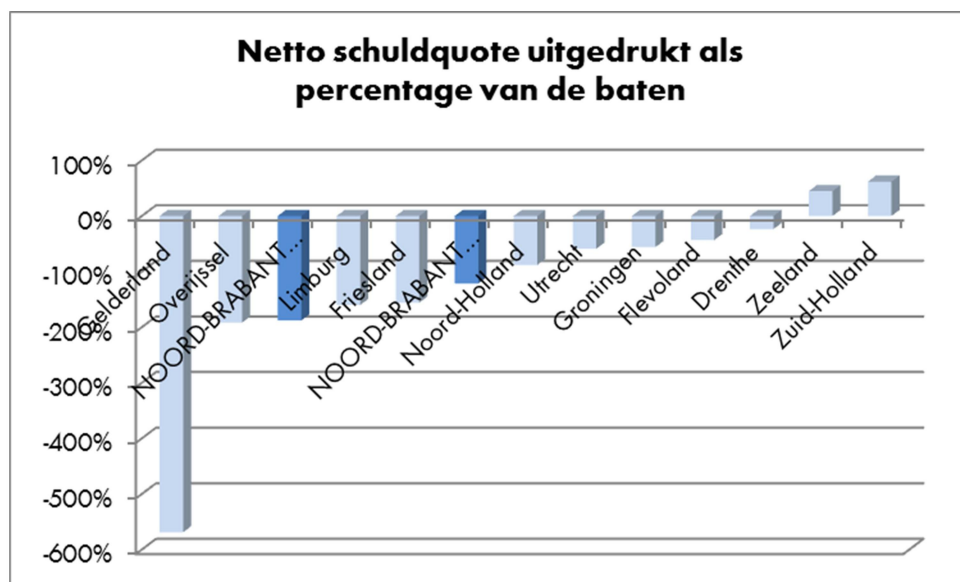
Wel zijn in deze vergelijking voor 2015 ook de kengetallen van Noord-Brabant over 2016 opgenomen.

De kengetallen van de andere provincies zijn ontleend aan de opgaven die de verschillende provincies daar in hun jaarstukken en begrotingen voor hebben opgenomen.

Voor het kengetal benutte belastingcapaciteit zijn de gegevens van alle provincies voor het jaar 2016 beschikbaar.

Netto schuldquote

De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. De netto schuldquote wordt berekend door de netto schuld te delen door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

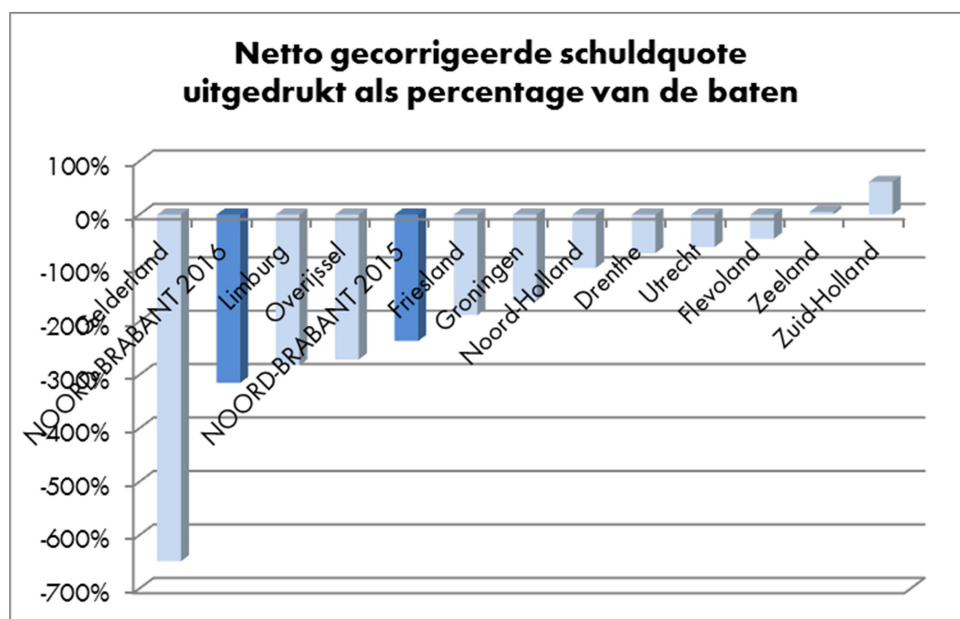

De provincies hebben met uitzondering van Zeeland en Zuid-Holland GEEN netto schuld.

De financiële positie van Gelderland is gelet op de netto schuldquote het gunstigst van alle provincies.

Gecorrigeerde netto schuldquote

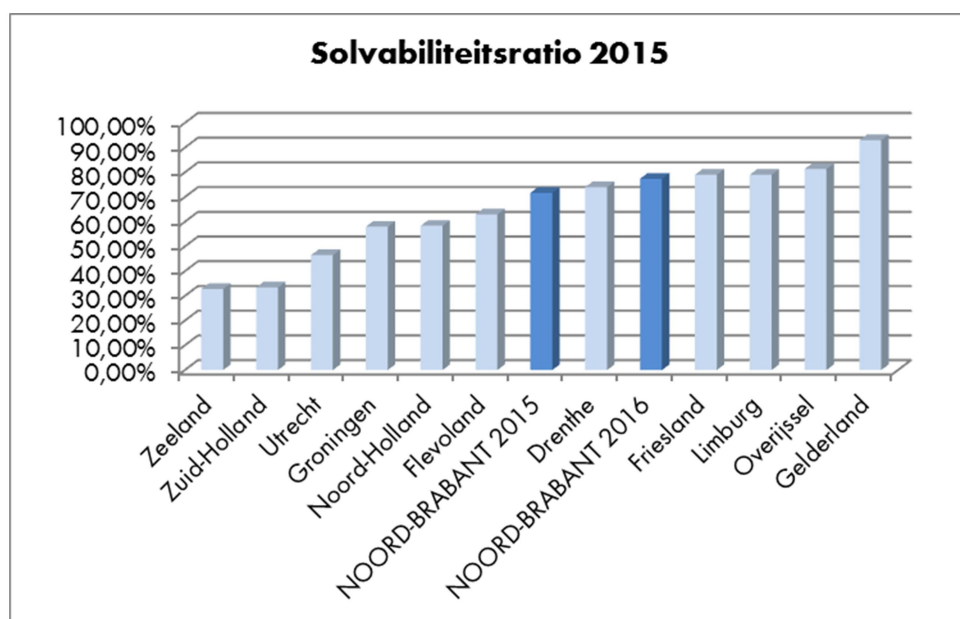
In de gecorrigeerde netto schuldquote is rekening gehouden met doorgeleende gelden aan deelnemingen, verbonden partijen en overige rechtspersonen.

Solvabiliteitsratio

Deze indicator geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het totale vermogen. Het eigen vermogen van de provincie bestaat uit de algemene reserve, de reserve Essent, de bestemmingsreserves en het resultaat uit het overzicht van baten en lasten.

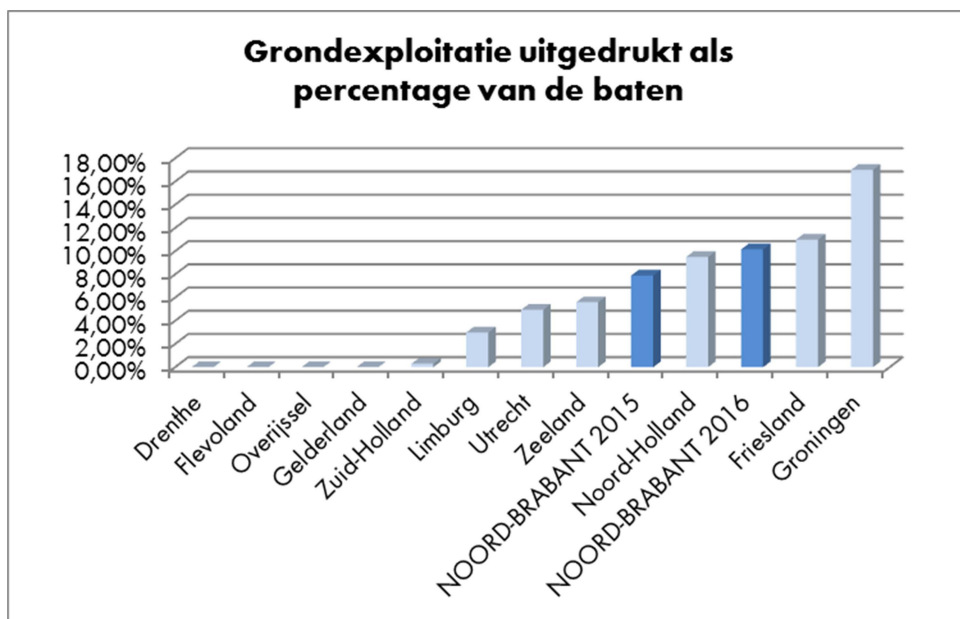

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio van Noord-Brabant is voor 2016 t.o.v. 2015 licht verbeterd.

Kengetal grondexploitatie

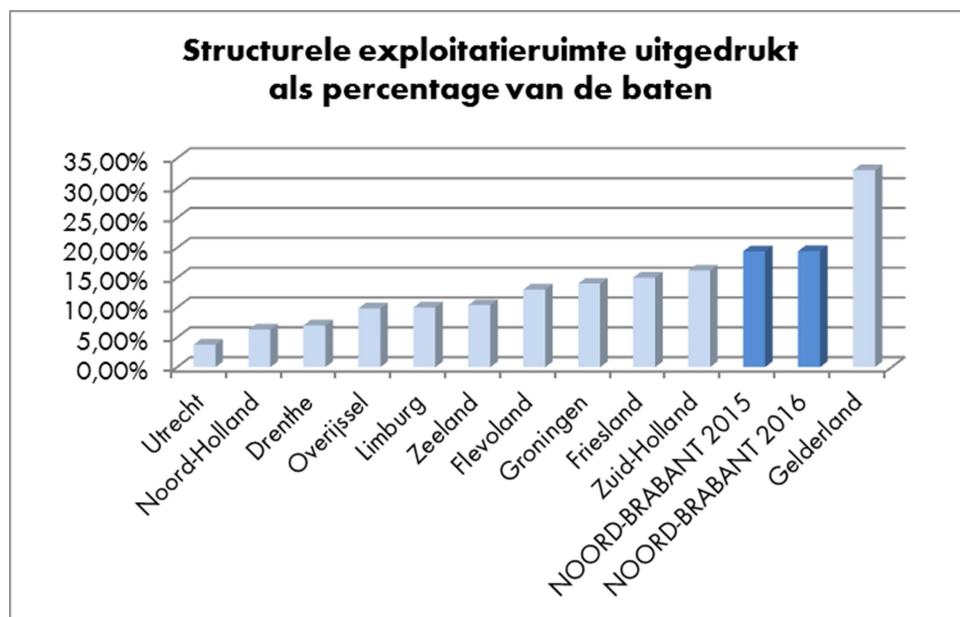
Voor de berekening van dit kengetal worden de voorraden grond en onderhanden werk (niet in exploitatie genomen gronden) en de bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

Structurele exploitatieruimte 2015

De structurele exploitatieruimte geeft aan hoe wendbaar – financieel gezien - een provincie is. Als de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten is een provincie in staat om (structurele) tegenvallers op te vangen. De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves gedeeld door de totale baten (conform artikel 17 lid c BBV = exclusief mutaties reserves) en uitgedrukt in een percentage.

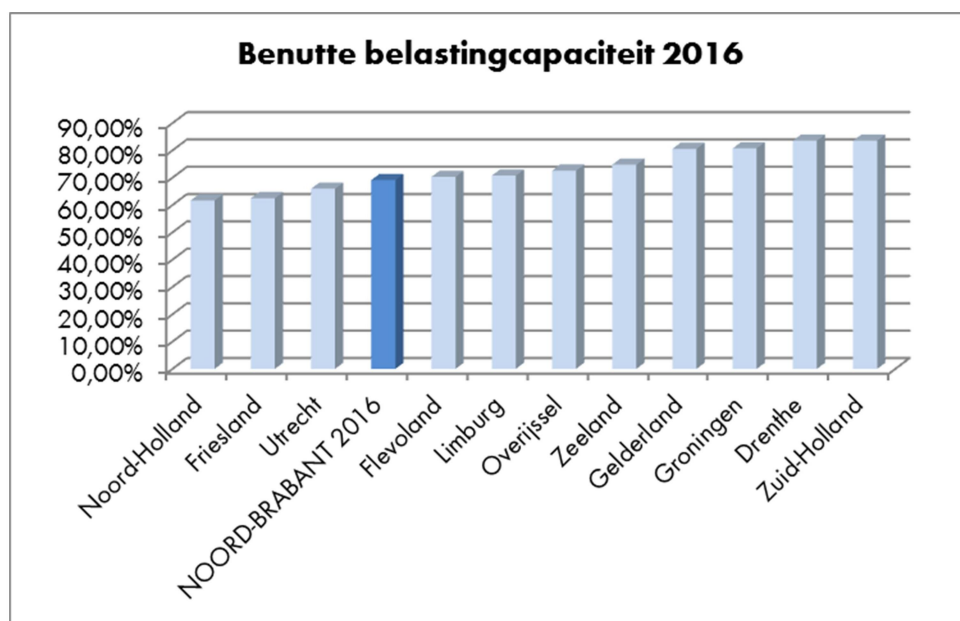
In de grafiek is de structurele exploitatieruimte 2015 van alle provincies opgenomen met daarbij de structurele exploitatieruimte 2016 van Noord-Brabant.

De grafiek laat een verbetering van de structurele exploitatieruimte van Noord-Brabant zien in 2016 t.o.v. 2015.

Benutte belastingcapaciteit 2016

De belastingcapaciteit geeft de potentiële ruimte aan die een provincie heeft om haar structurele baten te verhogen om stijgende structurele lasten (zoals kapitaallasten) op te vangen. De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies in jaar t-1 en uit te drukken in een percentage. Een provincie heeft de mogelijkheid om het aantal opcenten te verhogen tot het maximum aantal te heffen opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. Deze gegevens zijn te vinden in de septembercirculaire van het provinciefonds.

Van alle provincies heeft Noord-Holland het laagste opcententarief. De onbenutte belastingcapaciteit is daar het grootst.

	Innovatie fonds	Energie fonds	Breedband fonds	Brabant C fonds	Groen Ontwikkel fonds
Omvang in mln. €	125	60	50	25	240
Looptijd in jaren	24	24	25	4	15
Revolverenheid	Nominaal	Nominaal	Nominaal	Zoveel als mogelijk	Niet of nauwelijks
Multiplier	≥ 3	≥ 4	≥ 2	≥ 3	≥ 2

Innovatiefonds

Doelstelling

Doelstelling van het Innovatiefonds Brabant is:

- Bij te dragen aan maatschappelijke opgaven middels innovaties in bijvoorbeeld duurzame agro-foodketens, gezond ouder worden, slimme mobiliteit en duurzame energie.
- Versterken van technologische groei in Noord-Brabant middels krachtige, innovatieve topclusters en cross-overs van topclusters.
- Verleiden van andere (private) financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor innovatieve MKB-bedrijven in Noord-Brabant.
- Sluiten van de keten van financieringsmogelijkheden voor innovatieve MKB-bedrijven in de topclusters van Noord-Brabant.

De omvang van het fonds bedraagt € 125 miljoen en de looptijd is 24 jaar. Het Innovatiefonds is opgericht in december 2013 en sinds 2014 operationeel.

Het fonds is als aparte BV ondergebracht bij de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM).

Wat gaat de provincie via de BOM daarvoor doen?

Het Innovatiefonds participeert in innovatieve MKB-bedrijven en consortia van bedrijven en kennisinstellingen:

- In de (Pre-)Seed, Early Stage, Growth en Later Stage fasen van ontwikkeling;
- In de topclusters van Brabant – HighTech Systemen en Materialen, Life Sciences & Health, (Agro)food, Biobased Economy, Maintenance en Logistiek – en cross-overs;
- Met bijdragen aan maatschappelijke opgaven gezond ouder worden, duurzame agrofoodketens, slimme mobiliteit en duurzame energie, en op enablers en thema's als vrijetijdseconomie;
- Gevestigd in, zich vestigend in en/of business ontwikkelend in Noord-Brabant.

Dit doet zij door:

- Participaties in derden-fondsen;
- Subfondsen in eigen beheer;
- Directe investeringen in veelbelovende, innovatieve MKB bedrijven;
- Vanuit een regiefunctie ondernemers te ondersteunen in de transitie tussen verschillende financieringsfasen.

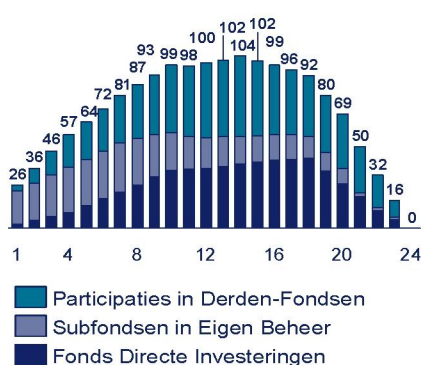
Geplande activiteiten en prestaties gedurende looptijd fonds

Het Innovatiefonds kent een geleidelijk verloop van de investeringen, zodat een evenwichtige portefeuille ontstaat die qua beheer, opbrengstpotentie en risico goed kan worden gemanaged. Over de gehele looptijd van het fonds zijn de investeringen in het businessplan uitgewerkt volgens een basisscenario, die moet leiden tot de gewenste resultaten. Tussentijds kan dit scenario worden aangepast op basis van nieuwe omstandigheden en bereikte resultaten. Vanaf jaar 7 is voorzien dat er sprake zal zijn van herinvesteringen van opbrengsten uit de

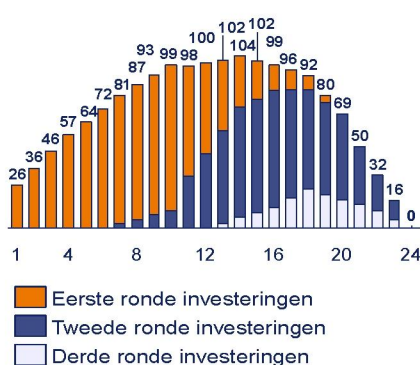
eerste ronde van investeringen. In onderstaande overzichten zijn de geplande prestaties en resultaten in kaart gebracht, het verloop van het geïnvesteerd vermogen en het te verwachten rendement.

Aantal gesteunde MKB-bedrijven	200-230
Waarvan:	
- Preseed	110-125
- Early stage	25-30
- Growth	40-45
- Later Stage	25-30
Aantal patenten	125-145
Directe werkgelegenheidseffect	1400-1600

Geïnvesteerd vermogen per investeringsvorm [EUR miljoen]

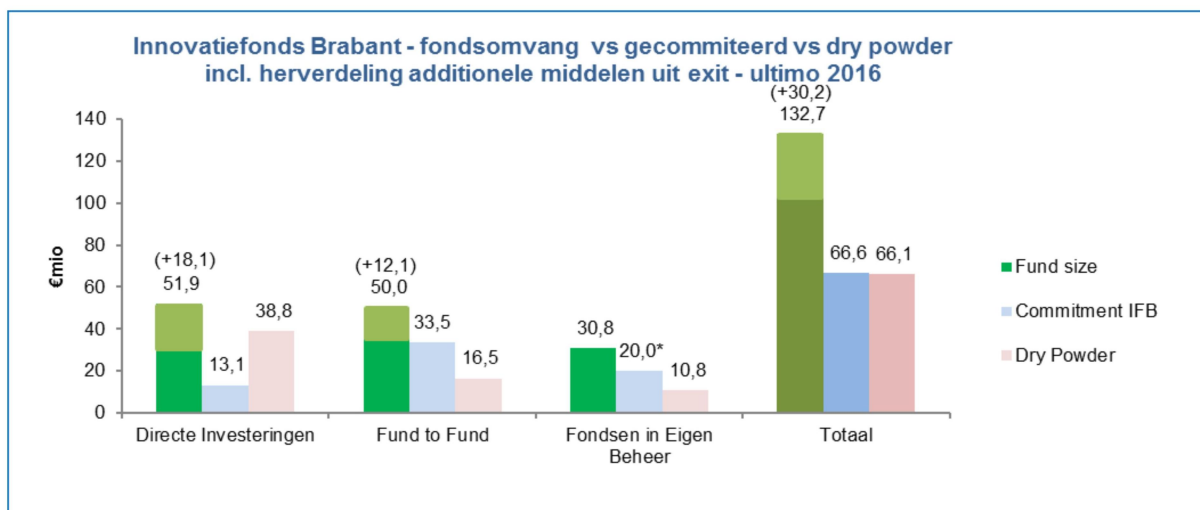
Geïnvesteerd vermogen per ronde van investeringen [EUR miljoen]

Verwacht geïnvesteerd vermogen en portfolio

Zoals in onderstaande tabel is af te lezen zijn de investeringen vanuit het Innovatiefonds op dit moment iets hoger dan oorspronkelijk verwacht werd (zie bovenstaande grafieken). Hoofdzakelijk bij het onderdeel 'derden fondsen' en het onderdeel 'Fonds Directe Investeringsen' is meer geïnvesteerd dan oorspronkelijk werd verwacht. De investeringen bij Subfondsen in eigen beheer (Ontwikkelfonds) blijven -in euro's uitgedrukt- achter. Dit heeft vooral te maken met de beperkte bedragen per investering (€ 75 - 150 k.) Herinvesteringen worden pas verwacht rond 2020 (jaar 7 van het fonds).

In bovenstaande was uiteraard nog geen rekening gehouden met de herverdeling van de middelen uit de exit van Acerta, die begin 2016 is geëffectueerd. De herverdeling heeft plaatsgevonden over de verschillende investeringslijnen, waarbij tevens rekening is gehouden met een toename van de relatieve fondskosten (i.v.m. extra aan te trekken capaciteit). In totaal bedraagt de opbrengst € 36,85 mln. waarvan € 30,2 mln. is herverdeeld als extra te investeren vermogen bij directe en fund to fund investeringen. De overige € 6,65 mln. is gereserveerd t.b.v. de extra capaciteit die ingezet kan worden om deze middelen uit te zetten in de resterende looptijd van het innovatiefonds. De herverdeling van het extra te investeren vermogen is in onderstaande figuur weergegeven.

*=in de bovenstaande figuur is € 20,0 mln. gereserveerd voor het Ontwikkelfonds. In eerdere overzichten zijn die soms ook al als gecommiteerd gepresenteerd. Van dit bedrag is daadwerkelijk € 2,2 mln. in bedrijven geïnvesteerd. In de onderstaande overzichten zijn de getallen daar op gecorrigeerd.

Jaar	Oorspronkelijk verwachte investering	Werkelijk gecommiteerd tot 31 december 2016
2016	€ 46 miljoen onderverdeeld in: Directe investeringen (6 mln.) Subfondsen eigen beheer (13 mln.) Participaties derden fondsen (25 mln.)	€ 48,8 miljoen onderverdeeld in: Directe investeringen (13,1 mln.) Subfondsen eigen beheer (2,2 mln.) Participaties derden fondsen (33,5 mln.)

Revolverendheid; beoogde rendementen per type

Type investering/kosten Bedragen x € 1 mln.	Begin looptijd (2014)	Einde looptijd (24 jr)
Fondskosten *	€ 22,5	
Participaties in Derdenfondsen	€ 37,9	€ 67,2
Fondsen in Eigen Beheer	€ 30,8	€ 8,9
Fonds Directe Investerings	€ 33,8	€ 49,3
Totaal	€ 125,0	€ 125,4

* betreft reservering fondskosten voor de gehele looptijd van het fonds

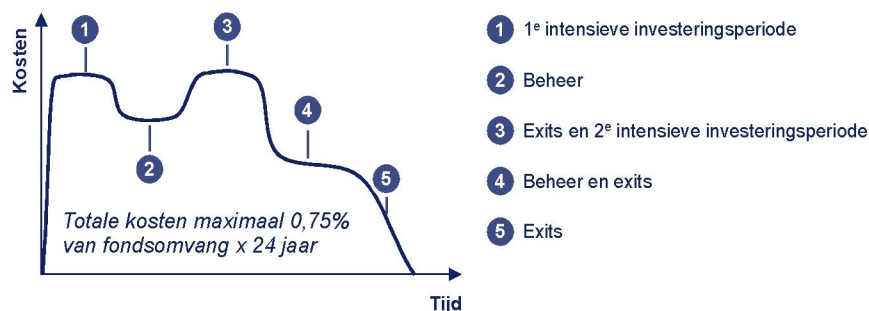
Stand van zaken investeringen

- Het aantal leads ligt in 2016 met 460 ca. 10% lager dan in 2015 (515), doordat gericht dealsourcing plaatsvindt. De kwaliteit van de investeringsaanvragen komt verder op niveau;
- Er is veel aandacht voor waardecreatie bij de deelnemingen. Voor nagenoeg alle portefeuillebedrijven is een 300 dagenplan opgesteld met focus op de momenten en wijze van waardecreatie;
- In totaal zijn 6 nieuwe directe investeringen, 6 nieuwe Ontwikkelfonds investeringen (fonds in eigen beheer), 6 vervolginvesteringen en 5 Fund to Fund investeringen gerealiseerd;
- Er heeft 1 exit met een break-even rendement plaatsgevonden;
- O.b.v. de (verwachte) kasstromen bedraagt het rendement van het fonds ultimo 2016 € 34mio;
- Overall ligt het Innovatiefonds goed op koers wat betreft de realisatie t.o.v. haar doelstellingen.

Wat mag het kosten?

Fondsbeheerkosten

De kosten voor het dakfonds bedragen gemiddeld (over de looptijd van 24 jaar) maximaal 0,75% per jaar van het fondsvermogen van het Innovatiefonds Brabant. De kosten in de eerste jaren liggen boven de 0,75%, door veel activiteiten rondom initiatie van fondsen-ideeën, beoordeling van voorstellen, onderhandeling en implementatie. Dit wordt gecompenseerd met lagere kosten in latere jaren. De kosten worden gedekt door de baten van het Innovatiefonds Brabant, maar lopen vooruit op deze baten.

Voor subfondsen beheerd door de BOM geldt dat de kosten maximaal gemiddeld (over de looptijd van het subfonds) 3% per jaar van het fondsvermogen van het subfonds mogen bedragen. Deze kosten worden gedekt door de middelen en de opbrengsten van het subfonds. De kosten van het dakfonds en de subfondsen beheerd door de BOM liggen onder typische kosten van marktpartijen en beloningen zijn in lijn met publieke normen.

Stand van zaken m.b.t. de fondsbeheerkosten

De fondsbeheerkosten liggen in lijn met de verwachting en het in de bovenstaande grafiek geschetste verloop van de fondskosten behoeft daarom op dit moment ook geen bijstelling.

Liquiditeitsprognose Innovatiefonds

(bedragen in mln.)

	Cumulatief tm 31-12-16	2016	2017	2018
Geïnvesteed fondsvermogen)	€ 48,8	€ 15,9	€ 9	€ 9
Fondsbeheerkosten (jaarlijks)	€ 6,85	€ 2,68	€ 2,7	€ 2,7

Kritieke Prestatie Indicatoren (KPI's)

KPI's Innovatiefonds Brabant	Normen	Voortgang / verwachting
Het Innovatiefonds heeft aan het eind van de looptijd dezelfde nominale waarde als bij aanvang (€ 125 mln.)	De verwachte eindwaarde van het fonds is na 24 jaar gelijk aan de initiële inleg.	Hierover kan nog niet definitief worden gerapporteerd. Op basis van het huidige verloop is de verwachting dat het fonds nominaal revolverend zal zijn.
Het innovatiefonds verleidt andere financiers om zoveel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor innovatieve MKB-bedrijven in Noord-Brabant	Met € 125 miljoen aan middelen mobiliseert het Innovatiefonds minimaal € 250 miljoen aan middelen van andere financiers. Dit komt neer op een multiplier van 3.	Bij de huidige investeringen is de multiplier 5 en daarmee boven verwachting.
Bijdragen aan nieuwe oplossingen voor maatschappelijke opgaven middels innovaties in bijvoorbeeld duurzame agro-foodketens, gezond ouder worden,	De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds bestaat voor 40-50% uit bedrijven die zich richten op maatschappelijke opgaven.	Bij de huidige investeringen is dit 50% en voldoet daarmee aan de norm.

KPI's Innovatiefonds Brabant	Normen	Voortgang / verwachting
slimme mobiliteit en duurzame energie:		
Het innovatiefonds versterkt de Brabantse economie en bevordert de werkgelegenheid door ondersteuning van innovatieve MKB bedrijven in de (cross-overs van) topclusters van Brabant: hightech systems & materialen, life sciences, biobased economy, agrofood, logistiek en maintenance en de hiermee samenhangende sectoren zoals de creatieve industrie en breedbanddiensten.	De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds bestaat voor 50-60% uit bedrijven uit (cross-overs van) topclusters.	Bij de huidige investeringen is dit 91% en voldoet daarmee aan de norm.
Sluiten van de keten van financieringsmogelijkheden voor innovatieve MKB-bedrijven in de topclusters van Noord-Brabant. Met name in de (Pre-)Seed, Early stage en Growth fasen van bedrijfsontwikkeling is het marktfalen het meest prominent is.	De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds Brabant bestaat voor minimaal 60% uit bedrijven in de (Pre-)Seed, Early Stage en Growth fasen van innovatieve MKB bedrijven en consortia.	Bij de huidige investeringen is dit 93% en voldoet daarmee aan de norm.

Energiefonds

Doelstelling

De doelstellingen van het Energiefonds Brabant zijn:

- Het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Noord-Brabant door bij te dragen aan de financiering van bewezen duurzame energietechnieken;
- Verleiden van andere (private) financiers om zoveel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor duurzame energieprojecten in Noord-Brabant.

Daarmee beoogt het fonds de volgende effecten te sorteren:

- Hoeveelheid CO₂-reductie;
- Realiseren van werkgelegenheid (met name bij bouwbedrijven en installateurs en toeleveranciers van materialen en milieuvraagstukken);
- Bijdragen aan andere milieuvraagstukken (bijvoorbeeld het verbeteren van de luchtkwaliteit).

De omvang van het fonds bedraagt € 60 miljoen en de looptijd is 24 jaar. Het fonds is opgericht in december 2013 en sinds 2014 operationeel. Het fonds is als aparte BV ondergebracht bij de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM).

Wat gaat de provincie via de BOM daarvoor doen?

Het fonds werkt vanuit twee functies:

1. Project-ontwikkeelfunctie: gericht op het verkleinen van risico's in de aanloopfase, verkrijging van vergunningen en het onderbouwen en 'hard' maken van de business case zodat deze financierbaar wordt.
2. Financieringsfunctie: gericht op het onder marktcondities samen met private partijen en initiatiefnemers sluitend maken van de financieringsvraag in de bouwfase.

De scope van het Energiefonds omvat energieprojecten die gebruik maken van de volgende beproefde technieken.

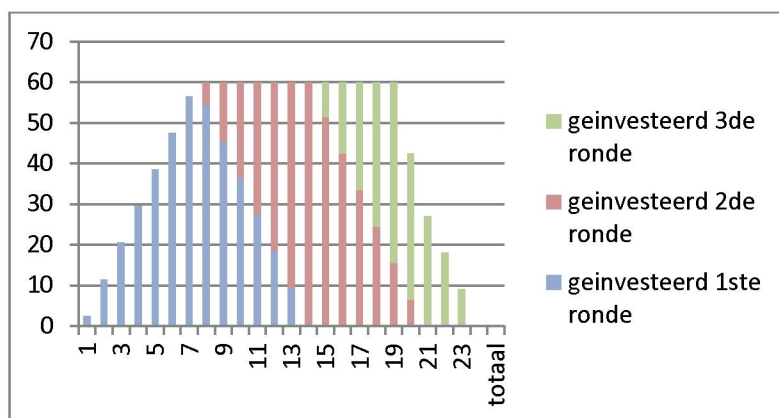
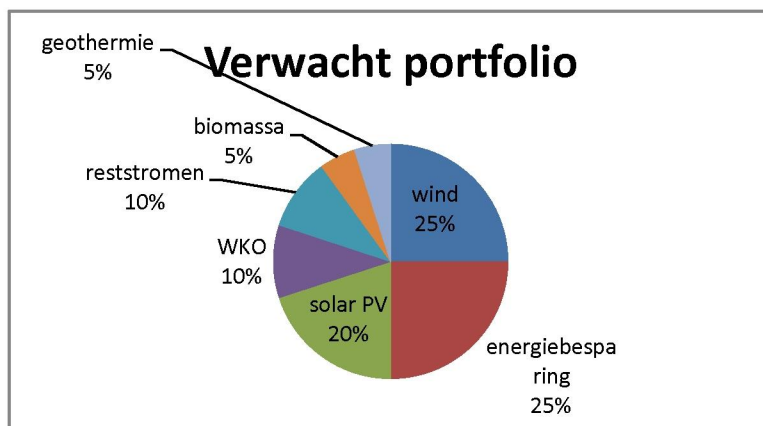
- Zonne-energie;
- Restwarmtebenutting;
- Warmte- koude opslag (WKO)
- Geothermie;
- Biomassa (verbranding of vergisting);
- Energiebesparende maatregelen in de bebouwde omgeving;
- Wind.

De investeringen dienen plaats te vinden in de provincie Noord-Brabant en de projecten dienen te voldoen aan provinciale beleidskaders, zoals bijvoorbeeld de structuurvisie.

Geplande activiteiten en prestaties gedurende looptijd fonds

Verwacht geïnvesteerd vermogen en portfolio

Het Energiefonds Brabant kent een geleidelijk verloop van de investeringen, zodat een evenwichtige portefeuille ontstaat die qua beheer, opbrengstpotentie en risico goed kan worden gemanaged. Over de gehele looptijd van het fonds zijn de investeringen in het businessplan uitgewerkt volgens een basisscenario. Vanaf jaar 8 is voorzien dat er sprake zal zijn van herinvesteringen van opbrengsten uit de eerste ronde van investeringen. In onderstaande overzichten is het geplande verloop van het geïnvesteerd vermogen in kaart gebracht.

Stand van zaken investeringen

In totaal bestaat de portfolio per 31 december 2016 uit tien investeringen, waarvan 3 in wind, 3 in solar pv, 3 in energiebesparing en 1 in WKO.

Windpark Hazeldonk en Windpark Dintel zijn gefund uit het Warehousefonds. Voor beide projecten is de investering aangegaan op Financial Close van de bankfinanciering en de formele start van de constructieperiode. Beide windparken zijn inmiddels operationeel.

Met de investering in Spinderwind is Energiefonds Brabant ingestapt in de late fase van de ontwikkeling van het windpark. Deze investering komt dus uit het Ontwikkelingsfonds. Ook de investeringen in de partnerships zijn voorlopig gefund uit het Ontwikkelingsfonds. De reden is dat bij deze partnerships eerst volume moet worden opgebouwd om bankfinanciering aan te kunnen trekken. Voor Wocozon is de bankfinanciering gerealiseerd, zodat de investering is overgezet naar het Warehousefonds. Voor de andere partnerships zijn de trajecten om bankfinanciering aan te trekken opgestart.

In totaal komt dit uit op drie investeringen in het Warehousefonds en zeven investeringen in het Ontwikkelingsfonds.

Met deze 10 projecten is een totale commitment van € 12,1 mln. gemoeid. Hiervan is € 5,9 mln. geïnvesteed, de overige EUR 6,2 miljoen bestaat uit € 5,9 miljoen commitments voor toekomstige deelprojecten binnen de partnerships en € 0,24 miljoen voor de funding van de ontwikkelingskosten van Spinderwind.

Naast de commitments aan investeringen in de portfolio heeft Energiefonds Brabant commitments uitstaan voor transacties die nog niet zijn geclosed, maar wel zijn goedgekeurd. Het betreft zes transacties waarvoor committed offers zijn uitgebracht voor in totaal € 8,5 miljoen. Dit brengt het totaal op € 20,6 miljoen gecommiteerd kapitaal. Bovenstaande geeft het vertrouwen dat de BOM de prognoses voor het fonds gaat realiseren.

Wat mag het kosten?

Fondsbeheerkosten

De fondsbeheerkosten bedragen gemiddeld maximaal 2% per jaar van het fondsvermogen. De kosten worden gedekt uit de middelen en opbrengsten van het fonds.

De gemiddelde fondskosten mogen € 1,2 miljoen per jaar bedragen.

De totale bedrijfskosten over 2016 voor het Energiefonds komen uit op € 0,85 en zijn daarmee fors beter dan de oorspronkelijke opzet van € 1,2 miljoen per jaar, hetgeen een positief verschil oplevert met het investeringsplan van circa € 0,4 miljoen op jaarbasis. Omdat het team sinds begin 2016 op volle sterkte is, hoeven er geen substantiële wijzigingen te worden verwacht in de kostenstructuur, zodat deze besparing als structureel kan worden beschouwd.

Liquiditeitsprognose Energiefonds Brabant

(bedragen in mln.)

	Cumulatief Tm 21-12-2016	2016	2017	2018
Verwacht geïnvesteerd fondsvermogen (totaal)	€ 20,6	€ 8,1	€ 9,0	€ 9,0
Fondsbeheerkosten (jaarlijks)	€ 2,1	€ 0,85	€ 0,86	€ 0,88

Kritieke Prestatie Indicatoren (KPI's)

De provincie monitort de prestaties en resultaten van het Energiefonds aan de hand van onderstaande Kritieke Prestatie Indicatoren. Per KPI zijn voortgangsgegevens afgesproken waarover halfjaarlijks wordt gerapporteerd. De voortgang van het Energiefonds kan op deze wijze voortdurend worden gemonitord en zo nodig worden bijgestuurd.

KPI's Energiefonds Brabant	Normen	Voortgang
1. De mate van uitputting van het fonds. Het nog beschikbare vrije fonds vermogen is voldoende groot om de nog te realiseren grootheden van de maatschappelijke opgave binnen de gestelde kaders te bewerkstelligen.	Percentage gerealiseerde maatschappelijk opgave ten opzichte van het procentuele gebruik van het fondsvermogen. De initiële 60 mln. – totaal geïnvesteerd bedrag – totale kosten + cashflows uit investeringen = beschikbare middelen fonds	87 %
2. Herinvesteringen na exits	Uiteindelijk 2 tot 3 keer, eerste jaren geen	Herinvesteringen worden verwacht vanaf jaar 8
3. De minimale CO ₂ reductie per geïnvesteerde euro	Minimaal 30 kg CO ₂ besparing per 1 euro investering.	102 kg. Gerealiseerde CO ₂ -emissie (per project gekapitaliseerd op het investeringsmoment)
4. De multiplier	>4 bij warehousefunctie >2 bij projectontwikkeelfunctie	7,5 2
5. De mate van revolverendheid.	Na 24 jaar minimaal € 60 miljoen (nominaal revolverend)	Hierover kan nog niet worden gerapporteerd. Dit zal namelijk pas blijken wanneer de eerste exits plaatsvinden en de verwachting is dat de

KPI's Energiefonds Brabant	Normen	Voortgang
		eerste exits pas in jaar 8 zullen plaatsvinden.
6. De gerealiseerde grootheden van de maatschappelijke opgave in aantallen en vermogen (CO2 reductie en ingezet fondsvermogen) 7. De maxima van de gerealiseerde grootheden van de maatschappelijke opgave over het fondsvermogen.	Lineair oplopend: ieder jaar 4% van de doelstelling. • maximaal 33% per technologie. • Maximaal 10 % per initiatiefnemer • Aantoonbare inspanning in financiering van minimaal 10% kleinschalige projecten.	Wind 5,8% Besparing 1,0 % WKO 1,5 % Zon PV 1,6 % 65,9%

Breedbandfonds

Doelstelling

Het aanjagen en versnellen van de beschikbaarheid van breedbandaansluitingen en het bevorderen van het gebruik daarvan in 'witte' (niet-aangesloten) buitengebieden en bedrijventerreinen.

De te realiseren opgave (van het hoofdfonds) is:

- Het aansluitbaar maken op hoogwaardig breedband van 50.000 huishoudens, instellingen en bedrijven in de 'witte' buitengebieden.
- Het aansluitbaar maken op hoogwaardig breedband van 3.000 bedrijven op 'witte' bedrijventerreinen.

Wat gaat de provincie via de BOM daarvoor doen?

Het fonds beoogt de volgende effecten te sorteren:

1. Versterken van de economische basis-infrastructuur, door alle Brabantse bedrijven aansluitbaar te maken op hoogwaardig breedband;
2. Voorkomen van een digitale tweedeling, door de toegang tot hoogwaardig breedband mogelijk te maken voor alle Brabantse huishoudens;
3. Intensiveren van het gebruik van ICT in Brabantse economische clusters om op open en toegankelijke wijze gezamenlijk met het bedrijfsleven en kennisinstellingen de maatschappelijke opgaven van Brabant te realiseren.

De omvang van het fonds bedraagt € 50 miljoen, waarvan € 7,5 miljoen bestemd was voor de pilotfase van het fonds. De looptijd van het hoofdfonds is 25 jaar.

Het Breedbandfonds is opgericht in april 2014 en dat eerste jaar betrof een pilot. Per 1 april 2015 is hoofdfonds geopend. 3 projecten zijn gecommitteerd voor een bedrag van € 4,075 miljoen.

Geplande activiteiten en prestaties gedurende looptijd fonds

Financieren van en/of investeren in de uitrol van hoogwaardig breedband netwerk in 'witte' buitengebieden en bedrijventerreinen in de provincie waar op dit moment geen hoogwaardig breedband netwerk beschikbaar is of op korte termijn zonder overheidsbemoeienis op initiatief van de markt beschikbaar zou komen. Door middel van het verstrekken van revolverende leningen aan projectinitiatieven worden haalbare business cases tot stand gebracht. Deze leningen vormen maximaal 50 % van het totaal aan investeringen en maken onderdeel uit van een financieringspakket waarbij marktpartijen en / of bewoners ten minste de andere 50 % bijdragen. Mogelijk wordt extra onderzoek gedaan naar de problematiek bij bedrijventerreinen om gerichte maatregelen te kunnen nemen om de doelstelling van 3.000 bedrijven te kunnen realiseren.

Verwacht geïnvesteerd vermogen en kosten

	2016	2017	2018	2019
Verwacht geïnvesteerd fondsvermogen (totaal)	€ 35.000.000	€ 0	€ 0	€ 0
Fondsbeheerkosten (jaarlijks gemiddelde)	€ 750.000	€ 350.000	€ 350.000	€ 350.000

Op 16 oktober 2016 is via [statenmededeling](#) "De tussentijdse voortgang van het Breedbandfonds" verteld dat de uitrol van breedband in Brabant doorgaat, maar zonder inzet van het fonds. De middelen die gereserveerd waren voor Mabib, ter hoogte van €35mln, blijven in het fonds. Het fonds is momenteel gesloten voor nieuwe aanvragen en de fondsbeheerkosten zijn naar beneden bijgesteld.

Stand van zaken investeringen

In de piloffase is reeds € 4,075 miljoen gecommiteerd aan projecten.

In 2016 is het Breedbandfonds gestart met het ontwikkelen van een aanpak om bedrijventerreinen te verglazen. Hiervoor zijn diverse gesprekken gevoerd met verschillende direct en indirect betrokkenen om te komen tot een aanpak die bijdraagt aan het doel van het fonds en op basis waarvan partijen tot een aanvraag kunnen komen. Develop tot invest speelde hierbij een belangrijke rol. Ontwikkelingen, mede als gevolg van de ontwikkelingen ten aanzien van MABIB, hebben er toe geleid hier voorlopig een afwachtende houding in aan te nemen. Om deze reden is in 2016 geen nieuw Investeringsreglement vastgesteld en gepubliceerd, als opvolger van het Investeringsreglement dat sloot in september 2015, op basis waarvan het mogelijk is om te komen tot nieuwe aanvragen.

De beschikking aan MABIB is definitief komen te vervallen per 1 november 2016.

Gezien de ontwikkelingen in de markt kan het Breedbandfonds op dit moment slechts een beperkte toegevoegde waarde leveren aan initiatiefnemers om daarmee de doelstelling van het Breedbandfonds te realiseren. Als gevolg van de uitrol door MABIB zit de markt op slot. Er is nauwelijks nog sprake van "witte gebieden" en ook op bedrijventerreinen staan de nodige initiatieven klaar. Snelheid van aanleg en gebiedsdekkendheid blijven echter een aandachtspunt. Om deze reden is het belangrijk het Breedbandfonds (voorlopig) operationeel te houden.

Wat mag het kosten?

Fondsbeheerkosten

De fondsbeheerkosten bedragen gemiddeld maximaal 1,5% per jaar van het fondsvermogen. De kosten worden gedekt uit de middelen en opbrengsten van het fonds. De gemiddelde fondskosten mogen € 750.000 per jaar bedragen.

De totale fondskosten over 2016 voor het breedbandfonds komen uit op € 353.247 en zijn daarmee fors beter dan de oorspronkelijke opzet van € 750.000 per jaar, hetgeen een positief verschil oplevert met het investeringsplan van circa € 400.000 op jaarbasis. Gezien de ontwikkelingen in de markt en als gevolg daarvan de ontwikkelingen binnen het breedbandfonds is het team in 2016 afgebouwd en bestaat nu alleen nog uit de fondsmanager. Er worden geen substantiële wijzigingen verwacht in de kostenstructuur zodat deze besparing als structureel kan worden beschouwd.

Liquiditeitsprognose Breedbandfonds Brabant

(bedragen in mln.)

	Cumulatief tm 21-12-2016	2016	2017	2018
Verwacht geïnvesteerd fondsvermogen (totaal)	€ 4,075	€ 0	€ 0	€ 0
Fondsbeheerkosten (jaarlijks)	€ 1,1	€ 0,35	€ 0,09	€ 0,09

Kritieke Prestatie Indicatoren (KPI's)

KPI's van het Breedbandfonds	Normen	Voortgang / verwachting
De mate van revolverendheid. De verwachte eindwaarde van het fonds (beschikbaar gestelde middelen plus rendement minus kosten en afschrijvingen).	De eindwaarde van het fonds is na 25 jaar groter of gelijk aan de initiële inleg. (nominaal revolverend, inflatie buiten beschouwing gelaten)	Verwachte revolverendheid: 98,5 % / 100 % niet mogelijk nu er geen nieuwe financieringen verwacht worden waaraan fondskosten doorgerekend kunnen worden .
Vergroten marktdynamiek (Hebben marktpartijen / coöperaties met onze cofinanciering meer projecten / aansluitingen in witte gebieden)	Aantal projecten beschikt en in de pijplijn. Norm piloffase is 5 tot 7 projecten beschikt.	Uit 2016 cumulatief 3 projecten gecommiteerd, een lening 4 ^e gecommiteerd project (€35 mln) is vervallen (MABIB-CIF voert uit met eigen

gerealiseerd?)		middelen). 12 aanvragen afgewezen/ingetrokken. Het BBFB heeft een grote invloed gehad op marktdynamiek nu MABIB, Coöperatie MBG e.a. partijen aanleggen zonder fondsfinanciering
De multiplier. ○ Het totaal geïnvesteerd vermogen / provinciaal geïnvesteerd vermogen	De multiplier ≥ 2 .	Bij de huidige 3 projecten is deze 2,12. De verwachting is dat de multiplier ≥ 2 blijft.
Het gerealiseerde aantal aansluitingen als percentage van de totale opgave. Het beoogde aantal aansluitingen (homes passed) huishoudens in het buitengebied met het beschikbare vermogen in de pilotfase en uitgaande van een multiplier van > 2. Het beoogde aantal aansluitingen bedrijven (offices passed) met het beschikbare vermogen in de pilotfase en uitgaande van een multiplier van > 2. Realisatie is afhankelijk v/d mix huishoudens / bedrijven en van de werkelijke kosten per aansluiting. Dus er zullen minder dan maximaal mogelijk aantal huishoudens en bedrijven worden aangesloten.	Jaar 3 is 20%, jaar 4 tot en met 7 is 15% per jaar en jaar 8 tot en met 10 in totaal 20% van de opgave. 50.000 aansluitingen huishoudens buitengebied (eindnorm) 3.000 aansluitingen bedrijven (eindnorm)	Cumulatief aantal aangelegde aansluitingen is nog niet door BHB gerapporteerd. De informatie is opgevraagd en zal in het BURAP medio 2017 worden gerapporteerd. Cumulatief aantal aangelegde aansluitingen is nog niet door BHB gerapporteerd. De informatie is opgevraagd en zal in het BURAP medio 2017 worden gerapporteerd. Van de drie gecommitteerde projecten is er één afgerond (Fiber Buiten, Boxtel): 318 aansluitingen buitengebied (0,6 % van opgave)
6. Spreiding van de uitrol in witte gebieden en bedrijventerreinen.	Aantal gerealiseerde aansluitbare huizen (homes passed) en/of aangesloten bedrijfspanden per project als percentage van de totale opgave witte panden per gemeente Weergave van projecten met bijbehorend aantal aansluitingen op een kaart van Brabant.	Aantal gerealiseerde aansluitingen nog niet door BHB gerapporteerd. Informatie is opgevraagd en wordt in BURAP medio 2017 worden gerapporteerd. Er zijn slechts 3 projecten gecommitteerd en daarmee is geen sprake van een goede spreiding. Er zijn buiten het fonds echter marktinitiatieven in een groot deel van Brabant. Aantal initiatieven op bedrijventerreinen

		blijft achter. In 2017 wordt een monitor ontwikkeld om voortgang private en burgerinitiatieven buiten het BFB te volgen.
Effectiviteit van het fonds:	Investeringskosten aansluiting / aantal aansluitingen Totale fondsbeheerkosten / gerealiseerde aansluitingen (HP)	Investeringskosten gecommiteerd: €2,6 mln Investeringskosten gerealiseerd: €1,475 mln Totaal: €4,075mln Fondsbeheerkosten cumulatief: €1,118 mln. Aantal aangelegde aansluitingen is nog niet door BHB gerapporteerd. De informatie is opgevraagd en zal in het BURAP medio 2017 worden gerapporteerd.

Brabant C Fonds

De informatie over het Brabant C fonds is opgenomen in hoofdstuk 6 onder productgroep 06.01

Doelstelling

Het Brabant C Fonds is opgericht op 23 januari 2015 in de vorm van een stichting. De omvang van het fonds is € 40 miljoen, waarvan bij het instellingsbesluit is besloten om € 25 miljoen beschikbaar te stellen voor de periode 2015 t/m 2018 en €15 miljoen beschikbaar te houden voor een eventuele tweede tranche waarover PS op basis van een tussenevaluatie in 2017 zullen beslissen.

In het Bestuursakkoord 2015-2019 heeft GS besloten uitgesproken om de tweede tranche niet langer op voorhand beschikbaar te houden voor het Brabant C Fonds. Over de Investeringsagenda behorende bij dit bestuursakkoord wordt separaat met PS gesproken. GS heeft PS toegezegd om naar aanleiding van de tussenevaluatie een voorstel zal aanreiken op basis waarvan PS zal beoordelen of, en zo ja met welke middelen het Brabant C Fonds wordt voortgezet.

De missie van Brabant C is kunst en cultuur van (inter)nationaal niveau in Brabant mogelijk te maken en tevens het cultuursysteem van Brabant te versterken. En om dit te bereiken, hanteert Brabant C een vernieuwende werkwijze: Brabant C bouwt aan netwerken, gaat actief op zoek naar projecten (scouten en aanjagen) en kiest voor de gevraagde (co)financiering een bij dat project passende vorm. Dat kan een participatie, een garantstelling, een lening of een subsidie zijn.

Wat gaat de provincie via de stichting Brabant C Fonds daarvoor doen?

1. Netwerken:

De netwerkactiviteiten van Brabant C zijn gericht op het realiseren van een divers samengesteld netwerk van kunstenaars, culturele organisaties, bedrijven, zorg- en kennisinstellingen en overheden van waaruit nieuwe samenwerkingen en innovatieve cultuurprojecten ontstaan. Het Brabant C Fonds stimuleert, faciliteert en financiert, maar de kracht en het initiatief komen uit de Brabantse samenleving, het Brabant C Netwerk.

2. Projecten en initiatieven aanjagen:

Kunst- en cultuurprojecten van (inter)nationaal niveau komen niet vanzelf tot stand. Het Brabant C Fonds stimuleert het netwerk om met bijzondere initiatieven te komen. Daarvoor is een scout aan het Fonds verbonden. Het fonds prikkelt partijen in de samenleving, brengt kansrijke projecten in beeld en verbindt mensen en netwerken om met elkaar tot goede projecten te komen. Het fonds bouwt via de initiatiefnemers van projecten aan een "oeuvre voor Brabant".

3. Projecten financieren:

- Het Brabant C Fonds financiert uitsluitend *projecten* en verleent geen structurele subsidies. Projecten zijn duidelijk gelimiteerd in tijd. De projecten dragen bij tot het verwezenlijken van de door de provincie gestelde doelen. Het Brabant C Fonds richt zich op de financiering van het *kunst- en cultuuraanbod* en niet op de financiering van cultureel vastgoed (stenen);
- Het Brabant C Fonds wil een vernieuwingsslag realiseren in de financiering van cultuurprojecten. Zij wil meer uitgaan van *opbrengsten* dan van voornamelijk *kosten*. Alle projectvoorstellen onderzoeken de mogelijkheden om betere verdienmodellen te realiseren, waardoor de subsidieafhankelijkheid vermindert. Het fonds zal waar mogelijk lenen, garant staan of participeren. Hierdoor zal een deel van het geïnvesteerde geld weer terugvloeien naar het fonds. Dat betekent dat het Brabant C Fonds in een bepaalde mate ook een *revolverend fonds* is;

- Projecten gesteund door het Brabant C Fonds versterken het Brabantse cultuursysteem en de vrijetijdseconomie van Brabant;
- Projecten ontvangen voor maximaal 30% van de totale begroting een bijdrage van het Brabant C Fonds. Hierdoor wordt een multiplier van 3 gerealiseerd wat betreft de investeringen in het kunst- en culturaanbod van nationaal en internationaal niveau in Brabant.

Geplande activiteiten en prestaties gedurende looptijd fonds

Indicatoren:

- Totaal besteed vermogen (absoluut)
- Aantal toegekende projecten (groot en klein; absolute aantal in betreffende jaar)
- Verhouding tussen de vier vormen van financiering: participeren, garantstelling, lenen, subsidiëren (in percentage van het totale aan projecten bestede fondsvermogen)
- Omvang gerealiseerde multiplier (cumulatief in Euro's),
- Netwerk van de scout: initiatiefnemers waarmee de scout actief contact heeft (absolute aantal in betreffende jaar)
- Netwerkbereik passief: aantal abonnees nieuwsbrieven; adressenbestand (absoluut, cumulatief)
- Netwerkbereik actief: deelnemers / gesprekspartners (absoluut, cumulatief)
- Realisatie apparaatskosten (het gestelde plafond is €750.000)

Verwacht geïnvesteerd vermogen en kosten

	2016	2017	2018
Totaal geïnvesteerd vermogen	€ 4,0 mln.	€ 18 mln.	€ 22 mln.
Fondsbeheerkosten	€ 722.000	€ 750.000	€ 750.000

Stand van zaken investeringen

Het Brabant C Fonds financiert kunst- en cultuurprojecten, jaagt projecten aan en organiseert netwerkactiviteiten.

- Financieren van 20 à 30 projecten van initiatiefnemers met een gezamenlijk plafond van € 6 miljoen, verdeeld in grote projecten (> € 65.000 financiering) en kleine projecten (€ 25.000 < € 65.000);
- Scouten en begeleiden van projecten naar het gewenste niveau van de (inter)nationale ambitie;
- Organiseren van netwerkactiviteiten; fysieke bijeenkomsten door het jaar heen en digitale netwerkactiviteiten, waaronder (sociale)media activiteiten.

Wat mag het kosten?

Fondsbeheerkosten

Brabant C heeft een vierjarige subsidiebeschikking, waarbij de kosten voor organisatie en uitvoering in termijnen wordt bevoorschot (maximaal €750.000 per jaar/3 %) en voor het fondsdeel aan de stichting een zgn. trekkingsrecht wordt verstrekt. De totale bedrijfskosten over 2016 voor het Brabant C fonds komen uit op € 722.000 en blijven daarmee binnen de oorspronkelijke opzet van € 750.000 per jaar,

Liquiditeitsprognose Brabant C Fonds

(bedragen in mln.)

	Cumulatief tm 31-12-2016	2016	2017	2018
Geïnvesteerd fondsvermogen	€ 6,6	€ 4,0	€ 6,0	€ 9,62
Fondsbeheerkosten (jaarlijks)	€ 1,28	€ 0,72	€ 0,75	€ 0,75

Kritieke Prestatie Indicatoren (KPI's)

KPI's van het Brabant C fonds	Normen	Voortgang / verwachting
Toegekende projecten		10
Groot		8
Klein		2
Verhouding financieringsvorm		
Participeren		0 %
Garantstellingen		0 %
Leningen		15 %
subsidie		85 %
Omvang multiplier		33,8
Netwerk scout		120
Netwerkbereik passief		3.000
Netwerkbereik actief		640

Groen Ontwikkel fonds

De specifieke informatie over het Groen Ontwikkelfonds Brabant is opgenomen in hoofdstuk 3 onder productgroep 03.04